

การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ

นางสาวดวงกมล บางขวด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ เพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ
โดย	นางสาวดวงกมล บางขวด
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุุณศึกษบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นชนก ไควินท์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวินท์ เรืองรอง)

ดวงกมล บางชวด : การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้าง
สำนึกความรักชาติ. (THE TRANSMISSION OF THAI PATRIOTIC POPULAR SONGS
TO ENHANCE PATRIOTISM) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ. ดร.กรรณิการ์ สัจกุล,
อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: ดร.ศิริชัยชาญ พักจำรูญ, 573 หน้า.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อ
เสริมสร้างสำนึกความรักชาติ (2) นำเสนอแนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลง
ปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คือการวิเคราะห์เนื้อหา
การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจระหว่าง พ.ศ. 2453 – 2554 มี
เนื้อหาสาระที่เกิดจากการเชื่อมโยงเกี่ยวพันของพลาณภาพแห่งความศรัทธาเชื่อมั่นใน
“กษัตริย์นาฎภาพ” และความซาบซึ้งชื่นชมใน “สุนทรียาณภาพ” อันประกอบด้วยอาณภาพที่เกิดจาก
คุณค่า อาณภาพที่เกิดจากบทบาทหน้าที่ อาณภาพที่เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์และอาณภาพใน
การพัฒนา ซึ่งก่อปรด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ที่ได้ปรับเปลี่ยนไปตามรสนิยมของ
ผู้ฟังและสัมพันธ์กับบริบททางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวิกฤตการณ์ต่างๆ ในแต่
ละช่วงเวลา พลาณภาพที่เกิดขึ้นมีบทบาทหน้าที่เพื่อเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนา การตระหนักรู้ และ
การกระทำของบุคคล ชุมชนและสังคมในการแสดงออกถึงความรักชาติ นั่นคือความสามัคคีและ
การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน แนวทางการถ่ายทอดวิธีแห่งการพัฒนาที่มี
ประสิทธิภาพคือ การถ่ายทอดผ่านสื่อสาธารณะ การจัดกิจกรรมพิเศษ เช่นการประกวด การแสดง
คอนเสิร์ต และการนำไปบูรณาการไว้ในระบบการศึกษา

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา พัฒนศึกษา..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา 2554..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

5184220027 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS : THAI PATRIOTIC POPULAR SONGS/ VALUES/ TRANSMISSION
PROCESS

DOUNGKAMOL BANGCHUAD: THE TRANSMISSION OF THAI PATRIOTIC
POPULAR SONGS TO ENHANCE PATRIOTISM. ADVISOR: ASSOC. PROF.
KANNIGA SACHAKUL, Ph.D., CO-ADVISOR: SIRICHAICHARN FACHAMROON,
Ph.D., 573 pp.

This research objectives were (1) to analyze the Thai patriotic popular songs in order to enhance patriotism, (2) to propose guidelines for Thai patriotic popular songs transmission in order to enhance patriotism. The research used qualitative research methodologies, i.e. content analysis, interview experts and focus group.

The results showed that the content of Thai patriotic popular songs between 1910 – 2011 consisted of the strong belief in “Kasatriyanuphab” (Royalty power) and the impressive power of “Suntriyannuphab” (Aesthetic power). Both consisted of the power of values, the power of function, the power of interaction and the power of development. They were composed of the intrinsic value of arts and music composition which were constantly changed by tastes of the receiver and the extrinsic values based on the contexts of society, economy, politics and other crisis. The function of the power was to enhance the development of personal conscious and practice which then were transferred to the society by the unity and the concern for the majority’s benefit. The proposed guidelines were the transmission of the values of the Thai patriotic popular songs were shown in the public media, arranged in the special function as the patriotic songs would be composed for competitions, concerts and integrated in national educational system.

Department : Educational Policy, Management and Leadership	Student’s Signature .....
Field of Study : Development Education	Advisor’s Signature .....
Academic Year : 2011	Co-advisor’s Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุน
รัชดาภิเษกสมโภช ขอขอบพระคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่สนับสนุนทุนวิจัยดังกล่าว

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเกิดขึ้นมิได้หากขาดผลงานพระราชนิพนธ์ และผลงานการ
ประพันธ์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจอันทรงคุณค่าแห่งภูมิปัญญา ที่ก่อให้เกิด
พลังอำนาจแก่ผู้ฟังทั้งปวง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล อาจารย์
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และดร.ศิริชัยชาญ พิทักษ์บุญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้จุด
ประกายความคิด ให้โอกาสและสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ด้วยความเมตตาเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัถย์พลเมือง ประธานการสอบ
วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นชนก โควินท์ อาจารย์ ดร.หทัยรัตน์ ทับพร และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวินธ์ เรืองรอง คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.อุบลวรรณ
หงษ์วิทยากร อาจารย์ที่ปรึกษา รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา กรุณาชี้แนะ
แนวทางให้แก่ผู้วิจัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จลุล่วงไปไม่ได้ หากขาดความเมตตาจากผู้ทรงคุณวุฒิ
และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ไม่อาจจะกล่าวถึงได้หมดในที่นี้ ที่ได้สละเวลาและให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัย
เป็นอย่างมาก และท้ายที่สุด ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณพี่น้องชาวครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุก
ท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจและสนับสนุนผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในครั้ง
นี้ โดยเฉพาะเพื่อนๆพัฒนศึกษา ที่ได้ร่วมเรียนรู้และฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆมากมายมาด้วยกัน

เหนือสิ่งอื่นใด ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ที่ให้การสนับสนุน
ด้านการศึกษามาโดยตลอด โดยเฉพาะพื้นฐานทางด้านดนตรีอันเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของผู้วิจัย
รวมทั้งงานวิจัยในครั้งนี้ และยังเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้การทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปได้
ด้วยดี

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	16
วัตถุประสงค์.....	16
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	16
กรอบการวิจัย.....	17
ขอบเขตของการวิจัย.....	19
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	20
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	20
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	24
1.1 ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม”.....	24
1.2 ประเภทของวัฒนธรรม.....	28
1.3 คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม.....	34
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา.....	36
2.1 ความหมายของการศึกษา.....	36
2.2 ปรัชญาการศึกษา.....	38
2.3 มนุษยศาสตร์กับการศึกษาเพื่อพัฒนา.....	40

บทที่	หน้า
2.4 แนวคิดทางการศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม.....	42
ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องสำนึกความรักชาติ.....	55
3.1 ความหมายของ “สำนึกความรักชาติ”.....	56
3.2 กระบวนการเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ.....	60
3.3 การถ่ายทอดและเผยแพร่สำนึกความรักชาติ.....	63
ตอนที่ 4 ทฤษฎีคุณค่า.....	66
4.1 ตรรกศาสตร์.....	67
4.2 จริยศาสตร์.....	68
4.3 สุนทรียศาสตร์.....	70
4.3.1 ความหมายของสุนทรียศาสตร์.....	70
4.3.2 ประเภทของสุนทรียศาสตร์.....	73
4.3.3 สุนทรียประสบการณ์.....	75
4.3.4 คนตรีกับสุนทรียศาสตร์.....	78
ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของบทเพลง.....	80
5.1 แนวคิดศิลปะ.....	80
5.1.1 แนวคิดเรื่องการเลียนแบบ (Representation).....	81
5.1.2 แนวคิดเรื่องรูปทรง (Form).....	83
5.1.3 แนวคิดเรื่องการแสดงออกซึ่งความรู้สึก (Expression).....	84
5.2 แนวคิดทางวรรณศิลป์.....	88
5.2.1 การวิเคราะห์หรัส.....	89
5.2.2 การวิเคราะห์ภาษาภาพพจน์.....	90
5.2.3 ลักษณะของวรรณศิลป์ในบทเพลงไทยสากล ประเภทเพลงปลุกใจ.....	92
5.3 แนวคิดทางดุริยางคศิลป์.....	96
5.3.1 การวิเคราะห์ทำนอง.....	96
5.3.2 การวิเคราะห์จังหวะ.....	97

บทที่	หน้า
5.3.3 การวิเคราะห์เสียง.....	98
5.3.4 การวิเคราะห์ประโยคเพลง.....	99
5.3.5 การแบ่งประเภทบทเพลง.....	99
5.3.6 ลักษณะของดุริยางคศิลป์ในบทเพลงไทยสากล ประเภทเพลงปลุกใจ.....	100
5.4 ความสัมพันธ์ของแนวคิดศิลปะกับแนวคิดทฤษฎีอื่น.....	100
ตอนที่ 6 บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ.....	104
6.1 คนตรีกับชีวิต.....	104
6.1.1 คนตรีสากลตะวันตก.....	109
6.1.2 คนตรีไทยสากล.....	110
6.2 ประเภทของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในประเทศ ไทย.....	118
ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	119
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	132
บทที่ 4 บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ.....	145
4.1 ประวัติ ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะเฉพาะของบทเพลงไทยสากล ประเภทเพลงปลุกใจ.....	148
4.1.1 บทเพลงปลุกใจในอดีต.....	149
4.1.2 ความหมายของความรักชาติ.....	151
4.1.3 ความสำคัญของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ.....	154
4.1.4 ลักษณะเฉพาะของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ.....	155
4.2 บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจกับบริบททางสังคม.....	156
4.2.1 ยุคสร้างชาติ (พ.ศ.2453 – 2468).....	156
4.2.1.1 แรงแบบคัลเลอร์ราชหฤทัยในการพระราชนิพนธ์ บทปลุกใจรักชาติ.....	157
4.2.1.2 การแตกความสามัคคีเพราะความคิดเห็นที่ แตกต่างกันทางการเมือง.....	158
4.2.1.3 ละครปลุกใจในกิจการเสือป่าเรื่องความรักชาติ....	160

บทที่

หน้า

4.2.1.4 สงครามโลกครั้งที่ 1 กับการสร้างชาติ.....	163
4.2.2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ (พ.ศ.2469 – 2489).....	174
4.2.2.1 การสร้างความมั่นคงด้วยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง.....	175
4.2.2.2 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หนทางสู่ความเป็นอารยะ.....	177
4.2.2.3 ปลุกตื่นรักชาติด้วยบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ.....	184
4.2.2.4 วงดนตรีสุนทราภรณ์กับงานโฆษณาชวนเชื่อ.....	196
4.2.2.5 การนำรัฐนาวาไทยเข้าสู่ความเป็นอารยประเทศ...	204
4.2.2.6 สงครามโลกครั้งที่ 2 กับความรักชาติที่หลากหลาย.....	208
4.2.3 ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ. 2489 – 2519).....	226
4.2.3.1 เริ่มต้นสงครามเย็นกับ “ทุนนิยมโดยรัฐ”	227
4.2.3.2 ละครชุดอานุกาพกับความรักชาติที่เปลี่ยนไป.....	230
4.2.3.3 การพัฒนาชาติคือการพัฒนาเศรษฐกิจที่เริ่มต้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ.....	233
4.2.3.4 พระราชนิพนธ์และการประพันธ์บทเพลงปลุกใจ.....	240
4.2.3.5 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วันมหาวิปโยค...	246
4.2.3.6 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2419 กับแนวคิดสังคมนิยม.....	251
4.2.3.7 บทเพลงเพื่อชีวิต: อีกหนึ่งกระบวนทัศน์แห่งความรักชาติ.....	256
4.2.4 ยุคที่ 4 ยุคสู้ภัยเศรษฐกิจ (พ.ศ.2520 – 2538).....	265
4.2.4.1 การทหารนำการเมือง ... สันติวิธี.....	266
4.2.4.2 การเมืองนำการเมืองทหาร ... วิกฤตเศรษฐกิจ.....	268
4.2.4.3 เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า.....	283
4.2.4.4 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ.....	289

บทที่	หน้า
4.2.5 ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย (พ.ศ.2539 – 2554).....	296
4.2.5.1 บทเพลงถวายพระพร “พ่อ” แห่งแผ่นดิน.....	297
4.2.5.2 เหตุการณ์วิกฤตต้มยำกุ้ง.....	299
4.2.5.3 เหตุการณ์มหันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิ: บทพิสูจน์ ความรักแห่งแผ่นดิน.....	307
4.2.5.4 เหตุการณ์วิกฤตไฟใต้.....	308
4.2.5.5 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว... ศูนย์รวมใจไทย ทั้งแผ่นดิน.....	310
4.2.5.6 ความเห็นต่างกับ วิกฤตการเมืองสองสี.....	313
4.2.5.7 คนไทยรักกัน ในเหตุการณ์มหาอุทกภัย 2554.....	316
4.2.5.8 บทสรุปแห่งความรักชาติ คือ “ความรัก” ของคน ไทย.....	318
บทที่ 5 คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ.....	332
5.1 ยุคที่ 1 ยุคสร้างชาติ: “ชาติ” คืออุดมคติสูงสุดที่ต้องปกป้องด้วยชีวิต.	333
5.1.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์.....	333
5.1.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์.....	336
5.2 ยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ: การรวมชนชาติไทยเพื่อโน้มน้าวให้นิยมใน รัฐบาล.....	338
5.2.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์.....	339
5.2.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์.....	344
5.3 ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย: “ชาติ” ในความเห็นที่แตกต่าง.....	345
5.3.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์.....	345
5.3.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์.....	349
5.4 ยุคที่ 4 ยุคร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ: “ชาติ” จะดำรงอยู่ได้ด้วยความพอเพียง.....	352
5.4.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์.....	352
5.4.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์.....	355
5.5 ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย: “ชาติไทย” คือ”คนไทย” ทั้งหมด.....	357

บทที่	หน้า
5.5.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์.....	358
5.5.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์.....	365
5.6 คุณค่าของบทเพลงที่ก้าวข้ามยุคสมัย	367
บทที่ 6 แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในแนวทาง พัฒนศึกษา.....	374
6.1 วิวัฒนาการของการถ่ายทอดความรักชาติ.....	374
6.1.1 ยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสร้างชาติ: บทละครพูดปลุกใจและสิ่งพิมพ์...	375
6.1.2 ยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ: ละครปลุกใจและ วิทยุกระจายเสียง.....	389
6.1.3 ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย: หน่วยงานของรัฐและ เอกชน.....	396
6.1.4 ยุคที่ 4 ยุคร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ: ภาพและเสียงผ่านสถานีวิทยุ โทรทัศน์.....	404
6.1.5 ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย: เรียนรู้ตลอดเวลาผ่านสื่อ สังคมออนไลน์.....	407
6.2 ผู้ถ่ายทอด.....	412
6.2.1 แรงบันดาลใจเกิดจากความคิด.....	413
6.2.2 แรงบันดาลใจเกิดจากจิตใจ.....	417
6.3 คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ.....	420
6.3.1 คุณค่าในบทเพลง.....	421
6.3.2 คุณค่าในผู้สร้างสรรค์.....	424
6.3.3 คุณค่าในผู้ฟัง.....	427
6.3.3.1 การพัฒนาจิตใจ.....	428
6.3.3.2 การพัฒนาตน.....	429
6.3.3.3 การพัฒนาปัญญา.....	430
6.3.4 คุณค่าในสังคม.....	430
6.3.4.1 คุณค่าทางการเมืองการปกครอง.....	431
6.3.4.2 คุณค่าทางเศรษฐกิจ.....	431

บทที่	หน้า
6.3.4.3 คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม.....	432
6.3.4.4 คุณค่าทางการศึกษา.....	432
6.3.5 คุณค่าในเชิงคุณวิทยา.....	433
6.4 แนวทางในการถ่ายทอด.....	434
6.4.1 การศึกษาตามอัธยาศัยผ่านสื่อสาธารณะ.....	435
6.4.2 การจัดกิจกรรมพิเศษในแบบการศึกษานอกระบบ.....	444
6.4.3 การนำไปใช้ในระบบการศึกษาในโรงเรียน.....	450
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	462
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	462
7.1.1 วิวัฒนาการของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ.....	463
7.1.2 ความหมายของความรักชาติทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ปรากฏใน บทเพลง.....	469
7.1.3 แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ...	476
7.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	477
7.2.1 อารมณ์ที่เกิดจากคุณค่า.....	479
7.2.2 อารมณ์ที่เกิดจากบทบาทหน้าที่.....	481
7.2.3 อารมณ์ที่เกิดจากการสร้างสัมพันธ์.....	484
7.2.4 อารมณ์ในการพัฒนา.....	487
7.3 ข้อเสนอแนะ.....	496
รายการอ้างอิง.....	497
ภาคผนวก.....	516
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	573

สารบัญแผนภาพ	หน้า
แผนภาพแสดงกระบวนการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ...	13
แผนภาพเป้าหมายของการวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวทางมนุษยศาสตร์.....	18
แผนภาพแสดงการสื่อสารด้วยภาษา.....	53
แผนภาพคุณวิทยา.....	67
แผนภูมิแสดงกระบวนการของความซาบซึ้งในสุนทรียรสของคนตรี.....	77
แผนภาพความสัมพันธ์ของกษัตริยานุภาพและสุนทรียานุภาพ.....	496

สารบัญตาราง	หน้า
ความหมายของวัฒนธรรม.....	27
ประเภทของวัฒนธรรม.....	28
ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลง บริบทที่เกี่ยวข้องและการ แสดงออกซึ่งความรักชาติ.....	330

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“...การดนตรีเป็นประโยชน์ต่อคนทั่วไปที่ไม่ได้เล่นดนตรี ไม่ได้แต่งเพลง ไม่ได้ร้องเพลง แต่ก็ฟังเพลง ก็ถึงจิตใจของเขาได้ เท่ากับทำให้จิตใจเขามีความเบิกบานก็ได้ ความเศร้าหมองก็ได้ ความตื่นเต้นก็ได้ ชักจูงต่างๆ ได้ นี่คือความสำคัญของดนตรีซึ่งเหนือศิลปะอื่นๆ...”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ณ ศาลาศิตตาลัย วันพุธที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2524

(คณะอนุกรรมการหนังสือที่ระลึก, 2532: 20)

จากพระราชดำรัสข้างต้นที่พระราชทานในโอกาสที่คณะกรรมการของสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยเข้าเฝ้าฯ เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเงินเพื่อสมทบทุน “โครงการพัฒนาตามพระราชประสงค์” นั้น แสดงว่า ทรงเห็นถึงความสำคัญของการดนตรีที่มีผลต่อทุกคนในสังคม ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์บทเพลงและเสียงดนตรีโดยตรง หรือเป็นเพียงผู้ฟังที่รับการถ่ายทอดความงดงามของเสียงเพลงเหล่านั้น อีกทั้งการดนตรีสามารถเป็นเครื่องชี้แนะแนวทางต่างๆ ด้วยการกระตุ้น จูงใจ ชักนำและโน้มน้าวจิตใจของผู้คนผ่านสุนทรีย์ความซาบซึ้งที่เกิดจากความประทับใจในเนื้อหาและท่วงทำนองของบทเพลง ผ่านวิธีการอับแบบยล ที่ได้แทรกซึมเข้าสู่กระบวนการรับรู้ได้อย่างแนบเนียน ส่งผลให้เกิดการกระทำใดๆ อันเป็นประโยชน์ทั้งต่อส่วนตัวและส่วนรวมในการพัฒนาประเทศ

การดนตรีนั้นมีด้วยกันหลายรูปแบบ ทั้งแบบการบรรเลงโดยเครื่องดนตรีเพียงอย่างเดียว หรือประเภทบทเพลงที่มีการบรรเลงเสียงเครื่องดนตรีประกอบกับคำร้อง แต่อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะดนตรีจะมีลักษณะใดก็ตาม ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ที่บางครั้งมิได้มีบทบาทหน้าที่เพียงเพื่อสร้างความสนุกสนานหรือความบันเทิงเท่านั้น หากแต่ยังแฝงเนื้อหาคุณค่าที่มีความหมายหลากหลายเพื่อเสริมสร้างความคิด ทักษะคิด ความเชื่อ รวมทั้งสร้างค่านิยมร่วมของ

แต่ละสังคมวัฒนธรรมมนุษย์ตลอดมา ดังที่ผู้จัดทำหนังสือวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล (อ้างถึงในพูนพิศ อมาตยกุล, 2552: 8) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“เพลงดนตรีไม่เคยแยกตัวเป็นอิสระจากส่วนอื่นๆของสังคม แต่เพลงดนตรีมีชีวิตและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในทุกขณะ การทำความเข้าใจเพลงดนตรีในแง่หนึ่งจึงเป็นการทำความเข้าใจสังคม วัฒนธรรม รวมไปถึงจนถึงเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองด้วย เพราะศาสตร์และศิลป์ทุกแขนงล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น...”

นอกจากนี้ สาโรช บัวศรี (2552: 159 - 166) ได้ให้ความสำคัญกับนัยยะแฝงที่เกิดขึ้นจากผลิตผลทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ดังที่ได้นำเสนอความหมายเบื้องต้นของวัฒนธรรม สรุปได้ว่าวัฒนธรรมหมายถึง ความดี ความงามและความจริง (สัจธรรม) ของชีวิตมนุษย์ที่ปรากฏและถ่ายทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งได้ปรับปรุงหรือสร้างสรรค์ขึ้นมาในสมัยต่างๆให้เจริญงอกงามสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ฉะนั้น สิ่งที่สำคัญในการดำรงวัฒนธรรมต่างๆไว้ คือการสืบสานเสริมสร้างให้แต่ละคนมีศีลธรรมและคุณธรรม ตามขนบธรรมเนียม ประเพณี มีวินัยตามกฎหมาย มี ความเข้าใจเกี่ยวกับความดีความงามเหล่านั้น และเพื่อมิให้ถูกชักจูงไปในทางที่ผิดหรือเป็นภัยต่อชาติได้ด้วยจิตใจของคนในชาติที่เต็มไปด้วยความดีงามและสัจธรรม ซึ่งรวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะดำรงรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามเหล่านั้นไว้เป็นค่านิยมของสังคม การดำเนินการให้วัฒนธรรมดำรงอยู่มีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ประการคือ การฟื้นฟู การอนุรักษ์ การเผยแพร่ การวิจัยและพัฒนา การจะนำขั้นตอนดังกล่าวมาปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลอย่างกว้างขวางและทรงประสิทธิภาพได้นั้น เป็นหน้าที่ที่ฝ่ายการศึกษาจะดำเนินการในขั้นตอนการปฏิบัติต่อไป

การ “ฟื้นฟู” คือการบูรณะสิ่งที่เห็นว่าเสื่อมโทรมสูญหายไปให้กลับคืนมา ส่วนการ “อนุรักษ์” เป็นการรักษาสภาพของสิ่งที่ได้รับการทดสอบแล้วว่า ทรงคุณค่าจึงได้รับการดกทอดมา ยาวนาน จากนั้นจึงทำการ “เผยแพร่” เพื่อให้คนไทยได้รับวัฒนธรรมอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของฝ่ายการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นในระบบการศึกษา นอกกระบบการศึกษาหรือการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้เนื้อหาการสอนและวิธีการเผยแพร่ที่เหมาะสมกับแต่ละรูปแบบการศึกษา แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการ “การวิจัยและพัฒนา” โดยทำหน้าที่รวบรวม ศึกษา และเสนอแนะวิธีการเพื่อแก้ปัญหาทางวัฒนธรรม หรือเพื่อ

แก้ไข สร้างสรรค์สิ่งใหม่และนำเสนอความรู้เผยแพร่สู่ประชาชนทั่วไป ด้วยวิธีการต่างๆตามความเหมาะสมของบริบทและสถานการณ์ในแต่ละช่วงขณะนั้นๆ เสียงดนตรีและบทเพลงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน วัฒนธรรมที่สร้างควมบันเทิงเหล่านี้ไม่ว่ารูปแบบใด ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งที่ฝังแน่นอยู่ในการดำเนินชีวิตของผู้คนทั่วโลกและทั่วโลกตลอดมา ดังที่ภทรวดี ภูษฎาภิรมย์ (2550: 369) สรุปไว้ในงานวิจัยว่า

“...วัฒนธรรมความบันเทิงแต่เดิมมีวิวัฒนาการที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคม ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและรสนิยมด้านความบันเทิงซึ่งเปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย งานประเพณี พิธีกรรมมีดนตรีและมหรสพเป็นส่วนประกอบให้พิธีถูกต้องครบถ้วน และยังใช้สมโภชเฉลิมฉลอง เพื่อสร้างความสนุกสนานแก่ผู้ร่วมงาน ก่อให้เกิดพัฒนาการของความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ...”

การสื่อความหมายจากบทเพลงอันไพเราะ โดยเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตอย่างลึกซึ้งนี้ เป็นเป้าหมายสำคัญอย่างหนึ่งของผู้ที่ต้องการใช้บทเพลงเป็นเครื่องมือทางการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกความคิด ทศนคติอย่างหนึ่งอย่างใดให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้คน อันนำมาซึ่งค่านิยมร่วมของสังคม บทเพลงจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชีวิตที่เสริมสร้างความรู้สึกรักใคร่ และเป็นต้นแบบของงานทางมนุษยศาสตร์ที่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ด้วยการเป็นสัญลักษณ์ที่ส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์และความรู้ซึ่งได้ถูกจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปดัดแปลง ปรับเปลี่ยน แก้ไข ซึ่งสิ่งต่างๆในการดำเนินชีวิต รวมทั้งทำความเข้าใจธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยให้ทัศนคติความเชื่อ ค่านิยมที่ได้รับการขัดเกลาจากบทเพลงเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่มีหน้าที่ในการเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและสร้างความร่วมมือของสมาชิกในสังคม บรอนิสลอมาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski, 1884 - 1942) เรียกดนตรีซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ตอบสนองความมั่นคงในจิตใจนี้ว่า “วัตถุวัฒนธรรม” อันเป็นเครื่องมือที่มีหน้าที่ในการยึดโยงความคิดทัศนคติให้คนในสังคมร่วมกันกระทำสิ่งที่ดีงามต่างๆ แนวความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom, 1912 - 1981) ที่เห็นความสำคัญของเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ เช่นผ่านเรื่องเล่าประเพณี ฯลฯ จากแนวคิดของ บรอนิสลอมาลินอฟสกี และ วิลเลียม บาสคอม มีจุดร่วมกันที่เห็นได้ชัดคือ การให้ความสำคัญกับเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อจิตใจของคนในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจผู้คนในชุมชนอันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคคลจากภายในด้วยวิธีการต่างๆด้วยสิ่งๆที่ บรอนิสลอมาลินอฟสกี เรียกว่า “วัตถุวัฒนธรรม” สำหรับ

งานวิจัยครั้งนี้คือบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจนั่นเอง นอกจากนี้ นักคิดทั้งสองยังให้ความสนใจในบริบทของสังคมเพื่อความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการศึกษาอย่างถ่องแท้เพื่อให้ผลจากการถ่ายทอดคุณค่าที่เกิดขึ้นในใจจากวัตถุดิบวัฒนธรรมนั้นทรงประสิทธิภาพสูงสุดอีกด้วย (ศิริพร ณ ถลาง, 2552 และสุกัญญา สุจฉายา, 2548)

การที่บทเพลงจะเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดแนวคิด ทศนคติ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมได้ตีความ ให้ความหมายและประพฤติปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกัน บทเพลงจึงถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเหมาะสมกับการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการสื่อสารในรูปแบบของความสุขสนุกสนาน จอร์จ เฮอเบิร์ต มีด (George Herbert Mead, 1863 - 1931) นักสังคมวิทยาแนวปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์เพื่อสร้างพฤติกรรมของคนในสังคมไว้ว่า “เป็นวิธีการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและบริบททางสังคม ถ้าไม่มีสัญลักษณ์ มนุษย์ก็มีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้” และเมื่อมนุษย์รู้จักตีความสัญลักษณ์เพื่อประโยชน์ในการโต้ตอบระหว่างกันแล้ว ก็จะหันมามองความเป็นตัวตนของตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เป็นการกระทำโต้ตอบกันโดยอาศัยกระบวนการทางความคิด (Mental Process) ความหมายและสัญลักษณ์ มนุษย์ให้ความหมายกับการเป็นตัวตน (Self) ฉะนั้นการพัฒนาสำนึกในการให้ความเป็นตัวตน (Consciousness of Self) จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นพื้นฐานของกระบวนการคิด การกระทำ และสร้างสังคม เพราะหากบุคคลไม่รู้จักตัวตนแล้ว ก็ไม่สามารถตอบสนองและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทางพฤติกรรมการกระทำได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551: 158) การใช้สัญลักษณ์ของมนุษย์มีฐานที่มาจากด้วยกัน 3 ประการ คือ 1. สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนมาจากสิ่งทั่วไปในการดำรงชีวิตของมนุษย์ 2. สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สื่อออกมาจากพฤติกรรมหรือทัศนคติจากภายในบุคคลที่แสดงออกไปสู่บุคคลอื่นๆ และ 3. เพื่อให้สัญลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลสามารถตอบสนองได้ (John P. Hewitt, 2002: 42)

บทเพลงมีบทบาทหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจของสังคม ผ่านประสบการณ์ ทศนคติที่มีผลมาจากการตีความและให้ความหมายของบุคคล แพร่กระจายไปยังชุมชนและสังคมรอบข้าง ก่อเกิดเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกร่วมกันของสังคมได้ในที่สุด ฉะนั้น “บทเพลง” จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจของคนในสังคม บทบาทของบทเพลงมีอิทธิพลต่อสังคมโดยเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่มีความหมายและสัมพันธ์กับบริบททางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่เจตนา นาควัชระ (2548: 3)

ได้กล่าวไว้ว่า “หน้าที่ของคนตรีคือการสื่อความหมาย (ในใจ) ออกมาให้ผู้อื่นร่วมรับรู้ได้ด้วย ทำเสียงอย่างไรจึงจะจับใจเรา จับใจเขา จับใจคน” องค์ประกอบของบทเพลงมีด้วยกันมากมายหลายประการ นอกเหนือจากเนื้อร้องและทำนองที่แสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์แบบรูปธรรมแล้ว เสียงของบทเพลงยังแฝงไปด้วยคุณค่าแห่งสุนทรียศาสตร์ที่สามารถส่งผลกระทบต่อจิตใจซึ่งเป็นต้นกำเนิดของพฤติกรรมมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ การกระทำของมนุษย์เกิดขึ้นจากความคิดเชิงเหตุผล (ตรรกะ - Logic) ที่มีผลมาจากความสำนึกของแต่ละบุคคลที่ได้ตระหนักรู้ คิดและพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ด้วยความรู้สึที่ส่งผลอย่างยิ่งต่อจิตใจ และบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจก็ย่อมมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์ด้วยเช่นกัน และจากบทเรียนในอดีตที่ผ่านมาของเหตุการณ์ความไม่สงบต่างๆ ของไทย ทำให้ผู้คนกลุ่มหนึ่งเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการเสริมสร้างสำนึกให้เกิดความรักชาติขึ้น ด้วยหวังว่าจะพัฒนาความคิดของคนไทยให้ตระหนักถึงการรักษา ปกป้องดูแลและพัฒนาส่งเสริมความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภาษา จารีต ขนบประเพณี วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของกลุ่มชน เห็นแก่ประโยชน์ของชาติมากกว่าประโยชน์ของตน รู้จักใช้สิทธิและกระทำตามหน้าที่ของตน การอยู่ร่วมกันอย่างมีประชาธิปไตย และการรู้รักสามัคคี (ชวัช รัตนากิชาติ, 2521) โดยเริ่มจากการเสริมสร้างความสำนึกคือ การสร้างความรู้และประสบการณ์ของบุคคลเพื่อให้เกิดความสำนึกในทางนามธรรม และเปลี่ยนแปลงไปเป็นการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อแสดงออกถึงความรักชาติอย่างเป็นรูปธรรม

ในเรื่องของความรักชาติ และการให้ความสำคัญถึงความเป็นชาตินี้ เบน แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) (แปลโดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ, 2552) ได้กล่าวถึง “ชาติ” ว่าเป็นจินตกรรมหนึ่งที่มีผลผูกพันกับช่วงเวลาและสถานที่ที่ก่อให้เกิดความคิดดังกล่าว อันมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม 3 ประการ ได้แก่ ประการแรกคือความสำคัญของ “ภาษา” ที่มีความเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์ของเจ้าของภาษานั้น ประการที่สอง คือ “พระมหากษัตริย์” หรือผู้ปกครองสูงสุด ด้วยเชื่อว่าโดยธรรมชาติของสังคมแล้วจะมีการจัดตั้งขึ้นโดยรอบศูนย์กลางที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ได้รับการยอมรับและจงรักภักดีจากคนทั่วไป ประการสุดท้ายคือความเชื่อมโยงของกาลเวลาที่ไม่ว่ามาจากความเชื่อ หรือมาจากสิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงล้วนแต่กำเนิดจากจุดเดียวกัน ในช่วงเวลาเดียวกันทั้งสิ้น ซึ่งหากการกระทำใดๆ ของมนุษย์ประกอบขึ้นจากฐานความคิดทั้งสามประการดังกล่าว จะทำให้มนุษย์มีจิตใจที่เข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้นและสามารถสร้างชีวิตที่มีความหมายต่อตนเองหรือต่อส่วนรวมได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจนี้ได้นำคุณค่าแห่งภาษามาใช้ให้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดแนวคิด ทศนคติต่อสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ ฯลฯ รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพบ้านเมือง สถานการณ์ต่างๆที่แสดงออกได้อย่างชัดเจน

การแสดงออกซึ่งความรักชาติอันเป็นสัญลักษณ์ทางภาษาที่มีเนื้อหาครอบคลุมหลากหลายผ่านคำร้องและทำนอง โดยได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกที่สามารถล่อเมลาจิตใจให้เกิดสำนึกและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆร่วมกันได้ชัดเจน เช่นจากบันทึกของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการในขณะที่ถูกคุมขังไว้ในเรือนจำ จะได้ยินเสียงนักโทษหญิงร้องเพลงและออกกำลังกายพร้อมกันไปด้วยทุกเช้าตอนหนึ่งว่า

“...ผู้ร้องเป็นนักโทษฝ่ายหญิงในเรือนจำนี้เอง ซึ่งทางการเรือนจำให้ร้องเพลงเหล่านี้เพื่ออบรมจิตใจให้รักชาติ สถานการณ์ในเรือนจำนี้เอง แต่ละตอนก็ผิดกันมากทางภาค โน้นหญิงนักโทษร้องเพลงของเราอย่างป็นของดีมีค่า เป็นเครื่องอบรมใจ...”

(อ้างถึงในประภาพรรณ วิจิตรวาทการ, 2536: 29)

บทเพลงที่ร้องนั้นล้วนแล้วแต่เป็นบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ เช่นเพลงแหลมทอง หรือเพลงรักเมืองไทย การร้องจะเป็นไปอย่างสม่ำเสมอทุกวัน โดยเปลี่ยนเพลงที่มีความหมายใกล้เคียงกันร้องสลับกันในแต่ละวัน การร้องเพลงดังกล่าวมีเป้าหมายหลายประการ ก็นอกจากจะเป็นกิจกรรมสร้างความสามัคคีในทางปฏิบัติที่ต้องร้องพร้อมกัน หรือดำเนินกิจกรรมประจำวันพร้อมกันแล้ว ยังเป็นการอบรมจิตใจของผู้ถูกคุมขังให้เกิดสำนึกความรักชาติ รักแผ่นดินอีกด้วย

กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา กล่าวว่า ในทุกช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ บทเพลงและงานดนตรีได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน ได้สืบทอดต่อกันมาและกลายเป็นวัฒนธรรมทางดนตรีที่ในบางครั้งได้ก้าวข้ามถิ่นที่ ห้วงเวลา เกิดการปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่น จนกลายเป็นสื่อที่มีความเป็นสากล กลายเป็นภาษาที่มีทำนอง มีศักยภาพที่สามารถสื่อความหมายและสร้างความสนุกสนานบันเทิงให้กับผู้คน ได้แสดงออกถึงอารมณ์ของจังหวะและทำนองที่เป็นภาษาของมนุษยชาติ สามารถถ่ายทอด ส่งผ่านความคิด ความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ อีกทั้งยังอยู่เหนือความขัดแย้งเรื่องชาติ ชั้นวรรณะ ผิวพรรณ ถือเป็นการเข้าสมาคมกับคนที่มีสติปัญญาในชาติต่างๆ (อ้างถึงในสุรัตน์ วรารัตน์, 2514) และในช่วงที่ทั่วโลกมีการเปลี่ยนแปลง

ทางความคิดด้านการพัฒนาที่มุ่งเข้าสู่ภาวะทันสมัย (Modernization) โดยศูนย์กลางความเจริญจะอยู่ในประเทศตะวันตก เรียกว่า กลุ่มประเทศโลกที่ 1 ทำให้ประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนาส่วนแล้วแต่พยายามปรับตัวให้ดำเนินไปอย่างเท่าทันโลกตะวันตกในทุกๆด้าน วัฒนธรรมดนตรีก็เช่นกัน บทเพลงตะวันตกได้หลั่งไหลเข้ามาพร้อมกับวัฒนธรรมและผู้คนจากซีกโลกตะวันตก และแน่นอนว่าเป็นการนำเอาความชื่นชอบ ค่านิยมและแนวคิดแบบตะวันตกเข้ามาผ่านดนตรีในรูปแบบต่างๆ จนเกิดนวัตกรรมการดนตรีรูปแบบใหม่คือ “บทเพลงและดนตรีไทยสากล”

เนื้อหาของบทเพลงไทยสากลในยุคสมัยแรกมีด้วยกันหลายประการ แต่บทเพลงรูปแบบหนึ่งที่เป็นเสมือนเครื่องมือเพื่อขัดเกลาอารมณ์ ความรู้สึก เสริมสร้างจิตใจที่เข้มแข็ง และปลุกฝังให้คนไทยพยายามรักษาความเป็นชาติของเราไว้ในช่วงที่บ้านเมืองเกิดการสับสนวุ่นวายจากการรุกรานของตะวันตก รวมทั้งเหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศ นั่นคือบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจประเภทต่างๆ ซึ่งโดยรูปศัพท์ทางวรรณคดีประเภท “ปลุกใจ” หมายถึง “หนังสือที่โน้มน้าวจิตใจให้อีกเหิม ทำนองอาจ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจหรือเห็นคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นปลุกใจให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มีความหวงแหนและเห็นคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรมของไทย ตลอดจนสิ่งต่างๆซึ่งเป็นสมบัติหรือมรดกอันมีค่าของประเทศชาติ” (ปัญญา บริสุทธี, 2534: 129) บทเพลงเหล่านี้ได้ถือกำเนิดขึ้นด้วยแรงบันดาลใจและมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับผลงานปลุกใจจากวรรณคดีเรื่อง “ลิลิตยวนพ่าย” ที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีเนื้อความบางตอนที่โน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้เห็นการกระทำอันกล้าหาญของพระมหากษัตริย์และทหารไทย

บทเพลงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ค่านิยม ทศนคติที่ส่งผลต่อการพัฒนาด้วยวิถีทางของมนุษยศาสตร์แขนงหนึ่ง เช่นเดียวกับสิ่งต่างๆที่มนุษย์เรียนรู้จะมีองค์ประกอบของกายและจิตใจ การพัฒนามนุษย์จึงมิใช่เพียงด้านวัตถุสิ่งของหรือทรัพย์สินสมบัติเท่านั้น แต่หากรวมถึงความต้องการของจิตใจที่ได้รับการขัดเกลา ปลุกฝัง โน้มน้าวหรือแม้แต่การครอบงำทางจิตใจ อันเป็นพลังในการขับเคลื่อนร่างกาย การกระทำให้ดำเนินไปตามความต้องการ บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจจึงถือเป็นเครื่องมือหนึ่งทางมนุษยศาสตร์ ที่มีหน้าที่ในการชี้นำการคิด ความรู้สึกและการกระทำต่างๆของมนุษย์เช่นเดียวกัน ผ่านทางคุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ไปพร้อมกันในรูปแบบของบทกวีที่มีการเรียงร้อยถ้อยคำไว้อย่างลงตัวและกินใจ ดังที่ดวงมน จิตรจางาน (2541: 5-6) ให้ทัศนะเกี่ยวกับอิทธิพลของภาษาไว้ว่า “ศิลปะเป็นเครื่องสื่อสารที่มีพลังเร้าอารมณ์สะท้อนใจของมนุษย์ เห็นได้ว่าวรรณคดีซึ่งก็คือศิลปะที่ใช้ภาษาเป็นอุปกรณ์นั้นสามารถให้ “สัมผัสที่ลึกซึ้งและรุนแรง” และ “กระทบให้เกิดอารมณ์ ทุกข์และสุข” สุนทรียภาพ

หรือความงามทางศิลปะก็คือสิ่งที่เรียกว่า “ความจับใจ” นั่นเอง” เพราะภาษาไทยเป็นภาษาที่งดงาม ด้วยลีลาของสำเนียงที่ไพเราะลึกซึ้ง คมสันต์ วงศ์วรรณ (2551: 83) ได้กล่าวถึงบทกวีนิพนธ์ที่ทรงคุณค่าจะแสดงออกถึงอารมณ์ของกวีที่ระบายออกมาเป็นความยินดี ความเศร้า โศก ความทุกข์ ความรัก ความขงและความชื่นชมต่างๆ เรียกว่า “ลิริค” (Lyric) อันเป็นที่มาของบทสวดมนต์และคำร้องของบทเพลงร้องต่างๆมาจนปัจจุบัน สำหรับนักแต่งเพลงไทยนั้นก็ให้ความสำคัญกับคำร้องเช่นเดียวกัน เช่นในบทความเรื่อง “ประสบการณ์ในการแต่งเพลง” ของพิระ ตรีบุปผา (อ้างถึงใน วราวุธ สุมาวงศ์, 2526: 163) ผู้มีผลงานเพลงกว่า 1,000 บทเพลง เช่นเพลง “มนต์รักลูกทุ่ง” ได้ให้ความสำคัญกับวรรณศิลป์ที่ใช้เป็นหลักในการแต่งเพลงว่า

“... การได้รู้จักกลอนต่างๆ หรือคือ จำพวกวรรณศิลป์ ซึ่งได้แก่บทกวี กลอน กาพย์ ฉันท์ โคลงสี่สุภาพ ฯลฯ พอสมควรเป็นสิ่งจำเป็น ถึงแม้ว่าจะไม่เก่งนัก แต่จะทำให้เราได้มีหลักในการแต่งเนื้อเพลงให้มีสัมผัส รู้จักสัมผัสของบทกลอนนั้นๆว่าจะต้องสัมผัสนอก สัมผัสในที่ตรงไหน....”

ด้วยลักษณะความเป็นคนไทยที่นิยมพูดจาเป็นสำนวน ทั้งคำคล้องจองและคำสัมผัสที่สืบสานมาจากบรรพบุรุษ (นคร ถนอมทรัพย์ อ้างถึงในชัยรัตน์ วงศ์เกียรติขจร, 2552: 5) อีกทั้งยังมีรสนิยมของคนไทยที่จะเกิดความซาบซึ้งในผลงานศิลปะที่หลากหลาย นำมาผสมผสานรวมกันอย่างลงตัวทำให้เพลงไทยสากลที่เป็นส่วนผสมระหว่างงานด้านวรรณศิลป์ ดุริยางศิลป์และคีตศิลป์ได้รับความนิยมนอย่างต่อเนื่อง ดังที่เจตนา นาควิริยะ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532: 252) กล่าวไว้ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างคีตศิลป์กับวรรณศิลป์ก็เป็นความสัมพันธ์ที่น่าศึกษา กวีนิพนธ์ที่แฝงอยู่ในบทร้อยกรองหรือแม้แต่ในเพลงไทยสากลในยุคปัจจุบัน ก็มีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์” และเมื่อนำมาประกอบกับบทเพลงจะมีลักษณะพิเศษที่เข้าถึงผู้ฟังได้ง่ายเพราะ “เพียงแต่ผ่าน โสตประสาทหูก็เกิดสุนทรีย์ มีความสะเทือนอารมณ์ได้” (บุญยงค์ เกศเทศ, 2525: 17) ฉะนั้นเมื่อต้องการพิจารณาบทเพลงจำเป็นต้องวิเคราะห์ทั้ง 2 ด้านเนื่องจากทั้ง 2 ส่วนจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเสมอ เช่นเดียวกับที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531: 12) กล่าวไว้ว่า “ไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างปราศจากเชื้อใย และวรรณคดีที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ” ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์และดุริยางศิลป์มีเป้าหมายเพื่อมุ่งสื่อประสบการณ์ทางสุนทรีย์ด้วยการเรียงร้อยถ้อยคำ ถ่ายทอดความคิด อารมณ์ ความสะเทือนใจจากผู้ประพันธ์สู่ผู้ฟัง (สมหญิง เมืองแมน, 2537: 29) การแสดงความสัมพันธ์ที่ทรงอิทธิพลระหว่างศิลปะในแขนงของวรรณศิลป์และดุริยางศิลป์ มีผลต่อศิลปะสาขาวิชาอื่นๆ ในวิถีชีวิตประจำวันอีกด้วย ดังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในบทความของ

เจตนา นาควัชระ (2546: 44) ที่ว่า

“...ประเด็นที่สมควรจะได้รับการต่อยอดเอาไว้ว่าขนบทางวรรณศิลป์
ดั้งเดิมของไทยนั้น มิได้เน้นวัฒนธรรมลายลักษณ์ที่มุ่งสร้างงานไว้สำหรับอ่าน
เฉยๆ วรรณศิลป์และศิลปะการแสดงอยู่ร่วมกันมาแต่เดิม การที่
ศิลปะการแสดง มีสถานะที่สำคัญมากในชีวิตไทยนั้น อาจจะอธิบายได้ด้วย
หลักการเชิงมานุษยวิทยา คนไทยเราเองคงจะไม่ปฏิเสธว่า เราเป็นคนชอบสนุก
เรื่องของการ “ร้อง-รำ-ทำเพลง” เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันมาแต่เดิม
ขนบมุขปาฐะมีความสำคัญมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว...”

ด้วยลักษณะความนิยม วิถีชีวิตและการรับรู้ของคนไทยดังที่กล่าวมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงให้ความสำคัญกับวิธีการถ่ายทอดแนวคิดต่างๆผ่านการเรียนรู้ใน
ลักษณะเดียวกันนี้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้แสดงพระอัจฉริยภาพในด้านการประพันธ์และการ
เข้าพระราชหฤทัยถึงอุปนิสัยของคนไทยที่ชอบรักสนุก ทรงมองการณ์ไกลในการนำบทเพลง เรื่อง
เล่าและบทละครมาเป็นสื่อในการอบรมสั่งสอนคนไทยในสภาวะที่บ้านเมืองเกิดความเปลี่ยนแปลง
จากความไม่สงบทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ทรงแสดงให้เห็นถึงวิธีการถ่ายทอดความรู้
ความคิด ทักษะคิด แนวทางการปฏิบัติตนผ่านเครื่องมือที่สร้างความบันเทิง สนุกสนานด้วยเรื่องเล่า
บทละครหรือบทเพลงดังที่กล่าวมา นอกจากนี้ยังทรงใช้กลวิธีการชี้แนะแนวทางในการเรียนรู้เรื่อง
ประชาธิปไตยอันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชาติไทย โดยทรงจัดตั้งเมืองจำลองดุสิตธานีเพื่อเป็น
เมืองต้นแบบในด้านการจัดการศึกษา ด้านการปกครอง อีกทั้งยังจัดตั้งกองเสือป่าเพื่อเป็นกลุ่มคน
หลักในการรวบรวมผู้สมัครใจในการปกป้องรักษาบ้านเมือง พร้อมทั้งทรงพระราชนิพนธ์บทลูก
ใจในรูปแบบของบทความและบทละครเช่น เรื่องปลุกใจเสือป่า ซึ่งพระองค์ทรงแต่งขึ้นเพื่อปลุกใจ
ให้คนไทยรักชาติในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 อันเป็นแบบอย่างในการใช้ละครและบทเพลงในการ
ปรับทัศนคติของคนไทยให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหนประเทศชาติด้วยทรงเห็นว่าความสมัครสมาน
สามัคคีกันในชาติมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่สมาชิกเสือป่าที่
สโมสรเสือป่า สวนดุสิต เมื่อวันอาทิตย์ที่ 9 สิงหาคม 2457 ไว้ว่า

“...ตั้งแต่นั้นจะได้พร้อมกันตั้งใจว่า ในส่วนตัวเราเองจะอุษยาก็ตาม
จะเป็นอย่างไรก็ตาม จะทำการเช่นนี้ก็ต่อเมื่อเวลาว่าไม่มีภัย เมื่อเหตุการณ์
สำคัญจำเป็นที่เราจะต้องต่อสู้ชาติอื่น แม้การส่วนตัวของเราอย่างไร จะทำให้

*เสียประโยชน์แก่ชาติแล้ว สิ่งนั้นเราจะต้องทิ้งเสีย เราจะรวมกันไม่ว่าในเวลา
ชอบกันหรือชังกันเราจะถือว่าเราเป็นไทยด้วยกันหมด เราจะต้องรักษาความ
เป็นไทยของเราให้ยั่งยืน”*

จากพระบรมราชาวัตดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าทรงคาดคะเนสถานการณ์ไว้ได้อย่างแม่นยำ เพราะในระยะต่อมาเป็นช่วงที่แผ่นดินไทยเกิดปัญหาทางการเมือง ความมั่นคงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศหลายครั้ง ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆจากบุคคลหลายฝ่ายทั้งจากภาครัฐและเอกชนเพื่อถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกเหล่านั้นผ่านผลงานทางศิลปะเช่นบทเพลงและบทกลอนต่างๆ ต่อมาในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำ ต้องการให้สังคมไทยเป็นสังคมอารยะเช่นเดียวกับตะวันตก ได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้สื่อสารมวลชนทางวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือถ่ายทอดความคิดในเรื่อง “ผู้นำนิยม” ให้กับตนเอง และสร้างกระแสปลุกกระดมความคิดของมวลชนด้วยบทเพลงเพื่อกล่อมเกลตาและชักจูงคนไทยในเรื่องต่างๆ จึงได้มีนโยบายการแต่งบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมากมาย ทั้งเพื่อปลุกใจให้รักชาติ ปลุกใจให้ทำตามแนวทางการดำเนินชีวิตตามนโยบายรัฐนิยม 12 ประการ ฯลฯ โดยมีพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเป็นบุคคลสำคัญในการประพันธ์เพลงเหล่านั้น ทั้งที่เป็นเพลงเดี่ยวและเพลงประกอบละคร (เกษมสุข นุ่มนนท์, 2520) อีกทั้งในช่วงเดียวกันนั้นเองได้ก่อกำเนิดกรมโฆษณาการเพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานราชการที่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของทางราชการทั้งต่อคนไทยและต่างประเทศ และในปี พ.ศ. 2482 ได้ก่อตั้งวงดนตรีสุนทราภรณ์เป็นวงดนตรีประจำ มีหน้าที่ในการสร้างความบันเทิงและเผยแพร่แนวคิดต่างๆของรัฐให้กับประชาชนผ่านเสียงเพลง มีครูเอื้อ สุนทรสนานเป็นหัวหน้าวงและผู้ประพันธ์ทำนองของบทเพลงที่มีชื่อเสียงมากมาย ในขั้นต้นของการประพันธ์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจนั้น ได้นำบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาใส่ทำนอง เริ่มต้นจากนำสุภาษิตพระร่วงคำโคลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ในปี พ.ศ. 2455 และพระราชดำรัสพระราชทานแก่ทหารอาสาสมัสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2461 เช่นโคลงสยามานุสติ ที่ต่อมา ครุฑนารถ ถาวรบุตรได้นำมาใส่ทำนองดนตรีสากล ที่ยังคงได้รับความนิยมและใช้ร้องเพื่อปลุกใจประชาชนชาวไทยให้รักชาติบ้านเมืองของเรามาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมีบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจอีกหลากหลายรูปแบบอาทิเช่น เพลงสวมหมวก (เชิญซิคะเชิญร่วมกันสวมหมวก แสนสะควกสบาย...) ที่สนองนโยบายวัฒนธรรมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม หรือเพลงหน้าที่เด็ก (เด็กเอ๋ยเด็กดี ต้องมีหน้าที่สิบอย่างด้วยกัน...) ที่แต่งเนื้อร้องโดยชอุ่ม ปัญจพรรค์ ทำนองโดยเอื้อ สุนทรสนาน ได้กล่าวถึงหน้าที่ที่เยาวชนของไทยพึงกระทำเพื่อก่อให้เกิดการรักชาติ

บ้านเมือง ศาสนาและพระมหากษัตริย์เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการนำพาชาติไทยให้เจริญสืบไป จะเห็นได้ว่าในยุคสมัยนี้ ได้ให้ความสำคัญกับการใช้การสื่อสารมวลชนในการถ่ายทอดการคิด ทักษะคิด ไปสู่ประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก ผู้ฟังคนไทยมีความชื่นชอบในการฟังเพลงอยู่แต่เดิมจึงมิได้รู้สึกว่าเป็นการบังคับให้เชื่อผู้นำดังเช่นการใช้ประกาศ กฎหรือกฎหมายต่างๆ จึงรับเอาแนวคิดที่บทเพลงเหล่านั้นบอกเล่าโดยไม่รู้ตัว ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นการให้การศึกษาตามอรรถาธิบายผ่านบทเพลงที่ประสบความสำเร็จครั้งหนึ่ง

จากที่กล่าวมา บทเพลงอันประกอบไปด้วยเนื้อร้องที่กินใจและทำนองที่ไพเราะได้ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าว กลุ่มคน ชักจูงและอาจรวมถึงการครอบงำค่านิยม ถ่ายทอดความคิดและทัศนคติของผู้คนในสังคมที่หลายฝ่ายที่เห็นว่า มีความเหมาะสมกับลักษณะนิสัยการเรียนรู้และความนิยมชมชื่นของคนไทย การถ่ายทอดด้วยบทเพลงถือได้ว่าเป็นการปลูกฝังด้วยวัฒนธรรมความบันเทิง โดยไม่มีการบังคับอันเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยเป็นส่วนใหญ่ มีคำกล่าวที่ว่าดนตรีเป็นภาษาสากล เนื่องมาจากท่วงทำนองที่ไพเราะได้ถือได้ว่าเป็นสื่อที่ผสมผสานระหว่างเครื่องมือ (Tool) วัสดุความคิด (Idea) ความนึกฝัน (Imagination) และความรู้สึก (Emotion) ซึ่งแสดงออกมาในรูปของ “เสียง” ได้อย่างลงตัว เพื่อให้ทั้งตนเองและผู้อื่นได้ชื่นชม (กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อ้างถึงในสุรรัตน์ วรารัตน์, 2514) ผู้ที่ขับร้องจึงมีบทบาทสำคัญในการตีความ และสื่อความหมายเนื้อหาของบทเพลงจากผู้แต่งผ่านเทคนิควิธีการขับร้องของนักร้อง และการบรรเลงของนักดนตรีเพื่อถ่ายทอดคุณค่าที่ประกอบกันทั้งคุณค่าภายในคือ องค์ประกอบของบทเพลงทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ ร่วมกับคุณค่าภายนอกคือ บริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้ความหมายของบทเพลงมีความสมบูรณ์ชัดเจนยิ่งขึ้นสู่ผู้ฟังทั่วไปได้อย่างสวยงาม ลงตัว และน่าประทับใจ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, 2547)

กิจกรรมการฟังเพลงนั้นถือเป็นการสร้างประสบการณ์ และปรุงแต่งรสนิยมนของผู้ฟังซึ่งมักจะแสดงออกถึงความชื่นชอบด้วยการร้องหรือเล่นเครื่องดนตรีตามบทเพลง การรับรู้สุนทรียะของบทเพลงจึงแตกต่างจากงานศิลปะทั่วไปตรงที่ผู้เสพย์งานศิลปะประเภททัศนศิลป์หรือวรรณศิลป์นั้นไม่สามารถแสดงผลจากการรับรู้งานศิลป์นั้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ต่างจากธรรมชาติของผู้ที่ฟังเพลงที่มักจะส่งผลของการรับรู้บทเพลงออกมาทางปฏิบัติคือร้องตามบทเพลงด้วยความชื่นชอบ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างความเข้าใจในคำร้องไปพร้อมกัน ไม่ว่าเพลงนั้นจะเป็นการแสดงความรัก ความรู้สึกหรือถ่ายทอดแนวคิด ค่านิยมต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีหลักการและเหตุผล (ตรรกะ) การตัดสินใจที่สามารถแสดงออกมาเป็นการกระทำ (จริยศาสตร์) ได้

เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ของจิตใจและการกระทำที่ได้แสดงแนวคิดของ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด ไร่ ช่างต้น สอดคล้องกับที่เจตนา นาควัชระ (2548: 78) กล่าวไว้ว่า

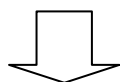
“...ดนตรีเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในกระบวนการขัดเกลาทางวัฒนธรรม แต่ก็ เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง เพราะดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่เราจะมอบหน้าที่ในการ ขัดเกลาคงกล่าวให้แก่ดนตรีแต่เพียงอย่างเดียวหาได้ไม่ ภูมิปัญญามนุษย์ในด้านอื่น จะต้องมืบทบาทร่วมด้วย ในท้ายที่สุดแล้ว สุนทรียศาสตร์กับจริยศึกษาจะต้องผสมผสาน สัมพันธ์กันอย่างแนบสนิท...”

วิธีการเสริมสร้างความสำนึกรักชาติที่สำคัญวิธีการหนึ่ง คือการกระตุ้นความรู้สึกจาก ภายในจิตใจอันจะส่งผลถึงพฤติกรรมภายนอกด้วยวัฒนธรรมที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย ในครั้ง หนึ่งสมัยหนึ่งมีการนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมาขับร้องในโรงเรียนอันรูปแบบการ ร้องเพลงตอนเช้าแถวตอนเช้าไว้ว่า เริ่มต้นด้วยเพลงชาติ เพลง โรงเรียน สวดมนต์และปิดท้ายด้วย บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ เช่นเพลงรักกันไว้เถิด เพลงต้นตระกูลไทย เพลงศึก บางระจัน เพลงอยุธยารำลึก เพลงหนักแผ่นดิน เพลงเราสู้ ฯลฯ (ต่อพงษ์ เสวตามร์, 2548) จะเห็นว่า ยังมีผู้เห็นความสำคัญของการใช้บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในการขัดเกลาเยาวชนอยู่ ในระดับหนึ่ง หากแต่ในปัจจุบันนี้กิจกรรมการร้องเพลงปลุกใจได้หายไปจากระบบการศึกษาไทย ในทุกรูปแบบ แต่คุณค่าที่เกิดขึ้นจากเพลงปลุกใจยังคงมั่นคงอยู่ในสังคมไทย หากแต่ยังไม่ได้รับ การนำออกมาเผยแพร่และจัดการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ งานวิจัยครั้งนี้จึงสนใจในประเด็นที่บาง บทเพลงมีความผูกพันกับบริบททางสังคมและยังคงได้รับการสืบทอด นำออกแสดงมาจนกระทั่ง ทุกวันนี้ทั้งที่มีบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งบทประพันธ์ใหม่ที่มีเค้าโครงสาระสำคัญ เดิม เช่นบทเพลงประเภทเพลงที่เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ เพลงที่แสดงความรักชาติ หรือเพลง แห่งความสามัคคี ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความหมายที่หลากหลายแต่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือเพื่อ เสริมสร้างความรักชาติของคนไทยให้แสดงออกอย่างเด่นชัดมากขึ้น

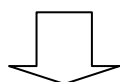
ในปัจจุบัน ผลงานวิจัยเพื่อศึกษาบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจอย่างครบถ้วนทั้ง ด้านเนื้อหา บริบทที่เกี่ยวข้องของบทเพลงเหล่านั้นในแต่ละยุคสมัยยังมีไม่มากนัก เพราะโดยมากเป็น การรวบรวมและอธิบายเนื้อหาของบทเพลงเท่านั้น หรือเป็นการเลือกวิจัยบทเพลงไทยสากล ประเภทเพลงปลุกใจจากบางหน่วยงานเช่นบทเพลงจากกองทัพ และมักจะวิเคราะห์ในเชิง พรรณศิลป์เป็นสำคัญ ซึ่งในการศึกษาบทเพลงควรจะได้ศึกษาทั้งเชิงวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์คือ

การวิเคราะห์ด้านดนตรี วิธีการนำเสนอ และการถ่ายทอดที่มีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้จึงต้องการที่จะนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่ทรงคุณค่าแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content) ไม่ว่าจะเป็นที่มาของบทเพลง เนื้อหาสาระ การวิเคราะห์ทางศิลปะด้านวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ รวมทั้งบริบท (Context) ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิด แรงจูงใจในการประพันธ์อันเกิดจากสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของผู้ประพันธ์ รวมถึงการถ่ายทอดของผู้แสดงด้วยวิธีการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับด้วยกระบวนการจัดการถ่ายทอดของหน่วยงาน องค์กรหรือสื่อต่างๆที่มุ่งหวังการสร้างสำนึกความรักชาติอันเหมาะสมกับแต่ละยุคสมัย และปัจจัยที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งในบทเพลงจนนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ภายใต้อะไรก็ตาม กระบวนการถ่ายทอดจะประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ของผู้ประพันธ์ ผู้แสดงและผู้ฟังที่รับการถ่ายทอดที่อาจเปลี่ยนแปลงไปเป็นผู้ประพันธ์หรือผู้แสดงในภายหลังเพราะได้เข้าใจถึงคุณค่าและเนื้อหาที่เกิดขึ้น เกิดปัญหาในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ที่ยังคงความเข้มข้นของความรักชาติเช่นเดิม ดังแผนภาพแสดงกระบวนการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจด้านล่าง

ผู้ประพันธ์: แสดงความหมายและชักจูงให้เกิดสำนึกความรักชาติผ่านเนื้อร้องและทำนองอย่างเป็นรูปธรรมและถ่ายทอดสู่ผู้มีหน้าที่เผยแพร่คือนักร้อง นักดนตรี

นักร้อง นักดนตรี: รับการถ่ายทอดคุณค่า เนื้อหาและแนวคิดจากผู้ประพันธ์ นำออกแสดงด้วยเทคนิค รูปแบบ กลวิธีในการถ่ายทอดที่มีความเฉพาะตัวซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจผู้ฟัง กระตุ้นให้เกิดสำนึกความรักชาติ

ผู้ฟังทั่วไป: ได้รับการถ่ายทอดคุณค่าของบทเพลงพร้อมกระตุ้นแนวคิดเรื่องสำนึกความรักชาติ ก่อเกิดเป็นการตระหนักถึงความสำคัญของความรักชาติ ส่งผลถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมที่จะธำรงรักษาและพัฒนาประเทศ

แผนภาพแสดงกระบวนการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

การถ่ายทอดความรู้สึกของผู้ประพันธ์ผ่านผลงานทางมนุษยศาสตร์ผู้สังคมนักยังได้รับความสำคัญในต่างประเทศด้วยเช่นกัน อาทิ จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงร้องของเยอรมัน (เจตนา นาควัชระ, 2538) ที่ให้ความสำคัญกับการร้องที่ก่อให้เกิดภววิสัย (Objectivity) ของบทเพลง ด้านคำร้อง (เนื้อเพลง) ผู้ประพันธ์ต้องเน้นหนักหรือทอดเสียงตามอักขระวิธีเพื่อให้สอดคล้องกับเสียงดนตรีและการแสดงออกถึงคุณค่า สุนทรียะ ประสพการณ์ การสรรค์สร้างความรู้สึกร่วมที่มีความต่อเนื่องของตนเองสู่พัฒนาไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ได้กระทบ กระตุ้น เร้าอารมณ์และจิตใจความเป็นมนุษย์ ดังที่ Voltaire ปราชญ์ชาวฝรั่งเศสกล่าวไว้ว่า (เรื่องเดียวกัน, 2538: 23)

“มนุษยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ต้องเดินตามพลวัตและความเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ ... มนุษยศาสตร์ก็จำต้องผละหนึ่เทววิทยาไปบ้าง แต่การที่จะวิ่งตามโลกที่เคลื่อนไปในกระแสของเวลานั้นเป็นสิ่งที่เหลือวิสัย มนุษยศาสตร์จึงต้องแสวงหาสิ่งที่หยุดอยู่กับที่หรือที่เรากำหนดให้หยุดอยู่กับที่ได้ เพื่อที่จะพิเคราะห์ให้ถี่ถ้วนและถ่องแท้ ก็จะมีอะไรดีไปกว่างานศิลปะที่มนุษย์เองเป็นผู้สร้างขึ้น...”

การศึกษามทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในครั้งนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการรวบรวมบทกวี บทเพลงอันทรงคุณค่า ได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิเคราะห์คุณค่าภายในและภายนอกในด้านเนื้อหาและการทำความเข้าใจในบริบทอื่นอย่างรอบด้านในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของบทเพลงเหล่านั้นในแง่มุมของที่มา การนำไปใช้งาน การถ่ายทอดที่ส่งผลถึงภาวะจิตใจโดยตรง ซึ่งการถ่ายทอดบทเพลงเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกของผู้ถ่ายทอดซึ่งต้องเข้าใจในคุณค่าของบทเพลง เกิดความซาบซึ้งในผลงานและแสดงความรู้สึกตามความหมายที่ได้ตีความไว้ให้กระทบจิตใจของผู้ฟัง ซึ่งการให้ความหมายนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานการณ์ทางสังคมเช่นเดียวกับการถ่ายทอดผลงานทางศิลปะประเภทอื่นตามทฤษฎีศิลปะ กล่าวคือ การถ่ายทอดผลงานตามทฤษฎีศิลปะนั้นเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึก (Theory of Expression) ที่เชื่อว่าความสำคัญของศิลปะอยู่ที่ความรู้สึกซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวของมนุษย์ (จรรยา โกมุทรัตนนันทน์, 2539) ภายใต้ความศรัทธา เชื่อถือ เชื่อมั่นในคุณค่าของประสบการณ์ที่ผ่านทางผัสสะ (Sensation) เพื่อตีความ ประเมินค่าด้วยผู้รับประสบการณ์เอง ประกอบกับจินตนาการ หรือมโนทัศน์เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีที่มาจากความตระหนักถึงสัมผัสที่เกิดขึ้น บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจก็เช่นเดียวกัน ที่ต้องการการรับรู้ถึงผัสสะและนำมาผสมผสานกับประสบการณ์ จินตนาการที่เกี่ยวข้องกับบริบททั่วไปภายในความรู้สึกของผู้ฟัง กระบวนการ

ถ่ายทอดดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นจากความไม่ตั้งใจ แต่กลับเกิดขึ้นจากความมุ่งมั่นของผู้ประพันธ์ ดังที่ ลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy, 1828 – 1910) นักเขียนนักวิจารณ์ชาวรัสเซียผู้เชื่อว่า

“...ศิลปะหรือการแสดงออกซึ่งความรู้สึกเป็นกระบวนการหนึ่งที่มี เป้าหมายอันแน่นอนของศิลปินที่เกิดขึ้นภายในจากการยึดมั่นอันแรงกล้าต่อ ศิลธรรม ศาสนาและความรับผิดชอบต่อสังคมของศิลปะเอง และเห็นว่าความ เพลิดเพลินต่องานศิลปะเพียงอย่างเดียวไม่สามารถก่อให้เกิดความหมายที่มี คุณค่าต่อสิ่งอื่นๆ ได้ ศิลปะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสื่อสารความรู้สึกระหว่าง มนุษย์ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเมื่อคนคนหนึ่ง (ศิลปิน) รู้สึก บางอย่างแล้วแสดงออกมาด้วยสื่อบางอย่างเพื่อเป็นเป้าหมายให้คนอื่นเกิด ความรู้สึกเช่นเดียวกับตน คุณค่าที่แท้จริงของศิลปะมิได้อยู่ที่ผลงานของศิลปะ แต่เป็นสิ่งที่มาก่อนและเป็นที่มาของศิลปะ คือเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ (Creative Process) หรือกระบวนการแสดงออกความรู้สึก (Expression Process) นั่นเอง...”

เป้าหมายของงานวิจัยในครั้งนี้คือการวิเคราะห์คุณค่าทั้งภายในและภายนอกของบทเพลง ไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่ประกอบด้วย คุณค่าด้านวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ที่มีสุนทรียะ อันงดงามตามความชื่นชอบของสังคมไทยโดยผูกพันกับบริบททางสังคม รวมทั้งศึกษาวิธีการ ถ่ายทอดคุณค่าจากผู้ประพันธ์มายังผู้แสดงที่ต้องมีทักษะในการตีความและเทคนิคอันแพรวพราวใน การนำเสนอคุณค่า โดยสามารถกระทบจิตใจให้เกิดความตระหนักถึงความเป็นชาติของสาธารณชน ทั่วไป ซึ่งการนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจด้วยคุณค่านั้น มิได้มีเฉพาะคุณค่าของสุนทรียะทางศิลปะจากผลงานที่เกิดขึ้นแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะยังส่งผลให้เกิด การพัฒนาจิตใจเบื้องต้นของมนุษย์ในการเสริมสร้างความคิด ทักษะคิด ความเชื่อตลอดจนแนวทาง ในการปฏิบัติตนเพื่อปลูกฝัง และเสริมสร้างความรักประเทศชาติ รักพวกพ้องเผ่าพันธุ์ รักความถูกต้องดีงามและรักผืนแผ่นดินของเราให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนไทยอย่างต่อเนื่อง การศึกษาทาง มนุษยศาสตร์เชื่อว่า การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการพัฒนาในจิตใจของบุคคลที่ได้รับ อิทธิพลจากวัตถุ สัญลักษณ์หรือแนวคิดจากภายนอก และเมื่อภาวะทางจิตของบุคคลเข้มแข็งแล้ว ย่อมส่งผลต่อบุคคลใกล้เคียง ชุมชน และสังคมทั่วไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยังให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในมุมมองทางมนุษยศาสตร์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนจากจิตใจภายใน โดยมีได้ยึดติดกับการวิเคราะห์ตัวอักษรหรือตัวโน้ตที่เป็นผลผลิตจากปัญญาของมนุษย์เท่านั้น หากแต่ต้องการที่จะสกัดเอาแก่นแท้ของวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออกมาหลอมรวมกันเพื่อปรับให้เข้ากับปรากฏการณ์ในชีวิตและสังคม โดยเป้าหมายสูงสุดคือศึกษาและนำเอาปัญญาอันทรงคุณค่ามาสร้างความรู้และองค์ความรู้ที่ผ่านการรังสรรค์มาแต่อดีตเป็นพื้นฐานในการสร้างปัญญาไทยให้ยั่งยืนสืบไป

คำถามในการวิจัย

1. บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและสถานการณ์ของบ้านเมืองอย่างไร
2. บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจได้รับการอนุรักษ์ สืบทอด ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พื้นฟูให้มีบทบาทหน้าที่และส่งผลกระทบต่อสังคมปัจจุบันอย่างไร
3. กลวิธีในการถ่ายทอด และเผยแพร่คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในอดีตและปัจจุบันมีรูปแบบวิธีการอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การถ่ายทอดบทเพลง หมายถึงกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการและกลวิธีในการถ่ายทอดคุณค่า เนื้อหา ความซาบซึ้ง ทศนคติและรสนิยมจากผู้ประพันธ์ไปสู่ผู้รับร้องซึ่งจะทำหน้าที่ถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟังทั่วไป ทั้งในรูปแบบของการศึกษาในระบบการศึกษา นอกกระบวนการศึกษาและการศึกษาแบบอรรถศาสตร์เพื่อให้บทเพลงมีหน้าที่กล่อมเกลาจิตใจในเรื่องสำนึกความรักชาติ

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ หมายถึง บทเพลงที่ประกอบขึ้นจากคำร้องภาษาไทยและทำนองดนตรีสากลเพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมาย ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ

กระตุ้นปลุกเร้าให้เกิดความกล้าหาญ สามัคคี เสียสละ แสดงออกซึ่งความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในยุคสมัยต่างๆ

การเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ หมายถึงการเพิ่มพูน สร้างความมั่นคงให้เกิดความตระหนัก ตริ่กรอง ไตร่ตรองถึงการรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วัฒนธรรมไทย รู้จักการเสียสละ สามัคคี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของตน มุ่งหวังให้ชาติไทยพัฒนาอย่างยั่งยืน

กรอบการวิจัย

จุดมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้เพื่อแสวงหากระบวนการ กลวิธีและแนวทางในการเสริมสร้างให้เกิดสำนึกความรักชาติด้วยบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่มีใช้มาจากการแปลความหมายโดยตรง เฉพาะเนื้อหาคำร้องของบทเพลงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นต่อจิตใจอันส่งผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรักชาติของบุคคล อีกทั้งยังคำนึงถึงวิธีการถ่ายทอด สื่อความหมายและจงใจให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตามด้วยความชื่นชมและซาบซึ้งในสุนทรีย์จากคำร้องและทำนองของบทเพลง โดยมีเหตุจงใจมาจากบริบททางสังคมแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์ในครั้งนี้ จะดำเนินการภายใต้หลักแห่งทฤษฎีคุณค่า (Axiology) ซึ่งประกอบด้วยคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ จริยศาสตร์ที่เกิดจากคุณค่าภายในของบทเพลงเพื่อการศึกษา โดยวิเคราะห์ว่าบทเพลงได้ก่อให้เกิดคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์อย่างไรจากข้อมูลทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ อีกทั้งก่อให้เกิดผลทางด้านพฤติกรรมการแสดงออกคือทางจริยศาสตร์และการเป็นเหตุเป็นผลทางตรรกศาสตร์อย่างไร เพราะการนำคุณค่าของผลงานทางศิลปะที่ปรากฏในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจไปใช้ประโยชน์นั้นสามารถแสดงออกมาเป็นการประพฤติเชิงประจักษ์ได้ การวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์หมายถึงการรับรู้ทางประสาทสัมผัส รับรู้ความรู้สึกด้วยจิตใจโดยเข้าถึงความงามทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและจากการที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น

การศึกษาความสุนทรีย์มิได้ศึกษาเพียงความงามเท่านั้น ยังศึกษาถึงการสร้างความสนใจที่มีวิจรรณธรรมร่วมด้วยในการก่อให้เกิดทัศนคติ ความเชื่อและปัญญาควบคู่กันไป การวิเคราะห์จึงต้องคุณค่าภายนอกนั้นคือ บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอันเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ประพันธ์ได้สร้างสรรค์บทเพลงปลุกใจ วิเคราะห์คุณค่าภายในและภายนอกเพื่อให้เห็นถึง

ความสัมพันธ์ของคุณค่าที่เกิดจากสุนทรียศาสตร์ จริยศาสตร์ ตรรกศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการบริบททางสังคมว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการอย่างไรในแต่ละช่วงระยะเวลา และมีวิธีการถ่ายทอดคุณค่านั้นอย่างไรเพื่อให้คุณค่าที่แสดงถึงความรักชาติในบทเพลงได้รับการปลูกฝังในผู้ฟังจนกลายเป็นวิถีในการคิด เกิดเป็นทัศนคติและปัญญาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากายและจิตในการแสดงออกซึ่งความรักชาติ อีกทั้งยังเผยแพร่ต่อไปยังชุมชนและสังคมให้สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นได้จริงต่อไปดังแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพเป้าหมายของการวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวทางมนุษยศาสตร์

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้มีด้วยกัน 2 ส่วนด้วยกัน กล่าวคือขอบเขตช่วงเวลาการประพันธ์ บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2453 – 2554 เนื่องจากคำร้องที่นำมา ประพันธ์เป็นบทเพลงไทยสากลประเภทปลุกใจเริ่มต้นจากราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งมีแนวพระราชดำริในการปลุกฝังความรักชาติตั้งแต่เริ่มต้นรัชกาลในปี พ.ศ. 2453 อันเป็นปีเริ่มต้นของขอบเขตการวิจัยและสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นปีมหามงคล เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระชนมพรรษา 7 รอบ และเกิด อุทกภัยครั้งใหญ่ในภาคกลางของประเทศ ทำให้มีผลงานการประพันธ์บทเพลงเพื่อเสริมสร้างความรักและสามัคคีของคนในชาติเป็นจำนวนมากทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน โดยบทเพลงทั้งหมดได้ แบ่งออกเป็น 5 ช่วงเวลาตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม การเมืองการ ปกครองที่สำคัญ และขอบเขตประเภทของบทเพลงในแต่ละยุคสมัย ได้แก่

ยุคที่ 1 (พ.ศ. 2453 – 2468) ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยศึกษาเฉพาะบทพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว ร้อย กรอง บทละคร บทกลอน ที่นำมาเป็นคำร้องในบทเพลงปลุกใจภายหลัง

ยุคที่ 2 (พ.ศ. 2469 – 2489) ช่วงก่อนและช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และ สงครามโลกครั้งที่ 2 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล โดยศึกษาบทเพลงปลุกใจจากงานประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตร วาทการ บทเพลงสยามานุสติของครูนารถ ถาวรบุตร บทเพลงวงดนตรีสุนทราภรณ์ ทั้งที่นำบท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาใช้ทำนองและประพันธ์ขึ้นใหม่และ บทเพลงอื่นที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติม

ยุคที่ 3 (พ.ศ. 2489 – 2519) ช่วงเวลานี้มีเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองในประเทศ เกิดขึ้นหลายครั้ง เช่นกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ยุคสมัยนี้เริ่มต้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ช่วงเวลานี้เกิดความรุนแรงทางการเมืองในประเทศหลายครั้ง เช่น การรัฐประหารและการชุมนุมประท้วง เนื่องจากคนไทยเริ่มมีความรู้ทางการปกครองมากขึ้นและมี ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อีกทั้งไม่เชื่อมั่นในการปกครองแบบเบ็ดเสร็จโดยรัฐบาลทหาร ประกอบ กับการเผยแพร่แนวคิดสังคมนิยมจากต่างประเทศ บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นมาจากทั้งภาครัฐและ เอกชน ได้แก่ บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บทเพลง ประกอบละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ บทเพลงจากกองทัพ และบทเพลงจากการประกวด เพลงปลุกใจ

ยุคที่ 4 (พ.ศ.2520 – 2538) ช่วงเวลาที่ระบบเศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศ มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนามากกว่าระบบการเมือง การปกครองดังเช่นในอดีต บทเพลงปลุกใจส่วนใหญ่ในช่วงเวลานี้เป็นบทเพลงจากวงดนตรีคาราบาว และภาคเอกชนที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ

ยุคที่ 5 (พ.ศ. 2539 – 2554) ช่วงเวลาการเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสสำคัญต่างๆของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและภัยธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยตรงของประชาชน บทเพลงปลุกใจมีทั้งภาครัฐคือ จากกองทัพหลายหน่วย และมูลนิธิ องค์กรต่างๆ รวมทั้งบทเพลงจากภาคเอกชนได้แก่วงดนตรีคาราบาว บริษัท จีเอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) และ บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน)

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1	การวิเคราะห์คุณค่าเพื่อศึกษาคุณค่าภายในและภายนอกของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขา
ขั้นตอนที่ 2	การวิเคราะห์ความหมายของความรักชาติจากเนื้อหาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ
ขั้นตอนที่ 3	การนำเสนอแนวทางในการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ
ขั้นตอนที่ 4	สรุปและประมวลผล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้สนใจบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจได้ฐานข้อมูลบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในช่วงเวลาต่างๆ

2. ผู้ศึกษาด้านวัฒนธรรมและนักการศึกษาได้ทราบถึงวิธีการถ่ายทอดและการนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ
3. นักประพันธ์คำร้องและดนตรีได้ลักษณะทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์เพื่อนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่มีออกแสดงอย่างถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจในการประพันธ์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจต่อไป
4. ผู้จัดการเรียนการสอนสามารถนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจไปใช้ในการประกอบการจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆเช่น สารการเรียนรู้วิชาภาษาไทย สารการเรียนรู้สังคมศึกษาในสาระประวัติศาสตร์ ฯลฯ รวมถึงการจัดกิจกรรมอื่นในโรงเรียน
5. สังคมไทยได้เรียนรู้คุณค่าของวัฒนธรรมบันเทิงรูปแบบหนึ่งที่ส่งผลถึงความรู้สึกรักคิดและทัศนคติที่มีมาแต่ในอดีต และหาแนวทางในการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป
6. นักพัฒนศึกษาได้รูปแบบการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย เพื่อนำเสนอการศึกษาทั้งสามระบบคือในระบบการศึกษา นอกกระบวนการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยงต่อกันเพื่อกลมกลืนจิตใจของผู้คนในสังคมไทยให้เกิดการพัฒนาทางปัญญาได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้ ได้นำมาจากเอกสาร บทความและงานวิจัยต่างๆ เพื่อนำมาเป็นแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางในการวิเคราะห์การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ ซึ่งได้ครอบคลุมประเด็นต่างๆดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

- 1.1 ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม”
- 1.2 ประเภทของวัฒนธรรม
- 1.3 คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

- 2.1 ความหมายของการศึกษา
- 2.2 ปรัชญาการศึกษา
- 2.3 มนุษยศาสตร์กับการศึกษาเพื่อพัฒนา
- 2.4 แนวคิดทางการศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องสำนึกความรักชาติ

- 3.1 ความหมายของ “ความรักชาติ”
- 3.2 กระบวนการเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ
- 3.3 การถ่ายทอดและเผยแพร่สำนึกความรักชาติ

ตอนที่ 4 ทฤษฎีคุณค่า

- 4.1 ตรรกศาสตร์
- 4.2 จริยศาสตร์
- 4.3 สุนทรียศาสตร์
  - 4.3.1 ความหมายของสุนทรียศาสตร์
  - 4.3.2 ประเภทของสุนทรียศาสตร์
  - 4.3.3 สุนทรียประสบการณ์
  - 4.3.4 คนตรีกับสุนทรียศาสตร์

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของบทเพลง

5.1 แนวคิดศิลปะ

5.1.1 แนวคิดเรื่องการเลียนแบบ (Representation)

5.1.2 แนวคิดเรื่องรูปทรง (Form)

5.1.3 แนวคิดเรื่องการแสดงออกซึ่งความรู้สึก (Expression)

5.2 แนวคิดทางวรรณศิลป์

5.2.1 การวิเคราะห์รหัส

5.2.2 การวิเคราะห์ภาษาภาพพจน์

5.2.3 ลักษณะของวรรณศิลป์ในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

5.3 แนวคิดทางดุริยางคศิลป์

5.3.1 การวิเคราะห์ทำนอง

5.3.2 การวิเคราะห์จังหวะ

5.3.3 การวิเคราะห์เสียง

5.3.4 การวิเคราะห์ประโยคเพลง

5.3.5 การแบ่งประเภทบทเพลง

5.3.6 ลักษณะของดุริยางคศิลป์ในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

5.4 ความสัมพันธ์ของแนวคิดศิลปะกับแนวคิดทฤษฎีอื่น

ตอนที่ 6 บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

6.1 ดนตรีกับชีวิต

6.1.1 ดนตรีสากลตะวันตก

6.1.2 ดนตรีไทยสากล

6.2 ประเภทของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในประเทศไทย

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

1.1 ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม”

“วัฒนธรรม” ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในวิถีชีวิตของมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะเฉพาะที่ความแตกต่างกัน อันเกิดมาจากสภาพพื้นที่ตั้งของชุมชน วิถีการทำมาหากิน การนับถือศาสนา และกิจกรรมต่างๆ วัฒนธรรมได้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมจากการดำรงชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน บนพื้นฐานความคิดทัศนคติเดียวกัน โดยแสดงออกผ่านทางการกระทำหรือการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆอย่างเป็นรูปธรรม ตามจินตนาการ เพื่อสืบสานความรู้ ความรู้สึกให้กับคนในกลุ่มอื่นหรือคนรุ่นหลังได้เข้าใจวัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่และจิตใจของคนในที่แห่งหนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ผ่านงานศิลปะไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์หรือดนตรี ฉะนั้น หากต้องการจะศึกษาคุณค่าของผลงานทางศิลปะแล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม สภาพสังคมและความคิด ทัศนคติอันเป็นฐานรากที่มาของศิลปะเหล่านั้นด้วย

คำว่า “วัฒนธรรม” มีความหมายตามรากศัพท์มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตว่า สภาพอันเกิดความเจริญงอกงาม หรือลักษณะที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงาม เป็นแนวทางในการปฏิบัติ แสดงออกทางกาย ทางวาจา เพื่อใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กันของบุคคลที่อยู่รวมกัน ในสังคมเดียวกัน โดยมีเป้าหมายในการปลูกฝังความดีเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ยิ่งยง เรื่องทอง, 2542)

สำหรับประเทศไทยได้นำคำว่าวัฒนธรรมมาใช้เป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2483 โดยพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติคำว่า “วัฒนธรรม” ขึ้น แทนคำว่า Culture ในภาษาอังกฤษ ต่อมาในพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ ฉบับที่สองใน พ.ศ. 2485 ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า “ธรรมเป็นต้นเหตุให้เจริญ” หรือ “ธรรมคือความเจริญ” แต่ต่อมาได้ยกเลิกพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับ และเปลี่ยนชื่อมาเป็นพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 โดยให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ (ก่อตั้งเมื่อ 29 กันยายน พ.ศ.2485) เป็นผู้ดำเนินงาน และได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้โดยสรุปว่า วัฒนธรรมเป็นส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อทำนุบำรุง ถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในสังคม และวัฒนธรรมนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรมในการเรียนรู้และสืบต่อความรู้นั้นอย่างสร้างสรรค์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์มีลักษณะทางร่างกายและจิตใจพิเศษกว่าสัตว์ที่บังพวng (สุพัตรา สุภาพ, 2547) นอกจากนี้ พระยาอนุমানราชชน

ผู้ได้รับการยกย่องจาก UNESCO ได้เป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมของโลก ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ว่า

“เป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิดขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามของวิถีชีวิต โดยส่วนรวม สามารถถ่ายทอดต่อกันและกันได้ ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น การประพจน์และกิริยาอาการ ที่แสดงออกมาเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อและระเบียบประเพณี”

(พระธรรมปิฎก, 2537)

การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมมีมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2488 องค์การสหประชาชาติได้ก่อตั้งองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ขึ้น เพื่อสนับสนุนงานด้านการเสริมสร้างสันติภาพ โดยดำเนินงานหลายด้านไปพร้อมกัน ทั้งในด้านการศึกษา สังคมและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) การสื่อสารและวัฒนธรรม และในปี พ.ศ. 2539 ได้ประกาศเป้าหมายหลักของการศึกษากล่าวโดยสรุปว่า หนึ่งในเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านกระบวนการศึกษา โดยมีบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้างภูมิปัญญาคุณค่าความเป็นมนุษย์เพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองตามความต้องการของระบบเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้ แนวคิดทางด้านมนุษยศาสตร์ยังมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นในการก้าวตามหรือต่อต้านกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลก โดยปราศจากความขัดแย้งกันระหว่างความแตกต่างของวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนย้ายไปตามความจำเป็นด้านเศรษฐกิจ (UNESCO, 2010: online)

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา มนุษยศาสตร์ และกลุ่มอื่นๆ ที่ให้ความหมายของวัฒนธรรม โดยนักสังคมวิทยากลุ่มหนึ่งตามที่ที่ยังยง เรืองทอง (2542) ให้คำจำกัดความของคำว่าวัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิต (Way of Life) หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรม (Behavior Pattern) การประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์นั้นเป็นไปเพื่อปรับปรุงการดำเนินชีวิต เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ตนเองและสังคม พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้น ได้มาจากการเรียนรู้หรือการฝึกหัด อบรม หรือเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบกันในระบบของสังคม จากนั้นแนวปฏิบัติจะกลายมาเป็นพิธีกรรม ความเชื่อ ลัทธิ ศาสนา ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่นำมาใช้เพื่อดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกต้องรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม

จนกระทั่งสืบทอดให้คนรุ่นหลัง เป็นกระบวนการอบรม ปลุกฝัง สั่งสอนและเรียนรู้การดำรงวิถีชีวิตในรูปแบบเดียวกัน อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน

ในขณะที่ทางมานุษยวิทยา ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า เป็นทุกสิ่งที่มีมนุษย์ได้กำหนดและสร้างขึ้น ทั้งความรู้สึกนึกคิด การปฏิบัติ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมและประเพณี รวมทั้งวัตถุที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต บางกลุ่มมีลักษณะวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่ทำให้มีความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชนต่างๆ ได้อย่างชัดเจน (นิยพรณ วรณศิริ, 2528)

โดยสรุปแล้ว สิ่งที่เหมือนกันในความหมายของวัฒนธรรมทั้งทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา คือการให้ความสำคัญกับค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันของสังคมที่มีลักษณะเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นมรดกทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงเอกลักษณ์ของสังคมหนึ่งที่แตกต่างจากสังคมอื่น มนุษย์สามารถคิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ การจัดระเบียบ ความคิดความเชื่อ ความนิยม วัสดุสิ่งของที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต งานทางด้านมานุษยวิทยา มองไปที่พฤติกรรมพื้นฐานจริงที่เกิดขึ้น และเน้นไปที่พฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด ก่อนที่จะนึกถึงการสืบทอดด้านคุณธรรม ความดี ความงาม และเลือกสรรเฉพาะพฤติกรรมที่ถูกจัดระเบียบเพื่อถ่ายทอดต่อไปให้เป็นมรดกทางพฤติกรรมหลักของสังคม

จากที่กล่าวมา ความหมายของวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่สามารถประจักษ์ได้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นส่วนใหญ่ แต่โดยเนื้อแท้แล้ว วัฒนธรรมเป็นการแสดงออกขั้นสุดท้ายของฐานคิดซึ่งประกอบด้วยแก่นสาระของสังคมอยู่เบื้องหลัง เช่นจากฐานคิดเรื่องสังขาร จริยธรรม ได้กลายมาเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมในกาลต่อมา พระธรรมปิฎก (2537) ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นแก่นความคิดในแนวทางมนุษยศาสตร์ สรุปได้ว่า วัฒนธรรมประกอบไปด้วยสังขาร คือความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดา เป็นเรื่องของธรรมชาติและความต้องการต่างๆ ซึ่งจะถูกกำกับบทบาทและความเหมาะสมโดยจริยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์รู้ว่า จะต้องทำอย่างไรในการดำเนินชีวิต จากนั้นจึงดำเนินตามแนวทางความคิดสู่การปฏิบัติที่จำต้องถูกกำกับด้วยรูปแบบที่เหมาะสมของสังคม นั่นคือ “วัฒนธรรม” เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นภาพปรากฏในระดับของการนำสังขารและจริยธรรมมาใช้ให้เกิดผลจริงในหมู่ของมนุษย์ หากแต่

สังขรณ์และจริยธรรมคือรูปแบบความคิดที่เกิดขึ้นภายใน จึงมีการเปลี่ยนแปลงได้ยาก ต่างจาก วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบภายนอก สามารถเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของยุคสมัย และถิ่นที่อยู่ได้ตลอดเวลา แต่วัฒนธรรมที่มีรูปแบบที่สอดคล้องกับสังขรณ์และจริยธรรมของ สังคมจะมีความมั่นคง ไม่ถูกเปลี่ยนแปลงได้ง่าย วัฒนธรรมมีความหมายบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อ มนุษย์ โดยมนุษย์จะทำการตกลงกันว่า ลักษณะวัฒนธรรมของสังคมที่กลุ่มของตนต้องการนั้นเป็น อย่างไร ข้อประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมควรเป็นเช่นไร โดยใช้กฎ ระเบียบ กติกาในการอยู่ ร่วมกันเพื่อความสงบสุข จากนั้นมนุษย์จึงได้กำหนดและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ สิ่งของ พฤติกรรม ระบบความคิดหรือระบบการทำงานต่างๆ ทั้งทางกายภาพและด้านจิตใจ เพื่อให้ เป็นสัญลักษณ์และแนวทางการปฏิบัตินั้น เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับคนในรุ่น ต่อไป ความหมายของวัฒนธรรมตามศาสตร์สาขาต่างๆ สามารถแสดงเป็นตารางสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ศึกษา	ความหมายของวัฒนธรรม
นักภาษาศาสตร์หรือนักนิรุกติศาสตร์	คำว่า “วัฒนธรรม” มาจากภาษาต่างประเทศแปลว่า การเพาะปลูก การปลูกฝังความดีเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม มีหน้าที่ในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอดความรู้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นส่วนประกอบที่ทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง และยังเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคี ความกลมเกลียวของคนในชาติอีกด้วย
นักสังคมวิทยา	หมายถึงวิถีชีวิตหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง สามารถถ่ายทอดไปมาในสังคมได้ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต จะเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติชีวิตประจำวัน มาเป็นความเชื่อ พิธีกรรม ขนบประเพณีและสืบทอดต่อไป
นักมานุษยวิทยา	เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความรู้สึนึกคิด การปฏิบัติ แสดงออกทั้ง วัตถุและความรู้ต่างๆ เป็นปัจจัยที่แบ่งแยกคนแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน
มนุษยศาสตร์	วัฒนธรรมประกอบด้วยสังขรณ์ ศิลธรรมที่กำกับบทบาทและความเหมาะสมในการแสดงออกหรือจริยธรรม ซึ่งมีที่มาจากความรู้สึภายใน สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามยุคสมัย

กล่าวโดยสรุปว่า วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบในวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ที่นำมาซึ่งความเจริญงอกงามของสังคม เป็นเครื่องมือที่มีเป้าหมายในการปลูกฝัง ชัดเกล้าความคิด ทศนคติ ค่านิยมผ่านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรค้สิ่งที่ดีงาม ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีก

รุ่นหนึ่ง โดยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มีพลวัต การเปลี่ยนแปลง จะเกิดขึ้นอย่างช้าๆ แต่มีระยะเวลายาวนานจนกว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง และอาจจะไม่เปลี่ยนแปลงพร้อมกันทุกคนทั้งสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2547) พิชันดร นิตยสุทธิ (2547: 107) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมมักเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล และมีผลไปสู่ การเปลี่ยนแปลงผู้สังคมที่กว้างขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อทั้งต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีด้วยกัน 2 ลักษณะ คือทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุ โดยการเปลี่ยนแปลง วัตถุสามารถเกิดขึ้นได้โดยง่ายและรวดเร็ว แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุเช่น ค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่างๆ ในสังคมนั้นเกิดขึ้นได้ยากและใช้เวลานาน ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ซึ่งก็คือการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม จากเดิมที่วัดคุณสมบัติของบุคคลที่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด (Ascribed Status) มาเป็นการวัดด้วย ผลงานที่บุคคลสร้างสรรค์ขึ้น (Achievement) และการแสดงออก (Performance) ซึ่งสามารถเกิดขึ้น ได้ทั้งในสถาบันการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา ฯลฯ เช่นเดียวกับบทเพลงปลุกใจที่เป็น เครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงความคิด ทศนคติของสังคมโดยรวม ซึ่งเริ่มจากภาวะการรับรู้ของ บุคคลและแผ่ขยายไปยังชุมชนและสังคมต่อไป

1.2 ประเภทของวัฒนธรรม

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมมีหลายรูปแบบ ทั้งการใช้เกณฑ์ด้านรูปแบบในการดำเนิน ชีวิต ขนาดของกลุ่มชน ช่วงเวลา ประโยชน์ที่ได้รับ การใช้งาน การปฏิบัติตนตามระเบียบหรือ มารยาททางสังคม ศีลธรรม คุณธรรมความดี ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและศาสนาของในแต่ละชุมชน นักคิดหลายฝ่ายให้ความสำคัญกับการแบ่งประเภท ของวัฒนธรรมทั้งในแบบรูปธรรมและนามธรรมแตกต่างกัน ดังตารางด้านล่างนี้

แนวคิด	การแบ่งประเภท	รายละเอียด	หมายเหตุและข้อสังเกต
กระทรวง วัฒนธรรม (2485)	1. คติธรรม	เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต มักจะเป็นเรื่องของจิตใจและ หลักธรรมทางศาสนา	วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ สามารถแสดงออกเป็น แนวทางในการปฏิบัติได้จริง
	2. เนติธรรม	เกี่ยวกับแนวปฏิบัติบรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย	

แนวคิด	การแบ่งประเภท	รายละเอียด	หมายเหตุและข้อสังเกต
	3. วัฒนธรรม	เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ อาคาร บ้านเรือน ยารักษาโรค	
	4. สหธรรม	วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสังคม คุณธรรมและมารยาททางสังคม	
ประสาท หลักศิลา (2541)	1. วัฒนธรรม ที่เกี่ยวกับ แนวคิด (Idea Culture)	ความถูกผิด ความคิด ข้อเท็จจริง คติ โศกลางและความเชื่อต่างๆ	แบ่งตามแนวทางความสำคัญ ของวัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) ตามระเบียบ การปฏิบัติตนตามมารยาททาง สังคม และเริ่มให้ความสำคัญ กับความคิดจิตใจและ ศีลธรรม (Moral Culture)
	2. วัฒนธรรม เกี่ยวกับ ปทัสถาน (Normal Culture)	ลัทธิศาสนา ศีลธรรม จารีต กฏระเบียบ ข้อบังคับที่เป็น แนวทางในการปฏิบัติของสังคม	
	3. วัฒนธรรม เกี่ยวกับวัตถุ (Material Culture)	วัตถุ เครื่องจักร เครื่องมือและวัตถุ ต่างๆที่จับต้องได้	
คณะ กรรมการ วัฒนธรรม แห่งชาติ (2529)	1. สาขามนุษย์ ศาสตร์	ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม และศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง และกฎหมาย	ได้ยึดถือนโยบายด้าน วัฒนธรรมของยูเนสโก องค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2513 เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ที่มีความหลากหลาย และมี แนวการประพจน์ปฏิบัติที่ แตกต่างกัน อย่างไรก็ดี ใน สังคมมนุษย์ยังมีวัฒนธรรมที่ มีความคล้ายคลึงกันอยู่ไม่ น้อย จึงเรียกว่า “วัฒนธรรม สากล”
	2. สาขาศิลปะ	ภาษา วรรณคดี ฟอนร่า วิจิตรศิลป์ ละคร สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม	
	3. สาขาการ ช่างฝีมือ	การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำ เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัด	

แนวคิด	การแบ่งประเภท	รายละเอียด	หมายเหตุและข้อสังเกต
		ดอกไม้ การทอเสื่อ การประดิษฐ์และเครื่องปั้นดินเผา	
	4. สาขา คหกรรมศิลป์	ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร เรื่องเสื้อผ้าการแต่งกาย มารยาทการกินอยู่ และการต้อนรับ ความรู้ในการประกอบอาชีพส่วนเศรษฐกิจในครัวเรือน	
	5. สาขาการ กีฬาและ นันทนาการ	การละเล่น การบันเทิง ฟันดาบ กระบี่กระบอง ภาพยนตร์และดนตรี	
อมรา พงศาพิชญ์ (2541) และ วิลเลียม เอฟ ออก เบรอน (อ้าง ถึงในยิ่งยง เรือนทอง, 2542)	1. วัฒนธรรม ที่เป็นลักษณะ ของ สัญลักษณ์ ไม่ใช่วัตถุ (Nonmaterial Culture)	วัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนแห่งความประพฤติที่เคยปฏิบัติต่อกันมาและยอมรับว่าเป็นความดี ความเหมาะสมเช่นจารีตประเพณี ศาสนา ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ ความรู้ความสามารถ ภาษา กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี เป็นลักษณะแบบนามธรรม	วัฒนธรรมสามารถเป็นสื่อหรือสัญลักษณ์ที่จะบรรยายเรื่องราวของบริษัท สิ่งแวดล้อมของสังคมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี จึงให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมในหน้าที่ของการสื่อความหมายและการแสดงสัญลักษณ์ที่ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดๆ
	2. วัฒนธรรม ที่สามารถจับ ต้องได้ (Material Culture)	วัตถุสิ่งของที่เกิดจากการคิดประดิษฐ์ของมนุษย์ เช่นเครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ สิ่งก่อสร้าง งานศิลปกรรม ประติมากรรม สิ่ง ก่อสร้าง และข้าวของเครื่องใช้	
สุพัตรา สุภาพ (2547) และ บุญเลิศ	1. องค์กรวัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects)	วัฒนธรรมทางวัตถุ สามารถจับต้องได้ มีรูปร่าง เช่นภาพเขียน เครื่องจักร โบสถ์วิหาร ข้าวของเครื่องใช้ ส่วนที่ไม่มีรูปร่างเช่น	การแบ่งวัฒนธรรมตามประโยชน์และการใช้งานตามบทบาทหน้าที่

แนวคิด	การแบ่งประเภท	รายละเอียด	หมายเหตุและข้อสังเกต
ราโชติ (อ้างถึงในยังยง เรือนทอง, 2542)		ภาษา สัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณ ตัวเลข มาตรา การชั่ง ตวง วัด	
	2. องค์กร (Association or Organization)	กลุ่มที่มีการจัดระเบียบและมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีกฎเกณฑ์ เป็นกลุ่มที่สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ในสังคมที่ซับซ้อน เช่นครอบครัว สหพันธ์ต่างๆ รวมตัวกันโดยวัตถุประสงค์บางอย่าง องค์กรที่เล็กที่สุดคือครอบครัว และใหญ่ที่สุดคือสหประชาชาติ	
	3. องค์กรพิธีการ (Usage)	ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป เช่นพิธีกรรมทางศาสนา การแต่งงาน การแต่งกาย โดยพิธีการบางอย่างเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมและสภาพแวดล้อม ตลอดจนถึงพิธีการรับประทานอาหารที่แต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันมาก บ้างน้อยบ้าง	
	4. องค์กรมคติ (Concepts)	ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็นและอุดมการณ์ต่างๆ ที่สาคติ การยอมรับความดี ความถูกต้อง ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อในการตัดสินใจแตกต่างกันตามมาตรฐานในการตัดสินใจของสภาวะสภาพแวดล้อมของคนในสังคม	

แนวคิด	การแบ่งประเภท	รายละเอียด	หมายเหตุและข้อสังเกต
แบ่งตามระยะเวลา	1. วัฒนธรรมเก่า (Old Culture)	วัตถุสิ่งของ หรือแนวปฏิบัติที่บรรพบุรุษได้ก่อสร้างหรือประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาและได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา	วัฒนธรรมยังสามารถแบ่งได้ตามกาลเวลาได้
	2. วัฒนธรรมใหม่ (Modern Culture)	วัฒนธรรมสิ่งของหรือแนวปฏิบัติที่บุคคลในปัจจุบันได้คิดค้นขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมว่าเป็นที่นิยม ทันสมัย เช่นเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เครื่องมือสำหรับการสื่อสาร เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นกับค่านิยมของสังคม (Social Values) ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นวัฒนธรรมในปัจจุบันอาจจะเป็นวัฒนธรรมเก่าได้ในอนาคตเพราะต้องเปลี่ยน แปลงไปตามค่านิยมของสังคม	
ณรงค์ เส็งประชา (2539)	วัฒนธรรมมีหน้าที่ในการตอบสนองดังนี้	1. ความต้องการพื้นฐาน คือปัจจัย 4 ของมนุษย์ 2. ต้องการความสงบเรียบร้อยของสังคมให้มีการปกครองที่ดี 3. การใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ 4. การสร้างสุนทรียภาพเพื่อความเพลิดเพลินของชีวิต 5. การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการหาความรู้	ได้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมมีหลายลักษณะตามบทบาทหน้าที่ โดยเน้นไปในหน้าที่ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง การศาสนา สุนทรียศาสตร์ และการศึกษาซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตอย่างเท่าทันตามสภาพสังคมที่เป็นจริงที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้
Redfield (อ้างถึงใน	Great Traditionหรือ	วัฒนธรรมทั้งสองกลุ่มต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีการแลกเปลี่ยน	ตามขนาดพื้นที่การสืบทอดและดำรงอยู่ของวัฒนธรรม

แนวคิด	การแบ่งประเภท	รายละเอียด	หมายเหตุและข้อสังเกต
กาญจนา แก้วเทพ, 2545)	วัฒนธรรมสากล	วัฒนธรรมบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของคนในสังคม	โดยมีคน 2 กลุ่มอยู่ในแต่ละรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในวัฒนธรรมดังกล่าว
	Little Tradition คือ วัฒนธรรมพื้นบ้าน	มีด้วยกันสองกลุ่มย่อย กล่าวคือ การที่สองวัฒนธรรมมีความขัดแย้งกัน พวก Great tradition เข้าไปทำลาย ครอบงำและดูดกลืนกลุ่ม Little tradition จะสูญสลายไป และกลุ่มย่อยกลุ่มสุดท้ายคือ การครอบงำของกลุ่มย่อยไม่มีผลใดกับกลุ่ม Little tradition เพราะมีความทนทาน ไม่สูญสลายไป สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา	

จะเห็นว่า มีการแบ่งวัฒนธรรมในหลากหลายรูปแบบ เริ่มจากการมีวัฒนธรรมเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่สังคมเป็นผู้กำหนดขึ้น จากนั้นจึงให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบด้านจิตใจเพิ่มเติม นอกจากนี้ การให้ความหมายของวัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มคนมีความแตกต่างกัน ตามการใช้ประโยชน์และหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งการแบ่งแบบใช้ช่วงเวลาเก่ากับใหม่เพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน หรือการแบ่งตามแนวทางปฏิบัติตนและจิตใจตามศีลธรรม คุณธรรม ประเพณีหรือมารยาทที่สังคมร่วมกันกำหนด นอกจากนี้ยังมีการแบ่งวัฒนธรรมตามกลุ่มคนที่ใช้งานเฉพาะหรือกับบุคคลทั่วไป เช่น วัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คือวัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกเป็นการปฏิบัติอันเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิต ในบางครั้งจึงนำไปผูกโยงเข้ากับความเชื่อ ความคิด ความศรัทธาในศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งก่อสร้างหรือแม้กระทั่งโครงสร้างทางสังคม โดยเน้นไปที่มารยาทและการกระทำที่เหมาะสมในสังคมที่ตนอาศัย ฉะนั้น การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมจึงมีระดับต่างๆ คือ ระดับชุมชน ระดับชาติหรือระดับสากล ซึ่งทุกภาคส่วนต้องทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่ง

กันและกัน แต่ในบางครั้ง วัฒนธรรมใหญ่ได้ดูดกลืนวัฒนธรรมย่อยที่ไม่มีความมั่นคง โดยจะปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของสังคมโดยรวม ไม่มีอำนาจต่อรอง อีกทั้งยังอาจถูกเอาเปรียบโดยวัฒนธรรมที่มุ่งเอาแต่ผลประโยชน์อีกด้วย และจะสังเกตได้ว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมมีด้วยกัน 2 ประการคือ ด้านรูปธรรมเช่นงานศิลปะ งานฝีมือ การแสดง ประเพณีหรือนามธรรมได้แก่ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของสังคมคือ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ พิธีการ การแต่งกายซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่าย แต่วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมมักจะเปลี่ยนแปลงได้ยาก เนื่องจากใช้เวลานานในการสั่งสมและเป็นแนวทางที่สังคมส่วนมากยอมรับด้วยจิตใจ เช่นลักษณะของความคิด ความถูกต้อง อย่างไรก็ตาม การสั่งสมและถ่ายทอดวัฒนธรรมจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมทั้งด้านนามธรรมอันมีผลต่อความรู้สึกในจิตใจและด้านรูปธรรมที่แสดงออกมาซึ่งความรู้สึกเหล่านั้นด้วย สำหรับบทเพลงปลุกใจ ถือว่าเป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่มีการแสดงออกทั้งรูปธรรมและสื่อความหมายเชิงนามธรรม เนื่องจากบทเพลงเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เกิดจากรสนิยม ความชื่นชอบของแต่ละสังคม ซึ่งได้ผสมผสานกับเนื้อหาที่ถ่ายทอดแรงบันดาลใจ ข้อคิด คติธรรมของผู้ประพันธ์ที่กระทบถึงอารมณ์ความรู้สึก ผ่านการตีความของผู้ฟังที่อาจมีทัศนคติที่เหมือนหรือแตกต่างจากผู้ประพันธ์ทั้งเนื้อหาและการนำไปใช้ในเวลาที่แตกต่างกัน

1.3 คุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม

“วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมถึงสร้างสรรค์และภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ” (เสรี พงษ์พิศ, 2529: 92) อีกทั้งยังเป็นการรวบรวมแนวทางของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ระดับภายใน คือด้านจิตใจ แนวคิดและสติปัญญา ตลอดจนการแสดงออกของท่าทีและการปฏิบัติต่างๆ

การให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัฒนธรรมนั้น อาจแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา นิยพรรณวรรณศิริ (2540) ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาไว้ว่า แต่เดิมนั้นวัฒนธรรมคือผลจากการถ่วงถองความคิดของมนุษย์ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน (Basic need) ในการดำเนินชีวิต ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้เรียนรู้และได้อยู่ร่วมกันเป็นสังคม การให้ความสำคัญกับการกินอยู่ที่ต้องการความสะดวกสบายจึงเพิ่มมากขึ้นด้วยระบบเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของบุคคลหรือชุมชนแตกต่างจากเดิมที่มีวิถีชีวิตในการหาอาหารรูปแบบง่ายๆ ฟังฟังปัจจัยธรรมชาติ กลายมาเป็นระบบการผลิตที่เน้นการแลกเปลี่ยนเพื่อแสวงหากำไร การค้าขาย จนเกิดเป็นวัฒนธรรมต่างๆที่ประกอบขึ้นเพื่อเสริมสร้าง

รูปแบบการทำงานทางเศรษฐกิจให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากนั้นมนุษย์จึงแสวงหาความจำเป็นพื้นฐานอื่นๆเพื่อตอบสนองส่วนต่างๆของสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ศาสนา การปกครอง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ฯลฯ เมื่อความเปลี่ยนแปลงดำเนินไปได้ระดับหนึ่ง สังคมจึงกลับมาให้ความสำคัญกับคุณธรรม ความดี ความงามและความจริง นั่นคือ **สังขธรรม** (เรื่องเดียวกัน: 36) ฉะนั้น วัฒนธรรมจะสมบูรณ์ได้ จึงต้องมีแนวการดำเนินงานทางวัฒนธรรมทั้งด้าน สังคมศาสตร์ที่เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตแบบเดียวกันรุ่นต่อรุ่น ทางมานุษยวิทยาคือพฤติกรรมส่วนใหญ่ของสังคมและด้านมนุษยศาสตร์ ที่ประกอบด้วยจริยธรรม ศิลธรรมและสุนทรียศาสตร์ จึงอาจสรุปได้ว่า การศึกษาสังคมนั้นสามารถศึกษาได้หลายรูปแบบ ในมุมมองของสังคมศาสตร์จะมองถึงลักษณะวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบเพื่อเอาความรู้นั้นไปปลูกฝังสั่งสอนคนในรุ่นต่อไป แต่ในทาง มนุษยศาสตร์นั้นมองพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลทางจิตใจ

คุณค่าของวัฒนธรรมมิได้เกิดขึ้นจากการที่เราปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเท่านั้น แต่อยู่ที่คุณค่าทางด้านจิตใจ ด้านความรู้สึกรู้สึกที่เรียกว่า “พลังศีลธรรม” (พระธรรมปิฎก, 2537: 67) เพราะวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความหมายทางศีลธรรมและจิตวิญญาณสำหรับคนไทยที่มี พระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง ส่งผลกระทบถึงส่วนที่ลึกที่สุดของความรู้สึก นำไปสู่การระบุดอกไม้ การรวมกลุ่มส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในสังคม การพัฒนาหนึ่งๆจำเป็นต้องมองหลายด้าน โดยเฉพาะด้านความสัมพันธ์ของกระบวนการพัฒนากับ “คุณค่า” ที่แฝงอยู่ในตัวคน กับภายนอกตัวคน

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมดังที่ได้กล่าวมา วัฒนธรรมของพฤติกรรมที่แสวงหาเพียงการตอบสนองความต้องการพื้นฐานย่อมไม่เพียงพอ จึงเกิดพฤติกรรมที่ให้ความสำคัญกับความดี ความงาม เพื่อให้เกิด “สุนทรีย” เพิ่มมากขึ้นในวัฒนธรรมของตน พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีมากมายจนคนในสังคมมีทางเลือกกว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดีต่อสังคมของตน คนบางกลุ่มจึงเห็นว่า วัฒนธรรมทางด้านจิตใจเป็นสิ่งที่ดี เพราะเมื่อมีจิตใจที่ดีแล้วสิ่งแวดล้อมจะดีงามตามไปด้วย และเมื่อสิ่งแวดล้อมดีแล้วจะสามารถกลับมาสร้างจิตใจที่ดีงามอีกครั้งหนึ่งได้

ฉะนั้น การตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมจำเป็นต้องคำนึงถึงการตอบสนองในทุกระดับของสังคม ตั้งแต่สังคมส่วนรวม ส่วนย่อยและการยอมรับในจิตใจของแต่ละบุคคล ความเชื่อมโยงดังกล่าวมีอาจหาเส้นแบ่งมาวัดได้ว่า วัฒนธรรมใดใช้เพื่อตอบสนองความต้องการในระดับใดอย่างชัดเจน เช่น สุนทรียในด้านบทเพลงอาจให้ความบันเทิง รื่นโรจน์ใจเป็นคุณค่าหลักที่คน

ส่วนใหญ่ในสังคมได้ตระหนักถึง แต่ยังไม่ให้คุณค่าในด้านความซาบซึ้ง คมคายอย่างมากต่อคนบางกลุ่มหรือคณะกลุ่มนักดนตรี ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากแต่ละคนมีระดับการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางดนตรีที่ไม่เท่ากันและไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้ แต่สามารถประจักษ์ได้จาก การแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนว่า ได้ถ่ายทอดความรู้สึกนั้นออกมาอย่างไร อย่างไรก็ดี การที่สังคมจะอยู่ร่วมกันได้จะเป็นที่คนในสังคมจะต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน ค่านิยมและโลกทัศน์จึงมักมีความเกี่ยวข้องกับแนวทางของวัฒนธรรมในสังคม ค่านิยมหนึ่งซึ่งสังคมใดๆ มักมีร่วมกันคือ ค่านิยมความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเชื่อว่าสังคมจะมีระเบียบที่ดีเมื่อทุกคนยึดถือบรรทัดฐาน (ค่านิยม) ของสังคมแบบเดียวกัน นั่นคือความดี ความงามและความจริง แต่ละสังคมอาจจะให้คุณค่ากับความดี ความงามแตกต่างกัน เพราะฉะนั้น แต่ละสังคมจะมีค่านิยมที่แตกต่างกัน ค่านิยมมีผลต่อบรรทัดฐานและรูปแบบพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น บรรทัดฐานจะแสดงออกถึงคุณค่าในสังคมที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมา เพราะฉะนั้นหากต้องการศึกษาเกี่ยวกับบรรทัดฐานของสังคม จึงจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับเบื้องหลังค่านิยมต่างๆ เนื่องจากการแสดงถึงทัศนคติและโลกทัศน์ของคนในสังคมนั้น ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่าย อาจกล่าวได้ว่า ค่านิยมและโลกทัศน์มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ โลกทัศน์เป็นทัศนคติในการมองโลกของบุคคลและสังคมจนก่อเกิดเป็นสิ่งที่มีความหมายหนึ่ง เมื่อคุณค่าของสิ่งนั้นได้รับการยอมรับในสังคมโดยกว้างและได้รับการถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งแล้ว คุณค่านั้นจะเปลี่ยนไปเป็นค่านิยมของสังคมที่ได้รับการสืบสาน และถ่ายทอดกันต่อไป อีกทั้งในยุคปัจจุบันที่มีการติดต่อสื่อสารได้สะดวกรวดเร็วและกว้างขวางขึ้น อาจทำให้ค่านิยมของคนในพื้นที่เดียวกันมีความแตกต่างกัน เนื้อหาของวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดจึงอาจถูกเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของโอกาสและเวลา

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

2.1 ความหมายของการศึกษา

“การศึกษา” ตามพจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการ “เล่าเรียน ฝึกฝนและอบรม”

พระราชวรมุนี (2525) ให้ความสำคัญกับการศึกษาที่ทำให้การดำเนินชีวิตมีอิสระ และมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ การดำเนินชีวิตไปตามการเปลี่ยนแปลงต่างๆ นั้นจำเป็นต้องอาศัยความรู้และปัจจัยที่ได้รับการประสบการณ์ความรู้จากภายนอก อย่างไรก็ดี มนุษย์ยังมีคุณสมบัติพิเศษในการนึกคิดที่ละเอียดอ่อน รู้ลึกซึ้งซาบถึงคุณค่าของความงาม ความดี และหลักการของเหตุผลในสิ่งที่จะก่อให้เกิดคุณและโทษกับตนเองที่เหนือกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น ก็คือ กุศลกรรม ที่เรียกว่า

“สติปัญญา” ส่วนการเล่าเรียนฝึกฝนนั้น เป็นการอบรมเพื่อนำเอาสติปัญญาที่มีมาใช้ประโยชน์ เรียกว่า “กระบวนการทางการศึกษา” เพราะถ้ามนุษย์มีสติปัญญาแต่ขาดกระบวนการทางการศึกษาแล้ว ก็จะถูกครอบงำได้ง่าย ชีวิตวนเวียนซ้ำซาก ขาดอิสรภาพ ซึ่ง “การศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้ชีวิตเข้าถึงอิสรภาพคือ ทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของปัจจัยแวดล้อมภายนอกให้มากที่สุด และมีความเป็นใหญ่ในตัว ในการที่จะกำหนดความเป็นอยู่ของตนให้ได้มากที่สุด” (เรื่องเดียวกัน: 4) ฉะนั้นแล้ว การศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลาโดยคำนึงถึงปัจจัยในพื้นฐานของชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

การศึกษาจึงมิใช่ศาสตร์ที่หยุดนิ่ง จำเป็นต้องมีการเคลื่อนไหว การศึกษาไทยจึงมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายครั้ง ในปัจจุบัน ได้มีการออกพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการศึกษามาเพื่อเป็นกลไกในการสร้างความเข้าใจของสังคมไทย ส่งเสริมให้คนไทยสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้มาจากแบบเรียนท่องจำเพียงอย่างเดียว แต่ควรเน้นไปที่การหล่อหลอม ส่งเสริมการเรียนรู้ให้องกวม สามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ต่างๆ และเรียนรู้ไปพร้อมกันอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม (ประเวศ วะสี, 2541) ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาต่อมาอีกหลายครั้ง โดยมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาแตกต่างกัน ก่อนการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ศ. 2542 ตามรัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2540 ให้ความสำคัญกับการศึกษาดังเช่นในมาตรา 81 ที่ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ หรือในรัฐธรรมนูญไทย พุทธศักราช 2550 ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม มาตรา 80 ว่ารัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรมในข้อ (3) ที่ว่า การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เช่นเดียวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ที่ได้นำหลักการในหลักสูตรครั้งก่อนมาปรับปรุง

โดยเน้นให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาในแต่ละจังหวัดมีกรอบในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553: ออนไลน์)

2.2 ปรัชญาการศึกษา

“เมื่อเราพยายามที่จะพิจารณาการศึกษาโดยตลอด แล้วพยายามที่จะให้
ได้ความคิดที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมดนั้นให้สมเหตุสมผล และให้ใช้
ได้ผลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นคือปรัชญาการศึกษา”

(Godfrey Thomson: A Modern Philosophy of Education;
อ้างถึงใน ส. ศิวรักษ์, 2545: 3)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ปรัชญาการศึกษามีได้มีความหมายที่แน่นอนเฉพาะตัว นักปราชญ์บางท่านยังเห็นว่า ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่กึ่งกลางระหว่างเทววิทยา (Theology) และวิทยาศาสตร์ (Science) เพราะมีอาณาเขตทั่วได้เช่นวิทยาศาสตร์ ใช้เพียงหลักการทางตรรกวิทยา หลักการของเหตุและผลจากความเห็น หรือประสบการณ์ที่มีอาจแสดงที่ม้ออกเป็นรูปธรรมชัดเจนได้ อีกทั้งความรู้บางประการยังมีได้มีการตกลงความหมายไว้อย่างแน่นอน หากเป็นเรื่องของการศึกษา วิพากษ์วิจารณ์เพื่อค้นหาความกระจ่างด้วยการอธิบายเหตุผล หรืออ้างอิงตามทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั่วไปจึงให้ความสนใจเป็นพิเศษกับทฤษฎีการเรียนรู้ ที่เชื่อว่าสามารถกระตุ้นความสามารถทางพุทธิปัญญาให้เรียนรู้ได้เร็ว เกิดความชำนาญ แม่นยำ จากความรู้ที่ได้รับ การถกเถียงว่ามีความถูกต้อง เหมาะสมดีแล้ว การถ่ายทอดโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นฐานนี้ ถือได้ว่าเป็นการนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาใช้ประกอบในกลวิธีการสอน

ปรัชญาทางการศึกษาได้ถูกนำเสนอมาหลากหลายแนวทางตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในที่สนะของเพลโต (Plato, 427 – 347 ปีก่อนคริสตกาล) การศึกษาคือการให้ความเจริญเติบโตทาง “จิตใจ” ของคน การศึกษา - เป็นสิ่งมีชีวิต สามารถทำให้สดชื่น ออกดอกผลที่ดี เจริญเติบโตได้ถ้าได้รับการบำรุงอย่างดี ดังที่ต้องมุ่งปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กตั้งแต่ชั้นต้น ให้มีความงามพร้อม การดำเนินชีวิตที่ดี มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงและรู้จักข่มจิตใจของตนเองให้

ยึดมั่นในความดีได้ (จักรสัน พิเศษสาทร, 2521: 22) เช่นเดียวกับอริสโตเติล (Aristotle, 384 – 322 ปีก่อนคริสตกาล) เห็นว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษานั้น ควรมุ่งให้ทุกคนมีคุณงามความดี และความสุจริตนี้ขึ้นกับการกระทำโดยมีจิตจำนงที่จะแสวงหาด้วยความรู้และปัญญา ให้ประสานประโยชน์กับสังคมโดยรอบด้วย นอกจากนี้ อริสโตเติลเห็นว่าหน้าที่ที่เราจะก่อปรด้วยความดีต้องมีเหตุและผลเป็นองค์ประกอบ 2 ประการคือ การมีปัญญาดีและอุปนิสัยดี การที่มีปัญญาดีคือมีความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนและการแสวงหาประสบการณ์ต่างๆ ส่วนอุปนิสัยดีนั้น เกิดจากการอบรมจนติดเป็นนิสัยซึ่งมิได้เกิดจากธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ แต่เกิดจากการฝึกปฏิบัติอยู่อย่างสม่ำเสมอ ในตำรา The Politics ได้กล่าวถึงการปกครองที่ดีที่สุด วิธีหนึ่งคือการจัดการศึกษาที่ดี โดยมุ่งให้เด็กมีอุปนิสัยที่ดีงาม รู้จักให้อภัย มีน้ำใจ อดทน และใช้ดนตรีและศิลปะในการกล่อมเกลานิสัยใจคอของเด็กมิให้โหดร้ายทารุณ ให้รู้จักอ่อนน้อม ซึ่งการเรียนรู้ผ่านงานศิลปะนั้นมิใช่การเล่นแบบ แต่เป็นการสะท้อนสิ่งที่ได้รับจากวินิพนธ์ บทเพลงหรืองานศิลปะอื่นๆ เพราะเราไม่สามารถบรรยายหรือแสดงสิ่งที่ธรรมชาติเป็นได้อย่างครบถ้วน และงานศิลปะที่เกิดขึ้นก็ไม่สามารถบรรยายหรือเขียนบุคลิกลักษณะของบุคคลหรือสังคมได้เหมือนจริงทุกแง่มุม สิ่งที่ผู้ถ่ายทอดต้องใส่ใจคือกลวิธีและเครื่องมือส่งเสริมการถ่ายทอดนั้นให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ประพันธ์จะต้องมีจินตนาการ เกิดการคลไจ (Impulse) หรือความจรโรโลจใจ (Inspiration) (อ้างถึงในจักรสัน พิเศษสาทร, 2521: 39)

จอห์น ล็อก (John Locke, 1638 - 1704) นักการศึกษาซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงเวลาที่เกิดความรุนแรงทางการเมืองในยุโรปอย่างมากในศตวรรษที่ 17 ได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาว่าต้องกระทำด้วยการให้การศึกษแก่ประชาชน เพื่อช่วยให้คนมีสำนึกที่ถูกต้อง มีหนทางก่อเกิดสติปัญญา ควบคุมร่างกาย สร้างนิสัยที่ดีงาม ส่งเสริมศีลธรรมและฝึกฝนจิตใจให้เล็งเฉพาะสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อชีวิต

ยัง ยักส์ รูสโซ (Jean Jaques Rousseau, 1712 - 1778) ซึ่งเป็นที่กวี นักประพันธ์ นักดนตรี และนักปรัชญาการศึกษา เห็นว่าการศึกษเป็นสิ่งเรงรีบไม่ได้ การวิธีการเรียนรู้ที่ถูกต้องคือให้ความรู้ที่ได้ออกมาเป็นธรรมชาติ เริ่มต้นเกิดขึ้นภายในจิตใจ ให้รู้สึกสนุกสนานและชื่นชมกับการเรียนรู้ มองเห็นประโยชน์ รู้จักเหตุผลและเป็นสิ่งที่อยู่ในวิถีชีวิต

โยฮัน ฟรีดริค แฮร์บาร์ต (Johann Friedrich Herbart, 1776 - 1841) เห็นว่าเด็กทุกคนเกิดมาด้วยจิตใจที่ว่างเปล่า แสดงว่ามีจิตที่เสมอเหมือนกัน จะแสดงปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าภายนอกที่เกิดความประทับใจ (Impression) หรือรู้สึกว่าจะสามารถนำไปติดต่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ ความเจริญ

ของจิตขึ้นอยู่กับกระทำ (Action) และปฏิกิริยา (Reaction) ของความรู้สึกนึกคิด ความคิดมีพลังอำนาจที่จะสร้างความร่วมมือหรือทำลายล้างกันก็ได้

วิลเลียม เจมส์ (William James, 1842 – 1910) นักการศึกษาในลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติ (Action) ที่จะช่วยให้มีบุคลิกเปลี่ยนแปลงและเจริญงอกงามขึ้นเรื่อยๆ อันแสดงถึงความคิดและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมากขึ้นเรื่อยๆ และเห็นว่าการเรียนรู้ที่เกิดจากมโนคติเช่นเรื่องของวิญญาณ สสาร พระเจ้าและเหตุผลต่างๆ ไม่ใช่จุดสิ้นสุดของการศึกษา แต่ต้องนำมาสร้างประโยชน์ให้กับชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม

จากแนวคิดของปราชญ์ทางการศึกษาหลายท่าน สรุปได้ว่า การที่มนุษย์จะเรียนรู้เกิดขึ้นได้หลายแบบ หลายขั้นตอนและหลายระดับ ตั้งแต่รู้แบบความเชื่อเช่นเดียวกับความเชื่อทางศาสนา หรือการเกิดความสำนึก เกิดปัญหาในการแก้ปัญหา จากความคิด ความฝัน และประสบการณ์ส่วนตัว ที่มักแสดงออกมาทางศิลปกรรม กวีนิพนธ์ หรือผลงานต่างๆ (ศ. ศิวรักษ์, 2545: 35) รวมถึงการเรียนรู้จากการสัมผัสของตนเอง แต่จากที่กล่าวไปแล้วว่าปรัชญามีใช้การนำข้อมูลความรู้ที่ได้รับมาก่อให้เกิดประโยชน์ แต่เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการและแนวคิดที่มีความเฉพาะตัวของบุคคลและสถานการณ์

2.3 มนุษยศาสตร์กับการศึกษาเพื่อพัฒนา

การศึกษาที่แท้จริงเป็นการผสมรวมปรัชญา ความคิด ปรัชญาการณและประสบการณ์ของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การพัฒนามนุษย์ด้วยการศึกษาจึงจำเป็นต้องทำการพัฒนาให้ถึงขั้นวิถีของมนุษย์ นั่นคือแนวทางของมนุษยศาสตร์ (Humanities) ที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างคนให้สมบูรณ์ ให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ให้รอบรู้ในศิลปวิทยาการทั้งหลาย ประกอบกับการมีรสนิยมที่ดี มีความละเอียดอ่อน เสียสละ มีคุณธรรม การศึกษาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยศาสตร์อื่นๆทางศิลปศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ วรรณคดี ปรัชญา ศาสนา ศิลปะและภาษา มุ่งสร้างความสมบูรณ์ภายในบุคคลที่ถือว่าเป็นรากแก้วของการพัฒนา (ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, 2544: 20)

“...มนุษยศาสตร์เป็นวิทยาการที่ผูกอยู่กับพฤติกรรมมนุษย์
ประสบการณ์มนุษย์ และชีวิตมนุษย์ มนุษยศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย

มนุษยวิธี และในการพัฒนาขั้นสูงสุดของวิชานี้ย่อมจะต้องพยายามชี้ทางอันที่
เรียกว่า**มนุษยวิธี**...”

(เจตนา นาควัชระ, 2532)

นักปราชญ์ทางการศึกษาในอดีตได้ให้ความสำคัญกับ “วิถีแห่งการเรียนรู้” ในระบบที่เรียก
ได้ว่าเป็นแบบทศปาโมกข์ คือครูกับศิษย์สัมพันธ์กันด้วยปัญญาคือ **มนุษย์สัมพันธ์มนุษย์** ถ่ายทอด
ความรู้โดยการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เป็นการสนทนา อภิปรายโต้ตอบกัน สิ่งสำคัญคือการร่วมปัญญา
ไปสู่การค้นพบความหมายและคุณค่าด้วยสิ่งที่มนุษย์เลือกเฟ้นมาด้วยตนเอง การศึกษาทาง
มนุษยศาสตร์จึงหลีกเลี่ยงการศึกษาด้านปรัชญามีได้ เพราะเป็นศาสตร์ที่น่าอัศจรรย์ของคนไปสู่
ความคิดร่วม นักปราชญ์ที่มีความสามารถจะสร้างแนวคิดที่กว้างขวางพอที่จะครอบคลุมประสบการณ์คน
โดยมากได้ การศึกษางานทางมนุษยศาสตร์จึงเป็นการศึกษาผลงานอันเป็นตัวแทนของความคิด โดย
มิได้ยึดติดกับวัตถุที่เห็นเท่านั้น แต่เป็นคุณค่าที่จะสร้างสำนึกของบุคคลในสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกัน

การพัฒนามนุษย์ในแนวทางมนุษยศาสตร์นั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจในคุณค่าของ
ผลงานที่เกิดจากมนุษย์เสียก่อน คุณค่า (Values) นี้บางทีเรียกว่าค่านิยม เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในระบบ
การศึกษาเพราะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจในเรื่องการวางแผนทางการศึกษา แต่การเลือกสรร
คุณค่าเพื่อนำมาปรับใช้นั้น จำเป็นต้องตัดสินใจในแนวทางของทฤษฎีคุณค่า (Axiology) แบบที่มนุษย์
แต่ละคนให้คุณค่าของความงาม ความดีและความจริงที่เข้ามากระทบจิตใจส่งผลถึงการประพฤติ
ปฏิบัติต่อชุมชนและสังคมภายนอก การศึกษามีคุณค่าในตัวเองเพราะเราได้ประเมินค่าด้วยความคิด
ความรู้เฉพาะตัว อย่างไรก็ตามคุณค่าอาจเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมและกาลเทศะ ตามแต่
สภาพสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและขึ้นกับว่าใครต้องการใช้และในกรณีใด สิ่งที่
ควรนำมาพิจารณาในการศึกษาวิชาการทางมนุษยศาสตร์คือการให้ความสำคัญกับจริยศึกษาที่มีได้
ศึกษาแต่เรื่องศีลธรรม (Morality) ที่เน้นการสอนให้รู้จักเพียงแต่แนวทางที่ควรปฏิบัติเท่านั้น แต่
การศึกษาด้านจริยศาสตร์ควรเป็นไปเช่นเดียวกับปรัชญาคือเน้นให้เกิดคำถาม ว่าอะไรดี อะไรควร
มนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติกันอย่างไร นั่นคือการให้เกิดสำนึกได้ด้วยตนเอง โดยจะเน้นเรื่องมโน
ธรรม (Conscience) สามัญสำนึก (Common Sense) ซึ่งมีอาจพิสูจน์ได้ทางตรรกะ หรือการทดลอง
ทางวิทยาศาสตร์ และปรับใช้ความรู้ขึ้นไปตามสภาวะการณ์ที่เหมาะสมต่อไป

จากที่กล่าวแล้วว่า เครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อสารเพื่อเป็นสื่อในการพัฒนาจิตใจของมนุษย์คือ
ผลงานด้านศิลปศาสตร์ และแน่นอนว่างานด้านนี้จะต้องกอปรไปด้วยคุณค่าแห่งความงานด้าน

สุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องความชื่นชมเฉพาะรสนิยมของแต่ละบุคคลที่วัดได้ยาก คุณค่าที่เกิดจากศิลปะมีทั้งคุณค่าทางศิลปะที่เกิดในตัวผลงานเองและคุณค่าที่แสดงออกถึงชีวิต วิธีคิดของศิลปิน ที่มีจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดอุดมการณ์ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมีความตระหนักถึงคุณค่าทางจริยธรรมที่แฝงอยู่ในผลงาน ประกอบกับความงามอย่างกินใจผู้ฟัง ผู้ชม

สรุปได้ว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาด้วยแนวทางมนุษยศาสตร์มิได้มีแนวทางที่ชัดเจนตายตัว จำเป็นที่จะต้องปรับตัวไปตามความต้องการและทิศทางของสังคมวัฒนธรรมอยู่เสมอ ผ่านเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ คือผลงานของมนุษย์ที่ได้บรรจงถ่ายทอดความคิด ทักษะ ค่านิยมของตนลงไป เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ ด้วยต้องคำนึงถึงคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรมที่แสดงออกในผลงานที่งดงามน่าชื่นชมนั่นเอง

2.4 แนวคิดทางการศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1859 – 1952) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่าน “วัฒนธรรมของสังคม” ที่ต้องมีความเข้าอกเข้าใจระหว่างคนในสังคม ถ่ายทอดประสบการณ์และแนวความคิดต่างๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งแม้จะมีระบบการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการในโรงเรียน แต่ต้องทำให้การศึกษานั้นเกี่ยวพันกับชีวิตครอบครัวและสังคม รวมทั้งการนำเอาประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และศิลปะที่เกี่ยวกับชีวิตร่วมด้วย อีกทั้งการศึกษายังเป็นกระบวนการทางสังคม (Education is a social process) กล่าวคือ บุคคลเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน จึงมีความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความชำนาญ วัฒนธรรมในการประพฤติปฏิบัติที่ดีให้แก่ผู้อื่นตามปรัชญาการศึกษาที่สำคัญที่ว่า “การศึกษาคือชีวิต” (Education is life) เมื่อชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การศึกษาก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้นคนเราจึงต้องได้รับการศึกษาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งจะสร้างการเจริญเติบโตให้กับร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมไปพร้อมๆกัน ความเจริญทางด้านจิตใจหรือปัญญานี้ ช่วยให้คนมีความรู้ในการแก้ปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวัน รู้จักคิดในทางที่ถูก รับผิดชอบ รู้ดีชั่ว มีศีลธรรมและคุณธรรม กล่อมเกล่าจิตใจให้บริสุทธิ์

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการงอกเงยและเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งจะเกิดขึ้นกับทั้งสมอง การกระทำและประสบการณ์ กล่าวอีกนัยยะหนึ่งก็คือ “การกระทำที่มีกระบวนการทางความคิดมาเกี่ยวข้องพร้อมกับการปฏิบัติ” (สุพัตรา ชาติบัญชาชัย, 2549: 27) การเรียนรู้ดังกล่าวเริ่มต้นที่การรับรู้จากประสาทสัมผัส (Sensation) ต่างๆ โดยมีสิ่งเร้ามา

เป็นตัวกระตุ้นการรับรู้ ซึ่งอาจจะเป็นทั้งบุคคล วัตถุ หรือเหตุการณ์ ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการต่อเนื่องเช่นความประทับใจ ความพึงพอใจทางอารมณ์และนำไปสู่การมีพฤติกรรมทางร่างกายตอบสนองเกิดขึ้นได้ สิ่งเร้าที่มีประสิทธิภาพคือ มีความรุนแรงก่อให้เกิดการรับรู้ได้มาก แต่กระนั้นก็ขึ้นกับลักษณะของบุคคลผู้รับผลกระทบด้วยว่าเป็นคนที่มีความใฝ่รู้ มีระบบระเบียบทางความคิด ประสบการณ์ และเปิดใจกว้างเพื่อการเรียนรู้มากน้อยเพียงไร เพราะทำให้การรับรู้ส่งผลแตกต่างกัน เช่นหากเป็นผู้ที่ขาดทักษะด้านการสังเกตก็จะนำไปสู่การนึกคติน้อยลง ส่วนผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อนก็จะมีแนวโน้มในการรับรู้ได้ดีกว่า สามารถสร้างความสัมพันธ์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่และประเมิน แยกแยะ วิเคราะห์ วิจารณ์สิ่งต่างๆ ได้ละเอียดลออ ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้การนำมาประยุกต์ ปฏิบัติเกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

ฉะนั้นแล้ว บุคคลในสังคมเดียวกันก็อาจจะได้รับความรู้จากสถานการณ์แตกต่างกัน สุมนอมรวิวัฒน์ (2537: 22) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษา” ไว้ในบทความเรื่องการถ่ายทอดและการเรียนรู้วัฒนธรรมว่า “เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นต่อไปหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าการสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission)” ซึ่งความหมายนี้เหมาะสมสำหรับระบบของการศึกษานอกระบบ (Nonformal Education) และการศึกษาแบบอ้อม (Informal Education) แต่สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว แม้ว่าจะมีเนื้อหาสาระของวัฒนธรรมอยู่ในหลักสูตรและแบบเรียน แต่หากวิเคราะห์ดูกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วจะเห็นได้ว่า เนื้อหาสาระของบทเรียนด้านวัฒนธรรมมีความแปลกแยกออกจากชีวิตจริงของบุคคลและชุมชน โดยที่เน้นเฉพาะเนื้อหาความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรมและการแสดงออกทางศิลปะ ซึ่งเป็น “ดอกผล” หรือ “จุดขาย” ทางวัฒนธรรมมากกว่า การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมควรจะทำให้ความสำคัญกับเรื่องความดี ความงาม ทำให้คนไทยทุกวันนี้มีรสนิยมสูงขึ้น มีความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน หมายความว่าให้สนใจวัฒนธรรมของไทย ให้ดูวัฒนธรรมของไทยด้วยความรู้จักวัฒนธรรมของเราให้ดียิ่งขึ้น ดังที่ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2537) เห็นว่าการที่จะให้คนไทยได้สนใจวัฒนธรรมของตนนั้น เห็นจะต้องให้การศึกษาที่ถูกที่ควร มิใช่เป็นไปตามกระแสของสังคมโลกเท่านั้น เช่นเดียวกับเอกวิทย์ ฌ ถलग (2537: 22) ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้ว่า

“...การศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรม อย่างไรก็ดี การใช้การศึกษาเป็นมรรคไปสู่ผลดังกล่าวนี้ การศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่ให้ความรู้ ความคิดที่จะให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่ต้องให้คุณธรรม ศีลธรรมเพื่อเป็นสติ

เหนียวรั้งใจมิให้ผู้มีความรู้เอาเปรียบผู้ไม่คิด เพื่อให้มีปัญญาทั้งหลาย เข้าใจความเป็นมนุษย์ เข้าใจธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้ผสมกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทั้งกายภาพของสังคมอย่างเหมาะสม พร้อมกันนั้นก็ให้เข้าถึงศิลปะอันมนุษย์สร้างสรรค์เพื่อกล่อมเกลาคิดใจ ให้มีสุนทรียภาพสมกับความเป็นมนุษย์ที่เจริญแล้ว การใช้การศึกษาเพื่อสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย จึงมีรายละเอียด เนื้อหาสาระและวิธีการเป็นอันมาก...”

คำกล่าวของเอกวิทย์ ณ ถลาง สอดคล้องกับสุนทร อมรวิวัฒน์ ที่อธิบายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกเจริญของงามซึ่งปรากฏในวิถีชีวิตของมนุษย์ วัฒนธรรมจึงมิใช่สิ่งที่คิดปกติและแปลกแยกออกจากวิถีชีวิต การศึกษาจึงเป็นการพัฒนาวิถีดำเนินชีวิต (สุขภาวะ) การพัฒนาวิถีดำเนินชีวิตที่ดี (คุณภาวะ) และวิถีดำเนินชีวิตที่มีแก่นสารหลักการ (อิสริภาวะ) ของมนุษย์ทั้งปวง “...ดังนั้น การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงเป็นเสมือนเกลียวเชือก 3 เกลียวที่เกี่ยวข้องประสานกันสนิท โดยที่วัฒนธรรมเป็น *Way of Life* ศาสนาเป็น *Way of Good Life* และการศึกษาเป็น *Ways of Life Development...*” (สุนทร อมรวิวัฒน์, 2537: 24) วัฒนธรรมและการศึกษาด้านวัฒนธรรมจึงมิได้เกิดขึ้นในระบบโรงเรียนเท่านั้นแต่ได้เกิดขึ้นตลอดเวลาในครอบครัว ชุมชน ที่ผู้เรียนสามารถซึมซับได้มากกว่าการเรียนเฉพาะจากเนื้อหาในโรงเรียนในหนังสือ

ในเรื่องการนำคำสอนทางศาสนาไปใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เห็นว่าการศึกษาในปัจจุบันที่เน้นไปที่เนื้อหาสาระของวิชาเพื่อนำสังคมให้เป็นสังคมอารยะที่ไร้พรมแดนนั้น จำเป็นที่จะต้องได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง คือการพัฒนาบุคคลด้วยการเอาศิลปสมาธิ ปัญญา มาฝึกพัฒนาคนให้ก้าวไปสู่การสลัดความขัดแย้ง ปลอดภัยจากการแข่งขันแย่งชิง เบียดเบียนซึ่งกันและกัน นำโลกไปสู่สันติภาพและสันติสุข เช่นเดียวกับสุริวงษ์ พงศ์ไพบูลย์ (2545) ที่เห็นว่าวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยทั้งในระบบและนอกระบบที่ปรากฏการณ์ในปัจจุบันต่าง โน้มเอียงไปด้านการแสวงหามูลค่าและเอียงมากขึ้นเรื่อยๆ การปฏิรูปการศึกษาจึงน่าจะหาคำตอบเสียก่อนว่า ความสมดุลระหว่าง คุณค่ากับมูลค่า สำหรับสังคมไทยควรจะอยู่ ณ จุดใด ทั้งในโลกปัจจุบันและโลกอนาคต สิ่งสำคัญในการสร้างความสงบสุขและสันติให้กับสังคมคือการมี การศึกษาที่ถูกต้อง โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในระดับการปกครอง ถ้าเป็นมนุษย์จะต้องมีการกระทำด้วยใจที่สูงด้วย ไม่เพียงแต่เป็นคน แต่ต้องมีความเป็นมนุษย์ด้วย พุทธสาภิภุ (2530) เห็นว่าควรจะเข้าใจกัน ได้ทุกคนว่า โลกนี้ถูกนำไปด้วยการศึกษา ถ้าเรามีการศึกษาอย่างไร จิตใจจะเป็นอย่างนั้น โลกจะ

เป็นอย่างนั้น โดยไม่ต้องมีอะไรมีการบังคับ เพราะว่าการศึกษานั้นมันฝังลงไปใจแล้ว (กวีวงศ์, 2550)

การเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างวิถีคิด ทักษะคิด วิธีการจัดการใหม่คือการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน โดยพัฒนา “คน” ซึ่งเป็นศูนย์กลาง จึงต่างจากวัฒนธรรมและทัศนคติเดิมที่ยึดถือตัวบุคคล ยึดถือผู้ใหญ่ ยึดถืออำนาจ ยึดถือความเจริญทางวัตถุ (มารค ตามไท, 2539) ว่า วัฒนธรรมเป็นแหล่งสำคัญของปัญญา และปัญญาเป็นต้นทุนของสังคมที่สำคัญ ประเทศที่มี วัฒนธรรมหลากหลายจะเป็นประเทศที่มีแหล่งของปัญญามากขึ้น และจะทำให้มีโอกาสแก้วิกฤต ต่างๆมากขึ้น ดังนั้นการส่งเสริม รักษาและหวงแหนวัฒนธรรมต่างๆให้ชาติจะทำให้ชาติเข้มแข็งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาด้านวัฒนธรรมคือการจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศและกระบวนการสั่งสม สืบทอด และอบรมสั่งสอนวัฒนธรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึมซับรับเอาอย่างมีเหตุผล วิจัยญาณสามารถนำไปปฏิบัติ เสริมคุณประโยชน์ ความดีงามแก่ชีวิตอย่างต่อเนื่องยาวนาน มีความผสมผสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตแต่ละบุคคลในชุมชน การศึกษาด้านวัฒนธรรมจึงมีลักษณะ บูรณาการผสมผสานทั้งด้านปรัชญา ความคิด ความเชื่อ ศิลธรรมสุนทรียภาพ ศิลปะ พฤติกรรมการ แสดงออกของมนุษย์ การศึกษาด้านวัฒนธรรมมีลักษณะที่ยืดหยุ่น หลากหลาย แต่ต้องมีรากฐาน ทางวัฒนธรรมที่มั่นคง การจัดกระบวนการและกิจกรรม การศึกษาด้านวัฒนธรรมต้องเน้นที่แก่นแท้และรากเหง้าของภูมิปัญญาชุมชน ชีวิตของคนในชุมชนมากกว่าที่จะศึกษาพิธีกรรมการแสดงที่ผิวเผินผู้ที่รับผิดชอบในการศึกษาด้านวัฒนธรรม จึงต้องมุ่งเน้นกระบวนการปลูกฝัง บ่มเพาะ ซึมซับประสบการณ์การเรียนรู้แก่เด็กอย่างต่อเนื่อง มิใช่มุ่งผลทางธุรกิจหรือผลทางการประชาสัมพันธ์ เท่านั้น

พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งช่องทางที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมในหลักสูตรการศึกษาทุกวันนี้ก็คือ การสอนวิชาประวัติศาสตร์ วรรณคดี และความรู้ทางศิลปะหรือ Arts Appreciation ไปพร้อมกัน ในวิชาประวัติศาสตร์ที่เราสอนกันอยู่ทุกวันนี้ได้เน้นสอนเรื่องทางสังคมหรือในทาง การเมืองมากกว่าในทางวัฒนธรรม ไม่มีใครขุดค้นขึ้นมาชี้ให้นักเรียนและนักศึกษาเห็นว่า วัฒนธรรมของไทยกับประวัติศาสตร์ของไทยนั้นกลืนกันอยู่ แทรกกันอยู่ ในด้านวรรณคดี เราสอน ให้เด็กจำได้ เข้าใจความหมายต่างๆที่ปรากฏอยู่ แต่ทางด้านจิตใจรู้สึกว่าจะยังไม่มีทำให้เด็ก ซาบซึ้งในวัฒนธรรมด้านวรรณคดี ถ้าเราเปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้นักไปทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกับการสอนประวัติศาสตร์ เข้าใจว่ามีทางจะเสริมสร้างวัฒนธรรมได้

นอกจากนี้ ศิลธรรมและจริยศึกษา ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทย เรานั้นถือเอาความสงบ ความเรียบร้อย และความสำรวมในการแสดงกิริยาวาจาเป็นหลักใหญ่ อันเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธ การสอนจริยศาสตร์ว่าอะไรผิดอะไรถูก น่าจะคำนึงทางด้านคุณค่า ตามที่บรรพบุรุษของเราได้เชื่อถือกันมา ปัญหาการสอนเรื่องจริยศาสตร์คือ แม้เมื่อโรงเรียนสอนไป แต่ที่บ้านไม่ส่งเสริม จึงไม่ก่อให้เกิดผลที่จะให้การศึกษาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างหรือถ่ายทอด วัฒนธรรมอย่างจริงจัง วัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่มีชีวิต มีพลังในตัวเอง บุคคลที่เกิดการเรียนรู้ผ่าน เครื่องมือทางวัฒนธรรมจะสามารถเข้าใจวัฒนธรรมนั้นในที่สุด เพราะการศึกษาด้านวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทำความเข้าใจและฝึกปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับความ ช่างซึ่งดีงามและรื่นรมย์ การศึกษาด้านวัฒนธรรมจะไม่มุ่งเน้นความเป็นชาตินิยมจนเกินไป ไม่ ปลุกระดมให้ต่อต้านวัฒนธรรมสากล หากแต่เน้นการเข้าถึงสาระอันเป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมซึ่งเป็นคุณค่า สักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา วัฒนธรรมไม่เคยหยุดนิ่ง วัฒนธรรมมีความ เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งในทิศทางที่เจริญและทิศทางที่เสื่อม การศึกษาด้านวัฒนธรรมจึงเป็นการ สร้างรากฐานทางความคิดที่มั่นคงแก่ผู้เรียน ให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงและประยุกต์ใช้ในชีวิต ได้อย่างเหมาะสม ไม่เลื่อนไหลไปตามกระแส แต่รู้เท่าทัน ปรับตัวได้ และคงความเป็นไทยอย่างมี สักดิ์ศรี

การศึกษาด้านวัฒนธรรมและการเสริมสร้างคุณธรรม จึงเป็นองค์คุณค่าที่สำคัญของสาระ ทางการศึกษา แน่นนอนที่สุดว่าการศึกษาด้านวัฒนธรรมย่อมไม่แยกตัวออกจากสาระความรู้ทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทุกองค์ประกอบเป็นสาระที่ผสมกลมกลืนกัน เกิดเป็นคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ของหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนและการสืบทอดทางวัฒนธรรมในครอบครัว และชุมชนวัฒนธรรมมีความหมายที่กว้างขวางหลากหลาย เกินกว่าที่บุคคลใดจะสามารถเรียนรู้ คิดค้น สืบทอดวัฒนธรรมได้ครบถ้วน การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม จึงต้องมีการเลือกสรรตามความ เหมาะสมกับสภาพของสังคม การดำเนินชีวิตตามปกติธรรมดาท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็น ธรรมชาติของวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของวงศาคณาญาติและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงเป็น บรรยากาศการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นแก่นแท้ นอกเหนือไปจากใช้สื่อทางเทคโนโลยีที่นำ เปลือกวัฒนธรรมที่แปลกปลอมเข้ามาปะปนจนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น ถ้าชีวิตและ ปัญญาของสมาชิกชุมชนมีความมั่นคงแข็งแรง ชาวบ้านก็จะรู้จักเลือกสรร ปรับเปลี่ยน ประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมกับชีวิตได้

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2546: 26) อธิบายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมในด้านการอนุรักษ์และการประยุกต์ใช้ว่า นอกเหนือจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นองค์วัตตุมองเห็นจับต้องได้ เรายังต้องคำนึงถึงส่วนของวัฒนธรรมที่มองไม่เห็นคือ “คุณค่า” ของวัฒนธรรมคือเรื่องที่คุณคิดอย่างไรกับธรรมชาติกับสังคมและกับตัวเอง นอกจากนี้ยังได้เน้นถึงการรักษาบทบาทหน้าที่ (Function) ที่แท้ของวัฒนธรรมที่จะไม่ถูกนำมาบิดเบือนไปจากธรรมชาติธรรมดาที่มันเป็นเพียงเพื่อการขายและกำไร บุคคลสามารถเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมได้ดี เมื่ออยู่ในบรรยากาศและกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วม การที่เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะมิลักษณะที่เป็นรูปแบบ (Formal Activities) หรือไร้รูปแบบ (Nonformal Activities) ก็ตาม ย่อมเป็นการเรียนรู้ที่เด็กได้สัมผัสผ่านพบเผชิญหน้า แก้ปัญหาและเข้าถึงสาระอันเป็นแก่นแท้ของกิจกรรมนั้น ชุมชนและเยาวชนต้องเป็น “ผู้ปฏิบัติทางวัฒนธรรม” มากกว่าจะเป็น “ผู้บริโภคทางวัฒนธรรม” คุณค่าทางวัฒนธรรมต้องมีลักษณะที่สมดุลทั้งในแง่คุณค่าที่ต้องอนุรักษ์และปรับเปลี่ยนให้กลมกลืนกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมจึงมีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้งลงถึงรากเหง้าของวัฒนธรรม มิฉะนั้นผู้เรียนก็จะขาดฐานความคิด ไม่สามารถวินิจฉัยได้ว่าสิ่งใดถูกต้องเหมาะสม

ดังนั้นการปฏิรูปวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ จึงต้องปฏิรูปทุกสิ่งทุกอย่างที่โยงยึดสัมพันธ์ไปพร้อมกัน โดยเฉพาะการแลเห็นหนทางข้ามชาติของนักการเมือง นักกฎหมาย นักธุรกิจ ต้องประสานความคิด และแนวปฏิบัติอย่างเหนียวแน่นและมั่นคงอันจะช่วยทำให้วัฒนธรรมการเรียนรู้มีทางเลือกอย่างหลากหลายโดยไม่กั๊กงา ลังเล และรวนเร พร้อมทั้งจะยอมรับร่วมกันว่าความสมดุลระหว่างคุณค่ากับมูลค่ามิได้หลายจุด หลายความต่าง ต่างคนต่างมีทางข้ามชาติที่เหมาะสม เฉพาะตน จารีตนิยมจะทำหน้าที่ดึงพวกจารีตนิยมให้มีพลังและวิถีร่วมได้ด้วยธรรมชาติของวัฒนธรรมเหล่านั้นเอง

การที่จะรู้เท่าทันความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมนั้น จึงจะเป็นต้องศึกษาที่มาของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกิดจากแหล่งต้นกำเนิดวัฒนธรรม คือผู้คนและชุมชน การศึกษาในครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับผลผลิตที่เกิดจากวัฒนธรรม นั่นคือบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่มีพื้นฐานมาจากคำนิยม ทศนคติของผู้คนในช่วงสมัยต่างๆ การศึกษาดังกล่าวมีแนวทางบางส่วนตามแนวความคิดของ บรอนิสลอฟสกี (Bronislaw Malinowski, 1884 – 1942) ชาวออสเตรเลียและวิลเลียม บาส คอม (William Bascom, 1912 – 1981) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ผู้เชี่ยวชาญในด้านศิลปวัฒนธรรมจนได้เป็นกรรมการพิพิธภัณฑสถานศิลปะทางมานุษยวิทยา มากมาย

แนวคิดในการศึกษาทางมานุษยวิทยาของ บรอนิสลอ มาลินอฟสกี อยู่บนพื้นฐานของ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural – Functional Theory) ที่อาจจะมีแนวคิดต่างจากนักคิดคนอื่น อาทิเช่น อีมิล เดอร์ไคห์ม (Emile Durkheim, 1858 – 1917) หรือ อัลเฟรด เรดคลิฟ – บราวน์ (Alfred R.Radcliffe-Brown, 1881 – 1955) ไปบ้าง กล่าวคือ บรอนิสลอ มาลินอฟสกี เน้น ความสำคัญของหน้าที่ (Function) มากกว่าโครงสร้าง (Structure) เพราะได้นำเอาความคิดของ ทฤษฎีทางจิตวิทยาของ อีวาน เปโตรวิช พาฟลอฟ (Pavlov, 1849 - 1936) วุนท์ (Wilhelm Wundt, 1832 - 1920) และซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856 - 1939) เข้ามาผสมผสาน บรอนิสลอ มาลินอฟสกี เป็นผู้พัฒนาทฤษฎีทางมานุษยวิทยาที่เรียกว่า “ทฤษฎีหน้าที่นิยม” อย่างชัดเจนขึ้นมา โดยมีแนวคิดหลักคือ วัฒนธรรมมีหน้าที่หลักในการตอบสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล โดยเติบโตมาจากความจำเป็นในระดับพื้นฐาน ระดับสังคมและระดับจิตใจเป็นลำดับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัฒนธรรมที่ตอบสนอง **ความจำเป็นพื้นฐาน** เพื่อการดำรงชีวิตทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (Basic and Psychological Needs) เช่นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การสืบพันธุ์ เป็นต้น
2. วัฒนธรรมที่ตอบสนอง **ความต้องการร่วมกันของสมาชิกในสังคม** (Instrument Needs) หมายถึง การทำงานร่วมกันของสมาชิกในสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย และจิตใจส่วนรวม และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เช่นการแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การผลิตสินค้าด้วยกลไกที่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการจัดการจัดตั้งองค์กรและสถาบันต่างๆ สร้างระบบเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนสินค้าของสมาชิกในสังคม การทำงานร่วมกันของสมาชิกก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรและสถาบันทางสังคมต่างๆขึ้นเพื่อการหาอาหารร่วมกัน การจัดตั้งระบบเศรษฐกิจเพื่อผลิตอาหาร การแลกเปลี่ยนและการกระจายอาหารออกไปยังสมาชิก การแต่งงาน ความต้องการด้านการเจริญพันธุ์ก็ได้รับการตอบสนองโดยการจัดตั้งระบบครอบครัวและระบบเครือญาติ ดังนั้น สถาบันต่างๆจึงเป็นผลการตอบสนองร่วมกันของมนุษย์ในสังคมต่อความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจนั่นเอง
3. วัฒนธรรมที่ตอบสนอง **ความมั่นคงทางจิตใจด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ** (Symbolic Needs) ความต้องการประเภทนี้ได้รับการตอบสนองโดยการพัฒนาระบบวิทยาศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และศิลปะ บรอนิสลอ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski, 1884 – 1942) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์สามารถสะสมประสบการณ์และความรู้ได้อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไป คัดแปลงแก้ไขสิ่งต่างๆในชีวิตและทำความเข้าใจธรรมชาติ โดยให้ความเชื่อ พิธีกรรมและ

วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่มีหน้าที่ในการเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและสร้างความร่วมมือของสมาชิกในสังคม และเชื่อว่าทุกสถาบันในสังคมสามารถเชื่อมโยงกันและพึ่งพาอาศัยกัน

บรอนิสลอส มาลินอฟสกี เรียกวัฒนธรรมสัญลักษณ์ที่ตอบสนองความมั่นคงในจิตใจนี้ว่า “วัตถุวัฒนธรรม” เป็นสิ่งที่วัฒนธรรมสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทั้ง 3 ประการพร้อมกันหรือความต้องการประการใดประการหนึ่งเท่านั้น ไม่ว่าจะนำไปเพื่อผลทางชีววิทยาและทางจิตวิทยา ความต้องการต่างๆนี้จะเกิดขึ้นตามสิ่งที่มนุษย์คิดว่าจำเป็น และเมื่อมีการตอบสนองในเรื่องหนึ่งแล้ว มนุษย์ย่อมมีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด สรุปได้ว่า บรอนิสลอส มาลินอฟสกี เชื่อว่าสิ่งๆหนึ่งจะเกิดขึ้นได้เพื่อตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง นั่นคือต้องมีวัตถุประสงค์นั่นเอง (ยศ สันตสมบัติ (2544) งามพิศ สัตย์สงวน (2538) และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551))

ฉะนั้น สิ่งที่วัฒนธรรมสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ด้านจิตใจ ช่วยสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงภายในของสังคมนั้น ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมส่วนย่อยที่เรียกว่า “แนวโน้มส่วนลด” (Reductionistic Tendencies) ที่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมส่วนใหญ่ซึ่ง บรอนิสลอส มาลินอฟสกี นำมาผสมกับเรื่องของอันตวิทยา ที่ว่าด้วยทฤษฎีในกลุ่มจริยศาสตร์ที่เน้นผลของการกระทำ นั่นคือการแสดงออกที่มีผลจากของ “ตัวบท” ทางวัฒนธรรม เช่นตัวบทกฎหมาย เรื่องเล่า คติความเชื่อต่างๆหรือแม้แต่บทเพลง ที่แม้จะเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อความรู้สึกในจิตใจของมนุษย์ แต่ถ้าหากปราศจากบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่เกี่ยวข้องแล้ว ตัวบทนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มีความ “มีชีวิต” (The, Of course, is extremely important, but without context, it remains lifeless) ซึ่งผู้ที่ศึกษางานวัฒนธรรมที่มีผลต่อจิตใจจำเป็นต้องคำนึงไว้เสมอว่า เครื่องมือทางวัฒนธรรมทั้งหลายเหล่านั้น “มีชีวิตอยู่” ในสังคมชาวบ้าน ไม่ได้มีชีวิตอยู่บนเตียง “กระดาษ” เท่านั้น (อ้างถึงในศิริพร ณ ถลาง, 2552)

สรุปได้ว่า บรอนิสลอส มาลินอฟสกี เชื่อว่าการวิเคราะห์สังคม จำเป็นต้องใช้วัฒนธรรมของสังคมนั้นๆเป็นหลักสำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่การศึกษาวัฒนธรรมโดยรวมทั้งหมด สิ่งที่มนุษย์ในสังคมนั้นนั้นมาจากสังคมนั้นๆและรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบเพื่อนำไปคัดแปลงและแก้ไขสิ่งต่างๆในวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ได้เรียนรู้จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์ตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงสนใจที่จะใช้บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันมีความสำคัญ

ในการพัฒนาจิตใจของแต่ละบุคคลในสังคม ให้เกิดความตระหนักถึงจิตสำนึกรักชาติ เพื่อเป้าหมายของสังคมโดยรวม ให้คนในสังคมมีจิตใจที่มั่นคง เข้มแข็ง มุ่งมั่นในการกระทำที่ถูกต้องดีงามและเหมาะสมในการตอบสนองความต้องการของสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขต่อไป

สำหรับแนวคิดของ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom, 1912 - 1981) นั้นได้ให้ความสำคัญกับ “ศิลปะเกี่ยวกับถ้อยคำ” (Verbal Art) กับข้อมูลมุขปาฐะที่มีสุนทรียะเช่น นิทาน สุภาษิต คำพังเพย เพลง ปริศนา โดยไม่รวมถึงสิ่งที่อยู่ในระบบความเชื่อเหนือธรรมชาติและศิลปะการช่างเช่น งานหล่อหรืองานปั้น วิลเลียม บาสคอม ได้นำเสนอเรื่อง Four Functions of Folklore เผยแพร่ครั้งแรกในปี ค.ศ.1954 ว่าผลงานทางศิลปะนั้นมีบทบาทหน้าที่ 4 ประการด้วยกัน กล่าวคือ สร้างสรรค์จินตนาการเพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นที่มาของจารีตประเพณี พิธีกรรม กล่อมกล่อมและขัดเกลาจิตใจของคนในสังคม และเพื่อเป็นแบบแผนแนวทางปฏิบัติ ตนในรูปแบบต่างๆที่สังคมนั้นเห็นว่าเหมาะสม

นอกจากนี้ วิลเลียม บาสคอม ยังเห็นด้วยกับ บรอนิสลอ มาลินอฟสกี ที่ว่า เราควรสนใจผลงานทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคมว่าควรใช้เล่าเมื่อไร ที่ใด และใน โอกาสใด นั่นคือให้ความสำคัญกับบริบทโดยรอบของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่กำลังศึกษาและยังได้ชี้แนะต่อว่าเราควรสนใจด้วยว่าใครเป็นผู้เล่า มีกลวิธีในการเล่าอย่างไร ผู้ฟังมีส่วนร่วมอย่างไรทัศนคติของผู้ฟังในแต่ละช่วงเป็นอย่างไร นั่นคือสนใจในบทบาทของ “บริบททางสังคม”

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมในฐานะของเครื่องมือทางการศึกษาเป็นประการสำคัญ เพื่อเป้าหมายในการขัดเกลาและกล่อมกล่อมจิตใจของคนในสังคมให้เกิดสำนึกรักชาติ เพราะด้วยลักษณะวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยที่มักจะชื่นชอบความสนุกสนาน จนมีวัฒนธรรมความบันเทิงมากมายในประเทศไทยมาแต่อดีต วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทยจึงควรจะเป็นสิ่งที่สร้างความเพลิดเพลินไปพร้อมกับทำให้ความรู้ อีกทั้งยังสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับการนำความบันเทิงเหล่านั้นไปใช้ในพิธีกรรมอย่างเป็นระบบระเบียบแบบแผน เช่นในงานเทศกาลต่างๆของไทย มักจะมีการเล่นที่สนุกสนานประกอบการเฉลิมฉลองในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งนอกจากจะสร้างความสนุกสนานแล้ว ยังอาจสร้างศรัทธา ความนับถือต่อพิธีกรรมต่างๆที่ได้กระทำร่วมกับจนเห็นว่าประเพณีใด พฤติกรรมใดที่เหมาะสมกับสังคม ชุมชนนั้นๆ จนกลายเป็นลักษณะค่านิยม ทัศนคติและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนสืบไป

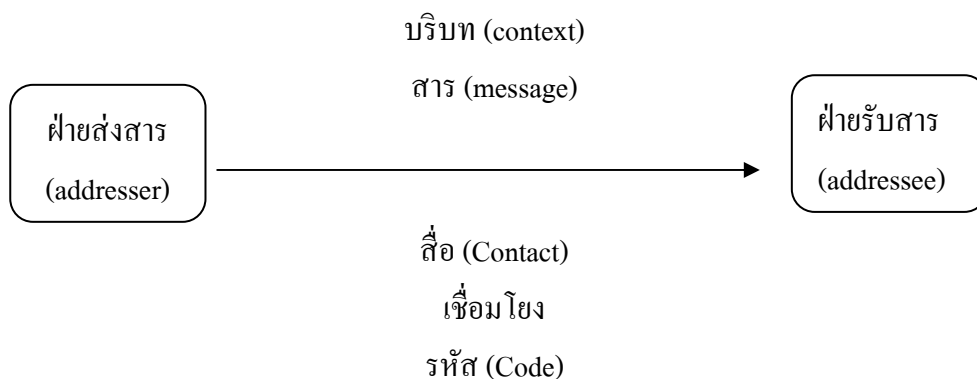
จากแนวคิดของ บรอนิสลอ มาลินอฟสกี และ วิลเลียม บาสคอม มีจุดร่วมกันที่เห็นได้ชัด คือ การให้ความสำคัญกับจิตใจของคนในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจผู้คนในชุมชนอันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคคลจากภายในด้วยวิธีการต่างๆที่ บรอนิสลอ มาลินอฟสกี เรียกว่า “วัตถุวัฒนธรรม” นอกจากนี้ทั้งสองยังให้ความสนใจในบริบทของสังคมเพื่อความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการศึกษาอย่าง ต่อแท้ม การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเห็นว่า นอกจากจะศึกษาตัวบทของบทเพลงไทยสากลประเภท เพลงปลุกใจในสมัยต่างๆแล้ว จำเป็นที่จะต้องศึกษาบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอด และวิพากษ์แพร่ อันจะทำให้เข้าใจถึง บรรทัดฐานของสังคมที่บทเพลงเหล่านั้นได้รับความนิยม และถึงการแสวงหาแนวทางในการ ส่งเสริมให้นำเนื้อหาอันทรงคุณค่าจากบทเพลงเหล่านั้นมาใช้ในยุคสมัยต่อมาได้เป็นอย่างดี และ วัตถุวัฒนธรรมนี้เองมีคุณสมบัติเป็นสัญลักษณ์ที่เมื่อบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแล้ว จำเป็นต้อง ทำความเข้าใจในระบบสัญลักษณ์นี้เช่นกันทุกคน เพราะในการศึกษาวัฒนธรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่ขาด มิได้คือ การศึกษาสัญลักษณ์ (Symbolic Needs) ซึ่งในที่นี้คือบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุก ใจ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์นี้ คือการก่อให้เกิดความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ ของมนุษย์ ที่มีการสะสมประสบการณ์และจัดเรียงความรู้อย่างเป็นระบบ จากนั้นจึงนำตัดแปลงใช้ ในชีวิต โดยสัญลักษณ์นั้นแสดงบทบาทเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสติปัญญา สังคม อารมณ์และ จิตใจ เพื่อเชื่อมโยง สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมซึ่งกันและกัน

การศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น จำเป็นต้องพิจารณาตั้งแต่ระดับจุลภาค เป็น แนวทางในการแสดงให้เห็นถึงวิธีการที่บุคคลสร้างตนเอง ออกไปสู่สังคมที่แตกต่าง นักทฤษฎีที่ สำคัญได้แก่ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead, 1863 - 1931) ระบุว่าสิ่งที่ทำให้มนุษย์ แตกต่างจากสัตว์คือ กลไกทางความคิดที่ทำให้มนุษย์รู้จักวางแผน ปรับพฤติกรรมให้เข้ากับ สถานการณ์และเป้าหมาย รู้จักสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆ และสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดคือ “ภาษา” ซึ่ง จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ว่า “เป็นวิธีการที่มนุษย์มี ปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและบริบททางสังคม ถ้าไม่มีสัญลักษณ์ มนุษย์ก็มีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้” และเมื่อมนุษย์รู้จักตีความสัญลักษณ์เพื่อประโยชน์ในการโต้ตอบระหว่างกันแล้ว ก็จะหันมามอง ความเป็นตัวตนของตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เป็นการ กระทำโต้ตอบกันโดยอาศัยกระบวนการทางความคิด (Mental Process) ความหมายและสัญลักษณ์ มนุษย์ให้ความหมายกับการเป็นตัวตน (Self) ฉะนั้นการพัฒนาสำนักในการให้ความเป็นตัวตน (Consciousness of Self) จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นพื้นฐานของกระบวนการคิด การกระทำ และสร้าง

สังคม เพราะหากบุคคลไม่รู้จักตัวตนแล้ว ก็ไม่สามารถตอบสนองและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551: 158)

การกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์นี้มีการถ่ายทอดความคิดต่อกันด้วย แตกต่างจากการกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกเท่านั้น นักคิดด้านปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ เฮอร์เบิร์ต บลูมเมอร์ (Herbert Blumer: 1900 – 1987) ที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจสังคมจาก “ภายใน” หมายถึงจากความรู้สึกนึกคิดของคนที่มีการกระทำโต้ตอบกัน โดยพฤติกรรมการรวมหมู่เกิดขึ้นได้ 2 ระยะ คือในช่วงเวลาปกติ เช่นในการเรียนการสอนในชั้นเรียน หรือแบบไม่ปกติที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมหมู่ โดยมีสถานการณ์ที่มีความเฉพาะเกิดขึ้น กล่าวคือเมื่อมีเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความตระหนัก บุคคลในสังคมจะเกิดอารมณ์ร่วมเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ทำให้ปัจเจกมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์และมีจุดสนใจร่วมกัน เกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พฤติกรรมที่แสดงออกจึงเป็นไปแบบพากันไปทั้งกลุ่ม ซึ่งอาจจะมีแรงกระตุ้น ปลูกเร้า แพร่ระบาดเข้าไปในสังคม ไปสู่พฤติกรรมที่แสดงออกแบบมวลชนทั้งที่อาจจะไม่กล้าแสดงออกเพียงคนเดียวแต่เดิม ก่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมกลุ่มในที่สุด แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าพฤติกรรมกลุ่มจะเกิดขึ้นเมื่อมีสถานการณ์เฉพาะก็ตาม แต่การให้ความหมายของสัญลักษณ์ในช่วงระยะเวลาปกติก็มีความสำคัญเพื่อให้คนในสังคมเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เข้าใจกันและกันได้ง่ายขึ้น ความหมายของสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นมีความเป็นพลวัติ สามารถเปลี่ยนแปลงความหมายไปได้ตามสถานการณ์ต่างๆ “จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มิด มองที่กระบวนการภายในของปัจเจกที่ก่อให้เกิดการกระทำขึ้น” โดยการตีความ (Interpret) ก่อให้เกิดความหมายขึ้นได้หลายนัยยะ ทั้งการเดา (Quest) บริบท สถานการณ์ บุคลิกของปัจเจก ประสบการณ์และความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ

นอกจากนี้ คำร้องในบทเพลงถือว่าเป็นเครื่องมือที่แสดงความเป็นสัญลักษณ์ ดังที่ แฟร์ดีน็อง เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure, 1857 – 1913) นักสัญศาสตร์เห็นว่า ภาษาเป็นเนื้อหาที่สัมผัสได้ทางผัสสะ (Senses) ทำให้เกิดการระลึกถึงสิ่งอื่นขึ้นในใจของผู้ฟังได้ มนุษย์จะคิดนึกผ่านภาษา จึงจำเป็นที่ต้องรู้คำศัพท์ และเมื่อสังคมให้ความหมายของคำศัพท์เหล่านั้นเหมือนกัน ก็จะแสดงความรู้สึก ความนึกคิดและมีทัศนคติในทิศทางเดียวกัน อย่างไรก็ดี ภาษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญหนึ่งในวงจรการสื่อสารที่ผู้ส่งสารที่เกี่ยวข้องกับบริบทเพื่อเชื่อมโยงไปสู่ผู้รับสาร ดังแผนภาพด้านล่าง (ธีรยุทธ บุญมี, 2552, 158)

สรุปได้ว่า มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างราบรื่นเมื่อมีความเข้าใจในสัญลักษณ์ร่วมกัน (Common Symbol) สัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นภายหลัง มิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเช่นเดียวกับสัญชาตญาณ และเมื่อมีสัญลักษณ์เกิดขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ในการตีความสัญลักษณ์เหล่านั้น การตีความเกิดจากการเชื่อมโยงความคิดและจิตของมนุษย์ อัดตา และโครงสร้างสังคมเข้าด้วยกัน เข้ากับกระบวนการกระทำระหว่างกันทางสังคม มีกลไกที่ซับซ้อน จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มิด กล่าวถึงขั้นตอนเหล่านี้ว่า การฝึกจิตนี้เริ่มจากการที่ปัจเจกคิดคำนึงถึงสิ่งต่างๆ แล้วเชื่อมโยงเข้ากับพฤติกรรมที่ตนคาดว่าจะแสดงออก จากนั้นจึงแสดงเป็นพฤติกรรมตามที่ได้คิดคำนึง อีกทั้งรู้จักที่จะหักห้ามจิตใจกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เครื่องมือสำคัญในการก่อให้เกิดการคิดคำนึงนี้คือ “ภาษา” ซึ่งบุคคลจะเริ่มเรียนรู้จากการเลียนแบบ หรือพิจารณาพฤติกรรมของผู้อื่น และให้ความสำคัญกับ “การเอาใจเขามาใส่ใจเรา” แล้วสวมบทบาทเป็นผู้นั้น กำหนดตัวตนให้เป็นลักษณะของ Me คือมีการแสดงออกของตัวคนให้สังคมรับรู้ได้ อันแตกต่างจาก I ที่มีเพียงภาพที่เห็นเท่านั้น (John P.Hewitt, 2002) สิ่งที่เกิดขึ้นถือว่าการขัดเกลาทางวัฒนธรรม (Socialization) ซึ่งมีทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ มืองค์ประกอบคือเกิดจากการกระทำอย่างน้อย 2 คน ในสังคมมีการใช้ภาษาเดียวกัน เป็นสัญลักษณ์เดียวกันอันประกอบด้วยความรัก (Affection) ความปรารถนาดีต่อกันระหว่างกาถ่ายทอดความหมาย ประกอบกับประสบการณ์ทางความคิดเป็นเรื่องส่วนตัวที่มีมาก่อน แต่เมื่อเข้ามาในสังคมซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกัน จะต้องทำความเข้าใจเป็นลำดับไป ซึ่งมีผลมาจาก “การก่อรูปและกล่อมเกลาจิต” ที่มีได้เกิดขึ้นมาแต่กำเนิด แต่มีขึ้นในภายหลัง (ลิวอิส เอ. โคเซอร์, 2547: 510) ความสำนึกเป็นเรื่องของวาทกรรมภายในซึ่งถูกดำเนินไปโดยสื่อที่เป็นสาธารณะ ส่งผลถึงประสบการณ์ส่วนตัว จากสัญลักษณ์ทางสังคมที่มีนัยสำคัญและถูกจัดระเบียบจากจุดยืนของ “บุคคลอื่นทั่วไป” การเชื่อมต่อกวาทกรรมแบบต่างๆ ของปัจเจกเข้ากับของสังคม ที่มีได้ปรากฏเฉพาะในความคิด แต่เป็นภววิสัยของประสบการณ์

นอกจากนี้ ปิแยร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu, 1930 – 2002) ให้ความสำคัญของ “ภาษา” ในการเป็นเครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารเช่นเดียวกัน โดยเห็นว่าภาษาเป็นการประมวลความหมายเข้ากับความรู้เสริม ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องแต่อยู่ภายนอก ภาษาก่อให้เกิดความหมายของข้อความซึ่งสัมพันธ์กับโลกภายนอก และรวมความไปถึงลีลา (Style) และผลกระทบเชิงปฏิบัติ (Effet Pragmatique) อีกด้วย (ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข, 2550: 48) ประเด็นสำคัญในการพิจารณาสัญลักษณ์คือการครอบงำทางอำนาจอย่างเข้มข้น เพราะปฏิสัมพันธ์ในสังคมทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการตีความและสร้างความหมายอยู่ตลอดเวลา วัตถุบางอย่างจึงกลายเป็นวัตถุทางสังคม ซึ่งสัญลักษณ์เป็นวัตถุทางสังคม ที่ผู้กระทำใช้เป็นภาพเสมือนหรือแทนอีกสิ่งหนึ่ง ปิแยร์ บูร์ดิเยอ เชื่อว่าการกระทำต่างๆ ของมนุษย์เป็นไปในเชิงสัญลักษณ์มีความสัมพันธ์และจุดมุ่งหมายในการครอบงำทางอำนาจ ไม่ว่าจะ เป็นไปในเชิงเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งจะปรากฏในพฤติกรรม ทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์ งานศิลปะ งานวิชาการ หรือแม้แต่ในตัวภาษาเองล้วนมีบทบาทเกี่ยวกับ คือ

- เป็นกระบวนการจัดระเบียบและเรียนรู้เข้าใจสังคม
- เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและสืบทอดความรู้ซึ่งนำไปสู่การบูรณาการ โครงสร้างสังคม
- สิ่งที่สำคัญที่สุดคือเป็นเครื่องมือของการครอบงำทางอำนาจ

สิ่งนี้ก่อให้เกิดความแตกต่างไปจากปกติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝังแฝงอยู่ในระบบความโน้มเอียงหรือนิจภาพ (Habitus) ของบุคคลทุกคนในสังคม ทำให้ทุกคนมีระบบการรับรู้ต่างๆ ในสังคมด้วยมุมมองแบบจำแนกแยกแยะที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ดี ทฤษฎีนี้มีเป้าหมายสู่การกระทำจากพื้นฐานทฤษฎีอื่นๆ ในการทำความเข้าใจสังคม อันส่งผลสืบเนื่องไปถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมอันมีที่มาจากระดับบุคคล แต่สามารถอธิบายพฤติกรรม การกระทำทั้งสิ่งที่ถ่ายทอดออกมาในขณะนั้นและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสังคมต่อไป

“ภาษา” ที่ใช้ในบทเพลงปลุกใจถือว่าเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่ต้องสร้างความหมายให้เข้าใจร่วมกันในสังคม เพราะเป้าหมายของการประพันธ์บทเพลงปลุกใจคือ การปลุกฝังขัดเกลาจิตใจของคนในสังคมให้เกิดความรู้สึกถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็นชาติ และสร้างสรรค์แนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อให้ดำเนินแนวทางดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องสำนึกความรักชาติ

ในเรื่อง “ความรักชาติ” นี้ได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 ในมาตรา 9 มีข้อความว่า “บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และมีหน้าที่ป้องกันประเทศและปฏิบัติ ตามกฎหมาย” (กรมศิลปากร, 2521: 22) การเสริมสร้างให้ความรักชาติเกิดความเข้มแข็งได้นั้น จำเป็นต้องให้ประชาชนได้เกิดสำนึกถึงสถาบัน และหน้าที่ของตนเป็นสำคัญ ด้วยเป็นพลังอัน ยิ่งใหญ่ที่จะพัฒนามนุษย์โดยสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์เองจากการเสริมสร้างทางปัญญาที่เชื่อว่าเหมาะสม สำนึกนั้นเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจของคน เป็นสิ่งที่สามารถชี้้นำ กลับกรองพฤติกรรมของ บุคคล ตลอดจนครอบครัว กลุ่มคน องค์กร ชุมชนและสังคม โดยรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม อัน แสดงออกมาเป็นการกระทำ พิธีกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมในหลากหลายรูปแบบ

การปลูกฝังความรักชาติให้ได้ผลอย่างเต็มประสิทธิภาพได้นั้น นอกเหนือจากการพัฒนา ความคิด ความรู้สึกของแต่ละบุคคลแล้ว ยังจำเป็นต้องกำหนดแนวทางของความรักชาติให้ชัดเจน จากการศึกษาของนักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2548 ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การ เสริมสร้างอุดมการณ์รักชาติ 2550 – 2559 ว่าประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 7 ประการ สรุปได้ว่า (อ้างถึง ในกุลธรินทร์ บุญครอง, 2551: 20 – 25)

1. ปัจจัยการสอนอบรมปลูกฝังความรักชาติ คือการยกย่องบรรพชนที่กอบกู้บ้านเมืองมาใน อดีต การรักษาประเพณี การเรียนรู้จากประวัติศาสตร์ การประพฤติตนเป็นคนดี เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวม โดยการปลูกฝังเรื่องความรักชาตินี้มาจากการอบรมสั่งสอนเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในสังคม จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
2. ปัจจัยอุดมการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธาในความเป็นไทยที่มีอารยะธรรมเป็นของตนเอง ทั้งในวิถีชีวิตและปกป้องประเทศจากการรุกรานของต่างชาติในรูปแบบต่างๆ
3. ปัจจัยต้องการรักษาผลประโยชน์ของชาติโดยเฉพาะด้านการบริโภครายอย่างประหยัด เพื่อ ป้องกันไม่ให้เงินตรารั่วไหลออกนอกประเทศ
4. ปัจจัยความหยิ่งในศักดิ์ศรี และภราดรภาพของไทย ที่แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ชอบความ อิสระเสรี ความสนุกสนาน แต่ก็ไม่ยอมโดนดูถูกเหยียดหยามจากชาติใด ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจาก เหตุการณ์การสู้รบหลายครั้งในประวัติศาสตร์
5. ปัจจัยความต้องกรมีส่วนร่วมในการปกครองของรัฐ สิ่งเหล่านี้สะท้อนออกมาใน ปรากฏการณ์ทางการเมืองเช่นการเดินขบวนเรียกร้องต่างๆ ต่อสู้กับสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง

พฤติกรรมเหล่านี้ถือเป็นการแสดงออกซึ่งความรักชาติรูปแบบหนึ่ง โดยยึดถือความจริง ความถูกต้องเป็นหลัก

6. ปัจจัยชาตินิยม เป็นความเชื่อมั่นในอุดมการณ์อำนาจอธิปไตยของคนไทยที่มีเชื้อชาติเผ่าพันธุ์เดียวกัน

7. ปัจจัยความต้องการให้ชาติไทยคงอยู่ คนไทยในอดีตแสดงออกมาในรูปแบบของการเสียสละชีวิตเพื่อชาติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็ได้เปลี่ยนรูปแบบแต่ยังให้ความสำคัญกับความสามัคคี ยึดถือเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นไทย รวมทั้งการพัฒนาประเทศชาติร่วมกันอีกด้วย

ปัจจัยที่แสดงออกถึงความรักชาติดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ สมศักดิ์ นະวิโรจน์ (2549) ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดความรักชาติของคนไทยไว้ว่า มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนเผ่าไทย ซึ่งคนไทยมักแสดงออกโดยการพยายามรักษาดำรงสภาพเดิมของสิ่งที่มีค่าในสังคมไว้ นอกจากนี้คนไทยยังเป็นชนชาติที่รักอิสระ รักษาผลประโยชน์ของชาติ รักษาสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปขึ้นกับสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการทหาร

แต่อย่างไรก็ดี การเสริมสร้างให้เกิดความรักชาติในใจของบุคคลในสังคมจำเป็นต้องเกิดจากสำนึกที่มีมาแต่เดิม สำนึกดังกล่าวเป็นสิ่งที่เปี่ยมนามธรรมจึงมองเห็น เข้าใจและถ่ายทอดอย่างมีแบบแผนเป็นรูปแบบที่ชัดเจนได้ยาก ส่งผลให้การพัฒนาศำนึกเกิดขึ้นได้ยากตามไปด้วย (ประเวศ วะสี, 2529 และ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2543) กล่าวสรุปได้ว่า สำนึกคือ ความรู้ ความคิดในระดับเหตุผลที่บุคคลสามารถรับรู้ในระดับจิตใจและจะแสดงออกเป็นพฤติกรรมในระยะต่อมา ฉะนั้นการจะเสริมสร้างสำนึกความรักชาติจึงต้องสร้างความรู้ ความคิด ความรู้สึก ทศนคติ ความเชื่อเรื่อง “ชาติ” อย่างมีหลักการ และให้ความสำคัญต่อการหวงแหนชาติ พร้อมพัฒนาประเทศชาติของเรา โดยส่งผลกระทบในระดับจิตใจเพื่อเป้าหมายในการประพฤติปฏิบัติอันแสดงออกถึงความรักชาติต่อไป

3.1 ความหมายของ “ความรักชาติ”

ในการสร้างสำนึกความรักชาตินั้น สิ่งสำคัญคือการเข้าใจในความหมายของ “ความรักชาติ” เสียก่อน ตามที่กรมศิลปากรแสดงไว้ในหนังสือ “รักษาอย่างไร” (ชวัช รัตนากิชาติ, 2521) โดยให้ความหมายของความรักชาติไว้ว่า “ชาติ” แต่เดิมนั้นแปลว่า ตระกูล หรือกำเนิดเท่านั้น ต่อมาจึงขยายความเพื่อใช้เรียกกลุ่มชน คณะคน ที่มีภาษาวัฒนธรรมเดียวกันอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในอาณา

เขตเดียวกัน เช่น “ชาติไทย” คือเกิดมาเป็นคนไทย เกิดในหมู่ชนที่เรียกว่า “ไทย” ในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชาธิบายไว้เมื่อวันอังคารที่ 27 มิถุนายน 2454 ในหนังสือปลุกใจเสือป่าตอนหนึ่งว่า

“...ก็ชาตินั้นคืออะไรเล่า คือคณะชนหลายๆคณะรวมกันเข้าจนเป็นคณะใหญ่ จึงได้นามว่าชาติ เพราะฉะนั้นคณะทุกๆคณะที่ร่วมชาติกัน ต้องมีความสามัคคีปรองดองกัน ในระหว่างคณะต่อกัน ชาติจึงจะตั้งอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวมั่นคงได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของคณะทุกคณะที่จะต่างรักษาความมั่นคงไว้ ถ้าคณะแตกสูญไปคณะหนึ่งก็เหมือนชาติเสียส่วนหนึ่งของชาติไป...ทุกชาติมักจะถือคติพจน์ที่ว่าให้รักชาติ คือรักและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือรักษาผลประโยชน์ของชาติมากกว่ารักตนเองหรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวของตนเอง ดังนั้นจึงมีคำขวัญสั้นๆว่า “ชาติย่อมอยู่เหนือสิ่งอื่นใด” ดังนี้เป็นต้น”

สำหรับชาติไทยนั้น สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของความรักชาติสามารถพบเห็นได้ในธงไตรรงค์ธงประจำชาติไทยนั่นคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในความหมายอื่นของ “ชาติ” นั้นสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องปลูกฝังเข้าไปในความสำนึก มิใช่เฉพาะความมีเชื้อชาติและสัญชาติเดียวกัน แต่ยังประกอบด้วยภาษาขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและวัฒนธรรมในชาติ ชาติจึงเป็นที่รวมของจิตใจ ความสำนึก ค่านิยมและเอกลักษณ์ นอกจากนี้การรักษาปกป้องชาติ ช่วยเหลือ ผดุงส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชาติก็ถือเป็นสิ่งสำคัญเพื่อการพัฒนาบ้านเมืองและประเทศชาติ

โสภา ชานะมูล (2550: 287) ได้กล่าวถึงความสำคัญในเรื่อง “ความรักชาติ” ว่าถือเป็นวาทกรรมที่มีการให้ความหมายที่หลากหลาย ในครั้งหนึ่งที่รัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามสร้างกระแสปลุกฝังความรักชาติคือการให้สังคมไทยสร้าง “ชาติไทย” ให้ยิ่งใหญ่ทัดเทียมอารยะรวมทั้งสร้างกระแสความหวงแหนแผ่นดินเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ในขณะที่กลุ่มปัญญาชนเห็นว่า ความรักชาติมิใช่ความคลั่งชาติรวมทั้งไม่ควรมีผลประโยชน์แอบแฝงเพื่อรุกรานผู้อื่น แต่ควรเป็นความรักที่สัมพันธ์กับการปกป้องกับเอกราชอธิปไตยของชาติมิให้ตกเป็นของผู้อื่นเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ดี กรมศิลปากร (2521) ภายใต้การดูแลของรัฐได้นำเสนอแนวทางที่เหมาะสม และชักชวนให้คนไทยทุกคนที่มีหน้าที่จะต้องกระทำตามหน้าที่ของตน โดยต้องเตรียมพร้อม กระทำการต่อศัตรูที่เข้ามารุกรานและปกป้องบ้านเกิดของตนเองได้ถือเป็นเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในชาติ ควรตระหนัก สิ่งสำคัญคือการแสดงให้เห็นว่ารักชาติมากกว่ารักตนเอง มุ่งประโยชน์ของชาติ มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว การแสดงออกถึงความรักชาตินั้นมีด้วยกัน 4 ประการ ได้แก่

- การแสดงออกด้วยร่างกาย ในการปกป้องคุ้มครองอธิปไตยของชาติ (ชาติในที่นี้หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มิใช่หมายถึงคนที่มีถิ่นกำเนิดในสถานที่เดียวกันเท่านั้น)
- อาศัยแรงใจ คือการมีกำลังใจ มีคุณธรรมและการเสียสละ ความสามัคคีเพื่อรักษาความสงบสุข อยู่ดีกินดี และความมั่นคงของชาติ
- แรงความคิด คือกำลังความคิด สติปัญญา ความรู้ความสามารถและประสิทธิภาพในหน้าที่การทำงานเพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้ก้าวหน้าสืบไป
- กำลังแรงวัตถุ คือทรัพย์สิน อุปกรณ์เครื่องมือในการรักษาทรัพยากรบ้านเมืองของเรา นั้นเอง

นอกเหนือจากการแสดงออกถึงความรักชาติทั้ง 4 ประการแล้ว การรักชาติต้องรวมไปถึง การรักและรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ด้วย เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความ ต้องการและความจำเป็นของส่วนรวมในการตอบสนองความต้องการทั้งของร่างกาย (ปัจจัย 4) ทาง สังกม จิตใจ ทางผลงานศิลปะและภาษาที่ก่อปรไปด้วยสุนทรียภาพเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอด ความคิดความรู้สึกต่อกันเช่นในบทเพลงปลุกใจ

เมื่อมีความรักชาติเกิดขึ้น สิ่งสำคัญคือจะทำให้ความรักนั้นมั่นคงยั่งยืน ใ้บุคคลเกิด ความสำนึกในหน้าที่ที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ เช่นการเรียนรู้สิทธิและ หน้าที่ของการเป็นพลเมืองว่า สิทธิคือสิ่งที่พึงได้ของบุคคล ส่วนหน้าที่นั้นมีลักษณะตรงข้ามกันคือ เป็นการให้ ผู้ที่ทำตามหน้าที่จึงเสมือนต้องเสียสละอย่างใดอย่างหนึ่งไป จึงมีผู้ที่อาจจะไม่ยอมทำ หน้าที่อย่างเคร่งครัด มุ่งแต่จะเอาประโยชน์จากส่วนรวม (วิชา สุนทรียศึกษานุกรม อ่างถึงใน สวนา พรพัฒน์กุล, 2520)

Ignatieff (อ้างถึงใน Jonathan Hearn, 2006: 239) กล่าวถึงความรักชาติ (Patriotism) ว่า เป็น สิ่งที่เกิดกำเนิดขึ้นตั้งแต่ครั้งหลังของศตวรรษที่ 18 ในกลุ่มประเทศยุโรปเพื่อสร้างความเข้มแข็ง

ให้กับความคิดทางการเมืองของชาติ และเพื่อรักษาอิสรภาพของประชาชนในการดำรงชีวิตของกลุ่มชน การใช้ภาษาและวัฒนธรรมของตนเองภายใต้การรุกรานกดขี่จากศัตรู และเมื่อเวลาผ่านไป ความเป็นรัฐชาติเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางการเมืองซึ่งจำต้องปรับตัวให้เข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม Sarah Danielsson (2011) ได้นำเสนอไว้ว่า การกำหนดความเป็นรัฐชาติโดยเฉพาะหรือการรวมความเป็นชาติแบบโลกาภิวัตน์นั้น ไม่สามารถแยกความแตกต่างกันได้อย่างชัดเจน เพราะต่างมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองต่อกันมากขึ้นจนไม่สามารถจำแนกแยกแยะลักษณะเฉพาะของชาติใดได้ การสร้างสำนึกให้เกิดความรักชาติของตนเองแบบในอดีตจึงอาจเกิดขึ้นได้ยากในสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ Hans Kohn (1944) เห็นว่าสิ่งที่สามารถแยกชนชาติต่างๆ ออกจากกันเพื่อให้เกิดความรักชาติของตนเองในอดีตนั้นคือประวัติศาสตร์การเติบโตของสังคมและปัญญาของชนชาตินั้น กระบวนการเติบโตของชาติเกิดจากการรวบรวมจำนวนผู้คนที่มีความเชื่อชาติเดียวกันให้อยู่รวมกัน ภายใต้โครงสร้างทางการเมืองเดียวกัน ความเป็นชาติจึงเป็นลักษณะของแนวความคิดที่มีศูนย์กลางอยู่ที่การปกครองของรัฐและขยายสู่ภายนอกศูนย์กลางนั้น ฉะนั้น การเกิดความเป็นชาติจึงเป็นสิ่งที่สมมติขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ การจะเกิดความรักชาติได้นั้น มักเริ่มจากคนภายนอก รัฐการปกครองที่เกิดความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด รักในเพื่อนร่วมชุมชนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ฉะนั้น ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรักชาติที่แท้จริงที่สำคัญคือผู้ที่รักกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน ในพื้นที่ชุมชนเดียวกัน ไม่ได้เกิดจากการมีระบอบการเมืองเดียวกัน

ความรักชาติมีความสัมพันธ์กับความหมายของ “ความเป็นชาติ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เบน แอนเดอร์สัน (แปลโดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ: บรรณาธิการ, 2552) ให้ความหมายของ “ความเป็นชาติ” (nation-ness) หรือ “ลัทธิชาตินิยม” (nationalism) ว่าเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงนิยามความหมายไปตามวันเวลา แต่เดิมนั้น ระบบวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับการเป็นชุมชนศาสนา และอาณาจักรราชวงศ์ แต่ได้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา ในแต่ละถิ่นที่มีการประดิษฐ์และปลูกฝังแนวความคิดที่เป็นแบบ “มาตรฐาน” ด้วยระดับความสำนึกที่แตกต่างกัน และถูกรวมเข้ากับอุดมการณ์หรือกลุ่มทางการเมือง สรุปได้ว่า ความเป็นชาตินี้เติบโตขึ้นมาโดยกระบวนการประวัติศาสตร์ของมนุษย์

กล่าวโดยสรุปคือ การแสดงออกซึ่งความรักชาติอย่างเหมาะสมนี้ จำเป็นต้องใช้ทั้งกำลังทางกาย กำลังใจ กำลังความคิดและกำลังทางวัตถุประกอบขึ้นจากสิ่งที่สำคัญคือ การตระหนักถึง

การรักษา ปกป้องดูแลและพัฒนาส่งเสริมความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภาษา วัฒนธรรม ค่านิยมร่วม เอกลักษณ์ของกลุ่มชน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของตน รู้จักใช้ สิทธิและกระทำตามหน้าที่ของตน การอยู่ร่วมกันอย่างมีประชาธิปไตย ความเสียสละและการรู้จัก สามัคคี

3.2 กระบวนการเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ

“การเสริมสร้าง” มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ว่า “เพิ่มพูนให้ดี หรือมั่นคงยิ่งขึ้น” เมื่อนำมารวมกับความสำนึก ทำให้มีความหมายถึงการเพิ่มพูนให้ ความสำนึกเรื่องต่างๆที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้น มีความ มั่นคง เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ศิริินทร์ สืบพันธุ์ (อ้างถึงในหทัยรัตน์ ทับพร, 2549: 50) และมนัส สุวรรณ (2534) ให้ ความหมายของ “สำนึก” ว่า คือการตระหนัก การรู้ตัวและความเข้าใจที่มนุษย์มีต่อสิ่งต่างๆแวดล้อม โดยนำไปเข้ากระบวนการคิดรวบยอดและพร้อมที่จะกระทำเป็นพฤติกรรมต่อไป การแสดงออก ของสำนึกนั้นมีรากฐานมาจากความรู้และซาบซึ้งว่าสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดมีประโยชน์ต่อส่วนตน และส่วนรวม และที่สำคัญคือสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

นอกจากนี้ ยังมีกรให้ความหมายของคำว่า “จิตสำนึก” หรือ “ความสำนึก” (Consciousness) ไว้หลายสาขาวิชา ในทางจิตวิทยาเห็นว่าจิตสำนึกเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง กายและสมอง จิตสำนึกสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้จากประสบการณ์และการฝึกฝน (อุทัยวรรณ วิสุทธากุล, 2546) ในทางสังคมวิทยาให้ความหมาย ว่าเป็นความรู้สึกในการกระทำหรือ การมีตัวตนของตนเอง ชุมชนหรือกลุ่มคนของตน เช่นความสำนึกสาธารณะ (Public consciousness) คือการรับรู้และสำนึกถึงสิ่งที่เป็นของส่วนรวม ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ความรู้สึกถึง การเป็นสมาชิกของกลุ่มจะสร้างความตระหนักสำนึกที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสมาชิกใน กลุ่มเดียวกันและต่อกลุ่มอื่นที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, 2549)

ในทางมนุษยศาสตร์ได้ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของความสำนึก โดยความสำนึกนั้นเกิดจาก การประเมินค่าต่อทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และความสนใจของบุคคลที่แตกต่างกัน และมีทัศนะ ว่า “ความสำนึก” มีความหมายใกล้เคียงกับ “ความเชื่อ” มากที่สุด ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่ หลากหลายมารวมตัว สร้างความสัมพันธ์กัน และทำหน้าที่ในการประเมินค่าด้วยจิตใจว่าสิ่งใดมี ความสำคัญ ซึ่งเมื่อปราศจากความเชื่อแล้ว ประสบการณ์ก็เป็นเพียงความทรงจำ ไม่มีความสำคัญ

แต่อย่างไรก็ตาม โดยสรุปแล้ว ความสำนึกเกิดจากการประเมินค่าและตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งเหล่านั้น (กระมล ทองธรรมชาติ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2551 และเทพไท ศรีคำธม, 2535)

อย่างไรก็ดี ความสำนึกสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพราะมีนัยยะเป็นนามธรรม ในความหมายถึงการรับรู้ ที่ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับสังคมรอบข้าง เพราะเชื่อว่าจุดเริ่มต้นของทุกสิ่งทุกอย่างล้วนก่อเกิดจากสิ่งที่อยู่ลึกในจิตใจที่จะกำกับพฤติกรรม การกระทำและสัมพันธภาพทั้งในและนอกตัวบุคคล ฉะนั้นหากต้องการจะพัฒนาชาติ ควรจะยกระดับความสำนึกของคนในชาติเป็นยุทธศาสตร์แกนกลางในการพัฒนาชาติ (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2543) เช่นเดียวกับที่กาญจนา แก้วเทพ (2527) ที่เห็นว่าการจะพัฒนาความสำนึกเป็นเรื่องใหญ่ ควรจะมีการประสานทำงานกันทุกภาคส่วน เพราะความสำนึกมีความสัมพันธ์กับสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เวลาและสถานที่ที่ไม่คงที่ และเชื่อว่าบุคคลที่มาจากสังคมเดียวกันมักจะมีความสำนึกที่ใกล้เคียงกันเพราะการที่อยู่ในสังคมเดียวกันมักจะได้รับการเลี้ยงดู ขัดเกลาอบรมมาในลักษณะเดียวกัน

เมธี ปิณฑนันทน์ (2526: 42 – 48) ได้กล่าวถึงกระบวนการการเกิดความสำนึกด้วยการเริ่มต้นจากความรู้สึกที่มาจากประสบการณ์ การกระทำของตนหรือบุคคลรอบข้าง จนสามารถคิดวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ด้วยวิธีการทางตรรกศาสตร์คือการคิดอย่างมีเหตุมีผล จนกระทั่งสามารถถ่ายทอดออกมาและสื่อสารผ่านภาษา ฯลฯ ถึงผู้อื่นรวมทั้งได้รับการสะท้อนกลับจากบุคคลอื่นด้วย สิ่งเหล่านี้ต้องประกอบไปด้วยความเชื่อและความศรัทธาจากภายในจนกระทั่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่สามารถสังเกตได้ ผู้รับประสบการณ์ต้องเลือกความเชื่อที่ตนเห็นว่าดีที่สุดใน เชื้อเชื่อที่สุจริตดีมันไว้ในใจ การตัดสินใจคุณค่าที่เกิดจากภายใน จะเกิดขึ้นจากการครุ่นคิด ไตร่ตรอง ตรึกตรองในการตัดสินใจคุณค่าที่แต่ละคนมีความแตกต่างกันในการขัดเกลาตนเองไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ฉะนั้น มนุษย์สามารถสร้างความสำนึกของตนเองได้โดยการนำพาการรับรู้จากการเรียนรู้ ประสบการณ์ผ่านสัมผัสต่างๆเพื่อพิจารณาว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสั่งสมสำนึกในรูปแบบนั้น

การสร้างความสำนึกประกอบขึ้นจากปัจจัยภายในตนเองและปัจจัยภายนอก โดยสามารถเรียนรู้ได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความสำนึกนั้นเกิดจากผลกระทบจากจุดที่เล็กที่สุดคือครอบครัว และขยายออกไปชุมชนและสังคมภายนอก การไหลบ่าทางวัฒนธรรม ระบบการค้า เศรษฐกิจ การสื่อสารที่มีความรวดเร็วมากขึ้นในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้

นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสำนึกร่วม การสร้างคุณค่าของสำนึกภายในของบุคคลนั้นคือการครุ่นคิด ไตร่ตรอง ตรึกตรองและการพิจารณาเชิงคุณค่าและความดีงามอันส่งผลต่อพฤติกรรมในภายหน้า ความสำนึกภายในบางประการจะยังคงอยู่กับบุคคลไปตลอดชีวิตถ้าหากเป็นความสำนึกที่ได้รับการขัดเกลา ปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กและได้รับการสืบสานต่อเนื่องยาวนาน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สำนึกที่เกิดจากทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในจะมีความสัมพันธ์กัน สำนึกที่มาจากภายนอกจะเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกและจิตใจอย่างไม่รู้ตัวแต่สำนึกที่เกิดจากภายในจะได้รับการเลือกสรรแล้วว่าเป็นสิ่งที่บุคคลนั้นต้องการ และจากที่กล่าวแล้วว่าการสร้างสำนึกสามารถเกิดได้ตลอดเวลา ทำให้เห็นว่ากระบวนการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดสำนึกต่างๆ (ไพบุลย์ ศิริวัฒน์ธรรม, 2543)

ชวนะ ภวภานันท์ (2525) กล่าวถึงกระบวนการเกิดความสำนึกไว้ว่า ความสำนึกของมนุษย์เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและสามารถเกิดขึ้นหลายด้านพร้อมๆกัน และไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2543) ได้กล่าวถึงการเกิดสำนึกที่เป็นลักษณะนามธรรม จะเกิดขึ้นจากภายในจิตใจของบุคคลซึ่งมีอาจหลีกเลี่ยงอิทธิพลจากสิ่งภายนอกได้ โดยเรียกว่า “ภาวะ” เช่นภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมอันมีผลในการกล่อมเกลาและสะสมในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดที่ละน้อยจนเกิดรูปแบบของสำนึกที่มีความหลากหลายว่าสิ่งใดดี ไม่ดี ถูกต้องหรือผิดพลาด สิ่งสำคัญในการสร้างสำนึกเหล่านั้นคือ “ระบบสื่อสารมวลชน” (เรื่องเดียวกัน: 14) ด้วยว่าสื่อมิใช่ปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียวที่ก่อให้เกิดสำนึก แต่สื่อเป็นสิ่งที่ทำให้เรารับรู้เหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ให้เราได้สัมผัสกับสิ่งต่างๆ นอกจากสารที่ต้องการจะสื่อผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆแล้ว สิ่งที่มีผลข้างเคียงคือการนำเสนอของผู้ผลิตสื่อและผู้สร้างสรรค์สื่อที่ทำให้ผู้รับรู้สามารถซึมซับเข้าไปได้ง่าย

การสื่อสารเพื่อให้เกิดสำนึกแสดงถึงความเป็นชาตินั้นจำเป็นต้องนำเสนอหลายองค์ประกอบไปพร้อมกัน ด้วยรากฐานทางความคิดหลายประการร่วมกัน เบน แอนเดอร์สัน (แปลโดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2552) เชื่อว่าความเป็นชาติจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยเงื่อนไขเรื่องเวลาและสถานที่โดยทั้งหมดต้องมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานทางวัฒนธรรม 3 ประการนั้นคือ

- ภาษา ที่มีได้มีพื้นที่จำกัด เช่นคัมภีร์ทางศาสนาที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ สามารถถ่ายทอดออกไปได้กว้างไกลทั่วโลก
- สถาบันพระมหากษัตริย์และชั้นนำที่จะได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยสังคมโดยรอบ จึงยอมได้ความเคารพนับถือจากชุมชนของตนเอง

- การมีประวัติศาสตร์และจุดกำเนิดของชนชาติร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปคือ การเสริมสร้างความสำนึกทั้งภายนอกและภายในมีความสัมพันธ์กัน ตั้งแต่ในขั้นก่อนให้เกิดความสำนึกในเรื่องต่างๆ โดยความสำนึกที่มาจากภายนอกมักเกิดขึ้นมาอย่างไม่รู้ตัว เกิดขึ้น โดยธรรมชาติ ส่วนความสำนึกภายในเป็นการจงใจเพราะเป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเอง จากการระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี ซึ่งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนไปได้ตลอดเวลา เพราะเสมือนมีการโต้ตอบกันไปมาระหว่างสิ่งที่กระทบจากภายนอกและสิ่งที่คิดจากภายใน ในวิจัยครั้งนี้ จึงเห็นว่า การเสริมสร้างความสำนึกจำเป็นที่ต้องส่งเสริมทั้งปัจจัยจากภายนอกก่อน โดยให้ความสำคัญกับ “สื่อ” ที่จะส่ง “สาร” แห่งความรักชาติด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์นั้นคือ “บทเพลง และเสียงดนตรี” อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจซึ่งก็คือสำนึกภายในของผู้ฟังนั่นเอง และจากปัจจัยที่เบน แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ได้เสนอไว้ว่า ภาษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดสำนึกความรักชาติได้ บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในวิทยานิพนธ์เล่มนี้สามารถเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดภาษาได้เป็นอย่างดี การจะส่งเสริมให้เกิดความรักและความสำนึกที่ดีในการรักชาติไทยของเรา จึงจำเป็นที่ต้องมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ที่มีพลังในการปลุกใจ ส่งเสริม วรรณคดีให้จิตใจของกลุ่มคนหรือองค์กรเกิดสำนึกในการดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดี มีสำนึกที่ดีของความเป็นคนไทยที่รักชาติ รักแผ่นดินของเรานั่นเอง

3.3 การถ่ายทอดและเผยแพร่สำนึกความรักชาติ

การเสริมสร้างสำนึกความรักชาติไทยที่พึงปรารถยานั้น มิได้เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จำเป็นต้องดำเนินการที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันหลายภาคส่วน ในอดีตมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสำนึกรักชาติไว้หลายรูปแบบ ทั้งในระบบการศึกษา นอกกระบวนการศึกษา และการศึกษาแบบตามใจผู้เรียนหรือที่เรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัย

เมื่อครั้งที่นายธำนิภรณ์ ทรายวิเชียร ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วง 8 ตุลาคม พ.ศ. 2519 - 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ได้ให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกรักชาติในระบบการศึกษา ดังคำกล่าวที่ให้ไว้ในงานปาฐกถากับครูอาจารย์ครั้งหนึ่งสรุปได้ว่า ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างความสำนึกให้กับเยาวชนได้เป็นอย่างดีในการเตรียมตัวของคนไทยให้รับมือกับเหตุการณ์คอมมิวนิสต์ในขณะนั้นว่า ภัยที่เกิดขึ้นนั้นมาได้หลายทางทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น เพราะเป็นการช่วงชิงความเห็นใจจากประชาชน ทั้งจากในและนอกประเทศ จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายการศึกษาที่จะต้องปกป้องและสอนให้ประชาชนตระหนักในการรักษาไว้ซึ่งชาติบ้านเมือง สิ่งที่จะทำให้บ้านเมืองอยู่

รอดนั้นมาจากความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน คือความกลมเกลียวพร้อมเพรียงกันและสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่น เพื่อปกป้องคุ้มครองประเทศ

การเสริมสร้างความรักชาติในระบบการศึกษา เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 โดยศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำคู่มือการสอนวิทยุโรงเรียน ปีการศึกษา 2516 วิชาขับร้องและดนตรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3-7 เพื่อเปิดเป็นเสียงวิทยุตามสายของโรงเรียน บทเพลงที่นำมาเปิดในช่วงนั้น ได้แก่ เพลงรักเมืองไทย เขาวชนไทย แรงสามัคคี เกิดมาพึ่งกัน โยสลัม อธิษฐาน กราวอาสา สามัคคีชุมนุม เป็นต้นและในหลักสูตรการศึกษาใหม่ พ.ศ.2520 วิชาหน้าที่พลเมือง – ศิลธรรม ระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 1 ให้ความสำคัญกับสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นอันมาก โดยให้ความหมายของคำว่า “ชาติ” ไว้ว่า

“คนหมู่หนึ่ง พวกหนึ่ง เหล่าหนึ่งซึ่งมีลักษณะต่างๆหลายประการ ผิดแผกแตกต่างจากคนหมู่อื่น พวกอื่น เหล่าอื่น ชาติคำนี้เป็นแนวความคิดในทางการเมือง ซึ่งโดยสภาพแล้วหมายถึงกลุ่มคนที่มีความรู้สึกร่วมกันเป็นปึกแผ่น และความจงรักภักดีร่วมกัน เช่นมีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีอย่างเดียวกัน ปัจจุบันเราใช้คำว่า “ชาติ” มีความหมายตรงกับคำว่า “รัฐ” ซึ่งมีความหมายถึงสังคมของมนุษย์จำนวนหนึ่ง ซึ่งครอบครองดินแดนแห่งหนึ่งที่มีขอบเขตแน่นอน รวมกันอยู่ภายใต้รัฐบาลหนึ่งและมีความยึดถือในอธิปไตยและเอกราชของตน”

(ทินพันธุ์ นาคะตะ และประสาท หลักศิลา, 2521: 84)

ในปีเดียวกันนั่นเอง กรมศิลปากรได้กล่าวถึงการแสดงออกในการระลึกถึงชาติ ศาสน์และพระมหากษัตริย์ว่าควรกำหนดเป็นวิธีการปฏิบัติตนในโรงเรียน โดยเห็นได้ชัดในช่วงเคารพธงชาติในตอนเช้า เป็นการแสดงออกที่รัฐเห็นว่าเหมาะสมในการสร้างชาติเข้ามาเป็นหลักสูตรแอบแฝงในโรงเรียน การจัดสถานีวิทยุโรงเรียนที่นำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจต่างๆ อาทิเช่น รักเมืองไทย เขาวชนไทย เกิดมาพึ่งกัน เป็นต้น มาจัดทำเป็นหลักสูตรวิชาดนตรีเพื่อให้นักเรียนร่วมขับร้อง ทำกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดสำนึกความรักชาติ หรือการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีในการเรียนการสอนวันสุดท้ายก่อนหยุดสุดสัปดาห์ จึงนับได้ว่าเป็นการเสริมสร้างสำนึกความรักชาติจากการปฏิบัติ เพราะเป็นการสังเกตเห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหูและแสดงออกด้วยการร้องเพลง ทำให้ได้สัมผัส

ด้วยประสาทหลายส่วนเข้าสู่จิตใจ เกิดเป็นความสำนึกรู้สึกทางใจ ผังลึกลงให้เกิดเป็นการตระหนัก ความสำนึกถึงความสำคัญของความรักชาติที่แฝงอยู่ในสิ่งเหล่านั้น

นอกจากนี้ ในหนังสือประกอบการเรียน หมวดส่งเสริมคุณภาพชีวิต (วิชาบังคับ) ตอนที่ 2 “รักเมืองไทย” ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530 ให้ความหมายของชาติ โดยสรุปว่า การที่ประชาชนอยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า มีวิถีชีวิต แบบเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะดำรงรักษาเอกราช สิทธิเสรีภาพและประโยชน์สุขต่างๆ และสามารถดำรงอยู่รวมกันภายใต้การปกครองเดียวกัน ในอาณาเขตเดียวกันและมีความผูกพัน ต่อกันอย่างใกล้ชิดภายใต้ระบบการปกครองแบบเดียวกัน นอกจากนี้ยังให้ความหมายของคำว่า “ความรักชาติ” (ชานาญ นิสารัตน์และคณะ, 2530: 81) ไว้ว่า

“เป็นความรู้สึกรักและหวงแหนผืนแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่ มีความผูกพัน กับบุคคลเชื้อชาติเดียวกันหรือกลุ่มเดียวกับตน มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความรักและความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมชาติ ความรักชาติของประชาชน นั้นเป็นรากฐานสำคัญแห่งความมั่นคงกับความเจริญก้าวหน้าของประเทศ เพราะการที่ประชาชนรักชาติเท่ากับเป็นการแสดงออกถึงความหวงแหนของ ประชาชนที่มีต่อชาติ ไม่กระทำการใดๆที่ทำให้ชาติต้องเสียประโยชน์ ตรงกันข้ามกลับดำเนินการทุกทางเพื่อสร้างเสริมและรักษาผลประโยชน์ต่างๆของชาติ ของตน การกระทำเช่นนี้เป็นการแสดงออกของประชาชนที่มีความจงรักภักดี ต่อประเทศชาติ จะมีผลทำให้ชาติปลอดภัยและเจริญสืบไปในอนาคต”

จากที่กล่าวมา เป็นบทบาทหน้าที่ของภาคการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความรักชาติใน ภาครัฐทั้งสิ้น สำหรับภาคประชาชน ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2543: 57) เห็นว่าระบบที่มีความสำคัญ ในการสร้างสำนึกความรักชาติคือระบบการศึกษาซึ่งไม่ใช่เพียงแต่ระบบการศึกษาที่เป็นทางการ เท่านั้น แต่หมายรวมถึงระบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรและสังคมที่ เรียกว่า “ระบบการศึกษาที่สมบูรณ์” ฉะนั้น การนำพาสำนึกไทยที่พึงปรารถนาเป็นเรื่องของทุกฝ่าย ในสังคมต้องร่วมกัน และต้องคิดอย่างมีศิลป์ มิใช่ศาสตร์เพียงอย่างเดียว (เรื่องเดียวกัน: 69) ถ้าคิด ในเชิงศาสตร์จะเริ่มจากสิ่งที่เป็นสัจธรรม โดยแสวงหาสิ่งที่เป็น “ธรรมะ” แล้วเผยแพร่ในเชิงศิลป์ ด้วยกุศโลบายต่างๆที่เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงความคิดของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ด้วยการเปิดโอกาสให้คิดร่วมกัน ทำร่วมกันด้วยกลวิธีต่างๆ ในการ

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ประเพณี วัฒนธรรมและมาตรฐานต่างๆของสังคมและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายในการดำเนินงาน สิ่งสำคัญคือการเลือกเครื่องมือและวิธีการต่างๆที่ถูกต้องเพื่อเป็น “กลไก” ในการเลือกคัดสรรสำนึกที่พึงปรารถนาผ่านการขัดเกลาและปลูกฝังให้ลึกกลงในจิตใจ

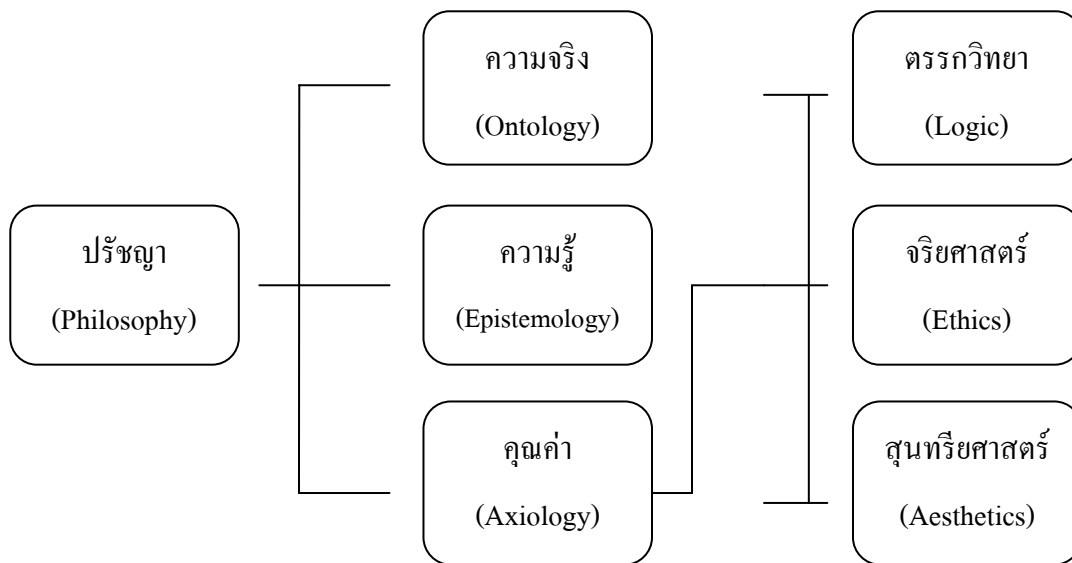
สรุปได้ว่าการถ่ายทอด เสริมสร้างและเผยแพร่ความคิดเรื่องสำนึกความรักชาตินี้ มิใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่ต้องกระทำร่วมกันทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ผ่านกระบวนการให้การศึกษาในทุกรูปแบบ การสร้างจิตสำนึกรักชาตินี้มิใช่จะขัดเขียดให้ผู้ฟังเข้าใจและเกิดสำนึกขึ้นในทันที หากแต่ต้องแสวงหาวิธีการที่แยบยล ค่อยเป็นค่อยไปและต้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยอีกด้วย

ตอนที่ 4 ทฤษฎีคุณค่า (Axiology)

คุณวิทยา หรือ ทฤษฎีที่ว่าด้วยคุณค่า บางทีเรียกว่า อรรถวิทยา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาด้านความคิดความรู้ดีของมนุษย์ที่แสดงออกเป็นวัตถุหรือการกระทำ มีบทบาทในการค้นหาคุณค่าของมนุษย์และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ทั้งปวง (พระทักษิณคณาธิการ, 2544) ผลงานรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานด้านศิลปะ วรรณกรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์หรือดนตรี และคุณวิทยานี้เอง ที่ทำให้ปรัชญาแยกออกจากหลักความจริงทางวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นการศึกษาคูณาทางจิตใจด้วยความพึงพอใจและความนิยมชมชอบส่วนบุคคล ประกอบด้วยทัศนคติในการตัดสินเพื่อประเมินค่าศิลปะ รวมถึงความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา ศิลธรรม คุณธรรม ความดีความงาม มากกว่าแสวงหาความจริงที่เห็นเป็นรูปธรรมเชิงประจักษ์

คุณวิทยา (Axiology) เป็นหนึ่งในปรัชญาทั่วไป (Philosophy) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความจริง (Ontology) ความรู้ (Epistemology) และความงาม (Aesthetic) โดยในปรัชญาเรื่องความงามนี้มีแนวทางในการศึกษาด้วยกัน 3 ประการ คือด้านตรรกวิทยา ด้านจริยศาสตร์และด้านสุนทรียศาสตร์ดังนี้ (มโน พิสุทธิ รัตนานนท์, 2546 และศรัณย์ วงศ์คำจันทร์, ม.ป.ป.)

ศาสตร์ทั้งสามที่กล่าวมานี้ มีความเกี่ยวข้องกันเพื่อเป็นหลักเพื่อตีความ ประเมินค่าและแสดงความหมาย กล่าวคือ การศึกษาคณวทยาเป็นการค้นหาคุณค่าโดยอาศัยเครื่องมือคือ ตรรกวิทยา ที่ว่าด้วยการใช้เหตุผลให้รู้จักความจริง ความถูกต้องตามครรลองเพราะเชื่อว่าความจริงเป็นสิ่งที่ดีและนำมาซึ่งความสุขอย่างเหมาะสม ส่วนจริยศาสตร์เป็นเรื่องของการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติตน อันเกิดจากการประเมินค่าด้วยเหตุผลและตัดสินคุณค่าพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความดี ความถูกต้อง และในส่วนที่เกี่ยวกับความงามอันเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างจริยธรรมอย่างมีเหตุผลคือการให้คุณค่ากับอารมณ์ ความรู้สึกและความหมายของชีวิตได้แก่แนวทางด้านสุนทรียศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ตรรกศาสตร์ (Logic)

ตรรกศาสตร์ มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Logos ที่แปลว่าความคิด อริสโตเติลซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งศาสตร์ที่ว่าด้วยเหตุผลนี้ กล่าวถึงตรรกศาสตร์ว่า เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความคิดและการตรึงตรอง การคิดหาเหตุผล มีขอบข่ายถึงการแสวงหาเหตุผล ความถูกต้อง ความเป็นจริง ความสมเหตุสมผล และมีวิธีการเพื่อแสวงหาความจริง ซึ่งมีด้วยกัน 2 วิธีคือ (ศรีธัญ วังศ์คำจันทร์, ม.ป.ป.: 169)

1. การอ้างเหตุผลแบบนิรนัย (Deductive) เป็นการนำเอาความเชื่อหนึ่งไปสนับสนุนอีกความเชื่อหนึ่ง ที่มีความเชื่อเดิมเป็นหลักแล้วจึงนำอีกความรู้หนึ่งที่ค้นพบเข้าประกอบ จากนั้นจึง

สรุปผลโดยการอ้างเหตุผลจากความรู้เดิมส่วนรวมไปสู่ความรู้จริงย่อยแล้วนำไปสู่ข้อสรุป ส่วนใหญ่ใช้ในงานวิจัยเชิงปริมาณ

2. การอ้างเหตุผลแบบอุปนัย (Inductive) เป็นการอ้างเหตุผลจากประสบการณ์ ประสบการณ์สัมผัส ดังนั้นการที่เราบอกว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นจริงก็เพราะเราเคยประสบพบมา จะยึดเอาความจริงจากส่วนย่อยเพื่อสร้างความจริงส่วนรวม ใช้มากในงานวิจัยเชิงคุณภาพ

กล่าวโดยสรุปว่า ตรรกศาสตร์คือปรัชญาที่ว่าด้วยการคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล และยังสนใจในกระบวนการคิดในการให้เหตุผลของบุคคล ซึ่งจะนำไปสู่ข้อสรุปว่า ท้ายที่สุดนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากอะไร ดำเนินไปอย่างไรและกำลังจะเกิดอะไรขึ้นด้วยการคาดการณ์อย่างมีเหตุผลประกอบ

4.2 จริยศาสตร์

“จริยศาสตร์” มีรากศัพท์จากภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ จริย และ ศาสตร์ มีความหมายตามตัวอักษรว่า “วิชาว่าด้วยความประพฤติ หรือศาสตร์แห่งความประพฤติหรือสิ่งที่ควรประพฤติ” ใช้ภาษาอังกฤษว่า Ethics มาจากภาษาลาตินว่า Ethos หมายถึงอุปนิสัยหรือหลักแห่งพฤติกรรม และมาจากภาษากรีกว่า Ethike (Custom and Character) หมายถึงศาสตร์แห่งคุณลักษณะ (Science of Character) และคำที่มีความหมายใกล้เคียงคือ Moral (Custom or manner) หมายถึงระเบียบแบบแผนหรือข้อปฏิบัติ คำว่า “จริยศาสตร์” ก็นิยามความหมายกว้างทั้งด้านหลักการและวิธีการ ในเป้าหมายเดียวกันคือแสวงหาจุดสูงสุดของชีวิต

มีการให้ความหมายของคำว่า จริยศาสตร์ ไว้มากมาย กล่าวโดยสรุปคือ เป็นศาสตร์แห่งความดีแต่อาจจะไม่ใช่ความถูกต้อง โดยผู้ตัดสินจะสร้างหลักและกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง บอกถึงสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของจริยศาสตร์คือเพื่อให้มนุษย์รู้จักการดำรงชีวิตให้อยู่รอดในสังคม มีความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่ปรองดอง เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน การกระทำต่างๆต้องทำไปเพื่อความดีและความถูกต้อง เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของหมู่คณะและความเจริญของสังคมนั้นๆ (พระทักษิณคณาธิการ, 2544: 217)

นอกจากนี้ นักจริยศาสตร์ยังได้ศึกษาเรื่องหน้าที่ที่ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีหน้าที่ แต่แต่ละคนจะต้องมีความรับผิดชอบของตนเอง จริยศาสตร์จะสอนให้คนรู้จักหน้าที่ของตนและการ

ทำหน้าที่นั้นอย่างสมบูรณ์ไปพร้อมกับการแสวงหาอุดมการณ์สูงสุดของชีวิตคือความดี โดยตนเองต้องสามารถบอกได้ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควร เช่นอุดมการณ์ของลูกเสือที่ว่า เสียชีพอย่าเสียสัตย์ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงควรมีอุดมการณ์และดำเนินแนวทางของตนไปตามอุดมการณ์นั้น การกำหนดอุดมการณ์ดังกล่าวหมายถึง การทำความดีอันสูงสุดที่ตนได้วางเป้าหมายไว้ให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่พึงกระทำก่อนหรือหน้าที่เฉพาะที่สำคัญกว่า เช่นเมื่อมีเหตุการณ์วิกฤตเกิดขึ้นหลายอย่างในขณะเดียวกัน การเลือกทำหน้าที่ที่สำคัญเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก ย่อมมีคุณค่าสูงกว่าการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์ (ม.ป.ป.: 172 - 175) กล่าวว่า จริยศาสตร์ประกอบไปด้วยศีลธรรม ที่มีความจำเป็นอย่างมากในการเอื้ออำนวยแก่นุชนิยมในการดำรงชีวิตในสังคม มนุษย์คนใดถ้าขาดศีลธรรมแล้วจะไม่มีความเป็นมนุษย์เหลืออยู่ เช่นเดียวกันกับสังคมที่ขาดศีลธรรมก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ จริยศาสตร์จึงเป็นหลักที่มนุษย์ทุกคนและสังคมมนุษย์ควรยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความสงบสุขของมนุษย์ทุกคนและสังคม โดยส่วนรวม

นอกจากนั้น จริยศาสตร์ยังสอนให้มนุษย์รู้จักคุณค่าที่แท้จริง อันจะกระตุ้นให้มนุษย์รู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ด้วยมโนธรรมและความรู้จากประสบการณ์เรื่องราวต่างๆ จะสามารถแนะนำแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดความสุขทั้งกายและใจได้บนพื้นฐานทางจิตวิทยา คือ เจตนา แรงจูงใจ นิสัยที่เกิดขึ้นซ้ำๆ จนไม่จำเป็นต้องพยายามหรือตั้งใจให้เกิดลักษณะต่างๆ จนกลายเป็นอุปนิสัยถาวรดำเนินไปตามสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดนี้จะเป็นเครื่องชี้นำให้มนุษย์รู้จักวางตนในสังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในสังคม เพื่อสังคมที่รุ่งเรืองและสงบสุข

สรุปได้ว่า มีคำที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหลายคำ ที่มีความหมายแตกต่างกันไป เช่นคำว่า “คุณธรรม” และ “ศีลธรรม” โดยคำว่า “คุณธรรม” หากจะแปลความหมายตรงตัวตามหลักภาษา จะแปลว่า สิ่งซึ่งทรงไว้ซึ่งคุณงามความดี แต่หากจะแปลโดยความหมายอย่างกว้างนั้น ย่อมรวมถึงจริยธรรมและศีลธรรมไว้ด้วย ส่วนคำว่า “ศีลธรรม” นั้นเป็นคำที่นำไปใช้ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น คือการดำรงไว้ซึ่งความปกติ ไม่เอาเปรียบตนเอง และไม่เอาเปรียบผู้อื่น ส่วนคำว่า “จริยธรรม” นั้นเป็นการให้ความหมายทางปรัชญาที่มีได้ระบุว่าเป็นศาสนาใดศาสนาหนึ่งเท่านั้น เพราะเป็นหลักปฏิบัติแห่งความดีซึ่งมีในศาสนาอื่นด้วย ซึ่งมีการใช้คำในภาษาอังกฤษต่างกัน โดยคำว่า “ศีลธรรม” ใช้ว่า Moral คือความดีที่เกิดขึ้นในจิตใจ ส่วน “จริยธรรม” ใช้คำว่า “Ethics” ความดีที่เกิดขึ้นภายใน

ใจและแสดงออกมาในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งหากจะเปรียบเทียบกับศีลธรรมคือข้อพึงปฏิบัติแล้ว นั้น จริยธรรมจะแสดงความหมายได้มากกว่า เพราะได้กำกับในการลงมือประพฤติปฏิบัติด้วย เช่น หากดูในศีลข้อ 1 ที่ว่า ห้ามฆ่าสัตว์ ไม่เอาเปรียบชีวิตของผู้อื่น หากมาเป็นสมัยปัจจุบันก็คือ ทำอย่างไรไม่ให้เกิดความเอารัดเอาเปรียบกัน คนในสังคมปัจจุบันแม้ว่าจะประพฤติปฏิบัติตามศีลทุกข้ออย่างเคร่งครัด แต่ยังคงลืมไปว่า แท้ที่จริงแล้วศีลธรรมแต่ละข้อมีจุดประสงค์เป้าหมายอย่างไร การพัฒนาประเทศโดยให้ศีลธรรมเป็นเครื่องกำกับในกาลปัจจุบันนั้น ควรจะนำธรรมะหรือ จริยธรรมข้อใดมาปรับประยุกต์ใช้บ้าง

4.3 สุนทรียศาสตร์

4.3.1 ความหมายของสุนทรียศาสตร์

“สุนทรียศาสตร์” หรือ Aesthetics มีที่มาจากภาษากรีกว่า Aistheticos ซึ่งเป็นคำคุณศัพท์ของกริยาว่า Aisthanomai แปลว่ารู้ด้วยประสาทสัมผัส (กิริติ บุญเจือ อ้างถึงในสุเมธ เมธาวิทยกุล, 2540) ส่วนในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของสุนทรียศาสตร์เป็นความหมายย่อในคำว่า “สุนทร” ว่าเป็นคำนาม หมายถึงปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความงามและสิ่งทีงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะ อีกทั้งให้ความหมายของคำอื่นที่ใกล้เคียง เช่น คำว่า “สุนทร” คืองาม ดี ไพเราะ เช่น “สุนทรพจน์” คือคำพูดที่ประธานหรือบุคคลสำคัญเป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการให้ความหมายของ “สุนทร” ว่าเป็นคำนาม หมายถึงนามงาม หึงทั่วไป นอกจากนี้ เมื่อพิจารณา “สุนทรียะ” เป็นคำวิเศษณ์ จะเกี่ยวข้องกับความงาม และสุนทรียภาพคือความงามในธรรมชาติหรือศิลปะ ที่แต่ละบุคคลสามารถเข้าใจและรู้สึกได้ ความเข้าใจและรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อความงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะ ตั้งแต่ต้นนักคิดสมัยเฮเลนหรือสมัยของ Socrates ในช่วงปี 1790 ได้มีการใช้คำว่า Aesthetics ในวงการปรัชญาโดยอเล็กซานเดอร์ บามการ์เตน (Alexander Baumgarten (1718 - 1762) ชาวเยอรมันใช้คำว่า Aesthetikos ซึ่งหมายถึง Perception หรือการเห็น ได้ เข้าใจได้ หมายถึงความถึงการเห็น ความเข้าใจและความรู้อันเกิดจากความรู้สึกถึงความงาม (Beauty) ที่ตรงข้ามกับตรรกศาสตร์ที่ใช้หลักการของเหตุและผล (มโน พิสุทธิ รัตนานนท์, 2546) และมีการนำคำว่า “Aesthetics” มาใช้อย่างเป็นทางการในหนังสือชื่อ Aesthetik ปี 1820 โดย Hegel สุนทรียศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ ศีลธรรมและศิลปะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์จึงไม่ได้กล่าวถึงเพียงแต่ความงาม แต่ยังหมายถึงเป้าหมายในการสร้างความสนใจอย่างมีวิจารณญาณ (Intellectual) ด้วยสติปัญญา อารมณ์ แนวคิดทัศนคติและปัญญาประกอบกันเพื่อการรับรู้ถึงความงามนั้นอีกด้วย

สุนทรียศาสตร์เกิดขึ้นมากกว่า 2500 ปี ซึ่งก็คือสมัยกรีกโบราณ จนถึงยุคของเพลโต (พ.ศ. 116 - 196) ที่เห็นว่า งานฝีมือที่ดีคืองานเลียนแบบ (Imitation) ที่เสมือนจริงอันเกิดจากความต้องการภายใน จากพลังพรสวรรค์ของศิลปินที่สามารถเลียนแบบผลงานอื่นได้ไม่ผิดเพี้ยน โดยอธิบายใน Symposium ว่ามนุษย์จะถูกครอบงำโดยความงามในกายภาพไปสู่ความงามในจิตใจที่จะสร้างกฎเกณฑ์และใช้หลักคิดแบบวิทยาศาสตร์ในตัวของมันเองจากการเลียนแบบดังกล่าว

สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงาม แต่ไม่ใช่หมายถึงสิ่งของที่งดงาม นักปรัชญาเมธีบางท่านให้ทัศนะว่า ความงามมีอยู่ในสิ่งต่างๆ ทั้งหลายล้วนขึ้นอยู่กับวัตถุ จึงเรียกว่าความงามเป็นวัตถุวิสัย เป็นคุณภาพที่มีอยู่ในวัตถุ ในสิ่งแวดล้อมตามความเป็นจริงไม่ได้อยู่ที่จิต ในขณะที่อีกกลุ่มเห็นว่า ความงามขึ้นอยู่กับจิตที่แต่ละคนจะได้รับรู้ จึงให้ความหมายว่าความงามอยู่ที่จิตวิสัย จุดมุ่งหมายของสุนทรียศาสตร์นั้น มีเพียงเพื่อต้องการให้บุคคลมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการต่างๆ ของความงาม หากแต่มีใช้เพื่อการสร้างให้เป็นศิลปิน ในการสร้างงานศิลปะ ผู้ที่สร้างสรรค์งานจะต้องฝึกฝนในภาคปฏิบัติบางประการประกอบกับความรู้ด้านความงามประกอบเป็นผลงานแต่ละชิ้นซึ่งมีความแตกต่างกัน ก็เพราะสติปัญญาภายในของศิลปินแต่ละคน การศึกษาเรื่องสุนทรียศาสตร์ไม่ได้ให้แบบฝึกหัดและรูปแบบงานศิลปะใดๆ แก่ศิลปิน แต่สุนทรียศาสตร์จะมีส่วนช่วยให้ศิลปินได้พัฒนารูปแบบผลงานและปฏิบัติได้เหมาะสม อีกทั้งตรงกับจินตนาการและความต้องการมากขึ้น การศึกษาศิลปะอาจเป็นไปได้ทั้งในรูปแบบวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์อาจจะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่ถูกต้องตามองค์ประกอบ ตามหลักทฤษฎีและจิตวิทยา ในขณะที่สุนทรียศาสตร์จะพยายามค้นหาปรากฏการณ์ภายในของการสร้างงานศิลปะให้เกิดขึ้นและแสดงเป็นผลงานต่างๆ (เกรือจิต ศรีบุญนาท, 2542; จรูญ โกมุทรัตนานนท์, 2547; บุญยนิลเกษ, 2523; พระทักษิณคณาธิกร, 2544; มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2546; ศรีณย์ วงศ์คำจันทร์, ม.ป.ป.)

สุนทรียศาสตร์เป็นสิ่งที่ศิลปินแสดงออกมาพร้อมกับผลงานศิลปะ สามารถสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทางกายและด้วยความรู้สึกของจิตใจ อันก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน สุขสบายใจแก่ผู้ที่ได้สัมผัสกับผลงานนั้น ในอดีตนั้น ความงามเกิดจากการเลียนแบบมากกว่าการจะสร้างสรรค์จากจินตนาการของตนเอง เพลโตเชื่อว่าศิลปินจะแสดงออกถึงความงามได้จากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสถึงธรรมชาติอันงดงาม ความสมบูรณ์ได้สัดส่วนของงานศิลปะเป็นความงามในอุดมคติที่สังคมต้องการ ความงามสามารถถ่ายทอดออกมาทางวัตถุด้วยความเคารพศรัทธาส่งใจสิ่งหนึ่ง เช่นงานศิลปะมิใช่เพื่อบูชาพระเจ้าเป็นเจ้า เป็นโอกาสที่ศิลปินได้พัฒนาฝีมือมากขึ้นเรื่อยๆ ในการที่จะทำ

ให้ศิลปะตอบสนองความต้องการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ฉะนั้น ความงามเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตในการสื่อความหมายของจิตที่แท้จริง ความงามในผลงานต่างๆเกิดขึ้นและคงอยู่ในตัวของมันเอง ในบางครั้งความดีกับความงามอาจจะไม่ปรากฏขึ้นพร้อมกันในงานศิลปะหนึ่งๆ ผู้ชมจำต้องรับรู้ความงามด้วยปัญญาญาณ (Intuition) ของตนเอง โดยสร้างจินตนาการอิสระเพื่อรับรู้และซึมซับความงามเหล่านั้นที่แต่ละคนจะแตกต่างกัน

สุนทรียศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับปรัชญาศิลปะในแง่ที่ใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะทั่วไปได้หลายสาขา ไม่ว่าจะเป็นประวัติดิลปะ วิจารณ์ศิลปะ ทฤษฎีศิลปะ จิตวิทยาศิลปะ สังคมศาสตร์ศิลปะซึ่งเป็นข้อมูลทางด้านศิลปะทั้งสิ้น ส่วนสุดท้ายคือปรัชญาศิลปะ ที่ใช้ในการตีความด้วยระบบปรัชญาบริสุทธิ์ มีส่วนประกอบด้วยกัน 3 ส่วนคือความงาม ความแปลกหูแปลกตา และความน่าทึ่ง งานศิลปะต่างๆที่เกิดขึ้นมานั้น เกิดจากการสร้างสรรค์ ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อีกทั้งยังต้องแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ สามารถสื่อถึงผู้รับสารได้ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม (อำนาจ เย็นสบาย, 2520: 1)

ด้วยจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์ผลงานที่มีสุนทรียะที่ไม่สามารถอธิบายได้ทางตรรกศาสตร์ อีกทั้งยังไม่สามารถสรุปเนื้อหาสาระที่แท้จริงของสุนทรียศาสตร์อย่างเป็นสากลได้ ทำให้เกิดปัญหาปรัชญาที่เชื่อมโยงกับปรัชญาศิลปะ กล่าวคือ เป็นปัญหาสุนทรียศาสตร์แนวซีแมนติก (Semantic Aesthetics) ที่พยายามแยกปรัชญาศิลปะออกจากประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์และการวิจารณ์ ให้ความสำคัญไปที่กระบวนการเพ่งพินิจอย่างมีเสรีต่อวัตถุเท่านั้น ในขณะที่อีกปัญหาหนึ่งของสุนทรียศาสตร์คือปัญหาสุนทรียศาสตร์แนวเรียลลิสติก (Realistic Aesthetics) ที่เห็นว่าสุนทรียศาสตร์เกี่ยวข้องกับศิลปะทั้งหมด เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมส่วนบน (Super Structure) ปัญหาที่ต้องการคำตอบคือ ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าใจในความงาม หรือความสัมพันธ์ระหว่างความงามกับความจริง หรือกฎทั่วไปของการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ

การที่บุคคลจะรู้จักคุณค่าของความงามได้นั้น เกิดจากอุปนิสัยส่วนตัวที่ได้รับการอบรมสั่งสอน การรับรู้นี้เรียกว่า รส (Taste) หรือสุนทรียรส การรู้จักคุณค่าดังกล่าวจึงแทรกซึมอยู่ในมนุษยภาวะของทุกคน ที่แต่ละคนมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะอัตวิสัยของแต่ละคน เป็นการรับรู้โดยผัสสะ (Sensation) และในระดับที่สูงขึ้น คือการใช้ปัญญาในการสร้างสุนทรียภาพ ใช้ “หัวใจสร้างสุขได้” สัมพันธ์กับสังขารม ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์และการเรียนรู้มาก่อน เป็นลักษณะที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบเหมือนกัน มีแนวโน้มว่าจะเป็นเอกภาพและมีมาตรฐานในช่วงเวลาหนึ่งหรือ

ระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการรับรู้ศิลปะที่ผ่านผัสสะแล้ว ยังประกอบด้วยการใช้จินตนาการเรียบเรียง เป็นสุนทรียธาตุ (Aesthetic Element) ประดับแต่ง โดยจินตภาพหรือมโนทัศน์ (Image, Concept) เพื่อให้เกิดพฤติกรรมในการคิด ความเข้าใจในคุณภาพและเอกภาพ ใช้ทั้งความรู้สึกและการหาความหมาย ของงานศิลปะ เป็นการพัฒนาศุนทรียะภายในบุคคลด้วยความชื่นชมและเห็นคุณค่าแห่งความเข้าใจ เข้าใจกัน (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2546: 60)

โดยสรุปปรัชญาศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของสุนทรียศาสตร์ที่ตีความโดยใช้ปรัชญาบริสุทธิ์คือ พิจารณาความงามที่เกิดขึ้นจากวัตถุนั้นเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ การตัดสินและความหมาย ตามประสบการณ์ของผู้ชม ไม่มีหลักการและเหตุผลในการตีความ ให้ความสำคัญที่ได้เป็นปรัชญา ส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์ระหว่างความงามกับความจริง เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ มีนักปรัชญาอีกกลุ่ม หนึ่งกลับเห็นความสำคัญในการให้ความสำคัญจากระสนิยมของผู้เสพงานศิลปะนั้น สร้างสุนทรียภาพ ต่อวัตถุต่างๆด้วยมาตรฐานที่ตั้งขึ้นเองจากประสบการณ์ และชื่นชมความงามนั้นอย่างเห็นคุณค่า แต่ ในช่วงหลังได้เกิดปรากฏการณ์การวิพากษ์งานศิลปะที่แยกกันระหว่างผลิตซ้ำงานศิลปะเพื่อ ประโยชน์ทางการค้าและงานศิลปะที่มีความหมายมาก โดยเสนอทฤษฎีการเรียนรู้สุนทรียศาสตร์ใหม่ เรียกว่า Postmodern Aesthetics ว่างานศิลปะจะไม่ใช่วัตถุที่อยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นนามธรรม คลุมเครือ ต้องตีความเพื่อให้เข้าใจความหมาย และแยกออกจากการสร้างศิลปวัฒนธรรมเพื่อการค้า การสร้างสรรค์ที่ทำการพาณิชย์ศิลป์ที่ผูกพันกับการค้าการตลาด ไม่ถือว่าเป็นศิลปะ แต่ถือว่าเป็น สิ่งที่สร้างความบันเทิง ความเพลิดเพลินเท่านั้น

4.3.2 ประเภทของสุนทรียศาสตร์

วิสัยและอวัสัย โดยวัตถุวิสัย คือสุนทรียะที่มุ่งพิจารณาวัตถุเช่นภาพพิมพ์ งานดนตรี เพื่อค้นหาคุณลักษณะทั่วไปของสิ่งนั้นและความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่สวงามกับปัจจัย แวดล้อมอื่น ในขณะที่สุนทรียศาสตร์ที่เป็นอวัสัยเป็นการค้นหาประสบการณ์ทางสุนทรียะของ ผู้ชม โดยดูความแตกต่างและความสัมพันธ์กันระหว่างประสบการณ์สุนทรียะและประสบการณ์ที่มี แต่เดิม (ศรีชัย วงศ์คำจันทร์, ม.ป.ป.) อานาจ เย็นสบาย (2520) ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่าเป็นสิ่งที่มี อยู่จริง มีด้วยกัน 2 ประเภท กล่าวคือ

1. ประเภทอัตนัยนิยม (Subjectivism) หรืออวัสัยของความงาม เห็นว่าสุนทรียธาตุไม่ได้ เกิดขึ้นเอง มนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้นด้วยความพึงพอใจของแต่ละบุคคล สุนทรียภาพจึง ไม่มีรูปแบบ

ตายตัว ดังหลักการของพวกโสฟิสต์ในสมัยกรีกโบราณที่ว่า “Man is the measure of all things” (คนเป็นมาตรฐานวัดทุกสิ่ง)

ริชาร์ดส์กล่าวว่า หน้าที่ของการสอนหรือชี้แจงศิลปะคือหน้าที่โดยตรงของวิทยาศาสตร์ แต่หน้าที่หลักของศิลปะคือทำให้เกิดความสุขต่อสุขภาพจิตของผู้รับประสบการณ์สุนทรียศาสตร์ เพราะฉะนั้น ศิลปะคือการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับชมงานศิลปะที่ถูกต้องตามกาลและเทศะ ไม่มีรูปแบบตายตัว ขึ้นกับความต้องการและความชื่นชมของผู้รับชม

ซันตายานา (George Santayana) เห็นว่าอรรถนัยของศิลปะอยู่ที่จิตวิทยาของศิลปิน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้ชม จนมีคำกล่าวว่า “The feeling of beauty objectified” ในขณะที่ออร์เตกา (Ortega Y. Gasset) เห็นว่าสุนทรียชาตเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติตามประสบการณ์ของแต่ละคน ลิปส์ (Theodore Lipps) และ ลี (Vernon Lee) ได้นำเสนอทฤษฎีแทรกความรู้สึก (จรูญ โภมทรัพย์ธนนัท, 2539: 5) (Theory of Empathy) ที่ว่าสุนทรียชาตเกิดจากศิลปินและผู้ชมซึ่งอาจจะมีความคิดเห็นที่เหมือนกัน มากน้อยต่างกันตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละคน นอกจากนี้ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2546) เสนอว่า การให้ทรรศนะเกี่ยวกับความงามเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเอง คุณค่าของความงามไม่ได้อยู่ในตัวศิลปะนั้น ซึ่งขึ้นกับความใส่ใจ (Interestingness) และความแปลกใจ (Strangeness) ขึ้นอยู่กับจิตที่ผู้ชมให้คุณค่าความงามกับศิลปะนั้น

2. ปรนัยนิยม (Objectivism) หรือภววิสัยของความงาม เห็นว่าสุนทรียชาตเป็นสิ่งที่ตายตัวแน่นอน ไม่ได้ขึ้นกับความคิดเห็นของมนุษย์ ที่มนุษย์แต่ละคนมีความเห็นต่อศิลปะที่แตกต่างกัน ก็เพราะว่ายังตัดสินได้เกิดการผิดพลาด มาตรการของความงามที่แท้จริงมีเพียงหนึ่งเดียว การตัดสินที่ไม่เหมือนกันของคนทั่วไป อาจจะไม่มียังใดถูก ล้วนผิดพลาดทั้งสิ้น เพลโตเห็นว่าศิลปินจะมีความเข้าใจในมาตรฐานของความงามได้เป็นอย่างดี หากแต่การแสดงผลงานอาจจะไม่สามารถสื่อสิ่งที่ต้องการออกมาได้ทั้งหมดแต่ก็จะใกล้เคียงจากความงามที่เป็นมาตรฐานอยู่มาก ส่วนอริสโตเติลเห็นว่า ความงามอยู่ที่ความกลมกลืนกันของสิ่งต่างๆ เมื่อมีความสมดุลและถูกถ่ายทอดออกมาทำให้ผู้ชมเกิดความผ่อนคลายและมีความสุข ในขณะที่เฮเกลให้ความสำคัญกับจิตอสังกัมพันธ์ว่า หากผู้ใดได้รับการฝึกจิตแล้วย่อมสามารถเข้าถึงความงามของสิ่งต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

การแบ่งประเภทของสุนทรียศาสตร์มีด้วยกันหลายรูปแบบ ไม่มีลักษณะตายตัว ขึ้นกับความชื่นชมของผู้ชม เช่น มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2546) ยังได้แบ่งสุนทรียศาสตร์ออกเป็น 2 ลักษณะคือ สุนทรียศาสตร์ในฐานะที่เป็นหลักเกณฑ์เป็นการใช้วิธีการทางตรรกวิทยาและวิธีการวิพากษ์ที่ใช้เหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific method) มีข้อสรุปที่ชัดเจน และสุนทรียศาสตร์ที่ไม่เป็นหลักเกณฑ์ คือสุนทรียศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องคุณค่า (Value) มีลักษณะเป็นนามธรรม สนใจในเรื่องของความงาม ความไพเราะ ความรื่นรมย์ประทับใจ ความสะอาดใจ เกี่ยวข้องกับสุนทรียทรรศนะ (Aesthetic Attitude) และเกี่ยวข้องกับสุนทรียรสหรือรสนิยม โดยอาศัยประสบการณ์ทางสุนทรียะ (Aesthetic Experience) ในการรับรู้ วินิจฉัยและตีค่าความงามโดยธรรมชาติของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน ไม่สามารถหาข้อสรุปหลักเกณฑ์ตายตัวได้ แต่อย่างไรก็ดี สุนทรียศาสตร์ทุกประเภทก่อให้เกิดความสุขแก่จิตใจ การแปลความหมายของศิลปะจากผู้สร้างสรรค์และผู้ชมอาจต่างกันตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

4.3.3 สุนทรียประสบการณ์

การได้รับประสบการณ์ทางสุนทรียะ สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ มีองค์ประกอบหลายประการ นั่นคือ ความรู้สึกในประสาทสัมผัส (Sensation) อารมณ์ (Mood) ความหมาย (Meaning) ความรู้สึก (Feeling) และในตัวบุคคล (Self) การรับประสบการณ์สุนทรียะสัมพันธ์กับสภาวะปกติทางผัสสะ คือการรับรู้โดยประสาทสัมผัสทั้ง 5 แต่การรับประสบการณ์สุนทรียะจะต้องเป็นอิสระจากสิ่งกีดขวางและความกังวลใดๆทั้งสิ้น การซึมซับประสบการณ์เพื่อให้ซาบซึ้งถึงสุนทรียะเกิดจากการเสพย์ศิลปะเพียงครั้งเดียวนั้นเกิดขึ้นได้ยาก จำต้องใช้เวลาในการสร้างสุนทรียะขึ้นภายในใจให้มีอารมณ์ร่วมการชื่นชมศิลปะนั้น และสิ่งสำคัญคือการถ่ายทอดประสบการณ์นั้นให้กับผู้อื่นต่อไป คุณค่าทางสุนทรียะที่เกิดจากงานศิลปะนั้นจึงจะมั่นคงและยาวนานยิ่งขึ้น

อีกองค์ประกอบหนึ่งที่เกิดสุนทรียะคือ ความซาบซึ้งในดนตรี (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2550) ได้กล่าวถึง การก่อเกิดสุนทรียะทางดนตรีว่า จำเป็นจะต้องเกิดความซาบซึ้งในดนตรีเสียก่อน ความซาบซึ้งในดนตรีแต่ละประเภท หรือแต่ละบทเพลงนั้นของแต่ละคนนั้นย่อมไม่เท่ากัน การวัดหรือประเมินความรู้สึกดังกล่าวนี้เป็นเรื่องยาก แต่ละคนต้องรู้สึกด้วยจิตใจของตนเอง ดนตรีที่จะทำให้คนซาบซึ้งได้ อาจเป็นสุนทรียวัตถุ และดนตรีที่อาจทำให้คนมีความชื่นชอบได้แต่ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ซาบซึ้งนั้นเป็นเพียงศิลปะวัตถุเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี ผู้ที่จะตัดสินว่าดนตรีที่ได้รับฟังนั้นมีคุณค่ามากน้อยเพียงใดก็ขึ้นกับผู้ฟังนั่นเอง ความซาบซึ้งมีด้วยกันหลายระดับ ความซาบซึ้ง

สามารถพัฒนาได้โดยผู้ฟังต้องทำความเข้าใจกับโครงสร้างของดนตรีและมีประสบการณ์ในการฟังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งผู้ฟังต้องมี “สุนทรียทางโสตศิลป์” (เรื่องเดียวกัน: 276) ด้วย นั่นคือ ประสบการณ์การฟังนั่นเอง

สุนทรียวัตถุในทางดนตรีได้แก่บทเพลง หรือดนตรีที่มีการประพันธ์อย่างมีโครงสร้างรูปแบบ เนื้อหา จังหวะ ทำนอง ฯลฯ อย่างมีระเบียบแบบแผน มีทฤษฎีรองรับ มีประวัติยาวนาน แต่คุณค่าที่เกิดต่อผู้ฟังนั้น จำเป็นต้องให้ผู้ฟังเป็นผู้ตัดสิน ผู้ฟังที่จะฟังดนตรีได้ซาบซึ้งต้องมีความเข้าใจดนตรีได้ดีพอในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะบทเพลงสากลคลาสสิก องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการก่อให้เกิดความซาบซึ้งต่อสุนทรียวัตถุคือ ประสบการณ์ฟังของผู้ฟังคนตรีนั่นเอง ซึ่งสามารถแยกได้เป็นกระบวนการฟังเชิงปริมาณและกระบวนการฟังเชิงคุณภาพ การฟังดนตรีเชิงปริมาณคือการเปรียบเทียบลักษณะบางประการกับเพลงอื่นๆ ที่ได้ฟังมาแล้ว ว่าตรงตามแบบแผนหรือไม่ มีลักษณะเด่นอย่างไร โดยมีได้อาความรู้สึกลึกเป็นพื้นฐาน เช่น การเรียนรู้รูปแบบ คีตลักษณ์ เทคนิคการประพันธ์และลักษณะของบทเพลง ซึ่งสามารถได้รับการพัฒนาโดยการฝึกฝน

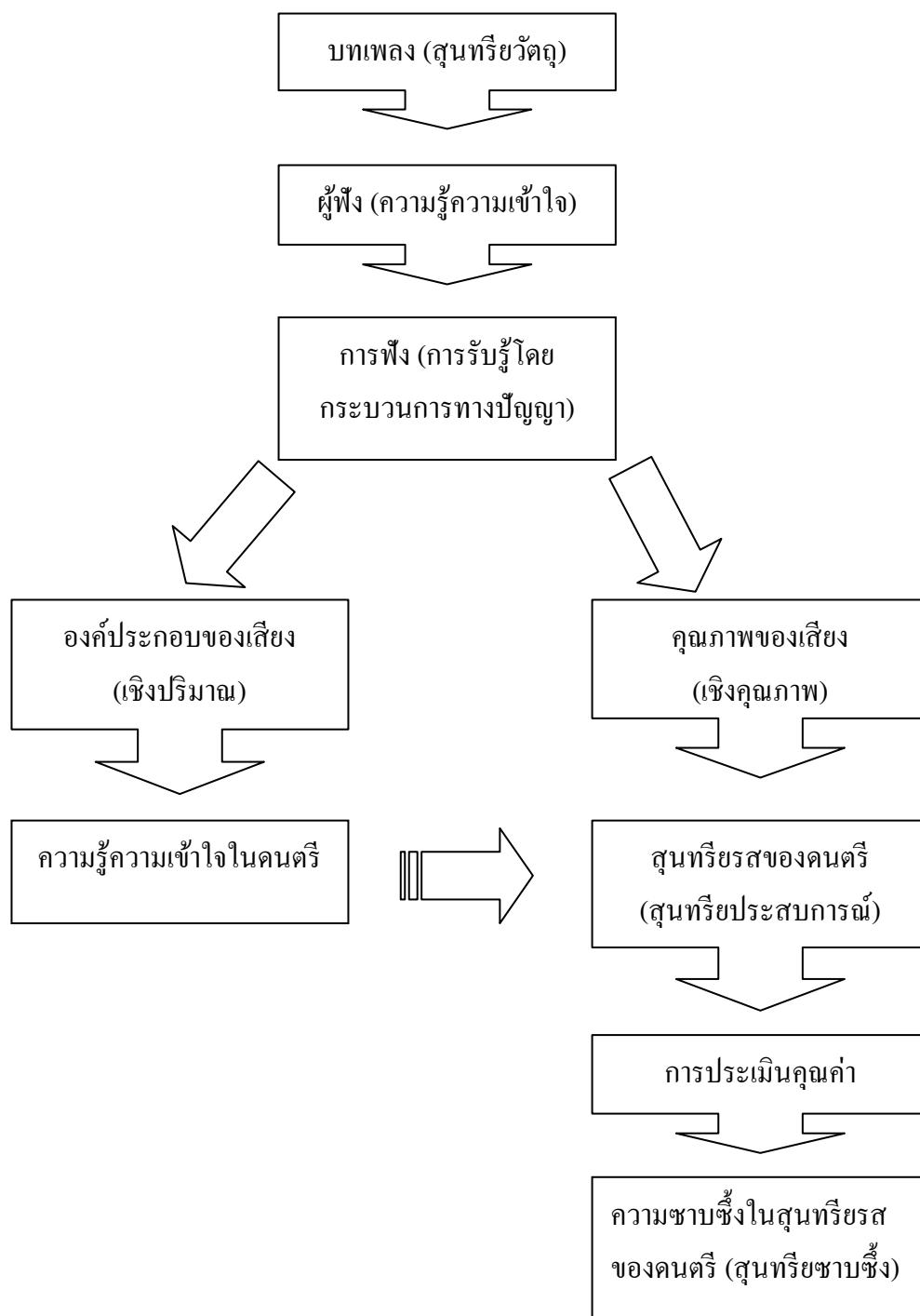
แต่ในการฟังเชิงคุณภาพนั้นเป็นการฟังที่ใช้ความรู้สึกตอบสนองการฟังต่อสิ่งที่ได้ยินเท่านั้น ไม่ได้ประเมินคุณค่าของเพลงด้วยเนื้อหาหรือเปรียบเทียบกับเพลงใด การสัมผัสได้ถึงความงดงามลึกซึ้งของดนตรีนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกถึงสุนทรียรสในจิตใจอันเนื่องมาจากการสัมผัสสุนทรียวัตถุ ซึ่งเรียกว่า “สุนทรียประสบการณ์” สิ่งสำคัญอีกข้อหนึ่งของการฟังดนตรีในเชิงคุณภาพคือการใช้ปัญญา ซึ่งไม่เป็นแต่การใช้อารมณ์ในการฟังเท่านั้น การฟังยังต้องมีสมาธิครบถ้วนเพื่อให้ตลอดเวลาที่ฟังได้สัมผัสกับความรู้สึกถึงดนตรี และได้รับความซาบซึ้งอย่างเต็มที่

จากที่กล่าวมา ดนตรีที่ควรค่าแก่การนิยมจึงเป็นดนตรีที่มีพลังในตัวเอง ผู้สร้างสรรค์สามารถใช้นดนตรีในการปลุกกระดมให้คนฮึกเหิม หรือชักจูงผู้ที่หลงผิดกลับมาอยู่ในศีลธรรมอันดี ดนตรีประเภทนี้เป็นดนตรีบริสุทธิ์ ควรค่าแก่การยกย่อง เช่นบทร้องในเรื่องขลุ่ยวิเศษ (Magic Flute) ของโมสาร์ทที่รำพึงว่า

“เสียงระฆังที่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมอัน โหดเหี้ยมของมนุษย์ให้กลายเป็นผู้ใฝ่ในธรรมนั้น ช่างเป็นสิ่งที่คิติก และบอกเล่าในที่สุด คล้ายจะเอ่ยกับผู้ฟัง หรือผู้ชมทั้งหมดว่า ถ้าโลกของเรามีระฆังดังเช่นนี้คงจะดีหาน้อยไม่ เพราะผลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้น ย่อมหมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองเต็มไปด้วยความรัก ความ

เอื้ออาทรกัน การดำรงชีวิตย่อมเป็นไปเพื่อมุ่งประสานประโยชน์แห่งมวลมนุษยชาติ
โลกเราย่อมจะมีสันติสุขตลอดไป”

(ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2550: 283)

แผนภูมิแสดงกระบวนการของความซาบซึ้งในสุนทรีย์รสของดนตรี

4.3.4 คนตรีกับสุนทรียศาสตร์

“ชนใดไม่มีดนตรีกาล ในสันดานเป็นคนชอบกลนัก
 อิกใครฟังดนตรีไม่เห็นเพราะ เขานั้นเหมาะคิขบถอัปลักษณ์
 ฤาอุบายมุ่งร้ายฉมังนัก มโนหนักมีคิ้วเหมือนราตรี
 และดวงใจยอมคำสกปรก ราวนรกชนเช่นกล่าวมานี้
 ไม่ควรใครไว้ใจในโลกนี้ เจ้าจงฟังดนตรีเถิดชื่นใจ”
 พระราชนิพนธ์เรื่อง เวนิซยานิช
 พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากพระราชนิพนธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่ควรขาดเสียงเพลงหรือดนตรี เพราะดนตรีเป็นเครื่องประเทืองอารมณ์ การจะรับรู้ความหมายและความไพเราะของดนตรีได้นั้น จำเป็นที่ผู้รับต้องมีสุนทรียะเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งของดนตรีและศิลปะแขนงต่างๆ ดังเช่นที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติปี พ.ศ. 2537 (อ้างถึงในสุรพล สุวรรณ, 25510: 20) กล่าวถึงความสำคัญของดนตรีในแง่ที่เป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ว่า เมื่อมนุษย์เริ่มมีศิลปะ มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ ศิลปะจึงพัฒนาควบคู่มากับมนุษย์ ดนตรีก็ย่อมควบคู่มากับมนุษย์เช่นกัน

ศิลปะการบรรเลงประกอบด้วยคุณลักษณะอันวิจิตร ละเอียดลออ สลับซับซ้อน จนกระทั่งผู้ที่ได้รับความสุขจากการฟังไม่สามารถบรรยายเป็นถ้อยคำในภาษาพูดให้กับผู้ที่ไม่ได้รับความสุขเข้าใจได้ ดนตรีที่ “ดี” ในแต่ละสังคมนั้นมีความแตกต่างกัน มีการแตกสาขาออกไปหลากหลาย ดนตรีจึงกลายเป็นศาสตร์หรือวิชาที่มีความสำคัญและมีคุณค่าในตัวเอง (ศิลป์ สกฤตสิงห์ 2516: 4) ดนตรีเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งที่นอกเหนือจาก จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ที่มนุษย์ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติ มนุษย์จำเป็นต้องเลียนแบบธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดและตอบสนองความต้องการของมนุษย์โดยตรง เริ่มต้นการสร้างสรรคดนตรีด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติ ในการสร้างเครื่องดนตรีทั้งตี-ดี-ตีและเป่า ถึงแม้ว่าศิลปะจะไม่ใช่ว่าสิ่งที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตเช่นที่กล่าวมา แต่ศิลปะเป็นส่วนเติมเต็มให้ชีวิตมีความงดงามมากขึ้น นั่นคือดนตรี ศิลปะการแสดง วรรณกรรมและศิลปะอื่นๆที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ดังเช่นที่เจตนา นาควัชระ (2546) กล่าวว่า “ศิลปะจะส่องทางให้แก่กัน” หมายความว่า งานศิลปะทุกชนิดที่สร้างสรรค์ ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะศิลปะมีต้นกำเนิดมาจากเรื่องราวในวิถีชีวิต เพียงแต่มีลักษณะการถ่ายทอดที่แตกต่างกัน ดนตรีมีความสัมพันธ์กับบทเพลง บทกวีและศิลปะการแสดงที่

ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่การแสดงดนตรีในบางลักษณะสามารถอยู่ได้ด้วยตัวของดนตรีเอง ไม่จำเป็นต้องผสมผสานกลมกลืนกับการแสดงของศิลปะแบบอื่นๆ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าปรัชญาสุนทรียศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์คุณค่าของงานศิลปะ กล่าวโดยสรุปคือ งานที่ถ่ายทอดความงามทางสุนทรียศาสตร์ได้นั้น เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดในจิตใจประเภทหนึ่งออกมาเป็นคำพูดในเชิงวรรณศิลป์ รูปแบบและสีสันทันทีทัศนศิลป์ ท่าทางการร่ายรำในนาฏศิลป์ เสียงร้อง เครื่องดนตรีและความไพเราะในงานดนตรี แต่เดิมเชื่อว่าความงามที่ดีคือการเลียนแบบธรรมชาติได้ถูกต้อง เหมือนกันความเป็นจริงที่สุด มีแบบแห่งความงามที่มีมาตรฐานอย่างชัดเจน ความงามที่สุนทรียศาสตร์ให้ความสนใจนั้นมีทั้งที่เป็นความชื่นชมในความงามที่ไม่ได้รับการปรุงแต่ง เป็นความงามของธรรมชาติ และความงามอีกประเภทหนึ่งคือความงามในศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ส่วนการตัดสินความงามนั้นขึ้นอยู่กับรสนิยมของแต่ละบุคคลที่จะรู้สึก เข้าใจในความงามเหล่านั้น การให้คุณค่ากับความงามมีด้วยกัน 2 แบบคือ การให้คุณค่าความงามในตัววัตถุชิ้นนั้น เราไม่จำเป็นต้องตีความให้คุณค่า เพราะวัตถุชิ้นนั้นมีคุณสมบัติความงามอยู่ในตัว ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งสนใจความงามที่เกิดจากจิตที่มุ่งไปสู่วัตถุ การสร้างสรรค์ผลงานที่ประกอบขึ้นจากรู้สึกถึงความงามของแต่ละคนมีต่างกัน ผลงานที่ออกมาจะมีความงดงามเพียงไรขึ้นอยู่กับการศึกษาและสติปัญญาของผู้สร้างสรรค์ว่า ต้องการสื่อความงามออกมาอย่างไร ศิลปินที่ได้รับการฝึกฝนมากย่อมสร้างผลงานให้ตรงกับความต้องการของตนเองมากขึ้น เช่นนักร้อง ถ้าไม่ฝึกซ้อมแล้วจะร้องเพลงไม่ดี ไม่ไพเราะ แม้จะรู้ว่าที่แสดงออกไปไม่ดีนักแต่เมื่อไม่ได้ฝึกฝนก็ไม่สามารถควบคุมการทำงานของร่างกายได้ ร้องแล้วเหนื่อยหรือเสียงไม่เพราะ ทำให้ผลงานที่แสดงออกมาไม่งามเท่าที่ควร

สิ่งสำคัญในการตัดสินคุณค่าทางศิลปะคือการตัดสินด้วยประสบการณ์สุนทรียะที่ประกอบขึ้นจากรู้สึกในประสาทสัมผัส อารมณ์ ความหมาย และความรู้สึกที่เกิดขึ้นบุคคล กระบวนการสร้างสุนทรียในงานศิลปะนั้นมีด้วยกัน 3 ระดับที่ศิลปินต้องทำคือ ต้องมีความตื่นตัวในการได้เรียนรู้งานศิลปะนั้น จนมีความทรงจำที่ฝังใจจากความประทับใจจนเป็นแรงกระตุ้น เพื่อให้แสดงออกมาเป็นผลงานทางด้านศิลปะ นั่นคือการใช้สุนทรียภาพส่วนตัวเป็นเครื่องมือในการจูงใจเพื่อสร้างงานศิลปะอย่างสร้างสรรค์ การวัดหรือประเมิน ความชื่นชมความพึงพอใจในงานศิลปะนั้นเป็นไปได้ยากเพราะเรื่องภายในของบุคคล มนุษย์สามารถรับรู้ถึงสุนทรียของวัตถุด้วยประสาทสัมผัส 2 ประการคือการมองเห็นและการได้ยิน การมองเห็นงานศิลปกรรมต่างๆเป็นการให้ความหมายของสุนทรียจากวัตถุซึ่งสามารถใช้เวลาในการชื่นชมได้ตามความต้องการ ต่างจาก

เรื่องของการได้ยินที่เสียบๆหนึ่งจะผ่านไปอย่างรวดเร็ว ผู้ฟังจะมีช่วงเวลาสั้นๆในการประเมินและซึมซับความงามเหล่านั้น ซึ่งจะสามารถฝังลึกไปในความรู้สึก ความทรงจำได้นั้น เป็นทักษะของผู้ฟังที่จะต้องรับรู้อย่างรวดเร็ว ให้คุณค่าและประเมินไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ความสุนทรีศาสตร์ยังก่อให้เกิดความรู้ในปรัชญาด้านอื่นด้วย เพราะสุนทรีศาสตร์มีเป้าหมายหลักในการสร้างความซาบซึ้ง การเห็นคุณค่าและแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ศิลปะอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังแนวทางในการเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นๆซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งของการศึกษาที่ผู้เรียนจำเป็นต้องเข้าใจและเต็มใจที่จะเรียนรู้ การเรียนการสอนให้ผู้เรียน ได้รู้ถึงคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนเป็นวิธีการเรียนแบบหนึ่งที่นักพัฒนศึกษาศรคำนึงถึง เพื่อใช้สุนทรีศาสตร์เป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา ที่ผู้เรียนจะฝังใจจดจำคุณค่าที่เกิดขึ้นเพื่อเกิดความซาบซึ้งและนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป ความรู้ดังกล่าวจึงจะฝังแน่นในความรู้สึกและเกิดการเห็นคุณค่าเพื่อนำไปพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนในที่สุด

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของบทเพลง

เสียงที่เราได้ยินจากบทเพลง มีทั้งสิ่งที่สามารถสัมผัสจากคำร้องและทำนองได้โดยประสาทสัมผัสทั่วไป และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยความรู้สึกถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในผลงานศิลปะเหล่านั้น ศิลปินที่สร้างงานศิลปะจะไม่สามารถสร้างงานที่สวยงามได้หากขาดความซาบซึ้งกับสิ่งที่ตนเองต้องการจะถ่ายทอด หากแต่วิธีการถ่ายทอดของศิลปะแต่ละแขนงล้วนแตกต่างกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เสพย์งานศิลปะต้องเข้าใจถึงความงามทั้งภายนอกที่ปรากฏและภายในที่มองไม่เห็น โดยใช้อารมณ์ความรู้สึกในการรับรู้ เข้าใจและซาบซึ้งคุณค่าของงานเหล่านั้น

5.1 แนวคิดศิลปะ

การจัดประเภทศิลปะมีด้วยกันหลายวิธี แต่ที่นิยมและยอมรับกันได้แบ่งออกมาเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ อรรถศิลป์ (useful arts) ที่มีจุดมุ่งหมายในการใช้ประโยชน์ไม่ให้ความสำคัญกับสุนทรีะที่เกิดขึ้นมากนัก และวิจิตรศิลป์ (fine arts) เป็นศิลปะที่มุ่งเน้นความงามและเป็นศิลปะที่แท้จริง ให้ความสำคัญกับสุนทรีะเป็นอย่างมาก ในที่นี้จึงจะขอกกล่าวถึงเฉพาะวิจิตรศิลป์เพื่อนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยเท่านั้น

วิจิตรศิลป์แบ่งออกเป็น ทัศนศิลป์ โสตศิลป์ สัญลักษณ์ศิลป์ (คือการใช้ภาษาและตัวอักษรหรือเรื่องราวเป็นสื่อ) และศิลปะแบบผสม (Mixed Arts) ที่มีการใช้สื่อหลายอย่างผสมกัน

(ภาพ เสียง และภาษา) ที่มุ่งก่อให้เกิดสุนทรียะหลายอย่างไปพร้อมกัน ทั้งจากการมอง การฟัง และทางตัวอักษรรวมกัน ได้แก่ละคร ภาพยนตร์ การเดินรำ ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะเป็นงานศิลปะแบบใดย่อมให้ความสำคัญกับสุนทรียะที่เกิดขึ้น การสร้างสรรค์สุนทรียะจำแนกได้เป็น 3 ทฤษฎีหลักได้แก่

- แนวคิดเรื่องการเลียนแบบ (Representation) เชื่อว่าแก่นสารคือการเลียนแบบโลก

ภายนอก

- แนวคิดเรื่องรูปทรง (Form) เชื่อว่ารูปทรงศิลปะที่เกิดขึ้นมิได้สัมพันธ์กับโลกภายนอก

- แนวคิดเรื่องการแสดงความออกซึ่งความรู้สึก (Expression) เชื่อว่าความสำคัญของศิลปะอยู่ที่ความรู้สึกซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์

มีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 แนวคิดเรื่องการเลียนแบบ (Representation)

นักปรัชญาหลายท่านพยายามกำหนดนิยามศิลปะในลักษณะที่ว่า “แก่นสาร” ของศิลปะคือการเลียนแบบสิ่งที่อยู่แวดล้อมรอบตัวเรา ซึ่งอาจจะเป็นธรรมชาติ การกระทำหรือเรื่องราวของมนุษย์ หรือการทำสิ่งใหม่ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงต้นแบบทั้งที่เป็นการเลียนแบบงานศิลปะอื่นหรือการเลียนแบบธรรมชาติ คน หรือการสร้างสัญลักษณ์แทนอีกสิ่งหนึ่งเช่นดาว 50 ดวงแทนรัฐของสหรัฐอเมริกา

เพลโต (Plato, 427 – 388 ปีก่อนคริสตกาล) (จรรยา โภภะธรรม, 2539) เขียนใน อุดมรัฐ (Republic) เล่ม 3 และ 10 ในขณะนั้นที่ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ยังไม่มีกำหนดชัดเจนเช่นปัจจุบัน และอริสโตเติล (384 – 322 ปีก่อนคริสตกาล) เห็นว่าการเลียนแบบเป็นไปแบบที่มีลักษณะสำคัญคือการเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง “ศิลปะ” กับ “โลกภายนอก” โดยงานศิลปะที่เกิดขึ้นจะมีความคล้ายคลึงกับโลกภายนอกซึ่งอาจจะเป็นวัตถุหรือการกระทำ ทำให้บางครั้งเรียกว่า “ทฤษฎีคล้ายคลึง” ทฤษฎีการเลียนแบบของทั้งสองคนมีความสัมพันธ์กับความคิดทางอภิปรัชญาอย่างลึกซึ้ง เพลโตเห็นว่าการเลียนแบบนั้นกระทำกับสิ่งที่เห็นภายนอกเท่านั้น ทำให้เพลโตเห็นว่าศิลปะเป็นสิ่งที่มีความต่ำเพราะเกิดจากการเลียนแบบสภาพเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง อภิปรัชญาอธิบายให้ว่าศิลปะมีโลกของแบบ (World of Form) คือโลกของความเป็นจริง มีนิรันดร์ สมบูรณ์ มีค่าสูงสุด มีความเป็นสากล และโลกของผัสสะ (World of Sensible) สามารถเข้าถึงได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าสามารถเปลี่ยนแปลงได้ การเลียนแบบนั้นทำได้เฉพาะกับสิ่งที่อยู่ในโลกแห่งผัสสะ งานที่ออกมาจึงเป็นเพียงการสร้างคล้ายคลึงกับต้นแบบเท่านั้น จึงเป็นเพียง “จินตภาพ” (Image) หรือ “ภาพลวงตน” (Illusion) เป็นภาพสะท้อนในการจำเท่านั้น (เรื่องเดียวกัน: 24) เช่นเดียวกับในทฤษฎีทาง

วรรณศิลป์ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนจินตภาพ (Imagery) เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ออกมาเป็นภาพในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูป ปรศ กลิ่นเสียง สัมผัส ความรู้สึกและการเคลื่อนไหว สิ่งเหล่านั้นก่อให้เกิดภาพลักษณ์ (Image) ในมโนคติ (กาญจนา นาคสกุล และคณะ, 2521) ทุกสิ่งสร้างจากความเข้าใจโดยผัสสะเท่านั้น แบบที่เป็นจริงจะซ่อนอยู่ในผัสสะที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรม และเห็นว่าศิลปะเป็นสิ่งที่นำความเลวร้ายให้กับชีวิต แบ่งวิญญูณว่ามีภาคสูงคือมีเหตุผลและคุณธรรม และภาคต่ำคืออารมณ์และกิเลสตัณหา เพลโตให้ผลที่เกิดจากงานศิลปะไว้ว่าเป็นการประกอบการอธิบายในปัญหาการปกครอง การศึกษาและจริยศาสตร์

ส่วนอริสโตเติลได้แยกการเขียนแบบออกเป็น 2 ประเภทคือเขียนแบบสิ่งของรูปร่าง และการเขียนแบบเหตุการณ์หรือการกระทำของมนุษย์ เห็นด้วยว่ามีโลกของแบบกับของผัสสะเช่นกัน แต่โลกภายนอกที่ศิลปะเขียนแบบนี้ไม่ใช่สิ่งเฉพาะ แต่เป็นสิ่งที่สากลที่แฝงเร้นอยู่ในสิ่งเฉพาะ ศิลปะไม่ใช่การเขียนแบบสิ่งที่ผัสสะสัมผัสได้ภายนอกเท่านั้น แต่เป็นการเขียนแบบ “ต้นแบบ” หรือ “แก่นสาร” ของสิ่งต่างๆโดยตรง ในฐานะของสิ่งๆนั้นเองด้วยความเป็นสากลในตนเอง งานศิลปะจึงมีคุณค่าสูง “จุดหมายของศิลปะคือแก่นสารที่มีอยู่ในเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆที่ไม่สูญสลาย เป็นสิ่งที่สามารถทำนายได้ สิ่งที่ศิลปะเขียนแบบนี้ เป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ศิลปะมีคุณค่าสูงเพราะสามารถเข้าถึงความจริงได้ เห็นว่านำสิ่งที่มิผ่านงานศิลปะ สิ่งที่ศิลปะกระทบก่อให้เกิดคุณค่าแก่ชีวิต” (จรรยา โกมุทร์นนท์, 2539: 29)

นอกจากนี้ยังมีนักปรัชญาอื่นเช่น อี.เอช.กัมบริช (E.H. Gombrich, 1909 - 2001) และเนลสัน กู๊ดแมน (Nelson Goodman, 1906 - 1998) ที่เห็นว่างานศิลปะคือภาษาหรือสัญลักษณ์ประเภทหนึ่ง เรียกว่า “ทฤษฎีสัญลักษณ์” (วิรุฑธ เกิดในมงคล, 2543) เพราะเห็นว่า “สัญลักษณ์” คือ “ภาษา” เราจะเข้าใจซาบซึ้งในศิลปะได้ก็เพราะเราเข้าใจในระบบสัญลักษณ์ของภาษานี้ นอกจากนี้ “ภาพ” และ “เสียง” ก็ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ด้วย อี.เอช.กัมบริช ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีคล้ายคลึงกัน แต่เชื่อว่าศิลปะคือสัญลักษณ์หรือภาษาประเภทหนึ่ง และ เนลสัน กู๊ดแมน เห็นว่าการเขียนแบบศิลปะน่าจะมื่อะไรมากกว่าความคล้ายคลึง เพราะการเขียนแบบศิลปะไม่ใช่การเปรียบเทียบแบบหยาบๆ ศิลปะมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆอย่างมีแบบแผนเช่นเดียวกับภาษา เช่น ภาพเขียนผู้หญิง ไม่ใช่แสดงความคล้ายคลึงผู้หญิง แต่เป็นการสัญลักษณ์ที่แทนความเป็นผู้หญิง ศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ “บ่งถึง” หรือ “แทน” ความเป็นผู้หญิง ไม่ใช่แค่ภาพที่เห็นเท่านั้น เพราะฉะนั้นศิลปะแต่ละชิ้นจึงเป็นของแท้เท่าเทียมกัน ระบบสัญลักษณ์ของวรรณคดีและดนตรีสามารถได้ซ้ำได้กับผลงานทุกชิ้น แต่

เพลงที่เล่นแต่ละครั้งจะมีระบบสัญลักษณ์เดียวกันคือที่ปรากฏเป็นตัวโน้ต การเล่นตามโน้ตที่เหมือนกันในแต่ละครั้งจะมีความแตกต่างกัน

โดยสรุปเห็นว่า การเลียนแบบศิลปะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับโลกภายนอกที่ไม่ตรงไปตรงมา หรือเพียงแต่คล้ายคลึง ศิลปะสามารถแทนหรือบ่งถึงสิ่งที่ไม่เหมือนตัวของมันเอง เช่นเดียวกับสัญลักษณ์หรือแบบแผนทางภาษา การเข้าใจหรือซาบซึ้งต่อศิลปะจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงภาษาหรือสัญลักษณ์ของศิลปะเช่นเดียวกับที่ต้องเรียนรู้ภาษาหรือสัญลักษณ์ในระบบอื่น และเห็นว่าการเลียนแบบเป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยและไม่ใช่ว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการบ่งบอกถึงคุณค่าของศิลปะแต่อย่างใด

5.1.2 แนวคิดเรื่องรูปทรง (Form)

รูปทรงในศิลปะแท้จริงแล้วก็คือส่วนที่เกิดจากการรวมตัวอย่างมีเอกภาพหรือมีระเบียบแบบแผนขององค์ประกอบศิลป์หรือสื่อ ที่แตกต่างกันในศิลปะแต่ละแขนง ในทางดนตรี รูปทรงเกิดจากการรวมตัวกันของ “เสียง” อย่างมีเอกภาพมีระเบียบแบบแผนซึ่งปรากฏออกมาเป็นจังหวะ ทำนอง หรือการประสานเสียง (กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2515) รูปทรงในวรรณคดีก็เช่นเดียวกัน เป็นการรวมคำอย่างมีเอกภาพและระเบียบแบบแผนอันปรากฏออกมาเป็นฉันทลักษณ์ โครงสร้างของเรื่องหรือแบบแผนการประพันธ์ ในศิลปะแบบผสมรูปทรงจะเกิดจากการรวมตัวกันขององค์ประกอบศิลป์หลายอย่างผสมกัน

รูปทรงศิลปะมีความแตกต่างจากเนื้อหาศิลปะ เนื้อหาหมายถึงเรื่องราวที่ศิลปินนำมาจากภายนอก ทั้งที่เป็นธรรมชาติหรือการกระทำของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ป็นอิสระจากศิลปะ แม้ว่าจะไม่มิลศิลปะ เรื่องราวต่างๆที่ปรากฏอยู่ในโลกภายนอกก็จะอยู่เช่นนั้น แต่รูปทรงศิลปะจะมีอาจเกิดขึ้นได้ นักสุนทรียศาสตร์หลายคนเชื่อว่าศิลปะมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกโดยการเลียนแบบหรือแสดงความรู้สึกรออกมา แต่ก็ยังมีนักสุนทรียศาสตร์บางคนเห็นว่าเนื้อหาไม่ได้มีความสำคัญใดๆในการกำหนดคุณค่าทางศิลปะ รูปทรงต่างหากที่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของศิลปะ เชื่อว่ารูปทรงเป็นสิ่งที่เดียวที่ทำให้เห็นว่าศิลปะมีความแตกต่างจากสิ่งที่ไม่ใช่ศิลปะ ความเพิดเพลิน ความซาบซึ้งหรือสุนทรีย์เกิดจากการรับรู้ต่อรูปทรงเท่านั้น ไม่ใช่จากเนื้อหาของศิลปะนั้น ศิลปะหรือรูปทรงคือสิ่งที่จับสั่นในตัวเองและมีค่าในตัวเอง โดยไม่ได้เป็นเครื่องมือรับใช้หรือสัมพันธ์กับสิ่งใดจากโลกภายนอก

ดังที่ เฮนดริค (Eduard Hanslick, 1825 – 1904) กล่าวไว้ในหนังสือ “ความงามในดนตรี” ว่า การซาบซึ้งต่อดนตรีอย่างแท้จริงนั้นเราต้องเกี่ยวข้องกับตัวของดนตรีเองโดยปราศจากเป้าหมายอื่นใด เราจะต้องรับรู้เพียงเสียงหรือรูปทรงของดนตรี (จังหวะ ทำนองและการประสานเสียง) องค์ประกอบอันบริสุทธิ์ของดนตรีนี้เกิดขึ้นในใจของนักประพันธ์เพลงขณะประพันธ์ แม้ว่าเฮนดริค ยอมรับว่าดนตรีสามารถปลุกอารมณ์บางประเภทแก่คนฟังได้ เช่นความรัก ความกลัว หรือความเศร้า แต่อารมณ์เหล่านี้ไม่ใช่สิ่งสำคัญของดนตรี เพราะไม่ใช่อารมณ์สุนทรีย์อันแท้จริงที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามแต่ละบุคคล และปฏิเสธว่าเนื้อเพลงหรือชื่อเพลงที่มีความหมายไม่ใช่สิ่งที่ทำให้ดนตรีมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ดนตรีที่มีความงามมากที่สุดคือ ดนตรีที่มีการบรรเลงเพียงอย่างเดียว รูปทรงบริสุทธิ์ของดนตรีเท่านั้นที่เป็นตัวกำหนดความงามของดนตรี นักทฤษฎีอีกคนคือ ไคลฟ์ เบลล์ (Clive Bell, 1881 – 1964) เห็นว่าสาระของศิลปะคือ รูปทรงนัยยะ หรือการรวมตัวกันของเส้นและสีด้วยวิถีทางเฉพาะอันหนึ่งซึ่งปลุกอารมณ์อันสุนทรีย์ และคือการรวมตัวกันของเสียง (จังหวะและทำนอง) การฟังดนตรีให้ซาบซึ้งเราต้องรับรู้เพียงรูปทรงอันบริสุทธิ์ของดนตรีโดยไม่นำเอาเรื่องราวของชีวิตเข้ามาเกี่ยวข้อง เห็นว่าศิลปะที่ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริงต้องเป็นสากลและเป็นอมตะ มีเพียงรูปทรงนัยยะเท่านั้นที่ตอบสนองคุณสมบัติอันนี้ได้ รูปทรงนัยยะเป็นสิ่งที่อยู่นอกกาลเวลาและสถานที่ ผู้ซาบซึ้งด้วยรูปทรงนัยยะ จะซาบซึ้งได้ต่อศิลปะทุกชิ้น ทุกยุคทุกสมัย

5.1.3 แนวคิดเรื่องการแสดงออกซึ่งความรู้สึก (Expression)

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการเรียนรู้ศิลปะคือ อารมณ์หรือความรู้สึกซึ่งเป็นคุณสมบัติอันซ่อนเร้นอยู่ในตัวมนุษย์ การแสดงออกซึ่งความรู้สึกคือกระบวนการที่มีเป้าหมาย ลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy, 1828 – 1910) นักเขียน นักวิจารณ์ที่มีชื่อเสียงชาวรัสเซีย คือนักทฤษฎีศิลปะผู้เชื่อว่า ศิลปะหรือการแสดงออกซึ่งความรู้สึกเป็นกระบวนการอันหนึ่งที่มีเป้าหมายอันแน่นอนของศิลปิน ความคิดทางศิลปะของ ลีโอ ตอลสตอย เกิดขึ้นจากการยึดมั่นอันแรงกล้าต่อศีลธรรม ศาสนาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเขา ทฤษฎีที่ว่าศิลปะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความงามนั้นแบ่งเป็น 2 พวกคือพวกจิตวิสัย (Subjectivism) และพวกวัตถุวิสัย (Objectivism) ซึ่งนิยามความงามว่าเป็นสิ่งสัมบูรณ์อย่างหนึ่งและเราได้รับความเพลิดเพลินหนึ่งจากสิ่งสัมบูรณ์นี้ ลีโอ ตอลสตอย คิดว่าทฤษฎีที่ให้ความเพลิดเพลินเป็นบรรทัดฐานในการให้คุณค่าเป็นทฤษฎีที่ล้มเหลว เพราะไม่ได้ให้ความหมายต่อสิ่งใด

ศิลปะคือเงื่อนไขอันหนึ่งของชีวิต เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสื่อสารความรู้สึกระหว่างมนุษย์ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “ศิลปะเริ่มต้นเมื่อคนหนึ่งๆแสดงออกซึ่งความรู้สึกด้วยสิ่ง

ที่ชี้นำภายนอก (เส้น เสียง คำพูด) เพื่อจุดประสงค์ในการรวมคนๆหนึ่งหรือหลายคนให้มีความรู้สึกอย่างเดียวกัน” เช่นเดียวกันที่เมื่อคนคนหนึ่งรู้สึกบางอย่างแล้วแสดงออกมาด้วยสื่อบางอย่าง เพื่อเป้าหมายให้คนอื่นเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกับตน トラบโดที่บรรลุผลดังกล่าวที่เกิดขึ้นย่อมเป็นศิลปะทันที แต่ถ้าไม่บรรลุผลแล้ว ศิลปะก็ย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนั้นศิลปะของตอลสตอยจึงเป็น “การแสดงออกซึ่งความรู้สึก (ของศิลปิน) ที่มีเป้าหมายอันแน่นอน (ปลุกความรู้สึกแก่ผู้รับรู้ให้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับศิลปิน)” (ลีโอ ตอลสตอย, 2538: 87)

ความสามารถในการปลุกความรู้สึกแก่ผู้รับรู้ให้มีเหมือนศิลปินจากศิลปะมีหลายระดับ ถ้าเป็นระดับที่ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนรู้สึกว่าศิลปะชิ้นนั้นเป็นของเขาแล้ว หรือราวกับว่าเป็นความรู้สึกที่เขาต้องการแสดงออกมานานแล้ว เรียนได้ว่ามันคือ “ความกินใจ” (Infectiousness) (เรื่องเดียวกัน: 88) แห่งศิลปะ และสิ่งนี้เองที่แยกศิลปะแท้่ออกจากศิลปะเทียม

การทำงานศิลปะจะกินใจได้นั้น ประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการคือ

- ความมากน้อยในความเป็นตัวของตัวเอง (Individual)
- ความชัดเจน (Clearness)
- ความจริงใจ (Sincerity) ในการแสดงออก ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

ในอดีตนั้น ศิลปะผูกพันกับศาสนา ศิลปะใดที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกที่สอดคล้องกับการรับรู้ทางศาสนาคือศิลปะดี (good art) ตรงกันข้าม ศิลปะใดแสดงออกซึ่งความรู้สึกที่ขัดแย้งกับศาสนาถือว่าเป็นศิลปะเลว (bad art) ที่เป็นเช่นนี้คือเกิดขึ้นในยุคของ ลีโอ ตอลสตอย ที่ให้ความสำคัญกับศาสนามาก ผลงานที่กินใจมากถือได้ว่าเป็นศิลปะแท้มาก กินใจน้อยถือว่าเป็นศิลปะแท้่น้อย แต่ถ้าขาดเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งไป ถือว่าเป็นศิลปะเทียม หากว่าเป้าหมายใดๆก็ตามของมวลมนุษยชาติคือความสมบูรณ์และการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศิลปะคือเครื่องมือหนึ่งที่น่าไปสู่เป้าหมายของมวลมนุษยชาตินี้ ฉะนั้นความสำเร็จของศิลปะคือต้องประเมินว่าศิลปะสามารถนำไปสู่เป้าหมายนั้นได้หรือไม่

นักทฤษฎีบางคนคิดว่าคุณค่าที่แท้จริงของศิลปะมิได้อยู่ที่ตัวผลงานศิลปะ การแสดงออกเป็นกระบวนการที่จบสิ้นในตัวเอง แต่เป็นสิ่งที่มิมาก่อนและเป็นที่มาของศิลปะ มักคือกระบวนการสร้างสรรค์ (Creative Process) หรือกระบวนการแสดงออกความรู้สึก (Expressive

Process) กระบวนการนี้อาจเกิดขึ้นไปพร้อมกับการทำงานศิลปะหรือเกิดขึ้นเพียงในความคิดของศิลปินโดยไม่ได้ปฏิบัติ แต่กระบวนการนี้จับสั่นลงในความคิดของศิลปิน

ดังที่ เบนเนดีโต โครเซ่ (Benedetto Croce, 1866 - 1952) และ อาร์.จี.คอลลิงวูด (R.G. Collingwood, 1889 - 1943) นักปรัชญาพวกจิตนิยม เชื่อว่าจิตเป็นจริงกว่าวัตถุ ที่เริ่มอธิบายสุนทรียศาสตร์ด้วยการวิเคราะห์จิตมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภทคือ กิจกรรมเชิงความคิด หรือการรู้ เป็นสิ่งที่เป็นสากลและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่มุ่งสู่ประโยชน์ แม้จะไม่ได้กระทำแต่ความคิดก็ยังมีอยู่ การรู้ครั้งแรกเป็นการรู้เชิงเหตุผล (Logic) อันประกอบด้วยวิทยาศาสตร์และปรัชญา การรู้อีกประเภทคือการรับรู้โดยตรง หรือการรู้เชิงจินตนาการ (Intuition) ซึ่ง เบนเนดีโต โครเซ่ หมายถึงศิลปะหรือสุนทรียศาสตร์

สรุปว่า จิตแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือเป็นกิจกรรมเชิงความคิด (Theoretical Activities) และกิจกรรมเชิงปฏิบัติ (Practical Activity) ซึ่งขึ้นกับกิจกรรมเชิงความคิด เพราะปราศจากความคิด กิจกรรมก็ไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าปราศจากกิจกรรม ความคิดก็ยังมีอยู่ กิจกรรมทางความคิดคือ “การรู้” (Knowing) ซึ่งมีทั้งการรู้สิ่งที่ เป็นสากลและสิ่งที่เฉพาะ สิ่งที่เป็นสากลคือการรู้เชิงเหตุผล คือด้านวิทยาศาสตร์และปรัชญา และการรู้เฉพาะคือการรู้โดยตรง หรือการรู้เชิงจินตนาการ (Intuition) ซึ่ง โครเซ่หมายถึงศิลปะ หรือสุนทรียศาสตร์ เชื่อว่าการรับรู้โดยตรงเป็นสิ่งที่ เป็นความจริงสูงสุด ความสุขที่ได้ไม่ใช่เป้าหมายสูงสุด แต่ความเพลิดเพลินที่ได้นั้นก่อให้เกิดความสุข การรับรู้โดยตรงไม่ใช่การทำความคิดละเว้นชั่วซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติ การรับรู้โดยตรงเป็นกิจกรรมทางความคิด การรับรู้โดยตรงไม่ใช่มโนทัศน์ (Concept) แต่ทุกมโนทัศน์คือการรับรู้โดยตรง ไม่ใช่การรับรู้โดยผัสสะ และเช่นกันการรับรู้ทางผัสสะคือการรับรู้โดยตรง การรับรู้โดยตรงเกิดจากความประทับใจ หรือความรู้สึกทางผัสสะที่ถูกกระตุ้นจากภายนอก หลายความประทับใจจะถูกสังเคราะห์ออกมาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และปรากฏชัดผ่านสื่อหรือผลงานที่สัมผัสได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยคำพูด เส้น สี เสียง และกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ สิ่งนี้เกิดขึ้นอย่างอิสระโดยมิได้มีเป้าหมายล่วงหน้า และจบสิ้นความคิดอย่างสมบูรณ์ในตัวศิลปิน ทุกๆการรับรู้โดยตรงจะเป็นปัจเจกภาพ สำหรับ โครเซ่แล้ว การรับรู้โดยตรงเป็นสิ่งเดียวกับการแสดงออกของความรู้สึก สิ่งสำคัญคือต้องมีความรู้สึกหรืออารมณ์ชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นไปพร้อมกับการแสดงออกซึ่งความรู้สึก โดยไม่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า โครเซ่เรียกว่า “ความเพลิดเพลินทางสุนทรียะ” (Aesthetic Pleasure)

ในหนังสือ “กฎแห่งศิลปะ” ของ อาร์.จี.คอลลิงวู้ด (R.G. Collingwood) ได้อธิบายความหมายของศิลปะสอดคล้องกับความคิดของ เบเนดิกต์ โครเซ่ ว่าเป็นกระบวนการที่จับสั่นในความคิดและเกิดขึ้นโดยมิได้มีเป้าหมายล่วงหน้า กระบวนการนี้คือการบวนการการแสดงออก ความรู้สึก และเราจะได้รับความสุข ความเพลิดเพลินจากกระบวนการนี้ งานช่างต่างจากงานศิลปะคือ งานช่างมีวิถีและการวางแผนที่แน่นอนก่อนลงมือปฏิบัติ ลักษณะดังกล่าวมิใช่กระบวนการทางศิลปะที่แท้จริง กระบวนการทางศิลปะมิใช่กระบวนการที่มีการแบ่งแยกเป็นวิถี-เป้าหมาย และการเกิดขึ้นของศิลปะไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ศิลปะเกิดขึ้นโดยไม่รู้ล่วงหน้าว่าผลของมันจะเป็นอย่างไร

นักศิลปะส่วนใหญ่คิดว่าศิลปะจะเกิดขึ้นได้จาก ทักษะ และ เทคนิค แต่ เบเนดิกต์ โครเซ่ และ อาร์.จี.คอลลิงวู้ด เห็นว่าความยิ่งใหญ่ของศิลปะไม่ได้เกิดขึ้นเพราะทักษะ ศิลปินเป็นศิลปินไม่ใช่เพราะมีความชำนาญในการใช้ทักษะด้วยสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ศิลปินเป็นศิลปินเพราะเขามีความรู้โดยตรงหรือการแสดงออกของความรู้สึก ซึ่งเป็นความสามารถพิเศษแต่ละคน ไม่สามารถฝึกฝนได้อย่างทักษะหรือเทคนิค และที่สำคัญคือ จิตสำคัญกว่าวัตถุ และการคิดสำคัญกว่าการปฏิบัติ (อ้างถึงในจรูญ โกมุทร์ดนนท, 2539)

สรุปได้ว่า การให้ความหมายของงานศิลปะในทางสุนทรียะมีการวิเคราะห์ด้วย 3 ทฤษฎีหลัก ได้แก่แนวคิดเรื่องการเดินทางแบบ (*Representation*) เชื่อว่าแก่นสารคือการเดินทางแบบโลกภายนอก แนวคิดเรื่องรูปทรง (*Form*) เชื่อว่ารูปทรงศิลปะที่เกิดขึ้นมิได้สัมพันธ์กับโลกภายนอก แนวคิดเรื่องการแสดงออกซึ่งความรู้สึก (*Expression*) เชื่อว่าความสำคัญของศิลปะอยู่ที่ความรู้สึกซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์

แนวคิดเรื่องการเดินทางแบบนั้นเป็นพื้นฐานแรกของการเรียนรู้เรื่องศิลปะ เพราะการเรียนรู้ศิลปะนั้นได้มาจากการเดินทางแบบธรรมชาติรอบตัว หรือทำทางของมนุษย์และแสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์ เช่นเดียวกับที่เพลโต เชื่อว่า การเดินทางคือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง “ภายใน” จิตใจของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม “ภายนอก” ในส่วนของแนวคิดเรื่องรูปทรงนั้นเป็นการรวมตัวกันอย่างมีเอกภาพและมีระเบียบแบบแผนขององค์ประกอบศิลป์อันปรากฏออกมาเป็นโครงสร้าง จินตลักษณ์ หรือแบบแผนการประพันธ์ จุดมุ่งหมายของงานศิลปะในทฤษฎีนี้คือการผสมผสานองค์ประกอบทั้งหลายให้รวมกันและสื่อสารออกมาเป็นผลงานอย่างมีสุนทรียะ

แนวคิดสุดท้ายที่มีความสำคัญมากคือแนวคิดเรื่องการแสดงออกซึ่งความรู้สึก เพราะความรู้สึกเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในมนุษย์ การแสดงซึ่งความรู้สึกนี้จะทำไปอย่างมีเป้าหมาย งานศิลปะที่ได้รับการยอมรับคืองานที่แสดงออกอย่างกินใจทั้งเนื้อหา และวิธีการนำเสนอ ฉะนั้น สิ่งสำคัญของงานศิลปะมิใช่อะไรที่ตัวผลงาน แต่อยู่ที่สิ่งที่มีมาก่อนหรือความเป็นมาของงานศิลปะนั้นๆ เพราะเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ของศิลปินจากแรงบันดาลใจในสิ่งรอบข้างและแสดงออกมาในที่สุด

5.2 แนวคิดทางวรรณศิลป์

ภาษามีหน้าที่และบทบาทที่สำคัญในการสื่อสาร ซึ่งผู้ส่งสารจำเป็นต้องเลือกเฟ้นถ้อยคำในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนความหมาย หรือมีนัยยะว่าสามารถสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของตนได้ อย่างไร ในขณะที่ ผู้รับสารมีหน้าที่ในการตีความของสารนั้น ภาษาเป็น “อุปกรณ์” แห่งศิลปะ (ดวงมน จิตรจางง, 2541: 8) อันเรียกว่าวรรณคดี การศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีคือการศึกษาคูณภาพของภาษา ของถ้อยคำ เป็นการวิเคราะห์ถ้อยคำหรือกลุ่มคำต่างๆ ในการสื่อความหมายที่มีความผสมผสานกลมกลืนอย่างเป็นเอกภาพของรูปแบบและเนื้อหาที่สื่ออารมณ์และความคิดของมนุษย์ที่มีความละเอียดซับซ้อน ซึ่งอาจไม่ตรงไปตรงมาดังเช่นในพจนานุกรม

ในงานศิลปะของตะวันตกให้ความสำคัญกับการเลียนแบบจนมีแนวคิดเรื่องการเลียนแบบ สำหรับการศึกษาศิลปะประเภทต่างๆ แม้ว่าในภายหลังจะมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึก และสะท้อนอารมณ์ที่ต้องอาศัยการตีความและให้ความหมายอยู่มาก ซึ่งไม่แตกต่างจะพรรณาด้านวรรณคดีของตะวันออก ที่พยายามให้ผู้อ่านเห็นความสวยงาม ถูกต้อง สูงส่งของผลงาน เป็นการจำลองอารมณ์ของกวีที่ส่งเสริมให้งานประพันธ์ต่างๆ ทรงคุณค่างดงามเพื่อการอ่าน การฟัง และความบันเทิงใจ ทั้งยังอาจให้ความรู้และคติธรรมเป็นผลพลอยได้อีกด้วย (ปัญญา บริสุทธิ์, 2534 และกุสุมา รัชมณี, 2549)

ยูวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา (2542) กล่าวถึงการศึกษาความหมายของบทกวีว่าจำเป็นต้องศึกษา “คำ” และ “ความหมาย” เพราะบทกวีจะถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้อารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการและลงความไพเราะในอรรถรสไว้ได้ ขึ้นกับการเลือกใช้คำที่เหมาะสมและลงตัว ซึ่งบางครั้งจะเลือกคำที่มีความหมายคลุมเครือ หรือชัดเจนล้วนสร้างให้เกิดจินตนาการต่อบทกวีทั้งสิ้น

การให้ความหมายของบทกวีมีด้วยกัน 2 วิธีคือ การให้ความหมายโดยตรง (Denotation) คือ การแสดงความหมายของคำที่ต้องการศึกษาตรงกับที่นิยามไว้ในพจนานุกรม แต่ละคำจะสื่อความหมายเพียงความหมายเดียวหรือมากกว่านั้นก็ได้ และการให้ความหมายโดยนัย (Connotation) คือความหมายแฝงของคำ ความหมายแฝงที่มีมาจากวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ของแต่ละชาติ แต่ละภาษา

5.2.1 การวิเคราะห์หรัส

“รส” ในความหมายตามพจนานุกรมบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า ลักษณะการที่รู้ได้ด้วยลิ้น เช่นเปรี้ยว หวาน โดยปริยายหมายถึงความรู้สึกชอบใจ แต่เมื่อนำมาให้ความหมายในงานเขียนจะหมายถึงความรู้สึกชอบใจหรือพอใจในลักษณะหรือคุณค่าบางประการของงานเขียน การศึกษาเรื่องอารมณ์และรสของตัวอักษรที่ผ่านบทละครของผู้ชมละครสันสกฤตเกิดขึ้นครั้งแรกในตำราнауศาสตร์ ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1 ว่า “การเกิดรสเนื่องมาจากเหตุของภาวะ (วิภาวะ) ผลของภาวะ (อนุภาวะ) และภาวะเสริม (วยกิจวิภาวะ) ประกอบกัน” และเน้นความสำคัญของรสไว้ว่า “ข้อความใดปราศจากรสก็หมดความหมาย (อ้างถึงในกุสุมา รัศมีณี, 2549: 117) โดย “ตำราอลังการศาสตร์” ของอินเดียให้ความหมายเกี่ยวกับรสของวรรณคดีไว้ 9 ประเภท (อ้างถึงในกาญจนา นาคสกุลและคณะ, 2521: 188) ได้แก่

- ศฤงคารรส - รสของการปฏิบัติต่อกันด้วยความรักใคร่
- วีรรส - รสของความเพียร ความกล้าหาญ
- กรุณารส - รสของความ โศก
- หาสยรส - รสของความรู้สึกขบขัน
- อทฤตตรรส - รสของความรู้สึกประหลาดใจ
- ภยานกรรส - รสของความกลัว
- เราทรรสรส - รสของความ โกรธ
- ฟีกตสรส - รสของความเกลียดชัง
- ศานตรรส - รสของความรู้สึกชอบอันมีอาการไม่ปรารถนาสิ่งใด

รสของวรรณคดีจะปรากฏควบคู่กับเนื้อความที่มีมากมายหลายระดับ รสที่สำคัญนั้นมีด้วยกัน 2 ประเภทคือ **รสเสียงและรสภาพ** งานที่มีการถ่ายทอดเป็นตัวอักษรทุกประเภทล้วนแล้วแต่มีรสทั้งสิ้น แต่ละชิ้นอาจจะมีรสหลายอย่างแตกต่างกันไป โดยเฉพาะงานที่ “แต่ง” ขึ้นมา

โดยทั่วไปงานเขียนที่มี “รส” นั้น ถือว่าเป็นงานเขียนที่ดี มีคำอธิบายของ พระราชวรวงศ์
เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ โดยทรงอธิบายไว้ในภาคผนวกของสามกรุงว่า

“รสแห่งโคลง อาจจำแนกได้เป็น 2 อย่าง คือรสคำและรสความ... โคลง
ที่เรียกว่าไพเราะ โดยรสคำ คือ โคลงที่พจน์ร้อยกรองด้วยถ้อยคำอย่างเสนาะ
เพราะพริ้งเป็นเครื่องเพลินให้แก่ผู้อ่านผู้ยิน ทำให้เกิดปริศนาปราโมทย์ มีโอชะ
เปรียบเช่นอาหารซึ่งช่างปรุงวิเศษปรุงขึ้นอย่างประณีต อาหารชนิดเดียวกัน ถ้า
ผู้ปรุงปรุงไม่เป็นก็ไม่อร่อย โคลงใดมีรสชนิดนี้ ก็มักทำให้เบื่อหน่ายเพราะ
ความจืด ความเฟื่อน และความน่ารำคาญอื่นๆ โคลงที่ว่าดี โดยรสความ คือ โคลง
ที่ยกเอาใจความน่าฟังมาแต่ง อาจเป็นใจความดีทั้งเรื่อง ทั้งตอน ทั้งบท หรือดี
แต่เพียงบาทเดียวก็ได้ รสความดี อาจสะกิดใจผู้อ่านให้คิดให้หนักหม ให้เห็นจริง
ตามที่แสดง ให้นับถือวาจาที่กล่าว โคลงใดไม่มีรสชนิดนี้ ก็มักจะขึ้นไม่พ้น
ยอดหญ้า มิให้ความคาคๆหรือคั่งที่ฝรั่งเรียกว่าแบนๆ”

(อ้างอิงในกาญจนา นาคสกุลและคณะ, 2521)

รสของวรรณคดีอยู่ที่ความงามของคำที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ คุณลักษณะ
ด้านเสียงและด้านความหมาย ที่เกิดจากการนำคำหลายๆคำมาเรียงต่อเข้าเป็นข้อความ ซึ่งส่งผลถึง
การเข้าถึง เข้าใจและซาบซึ้งในความหมายของคำ ผู้อ่าน ผู้ฟังจะตีความและประเมินค่ารสของ
วรรณคดีจากการนำคำแต่ละคำมารวมกันเพื่อทำความเข้าใจโดยรวมของข้อความเหล่านั้น การจะ
เข้าใจถึงรสของวรรณคดีอย่างลึกซึ้งนั้น จำเป็นต้องทำการ “วิเคราะห์” รสของเสียงที่เกิดจากเสียงที่
ผู้แต่งบรรยาย จากการใช้ภาษาและเกิดจากจังหวะของคำ

рінฤทัย สัจพันธุ์ (2547) กล่าวถึงสุนทรียรสในด้านเสียงว่า มีด้วยกัน 2 ประการคือ ลีลา
จังหวะของฉันทลักษณ์ คือแบบแผนของการประสานเสียงที่จัดระเบียบไว้เรียบร้อยเพื่อให้เกิดพลัง
อารมณ์ตามที่กวีต้องการ และการสร้างเสียงในลักษณะพิเศษ คือการ “เล่น” กับเสียงของภาษา

5.2.2 การวิเคราะห์ภาษาภาพพจน์ (Figures of Speech หรือ Figurative Language)

ภาษาภาพพจน์หมายความว่าถึงภาษาโวหาร คือคำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำ
เพื่อให้เกิดภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้งในใจของผู้อ่านและผู้ฟัง (กาญจนา นาคสกุล, 2521: 240.1)
ภาพพจน์เป็นกลวิธีในการใช้การเปรียบเทียบอย่างมีศิลปะ ความหมายของภาษาโวหารนั้นจึงไม่ตรง

ตามตัวอักษร ผู้แต่งจะพยายามทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่เด่นชัดมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความลึกซึ้งกว่าการกล่าวไปอย่างตรงไปตรงมา ภาพพจน์มีหลายประเภท ได้แก่

1. อุปมา (Simile) คือภาพพจน์การเปรียบเทียบสิ่งใดๆทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่ต่างจำพวกกันและมีคำเชื่อมเช่นคำว่า เหมือน ดุจ ดัง เช่น เปรียบ ปาน ราว ฯลฯ
2. อุปลักษณ์ (Metaphor) คือภาพพจน์เปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากกว่าทันที อาจจะไม่มีคำเชื่อมโยงหรือมีคำว่า เป็น ก็ได้
3. อนุนามมัย หรือสัมพจน์ย (Synecdoche) คือภาพพจน์ที่เกิดจากการใช้คุณสมบัติเด่นๆ ส่วนหนึ่งเพื่อแทนความหมายทั้งหมด
4. อธินามนัย หรือนามนัย (Metonymy) คือภาพพจน์ที่เกิดจากการใช้ชื่อเรียกรวมๆแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เป็นการเรียกชื่อสิ่งหนึ่งโดยใช้อีกสิ่งหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันแทน
5. ปุคคลาธิษฐาน (Personification) คือภาพพจน์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบ เป็นภาษาโวหารที่ใช้พรรณนา โดยนำสิ่งที่ไม่มีชีวิต หรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมาเปรียบเทียบกับเป็นคน หรือมีอากัปกริยาที่คล้ายกับคน นอกจากนี้มีคำว่าสมมติภาวะ (Apostrophe) เป็นการดำเนินความคิดที่กวีต้องการนำเสนอ อาจเป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้จริง
6. อติพจน์หรือการใช้คำพูดเกินจริง (Overstatement หรือ Hyperbole) คือภาพพจน์เปรียบเทียบเกินความเป็นจริง แต่เป็นจริงในความรู้สึก กวีอาจใช้คำพูดเกินจริงเพื่อเน้นความสำคัญหรือเพิ่มน้ำหนักกับสิ่งที่พูด เพื่อแสดงให้เห็นความจริงจิ่งในสิ่งที่กล่าวหรือให้เกิดอารมณ์ขัน
7. สัทพจน์ (Onomatopoeia) คือภาพพจน์เปรียบเทียบโดยใช้คำเลียนเสียง
8. วิภาษ (Oxymoron) คือภาพพจน์ที่เกิดจากการแสดงความหมายที่มีความขัดแย้งกันนำมาคู่กันได้อย่างกลมกลืน
9. อรรถวิภาษ (Paradox) คือภาพพจน์ที่เกิดจากการแสดงความหมายที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกันหรือเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึกกลงไปอาจตีความได้อย่างกลมกลืน คือการใช้คำที่ขัดแย้งมาคู่กัน แต่มีความหมายไปด้วยกันได้
10. การใช้คำพูดที่น้อยไปกว่าความเป็นจริง (Understatement) คือการใช้คำพูดที่น้อยกว่าความเป็นจริงหรือคำพูดที่ลดความสำคัญให้น้อยลงจากที่เป็นจริง อาจเป็นไปเพื่อประชด หรือเพื่อก่อให้เกิดความตลกขบขัน
11. สัญลักษณ์ (Symbol) คือคำหรือวลีที่มีความหมายในตัวเองและมีความหมายใหม่ที่หมายถึงสิ่งอื่นๆ ผู้อ่านจะเข้าใจได้หากเชื่อมโยงคำเหล่านั้นให้สัมพันธ์กับบริบทรอบข้าง

12. การอ้างอิง (Allusion) คือการกล่าวพาดพิงหรืออ้างอิงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่หรือข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็สามารถกล่าวถึงเพื่อให้เกิดความรู้สึก โดยไม่ต้องอธิบายด้วยตนเอง เพราะผู้อ่านสามารถเน้นอารมณ์ และสื่ออารมณ์โดยอาศัยความรู้พื้นฐานของผู้อ่าน หรือผู้ฟังร่วมด้วย

5.2.3 ลักษณะของวรรณศิลป์ในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

บทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจทั้งหมดในงานวิจัยนี้เป็นบทร้อยกรองทั้งหมด คำร้องจึงมีลักษณะของคำคล้องจอง การเปรียบเทียบ และลักษณะวรรณศิลป์อื่นที่ผู้ประพันธ์บรรจงเรียบเรียงขึ้น ถือได้ว่าเป็นการกลั่นกรองถ้อยคำจากวิถีคิด พยายามสร้างความหมาย ถ่ายทอดทัศนคติที่ลึกซึ้งของผู้ประพันธ์ วิธีการประพันธ์คำร้องด้วยบทร้อยกรองนี้ปรากฏขึ้นมาแต่อดีตเช่นเดียวกับในบทพระราชนิพนธ์ที่นำมาวิเคราะห์ส่วนแล้วแต่เป็นบทร้อยกรองทั้งสิ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวทางการพระราชนิพนธ์ตั้งที่พระราชทานคำแนะนำเกี่ยวกับการประพันธ์ไว้ว่า ผู้ประพันธ์ควรคำนึงว่าควรละเว้นคำที่สะกดสับกับคำที่ไม่ใช่ภาษาไทย นั่นคือคำยุโรปที่ยังมิได้รับรองว่าเป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทย หรือการใช้คำที่มีความหมายเฉพาะในกลุ่มของตน เพราะคนอื่นจะไม่เข้าใจ ควรยกเว้นคำหายาก โศก ผู้แต่งควรจะเลือกหาแก่นสารของเรื่องให้ชัดเจน และไต่ตรองให้ถ่วงถี่ก่อนจะประพันธ์บทใดๆ และควรแต่งเป็นคำพูดปกติก่อนจึงแปลงเป็นโคลง หรือการประพันธ์อื่นๆ ในภายหลัง ด้วยทรงเห็นว่าบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองนั้นสามารถสร้างความสุนทรีย์ได้ดีกว่าบทประเภทร้อยแก้ว ดังมีพระบรมราชาธิบายไว้ว่า

“ร้อยแก้วเสียเปรียบกาพย์ โคลง เพราะขาดจังหวะซึ่งชวนให้เพลิดเพลิน เช่น เราไปนั่งฟังเทศนาหรือฟังอาจารย์อธิบายก็ได้ประโยชน์ แต่เราคงไม่คิดเคาะจังหวะตามคำพระเทศน์ หรือตามคำของอาจารย์นั้นเลย แต่ที่เราไปนั่งฟังคนร้องเพลง หรือฟังดนตรี ฟังพิณพาทย์ เราอดเคาะจังหวะตามไม่ใคร่ได้ ดังนี้แปลว่า เสียงซึ่งมีจังหวะย่อมมีผลแก่เส้นประสาทของคนเราในทางดี คือ ทำให้บังเกิดความสงบหรือความสำราญใจไปได้ และสิ่งใดในโลกนี้ที่ทำให้บังเกิดความสงบหรือความสำราญโดยไม่มีโทษแล้ว ก็ควรยกว่าเปนนของดีได้แล้ว”

(อ้างอิงในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, 2505: 79)

ยุพร แสงทักษิณ (2547) ได้อธิบายลักษณะคำประพันธ์ของบทพระราชนิพนธ์ไว้ว่า เป็นประเภทกลอนประสม แต่ละวรรคมีจำนวนคำระหว่าง 6-9 คำปะปนกัน บางช่วงมีลักษณะคล้ายร้อยยาวคือ แต่ละวรรคมีจำนวนคำไม่จำกัด แต่จะมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรค เช่นในบทพระราชนิพนธ์คำกลอนเรื่องพระร่วง¹ เป็นการกล่าวถึง โดยไม่บอกอย่างตรงไปตรงมา แต่ทำให้ผู้อ่านผู้ชมเกิดความประทับใจต่อพระมหากษัตริย์ และเกิดความรู้สึกมุ่งมั่นที่จะสืบทอดความจงรักภักดีของประชาชนไทยในสมัยโบราณไว้ตลอดไป นอกจากนี้ สุกัญญา สุจนายา (2542: 202 - 216) ยังได้กล่าวถึงพระราชนิพนธ์บทนี้ไว้ในงานวิจัยเรื่อง “พระร่วง: วีรบุรุษในประวัติศาสตร์และวีรบุรุษทางวัฒนธรรม” ว่า พระร่วงเป็นทั้งวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ (Historic Hero) และวีรบุรุษทางวัฒนธรรม (Culture Hero) เป็นพระนามที่ใช้เรียกกษัตริย์ของอาณาจักรสุโขทัยที่ไม่ได้เจาะจงว่าพระองค์ใดเป็นที่ยอมรับและมีความศักดิ์สิทธิ์ จนกระทั่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ทรงมีภาพลักษณ์เป็นผู้นำแบบในอุดมคติ ด้วยพระราชกรณียกิจที่ทรงทำทั้งด้านการปกครอง การสั่งสอนธรรมะและค่านิยมของพระมหากษัตริย์องค์อื่นๆต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้โคลงเรื่องของพระร่วงที่ได้รับการเชื่อกันว่าเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนทุกคนมาเป็นสัญลักษณ์ของวีรบุรุษในการพระราชนิพนธ์พระร่วงคำโคลงต่อมา และยังนำเสนอความรักชาติในแง่มุขของชนชาติขอมว่า มีความรักในชาติบ้านเมืองและพระมหากษัตริย์ของตนเช่นเดียวกันกับคนไทย อย่างไรก็ตาม มีผู้กล่าวว่า บทพระราชนิพนธ์ส่วนใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ในการสื่อใจความของเนื้อหามากกว่าคำนึงถึงสุนทรียะความไพเราะของคำประพันธ์ ดังที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ (2505: 594 – 595) มีพระดำรัสไว้ว่า

“เขารูปเข้าแบบมากเกินไป แต่กวีนิพนธ์ของพระองค์ที่นับว่าเลิศที่สุดคือ โคลง ฉันท์ กลอนอันเกี่ยวกับความรักชาติ แต่สำหรับในทางอื่นๆ มีผู้เห็นว่าทำให้เกิดความรู้สึกอย่างลึกซึ้งจริงๆน้อยไป คือทรงแต่งให้ไพเราะเข้าแบบมากกว่าที่จะได้แต่งจากความรู้สึกอย่างแท้จริงของพระองค์”

วิธีการประพันธ์คำร้องด้วยร้อยกรองนี้ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยดังเช่นในผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ นายทวิศักดิ์ เสนาณรงค์ (อ้างถึงในประภาพรรณ วิจิตรวาทการ, 2536) กล่าวถึงลักษณะงานประพันธ์บทละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการไว้ว่า

¹ คำร้องไทยรวมกำลังและไทยสามัคคี

“เป็นงานเขียนที่มีสำนวนชวนอ่าน โวหารกล้า หนักแน่นเด็ดขาด มัก
แฝงด้วยคติชีวิต ถ้อยคำที่ไพเราะ หรือถ้าเป็นงานวิชาการก็ให้ประโยชน์แก่
ผู้อ่านทุกเรื่อง”

เช่นเดียวกับ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ทำอะไรเพื่อมหาชนต้องทำให้
ง่าย ต้องไม่เอาใจใส่กับวิจิตรศิลป์มาก เอาเป็นว่าเขาชอบ” (อ้างถึงในประอรรัตน์ บูรณมาตร, 2528:
149) ผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการจึงสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ชมทุกประเภท
เพราะส่วนใหญ่ใช้ภาษาทั่วไปทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ง่าย สำหรับบทเพลงที่ประกอบในละคร
นั้น พลตรีหลวงวิจิตรวาทการแต่งบทร้องและทำนองขึ้นเองทั้งสิ้น โดยเริ่มจากการประพันธ์คำร้อง
ในรูปแบบของคำกลอน คำคล้องจองจากนั้นจึงจะร้องหรือฮัมให้นักดนตรีฟัง แล้วจึงให้
หลวงประดิษฐไพเราะ คุรุชื่น ศิลปะบรรเลงซึ่งเชี่ยวชาญดนตรีไทย และพระเจนดุริยางค์ทางดนตรี
สากลทำเสียงประสาน เพื่อใช้ในการแสดง ประกอบกับเนื้อหาที่เต็มไปด้วยเรื่องราวน่าสนใจ
สนุกสนาน สามารถสร้างความประทับใจให้กับผู้ฟังและนำไปเป็นข้อคิดเพื่อให้เกิดสำนึกความรัก
ชาติได้มากกว่าต้องการเพียงถ่ายทอดคุณค่าทางวรรณศิลป์หรือดุริยางคศิลป์เท่านั้น

นอกจากนี้ วงดนตรีที่มีบทเพลงอันทรงคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์นั้นได้แก่ วงดนตรี
สุนทราภรณ์ คำร้องในบทเพลงของสุนทราภรณ์ส่วนมาก มาจากการประพันธ์ของ ครูแก้ว อัจฉริยะ
กุล ซึ่งได้เริ่มงานประพันธ์ไว้หลากหลายรูปแบบทั้งงานเขียนบทภาพยนตร์ ละครวิทยุ ละครเวที
เรื่องสั้น นวนิยาย ฯลฯ ที่ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาไทยทั้งสิ้น ครูแก้วเริ่มการประพันธ์
เนื้อร้องของบทเพลงนี้ตั้งแต่อายุ 19 ปี โดยมีผู้ร่วมแต่งทำนองหลายคน แต่ผู้ที่ทำงานร่วมด้วยมาก
ที่สุดคือ ครูเอื้อ สุนทรสนาน การใส่เนื้อร้องของครูแก้ว อัจฉริยะกุลนั้น สามารถนำมาร้องกับ
ทำนองที่ครูเอื้อประพันธ์ไว้ได้ไม่มีผิดเพี้ยน และเขียนได้รวดเร็วมาก ในหนังสือ “คิดถึง...ครูแก้ว
อัจฉริยะกุล” (จารุลินทร์ มุสิกะพงษ์, บรรณาธิการ, 2543: 32 – 33) พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
ภาณุพันธ์ ยุคลทรงกล่าวยกย่องครูแก้วไว้ว่า

“...ในฐานะที่ได้เขียนคำเพลงมาตลอด ขอยกย่องความสามารถของแก้ว
ในด้านนี้ไว้เหนือผู้ใดเพราะว่าเขาสามารถเขียนคำที่เพราะพริ้งได้ทุกชนิดและ
ด้วยความรวดเร็วและถูกต้อง ไม่มีใครเขียนได้รวดเร็วเสมอเหมือน...”

ครูเอื้อ สุนทรสนาน และครูแก้ว อัจฉริยะกุล ได้มีโอกาสเจอกันตั้งแต่ครั้งครูแก้วยังทำงานอยู่ที่กรมไปรษณีย์โทรเลข และครูเอื้อยังอยู่กรมศิลปากร จนกระทั่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตั้งสำนักงานโฆษณาการขึ้น โดยยกเอากองการวิทยุกระจายเสียงจากกรมไปรษณีย์โทรเลขมารวมอยู่กับกรมโฆษณาการ แต่ยังไม่มีโอกาสร่วมงานกัน จนกระทั่ง ได้มีโอกาสแต่งเพลงร่วมกันให้กับ “ไทยฟิล์มภาพยนตร์” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล (พระองค์ชายใหญ่) และหลวงสุขุมน้อยประดิษฐ์ นอกจากนี้ หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ ทรงกล่าวถึงความสามารถในการใส่คำร้องที่ร้องได้ไม่เพี้ยนหรือผิดความหมายนี้ไว้ (เรื่องเดียวกัน: 34) ว่า

“...การเป็นศิลปินผู้ประพันธ์คำร้องบทเพลงไทยสากลได้ดีของเมืองไทยนั้นมิใช่ของง่าย ภาษาไทยเป็นภาษาที่ไพเราะ มีเสียงสูง กลาง ต่ำในตัว การเลือกคำร้องให้เหมือนกับทำนองเพลง และตรงความหมายที่ต้องการจึงไม่ใช่ของง่าย แต่ลักษณะเช่นนี้หากใครทำได้ดี ผู้นั้นก็ได้ชื่อว่ามีความสามารถสูง มีอัจฉริยะ ซึ่งถ้าหากจะนับกันในบรรดาผู้มีความสามารถชั้นยอดของเมืองไทยแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าจะต้องมีแก้ว อัจฉริยะกุลรวมอยู่ผู้หนึ่ง...”

นักแต่งเพลงผู้มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งที่ชื่นชมการประพันธ์ของครูแก้วมากจนถือเป็นแบบอย่างในการแต่งเพลงคือ วราวุธ สุมาวงศ์ เพราะเห็นว่าเป็นเนื้อร้องที่กลมกลื่น ร้องแล้วได้ความหมายเดิม ไม่แปร่งวรรณยุกต์ เนื้อเพลงบริสุทธิ์ สุภาพ มีฉันทลักษณ์ที่ดี การสัมผัสนอก สัมผัสในของวรรคเพลงคล้ายกับวรรณคดี เช่นเดียวกับ ม.ร.ว.ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ที่กล่าวถึงผลงานของครูแก้วไว้ว่า

“...เนื้อร้องของครูแก้วนั้นเพราะที่สุดครับ สัมผัสนอก สัมผัสใน แล้วก็ให้ความหมายที่ซาบซึ้งเหลือเกิน เกือบจะไม่ใช้เนื้อร้อง มันเป็นกวีครับ เป็นกวีทีเดียวที่ครูแก้วประจงแต่งออกมา...”

(เรื่องเดียวกัน: 36)

นอกจากนี้ เกษม มิลินทจินดา ยังกล่าวถึงการใส่เสียงสูงต่ำของคำร้องของครูแก้วว่า มีความเหมาะสมกับทำนองดนตรีอย่างมาก ครูแก้วสามารถเลือกใช้คำที่มีเสียงสูง กลาง ต่ำ ตามลักษณะของอักษรไทย อีกทั้งยังถูกต้องตามวรรณยุกต์ด้วย ผู้ร้องไม่จำเป็นต้องเอื้อนเสียงให้ตรงกับคำหรือไม่ต้องพยายามร้องให้เสียงเพี้ยนที่ทำให้คำผิดความหมายตามทำนองดนตรี

มัลลิกา คณานุรักษ์ (2529: 146) ได้ศึกษาถึงการใช้อย่างไรของครูแก้วพบว่า มีการใช้ถ้อยคำ เรียบเรียงแบบเดียวกับที่กวีใช้กัน

“ใช้ภาษาที่เป็นนามธรรมที่บอกความรู้สึกสะท้อนใจอย่างรุนแรง
ไพเราะอ่อนหวาน สละสลวย ชวนฟังชวนซาบซึ้งตรึงใจ และเกินจริง แต่ทว่า
สื่อสาร ได้อย่างเข้าถึงอารมณ์ผู้ฟังแล้วจะรู้สึกกระทบใจ เกิดอารมณ์ได้รสชาติ
ตามเนื้อหาในบทเพลงทุกเพลง”

5.3 แนวคิดทางดุริยางคศิลป์

ณัชชา พันธุ์เจริญ (2551) กล่าวถึงลักษณะของการวิเคราะห์บทเพลงในทางคีตศิลป์และดุริยางคศิลป์นั้นเป็นเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ทั่วไป คือต้องวิเคราะห์ทั้งภายในและภายนอกของบทเพลง การจะวิเคราะห์ดนตรี ควรวิเคราะห์บริบทก่อนไม่ว่าจะเป็นชื่อเพลง ชื่อผู้แต่ง ภาพรวมของเพลง ฉะนั้นการจะวิเคราะห์เพลง สิ่งสำคัญก่อนอื่นคือ ประวัติเพลงและภาพรวมภายนอก เพราะจะทำให้คาดเดาได้ว่า เพลงนั้นจะมีลักษณะอย่างไร มีพื้นฐานของลักษณะการแต่ง เครื่องดนตรี ท่วงทำนองอย่างไร สิ่งที่ต้องทราบได้แก่ชื่อเพลง ลำดับของผลงาน ช่วงชีวิตที่ผู้ประพันธ์ได้แต่งเพลงนั้น จำนวนผลงานของนักประพันธ์คนนั้นเพื่อดูว่าได้รับความนิยมอย่างไรหรือไม่ ความสำคัญของเพลงที่แต่งว่าแต่งเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร ด้านภาพรวมภายนอก คือลักษณะของดนตรีไม่ว่าจำเป็นจำนวนท่อน เครื่องดนตรี ความเร็ว ความยาว ลักษณะทำนอง ลีลาท่วงทำนองของเพลง

การวิเคราะห์ตามทฤษฎีเพลงควรมองประกอบต่างๆ ได้แก่ทำนอง จังหวะ เสียงประสาน ลีลาเสียง นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ประโยคของเพลงว่าถูกนำมาร้อยเรียงอย่างไร มีหน่วยทำนองย่อยและรวมกันอย่างไร มีการใช้เทคนิคการซ้ำ การเขียนแบบ ลำดับขึ้น (Sequence) อย่างไร มีสังคีตลักษณะ (Musical form) ว่าเป็นแบบใด และควรหาจุดที่น่าสนใจของเพลงว่าส่วนใดมีความสำคัญมากที่สุด (Climax) ด้วยมีหลักการและเหตุผลด้านทฤษฎีดนตรีรองรับ

5.3.1 การวิเคราะห์ทำนอง

ทำนองหรือ Melody คือการนำเสียงหลายเสียงมาติดต่อกันเป็นชุดมีความสูงต่ำและสั้นยาวต่างกัน ทำนองที่ดีต้องมีความหมายและจบในตนเอง มีเสียงขึ้นลงให้เกิดสมดุล และมีเอกลักษณ์ให้ผู้ฟังเกิดความประทับใจ เสียงที่ได้ยินนั้นประกอบด้วยจังหวะ ทำนองและอาจจะมีลีลาเพิ่มขึ้นอีก เพราะบางครั้งทำนองสามารถติดหูคนฟังได้ถ้าลีลาดีโดยเฉพาะการนำเสนอใน

ทำนองแรก หากสี่สัปดาห์ประทับใจ ทำนองก็เป็นสิ่งที่จดจำได้ ไม่มีทฤษฎีใดที่สามารถยึดถือเป็นหลักในการแต่งทำนองที่ประสบความสำเร็จได้เสมอไป สิ่งที่เราควรเอาใจใส่วิเคราะห์ทำนองหลักและเป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์คือ

ช่วงเสียง (Range) คือระยะห่างระหว่างตัวโน้ต ถ้าเป็นวงจะวิเคราะห์รวมกันทั้งวง

ขั้นคู่ (Interval) คือการวิเคราะห์การเคลื่อน โน้ตจากตัวหนึ่งไปอีกตัวหนึ่งอย่างไร ตามขั้นหรือข้ามขั้น

ทิศทาง คือการดำเนินทำนอง มีอยู่ด้วยกัน 3 ทิศทางคือ ทิศทางขึ้นในกรณีที่มีตัวโน้ตตัวหลังสูงกว่า ทิศทางลงและทิศทางคงที่

ความสัมพันธ์ของทิศทาง สำหรับทำนองสองแนว เมื่อทราบทิศทางของแต่ละแนวแล้ว ก็สามารถวิเคราะห์ทำนองสองแนวว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร การเคลื่อนที่มี 3 รูปแบบคือ แบบขนาน (Parallel Motion) แบบสวนทาง (Contrary Motion) และแบบแนวเฉียง (Oblique Motion) นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาในเรื่องของโน้ตประดับ เพราะเป็นสิ่งที่เพิ่มชีวิตชีวาให้กับทำนอง แต่หากเป็นเพลงไทย ควรวิเคราะห์ “ทาง” มากกว่าโครงสร้างหลักของทำนอง เป็นการกำหนดทิศทางของโน้ต และทำนอง จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของเพลงอยู่ตรงส่วนใด แนวของเสียงประสานและแนวใดมีความสำคัญมากน้อยอย่างไร และจำนวนแนวเสียง เพื่อค้นหาแนวเสียงที่แท้จริงและแนวเสียงประสาน

5.3.2 การวิเคราะห์จังหวะ

จังหวะมีความสำคัญในการให้เสียงสั้น ยาวและการเน้นในบางจังหวะ อีกทั้งยังมีความเกียบให้เกิดความแตกต่างอีกด้วย คำศัพท์เกี่ยวกับจังหวะมีความหมายใกล้เคียงกัน

- จังหวะ (Beat) หมายถึงการเน้นจังหวะและจำนวนจังหวะใน 1 ห้องเพลง ทั้งนี้รวมถึงจังหวะเน้น (Accented Beat) จังหวะหนัก (Strong Beat) และจังหวะเบา (Weak Beat)

- ลักษณะจังหวะ (Rhythm) ใช้อธิบายสัญลักษณ์ที่บอกความสั้นยาวของตัวโน้ตและตัวหยุด

- อัตราจังหวะ (Time signature)

- จังหวะพิเศษ เช่น Syncopation, Hemiola, Anacrusis

- โครงสร้างหลักของจังหวะในบทเพลงนั้น

ผู้ที่มีความสามารถในการแต่งเพลงจะนำทำนองประกอบกับจังหวะที่น่าสนใจทั้งจังหวะเล่นและจังหวะเกียบมาเรียงร้อยต่อกันเพื่อให้เกิดท่วงทำนองที่ไพเราะน่าฟังต่อไป

5.3.3 การวิเคราะห์เสียง

สิ่งสำคัญที่ประกอบของดนตรีคือเสียงที่สามารถสัมผัสได้มากที่สุด เสียงมีองค์ประกอบหลายอย่าง ได้แก่

- สีต้นเสียง ได้แก่เครื่องดนตรี ประเภทเสียงดนตรี บทบาทของเครื่องดนตรี สมดุลในวงและเสียง
- ความเข้มของเสียง ได้แก่จำนวนเครื่องดนตรี คุณสมบัติของเครื่องดนตรีและเครื่องหมายแสดงความเข้มของเสียง
- จำนวนดนตรี การควบคุมลักษณะเสียง เทคนิคเครื่องดนตรี
- เนื้อดนตรี ความหนาแน่นของเนื้อดนตรีและกระบวนแบบ

5.3.4 การวิเคราะห์ประโยคเพลง ได้แก่

- ทิ้งท่วงทำนองเอกและรอง
  - ลักษณะประโยคเพลง เช่นประโยคถามตอบ ประโยคใหญ่ กลุ่มประโยค ประโยคเหลื่อม
  - เทคนิคการพัฒนาประโยคเพลง เช่นการซ้ำ หัวงลำดับทำนอง การพลิกกลับ การถอยหลัง การแปร การเลียน การปรับ โน้ต ผสมผสานเทคนิคการพัฒนา
  - โครงสร้างประโยคหลักของเพลง
- นอกจากนี้ยังมีเรื่องจิตลักษณะและลักษณะเสียงประสานอีกด้วย

5.3.5 การแบ่งประเภทบทเพลง

บทเพลงไทยสากลมีรูปแบบการแต่งที่หลากหลาย สิ่งสำคัญคือการประสานระหว่างเนื้อร้องและทำนองในรูปแบบจังหวะต่างๆ (คมสันต์ วงศ์วรรณ, 2551) เช่น

1) เพลงพาเหรด (March) – เป็นเพลงที่มีจังหวะการเน้นชัดเจน สม่่าเสมอ โดยมากเพื่อประกอบการเดินแถวของพวกทหาร หรือเพื่อประโยชน์ในการปลุกใจ มีทำนองคึกคัก ตื่นเต้น เรียกว่า Military March และเพลงเดินพาเหรดที่มีจังหวะช้า ใช้ในการเดินขบวนแห่ เช่นแห่ศพ เรียกว่า Processional March มักแต่งในอัตราจังหวะ 4/4 2/4 หรือ 6/8

2) เพลงเต้นรำ ได้แก่เพลงที่ใช้สำหรับการลีลาศประเภทต่างๆเช่นใน จังหวะแทงโก วอลท์ ฯลฯ

- Tango – แทงโก เป็นการเต้นรำที่มีแบบอย่างสงมาจาก การเต้นรำของชาวนิโกรอาฟริกัน ซึ่งต่อมาได้รับความนิยมในหมู่อเมริกันเชื้อชาติสเปน โดยใช้จังหวะและการเคลื่อนไหวที่มีแบบฉบับการเต้นของสเปน

- Waltz – วอลท์ซ คนตรีเต้นรำดั้งเดิมในออสเตรีย ¼ ของชาวเยอรมัน ได้รับความนิยมาในปี ค.ศ.1800 สามารถปรับเปลี่ยนความเร็วได้จากช้าถึงค่อนข้างเร็ว เพลงวอลท์ซพัฒนามาจาก เพลงเลนด์เลอร์ (เพลงเต้นรำชาวออสเตรีย) เป็นเพลงเต้นรำแรกๆเพลงหนึ่งที่คู่เต้นจะโอบกอดกันเต้นไป

จากที่กล่าวมาแล้วว่า คนตรีเป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่ได้รับผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สำหรับประวัติศาสตร์ดนตรีไทยมีหลักฐานของวิวัฒนาการด้านดนตรีของไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จากเพลงไทยเดิมที่บรรเลงโดยเครื่องดนตรีไทยทั้งหมด กลายเป็นวงดนตรีไทยแบบผสมผสานกับเครื่องดนตรีจากชาติต่างๆ เช่นจิมจากจีน กลองมลายูจากชวา รวมถึงการผสมผสานกับเครื่องเป่า เครื่องสายของคนตรีตะวันตก ส่งผลให้เสียงดนตรีบรรเลงในประเทศไทยมีความผสมผสาน เสมือนสำเนียงภาษาที่หลากหลาย ซึ่งนอกจากการนำเครื่องดนตรีจากต่างประเทศเข้าร่วมบรรเลงกับเครื่องดนตรีไทยแล้ว ในด้านลักษณะของเสียง การบรรเลง เนื้อหา และรูปแบบของเพลงไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของผู้สร้างสรรค์และผู้ฟังไปตลอดตามกาลเวลา

แสดงให้เห็นว่าคนตรีมิได้มีบทบาทเพียงแต่ให้ความสนุกสนานบันเทิงเท่านั้น คนตรียังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดความรู้สึกของผู้คนในยุคต่างๆ เพราะเนื้อหาที่ปรากฏนั้นได้ถ่ายทอดจินตนาการของผู้ประพันธ์อันได้รับแรงบันดาลใจจากยุคสมัยของตน สำหรับผู้ฟังที่นอกจากจะได้รับความสนุกสนานบันเทิงแล้ว ยังได้รับการขัดเกลา ปลูกฝังทัศนคติต่างๆผ่านบทเพลงอีกด้วย บทบาทหน้าที่ของคนตรีจึงเปรียบเสมือนตัวหนังสือที่มีชีวิต ถ่ายทอดเรื่องราวอย่างมีชีวิตชีวา น่าฟัง น่าสนใจ เจตนา นาควัชระกล่าวไว้ว่า คนตรีมีความพิเศษกว่าศิลปะอย่างอื่น เพราะสามารถเกิดได้เพียงครั้งเดียว ผู้ฟังก็ฟังได้เพียงครั้งเดียว และเช่นกันว่าความประทับใจ ความซาบซึ้งที่เกิดขึ้นจะติดตราตรึงในความรู้สึกที่แต่ละคนมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนเป็นเจ้าของความรู้สึกนั้น ไม่มีใครสามารถเรียกคืนกลับไปได้แม้แต่ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานนั่นเอง

5.3.6 ลักษณะของดุริยางคศิลป์ในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

นอกเหนือจากคำร้องที่มีส่วนสำคัญในการสร้างสุนทรียะในการฟังเพลงแล้ว ท่วงทำนองหรือคุณค่าทางดุริยางคศิลป์ก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งคือการประสานคุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ให้สอดคล้องกันอย่างลงตัวตามรสนิยมของผู้ฟัง บทเพลงปลุกใจในช่วงแรกมักใช้ท่วงทำนองแบบเพลงเดินแถว หรือเพลงมาร์ช ก็เพราะเป็นที่นิยมและเห็นว่าจังหวะที่ฮึกเหิมนี้จะปลุกจิตใจของผู้ฟังได้ อย่างไรก็ดี แนวทำนองที่ใช้มักมีลักษณะคล้ายกับทำนองเพลงไทยเดิมอยู่บ้างเนื่องจากต้องประพันธ์ให้สอดคล้องกับรสนิยมของผู้ฟังด้วย ดังเช่นในผลงานของ ครูเอื้อ สุนทรสนาน ได้สร้างทำนองมาจากเพลงไทยเดิมส่วนหนึ่งผสมกับวิธีการขับร้องที่มีการเอื้อนลูกคอ การผสมผสานรอยต่อของคำร้อง วรรคเพลงอันเป็นแบบแผนของเพลงไทยพื้นบ้านและเพลงไทยเดิมทำให้ผู้ฟังสามารถคุ้นชินกับทำนองได้ง่าย สิ่งมหัศจรรย์สิ่งหนึ่งที่สุนทรภรณ์สร้างไว้คือ การกลับไปหาแรงคลาใจของวรรณศิลป์ไทยมาใส่ทำนองและเครื่องดนตรีฝรั่งเป็นอย่างดี เจตนา นาควิธระ ได้กล่าวเกี่ยวกับคุณค่าทางวรรณศิลป์ไว้ในบทความ “ความประสานสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์ในเพลงสุนทรภรณ์” (อ้างถึงในสุกรี เจริญสุข, 2532: 58) ได้กล่าวว่า

“...อันที่จริงกลุ่มสุนทรภรณ์มิใช่ผู้ให้กำเนิดเพลงไทยสากล แต่อัจฉริยะบุคคลกลุ่มนี้ปรับภาษาไทยให้เข้ากับลีลาตะวันตกได้ โดยที่ทำให้เพลงไม่เพี้ยน ทั้งนี้เพราะสามารถใส่เสียงวรรณยุกต์ที่ไม่ขัดกับโน้ตสากล...”

ลักษณะทางวรรณศิลป์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามรสนิยมของผู้ฟัง ทั้งนี้อาจมีปัจจัยมาจากการเผยแพร่บทเพลงสากลจากต่างประเทศในช่วงเวลาต่อมา

5.4 ความสัมพันธ์ของแนวคิดศิลปะกับแนวคิดทฤษฎีอื่น

“...ศิลปะทำให้เราเป็นคนดี รักใคร่ซึ่งกันและกัน ทำให้เรามีภาวะเป็นมนุษย์ที่แท้จริง ฉะนั้นศิลปะจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชีวิตที่มีวัฒนธรรมของชาติ...”

(ศิลป์ พีระศรี อ้างถึงในวิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2546)

จากคำกล่าวของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ช่างต้นแสดงให้เห็นว่า ผลงานทางศิลปะใดๆก็ตามมีความสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกอื่น ๆ นอกเหนือจากตัวของผลงานศิลปะนั่นเอง ศิลปะทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นงานวรรณกรรม ดนตรี จิตรกรรม ประติมากรรมหรือมณฑานศิลป์ ล้วนแล้วแต่เป็นอาหารของจิตใจและแสดงออกถึงพุทธิปัญญาของมนุษย์ ทำให้เราได้ผลิตเพลินเจริญใจ สงบเยือกเย็น ศิลปะทำให้เราเป็นคนดี รักใคร่ซึ่งกันและกัน ทำให้เรามีภาวะความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง ฉะนั้นศิลปะจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชีวิตที่มีวัฒนธรรมของชาติ และเมื่อศิลปะเป็นผลผลิตจากความคิดของมนุษย์ในวัฒนธรรมหนึ่งๆแล้ว เมื่อวันเวลาเปลี่ยนไป รูปแบบ ลักษณะ ผลงานทางศิลปะอันเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เราจึงสามารถทำความเข้าใจความคิด ทศนคติของผู้คนในยุคต่างๆผ่านงานศิลปะซึ่งเป็น “สัญลักษณ์” ทางวัฒนธรรมนี้ได้ด้วย (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2546: 132 - 135)

การศึกษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนี้ ได้รับความสนใจจากนักคิดในหลากหลายสาขาวิชา ทั้งในทางมนุษยศาสตร์ มานุษยวิทยาหรือทางสังคมศาสตร์ เพราะการศึกษาเรียนรู้สัญลักษณ์ (Symbolic needs) ต่างๆที่มีการยอมรับความหมายร่วมกัน นักทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้สัญลักษณ์ของบุคคลและสังคมได้แก่ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead, 1863 - 1931) โดยใช้สัญลักษณ์ต่างๆ และสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดคือ “ภาษา” (Linguistic) ที่เมื่อมนุษย์รู้จักตีความสัญลักษณ์เพื่อประโยชน์ในการโต้ตอบระหว่างกันแล้ว ก็จะหันมามองความเป็นตัวตนของตนเอง และผู้อื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เพื่อการกระทำโต้ตอบกันโดยอาศัยกระบวนการทางความคิด (Mental process) การให้ความหมายและการตีความสัญลักษณ์ เพื่อให้มนุษย์ได้พัฒนาจิตใจสู่การประพฤติปฏิบัติของตนเอง อากัปกริยา (Gesture) ที่แสดงออกของมนุษย์มาจากประสบการณ์ภายในที่เกิดจากการเฝ้าสังเกตและจดจำจากบุคคลอื่น มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์เนื่องจากมีกลไกทางความคิด วางแผน ปรับพฤติกรรมให้เข้ากับสถานการณ์ด้วยทัศนคติพื้นฐาน (Common attitude) ที่ทั้งผู้แสดงสัญลักษณ์และผู้ที่ได้รับเรียนรู้และเข้าใจตรงกัน เกิดเป็นสำนึกของบุคคล (Consciousness of self) และสามารถกลายเป็นสำนึกของชุมชน สังคมนั้นในที่สุด (John P.Hewitt, 2545: ลิวอิส เอ. โคเซอร์, 2547: สุภางค์ จันทวานิช, 2551)

นอกจากนี้ John P.Hewitt (2545: 43 - 45) ยังได้กล่าวถึงการแสดงพฤติกรรมซ้ำๆของสังคมที่มีผลมาจากการกระทำหรือทัศนคติของคนๆหนึ่ง ที่มีความแตกต่างกันระหว่างคนและสัตว์ เพราะหากเป็นรูปแบบของพฤติกรรมหรือสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติของสัตว์ทั่วไป ก็จะตอบสนองตามสัญชาตญาณที่มิได้มีการควบคุม ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และ

พฤติกรรมจะถูกกำหนดไว้ตายตัวว่าสัญลักษณ์ใดจะแทนความหมายใด ไม่จำเป็นต้องใคร่ครวญอีก แต่ในกรณีของมนุษย์นั้น จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด ซีให้เห็นว่าสัญลักษณ์ (Symbol) ต่างๆสามารถปลุกเร้า (Arouse) ให้ผู้ใช้หรือผู้รับรู้ได้แบ่งปันการตอบสนองด้วยการให้คุณค่าและทัศนคติที่มาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน ซึ่งมีความสำคัญและน่าสนใจของการใช้สัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารความหมายต่างๆดังกล่าว เช่นเมื่อกล่าวคำว่า “ไฟ” สำหรับสัตว์ที่ได้กลิ่นใหม่จะรู้ได้ทันทีว่าเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติขึ้น เตรียมตัวที่จะวิ่งหนีเท่านั้น แต่หากเป็นมนุษย์จะให้ความหมายของไฟไว้หลากหลายทั้งที่เป็นความหมายโดยตรงและความหมายที่แฝงด้วยนัยยะต่างๆ เพราะจากประสบการณ์การเรียนรู้และรับรู้ความหมายเกี่ยวกับไฟที่ไม่ได้มีเฉพาะความหมายของเปลวเพลิงเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความร้อน ความอบอุ่นจากเตาผิง ความหอมหวานของอาหารที่ปรุงด้วยเปลวไฟ หรือสถานการณ์ไฟไหม้ที่สร้างความสูญเสียต่อร่างกายและทรัพย์สิน ทำให้เกิดความพยายามหาทางแก้ไขปัญหาการดับไฟด้วยวิธีต่างๆ ตลอดจนการหาทางป้องกัน การแนะนำต่อกันระหว่างบุคคล สังคมเมื่อเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ จะเห็นได้ว่าคำเพียงคำเดียวกันนี้ได้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างคนและสัตว์ เพราะด้วยวิธีการคิดและการสื่อความหมายที่มีระดับแตกต่างกัน นอกจากนี้ในทางพระพุทธศาสนายังให้ความหมายของ “ไฟ” ว่าหมายถึงความริษยาที่ครอบงำจิตใจมนุษย์ให้หลงอยู่ในวังวนของกิเลสตัณหาที่ทำให้เกิดปัญหามากมาย เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องหาหนทางในการดับทุกข์หรือดับไฟดังกล่าว และแสวงหาความสุข สงบ สันติ (พุทธทาสภิกขุ, 2530)

จากที่กล่าวถึงความหมายของคำที่ให้ ความหมายต่างๆในบริบทหรือการเปรียบเทียบที่แตกต่างกัน ในงานวิจัยครั้งนี้สนใจที่จะศึกษาในความหมายของคำที่ก่อให้เกิดความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกันทางภาษาซึ่งก็คือสัญลักษณ์ในรูปแบบของคำประพันธ์ใน “บทเพลง” ที่ถือว่าเป็น “ภาษา” ประเภทหนึ่งที่มีการถ่ายทอดความคิดต่อกันและยังส่งผลต่อการกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออก และจากที่กล่าวไปแล้วว่าการเรียนรู้พฤติกรรมเหล่านั้น เกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่มาจากการเล่นแบบพฤติกรรมของคนอื่นๆในสังคมนั้นเช่นแนวคิดของการเลียนแบบ (Representation) จากนั้นจึงประยุกต์มาเป็นรูปแบบ ลักษณะพฤติกรรมของตน เช่นเดียวกับที่เรียกว่า “นิมิต” หรือ Habitus ตามแนวคิดของปีแยร์ บูร์ดิเยอ หรือดังเช่นแนวคิดเรื่องรูปทรงทางศิลปะ (Form) และเมื่อผ่านกระบวนการดังกล่าวแล้ว ผู้ใช้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ด้วยการแสดงออกด้วยความคิด ความเข้าใจของตนเองในแนวทางของแสดงออกซึ่งความรู้สึก (Expression) ซึ่งเป็นแนวคิดการเรียนรู้ทางศิลปะเช่นกัน ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของนักคิดด้านปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ เฮอร์เบิร์ต บลูมเมอร์ (Herbert Blumer, 1900 – 1987)

โดยให้ความสำคัญกับการคิดวิเคราะห์และรู้ลึกจาก “ภายใน” ระหว่างบุคคลโดยมีสถานการณ์ที่มีความเฉพาะเกิดขึ้น กล่าวคือ เมื่อมีเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความตระหนัก บุคคลในสังคมจะเกิดอารมณ์ร่วมเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ทำให้ปัจเจกมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์และมีจุดสนใจร่วมกัน เกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พฤติกรรมที่เกิดขึ้นนี้มีผลจากประสบการณ์ของผู้กระทำเองที่เกิดการเรียนรู้มาก่อน

นอกจากนี้ จอร์จ เฮร์เบิร์ต มีด ยังกล่าวถึงประสบการณ์ว่าเป็นที่มาของ ความสำนึกซึ่งเป็นวาทกรรมภายในซึ่งถูกดำเนินไปโดยสื่อที่เป็นสาธารณะ เริ่มการเรียนรู้จากความคิดที่มาจากประสบการณ์ส่วนตัว ผู้สังเกตการณ์ทางสังคมที่มีนัยสำคัญและถูกจัดระเบียบจากจุดยืนของ “บุคคลอื่นทั่วไป” การเชื่อมวาทกรรมแบบต่างๆของปัจเจกเข้ากับของสังคมที่มีได้ปรากฏเฉพาะในความคิด แต่เป็นภววิสัยของประสบการณ์ ความแตกต่างของนักคิดที่มีความคิดสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สามารถอธิบายได้จากสภาวะการณ์ของชีวิตและเงื่อนไขที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน นักคิดที่ให้ความสำคัญกับการตีความและการนำสัญลักษณ์มาใช้อีกคนหนึ่งคือ ปีแยร์ บูร์ดิเยอ โดยให้ความสำคัญของ “ภาษา” ในการเป็นเครื่องมือการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสาร เช่นเดียวกัน ในทฤษฎีของ ปีแยร์ บูร์ดิเยอ เรียกการกระทำเหล่านี้ว่า “สำนึกเชิงปฏิบัติ” (Sens pratique) ซึ่งสิ่งที่บุคคลแสดงออกมิได้เกิดจากการทำตามกฎระเบียบของสังคม แต่จะเกิดขึ้นด้วยการปลูกฝังให้หลอมรวมเป็นตัวบุคคลและได้รับการตอกย้ำแน่นขึ้นไปเรื่อยๆซึ่งแตกต่างจากความเคยชิน ที่เกิดจากการกระทำซ้ำๆจนเป็นกิจวัตร โดยมิได้มีมิติของความสามารถในการก่อให้เกิดการกระทำนั้น และยังไม่เหมือนกันวัฒนธรรมซึ่งเป็นคำที่มักจะมีหลายความหมายตามแต่วัตถุประสงค์และการนำไปใช้ และที่สำคัญคือไม่ได้สื่อให้เห็นถึงการฝังฝังและอำนาจครอบงำของการปฏิบัติ นั้น ฉะนั้น ลักษณะสำคัญของ Habitus ในความคิดของ ปีแยร์ บูร์ดิเยอ คือเกิดขึ้นจากการปลูกฝังกระบวนการรับรู้และประเมินคุณค่าต่างๆของสังคมเข้าไปร่างกายและจิตใจจนหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว (ปีแยร์ บูร์ดิเยอ แปลโดยชนิดา เสถียมไพศาลสุข, 2550: 91 – 93) โดยบุคคลจะสร้างรูปแบบ (Form) วิธีการคิดของตนเองขึ้นเพื่อเป็นฐานในการแสดงออกความรู้สึกของตนเองผ่านพฤติกรรมต่างๆ

สรุปได้ว่า “บทเพลง” ถือเป็นผลงานศิลปะประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์จาก อารมณ์ ความรู้สึกจากภายในที่แสดงออกมาเป็นคำร้องและทำนอง หากจะมองในแง่ของศิลปะที่มีความงาม ความไพเราะแล้ว บทเพลงที่ได้รับการยอมรับก็คือ บทเพลงที่มีคุณค่า มีความงาม ฟังแล้วมีความสุข อิ่มใจ จับใจ ทำให้ผู้ฟังสามารถเปิดใจรับฟังได้เป็นอย่างดี แต่หากจะมองในแง่ของการใช้ประโยชน์

จากผลงานศิลปะนี้ คงต้องพิจารณาในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดความคิด ค่านิยม ทศนคติเพื่อให้ผู้ฟังได้ตระหนักและเข้าใจความหมายที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อออกไป ซึ่ง การจะเข้าใจความหมายเหล่านี้ไปในทิศทางใดนั้น จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และการตีความของผู้ฟังจากประสบการณ์ และความเชื่อส่วนบุคคล และเมื่อบุคคลในสังคมให้ ความหมายและตีความบทเพลงเหล่านั้นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีต่อกันซึ่งมีที่มาจาก การเข้าใจระบบสัญลักษณ์และความหมายร่วมกันนั่นเอง ฉะนั้น ผลงานศิลปะจึงมีบทบาทอย่างมากในการเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่จะประสานความสัมพันธ์ ระหว่างคนในสังคมได้อย่างแนบเนียน ด้วยความรัก ความเชื่อและความเข้าใจร่วมกัน และในกรณี ของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดง ออกมาเป็นผลงานศิลปะประเภทหนึ่งที่สามารถโน้มน้าวใจผู้ฟังด้วยท่วงทำนองและการเรียงร้อย ถ้อยคำที่ไพเราะตามรสนิยม กระชับ สื่อความหมายตรงใจด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ

ผู้ฟังจะเรียนรู้ความหมายของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจจากการฟังเป็นลำดับ แรก การฟังซ้ำบางท่อนเพลงถือเป็นการต่อยอดความหมายให้ผู้ฟังได้ตระหนักถึงนัยยะที่ซ่อนอยู่ใน เนื้อหาเหล่านั้น ผู้ฟังจะเริ่มจดจำและเลียนแบบบทเพลง กลั่นกรองเป็นความรู้ความเข้าใจ สร้าง รูปแบบความคิด ทศนคติต่างๆและถ่ายทอดแสดงความรู้สึกของตนเองผ่านบทเพลงหรือพฤติกรรม อื่นๆอันได้รับอิทธิพลจากเนื้อหาเหล่านั้นได้อีกด้วย และหากจะพิจารณาจากแนวคิดของ เฮอริเบิร์ด บลูมเมอร์ แล้ว บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจได้แสดงสัญลักษณ์ที่มีความเฉพาะตัวในการ สร้างแนวคิด ทศนคติในเรื่องความรักชาติซึ่งถือว่าเป็นสภาวะการณ์ที่ไม่ปกติของสังคมทั่วไป การศึกษาความหมายที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุก ใจจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่ามีวิธีการอย่างไร การใช้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดส่งผล อย่างไรและมีความสำคัญต่อค่านิยมของสังคมหรือไม่ จึงต้องทำการศึกษาต่อไป

ตอนที่ 6 บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

งานด้านศิลปะถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความคิด ทศนคติ การสร้างสรรค์ของ แต่ละวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยงานศิลป์หลากหลายแขนง เช่นดนตรี นาฏศิลป์ จิตรกรรม และ ประติมากรรม สิ่งเหล่านี้เป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของศิลปินตามแต่ละช่วงเวลา หรือประสบการณ์ที่ได้รับมาใหม่ และเป็นการแสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของศิลปิน ผู้สร้างสรรคงานเหล่านั้นด้วย เพราะงานศิลปะเป็นผลผลิตทางความคิดของมนุษย์ ฉะนั้นเมื่อสภาพ ทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ความคิดและจิตใจของคนในสังคมก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ส่งผลให้งานศิลปะที่เป็นผลผลิตของความคิดและจิตใจมีการเคลื่อนไหวไปตามกระแสของสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเป็นไปอย่างช้าๆ ในลักษณะที่เรียกว่า “วิวัฒนาการ” มากกว่า “การปฏิวัติ” (สงัด ภูเขาทอง, 253-: 173)

6.1 ดนตรีกับชีวิต

วิรุณ ตั้งเจริญ (2546: 73) กล่าวว่าดนตรีเกิดขึ้นพร้อมกับที่มนุษย์เริ่มมีสำนึกเกี่ยวกับความงาม ความไพเราะ ความรื่นรมย์ การกำเนิดของเสียงดนตรีอาจจะเริ่มต้นจากการฟังเสียงธรรมชาติ และการสร้างสรรค์โดยไม่ตั้งใจ แต่ในระยะต่อมาจึงใช้ดนตรีเป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกและความต้องการมากขึ้น และก่อกำเนิดเครื่องดนตรีต่างๆ หนึ่งในเป้าหมายของดนตรีคือเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความรักและสันติภาพ กระตุ้นให้เกิดความเบิกบาน ผ่อนคลายความทุกข์ที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งทำให้ลดความเจ็บปวด อ่างว้าง คุณค่าของดนตรีจึงมิได้เกิดขึ้นด้วยทัศนคติที่ดีต่อประวัติหรือการสร้างสรรค์ดนตรีเท่านั้น หากเกิดขึ้นเมื่อได้รับฟังดนตรี ทำให้ในบางครั้งเราสามารถใช้นดนตรีเป็นสื่อแสดงอารมณ์ได้ดีกว่าคำพูด แต่กระนั้นดนตรีมีระเบียบวินัยในตนเองด้วยทฤษฎีการสร้างสรรคบทเพลง การฟังดนตรีไม่เพียงส่งผลให้ผู้ฟังก่อเกิดความรักในเสียงของบทเพลงเท่านั้น แต่จำเป็นต้องแสดงความรักต่อดนตรีได้ด้วย ดนตรีเกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ ดนตรีมีพัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็คนตรีตะวันตกหรือคนตรีตะวันออก ดนตรีคลาสสิก ดนตรีโรแมนติก ดนตรีเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องจากความคิดที่ไม่หยุดนิ่งของคีตกวี

(Composer) นักดนตรี (Musician) และนักร้อง (Singer) ไชแสง สุขะวัฒนะ (2529: 77) กล่าวถึงแรงบันดาลใจและการสร้างสรรค์ของคีตกวีต้องเกิดจากแรงบันดาลใจต่อธรรมชาติว่า “เมื่อคีตกวีเกิดมี IDEA ขึ้นมาแล้ว เขาก็พร้อมที่จะใช้ IDEA นั้นเป็นขบวนการอันแรกที่จุดไฟทิพย์ของการสร้างสรรค์ของเขาให้โชติช่วงขึ้น” หรือแม้แต่นักกวีเอกเช่น โมสาร์ท ยังมีความคิดเห็นที่แสดงไว้ในรายงานที่ค้นพบว่า “การสร้างสรรคในการแต่งเพลงของเขาได้หลั่งไหลออกมาเหมือนน้ำคั่ง” ในหัวของเขา มีคนตรียู่มากมาย มีผู้ค้นพบเกี่ยวกับการเขียนเพลงว่า บางครั้งโมสาร์ทไม่จำเป็นต้องแก้ไขสิ่งที่ตนเองคิดเพราะได้สังสมความคิดไว้ในจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก เพราะได้ทำงานอย่างหนักในการคิดเสียงดนตรีและจดจำออกมาเขียนเป็นโน้ตดนตรีที่สมบูรณ์

ศิลปะการดนตรี เป็นการแสดงศิลปะ โดยใช้เสียง เสียงมีความคล่องตัวและสามารถกระตุ้นอารมณ์ได้เป็นอย่างดี จึงมีนักปราชญ์บางคน เช่น อาเทอร์ โชเพนฮาวเออร์ (Arthur Schopenhauer, 1788 – 1860) ยกย่องดนตรีว่าเป็นศิลปะสูงสุด การที่เสียงไม่สามารถให้ภาพที่ชัดเจนนั้น ถือเป็นลักษณะพิเศษของดนตรีที่จะกระตุ้นให้ผู้ฟังสามารถสร้างอารมณ์ตามความถนัด ความสนใจได้อย่าง

เต็มที จากการประเมินคุณค่าตามประสบการณ์เบื้องหลังของแต่ละบุคคล คนตรีมีอิทธิพลอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อการรักษาความสงบหรือต้องกระตุ้นความรู้สึกต่างๆ คนตรีสามารถสร้างอารมณ์ได้ตามความต้องการของผู้สร้างสรรค์อย่างไม่มีข้อจำกัด (อำนาจ เย็นสบาย, 2520: 10)

ความสำคัญของดนตรีที่นอกเหนือจากการเสริมสร้างอารมณ์ที่ดีแล้วนั้น ยังเป็นการกล่อมเกลาลจิตใจให้เกิดความสำนึกและสติร่วมกันในด้านต่างๆ กิจกรรมที่ใช้ดนตรีเป็นสื่อสามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกได้หลากหลาย เช่น ในหนังสืออนุสรณ์คุณหญิงประภาพรธรรม วิจิตรวาทการ (2536) ได้กล่าวถึงความรู้สึกถึงความสำคัญของดนตรีที่หลวงวิจิตรวาทการเคยเล่าให้ฟังเมื่อยามที่ถูกจองจำว่า ตอนตื่นเช้าทุกวันจะได้ยินเสียงเพลงที่ร้อง โดยหมู่พนักงานโทษหญิงหลายสิบคน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดี ถูกต้องตามโน้ตทุกคำ วันพฤหัสบดีร้องเพลงเดินและเพลงแหลมทอง วันศุกร์ร้องเพลงเดินและเพลงรักเมืองไทย วันถัดมาก็ร้องเพลงแหลมทองกับเพลงรักเมืองไทย ที่ให้ร้องเพลงเหล่านี้ก็เพื่อปลุกใจให้รักชาติ ใช้เพลงเป็นเครื่องอบรมจิตใจ

ดนตรี มีลักษณะเช่นเดียวกับศิลปะทั้งหลายที่มีความแตกต่างกันในแต่ละสังคมวัฒนธรรม คนตรีประกอบกันด้วยหลายส่วน คือเครื่องดนตรี ท่วงทำนอง ลีลาการร้อง และเนื้อหาของบทเพลง โคลแม็กซ์ ในหนังสือ Folk song style and culture (อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ, 2544) กล่าวถึงเนื้อเพลงในสังคมที่มีความแตกต่างกันว่า สังคมที่มีระบบการติดต่อสื่อสารวางอยู่บนพื้นฐานของการใช้ภาษาที่รัดกุม คือวัฒนธรรมที่มีการใช้ภาษาเพื่อการตรากฎหมาย สละสลวยชัดเจน บทเพลงเนื้อร้องในสังคมแบบนี้จะมีเนื้อร้องที่มีความหมายชัดเจน ในขณะที่สังคมที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน สมาชิกปฏิบัติตนไปตามบทบาทหน้าที่อย่างไม่จำเป็นต้องมีข้อบังคับ เนื้อหาของเพลงอาจมีเพียงคำพูดที่ไม่สละสลวย ไม่มีท่วงทำนองที่ซ้ำซ้อน มีความหมายไม่ชัดเจน หรือในสังคมที่ไม่มีผู้นำอย่างเป็นทางการหรือลักษณะการปกครองที่มีความเท่าเทียมกัน การร้องเพลงจะไม่มีแบ่งกลุ่มเป็นการร้องประสานเสียงไปพร้อมกัน ในขณะที่มีการแบ่งแยกชนชั้น มีสถาบันทางการเมืองที่แน่นอนชัดเจน จะแบ่งนักร้องออกเป็นนักร้องหลักและนักร้องย่อยหรือกลุ่มประสานเสียง นอกจากนี้ ในสังคมที่ผู้หญิงได้รับการยอมรับ การยกย่อง ผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในการผลิตผลงานเพลงสูง อาจเป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง

มีการตั้งข้อสันนิษฐานจากนักมานุษยวิทยาบางคนว่า จังหวะและท่วงทำนองของเพลงพื้นบ้านส่วนมากมาจากจังหวะการเต้นหัวใจของเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา และเกิดขึ้นระหว่าง

พัฒนาการของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการอุ่ม แกว่ง ไกวที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม ฉะนั้นอาจทำให้รูปแบบจังหวะและทำนองมีความแตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรมด้วย พิชัย ปรัชญานุสรณ์ (2529: 2) นักมานุษยวิทยาได้กล่าวถึงดนตรีว่า ดนตรีเป็นเรื่องราวที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของมนุษยชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดนตรีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน คือสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ทั้งความคิด อารมณ์และจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ เรื่องราวความคิดของมนุษย์นั้นกว้างขวางดุจอวกาศ อีกทั้งยังเป็นเสมือนอาหารทิพย์ เป็นยาวิเศษที่ไม่มีพิษภัย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

แต่อย่างไรก็ดี การที่สังคมเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมไปในทางเลวร้ายมากขึ้นนั้น ส่งผลให้ความเจริญทางวัตถุจึงมีอำนาจเข้าครอบงำความเจริญของจิตใจมนุษย์จนทำให้สังคมที่มีความสงบสุขมีคุณธรรม กลับเสื่อมสูญลงไป ผู้คนหันมายึดถือความเจริญทางวัตถุเป็นหลักในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น การจะรักษาความเจริญทางด้านจิตใจให้ยังคงอยู่นั้น อาจใช้ศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการรณรงค์และปรับสภาพจิตใจ ซึ่งหากย้อนไปถึงเป้าหมายหลักในการก่อเกิดงานศิลปะนั้นก็เพื่อใช้ในการบูชาเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อต่างๆ นอกจากนี้สมชาย มาพันธุ์ (อ้างถึงใน สุรพล สุวรรณ, 2551: 86) กล่าวถึงศิลปะในขั้นแรกที่แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ เพื่อประโยชน์ศิลป์ (Useful Art) คือการนำศิลปะมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเกิดความเพลิดเพลินทางจิตใจ ก่อให้เกิดสุนทรียะและวิจิตรศิลป์ (Fine Art) คือให้คุณค่าการเกิดสุนทรียะเพียงอย่างเดียว พิเชิด ชัยเสรี (เรื่องเดียวกัน: 87) กล่าว มนุษย์พยายามมองหาความสุข ความสงบในอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ สามารถตอบสนองความต้องการได้ เพื่อต่อสู้กับกฎเกณฑ์ของสังคมและปรากฏการณ์ธรรมชาติ มนุษย์จึงหาทางออกด้วยศิลปะ โดยใช้จินตนาการ สร้างความใฝ่ฝันแม้ว่าสิ่งเหล่านั้นอาจจะไม่เกิดขึ้นจริงก็ตาม

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2550) เห็นว่าคุณสมบัติของความงามใน โสตศิลป์ของชนต่างชาติพันธุ์นั้นจะมีรายละเอียดปลีกย่อยต่างกัน แต่จะให้ความสำคัญขององค์ประกอบในดนตรีคล้ายคลึงกัน คือให้คุณค่าต่อความไพเราะของท่วงทำนอง ความเร้าใจของจังหวะ ความหลากหลายของสีตัน ความมีพลังขององค์รวมของดนตรี เพราะเป้าหมายที่สำคัญในการสร้างสรรค์ดนตรีของมนุษย์คือการสร้างสรรค์ภาษาที่แสดงออกถึงความต้องการของคนเกี่ยวกับความงามที่เป็น โสตศิลป์ เหมือนกัน การตีความหมายของดนตรีแต่ละกลุ่ม แต่ละชาติจึงอาจแตกต่างกันได้ การปฏิบัติต่อความหมายของดนตรีเช่นนี้ทำให้ดนตรีมีวิวัฒนาการเรื่อยมา เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และย่อมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ในด้านของทฤษฎี

ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับการดำรงชีวิต สุรพล สุวรรณ (2551) กล่าวไว้ว่า ศิลปะสามารถแสดงถึงศีลธรรม ความคิดความชั่ว สอดคล้องกับการให้ความหมายของพระยาอนุมานราชธน ที่ว่า

“ในด้านปรัชญาจะเห็นว่า ศิลปะเป็นธรรมเนียมแห่งความสำเร็จ เป็นด่านแรก ที่มนุษย์เข้าสู่ความคิดความงามไปสู่สัจธรรมหรือคุณค่าของศีลธรรม คำสั่งสอน ในศาสนา ความเชื่อในการดำเนินชีวิต และแท้จริงแล้วศิลปะที่สมบูรณ์และวิจิตร นั้น ได้แฝงคุณค่าทางศีลธรรมในศิลปะนั้นๆ ได้”

เช่นเดียวกับที่ โยฮันน์ วอล์ฟกัง ฟอน เกอเทอ (Johann Wolfgang von Goethe, 1749 - 1832) ปราชญ์ชาวเยอรมันกล่าวว่า ศิลปะควรสร้างสรรค์เพื่อความพึงพอใจมากกว่าเป้าหมายในการสั่งสอน แต่ศิลปะที่แท้จริงย่อมมีผลในทางศีลธรรมอยู่เสมอ ศิลปะจะสอดแทรกการจูงใจให้รักความสมคูล ความกล้าหาญ ความยุติธรรม ฯลฯ ไว้ได้อย่างแนบคาย ศิลปะก่อให้เกิดประสบการณ์อันดีงาม สร้างจิตสำนึกและความรู้สึกได้ นำไปสู่ผลแห่งความสำเร็จของงาน ดังพุทธปรัชญาที่ พระพุทธเจ้าตรัสยกย่องงานศิลปะว่าเป็นมงคลสูงสุดประการหนึ่งของมงคล 38 ประการ (ชนิดอยู่โพธิ์อ้างถึงใน สุรพล สุวรรณ: 93)

แต่อย่างไรก็ดี คำสอนในหลายศาสนาและความเชื่อเห็นว่างานด้านสุนทรียรสกับคำสอนทางศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่สามารถนำมาบรรจบกันได้ ผู้ชมผู้ฟังดนตรีใหญ่ฟังดนตรีเพื่อให้เกิดความรู้สึกสนุกสนานและเพลิดเพลินเท่านั้น ผู้ที่จะฟังและสนใจในเนื้อหาที่สอดแทรกอยู่ในบทเพลงนั้นมีน้อย ในบางครั้งผู้สร้างสรรค์ไม่ได้ต้องการใช้ดนตรีเป็นสื่อถ่ายทอดจินตนาการเพื่อเป้าหมายในการสั่งสอนโดยตรง ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าโลกธรรมและจริยธรรมไม่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน

สรุปได้ว่า ดนตรีเป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาเป็นเวลาช้านาน มีคุณค่าแตกต่างกันในแต่ละสังคม การสร้างสรรค์ดนตรีเริ่มต้นจากการเลียนแบบธรรมชาติ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวในวิถีชีวิตและสัมพันธ์กับศิลปะด้านอื่น เช่นบทกวีหรือภาพเขียน ตามความรู้สึกของมนุษย์ เพราะดนตรีสามารถถ่ายทอดอารมณ์ได้เป็นอย่างดี ประกอบกับผู้ฟังสามารถจินตนาการได้ตามความต้องการ ฉะนั้น บทเพลงหนึ่งสามารถให้ความหมายได้หลากหลาย ในบางครั้งมีการใช้ดนตรีในวัตถุประสงค์เพื่อกล่อมเกลาคิดใจ เช่นในเพลงปลุกใจต่างๆ หรือเพลงเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทาง

ร่างกายของบุคคล แต่สิ่งสำคัญที่ดนตรีจำเป็นต้องดำรงอยู่ ก็เพราะดนตรีเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดความสุข ความภาคภูมิใจและเป็นการถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อทางศีลธรรม คุณธรรมของแต่ละวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

6.1.1 ดนตรีสากลตะวันตก

ดนตรีสากลในปัจจุบันมีต้นกำเนิดมาจากตะวันตกจนแพร่หลายไปทั่วโลก แต่หากจะกล่าวถึงต้นกำเนิดของดนตรีในอารยธรรมโลกแล้ว สามารถหาหลักฐานจากดนตรีตั้งแต่สมัยอียิปต์ โบราณที่มีการแบ่งชั้นวรรณะทางสังคมอย่างชัดเจน แต่ต่างก็ชอบความบันเทิงทั้งสิ้น ในชีวิตของคนมั่งมีจะจัดทำบ้านของตนเองเป็นห้องๆแบ่งเป็นการแสดงต่างๆ สำหรับชนชั้นแรงงานนั้น แม้ว่าในฤดูแล้งที่ต้องสร้างปิรามิดด้วยความยากลำบากแต่ต่างทำงานไป ร้องเพลง ไปพลาง วิถีชีวิตแบบนี้มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีอียิปต์ นิยายปรัมปรา นิทานและบทเพลงในสมัยนั้นซึ่งนับได้ว่าเป็นงานวรรณคดีรุ่นแรกของโลก (เจริญ ไชยชนะ, 2517: 114) โดยบันทึกไว้ด้วยหนังสือที่ทำจากดินเหนียวบางๆตามที่ได้ขุดพบได้ลำนํ้าไนล์ของนักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ นิทานเหล่านี้ทำให้นักถึงข้อความในบทแรกของคัมภีร์ไบเบิล และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในยุคนั้นๆ

ดนตรีมีหลายประเภททั้งที่เป็นการบรรเลงเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเพลงร้องที่มีความสำคัญในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของคนในแต่ละยุคสมัย ทำให้บทเพลงต่างๆมีวิวัฒนาการที่เชื่อมโยงกันระหว่างผู้ร้อง ผู้เล่นและสังคมบริบทของการแต่งเพลงเหล่านั้น ในอดีตของวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกตั้งแต่กรีก โบราณ ดนตรีมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องรับใช้ศาสนา บทเพลงเป็นตัวแทนความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อสิ่งที่เรียกว่าเทวนิยม ในราว 1011 – 921 ก่อนคริสตกาล มีเหตุการณ์ที่ความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ซาอูลแห่งเฮบรูเริ่มเสื่อมลง พระเจ้าจึงได้ทรงเลือกเดวิด เด็กเลี้ยงแกะมาให้เป็นกษัตริย์ที่ทรงอำนาจมากที่สุด พระเจ้าเดวิดได้รวมชาวอิสราเอลทุกหมู่ให้มารวมกันเป็นหนึ่งเดียว ขยายพรมแดน ทรงสร้างเยรูซาเล็ม ทรงจัดระเบียบทางการศาสนาและสร้างวรรณคดีให้งดงามยิ่งขึ้น โดยการรจนาบทสวดมนต์อันไพเราะไว้มากมาย ถือเป็นกาพย์กลอนที่ใช้ร้องบทแรกที่ดีที่สุดในโลก (เจริญ ไชยชนะ, 2517: 173) เพื่อเป็นบำเหน็จในการที่ทรงมีศรัทธา เชื่อมั่นในพระเจ้าอย่างแรงกล้า ต่อมาในยุคที่มีแนวคิดว่าการกษัตริย์คือสมมติเทพ ดนตรีมีบทบาทในการเป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของเจ้านายและบุคคลชั้นสูง โดยเชื่อกันว่ายี่งรูปแบบดนตรีมีความซับซ้อนและความเฉพาะมากเพียงไร คุณค่าแห่งอำนาจของบุคคลที่ดนตรีนั้นรับใช้ก็ยิ่งเข้มข้นมากขึ้น

ต่อมาในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (The Renaissance Period ค.ศ.1450 – 1600) มีบุคคลสำคัญ ได้แก่ โคลัมบัสและเชกสเปียร์ คนตรีในยุคนี้เริ่มร้องกันเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยเนื้อหาส่วนมากเกี่ยวกับการสรรเสริญพระเจ้าเช่นเดิม ต่อมาในยุคบาโรค (Baroque Period ค.ศ.1650 – 1750) เริ่มใช้เครื่องดนตรีประกอบในการร้องมากขึ้น จำนวนคนเล่นในแต่ละวงมากขึ้นราว 20 คน บทบาทหน้าที่ของคนตรีเพิ่มขึ้นจากการที่รับใช้ศาสนาเท่านั้น ได้กลายมาเป็นการใช้เพื่อประกอบการเต้นรำ สนุกสนานของคนทั่วไปมากขึ้น ต่อมาในยุคคลาสสิก (Classic Period ค.ศ.1750 – 1825) เป็นช่วงที่มีการปฏิบัติและปฏิรูปอเมริกา เพลงในยุคนี้มีความสร้างสรรค์มากขึ้น ผู้ประพันธ์สามารถใช้เครื่องดนตรีให้เหมาะสมกับท่วงทำลีลาของเพลงตามความต้องการในการแสดงความรู้สึกของเพลง แต่อย่างไรก็ดี นักดนตรียังต้องเล่นให้ถูกต้องตามแบบแผนที่นักประพันธ์ได้แสดงไว้ ช่วงต่อมาก็ยุคโรแมนติก (Romantic Period ค.ศ.1825 – 1900) คนตรีในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากเนื่องจากยุโรปอยู่ในภาวะสงครามไปเสียแห่งฝรั่งเศส เพลงในยุคนี้จะแต่งตามความต้องการของศิลปินอย่างแท้จริง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับศาสนา ศิลปินจะใช้วัตถุประสงค์ความต้องการและอารมณ์ความรู้สึกของตนเองเป็นสำคัญในการแต่งเพลง ในยุคนี้แต่ละประเทศในยุโรปมีความชื่นชอบเพลงต่างกันไปในสมัยต่อมาก็ยุคอิมเพรสชันนิสต์ (Impressionist Period ค.ศ.1850 – 1930) ในยุคนี้เพลงมีความหลากหลายมากเพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น ทำให้การประพันธ์และออกแสดงมีความน่าตื่นตึ่งยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไป ลักษณะและรูปแบบของคนตรีและบทเพลงย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากเดิมที่คนตรีตะวันตกมีหน้าที่ในการรับใช้พระศาสนาเท่านั้น ได้ถูกเพิ่มบทบาทในการเป็นเครื่องประดับพระเกียรติแก่กษัตริย์และชนชั้นสูง จวบจนเป็นเครื่องแสดงความเพลิดเพลินของประชาชน คนทั่วไป แม้ว่าคนตรีแต่ละประเภทจะถูกนำไปใช้ในลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ทั้งหมดเกิดขึ้นจากความรู้สึก ความเคารพนับถือต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ออกมาจากจิตใจ แสดงให้เห็นว่าความคิดความเชื่อมีผลอย่างมากต่อการสร้างสรรค์คนตรีในแต่ละยุคสมัย หากเราทำการศึกษาคคนตรีในแต่ละช่วงเวลาอย่างละเอียดแล้วจะสามารถเข้าใจบริบทสังคม และความคิดของคนในยุคนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

6.1.2 คนตรีไทยสากล

การดนตรีในประเทศไทยมีหลักฐานปรากฏมาตั้งแต่สมัยทวารวดี (ศตวรรษที่ 11 - 16) ที่พบศิลาจารึกหรือรูปท้าวรายราต่างๆ และคำกล่าวถึงการรำประกอบดนตรีประเภทปี่พาทย์และการร้อง จากหลักฐานทำให้เห็นว่านับตั้งแต่ยุคบรรพกาลสืบมาจนถึงอารยธรรมแห่งอาณาจักร

ทวาราวดี ศรีวิชัย ละโว้ โยนก (เชียงใหม่) ก่อนที่จะมาถึงยุคของสุโขทัย และมีหลักฐานปรากฏว่า การแสดงละครเรื่องหนึ่งชื่อ *นามาโนห์รา* (namanora) กล่าวว่าเป็นเรื่องของพวกไต และมี การละเล่นอื่นอีกคือ *ระบำนกยูงและรำหมวก* ทำให้เชื่อว่าคนไทยเคยอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของ ประเทศจีน คือในอาณาจักรน่านเจ้ามาก่อน จากนั้นในสมัยกรุงสุโขทัย คนตรีของสังคมไทยในอดีต มีบทบาทหน้าที่เพื่อเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมเพื่อสักการะทางศาสนาเท่านั้น และตัวคนตรีเองยัง ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีจิตวิญญาณทั้งในบทเพลงและเครื่องดนตรีจนถึงมีการไหว้ครูคนตรีและ นาฏศิลป์ไทยสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน กิจกรรมคนตรีและนาฏศิลป์เป็นสิ่งที่คู่กับสังคมไทยมา โดยตลอด ดังในหลักศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหง หรือจากจารึกคัมภีร์เตภูมิกถา สมัยกรุง สุโขทัยที่ว่า “*บันลือศรียคนตรี บ้างคิด บ้างสี บ้างตี บ้างเป่า*” และยังมีหลักฐานการใช้คนตรีเพื่อแก้ บนของชาวบ้านสมัยสุโขทัย (ภัทรวิ ภูษฎาภิรมย์, 2550) แสดงให้เห็นว่าคนตรีมีทั้งในราชสำนัก และของชาวบ้านทั่วไป ในท้องถิ่นต่างๆของประเทศไทยมีเพลงประจำท้องถิ่นเช่นกัน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การคนตรีแพร่หลายมากขึ้น จากในวัดและวังมาสู่ชาวบ้านทั่วไปมากขึ้น มีการละเล่นที่หลากหลายเช่นการละเล่นเพลงพื้นบ้านต่างๆเพลงเหล่านี้เรียกว่า เพลงพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านมีลักษณะ วัตถุประสงค์หลายรูปแบบ เพลงพื้นบ้านมีที่มาจากคำนิพนธ์ชีวิตของคนไทยโดยเฉพาะในภาคกลางที่เป็นสังคมเกษตรกรรม เมื่อเห็นคเหนื่อจากการประกอบอาชีพ จึง คลายความเหนื่อด้วยการร้องรำ ทำเพลง และนอกจากจะสร้างความเพลิดเพลินในขณะที่ทำงานแล้ว การร้องเพลงรับส่งกัน ยังก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ อีกทั้งคนไทยในสมัยก่อนไม่มีโรง มหรสพเพื่อความบันเทิงดังเช่นปัจจุบัน คนในท้องถิ่นจึงต้องใช้ความสามารถในการประดิษฐ์ เพลงเพื่อให้เกิดความสนุกสนานภายในกลุ่ม ต่อมาในภาวะสงครามหลักฐานเกี่ยวกับคนตรีจึงลด น้อยลงไป และปรากฏขึ้นอีกครั้งในสมัยพระยาตาก (สิน) ที่มีได้ทอดทิ้งงานทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมไป ทรงรวบรวมนักร้อง นักดนตรีและพวกที่เล่นละครที่ย้ายถิ่นฐานมา ณ บ้านขมิ้น บางกอกน้อย คนตรีที่เหลืออยู่โดยมากนั้น เป็นประเภทคนตรีที่ใช้ในชีวิตประจำวันเช่นเพลงกล่อม แต่เพลงที่ใช้สำหรับการแสดงเหลือจำนวนน้อยมาก (มานพ อิศรเดช, 2551)

ต่อมาในสมัยกรุงรัตน โกสินทร์ที่การคนตรีมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เริ่มต้นตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325 – 2352) ที่นอกจากจะทรงสร้าง กรุงเทพด้วยสิ่งก่อสร้างต่างๆแล้ว ยังทรงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่สูญเสียไประหว่างการเสียกรุง ศรีอยุธยา บทละครต่างๆที่หายไปและให้ราชบัณฑิตช่วยเสริมแต่งให้ครบถ้วน โดยรวมถึงบทละคร และบทเพลง บทพระราชนิพนธ์ที่ได้อื้อพื้นนิพนธ์เก่าในสมัยอยุธยาโดยให้กวีและข้าราชการ

ร่วมกันแต่งขึ้นใหม่ จากนั้นการดนตรีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้รับการพัฒนาเรื่อยมาและมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เช่นในพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ ทรงรวบรวมเรื่องราวไว้เป็นเล่มเพื่ออ่านเอาเรื่อง มิได้มีไว้เพื่อนำมาเล่นเป็นละคร และมีการเปลี่ยนสำนวนหลายครั้งในรัชกาลที่ 2 และ 4 จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 6 ทรงโปรด ฯ ให้ดำเนินในรูปแบบละครดึกดำบรรพ์และบทขับร้องบนเวทีคอนเสิร์ตโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ จะเห็นได้ว่า การดนตรีและละครมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลายรูปแบบมากยิ่งขึ้น เมื่อเวลาเปลี่ยนไป ความบันเทิงด้านดนตรีก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย (พูนพิศ อมตยกุล, 2527: 2-4)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. 2352 - 2367) รัชกาลที่ 2 นั้น การสงครามยังไม่สงบนัก แต่พระองค์ได้ทรงดำเนินนโยบายฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทรงมีพระราชนิพนธ์บทละครและใส่บทเพลงในอัตราจังหวะ 3 ชั้น และเพลงเถา นอกจากนี้ ในรัชกาลนี้ได้เกิดกวีเอกอีกผู้หนึ่งคือ **สุนทรภู่** ที่มีบทบาทอย่างมากในเรื่องงานวรรณศิลป์ งานในด้านดนตรีอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงถึงพระอัจฉริยภาพด้านดนตรีของพระองค์และมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานชัดเจนว่าทรงนิพนธ์ขึ้นเองคือ พระราชนิพนธ์เพลงบุหลันลอยเลื่อน 2 ชั้น

ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 – 2397) รัชกาลที่ 3 นั้น ได้รับอิทธิพลจากรัชกาลก่อนอย่างมาก แม้ว่าพระองค์ทรงจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับงานราชการด้านการค้าและพระศาสนามากกว่างานด้านศิลปวัฒนธรรม แต่กลับส่งผลในการเผยแพร่ดนตรีในราชสำนักสู่ประชาชนทั่วไปมากขึ้น เมื่อมีคนเรียนรู้ดนตรีมาก ก็ย่อมเกิดการสร้างสรรค์ดนตรีในรูปแบบต่างๆ มาก สิ่งที่แสดงว่าดนตรีได้ออกมาจากราชสำนักสู่ประชาชนที่สำคัญคือการที่มีสำนักดนตรี (หรือที่เรียกว่า “บ้าน” ในปัจจุบัน) ได้แก่ สำนักของหลวงประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) และสำนักวัดกัลยาณมิตร (ของหลวงกัลยาณมิตรดาวาส – ทับ พาทยโกศล) แต่การสนับสนุนดนตรีในราชสำนักมีไม่มากนัก แม้กระทั่งงานแสดงของวงมโหรีหรือปี่พาทย์หลวงยังต้องให้นักดนตรีตาม “บ้าน” เข้าร่วม

ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2397 - 2411) ประเทศไทยเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นหลายอย่าง แต่ยังมีพระราชประสงค์ที่จะฟื้นฟูงานด้านดนตรี ทรงนิพนธ์ละครและชุดเบ็ดโรลงละครไว้หลายบท อีกทั้งเพิ่มตำแหน่งที่เกี่ยวกับงานปี่พาทย์ในราชสำนักอีก 2 ตำแหน่ง ได้กำหนดวงปี่พาทย์ในหลายรูปแบบ เช่นปี่พาทย์เครื่องคู่และเครื่องใหญ่ (เดิมมีแต่ปี่พาทย์เครื่องห้า) โดยเพิ่มระนาดที่ทำจากโลหะ เรียกว่าระนาดเอกเหล็ก ทุ้มเหล็ก

และเครื่องประกอบจังหวะต่างๆ และในวงเครื่องสาย ก็ได้นำเครื่องดนตรีจากประเทศอื่นๆ เช่น กลองมลายูและปี่ชวาเข้ามาผสมในการเล่นดนตรีไทย การผสมผสานดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า ได้เกิดแนวคิดที่จะผสมดนตรีไทยเดิมให้เข้ากับดนตรีสากล อันเป็นต้นกำเนิดของดนตรีไทยสากลในกาลต่อมา

เหตุการณ์อันเกี่ยวกับดนตรีสากลที่สำคัญคือการนำทำนองเพลง God Save the Queen ของอังกฤษมาเป็นต้นแบบในการประพันธ์เพลงสรรเสริญพระบารมี อีกทั้งมีการตั้งวงดุริยางค์แบบตะวันตกเล็กโดยให้ทหารอังกฤษมาเป็นผู้ฝึกสอน นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการประพันธ์ เครื่องดนตรีฝรั่งเข้ามาแสดงร่วมกับดนตรีไทยหรือการใส่เนื้อร้องที่เป็นภาษาไทยในดนตรีฝรั่ง แต่เดิมนั้นดนตรีมีไว้เพื่อเหตุ 2 ประการ กล่าวคือ ใช้เพื่อสร้างความบันเทิงและใช้เพื่อสร้างอาชีพ ในปัจจุบันที่ดนตรีต้องตอบสนองความต้องการของสังคม การผสมวงดนตรีจึงมีความหลากหลายรูปแบบ รูปลักษณะของดนตรีจึงเปลี่ยนไปโดยต้องตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมากขึ้น

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) รัชกาลที่ 5 เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการบริหารราชการครั้งใหญ่ มีการแบ่งการปกครองออกเป็นกรมกองต่างๆ ในงานด้านดนตรี มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดนตรี 5 หน่วยงานคือกรมมหรสพ กรมหุ่น กรมพิณพาทย์ กรมโขน และกรมรำโคม งานด้านเพลงไทยเดิมทั้งในพระราชสำนักและนอกราชสำนักเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมาก มีคณะละครเกิดขึ้นมากมาย และในรัชสมัยนี้ มีพระเจ้าลูกยาเธอหลายพระองค์ที่ได้ดำเนินไปทรงศึกษาต่างประเทศ และได้นำดนตรีแบบตะวันตกเข้ามามากขึ้น ทั้ง แตรวง (Military band) หรือวงเครื่องสายฝรั่ง อีกทั้งมีการเปิดโรงเรียนฝรั่งเช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีสากลควบคู่ไปกับดนตรีไทยอันเป็นหนทางหนึ่งในการเผยแพร่ความรู้ด้านดนตรีสากลในประเทศไทยมากขึ้น ดนตรีสากลเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2491 เมื่อพระยาประภากรวงศ์ (ชาย บุนนาค) ได้เชิญให้กัปตันเอ็ม ฟุสโก หัวหน้าแตรวงประจำเรือรบหลวงเทนเนสซี สหรัฐอเมริกามาสอนการอ่านโน้ตให้กับวงดนตรีทหารเรือของไทย และในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2431 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดระเบียบการปกครองต่างๆ ให้มีความทันสมัยขึ้น ในด้านดนตรี ทรงเพิ่มบทบาทให้กับดนตรีฝรั่งในประเทศไทยมากขึ้น เกิดเพลงสรรเสริญพระบารมีในทำนองฝรั่ง (ไม่มีคำร้อง) มีการขยายแตรวงทหาร เริ่มงานบันทึกเสียง ทดลองส่งวิทยุและกำเนิดเครื่องสายฝรั่งรูปแบบใหม่ๆ และด้วยอิทธิพลจากทำนองเพลงตะวันตก ทำให้เพลงที่บรรเลงโดยเครื่องดนตรีไทยหลายเพลงได้นำทำนองฝรั่งเข้ามาบรรเลง เช่น เพลงมหาฤกษ์ มหาชัย นักดนตรีที่มีชื่อเสียง

เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้มากมาย แต่ที่มีความสำคัญต่อด้านเพลงไทยสากลคือ พลตรีเรือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พ.ศ. 2424 - 2487) โดยทรงพระนิพนธ์เพลงสากลก่อนเพลงไทย โดยมาเป็นเพลงเกี่ยวกับกองทัพเรือในช่วงปี พ.ศ. 2447 - 2448 อันได้แก่เพลงวอลทซ์ประมุขพล วอลทซ์เมขลา วอลทซ์บริพัตร โนรี และวอลทซ์มณฑาทอง และยังได้พระนิพนธ์เพลงไทยแบบสากล ได้แก่ เพลงมหาฤกษ์ มหาชัย สรรเสริญเสือป่า (บุหลันลอยเลื่อน) เป็นต้น โดยประพันธ์เพลงแขกมอญบางขุนพรหมและได้จัดเป็นโน้ตสากลในปี พ.ศ. 2452 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2460 ได้จัดตั้งวงเครื่องสายฝรั่ง โดยให้พระเจนดุริยางค์ เป็นผู้ควบคุม และในปี พ.ศ. 2465 กิจการบันเทิงเสียงจึงเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย โดยนาย ต.เง็กชวน ก่อตั้งโรงงานผลิต “แผ่นเสียงตรากระต่าย” ในช่วงแรกผลิตแผ่นดนตรีไทยและเพลงโขนละครเพื่อนำต่อมาจึงได้ผลิตแผ่นเสียงเพลงไทยสากล ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกในเมืองไทย นาย ต.เง็กชวนมีความสามารถหลายอย่าง คือนอกจากจะมีความคิดทางธุรกิจที่ดีแล้ว ยังสามารถแต่งบทร้องเพลงไทยได้โดยใช้นามปากกาว่า “ธนูงาม” (พูนพิศ อมตยกุล, 2550: เล่ม 2)

เพลงไทยสากลได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างแท้จริงในรัชสมัยนี้ จากหนังสือที่ระลึก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารห้องสมุดดนตรี “พูลกระหม่อมสิรินธร” (2537) กล่าวถึงผู้ที่มีบทบาทในการให้กำเนิดเพลงไทยสากลคือ ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธ์) จากการถือกำเนิดของคณะละครรำและละครร้อง “คณะปริดาไลย์” โดยการอุปถัมภ์ของกรมพระนราธิประพันธ์พงศ์ ได้นำทำนองเพลงฝรั่งจากแตรวงสำหรับทหารฝรั่งมาปรับเข้ากับกลอนสุภาพสำหรับร้องและเล่นละครของไทย จึงได้กำหนดให้มีการใช้คำว่า “สากล” ต่อท้ายคำว่า “เพลงไทย” กลายเป็น “เพลงไทยสากล” ซึ่งหมายถึง เพลงเนื้อไทยแต่ใส่ทำนองฝรั่งอันเริ่มได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ 5 (ทวีสิทธิ์ ไทยวิจิตร, 2522: 515) ภายหลังจากที่คณะปริดาไลย์เสื่อมความนิยมลง ขุนวิจิตรมาตราจึงแต่งบทละครร้องให้กับคณะบรรเทิงสยามของแม่เลื่อน (ชื่อคณะในขณะนั้น) เปิดการแสดงที่โรงละครบุษปนาภูษาศาลาในช่วงปี พ.ศ. 2460 มีจำนวนทั้งสิ้นราว 10 – 15 เรื่อง จากนั้นจึงดัดแปลงมาเป็นละครรำสลับพูดเช่นเรื่อง “ศรีอนงค์” ในปี พ.ศ. 2485 หลังจากนั้นการผลิตภาพยนตร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่คือการผลิตภาพยนตร์ที่มีเสียงในฟิล์ม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 – 2468) รัชกาลที่ 6 พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงศึกษามาจากต่างประเทศ ทำให้รูปแบบการปกครอง การศึกษา ศิลปะวิทยาการ ฯลฯ เป็นไปอย่างทันสมัยมากขึ้น พระองค์ทรงโปรดการละคร

เป็นอย่างมาก ทรงแสดงละครด้วยพระองค์เองหลายครั้ง อันส่งผลให้พัฒนาการของดนตรีในยุคสมัยนี้เกิดขึ้นมากมาย เช่นการผสมผสานเครื่องดนตรีไทยกับเครื่องดนตรีสากล การนำขิมเข้ามาจากประเทศจีนและเครื่องลมทองเหลืองจากฝรั่ง และเหตุที่เหตุการณ์บ้านเมืองกำลังเข้าสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงมีแนวคิดที่ให้เกิดความรักชาติ (Nationalism) พระองค์จึงได้ทรงพระนิพนธ์บทกวีที่ก่อให้เกิดความรักชาติ และแน่นอนว่าย่อมส่งผลต่อวงการดนตรีอีกเช่นกัน ทรงโปรดฯ ให้บรรจุตำแหน่ง พระราชทานบรรดาศักดิ์และนามสกุลให้กับศิลปินมากมาย แต่ด้วยเหตุการณ์บ้านเมืองที่มีการผันแปรไปตามสงครามโลก ทำให้จำเป็นต้องตั้งงบประมาณด้านการดนตรีลงไปจำนวนมากในรัชกาลต่อมา เพลงที่เกิดในยุคสมัยนี้ ส่วนมากเป็นเพลงเนื้อเต็ม มีแนวทางในการปลุกใจให้รักชาติ บางครั้งนำทำนองเพลงฝรั่งเข้าผสมหรือมีการทับศัพท์ภาษาอังกฤษในเนื้อร้องภาษาไทยด้วย

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468 – 2477) รัชกาลที่ 7 พระองค์มีความสนพระราชหฤทัยในเรื่องดนตรีไทยเป็นอย่างมาก และโปรดฯ ให้มีการบันทึกโน้ตเพลงไทยเป็นแบบสากล โดยมีพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยกร) เป็นหัวหน้าคณะในการดำเนินงาน ในช่วงนั้นเกิดปัญหาทางการเมืองในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง งานชำระดนตรีดังกล่าวจึงยังไม่ทันแล้วเสร็จ สำหรับคนตรีนอกราชสำนักนั้น มีการนำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาผสมมากขึ้น เช่นวงเครื่องสายขิม วงเครื่องสายออแกน ฯลฯ และเกิดการประพันธ์เพลงรูปแบบใหม่หลายเพลง ใช้ทฤษฎีการประพันธ์แบบตะวันตก ไม่ใช้การกำหนดลูกฆ้องแบบเก่า ในด้านการเรียนการสอนคนตรินั้น ได้มีการก่อตั้งวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ของกรมศิลปากร เน้นการสอนด้านดนตรีและศิลปะ มีการก่อสร้างโรงละครชั่วคราวเพื่อเล่นละครเรื่อง เลือดสุพรรณ บทประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ในปี พ.ศ. 2477 เพื่อนำรายได้มาก่อสร้างโรงละครกรมศิลปากร (ประภาพรรณวิจิตรมาตรา, 2536)

ในรัชกาลที่ 8 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (พ.ศ. 2477 - 2489) อันเป็นช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวัฒนธรรมหลายประการ ได้แก่ กำหนดให้มีพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ การจัดตั้งกรมศิลปากร การเปลี่ยนชื่อจาก “สยาม” เป็น “ประเทศไทย” บุคคลสำคัญที่เปลี่ยนแปลงวงการดนตรีในประเทศไทยคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (เป็นนายกรัฐมนตรีช่วงปี พ.ศ. 2481 - 2487) โดยให้ประชาชนทั่วไปเลิกเล่นดนตรีไทย เนื่องจากต้องการให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความทันสมัยเช่นตะวันตก เพลงที่เปิดในวิทยุกระจายเสียง พี.เจ.ศาลาแดง ในสมัยนั้นส่วนมากเป็นเพลงเกี่ยวกับการรักษาและจัดการแสดง

ละครเกี่ยวกับการรักษาติของหลวงวิจิตรวาทการเป็นส่วนใหญ่ เพลงที่ใช้เป็นเพลงไทยผสมกับเพลงไทยสากล

ในรัชกาลนี้ได้เกิดวงดนตรีไทยสากลที่มีอิทธิพลมาจากการเมืองคือวงสุนทราภรณ์ วงดนตรีรูปแบบหนึ่งที่ได้รับค่านิยมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองคือ ประเภทวงดนตรีไทยสากลในประเทศไทย (ทวีสิทธิ์ ไทยวิจิตร, 2522) ในระยะสงครามโลกครั้งที่สอง ทหารพันธมิตรเข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทย ทำให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมตะวันตกไม่ว่าจะเป็นอาหาร เหล้า ดนตรี และการเต้นรำ ช่วงนี้เองที่เกิดวงดนตรีใหม่ๆ มีการก่อตั้ง Cabaret หรือบาร์ในปัจจุบัน นักดนตรีที่เข้าร่วมจะมีความชำนาญในการฟังและเล่นดนตรีตะวันตกมากขึ้น และได้กลายมาเป็นวงคอมโบ (Combo) ต่อมา

ดนตรีไทยสากลในประเทศไทยเริ่มต้นด้วยการที่มีนักดนตรีประมาณ 4-5 คน นักดนตรีที่มีชื่อเสียงได้แก่ ครูเอื้อ สุนทรสนาน ในช่วงการเรียนดนตรีของนักดนตรีเหล่านี้ช่วงแรกยังเป็นแบบเดิมคือการจำ เพราะยังดูโน้ตดนตรีไม่ได้ ครั้นเมื่อพระเจนดุริยางค์ได้รับเชิญมาปรับปรุงวงดนตรีกองทัพอากาศในปี พ.ศ. 2470 จนกระทั่งตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 ถึงวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 เป็นช่วงที่จอมพล ป.พิบูลสงครามครองอำนาจ เกิดแนวคิดเกี่ยวกับ “รัฐนิยม” ใช้ในการปรับปรุงวัฒนธรรม วิถีชีวิตและประเพณีของไทยให้ทัดเทียมอารยะในความคิดที่ว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” เพื่อให้ชาวต่างประเทศเห็นว่าประเทศไทยไม่ได้ล้าสมัยอย่างชาติอื่น จึงเกิดวงดนตรีหลากหลายรูปแบบ การประพันธ์ที่ใช้ทฤษฎีดนตรีสากลแต่เนื้อร้องภาษาไทยจึงเกิดขึ้น ในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 กรมโฆษณาการโดยนายวิลาส โอสถานนท์ก่อตั้งวงดนตรีลีลาศ (Jazz Band) บรรเลงส่งกระจายเสียงที่สถานีวิทยุศาลาแดง มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า วงดนตรีลีลาศ กรมโฆษณาการ ช่วงแรกเป็นการกระจายเสียงเพลงไทย จนกระทั่งการกระจายเสียงครั้งที่ 13 ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2483 จึงได้เริ่มส่งกระจายเสียงเพลงไทยสากลเป็นเพลงบรรเลง ไม่มีการขับร้องได้แก่ เพลงในฝัน บัวขาว วันเพ็ญ ลมหวน เพลินและดอกไม้ แต่งโดยหม่อมหลวงพวงร้อยและหม่อมหลวงประพันธ์ สนิทวงศ์ และในช่วงปลายปีจึงมีการนำเพลงที่มีการขับร้องคือเพลงปลุกใจ ซึ่งเป็นการขับร้องหมู่ ประพันธ์คำร้องโดยล้วน ควันธรรม

วงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการ นำโดยเอื้อ สุนทรสนานได้บรรเลงเพลงไทยสากลออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงคลื่นยาวครั้งแรกในวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2483 นักร้องในครั้งนั้นได้แก่ รุจี อุทัยกร มัณฑนา โมรากุล ล้วน ควันธรรม และนักร้องหมู่ของวงสุนทราภรณ์ เพลงที่ร้อง

เป็นเพลงที่แต่งโดยสมาคมนักเรียนเก่าอังกฤษและวงดนตรีในกรมโฆษณาการ รวมทั้งบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือเพลงปลุกใจต่างๆ การออกอากาศในสมัยนั้น เป็นรายการรวมบทเพลงหลายประเภท ทั้งเพลงไทยสากลและเพลงสากล

จนในปี พ.ศ. 2487 เกิดวงดนตรีใหญ่ๆ ขึ้นมากมาย โดยเฉพาะจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น กองทัพบก กองทัพอากาศ และวงดนตรีของกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์) โดยมีครูเอื้อ สุนทรสนานเป็นหัวหน้าวง ครูเอื้อได้แต่งและร้องเพลงไว้เป็นจำนวนมากกว่าหนึ่งพันรายการ ซึ่งได้นำออกแสดงในนามของคณะสุนทราภรณ์และวงกรมประชาสัมพันธ์ และเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนสอนดนตรีสากลเป็นครั้งแรก การแสดงดนตรีในช่วงนั้นมีความลำบากมากเนื่องจากเป็นช่วงสงครามโลก ในบางครั้งขณะกำลังแสดงปรากฏว่ามีกระเบื้องระเบิด ทำให้ทั้งนักร้องนักดนตรีต้องวิ่งหนีระเบิด แม้ว่าจะเกรงกลัวสงคราม แต่ทุกคนจะกลับมาร่วมกันแสดงดนตรีที่เดิมในวันรุ่งขึ้น เพลงไทยสากลเพลงแรกที่แต่งโดยคนไทยทั้งคำร้องและทำนองคือเพลง “กล้วยไม้” เพื่อประกอบละครเรื่อง “ปุโสมเฝ้าทรัพย์” ประพันธ์ทำนองโดยเรือโท มานิต เสนะวิณิน และคำร้องโดยกาญจนา นาคพันธุ์ (ทวีสิทธิ์ ไทยวิจิตร, 2522: 315)

ในช่วงต้นของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2489 – ปัจจุบัน) รัชกาลที่ 9 เหตุการณ์การเมืองยังไม่สงบนัก เนื่องจากเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ช่วงแรกนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำรัฐประหารจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนแนวคิดจากแบบสากลนิยมกลับมาเป็นชาตินิยมอีกครั้งด้วยกระแสของความรักชาติในช่วงสงครามโลก มีการฟื้นฟูดนตรีไทยขึ้นมาอีกครั้ง ในรัชกาลนี้เกิดความเปลี่ยนแปลงดนตรีขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะมีการติดต่อกับต่างชาติมากขึ้น การสื่อสารที่รวดเร็ว มีการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ทำให้เกิดการพัฒนาดนตรีไทย ดนตรีไทยสากลและดนตรีสากลอย่างมาก แต่ปัจจัยที่สำคัญคือการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาสามารถด้านดนตรีทรงประพันธ์และเรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงพระราชนิพนธ์ไว้มากกว่า 40 บทเพลง อีกทั้งทรงบรรเลงเครื่องดนตรีสากลด้วยพระองค์เองในการแสดงดนตรีหลายครั้งอย่างต่อเนื่อง ทำให้วงการดนตรีในประเทศไทยเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วมาก

ดนตรีไทยสากลมีความต่อเนื่องจากในรัชกาลก่อน กล่าวคือในช่วงปี พ.ศ. 2529 ได้มีการนำเพลงเก่า เพลงสุนทราภรณ์มาบันทึกใหม่หลายครั้ง ครั้งหนึ่งที่อดิพร เสนะวงศ์ ทายาทครูเอื้อ สุนทรสนานได้ให้คนรุ่นใหม่ได้นำเพลงเก่ามาร้องใหม่ และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เช่นงาน

ของวงเยื่อไม้ที่ขับร้องโดยอรวี สัจจานนท์ และวีระ บำรุงศรี จนนนำไปสู่การศึกษาและแสดงผลงานของสุนทราภรณ์อีกหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงคอนเสิร์ต “เสียงทิพย์สุนทราภรณ์” ที่หอประชุมจุฬาฯ เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2532 การจัดงานเสวนาวิชาการเรื่อง “สุนทราภรณ์ วิชาการ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 16 – 17 มิถุนายนในปีเดียวกันที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ริเริ่มโดยศาสตราจารย์ นพ.พูนพิศ อมาตยกุล และจัดให้มีการสัมมนาต่อเนื่องอีกหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2536 ศาสตราจารย์ นพ.พูนพิศ อมาตยกุลยังได้เริ่มผลิตรายการเพลงไทยสากลทางคลื่นวิทยุ F.M. 92 เพื่อรวบรวมผลงานของศิลปินเพลงไทยสากลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยจัดครั้งละครึ่งชั่วโมงจนยุติเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2549 จำนวน 1,010 ตอน จากนั้นมีการอภิปรายเกี่ยวกับเพลงไทยสากลหลายครั้ง อาทิเช่น การอภิปรายเพลงไทยสากลเรื่องเสียดสีสังคมและเพลงต้องห้ามทางการเมือง เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2549 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มีศาสตราจารย์ นพ.พูนพิศ อมาตยกุล สมานนภายน นคร ถนอมทรัพย์ เป็นผู้ร่วมอภิปราย นอกจากนี้ยังได้มีการนำเพลงในสมัยนั้นเพื่อนำมาทำซ้ำหรือผลิตในรูปแบบใหม่ให้เข้ากับสมัยนิยมมากขึ้น อาทิเช่นวงใหม่ไทยหรือการนำมาผลิตใหม่ของบริษัทแม่ไม้เพลงไทย

6.2 ประเภทของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในประเทศไทย

จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ได้การแบ่งประเภทบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจตามแนวทางของพิรพร คล่องเวสสะ (อ้างถึงในกิ่งแก้ว อัครถาวร, 2519) ไว้มากมาย ได้แก่งานวิจัยของสิรินธร กิรติบุตร (2528) เรื่องเพลงปลุกใจ (พ.ศ.2475 – 2525): การวิเคราะห์ทางการเมือง สุเมธชา ศักดิ์ชัยสมบูรณ์ (2540) เรื่องเพลงไทยสากลตามนโยบายของจอมพลป.พิบูลสงคราม ประจักษ์ สังเกต (2540) เรื่องเพลงปลุกใจของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และงานวิจัยเรื่องการสื่อสารความหมายในเพลงปลุกใจสี่เหล่าทัพ โดย วรรณลดา พิรุณสาร (2543) โดยแบ่งเพลงปลุกใจออกเป็น 7 ประเภท กล่าวคือ

1. เพลงประจำหน่วย เป็นเพลงประจำสถาบันหรือหน่วยต่างๆมักร้องกันในหมู่คณะ จะมีชื่อเสียงไปตามชื่อเสียงของสถาบันนั้นในการเผยแพร่ ทั้งนี้ต้องอาศัยเนื้อร้อง ท่วงทำนอง ลีลาความกินใจผู้ฟัง ได้แก่เพลงมาร์ชของกองทัพต่างๆ
2. เพลงพระมหากษัตริย์ มีหลักโดยให้ประชาชนหรือผู้ฟังยึดมั่นในชาติ ศาสนาและองค์พระมหากษัตริย์ เพราะสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทยไว้ได้ ในช่วงหลังเริ่มมีเพลงสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ด้วย (โดยเฉพาะช่วงหลัง พ.ศ.2516)

3. เพลงวีรกรรม แสดงประวัติและวีรกรรมของชาวไทยที่กล้าหาญเป็นสิ่งที่คนไทยภูมิใจมาช้านาน ต้องการปลุกใจให้คนไทยมีความกล้าหาญ เข้มแข็ง ไม่พรั่นต่อศัตรู เหตุการณ์วีรกรรมในประวัติศาสตร์ของผู้กล้าหาญทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้วเหลือเพียงอนุสรณ์แห่งความทรงจำเช่นเพลงศึกบางระจัน ต้นตระกูลไทย เลือดสุพรรณ ฯลฯ

4. เพลงแห่งความหวังใจ กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ที่อยู่แนวหน้า แสดงการเห็นอกเห็นใจหวังใจต่อผู้กล้า เป็นการให้กำลังใจ เพื่อให้แนวหลังรู้สึกถึงความเหนื่อยยากลำบาก การขอมสละชีวิต เช่นเพลงแค่ ต.ช.ด. เพราะตำรวจตระเวนชายแดน

5. เพลงรักชาติ ความต้องการมิให้ไทยตกไปเป็นของชาติอื่น เพราะฉะนั้นชีวิตจึงเป็นสิ่งที่เราต้องรักและหวงแหนที่สุด เราก็อาจจะยอมสละได้ ทั้งนี้เพราะความรักชาติมีอำนาจเหนือกว่า เรายอมกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสิ่งเดียวเท่านั้น คือปกป้องชาติอันเป็นที่รักของเราให้พ้นจากศัตรู เช่นสยามานุสติ ตื่นเถิดชาวไทย ความฝันอันสูงสุด ฯลฯ

6. เพลงแห่งความสามัคคี ความรักและความสามัคคีทั้งต่อชาติและเพื่อนร่วมชาติจะเป็นปราการอันแข็งแกร่งป้องกันภัยจากศัตรูได้เป็นอย่างดี เพื่อวัตถุประสงค์นี้ เพลงปลุกใจแนวนี้จึงมีอยู่มากและยังแสดงการคาดคะเนว่า ถ้าไร้ความรัก ความสามัคคี ชาติไทยย่อมอยู่ไม่ได้แน่นอน ความแตกแยกย่อมเกิดขึ้น เพลงปลุกใจแนวนี้จึงมุ่งที่จะเชื่อมรอยร้าวหรือป้องกันมิให้เกิดรอยร้าวมากเกินไปกว่าที่จะประสานกันได้ เช่นเพลงรักกันไว้เถิด เทิดไทย ไทยรวมกำลัง ตื่นเถิดไทย

7. เพลงแห่งความปราชัย เป็นเพลงปลุกใจแนวใหม่ที่ต่างไปจากเดิม คือเป็นการกล่าวโจมตีคนไทยด้วยกันเองที่ไม่เห็นค่าของความเป็นไทย เช่นเพลงหนักแผ่นดิน เพลงถามคนไทย

อย่างไรก็ดีในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำแนวทางการวิเคราะห์ดังกล่าวมาร่วมพิจารณาการแบ่งประเภทของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ แต่ด้วยความหมายของสำนึกความรักชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นช่วงที่พิรพท คล่องแวงสะได้แบ่งประเภทของบทเพลงนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากปัจจุบันตามที่ได้นำเสนอในตอนที 3 ทำให้การแบ่งบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในวิจัยครั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ การวิจัยทางประวัติศาสตร์ของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย และการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ที่ให้คุณค่ากับงานศิลปะในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะด้านสุนทรียศาสตร์ดนตรี และเนื่องจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยในครั้งนี้ได้นำเสนอวิวัฒนาการของบท

เพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในช่วงระยะเวลาต่างๆ จึงจำเป็นต้องศึกษางานวิจัยทางประวัติศาสตร์ทั้งที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจโดยตรงในด้านการสร้างสรรค์ การประพันธ์ ผู้ประพันธ์ ผู้ขับร้อง ทั้งนี้เพื่อศึกษากลวิธีในการนำเสนอที่ทำให้บทเพลงเหล่านั้นได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง

ในช่วงแรกจะเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการรวบรวมบทเพลง หรืองานวิจัยประเภทการสืบค้นประวัติศาสตร์ในเรื่องเพลงไทยสากลได้แก่ งานวิจัยของ **สุมนทนา ศักดิ์ชัย สมบูรณ์ (2540)** เรื่อง **เพลงไทยสากลตามนโยบายของจอมพลป.พิบูลสงคราม** ศึกษาบทเพลงจำนวน 199 เพลงพบว่า เนื้อหาเพลงส่วนใหญ่เกี่ยวกับการสร้างชาติ การเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมและเนื้อหาเกี่ยวกับงานวัฒนธรรม สังคมและเนื้อหาเบ็ดเตล็ดตามจินตนาการของผู้แต่ง เนื้อเพลงมีคุณค่าด้านวรรณศิลป์และด้านอารมณ์ ในด้านฉันทลักษณ์ มีการใช้สำนวนโวหารแบบกวีด้วยสัมผัสสระ ใช้คำง่ายแต่ไพเราะและมีลีลาเฉพาะตัว ในด้านอารมณ์ ได้ให้ความบันเทิงแฝงด้วยความรักชาติและสามัคคี เพื่อปลุกฝังให้ประชาชนปฏิบัติตนตามนโยบายสร้างชาติและเชื่อผู้นำประเทศ

งานวิจัยอีกหนึ่งเรื่องเกี่ยวกับเพลงปลุกใจในช่วงที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นผู้นำคือ การศึกษางานของ **หลวงวิจิตรวาทการ** ได้แก่งานวิจัยของ **ประจักษ์ สังกัด (2540)** ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อร้องและทำนองเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ แนวความคิดทางการเมืองของผู้นำ บริบทสังคม วัฒนธรรม และนโยบายทางการเมือง พบว่าบทเพลงทั้งหมด 204 เพลง สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ เพลงวีรกรรม เพลงแห่งความรักชาติ เพลงแห่งความสามัคคี และเพลงความรักระหว่างชายหญิง ซึ่งแฝงไว้ด้วยคติความรักชาติ ในขณะที่บ้านเมืองมีปัญหาการเมือง อีกทั้งได้ศึกษาคุณลักษณะของหลวงวิจิตรวาทการที่เป็นนักการทูต มีวิธีการเจรจาประณีตระนอม ไม่ใช้ความรุนแรงอันส่งคุณค่าต่อสังคมไทย อีกทั้งเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมมากกว่าเพลงในยุคหลัง

นอกจากนี้ ยังมีการรวบรวมเป็นปลุกใจเป็นจำนวนมากและได้นำมาวิเคราะห์ถึงบริบททั่วไปดังในวิทยานิพนธ์เรื่อง **เพลงปลุกใจ (พ.ศ.2475 – 2525): การวิเคราะห์ทางการเมือง ของสิรินธร กิริติบุตร** พบว่ามีการใช้เพลงปลุกใจ ในแต่ละประเทศแต่ละสังคมต่างกัน แต่มีความคล้ายคลึงกัน คือการปลุกใจให้เกิดความรักภักดีต่อชาติ และต้องการรักษาชาติไว้ สำหรับเพลงปลุกใจในประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้น การวิจัยนี้เป็นกรณีวิเคราะห์ภาษาประกอบกับทำนอง จังหวะ การใช้เครื่องดนตรี ฯลฯ มีการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆกับบริบทแต่ละสมัย และพบว่า ช่วงปี พ.ศ. 2475 – 2525 รวมมีเพลงปลุกใจทั้งสิ้น 448

เพลง (ยังมีที่สูญหายอีกจำนวนหนึ่ง) โดยช่วงที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481 – 2487 และ พ.ศ. 2490 – 2500) มีการใช้เพลงปลุกใจมากที่สุด เนื้อหาทั่วไปมีลักษณะเดิมคือให้รักชาติ แต่ลักษณะของคนตรีมีการพัฒนามากขึ้นเรื่อยๆ เนื้อหาส่วนมากผูกพันกับความเป็นชาติ ระดับกองทัพ กองกำลัง ประวัติศาสตร์ วีรชนต่างๆ มีเรื่องของความผูกพันกับความเป็นชาติ ผูกพันกันในแต่ละเหล่าทัพ และเพลงระดับกองกำลังผูกพันให้เกิดความสามัคคี ในแง่คนตรีพบว่าส่วนใหญ่จะแต่งมากกว่า 2 คนและไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างผู้แต่งกับเนื้อหาของเพลง แต่เนื้อเพลงมีความสำคัญกับแก่นสารต่างๆ ในปี พ.ศ. 2511เป็นการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ในขณะที่หลังปีพ.ศ. 2525 เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น การรวมใจคนด้วยคนตรีมีอยู่ในหนังสือเกี่ยวกับจิตวิทยาคนตรีมากมาย

นอกจากนี้ยังมีวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจของสี่เหล่าทัพที่น่าสนใจ แม้ว่าในขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้จะมีได้นำบทเพลงจากเหล่าทัพมาร่วมวิเคราะห์ ด้วยการวิจัยนี้ชื่อ การสื่อสารความหมายในเพลงปลุกใจสี่เหล่าทัพ โดย วรณลดา พิรุณสาร (2543) ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ด้วยบท โดยได้ทำการศึกษากรณีศึกษา 8 เพลงจากจำนวนเพลงปลุกใจของกองทัพทั้งสิ้น 223 บทเพลง พบว่าบทเพลงแรกได้ถือกำเนิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีการประพันธ์เผยแพร่เรื่อยมา จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รวมทั้งช่วงยุคสมัยของ จอมพล ป.พิบูลสงครามที่เพลงปลุกใจของกองทัพมีความเจริญสูงสุด สำหรับการวิเคราะห์บทเพลงนั้นพบว่าบทเพลงส่วนมากมีทำนองที่คึกคักหนักแน่นและมีเนื้อหาที่จูงใจเพื่อใช้ในการบรรยายเรื่องราวต่างๆ การประกาศและการแสดงความรู้สึกมากน้อยตามลำดับ โดยผู้ประพันธ์มีวัตถุประสงค์ในการสื่อความหมาย 3 ประการคือเพื่อปลุกใจให้เสียสละ ให้เกิดความกล้าหาญและเพื่อสร้างสำนึกหน้าที่ความรับผิดชอบต่อหน่วยงานและประเทศชาติ

นอกเหนือจากงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ที่ทำการรวบรวมและวิเคราะห์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจต่างๆ แล้ว ยังมีงานวิจัยที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการฟังเพลงของผู้ฟังที่มีความสำคัญในแง่มุมมองของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดหรือได้รับความรู้ การศึกษาผ่านบทเพลงเหล่านั้นได้แก่ งานวิจัยของเอนกนันทน์ นันตะคุณ (2546) ที่ได้ทำงานวิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับฟังเพลงไทยสากลในรูปแบบยุคสุนทรภรณ์ ของคนในกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณในการตอบแบบสอบถามจำนวน 383 คน ได้ผลว่าคนฟังการแสดงเพลงสุนทรภรณ์ในงานต่างๆ ส่วนมากมีอายุระหว่าง 31 – 50 ปี ประกอบอาชีพข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ มีการศึกษาระดับ

ปริญญตรี รายได้ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาทต่อเดือน ส่วนมากได้รับฟังเพลงที่บ้านจาก คลื่นวิทยุสาธารณะ ซึ่งบางครั้งตั้งใจฟังบ้าง ไม่ตั้งใจฟังบ้าง ผลที่ได้รับจากการฟังเพลงคือครอบครัว มีความสามัคคีและได้มีกิจกรรมเพื่อสร้างความอบอุ่นมากขึ้น ทันท่วงทีบ้านเมือง สามารถนำไป สนทนากับคนอื่นได้และเพิ่มวิสัยทัศน์ในมุมมองเรื่องต่างๆ อีกทั้งยังได้รับความสนุกสนาน ลืม ความทุกข์ไปได้ชั่วขณะ นอกจากนี้ยังให้ความคิดเห็นในการเปรียบเทียบกับเพลงในปัจจุบัน (พ.ศ. 2546) เรื่องทำนอง จังหวะ เนื้อร้อง การแต่งกายและการแสดงออกบนเวที จุดเด่นของเพลงสุนทราภรณ์คือเทคนิคการร้องแบบเอื้อนลูกคอ มีแนวคิดในเรื่องเห็นคุณค่าเพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการร้อง ตามมากที่สุด รองลงมาคือเพื่อให้เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมในขณะนั้น และเป็นมรดกวัฒนธรรม น้อยที่สุด

งานวิจัยในด้านเนื้อหาของเพลงไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันนั้น มนูญ พลอยประดับ (2549) ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อความหมายและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของเพลงไทยยอดนิยม โดย ทำแบบสอบถามแบบวัดความคิดเห็นพบว่าเนื้อหาของบทเพลงในปัจจุบันมักจะเกี่ยวกับความรัก ของหนุ่มสาวกับวัฒนธรรมวัยรุ่น มีเนื้อหาในการให้กำลังใจ ปลอบใจ สะท้อนภาพสังคม มีทั้ง เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงจากจินตนาการของผู้แต่ง และมักใช้ภาษาพูดเขียนเป็นเนื้อเพลง ภาษาที่ใช้มีทั้ง ที่ใช้ภาษาไทยและผสมภาษาอื่นเช่น ภาษาอังกฤษ เกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้น นักร้องมักเป็นผู้ชายมากกว่า ผู้หญิง เล่นกับวงสตริงคอมโบ มีปัจจัยในการสร้างสรรค์ด้วยบทบาทการผสมผสานของศิลปิน นัก แต่งเพลง ผู้ฟัง ผู้อำนวยการผลิต แนวคิด (Concept) กาลเทศะ เงินทุน บุคลากร และจิตวิทยา การตลาด ในด้านการผสมผสานของวัฒนธรรมไทยและต่างชาติที่แสดงออกในบทเพลงนั้น จาก การสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ฟังส่วนมาก “ไม่แน่ใจ” ว่าจะมีความผสมผสานที่กลมกลืนกัน หรือไม่ แต่ให้ความสนใจในการสร้างความแปลกใหม่ อีกทั้งเป็นการสะท้อนค่านิยมของสังคม คน ในระบอบทุนนิยมมุ่งเน้นการบริโภคมาก และเห็นว่าการผสมผสานนั้นให้ผลดีมากกว่าผลเสีย เพลง สมัยนิยมเป็นภาพสะท้อนสังคม ทั้งเนื้อหาและความหมาย อีกทั้งยังสื่อถึงประวัติศาสตร์ ความคิด ทัศนคติ และค่านิยมในสังคมทุนนิยม เพราะมีลักษณะเป็นพาณิชย์ศิลป์ คือการสร้างสรรค์ศิลปะเพื่อ ตอบสนองความต้องการของตลาดในเชิงการค้า

การศึกษาในด้านภาษาของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเหล่านั้น โดยพรเพ็ญ ต้นประเสริฐ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เพลงไทยสากลระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2531: การศึกษาใน ด้านลักษณะทางภาษาและการสะท้อนสังคมวัฒนธรรมไทย ซึ่งศึกษาในด้านลักษณะทางภาษาและ การสะท้อนสังคมวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า เนื้อเพลงไทยสากลมีการใช้ถ้อยคำลักษณะใหม่

4 รูปแบบคือ การสร้างคำใหม่ การเล่นคำ การใช้คำและการใช้สำนวนใหม่ๆ ในด้านเนื้อเพลงที่สะท้อนวัฒนธรรม คือสังคมยังยึดมั่นในศาสนา ความมีอิศยาศัย ความสุภาพอ่อนโยน การให้อภัย การมีอารมณ์ขัน มีความเชื่อในสิ่งลึกลับและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เรื่องเทพเจ้า ดวงชะตา การบนบานศาลกล่าว นิยมคนมีฐานะ มีการศึกษา และแสดงปัญหาที่เกิดขึ้นเช่นการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานครของคนต่างจังหวัด ปัญหาการว่างงาน ปัญหาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ปัญหาครอบครัว โสเภณี การว่างงาน การรักร่วมเพศ และแสดงอารมณ์ต่างๆของคนไทยอีกด้วย อภินิหาร ภูภิรมย์ ได้ศึกษาลักษณะของวาทศิลป์ของเพลงไทยสมัยนิยม สรุปได้ว่าผู้แต่งเพลง (ผู้สร้างสาร) มีความชื่นชอบส่วนตัวในการผลิตผลงาน เนื้อหาเพลงไม่มีการระบุเวลาและบริบทที่จะจزمักเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ความรัก เนื้อหาสมจริงเป็นเรื่องที่อาจเกิดขึ้นได้ วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายก่อนเริ่มแต่งเพลง ต้องมีเนื้อหาที่โดดเด่น แปลกใหม่ ชัดเจน เข้าใจง่าย เหมาะสมกับตัวนักร้องต้องใช้อารมณ์ในการถ่ายทอดเพลงต้องเหมาะสมกันทั้งทำนอง คำร้องและเสียงเครื่องดนตรี

เนื้อเพลงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือเรื่องของความรักในเชิงบวก สามารถสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากหลากหลาย ต้องการความรักและตอบสนองความรักเป็นพื้นฐานของความต้องการของมนุษย์ ในขณะที่เพลงเศร้าจะสามารถเข้าไปถึงจิตใจด้านลึกมากกว่า โดยเฉพาะหากนำไปเปรียบเทียบกับชีวิตจริงของผู้ฟัง มีหลายเพลงที่แฝงไปด้วยปรัชญาชีวิตที่ฟังเข้าใจง่ายนำเสนอแบบง่ายๆ เพลงที่มีเนื้อหาการให้กำลังใจ สร้างกำลังใจและปลอบโยนนั้นมีจำนวนน้อยแต่เป็นเพลงที่มักจะได้รับความนิยมมาก ระบบเหตุผลที่ใช้นั้นเป็นคนละระบบกับการโต้แย้งเพื่อแสดงเหตุผล มักใช้อารมณ์เป็นหลักในการอธิบายการกระทำต่างๆ อีกทั้งมีการอ้างเหตุผลแบบวิตรรกะอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งทั้งหมดนั้นจะเน้นไปที่การสร้างความประทับใจให้กับทั้งผู้แต่ง ผู้ร้องและผู้ฟังไปในขณะเดียวกัน

จากการศึกษาบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในยุคต่างๆนั้น ปรากฏว่ามีบทเพลงในลักษณะอื่นที่มีอิทธิพลต่อประชาชนทั่วไปนอกเหนือจากเพลงปลุกใจ นั่นคือบทเพลงจากละคร เพลง บทเพลงเพื่อชีวิตและบทเพลงลูกทุ่งที่มีหน้าที่ในการสื่อความถึงผู้ฟังเกี่ยวกับบริบททางสังคมและการเมืองอีกด้วย เช่นงานวิจัยของกัลยรัตน์ หล่อมฉินพรัตน์ (2535) ศึกษาเพลงของพรานบุรพ เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครร้องของพรานบุรพ ว่าเดิมเป็นละครร้องแบบจันโรภาส เกิดจากการนำลักษณะการแสดงของละครชนิดต่างๆมาปรุงแต่งกับละครแบบปรีดาชัยซึ่งเป็นต้นกำเนิด จนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง พัฒนาการมีลำดับต่างๆดังนี้ ในระยะแรก (พ.ศ. 2468 – 2470) มี

ลักษณะเหมือนการแสดงละครทั่วไปเช่นเดียวกับคณะปรีดาลัย ประพันธ์บทร้องด้วยกลอน 8 ใช้บทร้องเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเนื้อเรื่อง ส่วนมากเป็นเพลงไทย และมีบทสำหรับลูกครูช่วยร้อง ในระยะนี้ เริ่มมีการนำเพลงไทยสากลเข้าประกอบการแสดงแล้ว บทพูดมีบทบาทมากขึ้น ไม่ใช่การพูดทวนเนื้อร้องเท่านั้น และแทรกมุขตลกต่างๆด้วย

ระยะที่ 2 พ.ศ. 2470 – 2480 มักใช้บทร้องเป็นตัวดำเนินเรื่อง หรือบางเรื่องใช้บทพูดผสมด้วย ที่สำคัญคือ ลักษณะการประพันธ์บทร้องและการใช้เพลงประกอบการแสดงจะไม่อิงฉันทลักษณ์เช่นก่อน การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นพร้อมๆกับการนำเพลงไทยสากลเข้ามาประกอบการแสดงมากขึ้น และเพลงไทยสากลเหล่านั้นมีลำลาจังหวะที่เป็นอิสระ การแบ่งท่อนคำร้องจะเป็นไปตามลักษณะทำนอง จังหวะและการแบ่งห้องของดนตรีสากลเป็นหลัก มีการร้องของลูกคู่บ้างเพียง 4 เพลงในเรื่อง ขวัญใจโจร (2473) โรสิตา (2474) จันทร์เจ้าขา (2474) โจโจ้ซัง (2477) และในระยะหลังคือ พ.ศ. 2480 – 2489 บทละครร้องมีลักษณะของพรานบูรพ์อย่างสมบูรณ์ คือจำนวนบทร้องน้อยลงมีบทพูดมากขึ้น เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงส่วนมาก เป็นเพลงไทยสากล ส่วนบทร้องของลูกคู่เพื่อช่วยร้องดำเนินเรื่องหรือเกริ่นเรื่องนั้นไม่มีอีกเลย

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของการแสดงดังกล่าวทำให้เห็นถึงความพยายามของพรานบูรพ์ที่จะเปลี่ยนแปลงลักษณะของบทละครและการแสดงละครร้อง ด้วยการนำเสนอสิ่งแปลกใหม่ให้กับผู้ฟังที่ละเล็กละน้อย ทำให้คณะละครอื่นหันมาทำละครร้องแบบฉันทโรภาสเช่นกัน สิ่งสำคัญคือเป็นเพลงไทยเนื้อเต็มที่ดัดแปลงมาจากเพลงไทยให้มีลักษณะทำนองไปทางแนวเพลงสากล ทั้งสองแบบแรกมีการอิงรูปแบบเก่าอยู่บ้าง เพลงไทยสากลที่นำมาใส่เนื้อร้องภาษาไทย หรือเพลงสากลที่นำมาใส่เนื้อร้องเพลงไทย สองแบบหลังนี้ พรานบูรพ์ตั้งใจนำมาทำโดยตรง เป็นเพลงที่ใช้มากในยุคหลัง เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวที่ต้องเจออุปสรรคต่างๆ บางเรื่องเป็นเรื่องสมัย และย้อนยุค อิงประวัติศาสตร์ หรือตัวละครเป็นชนชาติอื่นๆ และเพื่อการดึงดูดคนดู จึงเน้นความบันเทิงเป็นหลัก มิได้มีลักษณะปลุกใจแต่อย่างใดแต่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในระยะต่อมา

นอกจากนี้ ยังมีวิจัยของปรารถนา จุลศิริวัฒนวงศ์ (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพระนางเชอลักษมีลาวณ ในวิทยานิพนธ์เรื่องละครคณะปรีดาลัยของพระนางเชอลักษมีลาวณ ว่าทรงเป็นพระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และเป็นพระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าของคณะปรีดาลัยต้น ทำให้พระนางทรงเจริญพระชนม์มาใน

สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับนาฏศิลป์และวรรณกรรม ทรงมีผลงานทั้งด้านการแสดง การออกแบบฉาก การกำกับการแสดงร่วมกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งทรงประพันธ์และนำละครเก่ามาทำขึ้นใหม่ ทรงเป็นที่ปรึกษา ประธานคำแนะนำกับผู้จัดละครทั่วไป ตั้งแต่ระดับละครโรงเรียน ละครการกุศลและละครโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนงานทางด้านนาฏศิลป์และด้านอื่นๆ กล่าวคือ ทรงดูแลโรงเรียนสอนนาฏศิลป์เบื้องต้น เมื่อครั้งยังประทับอยู่ ณ วังปารุสกวัน โดยเปิดการเรียนการสอนสำหรับ โอรสและธิดาของเจ้านายในวัง ละครของคณะปรีดาลัยได้ออกแสดงจนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและเลิกไปในที่สุด

จากการวิจัย พบว่าลักษณะเด่นของระบำประกอบละครคณะปรีดาลัยคือการออกแบบท่าเต้นที่ทันสมัยคล้ายของตะวันตกเข้าประยุกต์ ความสวยงามของระบำหมี่ มีการแปรแถว แสดงความพร้อมเพรียงหลากหลายรูปแบบ การระบำหมี่จะมีตัวเอกหรือตัวรองที่จะเด่นแตกต่างจากตัวอื่น ระบำประกอบการแสดงเป็นแบบที่คิดขึ้นใหม่ทั้งหมด นอกเหนือจากพระปรีชาด้านการละครแล้วยังทรงเป็นที่ปรึกษาทางด้านดนตรีให้กับศิลปินนักแต่งเพลงหลายท่าน อาทิเช่น ครูনারด ถาวรบุตร ครูเอื้อ สุนทรสนาน ครูสง่า อาร์มภีร์ ครูแก้ว อัจฉริยกุลและครูมารุต บุญนาค ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าพระนางเธอลักษมีลาวัณทรงมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์บทเพลงต่างๆของเอื้อ สุนทรสนาน ซึ่งก็คือส่งผลต่อวงสุนทราภรณ์ที่ได้เผยแพร่บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมากมาย

นอกเหนือจากงานวิจัยที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของบทเพลงที่ส่งผลถึงปัจจุบันแล้ว ยังมีบทเพลงบางประเภทที่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นใหม่และส่งผลถึงการรับรู้ของผู้คนในสังคม ได้แก่งานวิจัยของศิริพร กรอบทอง เสนอวิทยานิพนธ์เรื่องวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในสังคมไทย: พ.ศ.2481 – 2535 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจถึงการเกิดและการปรับตัวของบทเพลงที่สัมพันธ์กับบริบทของสังคมไทย พบว่าในการแสวงหาขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น คนชนบทได้เข้ามาเป็นแรงงานในเมืองจำนวนมาก ซึ่งได้รับวัฒนธรรมความทันสมัยจากเมืองมากขึ้น และจากอิทธิพลของเพลงไทยสากลที่แพร่หลายในขณะนั้น ทำให้คนไทยในชนบทที่เข้าสู่วงการเพลงได้สร้างสรรค์เพลงไทยสากลที่มีลักษณะสัมพันธ์กับท้องถิ่น พื้นที่บ้านที่เรียกว่าเพลงลูกทุ่งมากขึ้น

ในช่วงปี 2507 นั้น บทเพลงมีลักษณะสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันระหว่างโลกเก่ากับโลกใหม่และศิลปินยังสร้างสัมพันธ์กับท้องถิ่น โดยการเดินสายและใช้สื่อเผยแพร่โดยการบริหารงานของนายทุน ในกระแสเพลงแนวใหม่ที่ทันสมัยมากขึ้น เพลงลูกทุ่งได้ปรับตัวโดยมีวิถีชีวิต

ของชนบทเป็นเงื่อนไขสำคัญโดยที่ยังคงรักษาพื้นฐานทั้งรูปแบบฉันทลักษณ์ ท่วงทำนอง ตลอดจนลักษณะของจารีตการเล่นเพลงอันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม นอกจากนี้ก็นำเสนอสาระที่สะท้อนชีวิตของคนชนบทระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำในสังคมได้อย่างชัดเจน

อีกการศึกษาบทเพลงในลักษณะเดียวกันคือได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคมในต่างประเทศ ได้แก่บทความของ **Yu Yeung Yeung** เรื่อง การวิเคราะห์วัฒนธรรมสังคมของเพลงร่วมสมัยในประเทศฟิลิปปินส์ (A sociocultural analysis of contemporary Filipino popular songs, 1997) ได้ศึกษาถึงคำร้องของเพลงป๊อปร่วมสมัยในฟิลิปปินส์โดยแบ่งเป็น ช่วงคือที่ประกาศกฏอัยการศึก ช่วงหลังประกาศกฏอัยการศึก การปฏิวัติสี่เหลืองและช่วงที่ตั้งเป็นสาธารณรัฐใหม่ โดยมีคำถามว่า

1. ส่วนใดของเพลงที่เกี่ยวข้องกับหลักการดำเนินชีวิตของคนฟิลิปปินส์
2. ภาษาที่ใช้ในเพลงส่งผลถึงทัศนคติของคนในประเทศอย่างไร
3. ความสัมพันธ์ระหว่างแก่นของเรื่องกับภาษาเป็นอย่างไร

จากการสำรวจเพลงจากหนังสือเพลง 35 เล่มและ 35 อัลบั้ม เพื่อดูความถี่ของคำที่มักจะใช้บ่อยและตีความ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพลงรัก และเพลงปลุกใจจะมีอยู่ทั่วไปในทุกยุคทุกสมัย ประกอบด้วยเพลงศาสนาและไม่มีความแตกต่างกันระหว่างการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฟิลิปปินส์ในการแสดงความรู้สึกใดๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสามารถใช้บทเพลงในการสื่อความหมายได้ และจะได้ผลดีต่อการเรียนแบบ 2 ภาษาในประเทศอีกด้วย

วิทยานิพนธ์ของ **Condon, Eliane C.** สาขาดนตรีใน Rutgers The State University of New Jersey - New Brunswick สหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาเกี่ยวกับเพลงบรรเลงที่มีลักษณะเพลงปลุกใจของ **Liszt** ที่แต่งเพลงเกี่ยวกับชาติ และได้เปิดการแสดงอันเป็นส่วนหนึ่งของการขอสำเร็จการศึกษาจะเห็นว่ามีการใช้เพลงบรรเลงที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความรักชาติของตน เช่นเดียวกับนักประพันธ์ตะวันตกคนอื่นๆ ที่มักจะแต่งเพลงที่แสดงสำเนียงของชนชาติตนเอง ไม่ว่าจะเป็น Polonaise ของ Chopin (เชื้อชาติโปแลนด์) แม้ว่าจะเป็นเพลงบรรเลง นักประพันธ์ตะวันตกมากมายก็เขียนเพลงบรรเลงเพราะเค้าเข้าใจต่างจากคนไทยที่มักจะตีความบทเพลงจากเนื้อร้องมากกว่าทำนอง แต่ต้องมีทำนองเพลงเพื่อเป็นองค์ประกอบในการสร้างความซาบซึ้งร่วมด้วย

วิทยานิพนธ์ของ Shirley, George สาขาดนตรีจาก University of Michigan สหรัฐอเมริกา เป็นการนำเสนอเรื่องราวของเทศกาลเกี่ยวกับชาติของสังคมในศตวรรษที่ 19 ของชาวสวีเดน โดยจัดให้มีกิจกรรมเด็กร้องประสานเสียง (Chorus) เป็นการปลุกฝังอย่างหนึ่ง โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักศึกษาที่มีชื่อว่า Uppsala and Lund ที่ได้ชื่อว่าเป็น "Guardians of Enlightenment" บทเพลงที่ร้องเป็นลักษณะการร้องประสานเสียงโดยไม่มีเครื่องดนตรี (Acapella) โดยได้รับแรงบันดาลใจจากเพลงในศตวรรษที่ 19 และการปฏิวัติฝรั่งเศส บทเพลงเหล่านั้นมีหน้าที่ในการปลุกฝังความรักชาติ นอกจากนี้ยังได้มีการวิเคราะห์บทเพลงในเชิงจิตศิลป์ เช่นมีการใช้ความกังวานของเสียงต่ำ (Bass) ส่วนกลุ่ม Tenor จะใช้การร้องเสียงจริงมากกว่าการใช้เสียงหลบ เพื่อให้เกิดความหนักแน่น มีการใช้ Ringing sound เพื่อให้เกิดลักษณะของเสียงที่มีความเป็นชนชาติ (native) อย่างมาก ด้านเนื้อหาที่จะมาจากการกล่าวถึงวีรบุรุษ คำร้องที่มาจากเพลงพื้นบ้าน สิ่งสำคัญคืองานนี้จะสนับสนุนให้เด็กได้แสดงออกในที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจของผู้ร้องเอง งานนี้จัดครั้งแรกเมื่อปี 1897 โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการจัดโอลิมปิกปี 1896 และเทศกาลการร้องเพลงร่วมสมัยของนอร์เวย์ แม้ว่าภายหลังคณะประสานเสียงชายดังกล่าวจะหายไปบ้างแล้ว แต่มีหลักฐานให้เห็นว่าได้ดำเนินมาอย่างน้อยจนกระทั่งถึงสงครามโลกครั้งที่ 2

กล่าวโดยสรุปแล้ว งานวิจัย บทความและวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับบทเพลงที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้นั้นมีด้วยกันหลากหลายรูปแบบ แต่งานวิจัยในครั้งนี้สนใจที่จะศึกษาเฉพาะบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจไทยสากลที่มีการสร้างสรรค์และเผยแพร่โดยสื่อของรัฐเท่านั้น เนื่องจากต้องการที่จะศึกษาบริบทอื่นๆ ในช่วงเวลาต่างๆ การแก้ปัญหาและการสนับสนุนของภาครัฐในการสร้างการเรียนรู้เรื่องความรักและหวงแหนชาติในรูปแบบต่างๆ

ในด้านการศึกษางานวิจัยทางมนุษยศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าที่เกิดขึ้นจากงานศิลปะในหลายรูปแบบ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับดนตรี ทั้งนี้เพราะงานศิลปะทุกประเภทเป็นผลงานทางวัฒนธรรมที่ย่อมส่งอิทธิพลถึงกัน ศิลปินมักจะนำเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์และความรู้สึกของตนเองอันมีผลมาจากกลุ่มชนที่ตนอาศัยร่วมอยู่ด้วย

นิโบล โควาพิทักษ์เทศ ได้ทำการวิจัยในด้านการนำกรอบแนวคิดเรื่องสุนทรียศาสตร์ยุคหลังสมัยใหม่และแนวคิดเรื่องดัชนีทางวัฒนธรรมมาใช้อธิบายลักษณะของสุนทรียศาสตร์ยุคหลังสมัยใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก พบว่าเกิดปรากฏการณ์ทำซ้ำใน

เพลงไทยสมัยนิยม 3 ลักษณะคือ การทำใหม่ การทำมาทำใหม่และการรวมเป็นชุด เนื้อหาสาระที่ได้มาจากโลกแห่งชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมของวัยรุ่น อีกทั้งปฏิเสธระเบียบกฎเกณฑ์ทางสุนทรียศาสตร์แบบวัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งในส่วนของเนื้อร้องและทำนอง โดยเน้นที่อารมณ์และความรู้สึกของการถ่ายทอดอารมณ์เป็นสิ่งสำคัญในการผลิตผลงาน

การทำซ้ำมีหลายรูปแบบ อาจเป็นแบบที่ไม่มีเปลี่ยนแปลงจากต้นฉบับเดิม โดยนำมาผลิตซ้ำเหมือนเดิมหรือการรวมเฉพาะเพลงที่เป็นที่นิยมรวมเท่านั้น หรือบางครั้งผลิตใหม่โดยใช้นักร้องคนเดิมแต่รูปแบบใหม่ (ลักษณะใหม่) หรือใช้นักร้องรุ่นใหม่ การนำเนื้อร้องภาษาไทยไปใส่ทำนองของเพลงต่างชาติ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงคือการสะท้อนเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ค่านิยม ความเชื่อ บุคลิกภาพและวัฒนธรรมในขณะนั้น ในยุคหลังสมัยใหม่ สังคมยอมรับในการผลิตชิ้นงานศิลปะมากขึ้น

จากที่กล่าวแล้วว่า งานด้านศิลปะมีความเกี่ยวเนื่องถึงกัน ในส่วนนี้จะได้นำเสนองานวิจัยศิลปะด้านอื่นๆที่ได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อม รวมทั้งวิธีการวิเคราะห์ผลงานเหล่านั้นด้วย ทฤษฎีคุณค่า ได้แก่วิทยานิพนธ์เรื่อง การสื่อความหมายของงานทัศนศิลป์ของ วีรยุทธ เกิดในมงคล เป็นการศึกษาวิเคราะห์ความคิดของเนลสัน กู๊ดแมน ซึ่งเสนอให้พิจารณาผลงานศิลปะในฐานะที่ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ โดยการอ้างอิงรูปแบบต่างๆที่แตกต่างกันออกไปทำให้สัญลักษณ์เหล่านั้นเต็มไปด้วยความหมายของงานทัศนศิลป์ คือผลงานที่สามารถให้คุณค่าทางความคิด ความเข้าใจ และกล่าวว่า ผลงานหรือการเข้าใจความหมายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชื่นชมงานศิลปะ แต่จะช่วยให้เข้าถึงคุณค่าทางสุนทรียะได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ได้กล่าวว่า ผลงานศิลปะแต่ละชิ้นสามารถสนับสนุนการเข้าถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพได้ หากผลงานนั้นมีแง่มุมที่ควรค่าแก่การชื่นชม การเข้าใจความหมายของผลงานทัศนศิลป์ที่สอดคล้องกับแง่มุมดังกล่าว จะช่วยให้เข้าถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพของผลงานได้จากบทบาทการตีความ

การพิจารณาศิลปะในฐานะที่เป็นสิ่งที่ทำให้เป็นสัญลักษณ์ มีศักยภาพในการสื่อความหมาย และเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยความหมายซึ่งต้องการตีความ ความคิดความเข้าใจอันเกิดจากความเข้าใจความหมายของผลงานศิลปะนำไปสู่การตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่ผลงานต้องการสื่อ อริสโตเติลเห็นว่าเราสามารถเรียนรู้จากงานศิลปะได้และช่วยเสริมข้อบกพร่องจากปัญหาที่เกิดจากการที่มีสิ่งที่ปรากฏในภาพแต่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในโลก กล่าวคือตามทฤษฎีการเลียนแบบของอริสโตเติล ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสิ่งที่มิอยู่ในภาพมีความเหมือนกับสิ่งที่ปรากฏอยู่

ภายนอกภาพ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่น่าสนใจหรือไม่ก็ตาม การเรียนรู้ได้แง่นี้ได้ถูกผูกไว้กับสิ่งที่ปรากฏ และเชื่อว่าผลงานที่มาจากสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างออกไปก็ต้องเรียนรู้ที่จะต้องรับอารมณ์ ความรู้สึกนั้น

ฉัตรรัตน์ รัตนจรัสโรจน์ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง **สุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์** ซึ่งศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างและการชมละคร กระบวนการชากับละครขึ้นอยู่กับภาวะและรส ภาวะคืออารมณ์ออกมาโดยการสร้างงานศิลปะ อารมณ์ดังกล่าวอาจจะเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับศิลปินในขณะที่สร้างงาน หรืออาจจะเป็นอารมณ์ที่ศิลปินจินตนาการขึ้นเองก็ได้ เพราะในทัศนะของคัมภีร์นี้ได้แยกจากรส รสเกิดจากภาวะไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้ แต่ภาวะสามารถจินตนาการเองได้ เมื่อผู้ชมได้ชมงานศิลปะที่มีภาวะอยู่ ภาวะนี้จะกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดรส และจากการที่ได้ลิ้มรสซึ่งเป็นความรู้สึกต่างๆก็จะทำให้เกิดความรู้สึกพิเศษ กระบวนการที่ทำให้เกิดรสนี้เรียกว่า กระบวนการศิลปะและนิยามของศิลปะในคัมภีร์นี้ ทฤษฎีสุนทรียะในคัมภีร์นี้ สามารถงานนี้โดยใช้มโนทัศน์ในการถ่ายทอดภาวะ การรับรู้รส ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างศิลปินกับผู้ชมงานศิลปะ มาอธิบายกระบวนการศิลปะที่ต้องพิจารณาทั้งตัววัตถุสุนทรียะ และการรับรู้ของผู้ชมงานศิลปะ

งานวิทยานิพนธ์เรื่อง **“ประสบการณ์” ในปรัชญาของจอห์น ดิวอี้** โดย พวงแก้ว ลิ้มปิสุรีย์ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับ **“ประสบการณ์”** ในทัศนะของ จอห์น ดิวอี้ โดยเปรียบเทียบประสบการณ์ของลัทธิประจักษ์นิยม และลักษณะของบทบาทของประสบการณ์ที่มีต่อความคิดทางการศึกษาของดิวอี้ สรุปได้ว่า เห็นว่าประสบการณ์มีความหมายกว้างการประจักษ์นิยมเดิมเชื่อว่าประสบการณ์เป็นวัตถุของการรู้ ความรู้ที่ได้มานั้นเกิดจากประสบการณ์ที่ปรากฏต่อผัสสะเท่านั้น ไม่ได้เกิดจากจิตที่สามารถรู้วัตถุภายนอกได้จริง ดิวอี้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Empirical Method) โดยแบ่งประสบการณ์ออกเป็น 2 ชนิดคือ

- ประสบการณ์ปฐมภูมิที่เป็นประสบการณ์เฉพาะจากวัตถุก่อนเริ่มใช้ความคิด
- ประสบการณ์ทุติยภูมิ เป็นประสบการณ์จากความรู้ มีการใช้ปัญญาและความคิด เกิดความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม รวมเอาตัวรู้กับวัตถุ จิตกับกายไว้ด้วยกัน

ดังนั้น ประสบการณ์จึงไม่ใช้การรู้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของการกระทำ การปฏิบัติ เป็นกิจกรรมของอินทรีย์ ที่เกิดจากปะทะระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้นประสบการณ์

กับธรรมชาติเป็นสิ่งเดียวกัน วัตถุประสงค์ก็อยู่ในธรรมชาติ เช่น วัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ วัตถุประสงค์ที่มีการใช้ปัญญาและความคิด และไม่เห็นด้วยกับการศึกษาแบบสารานิยมที่ไม่มีพื้นฐานประสบการณ์ เชื่อว่าความจริงแท้มีลักษณะเป็นจิต เข้าถึงได้ด้วยจิต ซึ่งเป็นสมรรถภาพที่ทุกคนมีอยู่แล้ว ฉะนั้น การศึกษาจึงควรมุ่งที่จะพัฒนาคนให้เข้าถึงสัจธรรมอย่างแท้จริง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมแตกต่างไปจากสัตว์ คือมนุษย์จะเอาเรื่องของความคิด ความรู้สึกและการกระทำเข้าปะทะกับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ด้วย เพื่อสร้างเป็นประสบการณ์ความคิดและประสบการณ์การศึกษา การศึกษาจะเจริญงอกงามได้เมื่อมนุษย์ใช้ปัญญาในการเลือกประสบการณ์ให้ต่อเนื่องกัน โดยใช้ประสบการณ์ครั้งก่อน และรู้จักใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ในปัจจุบัน เป็นเครื่องมือมุ่งไปสู่จุดหมาย กระบวนการสร้างการศึกษาใหม่ๆ ทำให้มนุษย์มีความเจริญงอกงาม ประสบการณ์ที่ควือนำมาใช้จึงเป็นเรื่องทฤษฎี ส่งเสริมให้คิดแก้ปัญหาเอง พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไปพร้อมกับการพัฒนาเรื่องพุทธิปัญญาและจริยศึกษา

โดยสรุปกล่าวว่า “ประสบการณ์ของคิ้วอัคร์ของเพลโตและอริสโตเติล ที่เน้นเรื่องการปฏิบัติ (Practice) แต่ต่างกันตรงที่ของเพลโตและอริสโตเติล ไม่กล่าวถึงการรับรู้และไม่สามารถอธิบายสิ่งที่เป็นอนาคตได้”

วนิดา เปรมวุฒิ เสนอ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาในศิลปะของไมเคิล แองเจโล กล่าวว่าการวิจัยปรัชญานั้นนอกจากจะกระทำกับวรรณกรรมแล้ว ยังสามารถวิจัยได้จากงานศิลปกรรมได้ด้วย เพราะเชื่อว่าศิลปินจะมีปรัชญาประจำใจที่ปรากฏออกมาเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานศิลปะด้วย การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาจากงานจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมและวิเคราะห์จากข้อเขียน เอกสารต่างๆ ที่เขียนเกี่ยวกับ Michael Angello ในเชิงปรัชญาเป็นส่วนประกอบ และยังได้ศึกษาสภาวะแวดล้อมทางสังคมและความคิดทางปรัชญาในสมัยนั้น (Renaissance) อันเป็นช่วงแห่งการฟื้นฟูแนวคิดมนุษยนิยมที่แผ่ไ้วด้วยวัฒนธรรม ประเพณี วิชาการ ความรู้และศิลปะ โดยมีศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่ฟลอเรนซ์ ซึ่งเสื่อมลงในภายหลัง จึงย้ายไปที่กรุงโรมเพราะได้รับการสนับสนุนจากพระสันตะปาปาเป็นอย่างมาก ฉะนั้นงานของ Michael Angello จึงเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดปรัชญาลัทธิมนุษยนิยมของฟลอเรนซ์กับหลักปรัชญาศาสนาคริสต์จากกรุงโรมอันส่งผลถึงการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมของเขา

หลักปรัชญาที่ใช้ส่วนมากเป็นปรัชญาเพลโตใหม่ อันเป็นส่วนหนึ่งของหลักมนุษยนิยมใน ส่วนที่เกี่ยวกับความงามมีด้วยกัน 2 ชนิดคือ ความงามที่เราสามารถสัมผัสได้และความงามสูงสุด

และการได้รับแรงบันดาลใจจากท่านซาโวนาโรลา พระโดมินิกัน ในการนำศิลปะเข้ามาเป็น เครื่องมือรับใช้ศาสนา และเชื่อว่าความจริงในปรัชญาทั้งสองเป็นเรื่องเดียวกัน ไมเคิลจึงนำแนวคิด ทั้งสองมาผสมผสานกันทำให้งานของเขามีความแตกต่างจากศิลปินคนอื่นๆ ในขณะนั้นและมีความ ยิ่งใหญ่และได้รับการนิยมนอย่างต่อเนื่อง ในวิจัยฉบับนี้ได้วิเคราะห์ศิลปกรรมเหล่านี้ที่ไม่เพียงให้ได้ เห็นแนวคิดทางปรัชญาซึ่งแฝงในงานศิลปกรรมเท่านั้น ยังแสดงให้เห็นว่าเราสามารถนำศิลปะเป็น สื่อ หรือเครื่องมือในการอธิบายความคิดทางปรัชญาให้คนทั่วไปเข้าใจได้ กล่าวคือ งานของไมเคิล ได้กล่าวถึงเรื่องราวที่อยู่ในพระคัมภีร์ไบเบิลภาคพันธสัญญาเดิมและใหม่ รวมทั้งจริยธรรมของ ศาสนา โดยแบ่งเป็นเรื่องของอภิปรัชญา ญาณวิทยาและจริยศาสตร์ ซึ่งได้แสดงออกมาเป็นรูปของ ศิลปกรรม งานที่แสดงออกมาเป็นการแสดงออกถึงปรัชญาบริสุทธิ์ประจำใจที่ปรากฏออกมาเป็น พื้นฐานในการสร้างสรรค์ที่อาจจะมาจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมและการศึกษา จึงสรุปได้ว่า งานของ Michael Angello มีบทบาทในการสอนศีลธรรม จริยธรรมทางศาสนาให้กับคนทั่วไปและ ยังตอบปัญหาทางปรัชญาที่แสงหากันในขณะนั้นอีกด้วย

ปรินดา จินดาคักดี เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง **สุนทรียะแห่งดนตรี** พบว่าการจะอธิบายความ งามของดนตรีได้อย่างไร การอธิบายว่าเป็นที่พึงพอใจนั้น ไม่เพียงพอ ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งจำเป็น การ อธิบายความงามโดยมุ่งไปที่ตัวศิลปะจะทำให้เราเห็นได้ว่างานนั้นงามอย่างไร ซึ่งเป็นการช่วย อธิบายเกี่ยวกับความงามอย่างมีเหตุผลมากกว่าความพึงพอใจ

จากการศึกษาเอกสารพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับดนตรีส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจความ พึงพอใจต่อบทเพลงหรือในระดับการสืบทอดผลงานเพลงมากกว่าศึกษาในด้านคุณลักษณะและ คุณค่าของบทเพลงนั้น เพื่อประโยชน์ในแง่ของการวิเคราะห์ทางปรัชญาคุณวิทยาทั้งในด้าน สุนทรียศาสตร์ ผลในการปฏิบัติแบบจริยศาสตร์หรือการวิพากษ์ด้วยเหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ อัน ส่งผลต่อการสืบทอดบทเพลงและคุณค่าของบทเพลงดังกล่าวสู่คนรุ่นหลังที่มีได้สนใจเพียงความ ไพเราะของคำร้องและท่วงทำนองที่มีส่วนช่วยให้เกิดความซาบซึ้งเท่านั้น แต่ยังได้สนใจที่จะศึกษา คุณค่าที่เกิดขึ้นต่อจิตใจของผู้ฟังจนได้นำมาขบร่องเป็นนัยยะต่างๆ อีกทั้งยังได้รับความสนใจอย่าง ยาวนานอีกด้วย งานวิจัยในครั้งนี้จึงจะได้กล่าวถึงคุณค่าของบทเพลงที่ประกอบงานละครทั้งสอง เรื่องว่าส่งผลในด้านสุนทรียศาสตร์ต่อผู้นำมาสร้างละครอย่างไร และผู้จัดละครนั้นได้ถ่ายทอด คุณค่าในอนาคตอย่างไรซึ่งเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้ว่ากระบวนการถ่ายทอดคุณค่าอย่างไรผล นั้นทำอย่างไร โดยเริ่มต้นจากความชื่นชมในสุนทรียะที่ได้รับ แปรเป็นการกระทำเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจและคุณลักษณะความรักชาติของสังคมไทยเพื่อนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการถ่ายทอดคุณค่าบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน มีรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1** การวิเคราะห์คุณค่าภายใน คือคุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ และคุณค่าภายนอกคือบริบทที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขา
- ขั้นตอนที่ 2** การวิเคราะห์ความหมายของความรักชาติจากเนื้อหาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ
- ขั้นตอนที่ 3** การนำเสนอแนวทางในการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ
- ขั้นตอนที่ 4** สรุปและประมวลผล

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์คุณค่าภายในและภายนอกของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เสริมสร้างสำนึกความรักชาติ ภายใต้อารมณ์ระหว่างปี พ.ศ. 2453 – 2554 ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ยุคสมัย คือ

ยุคที่ 1 (พ.ศ. 2453 – 2468) ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยศึกษาเฉพาะบทพระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว ร้อยกรอง บทละคร บทกลอน ที่นำมาเป็นคำร้องในบทเพลงปลุกใจภายหลัง

ยุคที่ 2 (พ.ศ. 2469 – 2489) ช่วงก่อนและช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล โดยศึกษาบทเพลงปลุกใจจากงานประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ บทเพลงสยามานุสติของครุฑนารถ ถาวรบุตร และบทเพลงวงดนตรีสุนทราภรณ์ ทั้งที่นำบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาใส่ทำนองและประพันธ์ขึ้นใหม่และบทเพลงอื่นที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติม

ยุคที่ 3 (พ.ศ. 2489 – 2519) ยุคสมัยนี้เริ่มต้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ช่วงเวลานี้เกิดความรุนแรงทางการเมืองในประเทศหลายครั้ง เช่น การรัฐประหารและการชุมนุมประท้วง เนื่องจากคนไทยเริ่มมีความรู้ทางการปกครองมากขึ้นและมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อีกทั้งไม่เชื่อมั่นในการปกครองแบบเบ็ดเสร็จโดยรัฐบาลทหาร ประกอบกับการเผยแพร่แนวคิดสังคมนิยมจากต่างประเทศ บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นมาจากทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บทเพลงพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทเพลงประกอบละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ บทเพลงจากกองทัพ และบทเพลงจากการประกวดเพลงปลุกใจ

ยุคที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2538) ช่วงเวลาที่ระบบเศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศ มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนามากกว่าระบบการเมือง การปกครองดังเช่นในอดีต บทเพลงปลุกใจส่วนใหญ่ในช่วงเวลานี้เป็นบทเพลงจากวงดนตรีคาราบาว และภาคเอกชนที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ

ยุคที่ 5 (พ.ศ. 2539 – 2554) ช่วงเวลาการเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสสำคัญต่างๆของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและภัยธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยตรงของประชาชน บทเพลงปลุกใจมีทั้งภาครัฐคือ จากกองทัพหลายหน่วย และมูลนิธิ องค์กรต่างๆ รวมทั้งบทเพลงจากภาคเอกชนได้แก่ วงดนตรีคาราบาว บริษัท จีเอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) และ บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน)

การเลือกบทเพลงเพื่อวิเคราะห์ทั้งหมดคัดเลือกโดยผู้วิจัยและตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
ได้แก่

1. คุณสถาพร นิยมทอง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านดุริยางค์สากล สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์ อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แจ่มจัน อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

บทเพลงที่เลือกมาวิเคราะห์ทั้งหมดมีความหมายแสดงถึงความรักชาติตามคำจำกัดความของการวิจัย ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับการแบ่งประเภทบทเพลงปลุกใจของของพิรพร คล่องเวสสะ (อ้างถึงในกิ่งแก้ว อัครถาวร, 2519) โดยยกเว้นประเภทเพลงประจำหน่วยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเนื่องจากส่วนใหญ่มีความหมายสนับสนุนเฉพาะหน่วยงาน บางบทเพลงจึงไม่แสดงความหมายถึงความรักชาติโดยรวม บทเพลงที่นำมาวิเคราะห์หมีเนื้อหาปลุกใจ 6 ประเภทดังนี้

1. เพลงพระมหากษัตริย์และบทเพลงเทิดพระเกียรติ คือบทเพลงที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ของไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ได้ทรงปกป้อง ปกปักษ์รักษาบ้านเมืองไทยและเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชนชาวไทยทั่วประเทศ
2. เพลงวีรกรรม คือบทเพลงที่กล่าวถึงความกล้าหาญ เสียสละของวีรสตรี วีรบุรุษไทยในอดีตที่ได้ต่อสู้กับศัตรูภายนอกประเทศเพื่อปกป้องบ้านเมือง
3. เพลงแห่งความหวังใจ คือบทเพลงที่ผู้ที่อยู่ในแนวหลัง ทั้งพ่อแม่ ภรรยา ลูกหลาน ได้แสดงความหวังใจเหล่าทหารหาญที่ไปต่อสู้กับศัตรูเพื่อปกป้องประเทศ หรือบทเพลงที่แสดงความหวังใจของคนไทยด้วยกันที่ประสบวิกฤตการณ์ต่างๆ
4. เพลงปลุกใจให้รักชาติ คือบทเพลงที่ชักจูง ชี้นำให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันบนผืนแผ่นดินไทยด้วยความสงบสุข และมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสร้างความมั่นคงสมบูรณ์ให้กับประเทศซึ่งอาจมีทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม
5. เพลงแห่งความสามัคคี คือบทเพลงที่กล่าวถึงการรวมกายและจิตใจของคนไทยให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ
6. เพลงแห่งความปราชัย คือบทเพลงที่มีเนื้อหาเสียดสีประชดประชัน เพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังได้ถูกคิดถึงเรื่องราวเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่ไม่เหมาะสม และอาจรวมถึงความพยายามแสวงหาหนทางแก้ไข

บทเพลงที่นำมาวิเคราะห์มาจากหลายแหล่งที่มา มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ลิขสิทธิ์บทเพลงของบริษัท เมโทรแผ่นเสียง - เทป (1981) จำกัด ในอัลบั้ม
  - ตลับทองสุนทรภรณ์ (2545)
  - เท็ดทูนกษัตริย์ 1 (2548)

- เทิดทูนกษัตริย์ 2 (2548)
- เทิดทูนกษัตริย์ 3 ขวัญราษฎร์ ขวัญรัฐ (2548)
- ปลุกใจรักชาติ 1 สมเด็จพระสุริโยทัย – เพื่อคนไทยรวมใจเป็นหนึ่ง (2548)
- ปลุกใจรักชาติ 2 เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย (2548)
- ปลุกใจรักชาติ 3 ทหารพระนเรศวร – เพื่อคนไทยรวมใจเป็นหนึ่ง (2548)
- ปลุกใจรักชาติ 4 เพื่อคนไทยรวมใจเป็นหนึ่ง (2548)
- เพลงปลุกใจรักชาติ –กรุงไทยอดิโ

2) ลิขสิทธิ์ เสริมวิทยุ บีชเน็ส จำกัด

- บันทึกไว้ในแผ่นดิน เพลงปลุกใจ-รักชาติ 1
- บันทึกไว้ในแผ่นดิน เพลงปลุกใจ-รักชาติ 2
- บันทึกไว้ในแผ่นดิน เพลงปลุกใจ-รักชาติ 3

3) โครงการเดินร้องเพลงการกุศลเพื่อสุขภาพและสมานฉันท์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสมาคมนักแต่งเพลงแห่งประเทศไทย

4) การจัดคอนเสิร์ตบทเพลงปลุกใจ “84 พรรษาประชาสมานฉันท์” โดยกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2552

5) โครงการ “ร้อยใจไทย คนไทยรักกันไว้เถิด” โดยสำนักงานคณะกรรมการโครงการ 9 ในดวงใจ คณะทำงานโครงการร้อยใจไทย (กลุ่มคนไทยรักแผ่นดิน)

6) โครงการ “งานชุมนุมเยาวชน คนรักชาติ รักประชาธิปไตย” จัดเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2553 โดยกระทรวงศึกษาธิการ

7) รายการแสดงดนตรีสากลของกองการสังคีต กรมศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 - 2554

8) คอนเสิร์ตรักเมืองไทย เดินหน้าประเทศไทย เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ณ ทำเนียบรัฐบาล

เมื่อได้รายชื่อบทเพลงตามรายการข้างต้น จึงนำมาประกอบกับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจโดยตรงและผู้เชี่ยวชาญในสาขาอื่นๆ รวมถึงผู้ที่มีส่วนในการนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในสื่อทั่วไปในปัจจุบัน อาทิ

1) นักประพันธ์ที่เคยได้รับรางวัลในการแต่งเนื้อร้องและทำนองบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจของสถาบันต่างๆ เช่น นายนคร ถนอมทรัพย์

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์และมีความรู้เกี่ยวกับบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ เช่น นายไพฑูรย์ สำราญภูติ นักบริหาร นักการตลาด เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องบทเพลงสุนทราภรณ์ พันเอกประชาสันต์ ชนะสงคราม หัวหน้าฝ่ายผลิตตรายการและข่าว สถานีวิทยุกระจายเสียง กองทัพบก และพ.ต. ประทีป สุพรรณ โรจน์ วาทยกรวง Thailand Philharmonic Orchestra และ วงดุริยางคกองทัพบก

3) นักวิชาการด้านดนตรีศึกษา เช่น อาจารย์ชูวิทย์ ยุระยง อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

องค์ประกอบที่สำคัญหนึ่งของบทเพลงคือคำร้อง ซึ่งบางบทเพลงมีการเปลี่ยนแปลงคำร้องไปจากต้นฉบับเดิม ในงานวิจัยนี้ได้เห็นความสำคัญของการเลือกคำร้องที่ถูกต้องตามต้นฉบับเป็นสำคัญ จึงได้รวบรวมคำร้องบทเพลงจากแหล่งต่างๆที่เชื่อถือได้ ดังนี้

1) บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ บทเพลงจากกองทัพบกรวบรวมจากเอกสารในหอสมุดดนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดดนตรี ทูลกระหม่อมสิรินธร

2) บทเพลงสุนทราภรณ์ จากเอกสารออนไลน์ www.websuntaraporn.com

3) บทเพลงวงดนตรีคาราบาว จากเอกสารออนไลน์ www.caraboa.net

4) บทเพลงรักกันไว้เถิด ตรวจสอบเนื้อหาโดย นคร ถนอมทรัพย์ ผู้ประพันธ์

5) บทเพลงรักเธอประเทศไทย ตรวจสอบเนื้อหาโดย ชัชชัย สุขาวดี ผู้ประพันธ์

6) บทเพลงจากบริษัท จีเอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) จากเอกสารออนไลน์

www.gmember.com

7) บทเพลงจาก บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) จากเอกสารออนไลน์

www.rsonlinemusic.com

8) บทเพลงจากกองทัพเรือ ตรวจสอบโดย นาวาโท พฤทธิธร สุมิตร ผู้ประพันธ์

9) บทเพลงจากกองทัพอากาศ ตรวจสอบจากสูจิบัตรทัพบาณูไทย

การศึกษาทั้ง 5 ช่วงเวลาประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การวิจัยเอกสาร ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีแหล่งข้อมูลสำคัญคือ

- หอสมุดดนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดดนตรี
ทุกระหม่อมสิรินธร
- หอสมุดแห่งชาติ
- เครือข่ายของสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

หลักฐานที่ได้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1.1 หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) คือหลักฐานที่มีการบันทึกไว้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ได้แก่

- เนื้อร้องที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
- แถบบันทึกเสียง ซีดี มิวสิควิดีโอบทเพลงไทยสากล
- บันทึกของผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ เช่น สงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ 16 ตุลาคม 2519 ฯลฯ

1.1.2 หลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) ได้แก่บันทึกของผู้ที่ได้รับทราบเหตุการณ์จากคำบอกเล่าของผู้อื่น หนังสือประวัติศาสตร์ที่มีผู้อื่นเขียนขึ้นในภายหลัง

จากนั้นนำเอกสารที่ได้มาตีความ โดยพิจารณาความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของเอกสารจากการเปรียบเทียบเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลอื่น หรือการสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ แล้วจึงตีความหลักฐานอย่างมีระเบียบวิธี เริ่มจากการแปลความหมาย การเชื่อมโยงหลักฐานต่างๆ เข้าด้วยกันตามมิติของเวลาเป็นหลัก โดยนำเสนอเป็นความเรียงบรรยายเข้าด้วยกัน มีความสมดุล ต่อเนื่องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

1.2 การวิจัยจากการสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญผู้ให้สัมภาษณ์และตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งได้แบ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นหลายสาขา ได้แก่ กลุ่มผู้ประพันธ์คำร้อง ท่วงทำนอง หรือทั้งคำร้องและทำนอง กลุ่มผู้ถ่ายทอดได้แก่นักร้อง นักดนตรี กลุ่มผู้เรียบเรียงเสียงประสาน กลุ่มผู้จัดการแสดงหรือกิจกรรม เช่นการจัดการแสดงคอนเสิร์ต การจัดการประกวดร้องเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านบริบททางสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 ผู้ประพันธ์ คือบุคคลที่ประพันธ์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจไม่ว่าจะเป็นคำร้องหรือทำนอง หรือทั้งคำร้องและทำนอง ได้แก่

- นาวาโท พฤทธิธร สุมิตร ผู้ประพันธ์บทเพลงจากกองดุริยางค์กองทัพเรือ
- คุณวิเชียร คันตพิมลพันธ์ ผู้ประพันธ์เนื้อร้องบทเพลงในหลวงของแผ่นดิน
- คุณสรารุช เลิศปัญญาวุฒิ ผู้ประพันธ์ทำนองบทเพลงจากบริษัท แกรมมี่ จีเอ็มเอ็ม จำกัด (มหาชน)
- คุณชัชชัย สุขาวดี หรือหรั่ง ร็อกเคสตร้า ผู้ประพันธ์บทเพลงรักเธอประเทศไทย
- คุณนคร ฌโนมทรัพย์ ศิลปินแห่งชาติสาขาศนตรีสากล ประจำปี 2554 ผู้ประพันธ์บทเพลงรักกันไว้เถิด
- คุณสุทธิพงษ์ สมบัติจินดา ผู้ประพันธ์คำร้องและทำนองบทเพลงของ บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน)

ประเด็นการสัมภาษณ์: แรงบันดาลใจ แนวคิด เทคนิค และวิธีการในการแต่งเพลง การเลือกสรรผู้ร้อง ประเด็นหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องในการสร้างเนื้อความหลัก (theme) ของบทเพลงที่ส่งเสริมให้เกิดความรักชาติ และปัจจัยที่ทำให้บทเพลงได้รับความนิยม

1.2.2 ผู้ถ่ายทอด คือผู้ที่มีบทบาทและอิทธิพลในการถ่ายทอดเนื้อหา อารมณ์ความรู้สึก ความซาบซึ้งผ่านเสียงเพลงและเสียงดนตรี เป็นผู้เชื่อมโยงประสานสุนทรียะของบทเพลงระหว่างผู้ประพันธ์กับผู้ฟัง ได้แก่

- คุณสันติ ลุนเผ่ ผู้ขับร้องบทเพลงปลุกใจที่มีชื่อเสียง
- คุณชัชชัย สุขาวดี หรือหรั่ง ร็อกเคสตร้า ผู้ขับร้องบทเพลงรักเธอประเทศไทย
- คุณนคร ฌโนมทรัพย์ ผู้ขับร้องบทเพลงรักกันไว้เถิด
- คุณธนพร แวกประยูร นักร้องสังกัด บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) และมีผลงานการขับร้องบทเพลงมากมายให้กับหลายหน่วยงานราชการ

ประเด็นการสัมภาษณ์: แนวคิด ทักษะคติ การตีความของผู้ขับร้องต่อบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ วิธีการทำความเข้าใจต่อบทเพลงรวมทั้งวิธีการนำเสนอ เทคนิค กลวิธี ถ่ายทอดต่อผู้ฟังในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการร้อง การเล่นดนตรี รวมทั้งความรู้สึกและความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปต่อเพลงปลุกใจทั้งในอดีตและปัจจุบัน และแนวทางส่งเสริมการฟังบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่ถูกต้องเหมาะสมกับแต่ละยุคสมัยของสังคม

1.2.3 ผู้เรียบเรียงเสียงประสาน เป็นผู้ที่มึบทบาทในการสร้างสรรค์การนำเสนอบทเพลงที่มีมาในอดีตให้เหมาะสมกับประเภทของเครื่องดนตรีในแต่ละยุคสมัย เป็นผู้ที่ประเมินลักษณะการฟังของผู้ชมเป็นอย่างดี เพราะต้องปรับเปลี่ยนการเรียบเรียงเสียงประสานให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ชม

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติสาขาคดนตรีสากล ประจำปี 2553 ผู้เรียบเรียงเสียงประสานเพลงหนักแผ่นดิน เพลงสุดแผ่นดิน เพลงเมืองน่ากังวล ฯลฯ
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรอรอด จันทร์กล้า ผู้เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงชุดสุนทรภรณ์ออกเคสตรี้า
- คุณวิจิตร จิตรังสรรค์ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานเพลงรักเมืองไทย ฯลฯ
- พันเอก ประทีป สุพรรณโรจน์ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานจากกองดุริยางค์ทหารบก
- คุณวานิช โปตะวานิช วาทยกรและผู้เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงของกรมศิลปากร

ประเด็นการสัมภาษณ์: แนวคิดในการเรียบเรียงเสียงประสาน ลักษณะของท่วงทำนองดนตรี การกลมกลืนกันของเนื้อร้องและทำนองที่มีผลต่อการรับรู้ของคนทั่วไป ลักษณะของดนตรีที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย วิธีการส่งเสริมให้เพลงปลุกใจเป็นบทเพลงร่วมสมัยที่นิยมต่อเนื่องยาวนาน

1.2.4 ผู้นำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจไปใช้ในกิจกรรมต่างๆและนำออกเผยแพร่ ได้แก่ผู้จัดการแสดงดนตรี (Concert) การแสดงละคร และการเผยแพร่ในสื่อสาธารณะเช่นวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องเข้าใจรสนิยม ลักษณะเนื้อหาของบทเพลงที่เป็นที่นิยมของผู้ฟัง รวมถึงวิธีการเผยแพร่ที่เหมาะสม ได้แก่

- คุณวานิช โปตะวานิช วาทยกรและผู้เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงของกรมศิลปากร
- คุณพีรพงศ์ อ่อนหวาน หัวหน้าโครงการงานชุมนุมเยาวชน คนรักชาติ รักประชาธิปไตย กระทรวงศึกษาธิการ
- พันเอก ประชาสันต์ ชนะสงคราม ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียง ในกองบัญชาการกองทัพบก

- พันเอก ประทีป สุพรรณโรจน์ วาทยกรและผู้เรียบเรียงเสียงประสานการแสดงดนตรีของกองดุริยางค์ทหารบก
- อาจารย์ชูวิทย์ ยุระยง ที่ปรึกษาทางดนตรีแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นการสัมภาษณ์: วิธีการคัดเลือกบทเพลงในการจัดการแสดง บัณฑิตหรือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกบทเพลง วิธีการจัดการแสดง และอิทธิพลของผู้ฟังต่อการจัดการแสดง

1.2.5 ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณศิลป์ และ/ หรือ ดุริยางคศิลป์

- ศาสตราจารย์ ดร.ณัชชา พันธุ์เจริญ อาจารย์สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ตะวันตก คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสน สกลรักษ์ อาจารย์สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อาจารย์ ดร.สุภัค มหาวรากร อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- อาจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ บริบูรณ์วิริย์ อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นการสัมภาษณ์: ลักษณะของบทกวีที่นำมาใช้ในการแต่งเพลง ความแตกต่างจากการประพันธ์แบบอื่น กลวิธีการประพันธ์บทเพลงให้กินใจผู้ฟัง อิทธิพลของภาษาต่อทัศนคติ ความคิด การประพฤติปฏิบัติตน การใช้ภาษาที่ส่งอิทธิพลต่อการรับรู้และการปฏิบัติในกรณีศึกษาครั้งนี้

1.2.6 ผู้เชี่ยวชาญด้านบริบททางสังคม

- อาจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์) ประจำปี 2548 และอาจารย์คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
- พันเอก (พิเศษ) เกษม ปุรนานนท์ ผู้สอนวิชาจิตวิทยา สถาบันจิตวิทยา ความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กองบัญชาการกองทัพไทย
- พลตรีคุณหญิง งามสมภพ อติตผู้อำนวยการสถาบันจิตวิทยา

ความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กองบัญชาการกองทัพไทย
- อาจารย์ไพฑูริย์ สำราญภูติ นักการตลาด นักบริหาร เชี่ยวชาญบทเพลง
สุนทรภรณ์ ผู้เขียนหนังสือและบทความเกี่ยวกับสุนทรภรณ์มากมาย

ประเด็นการสัมภาษณ์: อิทธิพลของเหตุการณ์ต่อสำนึกความรักชาติของคนไทย
การให้ความหมายของความ “รักชาติ” ในสังคมไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน และความสัมพันธ์ของ
เพลงปลุกใจที่ใช้ในการวิเคราะห์กับบริบททางสังคมทั้งในอดีตและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

1.3 การวิเคราะห์คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยการวิเคราะห์ความหมาย
ของความรักชาติ โดยนำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสรุปเนื้อหา (Content Analysis) แบบหาข้อสรุป
อุปนัย (Induction) โดยการตีความในแนวดิ่ง คือการตีความโดยยึดลำดับเวลา ก่อนหลังเป็นสำคัญ
เพื่ออธิบายว่าเหตุการณ์หรือแรงบัลดาลใจของการประพันธ์นั้นมีที่มาอย่างไร และการตีความใน
แนวราบ คือการตีความเฉพาะผลงานและความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในแต่ละช่วงเวลา เนื่องจาก
บางบทเพลงมีการนำมาดัดแปลงและใช้งานในภายหลัง ซึ่งมีความสำคัญในการให้ความหมายของ
ความรักชาติในแต่ละช่วงเวลา อีกทั้งยังสามารถอธิบายรูปแบบ ลักษณะบทเพลงปลุกใจที่เป็นที่นิยม
เพื่อให้การสร้างสรรค์ผลงานและเผยแพร่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งได้นำเนื้อหาที่ได้จากการ
วิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ใน 2 หัวข้อ มีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 การวิเคราะห์คุณค่าภายใน ได้แก่คุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ ตามแนวทาง
การประพันธ์ทางภาษาไทยในด้านเทคนิคการประพันธ์ การเล่นคำ เช่นการซ้ำเฉพาะคำ หรือซ้ำทั้ง
ท่อนอาจมีการเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์ การแสดงจินตภาพซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ฟังนำ
ประสบการณ์ทั่วไปของตนเองยึดโยงเข้ากับเนื้อหาของบทเพลง เป็นการสื่อความเพื่อแสดงความคิด
ความรู้สึกให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยจะสรุปความหมายที่แสดงออกในบทเพลงของแต่ละ
ช่วงเวลา อีกทั้งยังสัมพันธ์กับเสียงเครื่องดนตรี จังหวะและทำนองเพลงที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก
เพิ่มมากขึ้นด้วยเทคนิควิธีการประพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและสอดคล้อง ประสานกับเนื้อร้อง
ได้เป็นอย่างดี ซาบซึ้ง ละเมียดละไม แสบขลุและกินใจ ตามองค์ประกอบทางดุริยางคศิลป์ได้แก่
รูปแบบของจังหวะ ทำนอง ลีลา การเรียบเรียงเสียงประสานและกลวิธีเฉพาะในการถ่ายทอดที่
สร้างความซาบซึ้งให้กับคนทั่วไป ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัยตามความนิยมเช่นกัน

1.3.2 การวิเคราะห์คุณค่าภายนอก เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของบทเพลงไทยสากลประเภท
เพลงปลุกใจที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและการศึกษา โดย

เชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดหรือเผยแพร่อันเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในช่วงระยะเวลาต่างๆ รวมถึงลักษณะของผู้ขับร้อง ประสบการณ์ในการฟังดนตรีของผู้คน ความเข้าใจและซาบซึ้งจากเนื้อหาคำร้อง สุนทรียะที่เกิดจากท่วงทำนองของเสียงเพลง และลักษณะของบทเพลงที่ปลุกเร้าอารมณ์ให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรมแห่งความรักชาติ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความหมายของความรักชาติ โดยนำผลการศึกษานี้อาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสรุปเนื้อหา (Content Analysis) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญแบบหาข้อสรุปอุปนัย (Induction) มีประเด็นในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มคือ ความหมายของความรักชาติในความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ คุณค่าภายในและภายนอกของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ และความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในแต่ละช่วงเวลา

การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจทั้งในอดีตและปัจจุบัน ผู้ที่ให้สัมภาษณ์คือ ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 จากนั้น นำข้อค้นพบที่ได้นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านการศึกษา การดนตรี และปรัชญา จำนวน 5 ท่าน เพื่อร่วมพิจารณาความถูกต้องและความหมายของความรักชาติทั้งในอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต โดยจัดการประชุมเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2555 ณ ห้อง 503 อาคารประชุมสุข อาชีวอารุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีรายนามดังนี้

- 1) คุณสถาพร นิยมทอง
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาศรีวิทยาคีสากล กองการสังคีต กรมศิลปากร
- 2) คุณคธา เพิ่มทรัพย์
ผู้เชี่ยวชาญด้านการถ่ายทอดคุณค่าทางสุนทรียะและการแสดงดนตรี
- 3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสน สกลรักษ์
อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แจ่มจัน
อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 5) อาจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ บริบูรณ์วิริย์
อาจารย์สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางในการถ่ายทอดคุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีประเด็นการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มดังนี้

ประเด็นการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม: รสนิยมในการฟังดนตรีของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร มีผลต่อการสร้างสรรค์และความซาบซึ้งในผลงานเพลงปลุกใจหรือไม่ วิธีการสร้างประสบการณ์ทางดนตรีที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมีประสิทธิภาพ แนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งแบบการศึกษาในระบบ นอกระบบและแบบตามอัธยาศัยเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติของประชาชน โดยมีบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคุณค่าความรักชาติ

นอกจากนี้ ยังได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2555 ณ ห้อง 503 อาคารประชุมสุข อาชีวอารุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ร่วมพิจารณาความถูกต้องและนำเสนอแนวทางในการถ่ายทอดคุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ ข้อมูลที่นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ดังมีรายนามต่อไปนี้

- 1) อาจารย์ ดร.คณพล จันทร์หอม อาจารย์คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมาชิกวงสายใยจามจรี และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ทั้งด้านสังคม กฎหมายและดนตรี
- 2) อาจารย์ปรีดา อัครจันทร์ โชติ อาจารย์ประจำภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เชี่ยวชาญด้านการใช้สื่อสาธารณะโดยเฉพาะการใช้ภาษาและวิธีการสื่อสาร
- 3) อาจารย์ ดร.สุภักดิ์ มหาวรรกร อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก ผู้เชี่ยวชาญการวิเคราะห์ภาษาในวรรณคดีและมีผลงานการวิเคราะห์ภาษาในบทเพลงไทยและบทเพลงไทยสากล
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 4) อาจารย์ ดร.พรรณชญา ศิริวรรณบุศย์ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง
- 5) อาจารย์สาระ มีผลกิจ อาจารย์โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญและการสนทนากลุ่มทั้ง 2 ครั้ง ได้ข้อสรุป ดังนี้

- 1) การสรุปข้อมูลวิวัฒนาการของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เสริมสร้างสำนึกความรักชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 – 2554
- 2) การสรุปและให้คำจำกัดความของ ความรักชาติ ทั้งในอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต
- 3) การสรุปแนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เสริมสร้างสำนึกความรักชาติ

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปและอภิปรายผล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดระบบข้อมูล เพื่อสังเคราะห์นำเสนอแนวทางในการนำองค์ความรู้มาใช้ในการเสริมสร้างจิตสำนึกรักชาติ

บทที่ 4

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ

“ความรักชาติ” นี้มีปรากฏอยู่ทุกช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ไทย หากแต่มิได้มีการจำกัดความที่ชัดเจน ด้วยเหตุที่การให้ความหมายของ “ชาติ” มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลา บริบททางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม การส่งเสริมให้เกิดความรักชาติของคนไทย จึงยังเป็นเรื่องที่ยังคลุมเครือว่ามีความหมาย และวิถีทางในการส่งเสริมให้เกิดความรักชาติที่เหมาะสมได้อย่างไร

ไม่เพียงแต่ประเทศไทยที่ไม่สามารถให้ความหมายของความรักชาติอย่างชัดเจนเท่านั้น แม้แต่ในประเทศตะวันตกก็ยังไม่สามารถจำกัดความหมายของ “ชาติ” ได้อย่างชัดเจน ฮิว ซีตัน-วัตสัน (Hugh Seton-Watson) นักประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์เสรีนิยมสรุปในงานเขียนของตนเองไว้ว่า “ไม่มี ‘คำจำกัดความเชิงวิทยาศาสตร์’ ว่าด้วยเรื่องชาติ ที่จะบัญญัติขึ้นมาได้ แม้ว่าปรากฏการณ์นี้มีมานานแล้ว และจะยังมีอยู่ก็ตาม” (อ้างถึงในเบน แอนเดอร์สัน แปลโดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2552: 5) นอกจากนี้ เบน แอนเดอร์สัน (Ben Anderson) แสดงให้เห็นว่า ความเป็นชาติ (nation-ness) หรือลัทธิชาตินิยม (nationalism) เป็นค่านิยมร่วมที่ชอบธรรมของอุดมการณ์ทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย ซึ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นอย่างหลากหลายในแต่ละวัฒนธรรม โดยกล่าวไว้ว่า “ชาติคือ ชุมชนจินตกรรมการเมือง - จินตกรรมขึ้น โดยมีทั้งอธิปไตยและมีขอบเขตจำกัดมาตั้งแต่กำเนิด” (it is imagined political community and imagined as both inherently limited and sovereign) (เรื่องเดียวกัน: 9) ชุมชนที่วานี้เกิดขึ้นได้ด้วยการที่คนในชุมชนมีจิตใจรวมเป็นพวกเดียวกัน แม้จะไม่เคยพบปะพูดคุยกัน ไม่เคยรู้จักกัน แต่มีความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรมหลายสิ่งหลายอย่างร่วมกันในช่วงเวลาและพื้นที่เดียวกัน ซึ่งไม่ได้ผูกโยงกันไว้ด้วยความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบรัฐเท่านั้น หากแต่ต้องเชื่อมโยงกันด้วยวัฒนธรรมใหญ่เดียวกัน นั่นคือความเชื่อในระบบชุมชนศาสนาและอาณาจักรราชวงศ์ (Religious Community – Dynasty Realm) การเชื่อมโยงกันดังกล่าว จึงมีด้วยกัน 2 ลักษณะคือในทางกายภาพและจินตภาพของคนในสังคมเดียวกัน สอดคล้องกับที่ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง (2552: 287 – 288) ได้กล่าวถึงความเชื่อมโยงความเป็นชาติของคนไทยไว้ว่า

“ชาตินั้นเปรียบได้กับชีวิตคน กล่าวตามหลักความจริง คนเรา
ประกอบด้วยร่างกายส่วนหนึ่ง จิตใจส่วนหนึ่ง ทั้งสองส่วนคุ่มกันอยู่บริบูรณ์

ชีวิตก็คงอยู่ หากส่วนใดส่วนหนึ่งถูกทำลายไป ชีวิตก็แตกดับ เพราะอีกส่วนหนึ่งจะต้องแตกทำลายไปด้วย ชาติของเรานั้น มีพื้นแผ่นดินและประชากรอันรวมกันอยู่เป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย มีศิลปวิทยา มีธรรมเนียมประเพณี มีความเชื่อถือและความกตัญญูใจที่จะสามัคคีกันอยู่เป็นปึกแผ่น ซึ่งรวมเรียกว่า “ความเป็นไทย” เป็นส่วนจิตใจชาติไทยดำรงมั่นคงอยู่ ก็เพราะยังมีทั้งบ้านเมืองและความเป็นไทยพร้อมบริบูรณ์ แต่ถ้าความเป็นไทยของเรามีอันต้องเสื่อมสลายไปด้วยประการใดแล้ว ชาติก็ต้องสิ้นสูญ เพราะถึงหากบ้านเมืองและผู้คนยังอยู่ ก็ไม่มีสิ่งใดประสานยึดเหนี่ยวให้รวมกันอยู่ได้ จะต้องแตกแยกจากกันไป ในที่สุด เหมือนส่วนต่างๆ ของร่างกายที่ต้องแตกจากกันไปเมื่อสิ้นชีวิต”

วิธีการหนึ่งที่จะทำความเข้าใจความรัก “ชาติ” ได้ดียิ่งขึ้นก็คือ การศึกษาผลงานที่แสดงออกถึงความรักชาติที่เกิดขึ้นจากจิตใจของผู้คนในสังคมนั้น งานวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาความหมายของคำว่า “ชาติ” ในแต่ละช่วงเวลาที่ปรากฏในเนื้อหาของบทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจอันเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม โดยความสัมพันธ์กับชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งถือว่าบริบทต่างๆ นี้เป็นคุณค่าภายนอกที่ทำให้เนื้อหาของบทเพลงมีความหมายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาคูณค่าภายใน คือคุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ซึ่งจะนำเสนอในบทต่อไป จากการศึกษาเนื้อหาของบทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจที่สร้างสรรค์ขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2453 – 2554 พบว่า มีการแสดงความหมายที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยจึงแบ่งยุคสมัยตามการเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจะยึดถือตามเนื้อหาของบทเพลงที่นำมาทำการวิเคราะห์หว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางใด และสอดคล้องกับบริบทต่างๆ หรือไม่ บทเพลงทั้งหมดนี้ได้รับการคัดเลือกจากผู้วิจัยและตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิว่าเป็นตัวแทนของบทเพลงปลุกใจที่สะท้อนสังคมในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี โดยเรียกชื่อแต่ละยุคสมัยตามลักษณะทางสังคมดังกล่าวดังนี้

ยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสร้างชาติ (พ.ศ. 2453 – 2468)

ยุคสมัยแห่งการเริ่มสร้างความเป็นชาติไทยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 การปกครองของไทยยังอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประชาชนปฏิบัติตนตามพระราชดำริด้วยความจงรักภักดีด้วยจิตใจที่เชื่อมั่นและศรัทธาในองค์พระมหากษัตริย์

ยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2469 – 2489)

ยุคนี้อยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองประสบปัญหาการเมืองภายในประเทศ คือ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อีกทั้งยังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ข้าราชการและประชาชนมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศออกเป็นหลายฝ่าย อีกทั้งรัฐบาลกำหนดนโยบายรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างสังคมอารยะอันส่งผลต่อวัฒนธรรมโดยส่วนรวมเป็นอย่างมากในช่วงเวลานั้น

ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ. 2489 – 2519)

ยุคสมัยที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองภายในประเทศมากขึ้นด้วยการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อีกทั้งไม่เชื่อมั่นในการปกครองแบบเบ็ดเสร็จโดยรัฐบาลทหาร ประกอบกับประชาชนบางส่วนนิยมแนวคิดการปกครองแบบสังคมนิยมจากต่างประเทศ เกิดสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองภายในประเทศหลายครั้งเช่นกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวสงบลงได้ด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ยุคที่ 4 ยุคร่วมใจผู้ภัยเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2520 – 2538)

ช่วงเวลานี้ทุกระบบของสังคมทั้งการเมืองการปกครอง สังคม การศึกษา ฯลฯ ในประเทศมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งหมด ภายใต้อิทธิพลจากการขับเคลื่อนของระบบเศรษฐกิจทั้งจากในและต่างประเทศ เป็นช่วงเวลาที่โครงการพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชถือกำเนิดขึ้นมากมายเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทางด้านสังคม ชีวิตความเป็นอยู่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย (พ.ศ. 2539 – 2554)

ช่วงเวลาของวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งที่เกิดจากมนุษย์และภัยธรรมชาติ ความรักชาติคือความรักเพื่อนมนุษย์ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของชาติเป็นสำคัญ และมีศูนย์รวมจิตใจไว้ที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในการขับเคลื่อนความสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของสังคมไทย

อย่างไรก็ดี บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อปลุกใจให้ประชาชนคนไทยเกิดความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น ซึ่งในยามที่บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อยดี บทเพลงเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่ในการปลุกฝังความรู้สึกให้เกิดความรัก ความ

วางแผนฟื้นแผ่นดินไทยและสนับสนุนให้ประชาชนตื่นตัวเพื่อเตรียมพร้อมหากบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะประสบเคราะห์ภัยต่างๆ แต่ในยามที่เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งในสังคมขึ้น บทเพลงเหล่านี้จะถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดสำนึกบางประการเพื่อนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข (พิรพร คล่องเวสสะ, 2519; ต่อพงษ์ เสวตามร์, 2548)

ในการวิจัยครั้งนี้ จะทำการวิเคราะห์คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ 2 ประเด็นหลัก คือคุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกของบทเพลง คุณค่าภายใน ได้แก่ คุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ซึ่งจะทำการวิเคราะห์ไปในบทต่อไป สำหรับคุณค่าภายนอก ได้แก่ ความหมายและสัมพันธ์ของบทเพลงกับบริบททางสังคมจะแสดงไว้ในบทนี้ โดยจะแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาและการนำบทเพลงปลุกใจมาใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในอดีต รวมถึงความหมาย ความสำคัญและลักษณะเฉพาะของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจปี พ.ศ.2453 – 2554 ที่แตกต่างจากบทเพลงลักษณะอื่น ในส่วนที่ 2 จะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลงกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมว่า บทเพลงเหล่านั้น ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์ใด มีแรงบันดาลใจ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวอย่างไร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นอาจเกิดจากปัจจัยทางสังคมอื่นๆร่วมด้วย การวิเคราะห์คุณค่าภายนอกมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ประวัติ ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะเฉพาะของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

บทเพลงเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมของมนุษยชนทั่วโลก บทเพลงแต่ละประเภทจะให้ความหมายและมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน เช่นบทเพลงเพื่อสร้างความบันเทิง บทเพลงสำหรับประกอบพิธีกรรม ฯลฯ สำหรับบทเพลงปลุกใจนั้นมักเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีเหตุการณ์ไม่ปกติในสังคม เช่นความขัดแย้งทางการเมือง เป็นต้น บทเพลงปลุกใจจึงได้รับการสร้างสรรค์ตามวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนคือ ต้องการกระตุ้น ปลุกเร้าให้ผู้ฟังเกิดความฮึกเหิมเพื่อต่อสู้ข้าศึกศัตรูที่เข้ามาทำลายประเทศของตน และการปลุกฝังให้ผู้ฟังได้ตระหนักถึงภัยต่างๆที่กำลังเกิดขึ้นพร้อมทั้งแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น เพื่อให้ประเทศไทยกลับคืนสู่ความสงบสุขอีกครั้ง ทำให้บทเพลงปลุกใจมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและวัตถุประสงค์ในการใช้งาน ในส่วนนี้จึงได้กล่าวถึงบทเพลงปลุกใจที่มีมาแต่ในอดีตทั้งในประเทศและต่างประเทศ ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะเฉพาะของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 บทเพลงปลุกใจในอดีต

การใช้บทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกต่าง ๆ นั้นมีด้วยกันหลากหลายรูปแบบทั่วโลก ดังที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการใช้บทเพลงเพื่อกล่อมเกลาคใจในขณะที่เกิดความไม่สงบมากมายหลายครั้ง โดยเฉพาะในภาวะสงคราม ซึ่งบางครั้งเพลงเหล่านี้ก็มีเนื้อหาเพื่อปลุกใจให้ลุกขึ้นสู้ศัตรูเท่านั้นแต่ยังเป็นการปลอบขวัญให้กำลังใจกับผู้ที่ทำหน้าที่เสียสละเพื่อชาติ เช่นการใช้บทเพลงในนวนิยายเรื่อง *The Burmese Harp* หรือเสียงพิณไสในพม่า¹ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสันติภาพและการประณามสงคราม ซึ่งเป็นเหตุการณ์เริ่มต้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทหารญี่ปุ่นจำนวนมากถูกเกณฑ์เข้าสนามรบ ผู้บังคับบัญชากองร้อยชื่อ มิตซุชิ ซึ่งเรียนจบมาทางด้านดนตรีและได้ฝึกฝนให้ทหารร้องเพลง วันหนึ่งในขณะที่สู้รบกับทหารอังกฤษและกำลังจะพ่ายแพ้ เขาจึงให้ทหารญี่ปุ่นร่วมกันร้องเพลง **Home Sweet Home** ส่งผลให้ทหารอังกฤษรู้สึกคิดถึงบ้านแต่ยังคงต้องทำการรบตามหน้าที่ ทหารอังกฤษจึงกล่าวให้ทหารญี่ปุ่นพ่ายแพ้แต่โดยดีโดยไม่ต้องเสียเลือดเนื้ออย่างที่ควรจะเป็นหากมีการสู้รบกันอย่างต่อเนื่องเช่นเดิม นวนิยายเรื่องนี้ประพันธ์ขึ้นโดยนักประพันธ์ชาวญี่ปุ่นและได้รับรางวัลมากมาย เรื่องราวดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของบทเพลงและการสร้างสันติภาพโดยให้บทเพลงมีส่วนร่วม

แม้เรื่องราวที่กล่าวมา อาจจะเป็นเพียงเรื่องเล่าก็ตาม แต่แสดงให้เห็นว่าบทเพลงสามารถเป็นสื่อกลางเพื่อขัดเกลาคใจให้ผู้ฟังนึกถึงความดี ความงาม หลักจริยธรรมอันอยู่ในส่วนลึกของจิตใฝ่มนุษย์ ซึ่งการที่แต่ละบุคคลจะเกิดความซาบซึ้งเกี่ยวกับบทเพลงย่อมแตกต่างกัน เพราะต้องอาศัยประสบการณ์ แนวคิด ทักษะคิดและการปลูกฝังขัดเกลาในระดับหนึ่ง (กาธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2515) ดังเช่นในทางการสร้างคนเพื่อเป็นนักรบของชาวสปาร์ตา² ผ่านนักรบที่ยิ่งใหญ่ในคาบสมุทรเปโลปอนเนซุส (เจริญ ไชยชนะ, 2517) ได้ปรากฏหลักฐานการใช้บทเพลงในวิธีการฝึกฝนเด็กให้เป็นนักรบไว้อย่างน่าสนใจว่า เมื่อมีเด็กชายที่แข็งแรงถือกำเนิดขึ้น คณะผู้ปกครองจะอนุญาตให้พ่อแม่เลี้ยงไปจนกระทั่งอายุ 7 ปี จากนั้นฝ่ายผู้ปกครองจะเป็นผู้ดูแล โดยจะฝึกฝนให้รู้จักการต่อสู้ที่ทารุณโหดร้าย ฝึกกายบริหาร และฝึกการหาหนทางเพื่อดำรงชีวิตในขณะที่มีอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอสำหรับทุกคน เด็กที่อยู่รอดได้ต้องรู้จักการขโมยหรือต่อสู้เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ นอกจากนี้ ยังได้สอนอ่านหนังสือเพื่อเสริมสร้างวิชาความรู้ต่างๆ สิ่งที่น่าสนใจคือเด็กทุกคนต้องเล่นดนตรีและต้องให้ความเคารพแก่ผู้ที่อาวุโสกว่า หากแต่ไม่ได้สอนด้านศีลธรรม

¹ เรื่อง *The Burmese Harp* ได้รับการแปลหลายภาษาโดยการสนับสนุนขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)

² ชนเผ่าที่สำคัญของกรีก เมื่อราว 715 ปีก่อนคริสตกาล

และวัฒนธรรม พออายุได้ 15 ปี เด็กทั้งหมดจะถูกนำทดสอบเพื่อความอดทนทั้งกายและใจ ความกล้าหาญ ความรู้ด้านวิชาการ โดยให้ท่องกาพย์กลอนจากบทประพันธ์ของโฮเมอร์ (Homer) และเพลงสงครามต่างๆ พออายุ 20 ปีบริบูรณ์จึงจะได้เป็นทหารเต็มตัว แต่ด้วยความที่รัฐสปาร์ตาใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการรบ ทำให้ไม่มีบทเพลงหรือบทประพันธ์เพื่อความบันเทิงของตนเองมากนัก จึงได้นำบทนิพนธ์ของโฮเมอร์ จินตกวีคนสำคัญในประวัติศาสตร์ช่วงแรกของกรีก ที่ประกอบด้วยเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์กรีกอย่างละเอียด มีบทบรรยายเพื่อให้ศึกษาท่องจำเป็นบทเพลง ส่งผลให้งานด้านวรรณศิลป์ในช่วงเวลานั้นมีความงดงามมากขึ้น ก่อให้เกิดผลต่อมาในศตวรรษที่ 6 และ 7 ก่อนคริสต์ศตวรรษ โดยเริ่มมีการประพันธ์คำร้องประกอบเสียงดนตรี (Lyric Poetry) แต่เป็นการแสดงอารมณ์มากกว่าอธิบายเหตุการณ์ บทเพลงเหล่านี้แต่งขึ้นขับร้องคลอไปกับดนตรีชนิดหนึ่งซึ่งมีรูปร่างคล้ายพิณ กวีนิพนธ์ซึ่งใช้เป็นบทขับร้องนี้สั้นกว่ามหากาพย์ แต่เป็นเพียงบทร้อยกรองที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงอารมณ์ต่างๆ ของศิลปินที่มีต่อเหตุการณ์ในขณะนั้น

เรื่องราวที่โฮเมอร์นำมาประพันธ์นั้นส่วนใหญ่เป็นตำนานและเรื่องเล่า แสดงว่าโฮเมอร์ให้ความสำคัญกับเรื่องราวในอดีตอันจะส่งผลไปถึงความคิด ทศนคติความเชื่อ การศึกษาและประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังสามารถเข้าใจความคิดความเห็นและการกระทำตลอดจนคุณสมบัติที่ดีและไม่ดีของวีรชนเหล่านั้น ได้อย่างถูกต้อง และถ้าหากประวัติศาสตร์ที่ศึกษานั้นเป็นประวัติศาสตร์ของตนเองแล้ว ก็จะช่วยปลุกใจให้เกิดความรักชาติบ้านเมืองของตน ทำให้เกิดความคิดที่จะปฏิบัติตนให้เป็นคนดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ และการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติอื่น จะทำให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ว่าชนชาติอื่นนั้นมีความดีงาม มีลักษณะอย่างไร การศึกษาประวัติศาสตร์ช่วยให้เราเป็นคนมีเหตุผล เพราะเป็นเรื่องของเหตุและผลที่สลับซับซ้อนเชื่อมโยงจนเป็นเรื่องราวอื่นๆ ต่อไป ข้อเท็จจริงหนึ่งๆ มิได้หยุดยั้งแต่เพียงเท่านั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตย่อมส่งผลสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน และหากเราไม่ได้เชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันมา อาจทำให้การวินิจฉัยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันผิดพลาดไปได้ จากคำว่า “ประวัติศาสตร์ย่อมอุบัติซ้ำ” ฉะนั้น วิธีที่ดีที่สุดที่จะตัดสินเหตุการณ์ในอนาคตคือต้องศึกษาเหตุการณ์ในอดีตเสียก่อน (เจริญ ไชยชนะ, 2517: 4)

สำหรับการใช้บทกลอน หรือบทประพันธ์ในการปลุกใจในประเทศไทยนั้น เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาใน “ลิลิตยวนพ่าย” ที่มีเนื้อหาแสดงถึงความสามารถกล้าหาญของพระมหากษัตริย์และวีรบุรุษของไทยในอดีต นั่นคือการใช้ศิลปะด้านวรรณศิลป์ในการแสดงประวัติศาสตร์ของตนเองเพื่อสร้างความภาคภูมิใจ หวงแหวนผืนแผ่นดินไทยเช่นเดียวกับแนวคิดการใช้เรื่องราวในอดีตในการประพันธ์ของโฮเมอร์ของกรีกโบราณ และสำหรับการประพันธ์บทเพลง

ไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจนั้น มีหลักฐานชัดเจนว่าเริ่มต้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หากแต่ยังคงบรรเลงอยู่ในหน่วยงานของรัฐคือทหารเรือเท่านั้น เช่นเพลงดาบของชาติซึ่งไม่ได้มีการระบุปีที่ประพันธ์ไว้อย่างชัดเจน ของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (พ.ศ. 2423 - 2466) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องรักษาประเทศไทยจากการรุกรานของศัตรูภายนอก ดังเนื้อร้องที่ว่า

ดาบของชาติ

ดาบของชาติเล่มนี้	คือชีวิตเรา
ถึงจะคมอยู่ดี	ลับไว้
สำหรับผู้พิริให้ชาติ	เรานา
ให้มิตรให้เมียให้	ลูกแลชาติไทย

จะเห็นได้ว่า ในประเทศต่างๆทั่วโลกมีการนำบทเพลงมาใช้เป็นเครื่องปลอบประโลมใจ หรือสร้างความฮึกเหิมด้วยกันทั้งสิ้น แสดงว่าบทเพลงมีความสำคัญต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในการปฏิบัติตน ซึ่งนอกเหนือจากคำร้องและท่วงทำนองอันไพเราะที่ประกอบขึ้นเป็นบทเพลงจะส่งผลต่อความรู้สึกของผู้ฟังแล้ว บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์บทเพลงย่อมมีผลต่อแนวคิดในการประพันธ์และการรับรู้ของผู้ฟังเช่นกัน ในการวิจัยครั้งนี้ จึงทำการวิเคราะห์คุณค่าภายในคือคุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป และยังได้วิเคราะห์คุณค่าภายนอกได้แก่เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอันเกี่ยวข้องกับบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ ซึ่งได้แบ่งช่วงเวลาในการศึกษาออกเป็น 5 ช่วงเวลาตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทำให้ความหมาย ความสำคัญและลักษณะเฉพาะของความรักชาติในแต่ละยุคสมัยแตกต่างกันไปด้วย ดังนี้

4.1.2 ความหมายของความรักชาติ

“ชาติ” ยังคงเป็นคำที่ไม่สามารถระบุความหมายที่ชัดเจนได้ไม่ว่าจะเป็นในประเทศหรือต่างประเทศดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ความรักชาติที่เกิดขึ้นในสังคมไทยก็เช่นเดียวกันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสถานการณ์ทางสังคมของบ้านเมือง การแบ่งยุคสมัยของการวิจัยในครั้งนี้จึงแบ่งตามภาวะการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของบ้านเมืองซึ่งทำให้มีการแสดงถึงความรักชาติแตกต่างกันไปดังนี้

ในยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสรางชาติ (พ.ศ. 2453 – 2468) ความรักชาติที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ เกิดขึ้นจกความรัก ความศรัทธา ความเลื่อมใส ความเชื่อมั่นและความจงรักภักดีของประชาชนชาวไทยในองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเป็นดั่งสมมติเทพ กอปรไปดว้พระปรีชาสามารถในการนำพาประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ คือ สงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยวิธีการสร้างความเป็นชาติไทยให้มีความแข็งแกร่งและสามารถรักษาเอกราชอธิปไตยไว้ได้เพียงประเทศเดียวในภูมิภาค การสงครามดังกล่าวได้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนทั่วไปหลายประการ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบกิจการค้าขาย ทำให้ต่างต้องการความสงบสุข สิ่งหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเห็นว่าน่าพาประเทศผ่านพ้นวิกฤตดังกล่าวได้ก็คือ การสร้างประเทศไทยให้ทันสมัย มีความเป็นอารยะทัดเทียมกับประเทศที่เจริญแล้วคือชาติตะวันตก ทรงพยายามสร้างแนวคิดความเป็นชาติไทย ที่ประกอบดว้สัญลักษณ์ อาทิ ธงชาติไทย เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นคนชาติเดียวกันเพื่อปกป้องประเทศจากอริราชศัตรู ทั้งนี้ การสร้างชาติจะต้องดำเนิน ไปโดยประชาชนทั้งประเทศภายใต้ผู้นำในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั่นคือ พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่เคารพรัก เป็นผู้นำที่ประชาชนต่างยินดีพร้อมใจสร้างชาติไทยไปพร้อมกันตามแนวทางของพระองค์ ความรักชาติรักแผ่นดินของปวงชนชาวไทยในยุคสมัยนี้จึงผูกพันกับความจงรักภักดี ความศรัทธาต่อองค์พระมหากษัตริย์นั่นเอง บทปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ได้อัญเชิญมาจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความรักชาติที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะนอกเหนือจากเนื้อหาที่ไพเราะแล้ว ยังเป็นผลงานของบุคคลที่ประชาชนเคารพรักอย่างเต็มหัวใจอีกด้วย

ในยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2469 – 2489) เป็นยุคสมัยที่ประชาชนส่วนหนึ่งเริ่มเรียนรู้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยทำให้มีความคิดในเรื่องการรักษาความเป็นชาติไทย ด้วยวิธีการที่แตกต่างจากอดีต อย่างไรก็ดี ความรักชาติที่ทั้งผู้นำและประชาชนทุกคนต้องการและแสดงออกร่วมกันคือ การรักษาอิสรภาพของชาติไทยจากการรุกรานของต่างชาติทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สิ่งสำคัญที่คนบางกลุ่มในขณะนั้นเชื่อว่าจะทำให้ชาติไทยดำรงความเป็นอิสระอยู่ได้ก็คือ การเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็นไปตามประเทศตะวันตก เพื่อมิใช่ชาติเหล่านั้นถูกละและต้องการเข้ามาเปลี่ยนแปลงชาติไทยให้เป็นไปตามความต้องการของชาติตะวันตกเหล่านั้น เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร พ.ศ. 2475 ที่เห็นว่าหากประชาชนมีความรู้และมีอิสรเสรีภาพจะสามารถพัฒนาประเทศไปในแนวทางของประเทศอารยะได้ ความคิดดังกล่าวยังคงสืบเนื่องต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้การปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ประกาศนโยบายรัฐธรรมนูญเพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนให้เป็นไปแบบสังคมอารยะด้วย

วัตถุประสงค์เดียวกันที่ผู้นำเห็นว่า เมื่อประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงจะสามารถสร้างความมั่นคงในอิสรภาพของประเทศไทย จึงได้ดำเนินการประชาสัมพันธว่า ผู้ใดที่รักชาติก็ต้องปฏิบัติตามนโยบายเหล่านั้นเพื่อมิให้ต่างชาติดูถูกและเข้ามายึดครองประเทศของเราได้ ในช่วงเวลาดังกล่าวมีบทเพลงปลุกใจเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนมากเป็นผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการซึ่งมีทั้งที่สนับสนุนนโยบายดังกล่าว และการรวมผู้คนหลายเชื้อชาติในประเทศให้เป็นคนไทยด้วยกัน ทั้งนี้เพราะต้องการการร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐเพื่อแสดงออกถึงความรักชาติของตนนั่นเอง

ในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ. 2489 – 2519) ความรักชาติในยุคสมัยนี้ขึ้นอยู่กับ การต่อสู้เพื่อความถูกต้อง ความเสมอภาค ความยุติธรรมตามแนวความคิดของตนและกลุ่มตน ในช่วงเวลานี้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศหลายครั้งได้แก่ กรณี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยกรณี 14 ตุลาคมนั้น เกิดขึ้นจากความไม่พอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานของรัฐบาลที่กุมอำนาจไว้ที่คนกลุ่มเดียวเป็นเวลานาน เกิดการฉ้อโกงหลายประการ ประชาชนต้องการเรียกร้องให้เกิดความยุติธรรมในการบริหารประเทศเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนทั่วไป มิใช่ต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ในครั้งนั้น ประชาชนทั่วประเทศไทยร่วมกันต่อต้านอำนาจการปกครองดังกล่าวภายใต้แนวคิดให้เกิดความยุติธรรมในสังคม อันจะดำรงและพัฒนาชาติไทยของเราให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ แนวทางการต่อสู้ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์แตกต่างจากกรณี 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นแบบสังคมนิยม กลุ่มคนเหล่านี้เชื่อว่า การปกครองแบบสังคมนิยมจะเป็นวิธีการที่สร้างความเสมอภาค ยุติธรรมให้กับประชาชนทุกคนได้อย่างเท่าเทียมกัน จึงพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองดังกล่าว การกระทำเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกซึ่งความรักชาติในวิถีทางของตนเองที่แม้แตกต่างจากความต้องการของรัฐในขณะนั้น แต่ก็เป็น การแสดงออกถึงความรักชาติของกลุ่มตนได้อย่างชัดเจน

ในยุคที่ 4 ยุคร่วมใจด้านภัยเศรษฐกิจ (พ.ศ.2520 – 2538) ความรักชาติในยุคสมัยนี้ขึ้นอยู่กับ ความอยู่รอดของประเทศในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม หลีกเลียงการลิดรอนอิสรภาพทางการค้าทั้งในและต่างประเทศด้วยการพึ่งตนเองให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ทั่วโลกเริ่มต้นทำสงครามทางด้านการค้าต่อกัน ประเทศที่ชนะในสงครามเศรษฐกิจนี้มิได้วัดกันที่จำนวนทหารที่บาดเจ็บล้มตายอีกต่อไป แต่วัดที่ดัชนีการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อประเทศไทยเข้าร่วมอยู่ในกระบวนการการค้าโลกแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียัตราตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ดี เพื่อหลีกเลี่ยง

การเอารัดเอาเปรียบจากประเทศคู่ค้า ผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจยังส่งผลต่อปัญหาสังคมอื่น ในประเทศอย่างมาก เช่นปัญหาการขาดแคลนแรงงาน การอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่ บทเพลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ได้กล่าวถึงต้นเหตุของปัญหาทางสังคมดังกล่าว นั่นคือปัญหาทางเศรษฐกิจและยังได้กล่าวถึงวิธีการแก้ไขบางประการเช่น การรณรงค์ให้นิยมใช้ของไทย หรือการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

ยุคสุดท้ายคือ *ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย* (พ.ศ. 2539 – 2554) **ความรักชาติในยุคสมัยนี้คือ ความรักในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความสมัครสมานสามัคคีภายใต้ศูนย์รวมจิตใจเดียวกันที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช** เนื่องจากในช่วงเวลานี้มีวิกฤตการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นหลายครั้งทั้งจากมนุษย์ และธรรมชาติ อาทิ วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง วิกฤตไฟใต้ วิกฤตความเห็นต่างทางการเมือง ภัยคลื่นยักษ์สึนามิ หรือภัยน้ำท่วมภาคกลาง พ.ศ. 2554 ที่มีไข้เพียงทรัพย์สินเสียหายเท่านั้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบมิใช่ผู้ที่อยู่ในพื้นที่แต่ยังรวมไปถึงคนไทยทั่วประเทศและที่อาศัยอยู่ทั่วโลก เพราะวิกฤตดังกล่าวยังได้ทำลายระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยที่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันได้ก่อให้เกิดพลังแห่งความรักและสามัคคีของคนไทยที่ได้ร่วมกันฝ่าฟันวิกฤตการณ์ต่างๆ ไปด้วยกันจากกำลังใจที่ส่งถึงกันและกัน บทเพลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ได้กล่าวถึงภาวะจิตใจที่บอบช้ำจากเหตุการณ์ดังกล่าว และปลุกใจให้ผู้ประสบภัยลุกขึ้นต่อสู้ ปลุกสำนึกให้ประชาชนทั่วไปออกมาให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้จิตใจที่เปี่ยมด้วยเมตตาดังกล่าวของคนไทยนั้นล้วนมีที่มาจากการปลุกฝังมาจากหลักแห่งศาสนาและมีแบบอย่างที่ดีจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

ความหมายของความรักชาติได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมดังที่ได้กล่าวมา และความรักชาติจะยังมีความหมายไม่หยุดนิ่ง บทเพลงที่แสดงถึงความรักชาติจึงได้ผูกพันกับบริบททางสังคมเป็นอย่างมากและที่สำคัญคือผูกพันกับความคิดและจิตใจของผู้ฟังในสังคมที่จะยอมรับ ทั้งนี้บางบทเพลงยังแสดงความหมายข้ามยุคสมัยอันจะทำให้เห็นว่า บางเนื้อหาสามารถนำมาใช้ในหลายโอกาส หลายบริบทดังจะได้กล่าวต่อไป

4.1.3 ความสำคัญของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

ในสภาวะการณ์ที่บ้านเมืองประสบเหตุการณ์ความยุ่งยากต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ เศรษฐกิจ สังคม ภัยธรรมชาติล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อจิตใจ

ของผู้คนเป็นจำนวนมาก การจะฝ่าฝืนวิกฤตต่างๆย่อมจะต้องใช้กำลังกายกำลังใจของคนทั้งสังคมวิธีหนึ่งในการกล่อมเกลาคใจของผู้คนให้คลายความกังวลไปได้นั้นก็ด้วยผลงานการสร้างสรรค์ทางศิลปะของมนุษย์ที่จะแทรกซึมเหยี่ยวาความรู้ลึกทุกซอ้นเหล่านั้นได้ บทเพลงปลุกใจเป็นผลงานศิลปะชนิดหนึ่งที่สามารถบรรเทาความรู้ลึกเหล่านั้นได้ด้วยคำร้องที่ไพเราะและท่วงทำนองดนตรีที่ผสมผสานอย่างกลมกลืน แม้ว่าในบางช่วงสมัย บทเพลงปลุกใจจะมีจังหวะคึกคักสนุกสนาน นั่นก็เพื่อเป็นการปลุกใจผู้ฟังให้เกิดความฮึกเหิม หัวหาญ พร้อมทั้งเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ทั้งยังสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นเสมือนคำสั่งสอนให้ผู้ฟังได้รับการปลุกฝังขัดเกลาเพื่อสร้างสำนึกความรักชาติ และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมไปในบทเพลงที่มีมาตั้งแต่อดีตเช่นในบทเพลงพื้นบ้านต่างๆ บทเพลงได้รับความนิยมเนื่องจากเป็นวัฒนธรรมความบันเทิงที่ถูกอภิศักซ์กับการเรียนรู้ของคนไทยที่มักถ่ายทอดเรื่องราวความคิดผ่านการบอกเล่าแบบมุขปาฐะ อีกทั้ง เนื้อหาคำร้องของบทเพลงยังได้รับการคัดเลือกลั่นกรองคำร้องที่ไพเราะ ถูกกับอภิศักซ์ของคนไทยที่ชื่นชอบคำคล้องจอง การเปรียบเทียบมาอย่างดีจากผู้ประพันธ์ บทเพลงปลุกใจจึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมในการเสริมสร้างทัศนคติในเรื่องความรักชาติเป็นอย่างยิ่ง

4.1.4 ลักษณะเฉพาะของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมีลักษณะแตกต่างจากบทเพลงประเภทอื่นไม่ว่าจะเป็นบทเพลงแสดงความรัก บทเพลงแสดงความสุขสนุกสนาน หรือบทเพลงประกอบพิธีกรรมเนื่องจากบทเพลงปลุกใจมีเนื้อหาเฉพาะที่จะเสริมสร้างจิตสำนึกต่างๆเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อกระตุ้นปลุกเร้าให้คนฟังได้ตระหนักถึงการปฏิบัติตนเพื่อแสดงออกถึงความรักชาติ เนื้อหาคำร้องได้แสดงให้เห็นความสำคัญของความรักที่เกิดจากความสามัคคี เสียสละ การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ฯลฯ บทเพลงปลุกใจส่วนใหญ่ในอดีตมีท่วงทำนองที่คึกคัก มีจังหวะชัดเจน บางท่อนเพลงถูกนำมาร้องซ้ำหลายครั้งและขับร้องด้วยนักร้องพร้อมกันหลายคน ทำให้บทเพลงเป็นที่จดจำได้ง่าย ผู้ฟังสามารถร้องตามได้ ในสมัยหนึ่งเชื่อกันว่าการที่ผู้ฟังร้องตามเนื้อหาของบทเพลงจะเป็นการปลุกฝังความคิดเหล่านั้นให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ฟังได้ หากแต่เมื่อเวลาผ่านไปปัจจัยสำคัญที่ทำให้บทเพลงเหล่านั้นได้รับความสนใจก็คือความสอดคล้องกับบริบททางสังคม ทั้งนี้ก็เนื่องจากบทเพลงปลุกใจมักจะได้รับ การสร้างสรรค์ในช่วงเวลาที่บ้านเมืองไม่ปกติสุข โดยแรงบันดาลใจในการประพันธ์จะเกิดจากบริบททางสังคม ฉะนั้น เมื่อผู้ฟังที่เข้าใจหรืออยู่ในบริบทเดียวกันกับการประพันธ์บทเพลงเหล่านั้น จะสามารถเข้าใจและซาบซึ้งไปกับเนื้อหาและท่วงทำนองได้เป็นอย่างดี

4.2 บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจกับบริบททางสังคม

บทเพลงที่นำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตไว้ว่า เป็นการวิเคราะห์บทเพลงปลุกใจ และบทเพลงพระราชนิพนธ์ หรือนิพนธ์ขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2453 – 2554 เนื่องจากคำร้องที่นำมาประพันธ์เป็นบทเพลงไทยสากลประเภทปลุกใจเริ่มต้นจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งมีแนวพระราชดำริในการปลุกฝังความรักชาติตั้งแต่เริ่มต้นรัชกาลในปี พ.ศ. 2453 อันเป็นปีเริ่มต้นของขอบเขตการวิจัยและสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นปีมหามงคลเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระชนมพรรษา 7 รอบ และเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในภาคกลางของประเทศ ทำให้มีผลงานการประพันธ์บทเพลงเพื่อเสริมสร้างความรักและสามัคคีของคนในชาติเป็นจำนวนมากทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน หลายบทเพลงมีที่มาจากบริบททางสังคมที่ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจของผู้ประพันธ์ ฉะนั้น สิ่งสำคัญหนึ่งในการวิเคราะห์บทเพลงเหล่านี้คือ การวิเคราะห์คุณค่าภายนอก บริบททางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลาอันจะส่งผลถึงการประพันธ์บทเพลงเหล่านี้ด้วย รายละเอียดของการวิเคราะห์คุณค่าภายนอกจะเรียงลำดับตามลำดับเวลาและเหตุการณ์ที่มีบทเพลงปลุกใจเกิดขึ้น โดยจะวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ ลักษณะเนื้อหาของบทเพลงและผลที่เกิดขึ้นซึ่งอาจมีปัจจัยอื่นที่ทำให้เกิดผลดังกล่าววนนอกเหนือจากบทเพลงปลุกใจ ในบางช่วงผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาของคำร้องจากบทเพลง และนำบางประโยคของบทเพลงซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับบริบทร่วมวิเคราะห์ โดยคำร้องเต็มบทเพลงจะอยู่ในภาคผนวก ดังเช่นเพลงสยามานุสติ (ภาคผนวก: 529) หมายความว่า เนื้อร้องเต็มอยู่ในภาคผนวกหน้า 529 เป็นต้น บริบทที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ยุคสร้างชาติ (พ.ศ.2453 – 2468)

บทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ ยังมีได้มีการประพันธ์ทำนองประกอบคำร้องให้เป็นบทเพลงไทยสากลที่สมบูรณ์ มีเพียงเนื้อความจากบทกลอนบทละครและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้ถูกอัญเชิญมาเป็นคำร้องเพื่อประพันธ์ทำนองประกอบเป็นบทเพลงไทยสากลในภายหลัง ผู้วิจัยจึงขอเรียกถ้อยคำที่นำมาประพันธ์เป็นบทเพลงในภายหลังนี้ว่า “บทปลุกใจ” โดยบทปลุกใจที่นำมาประพันธ์เป็นบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในภายหลังมีด้วยกัน 6 บทจากหลายที่มาตามแนวพระราชดำริขององค์ผู้พระราชนิพนธ์ คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มักมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์บ้านเมือง บริบททางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ โดยมีพระราชประสงค์ที่จะเผยแพร่เนื้อหาแนวคิด ทศนคติต่างๆ ไปสู่ผู้ชม ทั้งข้อควรประพฤติและไม่ควรประพฤติ ทำให้บทพระราชนิพนธ์มีลักษณะเอื้อต่อการเรียนรู้

ในการแสดงออกถึงความเป็นชนชาติไทยที่มีอารยะมากกว่าการอ่านหรือฟังเพื่อความไพเราะเพียงอย่างเดียว (อ้างถึงในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, 2505) ดังจะได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับช่วงเวลาของเหตุการณ์ต่างๆดังนี้

การสร้างสรรคืบทปลุกใจในช่วงสมัยนี้เกิดขึ้นในช่วงที่บ้านเมืองเริ่มมีเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 เกิดขึ้น บทปลุกใจเหล่านั้นส่วนมากมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชาติซึ่งไม่ว่าจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างไรแต่ต้องมีเป้าหมายในการดำเนินกิจการงานต่างๆเพื่อรักษาเอกราชและประโยชน์สูงสุดของชาติไทย

4.2.1.1 แร้งบันดาลพระราชหฤทัยในการพระราชนิพนธ์บทปลุกใจรักชาติ

บทปลุกใจที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ ล้วนมาจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์พระองค์แรกของไทยที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศเสรีประชาธิปไตยตะวันตก มีพระราชดำริให้สร้างความเป็น “ชาติ” ให้เกิดในแผ่นดินไทยอย่างเป็นทางการ เช่นการเปลี่ยนแปลงของธงชาติไทยให้มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาประเทศในด้านต่างๆตั้งแต่ยังทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ ขณะที่ยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงใช้เวลาว่างจากการเล่าเรียนเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรกิจการต่างๆในประเทศอังกฤษและประเทศอื่นๆใกล้เคียง เช่น โรงงานอาวุธยุทโธปกรณ์ ฯลฯ เพื่อทอดพระเนตรถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมที่อาจเป็นประโยชน์กับประเทศไทย โดยเฉพาะการแสดงละครชั้นเยี่ยมของโลก

สังคมไทยในขณะนั้นยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงจำเป็นต้องมีพระมหากษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถเพื่อจะนำพาบ้านเมืองไปสู่หนทางแห่งความเจริญได้ และองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นเช่นนั้น ทรงใช้พระราชอำนาจอย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งทรงพยายามเสริมสร้างทัศนคติ ความรู้ต่างๆให้กับคนไทยผ่านวิธีการที่แยบยลเช่น บทละคร บทกลอนจากพระราชนิพนธ์ปลุกใจ เริ่มต้นขึ้นจากบทพระราชนิพนธ์ในช่วงการก่อตัวและดำเนินไปของสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยทรงเกรงว่าจะเกิดสถานการณ์การสูญเสียชีวิตพลทางการค้าดังเช่นการลงนามในสนธิสัญญาเบอร์นีกับประเทศอังกฤษในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2369 ซึ่งมีผลทางการค้าและการเก็บภาษีระหว่างประเทศมาเป็นระยะเวลานาน หรือสนธิสัญญาเบาว์ริงเมื่อปี พ.ศ. 2398 โดยเพิ่มเติมข้อตกลงทางการค้าจากสนธิสัญญาเบอร์นี ที่ว่าด้วยการอนุญาตให้ชาวต่างชาติทำการค้าอย่างเสรี ลดภาษีและมีสิทธิสภาพ

นอกอาณาเขต รวมทั้งให้ชาวอังกฤษสามารถยึดครองที่ดินในสยามได้ ความเจ็บช้ำของการเสียอิสรภาพทางการค้ายังไม่ยิ่งใหญ่เท่ากับการเสียผืนแผ่นดินไทยเช่นเมื่อเหตุการณ์ รศ.112 ในรัชสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในครั้งนั้น ประเทศไทยได้เสียดินแดนส่วนหนึ่งให้กับฝรั่งเศสและอังกฤษ ซึ่งภายหลังจากการสูญเสียดินแดนไม่นานนัก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษพร้อมด้วยความโศกเศร้ากับการสูญเสียดินแดนในครั้งนั้นเช่นเดียวกับชาวไทยทุกคน หากแต่ทรงคำนึงถึงพระราชภาระที่จะต้องไปศึกษาเพื่อนำวิชาวิทยาการความรู้ของตะวันตกมาเป็นเครื่องมือในการต่อต้านและต่อสู้กับชาติตะวันตกในภายภาคหน้า และแม้ว่าจะทรงได้ไปร่ำเรียนในสังคมวัฒนธรรมยุโรปเกือบ 10 ปี แต่ก็มิได้ทรงหลงใหลนำความคิดอันทันสมัยเหล่านั้นกลับมาบำรุงประเทศเสียทั้งหมด ด้วยทรงมีพระราชวินิจฉัยถึงสิ่งควรหรือไม่ควรแก่ประเทศไทยในการสร้างชาติในฐานะของประเทศที่อยู่ในภาวะคับขัน ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสตอบนักข่าวอังกฤษตอนหนึ่งว่า

“เมื่อข้าพเจ้ากลับไปประเทศสยามเมื่อใด
ข้าพเจ้าจะเป็นคนไทยให้มากกว่าที่เป็นอยู่”

(ยุวราชสกุลวงศ์, 2552)

4.2.1.2 การแตกความสามัคคีเพราะความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง

การปกครองในขณะนั้นยังอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ยังคงดำรงพระราชอำนาจเหนือกฎหมายทั้งปวง หากแต่องค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาประเทศด้วยการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งแตกต่างจากระบบการปกครองแบบเดิมเป็นอย่างมาก ทรงเห็นว่าควรเตรียมประชาชนให้พร้อม และเรียนรู้การปกครองแบบใหม่อย่างถ่องแท้ อีกทั้งยังทรงกังวลว่าจะมีการแทรกแซงจากภายนอกประเทศ ดังที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาอมราช (อ้างถึงในแถมสุข นุ่มนนท์, 2545: 173) ว่า

“คนจำพวกที่ร้ายกาจยิ่งกว่าจำพวกอื่นนั่น คือ จำพวกที่อ้างเอาความรักชาติขึ้นเป็นสาเหตุเพื่อคิด ถ้าถ้ามีโอกาสก็ถึงแก่ลงมือประทุษร้ายต่อผู้ปกครอง...ฉันมีความวิตกและไม่สบายใจเป็นอย่างยิ่งเพราะรู้สึกว่ามีเมืองเรากำลังจะเดินเร็วเต็มที่ ยังมีทันจะเดินแข่งก็จะวิ่งเสียแล้ว ทั้ง “โพลิติก” ก็เป็นคำที่ได้ยินหนา

หูขึ้นทุกวัน คนไทยโดยมากที่พูดถึงไปตลิตนั้นฉันไม่เชื่อว่าเข้าอกเข้าใจทาง
หนือทางใต้อะไรนัก...”

อย่างไรก็ดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การปกครองแบบ
ประชาธิปไตยเช่นเดียวกับชาติตะวันตกจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะเสริมสร้างชาติไทยให้เข้มแข็งเพราะ
เป็นการพัฒนาทั้งระบบการปกครองและความรู้ ความคิด ทักษะคติของประชาชน ไปพร้อมกันเพื่อ
รองรับการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในภายหน้า จึงทรงได้ทดลองจัดตั้งเมืองคูสิตธานีเพื่อ
จำลองการปกครองแบบประชาธิปไตย จมื่นอมรรตุนารักษ์ (2512: 165 – 173) กล่าวถึงเรื่องราว
ของเมืองจำลองคูสิตธานีไว้ว่า เป็นพระราชประสงค์ที่ต้องการสร้างเมืองแห่งประชาธิปไตย โดยให้
ความสำคัญกับการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและรู้จักการใช้สิทธิใน
การแสดงความคิดเห็น ทรงจัดตั้ง “หนังสือพิมพ์คูสิตสมัย” และ “คูสิตริคอตเตอร์” โดยจัดจำหน่าย
ทั้งภายนอกและภายในคูสิตธานี ทรงรับข้อเขียนจากประชาชนและทรงพระราชทานตอบข้อสงสัย
แนะแนวความคิดเห็นด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา ผ่านนามปากกาทำให้ผู้อ่านซึ่งมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้
เรียนรู้ไปพร้อมกัน

หากแต่นายทหารและปัญญาชนกลุ่มหนึ่งเห็นว่า การเสริมสร้างความรู้เรื่องประชาธิปไตย
ผ่านวิถีแห่งเมืองคูสิตธานีเป็นไปด้วยความล่าช้า จึงได้รวมกลุ่มกันก่อการกบฏ เรียกว่า “กบฏ ร.ศ.
130” (พ.ศ. 2454) หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ได้เพียง 1 ปี
เพื่อล้มล้างระบอบการปกครองแบบเก่า สถาปนาการปกครองแบบประชาธิปไตย และขอ
พระราชทานรัฐธรรมนูญ แต่การก่อการดังกล่าวล่วงรู้ไปถึงทหารฝ่ายราชสำนักเสียก่อน คณะ
ผู้ก่อการกลุ่มแรกถูกจับกุมเมื่อเช้าวานศุกร์ที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2454 และได้รับการพระราชทานอภัย
โทษในภายหลัง (แถมสุข นุ่มนนท์, 2545: 15)

ความวุ่นวายทางการเมืองในครั้งนี้ มีมูลเหตุสำคัญมาจากความแตกแยกภายในประเทศ
สอดคล้องกับเรื่องราวที่แสดงในบทละครคำกลอนเรื่องพระร่วง ที่พระราชนิพนธ์เมื่อเดือนธันวาคม
ในปีถัดมา (พ.ศ.2455) ในตอนท้ายของเรื่องมีบทสรุปที่ได้ถูกนำมาเพิ่มทำนองไทยสากลใน
ภายหลัง คือเพลงไทยสามัคคี (ภาคผนวก: 528) และเพลงไทยรวมกำลัง (ภาคผนวก: 528) มีเนื้อหา
สำคัญคือ การจะรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองได้นั้น บุคคลในชาติจำเป็นต้องมีความ
สามัคคี ไม่ใช่ต่างคนต่างคิดซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศโดยรวมได้ โดยทั้งสองบท
เพลงเป็นบทสรุปของละครคำกลอนเรื่องพระร่วง ผู้เป็นหลักนำความคิดในอุดมคติของคนไทยใน

อดีตด้วยวิธีการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมที่สอนให้ร่วมมือร่วมใจกันทำเพื่อชาติ รักษาความสงบ สร้างสันติ ให้เกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ โดยเพลงไทยสามัคคีจะเน้นในเรื่องการครองสติ ไม่ดำเนินชีวิตไปตามกระแสของสิ่งล่อลวง หลอกลวงต่างๆ ดังเช่นว่าสงครามพราหมณ์ที่กษัตริย์ลิจฉวี ถือว่าเป็นครู แต่กลับมีจิตใจมุ่งร้ายเข้ามาบุบผาให้เกิดความแตกแยกด้วยการรับคำสั่งมาจากภายนอก คือพระเจ้าอชาตศัตรู ฉะนั้น สิ่งสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองให้พ้นภัยจาก ศัตรูนั้น เราต้องพิจารณา คิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองสิ่งต่างๆ อย่างมีสติและสามัคคี

4.2.1.3 ละครปลูกใจในกิจการเสือป่าเรื่องความรักชาติ

นอกเหนือจากคำร้องที่ได้ัญเชิญมาประพันธ์เป็นบทเพลงปลูกใจแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทปลูกใจประเภทอื่นๆ อีกด้วย ในช่วงเวลาเดียวกับเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ริเริ่มการปลูกใจให้รักชาติจากใช้ละครปลูกใจให้เป็นกิจกรรมหนึ่งในการฝึกเสือป่า กิจการเสือป่าเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันศุกร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชธิบายความหมายของเสือป่าว่าเป็นกองสอดแนม ทำงานร่วมกับกลุ่มแมวมองมีหน้าที่เป็นกองระวังด่าน ทรงเห็นว่าแต่ละส่วนมีหน้าที่ที่สำคัญแตกต่างกัน และส่งผลถึงความปลอดภัยของคนอื่นๆ ในกองทัพด้วยว่า

“...มีใจเด็ดเดี่ยว ต้องนึกถึงตัวน้อยที่สุด เมื่อถึงเวลาที่จำเป็นแล้วต้องยอมสละชีวิตของตนเอง เพื่อรักษาชีวิตของเพื่อนทหารหรือสหายร่วมชาติเพื่อรักษาพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นเจ้าของเรา รักษาบ้านเมืองและศาสนาของเรา”

(ปลูกใจเสือป่า, 2484: 4)

ละครที่เสือป่านำมาแสดงนั้นจะมีคำสอนแฝงอยู่ เช่นการรักษาสัจจะหรือที่ทรงให้คำจำกัดความว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” ม.ล.ปิ่น มาลากุล (2539) ได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับบทละครที่มีเนื้อหาปลูกใจให้ประพฤติดี และเสียสละเพื่อชาติในกิจการเสือป่าว่า ในบทละครเรื่องเพื่อนตาย หรือเรื่องมิตรแท้ เป็นเรื่องราวของฮาร์เลกกับปอล ที่แปลเป็นภาษาไทย โดยพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่จากเรื่อง My Friend Jarlet ของ Arnold Golsworthy และ E.B. Norman ใช้แสดงเป็นละครเพื่อความบันเทิง ภายหลังจากเสร็จสิ้นการซ้อมรบเป็นประจำทุกปี เริ่มแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454³ ที่พระราชวังสนามจันทร์ และละครเรื่อง “เห็นแก่ลูก” ที่กล่าวถึงความเสียสละ ต่อมาเมื่อวันที่

³ ชั่งนับเดือนตามปฏิทินไทย คือเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี

16 ธันวาคม พ.ศ. 2460 กรมมหาดเล็กได้นำออกแสดงเพื่อหารายได้ช่วยงานขึ้นตำหนักใหม่ วังสวนกุหลาบ และที่พระราชวังสนามจันทร์เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2464 เพื่อเรียวยเงินบำรุงวัดสนาม และจากนั้นได้นำมาจารึกเป็นกลอนพระราชนิพนธ์ที่อนุสาวรีย์หน้าพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

นอกจากนี้ ยังมีชุดการแสดงเรื่อง “ตำนานเสือป่า” โดยมีพระราชประสงค์ที่จะอบรมประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นเสือป่า ให้รู้ว่าสยามมีประวัติศาสตร์ดีเด่นมาแต่โบราณกาล มีบรรพบุรุษที่กล้าหาญ รักชาติและเสียสละ และยังกล่าวถึงบุคคลมากมายในอดีตที่เคยทำงานเกี่ยวกับการเสือป่า ด้วยเหตุนี้จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดให้มีการแสดงเสือป่าขึ้น ณ สนามเสือป่า ในงานวัดเบญจมบพิตร ในปี พ.ศ.2454 – 2455 หลายเรื่อง แต่เรื่องที่ถูกนำเรื่องราว บทกลอนพระราชนิพนธ์ทำนองขึ้นภายหลังนั้น มาจากบทพระราชนิพนธ์เดียว คือเรื่อง “บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วง” คือเพลงไทยสามัคคี และเพลงไทยรวมกำลังซึ่งเป็นข้อความสรุปท้ายเรื่อง เรื่องพระร่วงคำกลอนนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระอัจฉริยภาพขององค์กษัตริย์ไทยที่ปกป้องบ้านเมืองจากภัยนอกประเทศ โดยได้ประดิษฐ์จากหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกของสุโขทัยและนครธม มีเค้าโครงจากพงศาวดารเหนือแต่ตัดปาฏิหาริย์ต่างๆออก ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมประชาชนที่ปราจีนบุรีเมื่อวันที่ 1-8 ธันวาคม พ.ศ.2455 ออกแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2455 โดยสมาชิกเสือป่า

บทละครพูดคำกลอนเรื่องพระร่วงนี้ได้แก้ไขดัดแปลงมาจาก บทละครเรื่องพระร่วง เพื่อให้สมาชิกเสือป่ารักษาดินแดนใช้แสดงเป็นละคร และได้ทรงประดิษฐ์เครื่องแต่งตัวละครจากรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลายต่างๆในสุโขทัยและนครธม เรื่องราวทั้งหมดทรงนำมาจากเค้าเรื่องพงศาวดารเหนือ แต่ทรงตัดทอนสิ่งที่เป็นปาฏิหาริย์ออกให้สมเหตุสมผลยิ่งขึ้น เช่นการใช้ชะลอมขันยาบรรจุน้ำซึ่งไม่ใช่เรื่องอิทธิฤทธิ์ แต่เป็นปฏิภาณไหวพริบของพระร่วงในการแก้ปัญหา มากกว่า นอกจากสำนวนคำกลอนนี้ ยังมีการประพันธ์เพื่อเผยแพร่ในรูปแบบอื่นอีกเช่น

- เรื่องตำนานพระร่วง เป็นพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วแสดงถึงเหตุที่พระร่วงได้เป็นพระเจ้ากรุงสุโขทัย สมัยเมื่อจุลศักราชประมาณ 600 ปี ได้จัดแสดงเป็นครั้งแรกในงานแสดงตำนานเสือป่า ณ สวนมิสกวัน เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 5 มกราคม พ.ศ.2455

- เรื่องขอมคำดิน เป็นพระราชนิพนธ์ร้อยกรองประเภทคำกลอนสำหรับละครรำ ด้วยทรงเห็นว่าโครงเรื่องซึ่งผูกขึ้นสำหรับการแสดงตำนานนั้น เป็นเรื่องที่น่าจะแต่งเป็นบทกลอนอย่างละครได้ ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ในคราวที่แสดงโดยพระราชดำเนินเยี่ยมมณฑลปราจีนบุรี ตั้งแต่

1 ธันวาคม พ.ศ.2455 เสร็จเมื่อ 8 ธันวาคมปีเดียวกัน แล้วทรงให้คนลอกเรื่องเข้ากับปีพาทย์โดยค่อยๆ ปรับให้เหมาะสมที่จะร้องได้สะดวกและวางลำได้โดยเรียบร้อย จากนั้นมีพระบรมราชานุญาตให้ พิมพ์ขึ้นไว้เป็นหนังสืออ่านเล่น

- ในปี พ.ศ.2460 ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระร่วง ละครพูดคำกลอนแสดงตำนาน ไทย” ขึ้น โดยมีพระราชนิพนธ์นำว่า

“บทละครพูดคำกลอนเรื่อง “พระร่วง” นี้ ข้าพเจ้าได้แต่งขึ้นเพราะเหตุที่ได้มีสมาชิกเสือป่ารักษาดินแดนได้แสดงความปรารถนาจักใคร่เล่น เรื่อง “พระร่วง” ซึ่งเห็นว่าเป็นเรื่องปลุกใจคนไทยอย่างเราดีเรื่องหนึ่ง. แต่บทกลอนที่ข้าพเจ้าได้แต่งก่อนนี้ เป็นบทสำหรับเล่นละครอย่างแบบเก่า จึงยากที่สมาชิกเสือป่าจะเล่นได้, เพราะเกี่ยวแก่การต้องใช้บทอย่างทำละครซึ่งเป็นของยากแก่ผู้ที่มีไม่เคยฝึกหัด, ด้วยเหตุฉะนี้ข้าพเจ้าจึงคิดแต่งขึ้นใหม่ เป็นแบบละครพูดคำกลอน, เพื่อให้สะดวกแก่ผู้ที่ไม่เคยฝึกหัดรำละครแบบเก่าเล่นได้”

- จากนั้น ทรงพระราชทานบทละครเรื่องพระร่วงเมื่อ พ.ศ.2467

นอกจากนี้ ยังทรงพระราชนิพนธ์บทเพลงปลุกใจมากมายสำหรับกิจการเสือป่า แต่ส่วนใหญ่เป็นทำนองเพลงไทยเดิมที่ไม่ได้นำมาประพันธ์ทำนองไทยสากลประกอบภายหลัง จึงมิได้นำมาวิเคราะห์ร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ ดังที่ อาจารย์ ดร.คณพล จันทร์หอม (สนทนากลุ่ม, 25 เมษายน 2555) กล่าวไว้ว่า “พระองค์ท่านไม่ได้มีพระราชประสงค์สักๆ ให้เป็นคำกลอน ท่านอยากให้มีเพลงชุดหนึ่งสำหรับชาติ คือเพลงสร้อย เพลงพัดชาและเพลงฝรั่งรำเท้า นี่คือชุดที่ท่านทำมาเพื่อเป็นปลุกใจรักชาติ” หรือบทเพลงสำหรับกองเสือน้ำรักษาพระองค์ ที่ว่า

บทร้องสำหรับกองเสือน้ำรักษาพระองค์

	ทำนองโล้เรือ
พวกเรา เหล่าเรือ กองเสือน้ำ	ล้วนมีความ รักดี จะมีไหนด
ข้าพระราม ธิปดี ศรี โลภย์	พระเปนใหญ่ ในหล้า ทั้งฟ้าดิน
แม้ศัตรู หมูร้าย หมายถึงประมาท	ไม่เกรงองค์ ภูวนารถ ผู้ทรงศีล
จะมาทาง แคนชน หรือบนดิน	เราเหล่า นาวัน จะปราบปราม
มิให้เคือง เบื้องบาท บทเรศร์	พระทรงเดช ธิปดิน ปีนสยาม
คลื่นจะจัด ลมพัด จัดคำราม	เราก็จะ พยายาม ข้ามสันดอน

เกิดเป็นชาย ควรตาย ในที่รบ
ถึงจะตาย ตายกล้า ในสาคร

จึงจะลือ ชื่อตลบ โลกสยาม
ผู้สมร เพื่อพิทักษ์ พระจักรีฯ
(จมีนอมรเศรษฐารักษ์, 2514: 43)

ช่วงเวลาที่พระราชนิพนธ์และนำบทร้องสำหรับกองเสือน้ำรักษาพระองค์พร้อมทั้งบทละครเรื่องพระร่วงคำกลอนออกเผยแพร่นี้ เป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับการเกิดกบฏ ร.ศ. 130 เนื้อหาของบทกลอนกล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งแตกต่างจากความต้องการที่จะเปลี่ยนระบอบการปกครองของไทยเป็นแบบประชาธิปไตยของกลุ่มกบฏอย่างชัดเจน อีกทั้งยังทรงเน้นที่พระอัจฉริยภาพของพระร่วง องค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเสียดลความสุขส่วนพระองค์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนเพื่อปกป้องบ้านเมือง แสดงว่าการเมืองการปกครองของไทยในขณะนั้นยังคงต้องการผู้นำหลักชัยทางกำลังและสติปัญญาที่มีความสามารถ สิ่งที่เป็นบทร้องสำหรับกองเสือน้ำรักษาพระองค์และบทเพลงที่ได้จากเรื่องพระร่วงคำกลอนเหมือนกันคือ มีเนื้อหาเรื่องการแสดงความรักชาติด้วยการเสียดลชีวิตที่แม้ว่าจะมีเป้าหมายในการเสียดลแตกต่างกันคือ ในบทร้องสำหรับกองเสือน้ำรักษาพระองค์จะแสดงความเสียดลเพื่อปกป้องพระมหากษัตริย์ แต่ในบทเพลงไทยสามัคคีและไทยรวมกำลังจากบทละครเรื่องพระร่วงจะให้ความสำคัญกับการเสียดลชีวิตเพื่อปกป้องเอกราชของประเทศจากการรุกรานของชาติอื่น

4.2.1.4 สงครามโลกครั้งที่ 1 กับการสร้างชาติ

สงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457 – 2461) เกิดขึ้นจากกรณีพิพาทในยุโรป ที่มีระยะเวลายาวนานหลายเรื่อง จนกระทั่งเมื่อ อาร์ชดยุก ฟรานซิส เฟอร์ดินาน แห่งออสเตรีย รัชทายาทแห่งราชบัลลังก์ออสเตรีย-ฮังการี ถูกปลงพระชนม์ที่ซาราเยโว (Sarajevo) ในบอสเนียเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2457 โดยนักเรียนหนุ่มชาวบอสเนีย ในช่วงแรกที่เกิดปัญหานั้น อังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่สนับสนุนบอสเนียเห็นว่า ควรจะเจรจากันด้วยสันติวิธี แต่รัสเซียเห็นว่าวิธีการเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถหยุดยั้งการรุกรานได้ และเกรงกลัวการคุกคามจากเยอรมันที่สนับสนุนออสเตรีย จึงได้เรียกกระดุมพลจำนวนมากกลายเป็นสงครามดังกล่าว ทำให้ประเทศต่างๆ ในยุโรปแบ่งเป็น 2 ขั้วอำนาจอย่างชัดเจน (ปรีชา ศรีวาลัย, 2545: 15) กล่าวคือ

- กลุ่มพันธมิตรไตรภาคี 23 ประเทศ ได้แก่ อังกฤษ (รวมทั้งเครือจักรภพ) ฝรั่งเศส เบลเยียม รัสเซีย สหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น อิตาลี ไทย ลิเบีย เปอร์เซีย มอนเตเนโกร โปรตุเกส โรมานี ฟินแลนด์ ฮอนดูรัส กัวเตมาลา นิการากัว บราซิล คอสตาริกา อียิปต์ และเซอร์เบีย

- กลุ่มไตรพันธมิตรหรือมหาอำนาจกลาง 4 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย-ฮังการี เยอรมัน ตุรกี และบัลแกเรีย

สำหรับประเทศในทวีปเอเชียที่แม้ว่าจะไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามดังกล่าวโดยตรง แต่ก็ได้รับผลกระทบเนื่องจากเป็นประเทศอาณานิคม และเป็นประเทศคู่ค้าซึ่งต่างส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการประหยัด โดยลดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศและส่งเสริมการผลิตสินค้าในประเทศ เช่นเดียวกับประเทศไทย ซึ่งพยายามวางตัวเป็นกลางไม่เข้าข้างกับฝ่ายใด แม้ว่าข้าราชการและประชาชนส่วนหนึ่งต้องการเข้าร่วมกับฝ่ายเยอรมัน แต่องค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวินิจฉัยไตร่ตรองอย่างรอบคอบมากกว่านั้น ทรงติดต่อกับพระสหายที่เคยเรียนร่วมกันที่ประเทศอังกฤษอย่างไม่เปิดเผย เพื่อให้ได้รับทราบข่าวสารจากยุโรปโดยตรง จึงทรงวางประเทศอย่างเป็นทางการในช่วงแรก เพราะไม่ว่าฝ่ายใดจะได้รับชัยชนะ สิ่งที่สำคัญคือ ความเป็นอิสระภาพโดยสมบูรณ์ของไทย ซึ่งแม้ว่าจะเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคที่เป็นอธิปไตยในขณะนั้น แต่ยังคงมีสนธิสัญญาเกี่ยวกับศาลและภาษีที่ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบชาติตะวันตกอย่างไม่มีกำหนดวันสิ้นสุดสัญญา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงตัดสินใจตัดสินพระราชหฤทัยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยความระมัดระวัง เพราะหากตัดสินใจเข้าร่วมกับฝ่ายพันธมิตรและได้รับชัยชนะ ประเทศไทยจะสามารถเปลี่ยนแปลงสนธิสัญญาทางการค้าที่เคยทำไว้กับอังกฤษและชาติยุโรปอื่น เช่น เรื่องการที่ไทยสามารถเก็บภาษีสินค้าขาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ 3 หรือเรื่องการตัดสินคดีของคนสัญชาติยุโรปเมื่อทำผิดในประเทศไทยด้วยกฎหมายของชาวยุโรปเอง ไม่จำเป็นต้องขึ้นศาลไทย นอกจากนี้ แม้ว่าไทยจะเป็นเอกราชแต่เสมือนมิได้มีเอกราชที่สมบูรณ์แท้ เพราะถูกชาติตะวันตกดูหมิ่นเหยียดหยามว่าเป็นชนชาติป่าเถื่อนปราศจากความเจริญ หลายครั้งที่พระมหากษัตริย์ไทยจำเป็นต้องดำเนินการทางต่างประเทศด้วยความยากลำบาก เช่น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงประเทศทั้งภายในและภายนอก ประกาศการเลิกทาส ปรับปรุงส่วนราชการให้ทันสมัยและส่งพระราชโอรสไปศึกษาต่างประเทศ ถือเป็น การผูกมิตรสัมพันธ์ ด้วยนโยบายทางการทูตที่แบบค้าย สร้างความเจริญมั่นคงให้ชาติไทยทัดเทียมอารยประเทศ (ความเป็นมาของทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1, 2508: 2-3)

ในช่วงแรกของสงคราม ประเทศไทยพยายามวางตัวเป็นกลาง แต่คนไทยส่วนใหญ่จะได้รับการว่า “ประชาสัมพันธ” ความสำเร็จในการรบของฝ่ายเยอรมัน เนื่องจากเป็นชาติตะวันตกที่คนไทยติดต่อกับค้าขายด้วยมากที่สุด ต่างจากฝ่ายพันธมิตรที่ไม่ได้มีข่าวว่าได้รับชัยชนะแต่อย่างใด และ

เมื่อประชาชนคนไทยที่ได้รับข่าวสารเช่นนี้บ่อยครั้ง จึงเกิดความรู้สึกเข้าข้างเยอรมัน อีกทั้งชาวเยอรมันที่อยู่ในประเทศไทยมีความสนิทสนมกับคนไทยมากกว่าตะวันตกชาติอื่น เพราะผู้ที่เข้ามาค้าขายเป็นส่วนมากใจดีและพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย เช่น การใช้ชีวิต การกินอยู่ รวมทั้งพยายามพูดภาษาไทย ทำให้คนไทยทั่วไปรักใคร่ชาวเยอรมันมาก เมื่อเกิดสงครามก็จะได้รับความเห็นอกเห็นใจจากคนไทยส่วนมากตามไปด้วย สินค้าจากเยอรมันถือว่าได้รับความเชื่อถือจากประชาชนว่ามีคุณภาพดีกว่าของชาติอื่น โดยเฉพาะสินค้าที่ห้าง บี.กริม เป็นห้างสรรพสินค้ารุ่นแรก มีตึกใหญ่โตเชิงสะพานดำรงสถิตข้างประตูสามยอด นอกจากนี้ อาวุธของไทยก็ได้ซื้อจากเยอรมันทั้งสิ้น เรียกว่า “ปืนมัลติเคอร์” ส่วนความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสนั้น ไทยมีปัญหาเกี่ยวกับฝรั่งเศสหลายครั้ง ตั้งแต่ที่เราต้องเสียดินแดนในอดีต โดยเฉพาะเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรงอิสริยยศเป็นพระโอรสาทิราช เมื่อปี พ.ศ. 2445 ประเทศไทยเราต้องยกดินแดนฝั่งแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส เข้ายึดครองจันทบุรีในอีกไม่กี่ปีต่อมา และในปีเดียวกันนั้นอังกฤษก็ชิงไทรบุรี กลันตัน ตรังกานูไปจากไทย ทำให้ความนิยมในฝรั่งเศสและอังกฤษของคนไทยทั่วไปแตกต่างจากความนิยมในชาวเยอรมัน (โอภาส เสวีกุล, 2511: 4-9)

จมีนอมรเศรษฐารักษ์ (2511) ได้กล่าวถึงในช่วงเวลาที่ต้องทรงตัดสินพระราชหฤทัยว่า จะเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรหรือไม่นั้น เป็นระยะเวลาที่ยากมากที่จะทรงตัดสินสัมพันธกับเยอรมัน เนื่องจากคนไทยส่วนมากมีความผูกพัน มีสัมพันธ์อันดีต่อชาวเยอรมันมากกว่าตะวันตกชาติอื่น แต่เมื่อทรงดำริที่จะตัดสินสัมพันธเป็นที่แน่นอนแล้ว คนไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ พลเรือน ประชาชนทั่วไปก็รักพร้อมและปรองดองยิ่งขึ้น เพราะด้วยความเชื่อมั่นในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ ดังนี้

“ในที่สุดเราขอชักชวนเพื่อนร่วมชาติทุกคนด้วยอีกว่า จงพร้อมใจกันตั้ง
สัตย์ปฏิญาณรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ของพร้อมใจกันทำหน้าที่ที่ควร
ทำ จงถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีตั้งแต่บัดนี้ ขอให้
ทรงถึงซึ่งชัยชนะกำจัดปัจเจกมิตรของสากลโลกสำเร็จได้ด้วยคามชนะโดย
เกียรติยศยิ่ง ให้ประเทศสยามคงสถิตเสถียรสถาพร แห่งความเป็นอิสราษอยู่
ชั่วฟ้าดิน ไชโย! ไชโย! ไชโย! อีกครั้ง ไชโย!”

กรุงเทพฯ เดลิเมต์ (จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมต์

วันที่ 24 กรกฎาคม 2460 อ้างถึงใน จมีนอมรเศรษฐารักษ์, 2511: 103 – 104)

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าไทยจะเข้าร่วมสงครามหรือไม่ หรือเข้ากับฝ่ายใด ทรงเห็นว่าประชาชนชาวไทยควรเตรียมตัวให้พร้อม กับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นเสมอ เพราะเหตุการณ์ในช่วงนั้นมีสิ่งใดแน่นอน จึงได้ทรงเน้นย้ำข้อความนี้ในบทปลุกใจเสือป่า (อ้างถึงในฐะปะนิ นาคทรพรพ และสุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, 2530: 26) ที่ว่า

“เพราะเป็นธรรมดาการที่จะยกไปย่ำยีชาติใดเมืองใด ถ้าคนชาตินั้นเขาเตรียมไว้ว่าจะต่อสู้จนสุดกำลังแล้ว ก็คงจะตีได้โดยยาก และต้องเปลืองกำลังคนแลทรัพย์มาก บางทีประโยชน์ที่จะได้จะไม่เพียงพอกับที่เสีย เพราะเหตุนี้พวกเราไม่ควรจะนอนใจ เวลานี้เป็น โชคดีของเราที่เมืองเราสงบราบคาบอยู่ เราควรถือเอาโอกาสนี้เพื่อคิดจัดการเตรียมตัวไว้ให้พร้อม ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้ามีภายิตอัน ๑ ซึ่งได้ลองประพันธ์ขึ้นไว้พอให้จำได้ง่ายๆ ขอท่านทั้งหลายจงจำฝังไว้ในใจว่า

“แม่หวังตั้งสงบ   จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ
ศัตรูกล้ามาประจัญ   ก็อาจสู้รูปสลาย””

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงชิงชังชาติตะวันตกแต่อย่างใด เพียงแต่มีพระราชประสงค์ที่จะปลุกฝังคนไทยให้มีความสมานฉันท์กลมเกลียว และร่วมมือร่วมใจที่จะสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ อีกทั้งยังได้สังเกตเห็นการณ์ไกลอันแตกต่างจากคนทั่วไปซึ่งส่งผลดีให้กับประเทศชาติ เช่น เห็นว่าการขยายบ้านเมืองไปในทางปรุงแต่แห่งดงามนั้นจะเป็นที่ต่อตาต่อใจของอริราชศัตรู เมื่อทางการขอพระบรมราชานุญาตทำสะพานพระพุทธยอดฟ้าเพื่อข้ามไปฝั่งธนบุรี ทรงไม่เห็นด้วยและโปรดฯ ให้สร้างสะพานพระราม 6 แทน ด้วยเหตุผลที่ว่าทำไปก็เป็นประโยชน์กับผู้อื่น เพราะจะต้องสร้างความเจริญ และตัดถนนหนทางขยายออกไปอีกมาก ถนนที่ขยายออกไปก็ต้องลงทุนมหาศาล ทรงเห็นว่าควรนำเงินนั้นมาเตรียมกำลังรบจะเป็นประโยชน์มากกว่า แม้ใครจะเอาประเทศของเราไปได้ก็ขอให้เอาไปแต่ซาก เพราะฉะนั้นจึงทรงถือคติที่ว่า “แม่หวังตั้งสงบ...” เช่นเดียวกับคติของเสือป่าที่ประชาชนส่วนหนึ่งเข้าใจว่าเป็นเครื่องเล่นของพระองค์ เป็นสิ่งฟุ่มเฟือยในขณะที่ประเทศชาติกำลังเดือดร้อน แต่ในความเป็นจริงแล้ว กองเสือป่าได้สร้างประโยชน์ต่อประเทศเป็นอันมากทีเดียว (จมีนอมรคุณารักษ์, 2512: 28) เพราะการเตรียมพร้อมนี้มีได้จำกัดเฉพาะอาวุธยุทโธปกรณ์เท่านั้น ยังมุ่งไปสู่การเตรียมคนให้รู้จักการพึ่งตนเอง โดยเฉพาะในยามสงคราม ดังในพระราชนิพนธ์เรื่องเมืองไทยจงดั้นเกิด (ม.ป.ท., 2481: 6) ที่ว่า

“...การสงครามกลายเป็นของจริงจังอันเป็นที่สยดสยองแก่มนุษย์
 โดยมาก และซึ่งถึงแม้คนที่อวดฉลาดก็ไม่สามารถจะทำمينหรือ ไม่ยอมรับว่ามี
 จริงได้ นี่แหละจึงถึงเวลาอันสมควรแล้วที่ข้าพเจ้าจะพูด “แม่หวังตั้งสงบ จง
 เตรียมรบให้พร้อมสรรพ””

โดยยกตัวอย่างนครลุกเซมเบิร์กและประเทศเบลเยียมที่เป็นประเทศเล็กๆแต่ก็มีความ
 เข้มแข็งด้วยตนเองไว้ว่า

“...ข้าพเจ้าได้หยิบยกประเทศเล็กทั้ง 2 นี้มาว่าเป็นอุทาหรณ์ เพื่อแสดง
 ความจริงอันแน่นอนแห่งข้อความที่ว่าชาติทุกชาติย่อมอาศัยความจงรักภักดี
 เป็นความอันหนึ่งอันเดียวกัน ความกล้าหาญ และความพยายามอันมั่นคงแห่ง
 คนชาติหนึ่ง การที่จะอาศัยหรือหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากข้างอื่น
 นั้นเป็นความหลงอย่างที่สุด ซึ่งถึงจะต้องลำบากเท่าใดก็ตามที่ นับว่าเป็นสิ่ง
 ซึ่งควรและจำเป็นต้องทำงานเสียให้ศูนย์ลงจงได้

ประเทศสยาม ต้องหวังหากำลังจากชาวไทย อาวุธไทยต้องรักษาแดน
 ไทย และชาติไทยที่หวังมั่นคงอยู่ต่อไปได้ ก็ต้องอาศัยกำลังและความรู้สึกรัก
 ชาติอันแท้จริงแห่งบุคคลซึ่งเป็นไทยโดยจะเพาะ ถึงแม้ว่าเราอาจจะได้รับความ
 ช่วยเหลือจากต่างประเทศในการบำรุงความสมบูรณ์แห่งประเทศของเราที่ดี
 เมื่อถึงเวลายุคเข็ญเข้าแล้วเราจะไปนั่งอาศัยความอุดหนุนแห่งเขานั้น ย่อมจะ
 เป็นความคิดผิดอย่างร้ายแรง ซึ่งอาจนำมาซึ่งภัยอันตรายอันจะชักไปสู่ความ
 พิณาศได้...”

นอกจากนั้น ในช่วงที่มีสงคราม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับอยู่
 พระตำหนักที่ชายแดน ทรงเตรียมกองกำลังเสือป่าไว้ด้วย ในสมัยนั้นประชาชนมีความศรัทธา
 เชื่อมั่นในองค์กษัตริย์เป็นดังสมมติเทพ ไม่ว่าพระองค์จะตัดสินพระราชหฤทัยประการใด ถือว่าเป็น
 เรื่องถูกต้องเหมาะสมที่จะทำตามและที่สำคัญคือถือว่าได้ทำเพื่อประเทศชาติ อีกทั้งยังเป็นการรวม
 ใจของข้าราชการและประชาชนทุกหัวระแหง จึงจัดตั้งเป็นกองเสือป่า มีสมาชิกทั่วไปทั้งประเทศ
 บรรดาข้าราชการต่างจังหวัดเมื่อเลิกงานตอนเย็นจะพากันฝึกหัดการรบและร่วมสนุกกันที่สโมสร
 ทั้งเครื่องแบบ เป็นการแสดงออกซึ่งความพร้อมเพรียงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งข้าศึกที่คอย
 จ้องดูพฤติกรรมเหล่านั้นย่อมทราบดี เห็นว่าเมื่อคนไทยต่างพากันรวมตัวกันเช่นนี้คงจะทำอะไร

ชาติไทยไม่ได้แน่นอน (โอภาส เสวิกุล, 2511: 11) ทรงให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมสงครามกับพันธมิตรในครั้งนี้มากถึงกับมีพระราชกระแสรับสั่งว่า

“ในการสงครามนี้การที่ประเทศสยามจะขึ้นเทียมเสมอหน้ากับชาติอื่นๆ ก็ที่ชาติใดจะมีอำนาจหรือมีเกียรติคุณได้นั้น ก็นายทหารที่จะไปในคราวนี้เป็นผู้ที่ข้าพเจ้าเชื่อแน่แล้วว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะเช่นนั้นจึงได้เลือกให้ไปเหมือนไปเป็นผู้แทนของข้าพเจ้า เท่ากับข้าพเจ้าได้แบ่งภาคของข้าพเจ้าเองไปภาคหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าได้ตัดเดือนตัวของข้าพเจ้าเองไว้อย่างไร ก็เชื่อมั่นว่า ภาคของข้าพเจ้าคือพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ คงจะตัดเดือนตัวเองและนายทหารที่จะออกไปด้วยเช่นกัน และต่อไปเมื่อทหารอื่นๆ จะออกไปอีก คงจะช่วยตัดเดือนอยู่เสมอไม่ลืมเลยว่า คราวนี้เป็นคราวสำคัญ ไม่เฉพาะแต่ในชีวิตของตนเอง”

(อ้างถึงในชาติ เขียมกระสินธุ์, 2520: 77)

กระแสพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า มีพระราชหฤทัยห่วงใยทหารดั่งเช่นบูรพมหากษัตริย์ไทยที่ทรงพระเมตตา ปกครองไพร่ฟ้าแบบพ่อปกครองลูก โดยเฉพาะที่ตรัสว่า “เหมือนไปเป็นผู้แทนของข้าพเจ้า เท่ากับข้าพเจ้าได้แบ่งภาคของข้าพเจ้าเองไปภาคหนึ่ง” ที่แม้ว่าในรัชกาลนี้ พระมหากษัตริย์ทรงเปรียบเสมือนสมมติเทพ แต่จากที่ปรากฏในพระราชดำรัสทรงตัดเดือนด้วยความเป็นห่วงทั้งในสวัสดิภาพทางกายและใจของทหารทุกคน ทรงมีพระราชดำริให้ชาติตะวันตกได้เห็นถึงศักยภาพของทหารไทย ดังที่พระราชนิพนธ์ไว้ว่า (ความเป็นมาของทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1, 2508: 10)

อันเราเป็นชาติเชื้อ	ชาวไทย
ตัวเล็กก็มีใจ	ใหญ่ป่า
ไม่ยอมระยอบใคร	ในโลก เลยพ้อ
ถึงอริหาญหา	หอนแสง ๆ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความพอพระราชหฤทัยมากที่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์แสดงออกถึงความรักชาติ รักประเทศเช่นนี้ จึงได้จัดงานเลี้ยงส่งทหารเหล่านี้ เมื่อวันที่ 27 เมษายน .ศ. 2461 ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน มีใจความสำคัญตอนหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญของการร่วมรบครั้งนี้ว่า

“...ข้าพเจ้าขอสารภาพโดยตรงว่า ข้าพเจ้ามีความอิจฉาที่ข้าพเจ้ามาตกอยู่ในตำแหน่งซึ่งไม่สามารถจะเป็นเช่นนี้ได้บ้าง แต่เมื่อมานึกคู้อีกทีหนึ่งก็พลอยคลายความอิจฉาได้บ้าง เมื่อนึกว่าเป็นธรรมดา ไม่ว่าจะทหารผู้ใดเมื่อได้รับมอบหน้าที่ไว้แล้วให้รักษาอยู่หรือให้ไปที่ใด ย่อมจะต้องประจำหรือไป ณ ที่นั้น ทหารจะเลือกเอาเองไม่ได้ว่าจะไปอยู่ที่นี้ที่นั่น ส่วนตัวข้าพเจ้าเองก็เป็นทหารผู้หนึ่งซึ่งถูกกักหน้าที่ว่าอยู่ที่นี้ ข้าพเจ้าหรือจะเถียงได้ เมื่อน้ำที่อยู่ที่นี้แล้ว ถ้าข้าพเจ้าจะละทิ้งไปก็เท่ากับว่าข้าพเจ้าก็เป็นผู้เสียวินัยเหมือนกัน เมื่อนึกมาถึงเช่นนี้ จึงได้คลายความอิจฉาผู้ที่จะไป...”

จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ทรงพยายามชี้แนะให้แต่ละคนรู้จักกระทำตามหน้าที่ของตนเอง อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสอนเรื่องความเท่าเทียม เสมอภาคตามระบอบประชาธิปไตย โดยเริ่มจากการให้รู้จักเสียสละความสุขส่วนตัวและทำตามหน้าที่ของตน แม้แต่ผู้หญิงซึ่งเป็นแนวหลังก็สามารถทำได้เช่นที่แสดงไว้ในคำร้องเพลงมาร์ชปลุกไทย (ภาคผนวก: 529) ที่พระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อสิ้นสงครามว่า

“ถึงเมียสาวลูกอ่อนนอนผ้าอ้อม	ชายก็ยอมทิ้งได้ไม่เหลือवल้ง
แม้ไม่ทิ้งหญิงก็คงส่งเสียงคัง	และค้นหลังให้ออกนอกเรือนชาน
เพราะทั้งแม่ทั้งเมียล้วนเลิศไซริ	ผู้ชายไทยใจจึงล้วนกล้าหาญ
ไม่ห่วงแม่ห่วงเมียจนเสียการ	มีแก่ใจไปราญ รบไฟริ”

ในวันเวลาเดียวกันนั้น ได้พระราชทานโคลงปลุกใจกับทหารอาสาเหล่านี้ด้วย โคลงดังกล่าวคือ โคลงสยามานุสติ ณ ตำนกจิตรลดาจรโหฐาน เมื่อวันเสาร์ที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2461 ปัจจุบันได้อัญเชิญมาสลักไว้หน้ากระทรวงกลาโหมและเป็นแรงบันดาลใจให้ ครุฑนารถ ถาวรบุตร นำ 2 บทสุดท้าย มาประพันธ์ทำนองในอีก 15 ปีต่อมาเป็นบทเพลงสยามานุสติ ที่โด่งดังมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งมีข้อความเต็มว่า

รักราช จงจิตน้อม	ภักดี ท่านนา
รักชาติ กอบกรณีย์	แนวไว้
รักศาสน์ กอบบุญตรี	สุจริต ถ้วนเทอญ
รักศักดิ์ จงจิตให้	โลกซ้องสรรเสริญ ฯ

ยามเดินยืนนั่งนอน	กะมล
รำลึกถึงเทศตน	อยู่ยั้ง
เปนรัฐฐะมณฑล	ไทยอยู่ สราญฮา
ควรนอนแน่นตั้ง	อยู่เพียงอวสาน ฯ
ใครรานใครรุกค้ำ	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ขาดคั้น
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ ลิ่นแล
เสียชีพไปเสียสิ้น	ชื่อก้องเกียรติงาม ฯ
หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย ฯ

ราม ปร (ม.ล.ปิ่น มาลากุล, 2539: 30)

บทปลุกใจสยามานุสติถือได้ว่า เป็นบทเพลงไทยสากลที่มีประวัติชัดเจนบทเพลงแรกที่ได้
อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาเป็นเนื้อร้อง การประพันธ์
โคลงบทนี้เพื่อเป็นพระบรมราชโองการประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมนี เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม
พ.ศ. 2460 ได้พระราชทานให้ทหารอาสาเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2461 ณ ตำแหน่งจัตวา
โรฐาน ในวันที่กำลังจะเดินทางไปร่วมสมรภูมิรบในยุโรป นำคณะโดยพระบาทสมเด็จพระ
อนุชาธิราชฯ เสนาธิการทหารบก โดยมีนามจรุณารักษ์⁴ แปลชื่อเพลงไว้ว่า “ระลึกถึงสยาม” มี
เนื้อความสำคัญว่า ให้คนไทยควรระลึกถึงความเป็นไทย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว บทพระราช
นิพนธ์นี้มีความยาว 4 บทแต่ครุฑนารถ ถาวรบุตรได้นำมาประพันธ์ใส่ทำนองเพลง 2 บทหลังเท่านั้น

นอกจากนี้ยังพระราชทานบทเพลงมาร์ชปลุกไทย (ภาคผนวก: 529) ที่แต่เดิมในสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ขับร้องโดยใส่ทำนองฝรั่งห้า 2 ชั้นและแขก
สมารัง 2 ชั้น ตามพระบรมราโชวาทให้กับทหารอาสาที่กำลังจะไปเข้าร่วมรบสงครามโลกครั้งที่ 1
พ.ศ. 2461 เช่นเดียวกับเพลงสยามานุสติ แต่มิได้มีหลักฐานชัดเจนว่าพระราชทานเมื่อวันที่ใด มี
ความหมายให้เหล่าทหารและครอบครัว ต่างต้องกระทำตามหน้าที่ของตน เสียสละความสุขส่วนตัว

⁴ มหาดเล็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เพื่อประเทศชาติ ปกป้องแผ่นดินไทยดังที่ว่า “รักษารัฐสีมาที่อาศัย” รวมทั้งรักษาชาติและศาสนาอันเป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงความเป็นไทยให้มั่นคงถาวรสืบไป

การเข้าร่วมรบกับอังกฤษและฝรั่งเศสในครั้งนี้ ประเทศไทยได้ประโยชน์หลายประการ เช่น แก้กุญหมายที่ฝรั่งเศสเคยตั้งศาลกงสุลในไทย ไม่ยอมให้ไทยชำระความที่เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศส เพราะรู้สึกว่าเป็นชาติที่ต่ำต้อย จึงพยายามบังคับบัญชาทางการไทย แต่การเข้าร่วมรบนี้ สร้างประโยชน์ให้กับทหารไทยหลายรายการคือ ทหารไทยได้ความรู้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์ การจัดโรงพยาบาลสนาม กฎระเบียบต่างๆ ที่จำเป็นในกองทัพ ยุทธวิธี ตำราทางทหาร โดยเฉพาะความรู้ทางทหารอากาศ และยังมีผลพลอยได้ของการแก้ไข ได้แก้ไขสนธิสัญญาที่เคยบีบบังคับไทย เรื่องการค้าต่างๆ ได้ถูกยกเลิกไป นอกจากนี้ ทหารไทยยังได้รับเกียรติให้ให้เดินสวนสนามผ่านได้ ประตูดุซัยในกรุงปารีส กองทัพไทยส่งทหารเข้าร่วม 1 กอง พร้อมด้วยธงประจำกอง ทั้งที่ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2462 ที่บัสเซล ประเทศเบลเยียม เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2462 และที่ลอนดอน ประเทศอังกฤษ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2462 (มานิจ ชุมสาย, 2519)

บทปลุกใจที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ได้รับการพระราชทานขึ้นในช่วงเวลาแตกต่างกัน คือบทปลุกใจไทยสามัคคี (ภาคผนวก: 528) และไทยรวมกำลัง (ภาคผนวก: 528) มาจากพระราชทานขึ้นเรื่องพระร่วงในปี พ.ศ. 2455 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดกบฏขึ้นมากมายในประเทศ และได้นำมาใช้ในกิจการเสือป่า สำหรับบทปลุกใจไว้รักไว้ผล (ภาคผนวก: 530) และคำปฏิญาณ (ภาคผนวก: 530) มาจากบทปลุกใจร้อยกรองร้อยเรื่องเมื่อปี พ.ศ. 2457 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มต้นสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกล่อมเกลาจิตใจให้คนไทยได้คิดถึงสามัคคีธรรมสามัคคีกัน นอกจากนี้ ในช่วงหลังสงครามดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานคำกลอนและได้นำมาประพันธ์เป็นบทเพลงไทยสากลภายหลังคือ บทปลุกใจสยามานุสติ (ภาคผนวก: 529) และมาร์ชปลุกใจไทย (ภาคผนวก: 529) คำร้องทั้ง 6 ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงเวลาที่บ้านเมืองไม่ปกติสุขทั้งสิ้น เนื้อความในบทเพลงจึงมีลักษณะเป็นเหมือนเครื่องเตือนใจให้ผู้ฟังได้ครุ่นคิดและเตรียมตัวถึงสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า ทั้งนี้ การจะนำคุณค่าของบทเพลงมาใช้ได้อย่างได้ผลนั้น จำเป็นที่ผู้รับต้องมีศรัทธาความเชื่อมั่นในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะร่วมกันสร้างชาติไทยของเราให้มั่นคงยั่งยืนต่อไป

สรุปได้ว่า บทเพลงที่แสดงถึงความรักชาติในยุคศรัทธาสร้างชาตินี้มีข้อความแน่นยำให้ประชาชนชาวไทยเตรียมพร้อมเพื่อต่อสู้กับศัตรูจากภายนอกประเทศที่กำลังจะเข้ามารุกราน ด้วย

ความสามัคคีที่จะร่วมมือกันปกป้องผืนแผ่นดินไทยอย่างเต็มกำลังความสามารถ ซึ่งเป็นหน้าที่ของ คนไทยทุกคนที่จะต้องเสียดสละความสุขส่วนตัวของตนเองและครอบครัว หรือแม้กระทั่งชีวิตเพื่อ ความสงบสุขเรียบร้อยของบ้านเมือง อีกทั้งยังต้องปรับปรุงพัฒนา เผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศเพื่อ เป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นเอกราชของชาติไทยในสายตาของชาวตะวันตกภายใต้สิ่งที่ยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวไทยไว้ด้วยกันคือ ความรัก ความศรัทธาต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

ในช่วงเวลานี้ การเมืองการปกครองของไทยยังอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในรัช สมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายใต้ความเชื่อที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรง เปรียบเสมือนสมมติเทพ ทรงเป็นเครื่องหมายของความเป็นชาติ พระราชอำนาจและพระมหา กรุณาธิคุณจึงเป็นทั้งกำลังกายและกำลังใจของคนในชาติ ดังที่ได้ถ่ายทอดออกมาในหลายบทเพลง เช่นในบทสยามานูสติที่ว่า “รักราชจงจิตน้อม รักดี ท่านนา” ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาในพระราช นิพนธ์เรื่องอื่นขององค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นในพระราชนิพนธ์ปลุกใจเสือ ป่า (2484: 63 – 64) ที่ว่า

“...ชาติที่มีอำนาจเต็มบริบูรณ์อยู่ มีอิสรภาพเต็มที่อยู่ตั้งมั่นคงอยู่ ก็นับว่า เปนชาติที่มีสง่าราศี เปนที่นับถือยำเกรงแห่งชาติอื่นๆ พระราชาธิบดีเปนเครื่องหมายแห่งอำนาจ โบราณกาลจึงกล่าวเปนคำภาษิตไว้ว่า “พระราชาเปนเครื่อง ปรากฏของแว่นแคว้น” คือเป็นสง่าแก่เมืองและชาติ ดังนี้

คนเราเมื่อทราบว่าเป็นสง่าแก่ตน ก็ย่อมจะอุสาหะถนอมสิ่งนั้น และ ปกป้องรักษาไว้อย่างดีที่สุดที่จะกระทำได้ พระราชาธิบดีเปนสง่าของชาติ ก็ ย่อมเปนสง่าของคนทุกคนที่ถือตนว่าเป็นส่วนแห่งชาตินั้น จึงเปนหน้าที่ของทุก คนที่จะต้องตั้งใจรักษาพระเจ้าแผ่นดิน มิให้เหตุร้ายใดๆมาแผ้วพาลพระองค์ได้ สิ่งไรผู้ใดถือว่าเปนสง่าของตน แม้มีผู้อื่นจู่จ้วงมาจะทำอันตรายแก่ของสิ่งนั้น ผู้ เปนเจ้าของคงจะต้องต่อสู้ผู้ที่มาทำลายสิ่งนั้นจนสิ้นสุดสติกำลังและความคิด ก็ถ้าแม้จะกระทำได้อันนั้นเพื่อรักษาสิ่งที่เปนสง่าเฉพาะตัวแล้ว พระราชาธิบดี เปนสง่าของชาติ จะมียิ่งเปนการสมควรที่จะป้องกันรักษายิ่งกว่าๆ เมื่อเปน เช่นนี้แล้ว แต่โบราณสมัยมาท่านจึงสั่งสอนให้คนทุกคนรับอาสาต่อสู้ราชศัตรู ทั้งภายนอกภายใน จนเต็มสติกำลังและความสามารถ แม้ชีวิตก็ยอมสละ ถวายเปนราชพลี ผู้ที่ประทุษร้ายต่อชาติ เปนผู้ทำลายสิ่งสง่าของบ้านเมือง เปน ผู้ทำลายความสงบและความสุขของคณะ จึงควรนับว่าเป็นผู้ประทุษร้ายต่อ

ประชาชนทั่วทุกตัวคน เมื่อมีผู้ประทุษร้ายพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ประชาชนทุกคนต้องรู้สึกเจ็บร้อนประหนึ่งว่าตนถูกประทุษร้ายเองทุกคน...”

จากข้อความในปลุกใจเสือป่าที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ให้ความสำคัญกับความเป็นพระราชชาติที่เปรียบเสมือนเครื่องหมายแห่งชาติ หากปราศจากพระราชชาติที่ไม่มีชาติ และเมื่อพระราชชาติมีบทบาทหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ประเทศชาติก็ขาดความร่วมมือเช่นกัน ทรงมีบทพระราชนิพนธ์เสริมสร้างวาทกรรมเรื่อง “ชาติ” เพื่อให้คนไทยรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชาติร่วมกันด้วยจิตใจแห่งความรัก ความเสียสละและความสามัคคี ประกอบกับสิ่งหนึ่งที่เป็นสมบัติของชาติในทัศนคติของพระองค์คือ การปกครองแบบราชาธิปไตยและองค์พระมหากษัตริย์ และผู้ที่มีหน้าที่หลักในการปกป้องบ้านเมืองนั้นคือ ทหาร การให้ขวัญกำลังใจแก่ทหารถือเป็นเรื่องสำคัญ จึงได้พระราชทานธงไชยเฉลิมพลแก่กองบินทหารบกและกองทหารบก รถยนต์ซึ่งไปราชการสงครามนอกพระราชอาณาเขต ดังที่มีพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งจากพระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461 ถึง จอมพลเจ้าพระยาบดินทร์เดชาอนุชิต เสนาบดีกระทรวงกลาโหมว่า

“บนขงนี้มีคณาแสดงพระคุณหลายองค์... มีรูปช้างเผือกและแบ่งเป็นสามสี เป็นเครื่องหมายถึงชาติ และบ้านเกิดเมืองมารดาของเขา มีอักษรย่อแสดงนามของฉัน ผู้เป็นประมุขแห่งชาติไทย รับภาระปกป้องรักษาแผ่นดินสยามให้คงเป็นปฎิรูปประเทศสำหรับชาติไทยชั่วฟ้าและดิน เมื่อทหารได้เห็นธงอันพร้อมด้วยเครื่องหมายดังกล่าวมานี้ ก็จงระลึกถึงพระศรีรัตนตรัย ชาติบ้านเกิดเมืองมารดาและพระมหากษัตริย์ของตน...”

(ชาติ เขียมกระสิษฐ์, 2520: 56)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแสดงออกถึงการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ใกล้ชิดและเข้าใจประชาชนอย่างยิ่ง ดังเช่นในพระบรมราโชวาทแก่ทหารที่ไปร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ทรงห่วงใยอาหารต่อทหารและครอบครัว เพื่อให้เห็นว่าต่างคนต่างต้องมีหน้าที่ของตน แต่ละคนต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด สำหรับพระองค์เอง ถึงแม้ว่าจะต้องการออกรบด้วยเช่นกัน หากแต่ไม่สามารถกระทำได้ เพราะต้องทำหน้าที่ฐานะที่เป็นองค์พระมหากษัตริย์ในประเทศไทย ทหารที่ออกไปรบก็เพราะจำเป็นต้องทำหน้าที่ของตนเองเช่นกัน นอกจากนี้ การให้ความหมายของคำว่า “รักชาติ” ขององค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัวได้แสดงให้เห็นสัญลักษณ์อย่างเป็นรูปธรรมในบทความ บทละครพระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และธงชาติไทย โดยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ทรงเห็นว่าประเทศไทยจำเป็นต้องปรับตนให้เข้ากับสังคมอารยะของโลก วิธีหนึ่งคือการแสดงออกถึงความศิวีไลซ์เชิงสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมโดยเปลี่ยนธงชาติไทย อันเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ถึงอิสรภาพและเกียรติศักดิ์ของไทยในแบบสากลคือมีเพียงแถบสีเท่านั้น

ฉะนั้น การรักษาความเป็นชาติคือการรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกราช แต่ในความคิดของประชาชนนั้น พระมหากษัตริย์นั้นเปรียบเสมือนชาติ ที่เปี่ยมไปด้วยความหวัง กำลังใจและเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาอย่างแรงกล้าของประชาชน แนวคิดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งในความหมายของ “ชาติ” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะทรงเห็นว่าสิ่งหนึ่งที่เป็นสมบัติของชาติในทัศนคติของพระองค์คือ การปกครองแบบราชาธิปไตยและการรวมใจกันของประชาชน ดังที่ได้กล่าวไว้ในเรื่อง “ความเป็นชาติไทยโดยแท้จริง” โดยอัสวพานุหุว่า

“การที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร? ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามเขาจึงจะเป็นไทยแท้ แต่ถ้าใครแสดงตนว่าเป็นอิสระแก่ตน ไม่มีความจงรักภักดีต่อผู้ใดคั้งนี้ ต้องจัดว่าผู้นั้นเป็นคนไม่มีชาติ เพราะคนๆเดียวหรือหมู่เดียวจะตั้งตนขึ้นเป็นชาติต่างหากหาได้ไม่”

(อ้างถึงในปีน มาลากุล,2520: 15-16)

4.2.2 ยุคคณะราษฎร (พ.ศ.2469 – 2489)

เนื่องด้วยยุคสมัยนี้อยู่ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในและต่างประเทศหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ส่งผลให้มีการร่างรัฐธรรมนูญหลายฉบับ การทำรัฐประหารและก่อการกบฏมากมาย อีกทั้งยังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าร่วมด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจของไทยอย่างมากจากการประกาศรัฐนิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เหตุการณ์ต่างๆเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้เสถียรภาพความเป็นชาติไทยไม่มั่นคง ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นในการทำงานของรัฐบาล บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในยุค

⁵ พระนามแฝงในการประพันธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเภทพระราชนิพนธ์ปลุกใจ

สมัยนี้มีความหมายที่หลากหลายมากขึ้นเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม
ดังนี้

4.2.2.1 การสร้างความมั่นคงด้วยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในช่วงเริ่มต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เกิดปัญหาเศรษฐกิจทั่วโลก ประเทศไทยได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน อีกทั้งมีปัญหาภายในประเทศเรื่องความมั่นคงทางการเมือง เนื่องจากประชาชนและข้าราชการส่วนหนึ่งไม่เชื่อมั่นในการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้มีการเตรียมพระองค์เพื่อเป็นพระมหากษัตริย์ อีกทั้งไม่ทราบกันว่าด้วยพระอัจฉริยภาพที่มองการณ์ไกลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยฯ (พระอิสริยยศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในขณะนั้น) เข้าร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมืองในช่วงปลายรัชสมัย ดังที่พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต (อ้างถึงใน ส.พลายน้อย, 2550: 45 - 46) ได้กล่าวถึงการเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า

“...ภายในระยะเวลา 6 ปี สมเด็จพระเชษฐภคินีได้เสด็จ
ทิวงคตตามๆกันไปหมด จึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยฯ ซึ่งไม่มีใครได้เคยนึก
ฝันว่าจะต้องรับรัชทายาทก็กลายเป็นรัชทายาทขึ้น สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช
ทรงกังวลพระราชหฤทัยด้วยเรื่องนี้อยู่มาก จึง โปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุน
สุโขทัยฯ ทรงเริ่มศึกษาขนบธรรมเนียมและหน้าที่ราชการของพระเจ้าแผ่นดิน
โดยให้ราชเลขาธิการนำการงานอันเป็นพระราชกรณียกิจไปถวาย

ทอดพระเนตรเป็นนิจ

แม้บางครั้งบางคราว เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
พระราชดำเนินจากพระนคร ก็โปรดฯ ให้สมเด็จพระราชอนุชาทรงสำเร็จ
ราชการแผ่นดิน และประทับเป็นประธานในที่ประชุมเสนาบดีแทนพระองค์
เพื่อเป็นการฝึกหัด ทั้งๆที่พระองค์มีพระชนมายุน้อยกว่าผู้ใดๆ หมดในเสนาบดี
สถานนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยฯ ก็ได้เฝ้าพระหฤทัยในการทำงานชนิดนี้ยิ่ง
นัก ทรงพิเคราะห์พิจารณาสอบสวนข้อราชการทุกด้านทุกมุมด้วยพระอุตสาหะ
และทรงสละความสุขส่วนพระองค์เพื่องานนี้มีใช้น้อย”

นอกจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมองการณ์ไกลในเรื่องนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าวเช่นกัน จึงได้มีพระราชนิพนธ์ในคำนำของหนังสือ “พระราชดำริสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดิน” (2551) ตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อข้าพเจ้ากลับมาจากทวีปยุโรปเมื่อครั้งหลังนี้ใน พ.ศ. 2467

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า ข้าพเจ้ามีอายุมากพอสมควรจะเล่าเรียนประเพณีการปกครองบ้านเมืองและราชการแผ่นดิน เพื่อจะได้สามารถลงพระเดชพระคุณได้ตามโอกาส จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหิธรนำหนังสือราชการแผ่นดินเรื่องสำคัญๆ อันเป็นหลักราชการมาให้ข้าพเจ้าอ่านและศึกษา ทั้งนี้เป็นพระราชประเพณีมาแต่เดิม...”

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ประทับอยู่นี้มีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นที่ปรึกษางานราชการซึ่งริเริ่มแนวความคิดเรื่องอภิรัฐมนตรีในช่วงนี้เอง แสดงให้เห็นว่า ทรงให้ความสำคัญกับการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพัฒนาชาติไทยคือ ทรงจัดตั้งกรรมการองคมนตรีสภาเพื่อทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติในลักษณะการทดลอง เพื่อเตรียมการไปสู่การปกครองในระบบรัฐสภา นอกจากนี้ยังมีหลักฐานสำคัญคือ งานเขียนของยามาสุจิ ยาดาเบ (2550: 13 - 14) ทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยได้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรปathy เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทุกเกล้า ๆ ถวายตั้งแต่ต้นเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งได้ทรงนำร่างดังกล่าวไปพิจารณา ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ซึ่งท่านทูตให้ความเห็นว่าถือเป็นความลับอันส่งผลอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศ และแม้ว่าจะทรงเห็นด้วยกับการปกครองประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญก็ตาม หากแต่ทรงเห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อม ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทำหนังสือถวายว่า

“เวลานี้บ้านเมืองก็ปกติสุขดีอยู่, ยังไม่เห็นเหตุว่าจะควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงด้วยประการใด แต่การที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญนั้น, เป็นสิ่งที่ควรจะต้องคิดทบทวนให้มาก. อย่าให้กลายเป็นภัยแก่ประเทศขึ้นได้ – เพราะการศึกษาของเรายังไม่สุกพอทั่วถึงนั้นอย่างหนึ่ง. อีกประการหนึ่งอำนาจเงินยัง

ตกอยู่กับชาวต่างประเทศโดยมาก, เพราะเขาชำนาญการค้าขายและมีทุนเป็น
หลักทรัพย์อย่างมั่นคง. ถ้าราษฎรของเรายังอ่อนแก่เหตุการณ์ทั้งความชำนาญ
และความรู้รอบตัวแล้ว, ก็เห็นว่าน่าจะเป็นภัยมากกว่าเป็นผลดี. เพราะลงท้าย
เราก็จะถูกปกครองด้วยอำนาจผู้อื่น โดยทางอ้อมได้โดยสะดวก. ราษฎร
ส่วนมากยังรู้จักคุ้นเคยแต่คำว่าพระบารมีของพระเจ้าแผ่นดินเป็นที่ยึดถืออยู่, ถ้า
การเปลี่ยนแปลงก็ไม่เกิดผล, ทั้งราษฎรก็กลับกลายเป็นความนับถือในพระบรม
เดชานุภาพลงแล้ว, จะทำให้การปกครองยุ่งยากเสียหลักการโดยหาประโยชน์
อันใดมิได้. แต่อย่างไรก็ตาม, เราจะคงปกครองตามแบบปัจจุบันนี้ต่อไปโดยไม่
เปลี่ยนแปลงนั้นก็เป็นไปได้, อย่างไรก็ตามเราก็จะต้องให้รัฐธรรมนูญนี้วันหนึ่ง
ไม่ช้าก็เร็ว, จึงเห็นว่าควรจะต้องตั้งต้นให้ราษฎรได้รู้ตัวเตรียมตัวรับให้ถูกต้องเสีย
แต่บัดนี้เป็นต้นไป. ต้องให้ราษฎรรู้จักการรับผิดชอบในการออกเสียงเรื่อง
บ้านเมืองของตนให้ดีกว่าก่อนจึงจะควรพระราชทาน”

(อ้างถึงในพูนพิสมัย ดิสกุล, 2552: 84)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราช
ประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามอย่างรวดเร็ว แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องความรู้เกี่ยวกับ
ประชาธิปไตยของประชาชนที่ยังมีไม่เพียงพอและการคัดค้านจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ จึง
จำเป็นต้องเลื่อนการพระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างไม่มีกำหนด สร้าง
ความไม่พอใจให้กับข้าราชการและประชาชนหลายฝ่าย จึงได้ก่อการการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475 ดังจะได้อธิบายต่อไป

4.2.2.2 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หนทางสู่ความเป็นอารยะ

หลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ได้ 7 ปี ได้
เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งเริ่มต้นจากกลุ่มนักเรียนไทยใน
ต่างประเทศ ที่เห็นว่าการปกครองในระบอบกษัตริย์ของประเทศสยามนั้นเป็นภัยต่อประเทศ
เนื่องจากประเทศที่เจริญแล้วมักปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย หากสยามประเทศต้องการ
พัฒนา ก็ควรเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบ
ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เกียรติชัย พงษ์พานิชย์ (2514: 90 – 94) ได้กล่าวอภิปรายถึง
มูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิวัตินี้ 5 ประการ สรุปได้ว่า

1) คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาในต่างประเทศมีความนิยมในลัทธิเสรีนิยมและระบอบประชาธิปไตยที่สร้างความเจริญให้กับอารยะประเทศเหล่านั้นเห็นว่า การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยมีความล้าหลัง เพราะอำนาจตกอยู่กับคนๆเดียว หรือกลุ่มๆเดียวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศได้

กลุ่มคนไทยในต่างประเทศจึงรวมตัวกันที่ประเทศฝรั่งเศส เพื่อวางแผนก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงปี พ.ศ. 2475 ซึ่งมีด้วยกัน 2 กลุ่มคือกลุ่มทหารและพลเรือน ดังที่พระยาพหลพลพยุหเสนาหัวหน้าคณะปฏิวัติได้ให้สัมภาษณ์กับกุหลาบ สายประดิษฐ์ (2548) ไว้ว่า ฝ่ายทหารมีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เตรียมการไว้ราว 2-3 ปีล่วงหน้า ส่วนทางฝ่ายพลเรือนที่มีหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) เป็นหัวหน้านั้นได้ไตร่ตรองกันมาราว 6-7 ปีตั้งแต่ครั้งเรียนอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส จากบันทึกของนายปรีดี พนมยงค์ ภายหลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2515 สรุปว่า ครั้งแรกของการประชุมคณะผู้ก่อการเกิดขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2470 ที่ห้องเช่าใหญ่ในหอพักแห่งหนึ่ง ณ RUE DU SOMERARD ประเทศฝรั่งเศส มีนายปรีดี พนมยงค์เป็นประธานการประชุม และผู้ร่วมประชุมอีก 6 คน ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นผู้ที่เคยรับราชการหรือนักเรียนในหน่วยงานราชการ โดยตกลงสาระของการรวมกลุ่มภายใต้วัตถุประสงค์ไว้ว่า ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น ระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ คือการ Revolution ใช้คำไทยว่า “เปลี่ยนการปกครองของกษัตริย์เหนือกฎหมาย มาเป็นการปกครองที่มีกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย”⁶ เพื่อให้บรรดูลัก 6 ประการเช่นเดียวกับในคำประกาศของคณะราษฎร โดยคำนึงถึงสภาพของสยามในสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศ ในฐานะที่เป็นกันชนระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสภายในภูมิภาค วิธีการดำเนินการปฏิวัติจะต้องใช้วิธีที่เรียกว่า “COUP D’ E’TAT” หรือ “การยึดอำนาจโดยฉับพลัน”⁷ เพื่อป้องกันการแทรกแซงจากต่างชาติ คณะมีความประสงค์ดำเนินการตามหลัก 6 ประการพร้อมทั้งเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจด้วย

2) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ่อนแอ ไม่สามารถใช้อำนาจสิทธิขาดของพระองค์ในฐานะพระเจ้าแผ่นดินได้ อำนาจทางการปกครองจึงตกอยู่กับราชวงศ์ชั้นสูงทำให้การพระราชทานรัฐธรรมนูญที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยไว้เมื่อช่วงแรกของการครองราชสมบัติล้มเหลวสร้างความผิดหวังให้กับคนรุ่นใหม่เป็นจำนวนมาก

3) เหตุความกระทบกระทั่งส่วนตัวของพระราชาวงศ์ หรือผู้ที่มีตำแหน่งเหนือกว่าพลเรือนทั่วไป ในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงกองทัพ และอุดมการณ์ในการพัฒนาประเทศ เป็น

⁶ ภายหลังมีศัพท์เฉพาะเรียกคำนี้คือ “ปฏิวัติ” หรือ “อภิวัฒน์”

⁷ หรือที่เรียกว่า “รัฐประหาร” ในปัจจุบัน

เหตุให้ข้าราชการฝ่ายทหาร คือพระยาพลพลพยุหเสนา (หัวหน้าคณะก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง) เริ่มต้นคิดทำการปฏิวัติด้วยเกิดความรู้สึกว่า ราชการบ้านเมืองในขณะนั้นมีข้าราชการผู้ใหญ่ หรือเจ้านายที่ทำงานตามอำเภอใจ ไม่สนใจความคิดเห็นของผู้น้อย ซึ่งครั้งหนึ่งท่านได้ประสบเหตุด้วยตนเองเมื่อปี พ.ศ. 2473 ได้มีการประชุมประจำปีของกระทรวงกลาโหม พระยาพลฯ ดำรงตำแหน่งจเรทหารปืนใหญ่ขณะนั้น ได้เข้าร่วมประชุมและเสนอเรื่องสำคัญให้พิจารณา แต่เกิดการโต้แย้งคัดค้านโดยพระยาสุรเสนา เจ้ากรมเกียกกาย ซึ่งแม้ว่าผู้ที่ร่วมประชุมส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับพระยาพลฯ แต่ในท้ายที่สุดมีมติตามความเห็นของผู้อาวุโสกว่า พระยาพลฯ จึงเกิดความรู้สึกถึงความไม่ปกติของเหตุการณ์ดังกล่าวถึงกับให้สัมภาษณ์ ภูหลาบ สายประดิษฐ์ (2548: 36) ไว้ว่า

“เมื่อเป็นเช่นนี้พวกผู้น้อยซึ่งอาจมีสติปัญญาดีๆ ก็เกิดความท้อถอยไม่
อยากแสดงความคิดเห็น ทั้งๆ ที่เชื่อแน่ว่าจะมีประโยชน์ต่อบ้านเมือง และเมื่อ
การบริหารราชการบ้านเมืองดำเนินไปตามความเห็นของพวกผู้ใหญ่ไม่กี่คน ซึ่ง
ถ้าท่านเหล่านั้นมีความคิดเห็นอย่างเก่าๆ และแคบๆ ด้วยแล้ว ก็อาจชักนำให้
บ้านเมืองไปสู่ความเสื่อมและความล่มจมได้ง่าย”

4) คณะปฏิวัติเห็นว่าพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยจนเกินไปใน
ขณะที่ประชาชนทั่วไปลำบากยากเข็ญ

5) การแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของรัฐบาลล้มเหลว เช่นนโยบายการตัดทอนรายจ่าย การ
เพิ่มภาษี การลดข้าราชการออกเป็นจำนวนมากในขณะที่มีปัญหาเศรษฐกิจทั่วโลก รัฐบาลไม่
สามารถแก้ปัญหาใดๆ ได้ แม้รัฐบาลจะดำเนินการแก้ไขตลอดเวลา แต่มิได้เปิดเผยข้อมูลให้
ประชาชนทั่วไปทราบปัญหาและความจำเป็นของวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยตลอด สิ่งที่
ประชาชนพบเห็นคือความล้มเหลวของระบบการจัดการเศรษฐกิจ สร้างความไม่พอใจสะสมมาก
ขึ้นจนต้องเกิดการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ในที่สุด แต่ในมุมมองของชาวต่างชาติ เช่น มร.คอลลีย์ ได้เขียน
ถึงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยไว้ว่า

“ถ้าจะคิดทางจำนวนเงินที่เป็นทุนทรัพย์แล้ว สยามเป็นประเทศที่จน
อย่างประหลาด คือความมั่นคงของชาติไทยเรานั้นอยู่ในพื้นดิน ความขยัน
ขันแข็งในการบากบั่นทำงานของกสิกรไทยที่ทำนาปลูกข้าว”

(อ้างถึงในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, 2505: 721)

มร. มอลลี ซีให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจของไทยสามารถสร้างความมั่นคงให้กับตนเองได้ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและบุคลากรที่มีในประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ จอมพล ป.พิบูลสงครามในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สนับสนุนให้คนไทยใช้ของที่ผลิตขึ้นในประเทศจะได้กล่าวต่อไป

อย่างไรก็ดี ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ มิได้เป็นไปเพื่อการแสวงหาอำนาจของสมาชิกผู้ก่อการเท่านั้น หากแต่ต้องการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองให้สงบสุขอย่างแท้จริง สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ใจในเรื่องนี้ก็คือ การที่พระยาพลพลพยุหเสนา สั่งความแก่ภรรยาในคืนก่อนวันดำเนินการ (24 มิถุนายน พ.ศ.2475) ว่า ถ้าดำเนินงานไม่สำเร็จและต้องประสพอันตรายถึงแก่ชีวิตแล้ว ให้คุณหญิงเป็นพยานแก่คนทั้งหลายว่า

“การที่คิดการเปลี่ยนการปกครองแผ่นดินครั้งนี้มิได้หมายจะช่วงชิงเอาราชบัลลังก์ หรือคิดจะล้มล้างราชบัลลังก์แต่อย่างใดเลย ความมุ่งหมายจำกัดอยู่แต่เพียงว่า ให้องค์กษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และให้มีสภาการปกครองแผ่นดิน เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ย่อยและประชาราษฎรได้แสดงความคิดเห็นในราชการบ้านเมืองได้บ้าง แทนที่พวกผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจจะผูกขาดการแสดงความคิดเห็นไว้แต่ฝ่ายเดียว โดยไม่ฟังความคิดเห็นของผู้ย่อยเลย ดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ซึ่งมีแต่จะชักนำบ้านเมืองไปสู่ความหายนะเท่านั้นเอง”

(กุหลาบ สายประดิษฐ์, 2548: 87)

เมื่อหลังเหตุการณ์ความวุ่นวายวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ประกาศหลัก 6 ประการ คือ เอกราช ปลอดภัย เศรษฐกิจ เสมอภาค เสรีภาพ และการศึกษา รวมอุดมคติของคณะที่กำหนดขึ้นภายในคณะ 10 ประการ เรียกว่า “อุดมคติ 10 ประการของคณะราษฎร”

- 1) ต้องให้มีพระเจ้าแผ่นดินตลอดไป
- 2) ต้องทำเพื่อประชาริปไตย
- 3) ต้องเคารพความเห็นซึ่งกันและกัน
- 4) ต้องมีความเห็นอันเที่ยงตรง
- 5) ต้องทำเพื่อมุ่งจรรโลงประเทศให้ก้าวหน้า
- 6) ต้องไม่ทรยศต่อประเทศชาติ
- 7) ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต

- 8) ต้องไม่เย่อหยิ่งลื้มตัว
- 9) ต้องมีความประพฤติดี
- 10) ต้องรักษาหน้าที่โดยเด็ดขาดและเที่ยงตรง

ผลจากการปฏิบัติดังกล่าวส่งผลให้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะมีพระราชประสงค์ที่จะให้สยามเป็นประชาธิปไตย แต่ด้วยรัฐธรรมนูญในบางมาตรายังไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัยเท่าที่ควร อีกทั้งถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีมาหลายร้อยปีของไทย จึงทรงโทมัสสันในเรื่องนี้อยู่บ้างทำให้พระราชทานรัฐธรรมนูญขณะทรงประทับบนพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์ ประดิษฐานบนพระแท่นมณีงคศิลาบาตรองค์จำลอง ซึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าพระยาวงษ์พิพัฒน์ (ม.ร.ว.เย็น อิศรเสนา) ได้เล่าถวายเจ้านายวังวรดิศว่า “ในหลวงท่านทรงรับสั่งว่าให้ยกพระแท่นมณีงคศิลาซึ่งเป็นของพระร่วงเจ้าไปไว้ในวังหลวง อย่าให้ท่านประทับ และพระสังวาลของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ก็อย่าหยิบมาให้ท่านทรงในวันนั้น” โดยทรงอธิบายว่าทั้งสองพระองค์นั้นได้ทรงกู้บ้านเมืองมา แต่พระองค์ไม่อาจรักษาไว้ได้จึงไม่สมควรประทับและทรงสังวาลนั้น อย่างไรก็ตาม ทรงให้ความสำคัญกับพระราชพิธีการพระราชทานรัฐธรรมนูญตั้งแต่เรื่องการถ่ายภาพเพื่อบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ดังที่ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) ได้เขียนเล่าถึงวิธีการถ่ายทอดเหตุการณ์นั้นไว้ตอนหนึ่งว่า (ส.พลาายน้อย, 2550: 141 - 143)

“...เท่าที่ได้เล่า ๆ ในวันซ้อมถ่ายหนังในวันนั้น ผู้เขียนสังเกตเห็นสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีพระอารมณ์แจ่มชื่นเบิกบาน สนพระราชหฤทัยในพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญมาก ซึ่งผู้เขียนคาดเอาไว้ว่าจะทรงโสมนัสมาก ทรงซักไซ้อย่างละเอียดลออที่จะให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปด้วยดีเรียบร้อยงดงามจริงๆ สิ่งให้เห็นความเต็มพระทัยในการพระราชทานรัฐธรรมนูญ เพื่อให้การปกครองของประเทศเป็นไปตามแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง”

จากพระเมตตาที่มีต่อคณะราษฎรนี้ทำให้การปฏิวัติการปกครองของไทยแตกต่างจากประเทศอื่นที่คณะปฏิวัติยึดครองอำนาจไว้ทั้งหมด หากแต่ด้วยความสำนึกในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของคนไทยไม่สามารถลบเลือนไปได้ หลังจากประธานสภาผู้แทนราษฎรได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญแล้ว ได้กราบถวายบังคมทูลพระกรุณาสนองพระราชปรารภพระราชทานรัฐธรรมนูญมีใจความตอนหนึ่งว่า

“...อันการที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระ
 กรุณาขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สยามราชอาณาจักรได้มีการปกครอง
 ตามวิสัยอารยประเทศในปัจจุบันนั้น ไซ้ว่าจะได้เป็นไปโดยขาดความจงรักภักดี
 ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็หาไม่ แต่หากได้เป็นไปด้วยความคิดอันแรงกล้า
 ในการที่เข้ามามีส่วนช่วยเหลือปลดเปลื้องพระราชภาระ ในอันที่จะจรรโลง
 สยามรัฐให้รุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ...บัดนี้ เป็นที่ประจักษ์แก่
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงแล้วว่า ทรงมีพระราชหฤทัยหวังดีในอันจะทำนุบำรุง
 ประชากรราษฎร จึงมิได้ทรงถือว่าการที่ประเทศมีรัฐธรรมนูญปกครองนั้น จะเป็น
 เครื่องตรอนพระบรมเชษานุภาพส่วนพระองค์ดังนี้ แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง
 เลย เมื่อพระราชทานรัฐธรรมนูญชั่วคราวแล้ว ยังได้ทรงอุปถัมภ์ทำนุบำรุงทุก
 อย่างทุกทาง ที่ทรงเห็นว่าเกื้อกูลแก่วิธีการปกครองนั้น ตราบเท่าจนถึงได้
 พระราชทานรัฐธรรมนูญถาวรอีกวาระหนึ่งในครั้งนี้ พระเดชพระคุณในใต้ฝ่า
 ละอองธุลีพระบาทเป็นที่คู่คี่มจับใจข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนี้ยิ่งนัก ล้นเกล้าล้น
 กระหม่อมทรงรักชาติจริงๆ ทรงเห็นแก่อาณาประชาราษฎรจริงๆ มิได้ทรงถือ
 เหตุการณ์ปลื้มก่อยประการอื่นซึ่งบังเกิดขึ้นเพราะเปลี่ยนการปกครองนั้นเป็น
 ประมาดเลย ทั้งนี้ล้วนเป็นพระบารมีที่ปกเกล้าปกกระหม่อมให้อุ่นใจถึงสาม
 ประการ คือพระปรีชาบารมี พระเมตตาบารมี พระขันติบารมี ข้าพระพุทธเจ้า
 ทั้งปวงนี้ขอถวายปฏิญาณเฉพาะพระพักตร์ว่าเป็นผู้มีความจงรักภักดีในใต้ฝ่า
 ละอองธุลีพระบาทเป็นเนื่องนิรันดร์”

(อ.ก. รุ่งแสง, 2547: 104)

เมื่อหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ ได้เกิดเหตุการณ์
 ปฏิวัติรัฐประหารในประเทศไทย เช่นกบฏนายสิบ เมื่อ 3 สิงหาคม พ.ศ.2478 โดยนายทหารชั้น
 ประทวนได้คบคิดกันยึดอำนาจคืนจากคณะราษฎรเพื่อคงไว้ซึ่งระบอบการปกครองแบบ
 สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ถวายต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสละราชสมบัติเมื่อปี พ.ศ.
 2477

อย่างไรก็ดี การดำเนินงานของคณะราษฎรนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับเจ้านายบาง
 พระองค์ ซึ่งเคยทรงเห็นด้วยกับความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ พลเอก พระวรวงศ์เธอ
 พระองค์เจ้าบวรเดช โดยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นวันปฏิวัตินั้น ทรงมาที่พระที่นั่ง

อนันตสมาคมอันเป็นที่คุมขังเจ้านายหลายพระองค์ ทันทิทที่หัวหน้าคณะราษฎรทราบถึงการมาพากัน ออกมาต้อนรับโดยถวายค่านับอดีตเสนาบดีผู้ที่เป็นเคารพรักของเหล่าทหารบกทั่วไปในยุคนั้น

“จะทำอะไรทำไมไม่บอกให้กันรู้” เป็นคำถามเสียงดังและห้วนแบบ ทหารแท้

“ถ้าให้ทรงทราบก็ไม่ได้ทำ” เป็นคำตอบที่ห้วนเช่นกันแต่เบากว่า อดีต เสนาบดีกลาโหมนั่งอยู่ช่วงขณะแล้วตรัสเหมือนออกคำสั่ง “เมื่อทำแล้วก็ต้องทำ ต่อไปให้ดีนะ”

“จะพยายามทำให้ดีที่สุดพะยะค่ะ” หัวหน้าคณะปฏิวัติลั่นวาจา จากนั้น พระองค์เจ้าบวรเดชเสด็จกลับไป

(อ้างอิงในแกมสุข นุ่มนนท์, 2545: 84)

การที่ พลเอก พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช ทรงเห็นด้วยกับการปฏิวัติครั้งนี้ อาจเป็น เพราะทรงเคยมีพระดำริจะขอพระราชทานรัฐธรรมนูญมาก่อน โดยการรวบรวมรายชื่อข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ทุกเหล่าฯ ซึ่งก็ทรงเห็นด้วยแต่ถูกสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์ วรพินิจและคณะอภิรัฐมนตรีทรงยับยั้งไว้ก่อน แต่เมื่อคณะราษฎรดำเนินงานไปไม่เป็นที่พอพระทัย จึงได้ก่อกบฏเรียกว่า “กบฏบวรเดช” ขึ้นเมื่อ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 จะเห็นได้ว่ามีกลุ่มความคิดทาง การเมืองเกิดขึ้นหลายกลุ่มในช่วงปีของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ทุกฝ่ายได้แสดงให้เห็น แนวคิด วัตถุประสงค์และความต้องการต่างๆ เพื่อผลประโยชน์เดียวกันคือต้องการพัฒนาประเทศ และสิ่งสำคัญคือการที่ยังยึดถือสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ในระบอบการปกครอง ทำให้การปฏิวัติ การปกครองของไทยแตกต่างจากการปฏิวัติในประเทศอื่นที่ต้องการล้มล้างระบอบกษัตริย์ให้สิ้น ซาก แต่คนไทยยังให้ความเคารพสถาบันที่มีพระมหากษัตริย์สืบเนื่องตลอดมา

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีเหตุจากหลายประเทศที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เหตุ ทานหนึ่งคือ ยาสุกิจิ ยาดาเบ จากประเทศญี่ปุ่นอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาานาน ให้ ความเห็นเกี่ยวกับการปกครองโดยเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองไว้ว่า มักจะมี ความคิดแบบอนุรักษนิยม โดยต้องการรักษาสภาพสังคมแบบเดิมไว้ให้มากที่สุด ซึ่งเรียกว่าเป็นการ ปกครองแบบ “คณาธิปไตยของเจ้านาย” (ยาสุกิจิ ยาดาเบ, 2550: 14) “ประเทศสยามมีเอกราช เพียงแต่ชื่อ เจ้านายที่มีความคิดแบบอนุรักษนิยมเองก็ไม่ได้มีความคิดที่จะแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง” อันเป็นเหตุให้พวกหัวก้าวหน้าคิดที่จะปฏิวัติ นอกจากนี้อุปสรรคสำคัญในการรักษาเอกราชของ ไทยอยู่ที่ “ภูมิศาสตร์ของประเทศ” ฝรั่งเศสกับอังกฤษได้ทำข้อตกลงกันว่าจะไม่บุกเข้ามาในเขต

ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่คนไทยมีเหนือชาติอื่นๆคือ “การมีจิตวิญญาณของชาติที่ฝังรากลึก” (เรื่องเดียวกัน: 6) ที่ทำให้ประเทศสยามผ่านความยากลำบากมากกว่า 700 ปี และในการปฏิวัติ พ.ศ.2475 มีเป้าหมายในการใช้จิตวิญญาณนั้นสร้างและพัฒนาประเทศที่ดีขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสังคมไทยอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ความเป็นเอกราชของสยามนั้น ต้องคำนึงถึงเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศด้วย หากสยามต้องการจะฟื้นฟูเศรษฐกิจและการเมืองที่ได้รับผลกระทบต่อเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 จำเป็นต้องโค่นล้มนักการเมืองเจ้านายผู้มีจิตใจแบบอนุรักษนิยมเสียก่อน จึงจะให้การศึกษาแก่ประชาชนเรื่องประชาธิปไตยตามที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบ ซึ่งยาสุกิจ ยาตาเบ เห็นว่า “ไม่มีวิธีการใดนอกจากลุกขึ้นกระทำการ โดยตรงและขับไล่บรรดาเจ้านายอนุรักษนิยมสุดขั้วให้ออกจากตำแหน่ง” (เรื่องเดียวกัน: 16) ซึ่งก็คือวิธีการของคณะราษฎรนั่นเอง

ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ไม่ได้ก่อให้เกิดบทเพลงไทยสากลประเภทปลุกใจ เนื่องด้วยในสมัยนั้น การบรรเลงเพลงไทยสากลจะมีเพียงกองทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของเจ้านายหลายพระองค์ที่โดยมากถูกเชิญให้ออกนอกประเทศไปเมื่อเกิดการปฏิวัติเช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ เป็นต้น จึงทำให้การสร้างสรรคผลงานเพลงด้านนี้ไม่ได้รับความสนใจนัก นอกจากการเปลี่ยนเนื้อร้องเพลงชาติซึ่งขุนวิจิตรมาตรา (ภาคผนวก: 531) ได้แต่งไว้เมื่อปี พ.ศ. 2477 ที่มีคำขึ้นต้นว่า

“แผ่นดินสยามนามประเทืองว่าเมืองทอง ไทยเข้าครองตั้งประเทศเขตแดนสง่า.....
(ลงท้ายว่า) เอาเลือดล้างให้สิ้นแผ่นดินของไทย สถาปนาสยามให้เกิดไทย ไซโย”

4.2.2.3 ปลุกค้ำรักษาชาติด้วยบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

ช่วงเวลาของเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ทำให้นักการเมืองทั้งเก่าและใหม่มีบทบาทมากขึ้นหลายคน หนึ่งในนั้นคือ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ผู้ประพันธ์ที่ถือว่ามียุทธศาสตร์ด้านการปลุกใจมากที่สุดในช่วงหลังสถานการณ์ความวุ่นวายดังกล่าว พลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีผลงานทั้งในรูปแบบของงานเขียนหนังสือ บทความ บทปาฐกถา บทละคร บทเพลงไทยเดิมและบทเพลงไทยสากล ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความหมายในทางปลุกใจให้รักษาชาติทั้งสิ้น เช่น สนับสนุนเรื่องการรวมชาติไทย หรือการส่งเสริมให้คนไทยเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ความไม่ปกติต่างๆ เช่นเดียวกับบทพระราชนิพนธ์บทมาร์ชปลุกใจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ว่า “แม่หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ”

บทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างและนำเสนอวิธีการดำรงไว้ซึ่งความสามัคคี การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ มีการกล่าวถึงวีรสตรี วีรบุรุษหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมือง การส่งเสริมด้านวัฒนธรรมให้มีความทัดเทียมประเทศอารยะ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงลักษณะความเป็นไทยที่ควรจะเป็น สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้ถูกหล่อหลอมมาในฐานะคนไทยคนหนึ่งและเป็นข้าราชการที่รักชาติผู้หนึ่งอีกด้วย ลักษณะสำคัญของบทเพลงปลุกใจให้รักชาติของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการคือการสนับสนุนให้เกิดการรวมผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติเข้าเป็นคนไทยด้วยกัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี มิตรสมหวัง (สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2555) กล่าวถึงแนวคิดในการประพันธ์บทเพลงประเภทการรวมเชื้อชาตินี้ไว้ว่า

“คนไทยปฏิเสธความเป็นคนไทย เนื่องจากว่า ในความเป็นไทยนั้นมิชาติพันธุ์ที่หลากหลาย แต่ที่เหมือนกันคือความเป็นคนมีผิวสองสี เพราะคนที่นี้เค้าจะรู้สึกว่าเป็นคนสยามมากกว่าที่จะรู้สึกว่าเป็นไทย ที่นี้พอปี 2481 มีประเด็นที่ว่า จอมพล ป. เป็นฟาสซิสต์ คืออำนาจนิยม สิ่งที่ทำให้เป็นฟาสซิสต์คือ ทำให้คนหลงใหล ต้องทำให้คนมีความรู้สึกว่าเป็นไทย เช่นการเปลี่ยนชื่อประเทศและคนก็ต่อต้านมาก เพราะฉะนั้นการจะทำให้คนรู้สึกว่าเป็นชาติด้วยเพลงนี้ได้หรือไม่ หลวงวิจิตรตระหนักดีว่า สร้างไม่ได้ เพราะเค้าไม่ได้รู้สึกว่าเป็นไทย เป็นชาติพันธุ์มากกว่า หลวงวิจิตรวาทการจึงไม่พยายามสร้างเพลงที่ทำให้ทำลายความเป็น Identity ผลงานท่านหลายอย่างจึงเน้นไปที่ให้เห็นว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่หลากหลาย แล้วแต่ละกลุ่มก็มีความเป็นตัวตน มีวิถีชีวิตของตนเอง จะเห็นว่าในแต่ละเพลงจะดึงความเป็น Identity ของแต่ละกลุ่ม ท่านจะไม่ไปเน้นเรื่องความเป็นชาติเดียว ... เพราะฉะนั้นไม่ได้รักชาติ แต่เป็นการรักเผ่าพันธุ์ เรียกว่า “ญาติวงศ์พงศา”มากกว่า”

ผลงานที่มีเนื้อหาแสดงถึงการรวมชาติจากความหลากหลายของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้แก่ เพลงแหลมทอง(ขอพวกเราชาวไทยในแดนทอง หมายใจปองผูกกรักสมัครมัน ไทยสยามมุ่งจิตคิดสัมพันธ์ ผู้ไมตรีทั่วกัน ในแหลมทอง) เพลงรวมไทย (ไทยทุกคนร่วมทั้งชาติศาสนา เสมือนหนึ่งได้เกิดกำเนิดมา จากบิดามารดาคนเดียวกัน) เพลงข้ามโขง (โขงคือว่าสายสัมพันธ์ ร่วมจิตร่วมใจรวมไทยไว้ด้วยกัน เหมือนน้องพี่ล้วนมีแต่เกี่ยวพัน) หรือเพลงใต้ร่มธงไทย (ชาติไทยใหญ่หลวง แต่กระจัดกระจาย ถูกแยกแบ่งย้ายไปอยู่หลายสาขา...เหมือนน้องพี่ชาติเชื้อเรามีสายเดียวเกี่ยวพัน)

เป็นต้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวอาจเกิดจากการที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีพื้นฐานชีวิตในเรื่องราวต่างๆมากมายไม่ว่าจะเป็นการเมืองการปกครอง การต่างประเทศ การศาสนา ฯลฯ เนื่องจากมีประสบการณ์ชีวิตในหลากหลายสังคมวัฒนธรรม กล่าวคือ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เดิมชื่อกิมเหลียง วัฒนปฤดา เป็นบุตรของนายอินและนางคล้าย ครอบครัวเชื้อสายจีนมีฐานะยากจน อาศัยอยู่บนแพหน้าบ้านผู้เป็นตาชื่อ หลวงสกลรักษา มีตำแหน่งเป็นนายอำเภอในขณะนั้น ได้รับการศึกษาเล่าเรียนครั้งแรกจากบิดาที่สอนให้เขียนหนังสือและมีความรู้เรื่องวรรณคดีไทยจากย่าเช่น เรื่องรามเกียรติ์ อิเหนา สังข์ทอง ฯลฯ เมื่ออายุได้ 8 ปีเข้าเรียนที่โรงเรียนวัดขวิด สอบได้ได้ชั้นประโยคประถมเมื่ออายุ 13 ปี จากนั้นเข้าศึกษาทางธรรมที่วัดมหาธาตุในปี พ.ศ. 2453 โดยเป็นนักเรียนบาลีรุ่นแรกในโรงเรียนบาลีวิทยาลัย มีสมเด็จพระวันรัตน์ (เฮง เขมจารี) เป็นพระราชาคณะ หลังจากนั้น 3-4 ปีจึงได้บรรพชาเป็นสามเณร สอบได้เปรียญ 3 ประโยคเมื่ออายุได้ 17 ปี และเปรียญ 5 ด้วยคะแนนสูงสุดของประเทศเมื่ออายุได้ 19 ปี ได้รับประกาศนียบัตรหมายเลข 1 จากระราชหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สามเณรกิมเหลียงแตกต่างจากสามเณรอื่นตรงที่มีความตั้งใจในการเรียนวิชาอื่นๆ นอกเหนือจากวิชาทางธรรม โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศ จนถึงขั้นสามารถแปลพงศาวดารเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส อีกทั้งยังเป็นนักเขียนของวัดมหาธาตุโดยการออกหนังสือพิมพ์วัดชื่อว่า “สมาคมสัมพหุลา” แปลว่า สัพเพหระ เขียนบทความหลายประเภททั้งสารคดี ประวัติศาสตร์ เพื่อหลีกเลี่ยงการแสดงตัวให้พระผู้ใหญ่รู้ เนื่องจากการอ่านหนังสืออื่นนอกจากหนังสือทางธรรมนั้นถือว่าผิดกฎ แต่ท้ายสุดก็ถูกจับได้จึงเลิกหนังสือนั้นไป และเมื่ออายุครบ 20 ปี จึงได้อุปสมบท มีฉายาว่า ชมมรสี แปลว่าแสงธรรม และเมื่อตั้งใจว่าจะทำงานในทางโลกแล้ว จึงตัดสินใจลาออกจากเพศบรรพชิตในปีนั้นเองจากพระคุณเจ้า สมเด็จพระวันรัต เขมจารี วัดมหาธาตุในปี พ.ศ. 2461 เข้าทำงานตำแหน่งเสมียนตรี ณ กระทรวงต่างประเทศ ได้เงินเดือน 20 บาท แต่ด้วยความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง จึงได้สมัครเข้าเรียนกฎหมาย แม้ว่าจะได้เงินเดือนน้อยและต้องเช่าที่พักทำให้มีความขัดสนในการซื้อตำราเรียน จึงได้ขอยืมเพื่อนและลอกเก็บไว้ การทำงานและเรียนไปพร้อมกันเป็นเรื่องที่ยากมาก แต่ท่านก็สามารถสอบเข้าศึกษาต่อได้ หลังจากนั้นได้เริ่มเข้าทำงานรับราชการ ตำแหน่งเสมียนในกองกงสุล กระทรวงต่างประเทศในปี พ.ศ. 2461 ด้วยวิธีการทำงานที่โดดเด่น โดยเฉพาะการร่างหนังสือด้วยภาษาที่ไพเราะ เรียบร้อย รวดเร็วจึงเป็นที่ไว้วางใจ และมีความฝันที่จะไปทำงานในต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2462 พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นเทววงศวิโรทัย ดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างประเทศขณะนั้นได้ทรงบัญญัติให้มีการสอบแข่งขันการส่งข้าราชการไปทำงานต่างประเทศ หลวงวิจิตรวาทการสอบได้ที่ 1 ได้ไปดำรงตำแหน่ง

ผู้ช่วยเลขานุการสถานทูตไทยประจำกรุงปารีสในตำแหน่งผู้ช่วยเลขานุการสถานทูตสมัย พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรรยาสุดา กฤดากรเป็นอัครราชทูต มีหน้าที่สำคัญคือ การร่างรายงานเป็น ภาษาไทยส่งกลับมายังกระทรวงต่างประเทศที่เมืองไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่สำคัญมาก เนื่องจากงานต่างๆในภาคพื้นยุโรปขณะนั้นจะมาระดมอยู่ที่ปารีสเกือบทั้งสิ้น เช่นเรื่องการ ปฏิมากรรมสงคราม งานชำระบัญชีชนชาติศัตรูที่มีผลจากสัญญาแวร์ซาย หรืองานสันนิบาตต่างๆ ด้วยการทำงานอย่างหนักส่งผลให้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น รองอำมาตย์เอก หลวงวิจิตร วาทการเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2467

อีกงานสำคัญหนึ่งขณะดำรงตำแหน่งอยู่ในปารีสและยังแสดงให้เห็นความเป็นอัจฉริยะ ด้านภาษาของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ คือได้รับมอบหมายให้ตรวจรับเอกสารเก่าที่เคยอยู่ใน หอสมุดวชิรญาณซึ่งได้ถูกส่งออกไปเยอรมนีในงานแสดงหนังสือเก่า แต่เกิดสงครามโลกขึ้น ทำให้ เอกสารที่ยังมิได้ส่งกลับติดค้างอยู่ที่เยอรมัน จนกระทั่งหลังสงครามสงบ เยอรมันจึงได้คืนให้กับ ประเทศไทย ในครั้งนี้ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการใช้ความสามารถด้านภาษาบาลีในการตรวจรับงาน นี้อีกด้วย ต่อมาในปี พ.ศ.2469 กระทรวงต่างประเทศมีคำสั่งให้พลตรีหลวงวิจิตรวาทการไปดำรง ตำแหน่งเลขานุการสถานทูตไทย ประจำกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ งานส่วนมากเป็นงาน เกี่ยวกับการเงิน และในปีนั้นเองทางฝรั่งเศสได้มอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ “ตราเลขของดอนเนอร์ ชั้นที่ 5” ให้ และได้เรียกคืนเมื่อเกิดกรณีพิพาทอินโดจีน หลังจากนั้นไม่นานได้ถูกเรียกกลับ เมืองไทย ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับตะวันตกเป็นอย่างดี และพบว่าต้องการเป็นนักเขียน จึงลาออกจากราชการและทำงานเขียนด้านความรู้ทั่วไปและ เรื่องราวด้านการเมืองให้กับหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการ ปกครอง พ.ศ.2475 จึงกลับเข้ารับตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมการเมือง กระทรวงต่างประเทศ จากนั้น จึงได้ย้ายไปทำงานที่กรุงลอนดอนประเทศอังกฤษ ในช่วงเวลาที่อยู่ประเทศอังกฤษนี้ ได้มีโอกาส ประพันธ์หนังสือหลายเล่ม เช่น หนังสือพุทธานุภาพ วิชาแปดประการ มหามุข มั่นสมอง ความฝัน จิตตานุภาพ ฯลฯ ซึ่งได้แต่งมอบและถวายให้กับผู้มีพระคุณหลายพระองค์หลายคน

จนกระทั่งวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2477 พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้เข้ามาดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมศิลปากรซึ่งต้องดูแลทั้งสถาปัตยกรรม ช่างเขียน ช่างปั้นซึ่งท่านไม่มีความชำนาญ จึงได้ ตั้งกรรมการซึ่งประกอบด้วยคุณวุฒิต่างบังคับบัญชาเฉพาะอย่าง (ประภาพรรณ วิจิตรวาทการ, 2536) เช่น

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบัญชางานพิพิธภัณฑ

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา ฯ นริศรานุกัตติวงศ์ ทรงบัญชางานช่าง
- พระราชวรราชครู กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงบัญชาห้องสมุด
- ท่านเจ้าคุณโบราณราชธานินทร์ บัญชางานโบราณคดี

หลังจากนั้น ในปี พ.ศ.2479 ได้เริ่มประพันธ์บทละครที่มีลักษณะพิเศษคือประกอบด้วยการร้อง การพูด คนตรีไทยและคนตรีสากลไว้ได้อย่างกลมกลืน เนื้อเรื่องของละครส่งผลต่อความหมายของบทเพลงประกอบที่ได้รับความนิยมต่อมาเป็นอย่างมาก ประอรรถน์ บูรณมาตร์ (2528: 79) ได้กล่าวถึงบทละครที่มีเนื้อหาปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการไว้ว่าเป็นการเลือกประวัติศาสตร์ชาตินิยมที่น่าประทับใจของท่าน โดยนำชื่อเมือง ประเทศหรือบุคคลในประวัติศาสตร์มาผูกเป็นเรื่อง สร้างเป็นบทละครที่มีความเกินจริงจากตำนาน โดยการเพิ่มบทรัก โศกเป็นส่วนมาก เช่นเดียวกับบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งงานละครและการดนตรีได้เริ่มขึ้นช่วงเวลาเดียวกับที่ท่านได้ดำเนินการก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางค์ขึ้น และต้องการสร้างโรงละครเพื่อใช้ในการแสดงแต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเท่าที่ควร จึงได้หาวิธีการต่างๆด้วยตนเอง เช่นการแสดงละครเรื่องเลือดสุพรรณเพื่อหาทุนทรัพย์ดังกล่าว และเพื่อเป็นการฝึกฝนผู้แสดงไปพร้อมกันด้วย

จากประวัติของผู้ประพันธ์จะเห็นว่าในช่วงต้นของชีวิตท่านได้รับการศึกษาจากพ่อและย่าที่สั่งสมเรื่องราวในวรรณคดี อันเป็นพื้นฐานในการผูกโครงเรื่อง สร้างบทประพันธ์ต่างๆ อีกทั้งยังได้ศึกษาหาความรู้ในทางศาสนาอย่างจริงจัง ส่งผลให้บทละครของท่านแฝงไปด้วยสัจธรรม ความดีงาม ผสมผสานกับเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานในต่างประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป มีผลต่อรสนิยมด้านการแสดง งานศิลปะ จึงได้ริเริ่มที่จะทำละครที่ผสมผสานทั้งลักษณะของไทยและสากลเข้าด้วยกัน ลักษณะสำคัญของบทละครส่วนใหญ่ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการคือ มักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวีรบุรุษ วีรสตรี หรือมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ซึ่งอาจมีที่มาจากความชื่นชอบด้านประวัติศาสตร์เป็นการส่วนตัว เห็นได้จากการประพันธ์หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง การศาสนา รวมถึงประวัติความเป็นมาของชนชาติไทย อีกทั้งบทความต่างๆ ที่กล่าวถึงการปรับตัวของวัฒนธรรมความเป็นไทยให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงจากต่างประเทศ บทความเหล่านี้เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่ง เนื่องจากคนไทยในสมัยนั้นได้รับข่าวสารและเริ่มคุ้นชินกับวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้นจึงสามารถยอมรับการปรับตัวดังกล่าว และยังซาบซึ้งและชื่นชมการแสดงละครแบบผสมผสานได้เป็นอย่างดี อีกทั้งผู้ประพันธ์เองเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือใน

สังคม จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การแสดงดังกล่าวเป็นที่สนใจของทั้งผู้บริหารบ้านเมือง และบุคคลทั่วไป เมื่อเปิดการแสดงจึงมีเสียงตอบรับที่ดี ได้รับความนิยมนอย่างท่วมท้น

ผู้ที่มีอิทธิพลต่อวิธีการประพันธ์บทปลูกใจของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการมากที่สุดคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการเขียนไว้ในหนังสือ “การเมืองการปกครองของกรุงสยาม” (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2475: 197) ว่า

“เมื่อราว 20 ปีมาแล้ว ในขณะที่ประเทศจีนเปลี่ยนการปกครองแล้ว ใหม่ ๆ ข้าพเจ้ามีอายุเพียง 15 ปี แต่ก็พอใจอ่านความเห็นของอัสวาทหุ⁸ ที่ได้ตอบกับหนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ ข้าพเจ้าอ่านซ้ำซากจนเกือบจะจำ ถ้อยคำของอัสวาทหุได้ทุกคำ...”

อีกทั้งจะเห็นว่าท่านยังมักจะอ่านหนังสือที่พระราชนิพนธ์ นิพนธ์และประพันธ์โดยชนชั้นสูงเช่น พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาและพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2545: 6) เมื่อครั้งที่ท่านเริ่มดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรและมีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ด้านต่างๆ จึงได้ปรึกษาเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑสถานต่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร งานห้องสมุดต่อพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ และในด้านการช่างศิลปกรรม สถาปัตยกรรม งานช่างต่างๆ ได้ปรึกษากับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ความรู้และความรู้สึกลึกซึ้งซึ่งในพระกรณาริคุณเหล่านี้ล้วนมีผลต่อแนวคิด รสนิยมและวิธีการประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการทั้งสิ้น นอกจากนี้ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ยังนิยมความคิดของนักคิดต่างประเทศ ได้แก่ เคน โปเลียนและมุสโสลินี ที่มีหัวใจเข้มแข็ง เฉลียวฉลาดผู้มาจากครอบครัวยากจน มีความมุ่งมั่นเหนือมนุษย์ธรรมดา เป็นแบบอย่างในการคิดของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเองอีกด้วย

การทำงานตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ จำเป็นต้องประสานสัมพันธ์กับคณะที่ถือว่าเป็น “เจ้า” อันได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

⁸ พระนามแฝงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประเภทบทปลูกใจ

ทั้งสิ้น พลตรีหลวงวิจิตรวาทการจึงใช้วิธีการทางทูตในการทำงาน จากประสบการณ์ที่เคยเป็นทูตในช่วงวิกฤตการณ์เมืองหลายครั้ง ทั้งในญี่ปุ่น และยุโรป ทำให้มีลักษณะนิสัยที่ละมุนละม่อม เมื่อนำมาใช้ในการบริหาร จึงทำให้การทำงานของกรมศิลปากรสามารถดำเนินไปด้วยดี และเห็นว่าการใช้ละครในการปลูกฝังความคิด ทศนคติเช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวน่าจะเป็นจุดสมดุลของนโยบายการดำเนินงานของ จอมพล ป.พิบูลสงครามกับประชาชน เพราะบ้านเมืองไทยในขณะนั้นต้องปกครองด้วยวิธีของมวลชนเช่นสร้างลัทธิชาตินิยมด้วยงานศิลปะ อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมต่อที่ดีระหว่างการเปลี่ยนแปลงความเคยชินของประชาชนจากการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดให้มีเนื้อหาการสอนเพื่อให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ก่อนเรียนรู้เรื่องการใช้เสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตาม พลตรีหลวงวิจิตรมีความเชื่ออย่างแน่วมั่นเกี่ยวกับความสำคัญของผู้หน้าที่ดีจะพาประเทศชาติไปสู่ความเจริญ ดังที่เขียนไว้ใน “ลัทธิชูชาติ” (อ้างถึงในสายชล สัตยานุรักษ์, 2545: 71) เมื่อปีพ.ศ. 2475 ว่า

*“เราจะต้องมีใครคนใดคนหนึ่งเป็นศูนย์กลางสำหรับเชื่อมความสัมพันธ์
ในระหว่างผู้ที่เลื่อมใสในลัทธิอันนี้ คอยชี้แจงช่วยเหลือในเมื่อมีข้อขัดข้องอย่าง
หนึ่งอย่างใดขึ้น”*

ในเรื่องการสนับสนุนผู้นำนี้ ปรากฏอยู่ในงานประพันธ์อื่นๆเช่นในเรื่อง “โชคชตา” ในปี พ.ศ. 2493 ท่านเขียนเปรียบเทียบไว้ว่า “ฝูงสัตว์ต้องดื้อน ฝูงคนต้องนำ” จนเป็นที่มาของการสนับสนุน “ทฤษฎีมหาบุรุษ” ของจอมพล ป.พิบูลสงครามได้เป็นอย่างดี และการนำบทเพลงของหลวงวิจิตรวาทการมีสนับสนุนนโยบายนี้ เนื่องจากบทละครดังกล่าวได้เผยแพร่และเป็นที่ยอมรับอย่างมากมายก่อนหน้านั้นแล้ว วิจิตร รัชสิยานนท์ (2436: 63) กล่าวว่ามีการนำบทเพลง บทละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการนี้เพื่อสนับสนุนนโยบาย “ปลูกต้นรักชาติ” เพราะมีผู้เชื่อว่า “เพลงลักษณะนี้จะมีความเป็นอมตะ ไม่ตายตามผู้แต่งไป”

บทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีทั้งเป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อประกอบบทละครและบทเพลงเพื่อใช้ร่วมกันขับร้องโดยเฉพาะ ผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการแบ่งได้เป็น 3 ช่วง (ประภาพรรณ วิจิตรวาทการ อ้างถึงในวิจิตร วิจิตรวาทการ, 2543: 24) กล่าวคือ

- ยุคแรก เรียกว่า “ยุคศิลปากร” เป็นผลงานระหว่างปี พ.ศ. 2479 – 2483

- ยุคที่ 2 ยุค “คณะละครวิจิตรศิลป์” ระหว่างปี พ.ศ. 2490 – 2492
- ยุคที่ 3 ยุคละครอนุภาพ ระหว่างปี พ.ศ. 2497 – 2500

ผลงานการละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้เริ่มต้นขึ้นก่อนเริ่มยุคศิลปากร คือบทละครเรื่อง ราชธิดาพระร่วง และ นเรศวรประกาศอิสรภาพ หากแต่ไม่ได้ประพันธ์เพลงไทยสากล ประกอบจึงมิได้นำมาวิเคราะห์ร่วมด้วยในการวิจัยครั้งนี้ แต่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พลตรีหลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องราวประวัติศาสตร์การต่อสู้ของไทยที่มีบุรพคุณัตริย์ เป็นผู้นำมาก่อนหน้าแล้ว บทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีที่มา แรงบันดาลใจแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ในส่วนนี้จะนำเสนอเพียงบทเพลงที่มาจากยุคแรกซึ่งเป็นช่วงระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครองและสงครามโลกครั้งที่ 2 เท่านั้น คือมาจากบทละครเรื่องเลือดสุพรรณ (พ.ศ. 2479) ราชมนู (พ.ศ. 2479) พระเจ้ากรุงธนฯ (พ.ศ. 2480) คีตกกลาง (พ.ศ. 2480) เจ้าหญิงแสนหวี (พ.ศ. 2481) มหาเทวี (พ.ศ. 2481) เบญจเพส (พ.ศ. 2481) น่านเจ้า (พ.ศ. 2482) อนุสาวรีย์ไทย (พ.ศ. 2482) และพ่อขุนผาเมือง (พ.ศ. 2483) โดยนักแสดงส่วนมากเป็นข้าราชการและนักเรียนจากกรมศิลปากร

แม้ว่าพลตรีหลวงวิจิตรวาทการจะไม่ได้เป็นผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ถือว่าเป็นข้าราชการระดับสูงที่อยู่ในเหตุการณ์สำคัญหลายครั้ง บทละครเรื่องแรกของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ คือเรื่องเลือดสุพรรณ กล่าวถึงสงครามระหว่างไทยกับพม่า มีจุดมุ่งหมายในการสอนเรื่องการยึดถือความถูกต้อง ไม่เกรงกลัวความผิดหากสิ่งนั้นขัดต่อหลักมนุษยธรรม ผู้แต่งต้องการสื่อให้ผู้ชมเข้าใจถึงสันติภาพ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความซื่อสัตย์ รักความถูกต้อง ความรับผิดชอบและความรู้รักสามัคคีที่เป็นหัวใจสำคัญในการประพันธ์บทละครเรื่องนี้ มีบทเพลงประกอบหลายเพลง แต่ที่ได้รับความนิยมกล่าวถึงมากที่สุดคือเพลง “เลือดสุพรรณ” ซึ่งเป็นบทเพลงที่มีความสำคัญต่อพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเป็นอย่างมาก จากบันทึกคำบอกเล่าของประภาพรรณวิจิตรวาทการ คู่ชีวิตของหลวงวิจิตรวาทการได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการไว้ว่า

“ผลงานที่ดีที่สุดคงเป็นเรื่องสุดท้าย เพราะได้มีการขัดเกลาจาก
ประสบการณ์ในเรื่องอื่นๆที่ผ่านมาก แต่หากจะถามว่าเรื่องใดที่ท่านรักมาก
ที่สุด เห็นจะเป็นเรื่อง “เลือดสุพรรณ” เพราะสามารถสร้างหอประชุมศิลปากร
ได้นั่นเอง”

พลตรีหลวงวิจิตร ได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับสิ่งที่ได้จากละครเรื่องเลือดสุพรรณนี้ว่า

“เลือดสุพรรณ” ทำให้หมดทุกอย่าง ทำให้โรงละครมีฝารอบขอบชิด มีรูปร่างซึ่งเป็น “หอประชุมศิลปากร” ที่ใช้มาจนทุกวันนี้ เก้าอี้ที่นั่งทั้งหมดเป็นรายได้ของ “เลือดสุพรรณ” เครื่องใช้ในโรงเรียนที่มีราคาแพง เช่นเปียโน เครื่องแต่งตัวละครและสัมภาระทุกอย่าง “เลือดสุพรรณ” ก็ทำให้ การละคร และดนตรีของกรมศิลปากรตั้งตัวขึ้นได้ด้วย “เลือดสุพรรณ”

(ประภาพรธรรม วิจิตรวาทการ. 2536: 59)

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่ใช้ประกอบการแสดงเรื่องเลือดสุพรรณคือ เพลงเลือดสุพรรณ (ภาคผนวก: 532) มีท่อนซ้ำที่ร้องว่า “มาด้วยกัน มาด้วยกัน เลือดสุพรรณเอ๋ย เลือดสุพรรณ เข้าประจัน อย่าได้พรั่นเลย” บทเพลงนี้ได้รับความนิยมมากในอดีต ทำให้คำว่า “เลือดสุพรรณ” มีความหมายถึง การร่วมมือร่วมใจกันเพื่อทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาจนกระทั่งปัจจุบัน

จากนั้นได้ประพันธ์เรื่องราชนมู นำออกแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2479 เป็นเรื่องราวของทหารเอกคนหนึ่งของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถือได้ว่าเป็นวีรบุรุษผู้หนึ่งที่ให้ความสำคัญต่อความรักชาติมากกว่าความรักระหว่างชายหญิง และมีความตั้งใจจะปกป้องบ้านเมืองที่สำคัญคือการต่อสู้กับพระยาละแวกของเขมร จนได้รับพระราชทานยศโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระราชนมูจากพระขึ้นเป็นเจ้าพระยาทันที ได้รับฐานันดรเป็นเจ้าพระยามหาเสนาบดีศรีสมุหพระกลาโหมจนสิ้นชีวิต บทละครในตอนนี้อาจได้กล่าวถึงช่วงเวลาในการรบกับเขมร พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการแต่งเรื่องนี้ไว้ (อ้างถึงในประอรรัตน์ บูรณมาตร์ , 2528: 162) ว่า

“เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนไทยไม่เคยรุกรานรังแกเขมรเปล่าๆ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจว่า การรบพุ่งระหว่างไทยเขมรที่เป็นมาแต่ก่อนๆ เป็นเพียงอุบัติเหตุที่เพอญูเขมรมีพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่ดี เช่นนักพระสัญญา แต่หัวใจของชาวเขมรกับชาวไทยคงรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมอ เพื่อให้ไทยมีไมตรีจิตต่อเขมรโดยเหตุที่มีเชื้อชาติไทย ศาสนาและวัฒนธรรมอันเดียวกัน”

บทเพลงไทยสากลปลุกใจที่ใช้ประกอบละครเรื่องราชนมูคือเพลงแดนอีสานและเพลงรักเมืองไทย วิจิตร วิจิตรวาทการ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในรายการ “เพลงของแผ่นดิน” เมื่อเดือนมิถุนายน 2554 เกี่ยวกับเพลงแดนอีสาน (ภาคผนวก: 532) ไว้ว่า “ท่านให้ความสำคัญกับชาวอีสานมาก คนลาวที่อยู่ใกล้กับเรามีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันมาก...ท่านต้องการให้ชาวอีสานรู้สึกว่าเป็นคนไทย เป็นพลังสำคัญของประเทศชาติ” และเพลงรักเมืองไทย (ภาคผนวก: 532) ที่มีเนื้อหาให้คนไทย ร่วมกันรักษา ส่งเสริมและพัฒนาบ้านเมือง อาจเป็นเพราะอยู่ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นานนัก มีสถานการณ์ความไม่สงบเช่นกบฏหลายครั้ง คนไทยแบ่งแยกความคิด ออกเป็นหลายฝ่าย อีกทั้งยังเป็นช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลยังทรงศึกษาในต่างประเทศ เป็นเหตุให้คนไทยขาดที่พึ่งพิงทางจิตใจในช่วงขณะหนึ่ง ฉะนั้น การจะดำเนินกิจการต่างๆของประเทศไปได้ด้วยดีนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือกันของคนไทยทุกคนในการ แก้ปัญหาต่างๆร่วมกัน

ต่อมาคือเรื่องพระเจ้ากรุงธนฯ ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2480 กล่าวถึงการกอบกู้เอกราชของ พระเจ้าตากสินหลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พลตรีหลวงวิจิตรวาทการบันทึกไว้ว่า การ ประพันธ์เรื่องพระเจ้ากรุงธนนี้ถือว่าเป็นเรื่องประพันธ์ตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มากที่สุด กล่าวถึงการปราบก๊กต่างๆ รวบรวมประเทศไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังที่ปรากฏในเพลงจีน ไทยสามัคคี (ภาคผนวก: 533) และประกาศให้พลเมืองที่หลบซ่อนเมื่อครั้งสงครามกลับมาทำมาหากินได้ตามเดิม พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้ชี้แจง (อ้างถึงในประอรรัตน์ บูรณมาตร์, 2528: 165 – 166) ว่า

“ในการแต่งบทละครเรื่องพระเจ้ากรุงธนฯนี้ ผู้แต่งพยายามดำเนินเรื่อง ในส่วนสำคัญไปตามประวัติศาสตร์ แม้แต่คำพูดของผู้แสดงเป็นพระเจ้ากรุงธน ก็พยายามให้เป็นไปตามพระราชดำรัสของพระเจ้ากรุงธน ซึ่งกรมหลวงนรินทร เทวี ผู้ทรงมีพระชนมอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ทรงจดบันทึกไว้ สิ่งที่ต่อเติม บ้างเป็นพลความ ส่วนเรื่องสำคัญมิได้เปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ดี เรื่องของ สมเด็จพระเจ้ากรุงธน มีปัญหาโต้แย้งกันมาก ผู้แต่งได้ถือตามพระราชวิจารณ์ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นหลัก”

อีกบทเพลงประกอบบทละครหนึ่งที่มีความนิยมจนกระทั่งปัจจุบันคือ เพลงตื่นเถิดชาวไทย (ภาคผนวก: 533) จากเรื่องศึกถลาง โดยดัดแปลงจากละครพูดสมัยใหม่เรื่อง “ลูกธนูธรรมบุญ”

ของหลวงวิจิตรวาทการที่ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2477 และเมื่อมาประพันธ์เป็นบทละครเรื่องศึกกลางน้ำ ก็เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ท้าวเทพกษัตรีและท้าวศรีสุนทร วีรสตรีแห่งเมืองกลางที่รวบรวมกำลังต่อสู้ข้าศึกจากพม่าได้ นอกจากนี้ ยังมีเพลงแหลมทอง (ภาคผนวก: 533) ที่กล่าวถึงการรวมแผ่นดินไทย สถาพร นิยมทอง กล่าวถึงเพลงแหลมทองในเรื่องศึกกลาง ไร่ในรายการ “เพลงของแผ่นดิน” เดือนมิถุนายน 2554 ไร่ว่า “ทุกขั้วรื้อกันข้างก็เข้ามารวมกันอยู่ บางทีระเบิดลงไม่มีที่อยู่ คนไทยมาเกาะกลุ่มเกาะ เกี่ยวกันอยู่ หลวงวิจิตรสร้างเพลงไว้เยอะ” นอกจากนี้ยังมีบทละครอีกเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึง วีรสตรีของไทย คือเรื่องมหาเทวี ซึ่งพลตรีหลวงวิจิตรวาทการกล่าวไว้ว่า นอกจากเรื่องพระเจ้ากรุงธนฯ แล้ว เรื่องมหาเทวีนี้ เป็นบทละครใกล้เคียงกับประวัติศาสตร์มากที่สุด บทสรุปของเรื่องนี้คือ การสร้างความเข้าใจว่าเมืองใหญ่น้อยทางเหนือและใต้ของกรุงศรีอยุธยา นั้นมิใช่เมืองขึ้นหรือเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา เพราะทั้งมวลต่างเป็นพี่น้องกัน โดยสายเลือด แต่เป็นไทยที่ร่วมชาติ ร่วมประเทศ ร่วมสายโลหิตกันภายใต้รัฐธรรมนูญเดียวกัน มีสิทธิหน้าที่เป็นคนไทยอย่างเสมอภาคกัน ดังที่ปรากฏในเพลงเลียดไทย (ภาคผนวก: 534) ที่ว่า “เลียดไทยไหลรินทาแผ่นดินไว้ชื่อ ให้โลกรู้รำลือ ว่าเลียดไทยกล้าหาญ” อีกทั้งยังมีกรกล่าวถึงวีรบุรุษในอดีตที่ได้กอบกู้ชาติไทยเช่น บทละครเรื่องพ่อขุนผาเมือง ผู้นำการต่อสู้กับพม่าร่วมกับพ่อขุนบางกลางท่าวหรือพระร่วงในเวลาต่อมา

บทเพลงปลุกใจที่มาจากบทละครของหลวงวิจิตรวาทการที่มีลักษณะพิเศษคือ มีทำนองช้าและอ่อนหวานคือเพลงรักชาติ (ภาคผนวก: 534) จากบทละครเรื่องเจ้าหญิงแสนหวี ที่ว่า “ความรักอันใด แม้รักเท่าไหนยังไม่ยั่งยืน ... แต่ความรักชาติ รักแสนพิศวาส รักสุดกำลัง” ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ.2481 เรื่องราวของความรักชาติของหนุ่มสาวที่ตามใจตนเองจนเกิดผลร้ายต่อส่วนรวม สร้างความเดือดร้อนให้กับประเทศชาติ ก่อให้เกิดความสูญเสียกับทุกฝ่าย นอกจากนี้ ยังมีละครเรื่องน่านเจ้าที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในขณะที่ชาวไทยทางเหนืออพยพลงใต้ ละครเรื่องอนุสาวรีย์ไทย ที่ให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ของตนเอง เช่นกรรมกรที่สร้างอนุสาวรีย์ไทย ควรทำงานด้วยความภาคภูมิใจในงานของตนที่มีหน้าที่สร้างเครื่องเซตชูเกียรติของไทย แสดงความเป็นไทยให้นานาประเทศได้ประจักษ์

ประอรรัตน์ บุรณมาตร (2528: 80 - 110) ได้วิเคราะห์บทละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการที่เรียกได้ว่าเป็น “พาหนะในการนำความคิดชาตินิยมสู่ประชาชน” ไร่ว่าสามารถแบ่งบทละครออกได้เป็น 7 ประเภทคือ

1) การปลูกใจให้รักชาติ โดยกล่าวถึงถิ่นกำเนิดของชนเผ่าไทยที่ว่าไทยลอยร่นลงมาจากจีน และได้สร้างเมืองใหม่ในดินแดนแหลมทองแห่งนี้ เพื่อให้ประชาชนสำนึกในการต่อสู้ของบรรพบุรุษ รักถิ่นฐานที่บรรพบุรุษสร้างไว้ ดังเช่นในบทละครเรื่องศึกกลาง (พ.ศ.2480) และเรื่องน่านเจ้า (พ.ศ.2482)

2) การปลูกใจให้รักชาติโดยการกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของชาติไทยในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่แผ่ขยายอาณาจักรไปทั่วแหลมทอง ดังเช่นในบทละครเรื่อง ราชธิดาพระร่วง (พ.ศ.2477) บทเพลงนี้ไม่มีการประพันธ์เพลงไทยสากลประกอบ

3) การปลูกฝังความคิด “แผนการรวมเผ่าไทย” นำไทยไปสู่ความเป็นมหาอำนาจ รวมชนชาติต่างๆ ในพื้นแผ่นดินไทยเข้าเป็นชนชาติเดียวกัน แสดงออกมาในเรื่องมหาเทวี (2481) อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับการรวมหัวเมืองทางเหนือเข้ากับอยุธยาสมัยพระชัยราชา หรือในเรื่องเจ้าหญิงแสนหวี (2481) ที่กล่าวถึงแคว้นใหญ่ที่สำคัญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 คือแคว้นเขมรรัฐและแคว้นแสนหวี แคว้นเขมรรัฐเปลี่ยนชื่อมาเป็นรัฐเชียงตุงที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการแสดงให้เห็นว่าเป็นชนชาติไทยเช่นกัน และในปี พ.ศ. 2486 ไทยสามารถเรียกร้องดินแดนรัฐเชียงตุงและเมืองพานจากอังกฤษได้สำเร็จ อีกทั้งเห็นว่าชนชาติเขมรก็เป็นคนไทยเพราะมีเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมเดียวกัน ดังเช่นในเรื่อง ราชมนู (2479) และเรื่องพ่อขุนผาเมือง (2483)

4) การปลูกใจให้รักชาติโดยการแสดงความเก่งกล้าและความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษไทย มักดำเนินไปในแนวทางของ “ทฤษฎีมหาบุรุษ” (Great Man Theory) เช่นในเรื่องพ่อขุนผาเมือง นเรศวรประกาศอิสรภาพ ราชมนู พระเจ้ากรุงธนฯ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองนโยบาย “เชื้อผู้นำ ชาติพันธุ์” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (นายกรัฐมนตรีระหว่างปี พ.ศ. 2481 – 2487)

5) การปลูกฝังทัศนคติต่างๆ ที่สนองนโยบาย “ลัทธิชาตินิยม” ให้แก่ประชาชน ด้วยความรักที่สำคัญที่สุดคือความรักชาติ โดยมีการแสดงถึงความรักโศกของตัวละครที่ต้องเสียดสละความรักของตนเพื่อชาติ เช่นในเรื่องเจ้าหญิงแสนหวี ราชมนู พ่อขุนผาเมือง หรือการเสียดสละความรักของครอบครัว เช่นในเรื่องเลือดสุพรรณที่มั่งมหาสุรนาท แม่ทัพพม่า ส่งฆ่ามั่งรายบุตรชายที่ทำผิดกฎของกองทัพ นอกจากนี้ยังมีบทละครที่ปลูกฝังสำนึกในหน้าที่ที่มีต่อชาติเพื่อเป็นการสนับสนุนรัฐนิยมฉบับที่ 2 ว่า ด้วยหน้าที่ของชาวไทยที่จะต้องป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ เช่นในเรื่องเบญจเพส หรือเกี่ยวกับหน้าที่ของทหารในการปกป้องบ้านเมืองในเรื่องพ่อขุนผาเมือง นเรศวรประกาศอิสรภาพ ราชมนู พระเจ้ากรุงธน นอกจากนี้ยังมีเรื่องเกี่ยวกับการสร้างความสามัคคีให้เกิดในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะในขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกในช่วงแรก (พ.ศ. 2481 – 2487) เพราะอยู่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาไม่นานนัก พลตรีหลวงวิจิตรวาทการนำเรื่องความสามัคคีมาผูกเป็นเรื่องราวที่แสดงถึงการปกป้องบ้านเมืองด้วยความสามัคคี

ของผู้คนภายในกลุ่มหรือหมู่เดียวกัน ดังเช่นในเรื่องเลือดสุพรรณ จนมีท่อนเพลงที่เป็นที่รู้จักว่า “มาด้วยกัน มาด้วยกันเลือดสุพรรณเอ๋ย” หรือการต่อสู้ของคุณหญิงจัน คุณหญิงมุกและประชาชนในเมืองกลาง

6) การปลูกฝังความคิดในการเตรียมพร้อมเพื่อป้องกันบ้านเมืองจากเหตุการณ์ต่างๆ โดยไม่ให้ประมาท แม้ว่าบ้านเมืองจะไม่เกิดศึกสงครามในขณะนั้น และการบริจาคสินทรัพย์หรือทรัพยากรต่างๆเพื่อใช้ในกิจการบ้านเมือง เช่นเดียวกับที่ในขณะนั้นทางกองทัพต้องการสร้างเรือรบ “บางระจัน” และซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ (พ.ศ.2480) ดังเช่นที่แสดงออกในละครเรื่องศึกกลาง

7) แสดงทัศนคติต่อประเทศเพื่อนบ้านเพื่อสนองนโยบายรักษาไมตรีกับนานาประเทศต่อพม่าในเลือดสุพรรณ ต่อเขมรในเรื่องราชมนู และจีนในเรื่องพระเจ้ากรุงธนฯ ว่าคนจีนควรตระหนักว่าไทยได้เคยช่วยเหลือ และเตือนประชาชนไทยว่าให้ระวังการก่อกวนของจีน เช่นในละครเรื่อง นานเจ้าที่ได้ปลุกใจให้ประชาชนไทยรักชาติ รักความเป็นไทยและในขณะเดียวกันให้เกลียดชังชาวจีนที่ได้เคยรุกรานไทย

ผลงานการประพันธ์บทเพลงปลุกใจให้รักชาติของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีจำนวนมาก สามารถแบ่งได้ 2 ประเภทคือบทเพลงประกอบละครและบทเพลงที่แต่งมาเพื่อปลุกฝังสำนึกบางประการ โดยเฉพาะ บทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวในบทละครจะทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งจากการที่ได้รับรู้เรื่องราวเหล่านั้นประกอบ หากแต่บางบทเพลงเป็นการประพันธ์ขึ้น โดยเฉพาะ มิได้สร้างสรรค์ขึ้นประกอบละครใดๆ ทั้งนี้ ทั้งสองประเภทบทเพลงก็ล้วนมีวัตถุประสงค์ในการ “ปลุกตื่นรักชาติ” ในหัวใจคนไทยทั้งสิ้นเช่นกัน

4.2.2.4 วงดนตรีสุนทราภรณ์กับงานโฆษณาชวนเชื่อ

ภายหลังจากที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในครั้งแรก พ.ศ. 2481 เพียง 1 ปี จอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีแนวคิดที่จะใช้กรมโฆษณาเผยแพร่นโยบายของรัฐ โดยกรมโฆษณาดังกล่าวได้พัฒนามาจาก “กองการโฆษณา” ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2476 โดยพระราชบัญญัติจัดตั้งกระทรวงและกรมมีฐานะเป็นกรมอิสระขึ้นตรงต่อคณะรัฐมนตรี จากนั้นในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2476 ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “สำนักงานโฆษณาการ” มีฐานะเป็นกรม หัวหน้าสำนักงานเทียบเท่าอธิบดี โดยทำหน้าที่ให้ข่าวและความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารจากรัฐอย่างถูกต้อง และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กรมโฆษณาการ” โดยมีการก่อตั้งกองการต่างประเทศเพื่อติดต่อและโฆษณาเผยแพร่ข่าวสารไปยังประเทศต่างๆ จนกระทั่งเปลี่ยนมาเป็น “กรมประชาสัมพันธ์” เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2495 ในที่สุด บทบาทที่สำคัญคือการประชาสัมพันธ์

ข่าวสารของรัฐด้วยวิธีการต่างๆ ในทางดนตรีนั้น ได้มีการก่อตั้งวงดนตรีสุนทราภรณ์ โดยมีเอื้อสุนทรสนานเป็นหัวหน้า

บุคคลที่มีความสำคัญในการก่อตั้งวงดนตรีสุนทราภรณ์ได้แก่ ครูเอื้อ สุนทรสนาน ครูเอื้อมีความสามารถด้านดนตรีทั้งไทยและสากลด้วยมีพื้นฐานชีวิตเกี่ยวกับดนตรีมาโดยตลอด ครูเอื้อเกิดที่ตำบลโรงหวี อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2453 บิดามีอาชีพเป็นชาวสวนแต่มีความรักในงานศิลปะ คือการแกะสลักหนังใหญ่ เชิดหนังและพากย์เองอีกด้วย ความสามารถทางศิลปะเหล่านี้ได้ถ่ายทอดโดยตรงมาถึงหมื่นไพบุระพจมานพี่ชายของครูเอื้อซึ่งเป็นนักพากย์โขนของกรมมหรสพ ด้านการศึกษา ครูเอื้อเริ่มเข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดใหม่ราษฎร์บูรณะ ที่จังหวัดสมุทรสงคราม จากนั้นเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯกับพี่ชาย ทำให้เข้ามาสู่วงการดนตรีที่ละน้อยและมีโอกาสสร้างสรรค์ความรู้ทางดนตรีแตกต่างจากการเรียนวิชาอื่นๆ ครูแก้ว อัจฉริยะกุลเพื่อนสนิทได้กล่าวถึงการเรียนของครูเอื้อในกรุงเทพมหานครว่า

“...เมื่อพ่อส่งตัวมากรุงเทพฯ นั้น อายุได้เพียง 5 ขวบเท่านั้น (2458)

ได้มาเรียนภาษาอังกฤษจากพี่สะใภ้ เขาถูกพี่สะใภ้เคี่ยวเข็ญด้วยเรื่องการเรียนรู้ภาษาอังกฤษมากเกินไป จนเขาเห็นภาษาอังกฤษเป็นเสมือนยาหม้อรุ เขาทนไม่ไหวของพี่สะใภ้ไม่ไหว จึงแผ่นกลับไปอยู่กับพ่อที่อัมพวาอีก คราวนี้พี่ชายจับส่งให้เข้าเรียนที่โรงเรียนโฆมิตสโมสร (2560) เรียนบ้างไม่เรียนบ้างก็ตามเรื่องเวลาพี่ชายไปพากย์โขนที่ไหนก็ติดตามไปด้วย กลิ่นอายของศิลปนั้นก็เริ่มจับขั้วหัวใจ...”

(อ้างถึงในศรี อูษุชา, 2546: 28)

หลังจากจบชั้นประถมศึกษา (ชั้นประถมปีที่ 3) พี่ชายคือ หมื่นไพบุระพจมานส่งให้เรียนที่โรงเรียนพรานหลวง ซึ่งเป็นโรงเรียนประเภทกึ่งนอน หรือนักเรียนประจำ เป็นโรงเรียนราษฎร์ตามประกาศของกระทรวงธรรมการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้นที่สวนมิสกวัน เพื่อสอนดนตรีทุกประเภททั้งดนตรีไทยและดนตรีตะวันตก โดยภาคเข้าเรียนวิชาสามัญ ภาคปายเรียนวิชาดนตรีมีอาจารย์ใหญ่คือพระเจนดุริยางค์ หลังจากเรียนมัธยมปีที่ 1 ชั้นมัธยมปีที่ 2 พระเจนดุริยางค์เห็นว่าเด็กชายเอื้อมีความสามารถพิเศษ จึงให้เรียนวิชาดนตรีเต็มวัน โดยฝึกหัดทั้งไวโอลินและแซกโซโฟน งดการเรียนวิชาสามัญตั้งแต่มัธยมปีที่ 2 ซึ่งคิดไปจากแนวพระราชดำริ

⁹ นางวอน วิเศษสมิต ซึ่งเป็นลูกศิษย์หม่อมโคลด วังหลัง (ทุกวันนี้คือโรงพยาบาลศิริราช)

ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ต้องการอบรมสั่งสอนศิลปวิทยาการคือ โขน ละคร คนตรีไทย คนตรีฝรั่งควบคู่ไปกับการเรียนวิชาสามัญ เพราะทรงเห็นว่า ผู้มีศิลปะวิทยาการทางไหน แม้จะสามารถเพียงใดก็ตาม ถ้าขาดการศึกษาด้านความรู้สามัญเสียแล้ว ย่อมเป็นการนำมาซึ่งความต่ำทราม เป็นที่เหยียดหยามของบุคคลทั่วไป ถ้าผู้ใดมีพื้นฐานการศึกษาวิชาสามัญดีอยู่แล้วจะถือว่าเป็นนักเรียนที่มีความสมบูรณ์ตั้งแต่การศิลปะตลอดจนการอ่านการเขียน เพื่อให้ถึงพร้อมด้วยการเข้าถึงความรู้ทุกด้าน เด็กๆควรเป็นผู้ที่สนใจอ่าน ใครรู้ เพื่อให้เป็นผู้ที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ เพราะหลังจากนั้น ผู้สำเร็จการศึกษาทุกคนจะได้บรรจุเข้ารับราชการเพื่อเป็นผู้สืบทอดวิชาทางศิลปะให้กับคนรุ่นต่อไป จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เรื่องอื่นๆด้วย (ศุภชัย จันทรสุวรรณ, 2538: 116 – 118)

การที่ครูเอื้อ สุนทรสนานได้เข้าเรียนในโรงเรียนพรานหลวงทำให้มีประสบการณ์ชีวิตด้านอื่นๆอีกด้วย เพราะการเรียนการสอนในโรงเรียนจะเน้นการฝึกประสบการณ์และสัมผัสด้วยตนเอง เช่นการซ่อมระบบแบบเสือป่า ทรงโปรดฯให้ตามไปซ่อมรบในที่ต่างๆเพื่อให้เด็กได้เห็นสภาพภูมิประเทศอันห่างไกลจากชีวิตประจำวัน กิจกรรมหนึ่งคือการอบรมลูกเสือที่มีการแสดงละครให้ชมหรือให้ร่วมเล่น การดูและเล่นละครนี้ นอกจากจะได้รับความสนุกสนานแล้วยังถือเป็นการผ่อนคลายและได้เรียนรู้การทำงานเป็นหมู่คณะ และสิ่งสำคัญคือการอบรมเรื่องจริยธรรม ให้ประพฤติตนเป็นคนดี กฎสำหรับอบรมนักเรียนพรานหลวงโดยเฉพาะ และแน่นอนว่าได้ซึมซับเข้าไปในหัวใจของเด็กชายเอื้อด้วยเช่นกัน ซึ่งกฎข้อควรปฏิบัติในการเรียนในโรงเรียนพรานหลวง มีดังนี้ (นัทร สุนทรายน อ้างถึงในศุภชัย จันทรสุวรรณ, 2538: 132)

1. อบรมให้รักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์
2. รักษาภิริยามารยาท อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
3. มีความซื่อสัตย์สุจริต
4. เคารพต่อผู้มีพระคุณ
5. มีความเมตตากรุณาแก่ผู้ได้ทุกข์ยาก
6. มีความสามัคคีในหมู่คณะ
7. เป็นคนดี สามัคคีธรรม จรรยาบรรณ

ลักษณะพิเศษอีกสิ่งหนึ่งคือ นักเรียนพรานหลวงมีเพลงร้องประจำโรงเรียนซึ่งมีผลให้ครูเอื้อเห็นความสำคัญของบทเพลงประจำสถาบัน หน่วยงาน จึงได้สร้างสรรค์ผลงานด้านนี้เป็น

จำนวนมากเช่นบทเพลงสถาบันการศึกษาหรือบทเพลงประจำจังหวัดต่างๆ บทเพลงที่นักเรียนพรานหลวงใช้เป็นประจําอันเป็นเนื้อเพลงเดียวกับของเสื่อป่าพรานหลวงรักษาพระองค์ คือ

โยนดาบ

ข้าฯ เจ้าพลหาญกรมพรานหลวง	ทั่วทั้งปวงปานพลกระบี่ศรี
เป็นข้าพระรามาริบัติ	ศรีสินทรราชของชาติไทย
อันพระองค์ทรงพระกรุณา	แก่เหล่าข้าฯ หาใครจะเปรียบได้
จึงแสนสุขสำราญบานใจ	บมิได้เคียดคร้อนสักเวลา
ขอมอบกายถวายไว้เป็นนิตย์	มอบชีวิตเลือดเนื้อเพื่ออาสา
กัณฑ์มิให้พ้องพระบาท	ขอเป็นข้าทรงธรรมจวันตายฯ

ในด้านการเรียนเครื่องดนตรี เมื่อเด็กชายเอื้อได้เข้ามาเรียนในโรงเรียนพรานหลวงนั้น ได้เริ่มเรียนไวโอลินกับโจลก เนตรสุด รุ่นพี่ที่มีความชำนาญ เรียนได้ 3 ปีก็เข้าร่วมเล่นวงรอง (วง 2) เป็นเพลงเล็กๆ ต่อมาจึงได้เข้าวงหลัก (วง 1) เล่นเพลงประเภทซิมโฟนี¹⁰ จากนั้นก็ไปเล่นแซกโซโฟน แต่พระเจนดุริยางค์ผู้แนะนำนั้นห้ามมิให้เล่นทางแจ๊ส เพราะจะทำให้เทคนิคของไวโอลินเสีย และห้ามเล่นเพลงไทยเดิมเพราะจะทำให้ทักษะการฟังเสียงเสียไปด้วย ซึ่งภายหลังเอื้อได้มีโอกาสฝึกหัดเสียทั้งหมดและได้นำมาเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงานของวงสุนทราภรณ์อันมีชื่อเสียงต่อมา

ในช่วงการเรียนที่นี้ เด็กชายเอื้อได้มีโอกาสออกเล่นดนตรีในงานตั้งแต่ยังเล็กๆ เป็นที่เอ็นดูของนักดนตรีรุ่นพี่โดยเฉพาะครูนารถ ถาวรบุตร ที่ขณะนั้นเล่นเปียโนอยู่ที่ “คาเฟ่ ปารีเซียน” จึงชวนเด็กชายเอื้อเข้าเล่นในวงด้วย อีกทั้งยังดูแลเรื่องต่างๆ ทั้งการแต่งตัว รองเท้า กางเกงและให้เงินไว้ใช้ และพาไปอยู่ที่บ้านเช่าด้านนอก ซึ่งมีนักดนตรีอยู่ด้วยกันหลายคน เช่นครูสังข์ อัสดัยถาวสี ครูจำปา เล่มสำราญ จนมีครอบครัว รับราชการและมีผลิตผลงานมากมาย ครูแก้ว อัจฉริยะกุลกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า (ศรี อยุธา, 2546: 29)

¹⁰ ครั้งหนึ่งเมื่อไปเล่นที่ “กาแฟนริสิงห์” ผู้ชมท่านหนึ่งคือภรรยาเจ้าพระยารามราชพงได้ตามครูเอื้อไปพบเพราะเห็นว่าเป็นเด็กแต่สามารถมาเล่นในวงใหญ่ได้ จึงให้รางวัล อันเป็นกำลังใจสำคัญในการเล่นดนตรีของเด็กชายเอื้อเป็นอย่างมาก

“...พออายุได้ 12 ขวบ ก็สอบได้ มีบรรดาศักดิ์เป็นเด็กชา¹¹ ได้รับพระราชทานเงินเดือน 5 บาท ได้เข้าเรียนร่วมวงฉิม โพนีกับเขาด้วย นั่งสีชอบบนเก้าอี้ทำยังไม่ถึงพื้น ตอนนี้แหละ ใครเห็นก็เอ็นดู และได้พบกับขุนารถ ตอนนี้แหละขุนารถรับไปอยู่ด้วย สอนวิชาแหวกแนวจากสมัยนั้นให้ คือการสีชอบแบบแจ๊ส และได้ให้ไปสีชอบตามคาบาเรต์ต่างๆซึ่งมีการรำในเวลากลางคืนด้วย ซึ่งความเป็นจริงให้ได้หลับนอนมากกว่า เพราะอายุเพียงเท่านั้น จะทนได้อึดตามหลับจับตานอนเหมือนผู้ใหญ่ย่อมเป็นไปไม่ได้ จึงได้สีชอบบ้างเวลาเขาตื่นรำกันซึ่งก็มีน้อยเต็มทีเท่านั้น อดนอนกลางคืนแล้วยังมีหน้าซำ ต้องไปทำงานในหน้าที่เด็กชากอีกในเวลากลางวัน เขาหากินอยู่อย่างนี้พักหนึ่งก็เผ่นมาอยู่กับพี่ชาย และไปอยู่ที่สโมสรเสือป่า และตอนนี้กลายเป็นอยู่ไม่เต็มที่ไม่ชอบอยู่กับญาติ ชอบชีวิตอิสระ ตุหรัดตุเหร่อยู่กับคน โนนบ้าง คนนี้บ้างเรื่อยไป...”

ความสามารถในการเล่นดนตรีของครูเอื้อนี้ปรากฏให้เห็นในหลากหลายรูปแบบเนื่องจากได้รับความรู้ดนตรีหลายแขนงพร้อมๆกัน สุวัฒน์ วรดิลก (2537: 16) แสดงความคิดเห็นว่า ครูเอื้อใช้เวลาการศึกษาดนตรีมาตั้งแต่วัยเยาว์ทั้งด้านคลาสสิกกับพระเจนดุริยางค์ ดนตรีแจ๊สจากขุนารถถาวรบุตร และดนตรีไทยเดิมจากครูมนตรี ตราโมท มาไม่น้อยกว่า 17 ปี ด้วยความรัก อดทน อดกลั้น อีกทั้งมีความประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบอันเป็นผลมาจากการอบรมในโรงเรียนพรานหลวงเป็นสำคัญ ส่งผลให้มีชื่อเสียงที่ติดลวดมจนกระทั่งถึงปัจจุบัน หลังจากเรียนดนตรีที่โรงเรียนพรานหลวงไม่นาน ได้รับการบรรจุเข้ารับราชการประจำกองเครื่องสายฝรั่งหลวง ในกรมมหรสพ กระทรวงวัง รับพระราชทานยศเป็น “เด็กชา” เงินเดือน 5 บาท เมื่อปี พ.ศ.2467 ในปี พ.ศ.2469 ได้เลื่อนขั้นขึ้นไปเล่นวงใหญ่ เพิ่มเงินเดือนเป็น 20 บาท ในยศพันเด็กชาตรีและพันเด็กชาโทเป็นลำดับ ในปี พ.ศ. 2475 ปีแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย มีการยุบกรมต่างๆที่เกี่ยวกับงานมหรสพ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและรัฐบาลเห็นว่าข้าราชการในหน่วยงานดังกล่าวมีมากเกินไปจนจำเป็นจึงจำเป็นต้องให้ข้าราชการบางคนออกจากงาน ส่วนครูเอื้อนั้นได้โอนเข้ารับราชการสังกัดกรมศิลปากร ในกรมมหรสพ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2478 พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (ยศขณะนั้น) เป็นอธิบดี ได้ขึ้นเงินเดือนให้เป็น 40 บาทและ 50 บาทในปีต่อมา

ในเรื่องการทำงานเรื่องเพลงร้องของครูเอื้อนั้น เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2479 ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล หลวงสุขุมมนัยประดิษฐ์ นายพจน์ สารสิน และนายชาญ บุนนาค ร่วมกัน

¹¹ ข้าราชการชั้นผู้น้อยที่ทำงานรับใช้เจ้านายในวัง

ก่อตั้ง “บริษัทไทยฟิล์ม จำกัด” โดยสร้างภาพยนตร์เรื่องแรกเรื่อง “ถ่านไฟเก่า” ครูเอื้อได้มีโอกาสเข้าเล่นดนตรีบรรเลงประกอบและร้องเพลง “ในฝัน” แทนเสียงพระเอกของเรื่อง ด้วยความสามารถของครูเอื้อทำให้เพลงนี้ได้รับความนิยมอย่างสูงจนได้เป็นหัวหน้าวงดนตรีไทยฟิล์ม ทำงานร่วมกับนักดนตรีหลายคน แต่หลังจากก่อตั้งมาเพียงปีเศษ บริษัทภาพยนตร์มีอันต้องเลิกกิจการไปทำให้วงดนตรีต้องเลิกไปด้วย จากนั้นในปี พ.ศ. 2482 ทางราชการมีนโยบายปรับปรุงสำนักโฆษณาการ จึงสะพานเสี้ยว ยกฐานะขึ้นเป็นกรมโฆษณาการ มีนายวิลาส โอสถานนท์ เป็นอธิบดี พิจารณาเห็นว่าสถานีวิทยุกรมควรจะมีวงดนตรีประจำด้วย จึงปรึกษาหลวงสุขุมน้อยประดิษฐ์ แนะนำว่าควรโอนอัตรางของครูเอื้อที่อยู่กับกรมศิลปากรมาอยู่ที่กรมโฆษณาการ ชื่อว่า “วงดนตรีกรมโฆษณาการ เพื่อความบันเทิงและลีลาศ” (ไพบูลย์ สารานุกฤติ, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2555) ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ ครูเอื้อดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกบันเทิง กองการต่างประเทศ เพียงตำแหน่งเดียว จนเกษียณอายุ พ.ศ.2514

สำหรับวงดนตรีสุนทราภรณ์นี้ เกิดขึ้นจากการที่ครูเอื้อเห็นว่าการนำวงดนตรีของราชการไปเล่นในที่เอกชนนั้นไม่เหมาะสม เช่นในโรงภาพยนตร์โอเดียน เมื่อปี พ.ศ. 2486 ครูเอื้อจึงเสนอชื่อ “สุนทราภรณ์” อันมาจากนามสกุลของท่านกับชื่อคุณอาภรณ์ คนรักของครูเอื้อ และยังเป็นชื่อในการแสดงของครูเอื้ออีกด้วย ผลงานส่วนหนึ่งที่เป็นที่นิยมของวงสุนทราภรณ์มักจะเป็นประเภทเพลงรัก ศิลปินที่แต่งเพลงให้กับวงสุนทราภรณ์นั้นมีมากมาย แต่ผู้แต่งทำนองให้กับบทเพลงปลุกใจเกือบทั้งหมดในงานวิจัยนี้คือ ครูแก้ว อัจฉริยะกุล หรือที่เรียกว่า “แก้วฟ้า” นั่นเอง (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532: 32) บทเพลงที่ครูแก้วประพันธ์นั้นว่ากันว่ามากกว่า 3 พันเพลง (จารุลินทร์ มุสิกพงษ์, 2543: 32)

ครูแก้ว อัจฉริยะกุลเกิดเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2458 ณ บ้านถนนสี่พระยา ตำบลบางรัก บิดาชื่อนายใหญ่ อัจฉริยะกุล (นาย ซี. ปาปา ยาโนปูลอส) เป็นชาวกรีก มารดาชื่อนางล้วน อัจฉริยะกุล (สกุลเดิม เจริญสุวรรณ) ครูแก้วได้รับการศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนครูสว่าง ซึ่งตั้งอยู่ในซอยสว่าง ใกล้ถนนสี่พระยา จากนั้นย้ายไปที่โรงเรียนเยนเฮส์ เมโมเรียล (Jane Hay's Memorial) เป็นโรงเรียนมิชชันนารีที่มีชื่อในสมัยนั้น เมื่อจบชั้นประถมเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนเซนต์ปีเตอร์¹² และเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย (B.B.C.) ซึ่งเรียนเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด และสามารถเรียนได้ดีจนได้รับ Diploma สามารถเข้าเรียนต่อที่สหรัฐอเมริกาได้ทันที หากแต่มิได้ไปเนื่องจากบิดาป่วยจึงต้องเรียนต่อที่ธรรมศาสตร์ ในขณะที่เรียนที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนนั้น

¹² โรงเรียนของชาวอังกฤษและเลิกกิจการเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2

ครูแก้วเป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนในระดับดีมาก แต่มิได้ให้ความสำคัญกับวิชาที่โรงเรียนสอนสักเท่าไร แต่จะชื่นชมงานเขียนของยาขอบ ศรีบูรพา อรวรรณและสันต์ เทวรักษ์ อีกทั้งยังเคยเขียนเรื่องสั้น เรื่องแปลลงในหนังสือของโรงเรียน และยังเขียนเรื่องลงพิมพ์ในหนังสือ “คาราคร” อีกด้วย ครูแก้วในสมัยเป็นนักเรียนมีความเชื่อมั่นในความสามารถประพันธ์ของตนเองเป็นอย่างมาก ครั้งหนึ่งในสมัยนั้นเพลง “จันทร์เจ้าข้า” ของพรานบุรพดังมาก ครูแก้วชื่นชมมาก เคยกล่าวกับเพื่อนๆ ใ้ว่าสามารถแต่งเพลงอย่างพรานบุรพได้ และยังคงได้ลั่นวาจาไว้ว่า “สักวันหนึ่งเถอะถ้าใครพูดถึงเพลง ก็ต้องพูดถึงกู” ซึ่งเมื่อพิจารณาผลงานของครูแก้วที่มีชื่อเสียงมาจนกระทั่งปัจจุบันแล้ว ทำให้เห็นว่าการกล่าวครั้งนั้นมีได้เกินจริงไปแต่อย่างใด ผลงานการแต่งเพลงประเภทเพลงปลุกใจของครูแก้วมีชื่อเสียงหลายเพลง แต่ที่ได้รับความนิยมนั้นคือเพลงบ้านเกิดเมืองนอน (ภาคผนวก: 542) ศรี อุษยา (2553: 64 – 65) อธิบายไว้ว่า บทเพลงนี้น่าจะเป็นเพลงปลุกใจของครูแก้วที่ติดหูคนฟังมากที่สุด เพราะได้เล่าเรื่องของชาติไทยได้ครบถ้วน และมีท่วงทำนองไพเราะ ไม่ว่าคนไทยในแห่งหนใดนำไปร้อง ก็จะเกิดความซาบซึ้ง รักและหวงแหนเมืองไทยของเรา จนได้รับรางวัลการประกวด บทเพลงปลุกใจ เมื่อพ.ศ.2488 (ช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2) ความนิยมในบทเพลงนี้ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน ดังที่ครั้งหนึ่งสมักร สุนทรเวช อดีตนายกรัฐมนตรี ได้มีโอกาสเลือกบทเพลงนี้ขึ้นร้องในงานๆหนึ่ง กล่าวว่

“แม้ว่าบ้านเราจะมีเพลงปลุกใจให้รักชาติบ้านเกิดเมืองนอนต่อมาอีกสักกี่ชุดก็เพลง ผมก็ยังเห็นว่าไม่มีเพลงไหนมาปลุกใจ เราใจให้หนักถึงชาติบ้านเมืองเท่ากับเพลง “บ้านเกิดเมืองนอน””

(อ้างถึงในจารุลินทร์ มุลิกะพงษ์, 2543: 51)

วงดนตรีสุนทราภรณ์เป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยสงคราม และออกแสดงแม้กระทั่งในยามเกิดเหตุระเบิด ครูเวช สุนทรจามร (อ้างในศรี อุษยา, 2545: 253 – 254) เล่าให้ฟังว่า

“...เมื่อรู้แน่ว่าสงครามเกิดขึ้นแล้ว ... พวกเราทั้งหมดก็ต้องอยู่ปฏิบัติงานกันตามปกติ จะหนีไปไหนไม่ได้ ทุกคืนต้องอยู่เวรประจำสถานี ถ้าคืนไหนระเบิดมาถึงระเบิด เราก็หนีชนิดตัวใครตัวมัน มีอยู่คืนหนึ่งซึ่งเป็นเวรข้าพเจ้า คืนนั้นเป็นคืนที่วงดนตรีไทยของกรมศิลปากรไปบรรเลง ในระหว่างที่นักร้องร้องเพลงพม่าห้าท่อนขึ้นต้นด้วย “เดินทางมาในระหว่างกระถางไม้” ไฟก็ดับพริบ

ลงเสียงหาวเปิดดังไปทั่วพระนคร นักดนตรี นักร้องทุกคนต่างหนีเอาตัวรอด
สำหรับข้าพเจ้าไม่ได้หนีไปไกล เป็นแต่ไปยืนอยู่กลางถนน เพื่อดูว่าเรือบินจะ
มาที่ที่ไหน ... พอหาวเปิดหมดแล้ว นักดนตรีทุกคนพร้อมทั้งข้าพเจ้าก็กลับมา
รวมกันที่สถานีอีก...”

ยังได้กล่าวถึงพระราชธรรมนิเทศ หัวหน้ากองวิทยุกระจายเสียงที่รับคำสั่งมาจาก
จอมพล ป.พิบูลสงครามอีกทีหนึ่งในการประพันธ์เพลงที่เมื่อวันใดระเบิดลง วันรุ่งขึ้นจอมพล ป.
พิบูลสงครามจะมีเพลงมาเป็นกลอนแปด ให้วงมาใส่ทำนอง ส่วนมากเป็นเพลงปลุกใจ ให้นักร้อง
นักดนตรีต่อเพลงใหม่ทุกวันเพื่อรอร้องในช่วงเที่ยงของสถานี บทเพลงปลุกใจของวงสุนทราภรณ์
จึงมีมากมายแต่นำมาวิจัยในครั้งนี้ล้วนแล้วแต่เป็นบทเพลงปลุกใจที่ได้รับการอัดแผ่นเสียง มี
หลักฐานในปัจจุบันเท่านั้น

ก่อนที่วงดนตรีสุนทราภรณ์จะแต่งเพลงปลุกใจนั้น มีบทเพลงปลุกใจหนึ่งที่ได้รับการ
ประพันธ์ก่อนคือเพลงสยามานุสติ (ภาคผนวก: 529) โดยครูนารถ ถาวรบุตร (พ.ศ.2448 – 2524) ผู้ที่
ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญการแต่งเพลงเดินแถว (March) อย่างมาก และถือว่าเป็นผู้มีบทบาท
ในการเรียนรู้เรื่องเพลงเดินแถวของครูเอื้อ บทเพลงนี้ในประพันธ์ในปี พ.ศ.2482 มีวัตถุประสงค์
เพื่อประกอบเพลงในภาพยนตร์เสียงศรีกรุงเรื่อง “ค่ายบางระจัน” ซึ่งครูนารถได้แรงบันดาลใจใน
ขณะที่เดินผ่านหน้ากระทรวงกลาโหมในตอนเย็นวันหนึ่ง จึงได้นำ 2 บทสุดท้ายที่อยู่บนอาคารหน้า
กระทรวง อัญเชิญมาประกอบเพลง (ไพบูลย์ สำนวนานุกฤติ, 2545 และสัมภาษณ์ สันทัด ตัณฑานันท์
12 กรกฎาคม 2554)

แต่บทเพลงปลุกใจบทเพลงแรกในนามของสุนทราภรณ์คือ เพลงรักสงบ ประพันธ์ราวปี
พ.ศ.2483 มีเนื้อหากล่าวถึงการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (อ้างจาก
www.websuntaraporn.com, 2554: ออนไลน์)ประพันธ์คำร้องโดย เสวกโท จมื่นมานิตย์นเรศ (เฉลิม
เสวदनันท์) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในช่วงการก่อตั้งวงดนตรีกรมโฆษณาการ (ไพบูลย์ สำนวนานุกฤติ, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2555) ทำนองโดย เอื้อ สุนทรสนาน มีเนื้อร้องว่า

เพลงรักสงบ

ญี่ปุ่นไทยได้ร่วมร่วมน้ำจิต	เป็นมิ่งมิตรมวลหมู่คู่สหยา
ช่วยกำจัดหมู่มารร้าย	มิให้ปายล้ำเขตประเทศไทย

ฉะนั้นราษฎรจึงประจักษ์รักสงบ	เพื่อหวังพบสุขสันต์ในวันใหม่
อย่าคือสิ่งถือคิดทางผิดไป	ประคองสิทธิ์เสรีไทยให้มั่นคง
จะฟังคำผู้นำที่ปราศอน	วิงวอนปวงประชาย่าลุ่มหลง
ข่าวโฆษณาชวนเชื่อเพื่อยุยง	อย่าได้ปลงจิตน้อมยอมเชื่อฟัง
แม้ทำได้ดังนี้ก็หนักหนา	ในไม่ช้าจะผ่านทุกข์สุขสมหวัง
ทำการตามเคยอย่าเลยยัง	พร้อมจิตตั้งบำรุงรัฐปกครอง

ในปีเดียวกันเอง ครูเอื้อ สุนทรสนาน ได้ัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ใส่ทำนองเป็นบทเพลงแรกนั่นคือ เพลงมาร์ชปลุกไทย (ภาคผนวก: 529) แต่เดิมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้ขับร้องโดยใส่ทำนองฝรั่งราทำ 2 ชั้นและแขกสมารัง 2 ชั้น ตามพระบรมราโชวาทให้กับทหารอาสาที่กำลังจะไปเข้าร่วมรบสงครามโลกครั้งที่ 1 พ.ศ. 2461 เช่นเดียวกับเพลงสยามานุสติ แต่มิได้มีหลักฐานชัดเจนว่าพระราชทานเมื่อวันใด มีความหมายให้เหล่าทหารและครอบครัวต่างต้องกระทำตามหน้าที่ของตน เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประเทศชาติ ปกป้องแผ่นดินไทย ดังที่ว่า “รักษารัฐสีมาที่อาศัย” รวมทั้งรักษาชาติและศาสนาอันเป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงความเป็นไทยให้มั่นคงถาวรสืบไป ในบทเพลงนี้มีการเปรียบเทียบว่าจิตใจของทหารไทยเข้มแข็งเสมือนเพชร ให้ผู้ฟังได้เกิดภาพพจน์ถึงความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ยอมสละเพื่อชาติไทย ร้องในจังหวะมาร์ช หรือจังหวะการเดินเพื่อเพิ่มความฮึกเหิมในขณะที่ร้อง และร้องด้วยนักร้องกลุ่มเพื่อเสริมให้จังหวะมีความเข้มแข็งปลุกเร้าให้ผู้ฟังร้องตามไปพร้อมกัน

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจของวงดนตรีสุนทราภรณ์มีความแตกต่างจากบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการที่เป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ความรักชาติโดยตรงผ่านวิทยุกระจายเสียงในวงกว้าง ทำให้บทเพลงเป็นที่รู้จักได้อย่างรวดเร็วกว้างขวางมากกว่าบทเพลงของหลวงวิจิตรวาทการที่ส่วนมากออกแสดงเฉพาะในโรงละคร มีเพียงผู้ชมเท่านั้นที่ได้รับฟังและทำการบอกต่อ ซึ่งจะใช้เวลาานมากกว่า

4.2.2.5 การนำรัฐนาว่าไทยเข้าสู่ความเป็นอารยประเทศ

ในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยเกิดความยุ่งยากทางการเมืองหลายประการเพราะมีบุคคลหลายกลุ่มที่ล้วนแล้วแต่มีการศึกษาที่ดีจากต่างประเทศ แต่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน จนกระทั่งเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2481 จอมพล ป. พิบูลสงคราม (เป็นผู้หนึ่งที่ย่วมก่อตั้งคณะราษฎร) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีนโยบายชัดเจนว่าให้

เชื่อบุคคลที่เป็นผู้นำคนรุ่นใหม่ในการสร้างประเทศ นโยบายสำคัญที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แถลงต่อคณะรัฐมนตรีและประชาชนคือ “การนำรัฐนาว่าไทยเข้าสู่ความเป็นอารยประเทศ” ในปีต่อมา จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้ดำรงตำแหน่งสำคัญอื่นๆของประเทศไทยเช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บังคับบัญชาการทหารบก ผู้บังคับการทหารเรือพิเศษ ผู้บังคับการทหารอากาศพิเศษและผู้บัญชาการทหารสูงสุด แนวการดำเนินการบริหารประเทศที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กำหนดออกใช้คือ “แนวคิดชาตินิยม” โดยเริ่มจากการเปลี่ยนชื่อสยามเป็น “ประเทศไทย” สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2547) กล่าวว่าบุคคลที่มีส่วนสนับสนุนให้เปลี่ยนชื่อประเทศอีกคนหนึ่งน่าจะเป็นพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเห็นว่าแต่เดิมนอกพื้นที่สยามนี้ มีคนอาศัยอยู่กระจัดกระจายสมควรที่จะรวมคนเหล่านี้ไว้ด้วยกัน จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเปลี่ยนชื่อสยามประเทศมาเป็นประเทศไทย เพื่อใช้เรียกชื่อกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นแผ่นดินเดียวกัน มีสัญชาติไทยด้วยกันด้วยคำๆเดียว

การดำเนินงานสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือการประกาศ “รัฐนิยม 12 ประการ” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 – 2485 โดยมีพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเป็นประธาน ซึ่งจอมพล ป. ได้กล่าวในสุนทรพจน์เนื่องในวันชาติ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 เกี่ยวกับรัฐนิยมไว้ว่า

“รัฐนิยมนี้มีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกับจรรยาบรรณของอารยชนจะพึงประพฤติตนเอง ในการที่จะให้ชาติไทยเจริญก้าวหน้าคู่เคียงกับอารยประเทศและให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยวัฒนาถาวรสืบไป กับให้ประชาชนพลเมืองมีคุณสมบัติที่เป็นที่นิยมชมชอบอย่างชาติอื่นเขาโดยสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีประเพณีนิยมประจำชาติขึ้น เพื่อเป็นหลักแห่งความมั่นคงของประเทศไทย”

(อ้างถึงในนิจ อักษรา, 2554: 52)

รัฐนิยม 12 ฉบับมีรายละเอียดดังนี้

ฉบับที่ 1	เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ
ฉบับที่ 2	เรื่องการรักษาถิ่นที่บังเกิดแก่ชาติ
ฉบับที่ 3	เรื่องการใช้ชื่อชาวไทย

- ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี
- ฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
- ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ
- ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ
- ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี
- ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี
- ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย
- ฉบับที่ 11 เรื่องกิจประจำวันของคนไทย
- ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชราหรือคนทุพพลภาพ

รัฐนิยามทั้งหมดนี้ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย แต่มีจุดมุ่งหมายให้ “ชนชาติไทยจะต้องถือเป็นหน้าที่ในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีแห่งชาติ” โดยภายหลังมีการออกกฎหมายบังคับบางเนื้อหาตามรัฐนิยาม โดยมีพลตรีหลวงวิจิตรวาทการผู้เป็นเสมือน “สถาปนิก” ในการ “สร้างชาติ” ได้ให้คำนิยามจุดมุ่งหมายของรัฐนิยามเหล่านี้ว่า “เพื่อทำคนไทยให้เป็นไทยจริงๆ” (นิจ อักษรา, 2554: 66) และได้นำเสนอแนวคิด “ชาตินิยม” ซึ่งที่แท้จริงคือ “เชื้อชาตินิยม” (Racism) ตามเนื้อร้องเพลงชาติไทยช่วงต้นที่ว่า “ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” นั่นเอง และอีกเหตุผลหนึ่งที่เพลงไทยสากลได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในช่วงนี้เนื่องมาจากว่า เพลงไทยเดิมได้รับผลกระทบมาจากลัทธินี้คือชื่อเพลง เพราะโดยส่วนใหญ่จะมีคำว่า ลาว เขมร ฯลฯ นำหน้าชื่อเพลงเพื่อแสดงสำเนียงของบทเพลงนั้น รัฐบาลให้ตัดออกเช่น เพลง “ลาวคำหอม” เหลือเพียง “คำหอม” เท่านั้น

เมื่อพิจารณาผลงานบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการพบว่า มีหลายบทเพลงที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับนโยบายรัฐนิยาม เช่น การส่งเสริมรัฐนิยามฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาตินี้ ได้มีเพลงแหลมทอง (ภาคผนวก: 533) ที่กล่าวถึงคนในกลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน แม่โขง สาละวิน แม่น้ำตานี ล้วนมีจิตผูกพันรักใคร่กันเป็นคนไทยด้วยกัน ดังคำร้องท่อนแรกที่ว่า “แหลมทองไทยเข้าครองเป็นแดนไทยรักกันไว้เราพวกไทยในแดนทอง” บทเพลงที่มีเนื้อหาถึงการรวมชาติทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเพลงแหลมทอง(ภาคผนวก: 533) จีนไทยสามัคคี (ภาคผนวก: 533) เลือดไทย (ภาคผนวก: 534) รวมไทย (ภาคผนวก: 535) เมื่อมีร้อนก็มีเย็น (ภาคผนวก: 539) ได้ร่วมธงไทย (ภาคผนวก: 538) ข้ามโขง (ภาคผนวก: 537) ทางสร้างชาติ (ภาคผนวก: 540) ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงให้เห็นว่า การรวมชาติกันนี้ก่อให้เกิดความสามัคคี เพื่อแสวงหาความร่วมมือกันในการปกป้องและ

รักษาประเทศไทย อีกทั้งเป็นการรวมเรียกกลุ่มชนที่มาจากที่ต่าง ๆ นี้ว่า “ชาวไทย” ตามรัฐนิยมข้อ 3 ว่าด้วยเรื่องการเรียกชื่อชาวไทยอีกด้วย และการสนับสนุนรัฐนิยมข้อนี้ยังปรากฏในบทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ คือเพลง **บ้านเกิดเมืองนอน** (ภาคผนวก: 542) ซึ่งเป็นเพลงที่ได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดเพลงปลุกใจในปี พ.ศ. 2488 ซึ่งเป็นปีที่การสงครามโลกสงบลง ไทยเราสามารถรักษาเอกราช ภาควิชาใจในความเป็นไทยของเรา ในตอนที่ว่า “**บ้านเมืองเรารุ่งเรืองพร้อมอยู่หมู่เหล่า พวกเราล้วนพงศ์เผ่าศิริวิไลซ์ เพราะฉะนั้นชวนกันยินดี เปรมปริตีใจเรียกคนว่าไทย แคนดินผืนใหญ่มิใช่ทาสเขา**”

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการยังได้ประพันธ์บทเพลงที่สนับสนุนรัฐนิยมฉบับที่ 4 ว่าด้วยเรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี โดยการนำสัญลักษณ์ของความเป็นไทย เช่น ธงไทยเป็นเครื่องหมายแห่งการรวมกันอยู่ภายใต้ความปลอดภัยอันเกิดจากชาติไทยในเพลง **ได้ร่มธงไทย** (ภาคผนวก: 538) “**ได้ร่มธงไทยร่มเย็น เหมือนดังอยู่ใน ร่มโพธิ์ ร่มไทร ที่มีกิ่งใบแน่นหนา**” นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนเนื้อร้องของ **เพลงชาติไทย** (ภาคผนวก: 531) ตามรัฐนิยมข้อที่ 6 อีกด้วย

ในรัฐนิยมฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ มีเนื้อหาปรากฏในหลายบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ หากแต่มีใช้เพียงเพื่อสร้างชาติเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการปลุกกระแสให้คนไทยตื่นตัวประกอบอาชีพเพื่อพัฒนาประเทศตามหน้าที่ ด้วยความภาควิชาใจในความเป็นคนไทยและเผยแพร่ชื่อเสียง ไปสู่นานาประเทศ เช่น ในบทเพลง **ตื่นเถิดชาวไทย** (ภาคผนวก: 538) “**ตื่นเถิดชาวไทย อย่าหลับไหลลุ่มหลง ชาติจะเรืองค้ำรงก็เพราะเราทั้งหลาย**” หรือเพลง **เดิน** (ภาคผนวก: 535) “**เดิน เดิน เดิน อย่ายอมแพ้ใคร ชาติไทยต้องเดิน เดิน เดิน เดิน ถ้าหวังก้าวหน้าเรา ต้องพากันเดิน**” ที่แสดงความหมายของการเดินนี้มีใช้แค่เพียงอากัปกิริยา แต่หมายถึงการเดินหน้าไปสู่การพัฒนาตนเองและประเทศชาติในที่สุด นอกจากนี้ ยังมีบทเพลงของสุนทราภรณ์ที่ส่งเสริมแนวคิดของรัฐนิยมฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้คนไทยร่วมกันสร้างชาติ เพราะเป็นช่วงเวลาที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้รับผลกระทบหลายด้านทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม บทเพลงแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็ใครในแผ่นดินไทยย่อมมีหน้าที่ร่วมกันสร้างชาติไทยให้แข็งแกร่งด้วยความสามัคคี เช่น ในเพลง **ไทยช่วยไทย** (ภาคผนวก: 541) เพลง **ไทยไม่ทำลายไทย** (ภาคผนวก: 542) หรือเพลง **แนวหลัง** (ภาคผนวก: 542) ที่แสดงให้เห็นว่าแต่ละคนมีหน้าที่ ผู้ที่อยู่แนวหลังมีหน้าที่สนับสนุนทั้งกำลังทรัพย์และให้กำลังใจ

ในรัฐนิคมฉบับที่ 9 เรื่องหน้าที่พลเมืองที่ดีนี้ เห็นได้อย่างชัดเจนในบทเพลงของสุนทรภรณ์ เช่น เพลงกลีกรไทย (ภาคผนวก: 540) เพลงแนวหลัง (ภาคผนวก: 542) หรือเพลงลูกแก้วสกุลไทย (ภาคผนวก: 544) ที่กล่าวถึงหน้าที่ยูชนไทยในการสืบสานสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้แก่เรา นอกจากนี้ยังมีบทเพลงอีกหลายร้อยเพลงที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของคนไทย การแต่งกาย การทำมาหากิน กิจวัตรประจำวันต่างๆ เช่น วัฒนธรรมไทย ดอกไม้ของชาติ เลี้ยงปลา วัฒนธรรม กว๊านเตี๋ย อีกทั้งยังมีเพลงร่ำวง รำโชนอีกมากมาย หากแต่เป็นการส่งเสริมความรักชาติในทางอ้อม และพบว่าหากบทเพลงที่มีเนื้อหาการประพันธ์ที่มีความเฉพาะกับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น จะไม่ได้รับความนิยมนต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่มีได้มีเนื้อหาตามคำจำกัดความเรื่องความรักชาติตามคำนิยามของการวิจัย จึงมิได้นำมาวิเคราะห์ร่วมด้วยในครั้งนี้

การปลูกฝังเรื่องชาตินิยมนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้ความสำคัญอย่างมากและลงมือนำเสนอด้วยตนเอง โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านการเขียนบทความส่งเสริมการสร้างชาติ โดยใช้นามปากกาต่างๆ เช่น สามัคคีชัย ออกไก่ สามัคคีไทย แม่สาย ฯลฯ ในหนังสือพิมพ์และกระจายเสียงทางวิทยุ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีการใช้ภาษาเป็นอย่างดีและมักจะมีคำขวัญต่างๆ เช่น คนไม่รักชาติคือคนที่เกิดมารกโลก จงเชื่อฟังรัฐบาลและท่านผู้นำของเราโดยเคร่งครัด เราตายดีกว่าชาติตาย ยูชนช่วยฉันสร้างชาติด้วย เป็นไทยบำรุงสินค้าไทย ไทยทำไทยใช้เท่ากับไทยช่วยไทย นอกจากนี้ยังมีการกระจายเสียงนายมั่น ชูชาติและนายคง รักไทย¹³ จัดรายการเพื่อเป็นกระบอกเสียงของท่านด้วยวิธีการพูดที่เร้าใจ ปลูกใจให้เกิดความรักชาติ เชื่อฟังผู้นำ (แถมสุข นุ่มนนท์, 2548: 73 – 75) การสนับสนุนเรื่องเสริมสร้างความรักชาติและการสร้างชาตินี้จึงมิได้มีวิธีการแบบใช้คำสั่งให้ประพฤติจากรัฐเพียงอย่างเดียว ในช่วงระยะเวลาการทำงานของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก่อให้เกิดผลงานทางศิลปะที่ผ่านภาษาศาสตร์เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งในทางทัศนคติของประชาชนให้ประพฤติตามแนวทางของรัฐนิยมได้อย่างแนบเนียนด้วยความเต็มใจ และถือเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เกิดขึ้นไม่นานหลังจากนั้น

4.2.2.6 สงครามโลกครั้งที่ 2 กับความรักชาติที่หลากหลาย

ในช่วงปี พ.ศ. 2484 – 2488 ทัวโลกมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านทั้งสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สำหรับประเทศไทยหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีรัฐธรรมนูญเพื่อใช้ในการปกครองแต่เกิดการปฏิวัติขึ้นหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2481 จอมพล ป.พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดนโยบายใหม่

¹³ นายสังข์ พัธโนทัย และนายคงศักดิ์ จำศิริ

ในการสร้างชาติที่เน้นผู้นำเป็นหลัก และยังเป็นการเรียกมวลชนให้รู้สึกถึงความเป็นชาติหรือที่เรียกว่า “ลัทธิชาตินิยม” นั่นเอง และในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติวัฒนธรรมของไทยคือญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างของประเทศที่เคยสร้างชาติของตนให้เข้มแข็งมาแล้ว ดังที่ ศาสตราจารย์ วอลเตอร์ เวลลา ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศในเอเชียที่ได้เติบโตเป็นชาติมหาอำนาจหนึ่งของโลก และดูเหมือนจะเป็นตัวอย่างแก่ประเทศไทย” (อ้างถึงในชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2551: 286) การพัฒนาชาติของญี่ปุ่นเน้นกองทัพเป็นศูนย์กลางมากกว่าการสนับสนุนประชาธิปไตย สอดคล้องกับนโยบายผู้นำของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการเชื้อฟุ้งผู้นำ ประเทศไทยในขณะนั้นจึงเดินหน้าพัฒนาประเทศสังคมและเศรษฐกิจด้วยกองทัพ

เหตุที่ทำให้แนวคิดชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วเนื่องมาจากการดำเนินการดำเนินนโยบายที่เหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์ จากกรณีพิพาทเรื่องดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสที่เพิ่งจะเสร็จสิ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เห็นและเข้าใจความรู้สึกและกระแสการเรียกร้องดินแดนของประชาชนคนไทยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการแสดงบทบาทของ “ผู้นำใหม่” ที่จะต้องเรียกร้องดินแดนคืนมา เพราะการกำหนดพรมแดนในครั้งนั้นเป็นการกำหนดโดยประเทศมหาอำนาจเช่นฝรั่งเศส และยิ่งฝรั่งเศสพ่ายแพ้ให้แก่เยอรมันในปี พ.ศ.2483 ยิ่งทำให้คนไทยต้องการเรียกร้องดินแดนคืน และเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องอ่อนน้อมให้กับฝรั่งเศสอีกต่อไป

การเรียกร้องของผู้ที่อยู่ในผืนแผ่นดินไทยและถือว่าตนเป็นคนไทยทั้งสิ้น เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2483 ภายหลังจากการเดินขบวนเรียกร้องดินแดนของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเพื่อสนับสนุนการทำงานของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกกระจายเสียงทางวิทยุมีใจความเพื่อขอบคุณนักศึกษา พร้อมทั้งปลุกความรู้สึกชาตินิยมไทยโดยอ้างว่า “แคว้นเขมร และแคว้นลาวก็มีลักษณะเดียวกับแคว้นกรุงเทพฯ แคว้นลพบุรี หรือแคว้นเชียงใหม่ นั่นเอง ซึ่งเป็นนามสถานที่ตามภูมิประเทศเท่านั้น แต่ส่วนคนซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในที่นั้นๆ เช่น เชียงใหม่ ก็ทำได้เป็นคนชาติอื่นไม่ แต่เป็นคนไทยพวกเดียวกันทั้งสิ้น ฉะนั้นใครก็ตาม คนที่อยู่ในแคว้นเขมร แคว้นลาวก็ได้เป็นคนชาติเขมร ชาติลาว แต่แท้จริงก็เป็นคนไทยมีเลือดเป็นไทยทั้งสิ้น” (เรื่องเดียวกัน: 267) บทเพลงที่เกี่ยวกับการรวมชาติไทยมีด้วยกันมากมายไม่ว่าจะเป็นเพลงรักเมืองไทย (ภาคผนวก: 532) เพลงแหล่งไทย (ภาคผนวก: 535) หรือเพลงใต้ร่มธงไทย (ภาคผนวก: 538)

จอมพล ป.พิบูลสงครามยังเห็นความสำคัญของการที่ให้แต่ละคนทำตามหน้าที่ ดังที่รองศยามานนท์ (เรื่องเดียวกัน: 268) เห็นว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กล่าวเตือนเรื่องให้คนไทยเตรียมพร้อมกับการณ์ต่างๆ ไว้ว่า

“ขอให้พี่น้องทั้งหลายพึงระลึกว่า เมื่อเราจำเป็นต้องทำการสงครามซึ่งเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้...ก็จะต้องมีการเตรียมการไว้ 3 ส่วนคือ ส่วนหนึ่งนั้นจะต้องเป็นชายฉกรรจ์ที่มีกำลังกายและกำลังใจ ยอมสละชีวิตและเลือดเนื้อเป็นชาติพลีได้ทุกขณะ... “ไปแนวหน้า” ส่วนที่สอง “ทำหน้าที่ให้ความสนับสนุนแก่หน่วยทหารที่ไปสนามรบโดยตรง...” และส่วนที่สาม “ได้แก่พี่น้องชาวไทย...มีหน้าที่จะต้องช่วยกันทำงานอย่างเข้มแข็ง จนสุดความสามารถ เพื่อให้ชาติได้มีเสบียงอาหารและเงินไว้สำหรับเลี้ยงชีวิตชาวไทยทั้งชาติ เพื่อให้การนี้สำเร็จด้วยดี พี่น้องทุกคนจะต้องประกอบกรการกสิกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม และอื่นๆ ให้ได้ผล...”

บทเพลงที่สนับสนุนให้แต่ละคนทำตามหน้าที่ของตนเองนั้นมีด้วยกันมากมายแต่มีกำแพงให้เห็นถึงสภาพสังคมวัฒนธรรมที่ควรจะเป็นเพื่อการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามอารยะ อาทิเช่น เพลงตื่นเถิดชาวไทย (ภาคผนวก: 533) เพลงกสิกรไทย (ภาคผนวก: 540) เพลงเกียรติกรรมกร (ภาคผนวก: 536) หรือเพลงแนวหลัง (ภาคผนวก: 538) เป็นต้น นอกจากนี้ ในช่วงสงครามได้ใช้การเปิดเพลงรักชาติยิ่งชีพ “เกิดเป็นไทย เป็นไทยดังนาม เพียงด้วยความ รักชาติยิ่ง” เป็นสัญลักษณ์ว่ากองทัพฝ่ายสัมพันธมิตรกำลังจะทิ้งระเบิดโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ประชาชนเตรียมตัวล่วงหน้า บทเพลงนี้ประพันธ์คำร้องโดย หลวงธรรณสิทธิ์พิชัย อธิบดีกรมโฆษณาการในขณะนั้น และสถานีวิทยุกรมโฆษณาการเปิดเพลงนี้เพื่อปลุกใจเรื่อยมาตั้งแต่ครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 (ศรีอยุธยา, 2553: 73)

นอกจากนี้ยังมีการแทรกแซงทางการเมืองและวัฒนธรรมของไทยจากต่างประเทศ จนต้องปรับเปลี่ยนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมหนึ่งของเราคือ “ภาษาไทย” ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การปรับปรุงภาษาไทยครั้งนี้ประกอบด้วยสมาชิก 26 คน อาทิเช่น จอมพล ป.พิบูลสงคราม พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ พระยาอนุমানราชชน พระราชธรรมนิเทศ พระนางเชอลักขมีลาวัณ หม่อมกอบแก้ว อากาศ อาจารย์นิล บรรณสิทธิวิธาน หลวงสารานุประพันธ์ คุณประเสริฐ ทรัพย์สุนทร นายเปลื้อง ณ นคร นายตรี สารประเสริฐ นายวรเวทย์ สีวะศรียานนท์ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูล

สงคราม เป็นต้น การปรับปรุงภาษาในครั้งนี้ทำให้หลายฝ่ายเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องดำเนินการ แต่หากจะพิจารณาบุคคลในคณะกรรมการแล้วจะเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง จึงไม่อาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อความสะดวกในการใช้ภาษาเพียงอย่างเดียวตามประกาศการเปลี่ยนแปลงอักษรไทยเท่านั้น กรรมการท่านหนึ่งในคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย คืออาจารย์วงศ์ เชาวณิกวิ ได้เล่าถึงสาเหตุที่รัฐบาลปรับปรุงการใช้ภาษานี้ว่าเป็นเพราะทางญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยได้แจ้งท่านนายกรัฐมนตรีว่า ภาษาไทยนั้นเรียนยาก เข้าใจยากจึงควรใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาราชการแทน จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงแจ้งให้ทราบว่าภาษาไทยเรามี 2 ชุด ชุดหนึ่งใช้ทางราชการซึ่งเรียนยากและอีกชุดหนึ่งสำหรับสามัญทั่วไปจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้ง่ายขึ้น เพื่อยังดำรงภาษาไทยให้เป็นภาษาประจำชาติต่อไป (แถมสุข นุ่มนนท์, 2548: 103 –104 และชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 27)

การแสดงออกด้านภาษานั้น นอกจากจะเป็นในรูปแบบของบทความ หรือนวนิยายแล้ว ยังสามารถแสดงออกในงานบันเทิงต่างๆ ได้ด้วย ในการควบคุมการแสดงและละคร (กจช ศธ. 0701.5.1/15 คำชี้แจงความประสงค์ในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดวชิรธัมมัทธมทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการแสดงละคร พุทธศักราช 2485¹⁴ อ้างถึงในศิริพร กรอบทอง, 2541: 34 – 35) ว่ารัฐบาลเห็นว่าแบบเดิมที่นิยมเล่นกันในขณะนั้นเป็นรูปแบบที่ล้าสมัย ควรปรับปรุงให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของตะวันตกที่ว่า

“เนื่องจากการดนตรีและละครเป็นงานสำคัญของชาติ จัดว่าเปนนงานที่
ให้ประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ชาติในด้านวัฒนธรรมตลอดจนการปกครองบ้านเมือง
ดนตรีและละครเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งเป็นการ
สื่อสาอบรมศิลปวัฒนธรรมไปในตัว นอกนี้การดนตรีและละครยังแสดงถึง
ความเจริญของชาติและของโลกแผ่ขยายยิ่งขึ้น การเกี่ยวโยงระหว่างชาติก็ไพ
ศาลออกไป ดังนั้นความจำเป็นจึงบังคับเราให้จำเป็นต้องปรับปรุงศิลปกรรมทางด้าน
การแสดงและการดนตรีของชาติเราให้เข้าสู่ระดับเทียมบ่าเสมอไหล่กับนานา
อารยะประเทศ ในต่างประเทศเขาได้ส่งเสริมศิลปดนตรีและละครมานานแล้ว
เพราะรู้หว่าดนตรีและละครเป็นปัจจัยในการอบรมกล่อมเกลานิสัย
และเป็นเครื่องบันเทิงในยามว่าง จึงต้องจัดให้มีคุณภาพเพียงพอแก่การนั้นๆ
วัฒนธรรมในด้านต่างๆของชาติเราได้ปรับปรุงกันมานานแล้ว ยังคงเหลืออยู่แต่

¹⁴ เขียนตามตัวสะกดแบบภาษาไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม

การดนตรีและละครซึ่งแต่เดิมหาได้มีระเบียบแบบแผนกำหนดวิธีการให้เป็นที่แน่นอนไม่ ใครชอบใจจะจัดการแสดงอย่างไรก็จัดไปได้โดยไม่มีกำหนดคดเกณฑ์ จึงทำให้ศิลปะของดนตรีและละครเกิดการลักลั่น ขาดการทำนุบำรุงแปล่าเป็นสัน นับวันจืดจางโสมเรื่องไป จึงหยุดดนตรีหรือละครบางหย่างเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาติ แต่ประเพณีนั้นหากขัดกับสังคม ขัดกับศีลธรรม ขัดกับความเจริญก้าวหน้าของชาติเราก็ต้องปรับปรุงและส่งเสริม ไม่ใช่จะหยุดยู่แค่นั้นก็แค่นั้น โดยไม่มีเหตุผล แต่จะต้องให้เข้ากันได้กับของนานาชาติที่เจริญ การจะปรับปรุงส่งเสริมนั้น เราต้องทำโดยมีหลักเกณฑ์ มิฉะนั้น จะดูเป็นการเลื่อนลอยหาหลักไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยหลักของชาติที่เจริญหรือของโลกที่มีผู้นิยมแพร่หลายเป็นมาตรฐานเท่าเทียมกันทุกชาติ ทุกภาษาเป็นแนวทาง ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดวชิรวัตรทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการแสดงละครขึ้น โดยอาศัยหลักการแสดงละครของสากลนิยมทุกประเภท...”

นอกจากนี้แล้วยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คน โดยทั่วไปหลายประการ ทั้งเรื่องการแต่งกาย มารยาท กำหนดการพิธีต่างๆ การประกอบอาชีพ การเคารพ บุคลิกการนั่ง การเดิน สาธารณสุข อาหารการกินที่ชักชวนให้กินกล้วยเดี่ยว การยกระดับหญิงให้เท่าเทียมกับชาย การออกกำลัง ปลูกพืชผักสวนครัว จนเกิดเพลงร่ำวงและเพลงรำโทนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวันขึ้นมากมาย

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมหลายด้านอย่าง เป็นรูปธรรมแต่มิได้มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ โดยเฉพาะ จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2485 ในมาตรา 8 ระบุไว้ว่า “ให้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมขึ้นสภาหนึ่งเรียกว่า “สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ” และให้สภานี้เป็นนิติบุคคล” และในมาตรา 9 ได้กำหนดหน้าที่ของสภาแห่งนี้ไว้ว่า

1. ค้นคว้า ดัดแปลง รักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติที่มีอยู่
2. ค้นคว้า ดัดแปลง รักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ
3. เผยแพร่วัฒนธรรมแห่งชาติให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. ควบคุมและหาวิธีปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งชาติในจิตใจของประชาชนจนเป็นนิสัย

5. ให้ความเห็น รับผิดชอบต่อและปฏิบัติกรตามความมุ่งหมายของรัฐบาลในกิจการอันเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2554: ออนไลน์)

นอกจากนี้ ยังมีประกาศสำนักรัฐมนตรี วันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2487 ว่าด้วย “วิระธัมของชาติไทย” เป็นการกำหนดนิสัยประจำชาติไทย 14 ข้อ (อ้างถึงใน นิจ อักษรา, 2554: 72 – 73) ลงนามโดย พล.ต.อ.อดุล เดชจรัส รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นว่า

1. ไทยรักชาติยิ่งชีวิต
2. ไทยเปนนักรบชั้นเยี่ยม
3. ไทยเป็นชาติดีต่อมิตร และร้ายที่สุดต่อศัตรู
4. ไทยเป็นชาติบูชาพุทธศาสนาอย่างยิ่งชีวิต
5. ไทยเป็นชาติปากกับใจตรงกัน
6. ไทยเป็นชาติรักสงบ
7. ไทยเป็นชาติซื่อสัตย์ และกตัญญู
8. ไทยเป็นชาติขยัน
9. ไทยเป็นชาติเพาะปลูกอาหารไว้กินเอง
10. ไทยเป็นชาติสะสมมรดกไว้ให้แก่ลูกหลาน
11. ไทยเป็นชาติชอบหยุดพักผ่อนดี
12. ไทยเป็นชาติชอบแต่งตัวดี
13. ไทยเป็นชาติยกย่อง เด็ก หญิง และผู้ชรา
14. ไทยเป็นชาติว่าตามกันและตามผู้นำ

บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้จึงมีเนื้อหาสอดคล้องกับประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับนี้หลายประการ อาทิ ความรักชาติยิ่งกว่าชีวิต ความรักสงบ ความขยัน การเพาะปลูกอาหารไว้กินเอง การกินอยู่ การแต่งตัว และที่สำคัญคือการเชื่อถือผู้นำ เช่นเดียวกับในทฤษฎีมหาบุรุษที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการนำมาเป็นแนวคิดในการประพันธ์บทเพลงเกี่ยวกับผู้นำของชาติไทยในอดีตมากมาย เช่นในเรื่องราชมนู เรื่องพระเจ้ากรุงธนฯ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นี้ถือว่าได้สร้างมิติใหม่หลายด้านให้กับสังคมไทย มาลัย ชูพินิจ (อ้างถึงใน นายฉันทนา, 2544: 30 – 31) เห็นว่า การดำเนินงานต่างๆของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ล้วนแล้วแต่ทำไปด้วยความประสงค์ดี แต่โดยวิธีการปฏิบัติแล้วทำให้สิทธิ เสรีภาพของประชาชนถูกตัดรอนไปที่ละเล็กละน้อย จนทำให้หลักการ

สำคัญที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม สร้างมาคือ ประชาธิปไตย เสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพนั้น ถูกทำลายลง เพราะท่านเห็นว่าประชาธิปไตยกับวัฒนธรรมมีความคล้ายกันตรงที่เป็นของนอกราย เหมือนเสื้อผ้า เมื่อสวมใส่สิ่งใดก็เป็นไปตามนั้นซึ่งเพียงหมายถึงสิ่งที่ได้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม เท่านั้น หากมิได้สร้างขึ้นด้วยวิถีแห่งความเชื่อ ความศรัทธาของจิต ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจนจากการให้สัมภาษณ์ต่อมาลัย ชูพินิจ ที่ว่า

“ผู้เผด็จการที่ไหนจะพยายามสร้างงาน ซึ่งเชิดชูประชาธิปไตยไว้
มากมายเท่าผม... อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยก็ผม ถนนประชาธิปไตยสายยาวที่สุด
ในเมืองไทยก็ผม ดันคิดให้วิทยุอำนาจรัฐธรรมนูญเป็นมาตราฯ ไปก่อนเริ่ม
รายการอื่นทุกคืนก็ผม เหยียดวิทยุพัทยารัฐธรรมนูญก็ผม”

สอดคล้องกับที่แถมสุข นุ่นนนท์ (2548: 102 – 108) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำสังคมไทยเข้าสู่ระบบใหม่นั้น เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและ ตะวันออก แต่มิได้มองว่าการดำเนินชีวิตบางประการเช่นตะวันตกจะทำให้เสียความเป็นไทยไป เพราะวัฒนธรรมตะวันตกมีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีปะปนกัน และถึงแม้ว่าท่านผู้นำจะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดในที่สุดสำหรับคนไทยแล้ว ก็อาจจะไม่เหมาะสมกับคนไทยก็ไม่ได้ และแม้ว่านโยบายการสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะสลายตัวไปในภายหลัง แต่หลายสิ่งหลายอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป ยังคงอยู่ในสังคมไทยและถูกสร้างสรรค์เป็นเอกลักษณ์ใหม่บางประการที่ยังคงผสมผสานความเป็นไทยแท้ของเราไว้ได้อย่างงดงาม

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้มิได้จำกัดขอบเขตของประเทศร่วมสงครามอยู่ในยุโรป เท่านั้น ยังรวมไปถึงประเทศในเอเชียอย่างญี่ปุ่นอีกด้วย อิทธิพลของญี่ปุ่นมิใช่เพียงด้านการทหาร เท่านั้นยังครอบคลุมไปถึงด้านเศรษฐกิจ ไทยได้ติดต่อด้านการค้ากับญี่ปุ่นมาตั้งแต่ก่อนเริ่มสงคราม เริ่มจากในปี พ.ศ. 2478 ที่รัฐบาลไทยต้องการเสริมสร้างกองกำลังทหารด้วยการสั่งซื้ออาวุธ ยุทโธปกรณ์จากต่างประเทศจึงต้องส่งทหารไปฝึกในญี่ปุ่น และในปี พ.ศ. 2479 ญี่ปุ่นได้ส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการผลิตวัตถุดิบเช่น ฝ้าย ยางพาราและดีบุก อีกทั้งยังมีที่ปรึกษา กระทรวงเกษตรราชการและวิศวกรของเทศบาลนครกรุงเทพเป็นชาวญี่ปุ่นอีกด้วย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2552: 277) แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเองได้เล็งเห็นความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินไทย เพื่อการเกษตรเช่นกัน วิทยาการที่เหล่าผู้เชี่ยวชาญของญี่ปุ่นที่นำเข้ามาในประเทศไทยนี้ได้สร้างแนวคิดด้านการเกษตรด้านต่างๆ ให้กับสังคมไทยเป็นอย่างมากตั้งแต่ในช่วงเวลานั้นจนถึงปัจจุบัน

และมีบทเพลงที่กล่าวถึงการเกษตรในช่วงนั้นหลายเพลง เช่นในเพลงกลลึงไทย เพลงเลี้ยงปลา หรือเพลงปลุกผัก

ภายใต้ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเช่นนี้ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการเป็นต้นคิดในการสร้างระบบทุนนิยมแบบไทย โดยสนับสนุนนายทุนน้อย ข้าราชการ พ่อค้าแม่ค้ารายย่อย และชาวนาให้ร่ำรวยขึ้น ในระบบอุตสาหกรรม กติกรรมขนาดเล็กเท่านั้น โดยทั้งหมดอยู่ในการควบคุมดูแลของระบบราชการที่มีจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นผู้สั่งการ รัฐเข้าร่วมลงทุนในรูปแบบรัฐวิสาหกิจ สนับสนุนให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน ทำให้เป็นลักษณะของเศรษฐกิจแบบชาตินิยมมากกว่าทุนนิยมแบบตะวันตก และในปี พ.ศ. 2485 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ขาดแคลนข้าวปลาอาหารสำหรับคนในประเทศ อีกทั้งยังถูกญี่ปุ่นบังคับซื้อเพื่อทหารญี่ปุ่นในการสงคราม มีปัญหาเรื่องการส่งสินค้าออกที่แม้ว่าผลผลิตในประเทศเช่น ข้าว ยางพารา ดีบุกยังสามารถส่งออกไปยังอังกฤษและเครือจักรภพอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นได้ตามปกติแต่มีปัญหาเงินเพื่อเข้ามาเพิ่ม และมีปัญหาการนำสินค้าอุปโภคบริโภคอื่นๆเช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค น้ำตาลทราย ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด สบู่ แปรงสีฟัน ตะปู เหล็ก กระดาษ ฯลฯเข้ามาในประเทศ รัฐบาลจึงออกนโยบายให้ลดใช้ของจากต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามทางวิทยุกระจายเสียงในวันฉลองรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ.2482 ว่า

“เครื่องอุปโภคบริโภคทั้งหลายนอกจากอาหาร มีเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ถ้าท่านสามารถจะจัดทำขึ้นเอง ได้ก็ควรทำทันที ไม่จำเป็นต้องเสียเงินทองไปเที่ยวหาซื้อของต่างประเทศ เช่นที่น้องชาวไทยของเราทางภาคอีสานหรือภาคเหนือ เป็นต้น เขาทำเครื่องนุ่งห่มด้วยมือของเขาเองตามประสาชาวพื้นเมืองทั้งนั้น ถึงจะไม่สวยงามเท่าของต่างประเทศก็ช่างเป็นไร เราใช้ของไทย-ไทยทำ-ไทยใช้”

นโยบายดังกล่าวสนับสนุนให้ใช้ของที่ผลิตในเมืองไทยมากกว่าเพื่อลดปัญหาการนำเข้าดังกล่าว จึงได้มีการตั้งโรงงานต่างๆมากขึ้น เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานกระดาษ โรงงานสุราก็ตาม หากแต่ขาดวัตถุดิบที่นำมาจากต่างประเทศเช่นฝ้าย โซดาไฟ รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมการบริโภคของประชาชน ต้องปันส่วนสินค้าของผู้คนในเมือง นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการกู้เงินของญี่ปุ่นในช่วงสงครามที่กู้มากกว่าเงินสำรองในประเทศ เงินที่ออกมาจำนวนมากทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ สินค้าต่างๆมีราคาสูงขึ้น มีการปรับค่าเงินเยน ทำให้ไทยต้องจ่ายเงินซื้อสินค้ากับญี่ปุ่นแพง

ขึ้นแต่ขายได้ราคาถูกลง นอกจากนี้ยังมีการพิมพ์ธนบัตรขึ้นเองมากมาย ภาวะการณ์เช่นนี้ทำให้ความเชื่อถือทางด้านการศึกษาของไทยล้มเหลวไปด้วย ในช่วงนั้นนโยบายการใช้ของไทยเริ่มแพร่หลาย เรื่องการรณรงค์ให้ใช้สินค้าไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้แล้ว ในช่วงเวลานี้เองที่วงดนตรีสุนทราภรณ์ได้ประพันธ์เพลงไทยเพื่อไทย (ภาคผนวก: 541) สนับสนุนนโยบายดังกล่าวตามเนื้อร้องตอนหนึ่งที่ว่า

“ตื่นเถิดชาวไทยของจงร่วมใจปรองดอง	ในพื้นที่ดินแดนทองนี้มีของไทยไทยทำ
หยุดก่อนฟังสีของไทยมากมีจงจำ	ของคนไทยไทยทำนั้นมิใช่ต่ำเกินการ
ผลิตภัณฑ์ไทยที่คตินั้นเราก็มียู่ช้านาน	เชิญมาพร้อมกันอุดหนุนผลงานงานของไทย
ไทยทำไทยใช้เอง	มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป
หากไทยไม่ช่วยไทยก็แล้วใครจะมาช่วยเรา	ไทยเพื่อไทยอุดหนุนไทยไทยพวกเรา”

เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลง สังคมไทยได้กลับเข้าสู่ความสงบสุขอีกครั้ง สิ่งสำคัญคือศูนย์รวมจิตใจของคนไทยคือพระเจ้าอยู่หัวอันนันทมหิดลเสด็จกลับประเทศไทย เพราะหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติในปี พ.ศ. 2477 ประเทศไทยได้มีพระมหากษัตริย์ที่ยังทรงพระเยาว์ หากเต็มเปี่ยมไปด้วยพระจริยวัตรอันงดงาม แต่ทรงต้องกลับไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ทำให้ประชาชนชาวไทยต่างเฝ้ารอการเสด็จ ๆ กลับอย่างใจจดใจจ่อ ที่แม้ว่าจะนานสักเพียงไร ความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่านมิมีที่จะเปลี่ยนแปลง หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับมาครั้งแรกถึง 7 ปี ประชาชนทั่วทั้งประเทศต่างรอชื่นชมพระบารมี หนังสือพิมพ์ได้ลงข่าวว่า (อ้างถึงใน อัมภา เกิดหาญ, 2548: 45)

“ตั้งแต่สถานีหลวง ไปกระทั่งประตูวิเศษไชยศรี ไม่มีอื่นนอกจากคนไทย จีน แขก ฝรั่งเศส วันนี้รู้สึกว่าเป็นวันแรกนับด้วย 10 ปีที่คนไทยในเมืองนี้มีหัวใจร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลไปทางไหนคนเต็มไปหมด ทหารยืนรายเรียงสองฟากถนน ประชาชนยืนเป็นชั้นๆคอยรับเสด็จพระราชดำเนิน มิใช่แสงแดดจะแผดเผา เราก็ไม่ย่อท้อ ท้อถอย ขอให้ได้เห็นพระพักตร์สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมเถิด แม้แต่แวบเดียวก็เอา ที่ถนนราชดำเนินนอก ราชดำเนินใน เขาก็ทำชุ่มรับเสด็จ แม้จะไม่มโหฬารเหมือนเมื่อครั้งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช ก็เป็นความจงรักภักดีของชาวเมือง”

พระราชภารกิจที่ได้ทรงงานในครั้งนั้นแสดงให้เห็นที่ประจักษ์ว่า ทรงให้ความสำคัญทางด้านจิตวิทยาสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องความบาดหมางระหว่างชาวจีนและชาวไทยที่มีมาช้านาน ในรัชกาลของพระองค์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกรณีพิพาทระหว่างชาวไทยและชาวจีนในลำพองครั้งหนึ่ง จึงทรงเสด็จไปลำพองที่ชาวจีนได้อาศัยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชครั้งตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อราว 150 ปีก่อน เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2489 ที่นอกจากจะเสด็จไปเยี่ยมธรรมดาแล้วยังเป็นการระงับข้อพิพาท ประสานรอยร้าวระหว่างกัน ขำว่าการเสด็จเยี่ยมครั้งนี้ ชาวจีนมีความตื่นเต้นกันมาก มีการจัดงานรับเสด็จ ทำความสะอาดร้านรวง จัดทำซุ้มประตู ตกแต่งสถานที่อย่างงดงาม ในวันเสด็จมีทั้งชาวไทย จีน อินเดียมารับเสด็จกันมากมาย เมื่อเสด็จผ่านร้านใดจะทรงมีพระเมตตาเสด็จเข้าไปประทับที่แต่ละร้านจัดให้หรือรับของที่ประชาชนต่างนำมาถวาย โดยมีพระอนุชาตามเสด็จอย่างใกล้ชิดเป็นช่างภาพติดตัวไปด้วย ทรงใช้เวลาเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชาวจีนมากกว่า 4 ชั่วโมง ทรงประทับใจมากและประสานรอยร้าวระหว่างชาวไทยกับจีนได้เป็นผลอย่างยิ่ง

สรุปได้ว่า ความรักชาติในช่วงเวลานี้ในช่วงเวลานี้ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชาชนคนไทยทั้งในและต่างประเทศได้แบ่งออกเป็นหลายฝ่ายเนื่องจากมีทัศนคติต่อการพัฒนาและการรักษาเอกราชความมั่นคงของประเทศแตกต่างกัน การให้ความหมายของคำว่า “ชาติ” จึงมีความหลากหลายตามมุมมองของบุคคลและไม่สามารถหาลักษณะสำคัญของความเป็นชาติไทยได้อย่างชัดเจน ดังที่ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงปรารภกับพระยาอนุমানราชชนว่า

“ชาติ คำนี้อาการหนักมาก เราใช้คำนี้เป็นหลักอยู่ในทุกวันนี้ ซึ่งฉันยังไม่สามารถเข้าใจได้เลยว่า หมายความว่าอะไรไปเพียงไร...ฉันไม่ได้หมายจะให้ถอยหลังไปใช้คำเดิม ฉันบอกว่าฉันไม่เข้าใจเท่านั้น...”

(อ้างถึงในสายชล สัตยานุรักษ์, 2545: 46-47)

เช่นเดียวกับบทเพลงปลุกใจที่เสริมสร้างความรักชาติในยุคสมัยนี้มีความหมายอื่นเพิ่มเติมจากช่วงสมัยก่อน กล่าวคือมีการประพันธ์บทเพลงที่สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีโดยการรวมคนเชื้อชาติต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในแผ่นดินไทยเข้าเป็นคนไทย ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนของการรวมชาตินี้ และยังมีบทเพลงที่ทำให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจที่ได้เกิดและเติบโต

ในแผ่นดินไทยด้วยอีกทั้งมีบทเพลงที่กล่าวถึงความมีวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ตลอดจนสินค้าที่ดีที่ผลิตในบ้านเมืองของเรา ทำให้คนไทยไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงต่างชาติมากนัก และเช่นเดียวกับในยุคสมัยก่อนที่มีเนื้อหาของบทเพลงสัมพันธ์กับบริบทของสังคมอย่างแยกกัน ไม่ออก โดยเฉพาะการดำเนินกิจการการค้าและผลจากการเมืองการปกครองทั้งในและนอกประเทศ

ในช่วงต้นของรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังไม่ได้เกิดบทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างความรักชาติแต่ประการใด แต่เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกประเทศส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นชาติไทยของผู้ประพันธ์และประชาชนผู้ฟังในช่วงเวลาต่อมา กล่าวคือในช่วงนั้นประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างมาก จึงเห็นว่า การจะให้ประเทศชาติมีความมั่นคงเพียงเพราะยังคงรักษาเอกราชและมีกำลังทางทหารนั้น ไม่เพียงพอ อีกองค์ประกอบที่สำคัญคือการมีระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก และการให้ความรู้ในเรื่องการปกครองกับประชาชนอย่างทั่วถึง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นว่าการที่ไทยจะเป็นชาติโดยสมบูรณ์นั้นต้องมีการปกครองในรูปแบบที่ประชาชนสามารถปกครองตนเอง มีอิสระเช่นเดียวกับในประเทศอังกฤษ แต่จำเป็นต้องให้ได้รับความรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองก่อน จึงจะทำให้การปกครองแบบประชาธิปไตยนี้มีประสิทธิภาพสูงสุด สิ่งสำคัญคือการที่ประชาชนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน กระทำตนตามหน้าที่ของตนเองในระบอบการปกครองแบบใหม่นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านการปกครองของรัชสมัยนี้ ได้เกิดความคาดหวังจากกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือนว่า จะได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญในเร็ววัน แต่กลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น ด้วยอภิรัฐมนตรีสภาเห็นว่า ประชาชนคนไทยยังไม่มีความพร้อมในการปรับตัวให้เข้ากับการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงได้ยับยั้งการประกาศรัฐธรรมนูญไว้ก่อน สร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มคณะราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่จบการศึกษาจากยุโรป เห็นว่าการปกครองที่ดีที่สุดคือแบบประชาธิปไตยที่ทุกคนมีสิทธิเสรีและความเสมอภาคกัน จึงได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ด้วยต้องการให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับจากชาติตะวันตก มีสังคมเป็นอารยะ พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้นำการก่อการเปลี่ยนแปลงมีความเชื่อว่า การที่ประเทศไทยจะมีการปกครองแบบสภา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและข้าราชการชั้นผู้น้อยได้แสดงความคิดเห็นแก่บ้านเมืองบ้าง มิใช่ฟังแต่เสียงจากข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีเพียงอำนาจ ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองวัฒนาถาวรสืบไป อีกทั้งเชื่อมั่นว่าประเทศไทยจะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อมีการปกครองแบบ

ประชาธิปไตยและจะทำให้เศรษฐกิจของชาติไม่ตกต่ำดังเช่นการบริหารงานของคณะทำงานที่เป็นราชวงศ์ชั้นสูงเช่นแต่ก่อนที่ปิดหูปิดตาประชาชน มีการฉ้อฉลหลายประการ คณะราษฎรต้องการจะพัฒนาประเทศโดยเริ่มที่การให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสมอกัน และถือได้ว่าเป็นการแสดงความรักชาติ” อย่างหนึ่งซึ่งคนไทยทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องกระทำ แต่อย่างไรก็ดี คณะราษฎรยังคงให้ความสำคัญในสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างสูงสุด ดังจะเห็นได้จากอุดมคติ 10 ประการของคณะราษฎรข้อที่ 1 ที่ว่า ต้องให้มีพระเจ้าแผ่นดินตลอดไป

เหตุการณ์ในครั้งนั้น ส่งผลกระทบต่อเจ้านายชั้นผู้ใหญ่และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า หากจัดการกระทำของคณะราษฎรแล้วจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชนทั่วไปของประเทศ อีกทั้งมีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญก่อนหน้านั้นแล้ว ด้วยพระมหากษัตริย์คุณจึงทรงพระราชหัตถเลขาถึงผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารลงวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ทรงคำนึงถึงความสงบสุขและประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นใหญ่ แม้ว่าจะเป็นการลดทอนพระเกียรติยศก็ตาม ดังความตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้าเห็นแก่ความเรียบร้อยของประหารราษฎร ไม่อยากให้เกิดเสียเลือดเนื้อ กับทั้งเพื่อจัดการ โดยละม่อมละมัย ไม่ให้ขึ้นชื่อได้ว่าจลาจลเสียหายแก่บ้านเมือง และความจริง ข้าพเจ้าได้คิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงตามทำนองนี้ คือมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองตามพระธรรมนูญ จึงยอมรับที่จะช่วยเป็นตัวเชิดเพื่อคุมโครงการตั้งรัฐบาลให้เป็นรูปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งพระธรรมนูญโดยสะดวก เพราะว่าถ้าข้าพเจ้าไม่ยอมรับเป็นตัวเชิดนานาประเทศคงไม่ยอมรับรัฐบาลใหม่นี้ ซึ่งจะเป็นความลำบากยิ่งหลายประการ”

(อ้างถึงในไพโรจน์ ชัยนาม, 2519 -2520: 10)

แต่ในคณะราษฎรมีด้วยกันหลายกลุ่มย่อยที่มีความเห็นแตกต่างกัน ทำให้การดำเนินงานติดขัดไปบ้างเช่น การที่หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เสนอนโยบายเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างจากผู้อื่น กล่าวคือเห็นว่าควรจะพัฒนาประเทศได้นั้น จำเป็นต้องมีระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งแบบสหกรณ์ แต่หลายฝ่ายเห็นว่ามีลักษณะคล้ายสังคมนิยมมากเกินไป จึงไม่ได้รับการยอมรับในครั้งนั้น

เมื่อช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงในประเทศผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง การเปลี่ยนแปลง ด้วยสงครามจากภายนอกประเทศได้เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น เริ่มต้นจากลักษณะสำคัญของการ ปกครองภายใต้ผู้นำอย่างจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เชื่อมั่นว่าปัญหา ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งทางเศรษฐกิจและเอกราชอธิปไตยของไทยจะแก้ไขได้ด้วยลัทธิชาตินิยม ภายใต้ผู้นำตามทฤษฎี “มหาบุรุษ” มีคำขวัญว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” ภายใต้แนวคิดความเป็นไทยที่มี โครงสร้างของสังคมแบบใหม่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสถานการณ์ทั่วโลก สายชล สัตยานุรักษ์ (2545: 34) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “ความเป็นไทย” ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้มีผลให้การแบ่งชน ชั้นในสังคมน้อยลง ลักษณะความเป็นไทยแบบใหม่ที่เกิดขึ้นนี้เป็นที่ยอมรับในชนชั้นกลางที่นิยม ตามตะวันตก ต้องการให้เกิดความเสมอภาคโดยไม่เลือกชาติกำเนิด ทุกคนไม่ว่าจะชาติใดเมื่ออยู่ใน แผ่นดินไทยก็คือคนไทย และลัทธิชาตินิยมนี้พยายามทำให้เห็นความสำคัญของ “ชาติ” ที่เป็น ส่วนรวม ทำให้บุคคลมองข้ามผลประโยชน์ส่วนตัว ให้คิดถึงแต่ส่วนรวม พร้อมทั้งพัฒนาตนด้วย การทำตนให้มีประโยชน์ มีสัมมาอาชีพและวิถีชีวิตแบบสังคมอารยะ

บุคคลที่ดำเนินการดังกล่าวเคียงข้าง จอมพล ป.พิบูลสงครามตลอดเวลานั้นคือ พลตรีหลวง วิจิตรวาทการ ผู้มีผลงานบทเพลงปลุกใจจำนวนมาก พลตรีหลวงวิจิตรวาทการปฏิเสธแนวคิดเสรี นิยมหรือทุนนิยม รวมทั้งสังคมคอมมิวนิสต์โดยพยายามตั้งคณะกรรมการเมืองชื่อ “คณะชาติ” ในช่วง พ.ศ.2475 แม้ว่าจะไม่ได้รับการตอบรับ แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักการและนโยบายที่ว่า

“...อันว่าหลักของคณะชาตินั้น คือถือชาติเป็นสำคัญทำอะไรก็ต้องนึก ถึงคนทั้งชาติ ไม่พ่วงถึงเฉพาะผลประโยชน์ของพวกใดพวกหนึ่ง นโยบายอัน สำคัญคือพยายามรักษาอิสรภาพของชาติ และสมานชาติให้กลมเกลียวกัน...”

(วารสารดวงประทีป อ้างถึงในสายชล สัตยานุรักษ์, 2545: 41)

การแสดงออกถึงความรักชาติของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการนั้น ได้ส่งผ่านทางผลงานการ ละคร ดังที่วิจิตร รัชสิยานนท์ (2543) ได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับแรงบันดาลใจในการแต่งเพลงปลุกใจ ส่วนใหญ่โดยเฉพาะในเรื่องเลือดสุพรรณว่า เนื่องด้วยในช่วงปี พ.ศ. 2479 หลวงวิจิตรวาทการได้ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรเป็นคนแรกภายใต้บรรยากาศการเมืองที่เคร่งเครียด บ้านเมืองยังมีความสับสนวุ่นวาย และมีความต้องการพัฒนาที่ขับเคลื่อนอย่างเร่งด่วนในด้านเศรษฐกิจและ การเมือง ฉะนั้น งานด้านศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร การรับตำแหน่ง อธิบดีกรมศิลปากรนี้ สร้างความหนักใจให้กับหลวงวิจิตรวาทการเป็นอย่างมาก หน้าที่หลักของงาน

ด้านวัฒนธรรมคือ กล่อมเกลาคใจประชาชนในขณะที่ต้องต่อสู้กับปัญหาทางการเมืองกับการต่างประเทศ ทางผู้ทางหนึ่งที่คณะรัฐบาลในขณะนั้นเห็นว่าน่าจะนำพาประเทศผ่านพ้นวิกฤตต่างๆ เหล่านี้ได้คือ “ต้องสร้างความรักชาติให้เกิดขึ้นในหัวใจของคนไทยทุกคน” (เรื่องเดียวกัน, หน้า 20) ซึ่งการจะเสริมสร้างความรักชาตินี้เป็นหน้าที่โดยตรงของวัฒนธรรม อันที่จริงคนไทยมีความรักชาติอยู่ในตัวแต่ต้องการปลูกให้ตื่นขึ้นเท่านั้น ความรักชาติจะปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนทำแต่สิ่งที่ดีงามต่อบ้านเมือง มีความขยันขันแข็งในหน้าที่การงาน เกิดความรับผิดชอบที่จะช่วยให้ประเทศชาติให้รอดพ้นจากภัยทั้งหลาย แต่การที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้มีโอกาสแต่งเพลงและละครเกี่ยวกับความรักชาตินี้ กลับทำให้กลุ่มคนบางฝ่ายเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีแนวคิดชาตินิยมจนเกินไป ถึงขั้นถูกคุมขังในช่วงหนึ่ง อย่างไรก็ตาม พลตรีหลวงวิจิตรวาทการให้ความหมายของความรักชาตินี้ว่าคือ การรักและการป้องกันตนเองจากศัตรู รักสงบไม่รุกรานใครเช่นเดียวกับการถือหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่พยายามสร้างวิถีชีวิตตนให้พอเพียงกับการดำรงชีวิต อีกทั้งยังอธิบายว่า “ประเทศของเราเป็นประเทศเล็ก การปลูกใจให้คนรวมตัวกันเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาตินั้นเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง” การที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการเลือกใช้บทเพลงและละครเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังการรักชาตินั้น เพราะเห็นว่า การชื่นชอบบทเพลงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถบังคับได้ ต้องเกิดจากความสมัครใจของผู้ฟังเอง และการเรียนรู้ที่เกิดจากความพึงพอใจนั้น ประโยชน์ก็จะตกอยู่กับผู้เรียนเอง

แม้จะคนกล่าวว่า ผลงานของหลวงวิจิตรวาทการมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงครามเท่านั้น แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว ผลงานเขียน บทละคร บทเพลง ฯลฯ ของหลวงวิจิตรมีฐานคิดมาจากเรื่องราวในประวัติศาสตร์ทั้งเหตุการณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือพระปรีชาเกล้าหาญของบูรพกษัตริย์ไทย เช่นเดียวกับแนวพระราชดำริในการพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พยายามสร้างสรรค์ผลงาน จากข้อมูลที่มีหลักฐานจากประวัติศาสตร์ เช่นพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วง เป็นต้น พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้รับอิทธิพลจากพระราชนิพนธ์ภายใต้พระนามแฝงว่า อัสวพาหุ ซึ่งเป็นผลงานประเภทปลูกใจ ประกอบกับความชื่นชอบส่วนตัวในงานด้านประวัติศาสตร์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเอง ประกอบกับการประพันธ์ที่มีสนิยมสมัยใหม่ เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีโอกาสเดินทางไปดำรงตำแหน่งทูตต่างประเทศเป็นเวลาหลายปี และมีความสนใจด้านการแสดงอยู่ไม่น้อย และเมื่อมีโอกาสนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ร่วมเข้ากับการแสดงในรูปแบบต่างๆ จึงสามารถนำเสนอได้อย่างดีเยี่ยม และไม่ว่าจะนิพนธ์ด้วยเหตุผลใดก็ตาม เมื่อผลงานปรากฏสู่สายตาผู้ชมแล้ว ผู้ชมนั้นเองที่จะเป็นผู้ตัดสินคุณค่าของงานชิ้นนั้น ซึ่งผลก็คือ ได้รับการตอบรับที่ดีมาก ผลที่ได้จากการเผยแพร่

ประชาสัมพันธงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการจึงไม่เพียงแต่มีความสุขเท่านั้น ยังได้สอดแทรกคติเตือนใจหลายประการให้กับคนไทยได้รู้จักตนเอง รักและหวงแหนแผ่นดิน ทำดีเพื่อประเทศชาติของเรา ฉะนั้น อาจวิเคราะห์ได้ว่า ถึงแม้ผลงานของท่านจะเป็นไปตามคำสั่งของรัฐบาล แต่โดยส่วนตัว พลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีความนิยมในความเสียดสีเพื่อชาติของบรรพบุรุษเหล่านั้นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ บทเพลงของหลวงวิจิตรวาทการยังให้ความสำคัญกับ “การรวมชาติไทย” ที่ไม่ว่าจะเป็นคนเชื้อชาติใด ที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินไทยก็ยอมเป็นคนไทย อาจเป็นเพราะด้วยความเชื่อว่าคนไทยทุกกลุ่มชนล้วนแล้วแต่ถอยร่นลงมาจากทางภาคเหนือด้วยกันทั้งสิ้น ได้ร่วมกันต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆมาด้วยกัน รวมทั้งชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยในขณะนั้นก็ถือว่าเป็นคนไทยด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ยังมีนักดนตรีอีกกลุ่มหนึ่งที่สร้างสรรค์บทเพลงปลุกใจในช่วงเวลาเดียวกันนี้ นั่นคือวงดนตรีสุนทราภรณ์ การก่อตั้งวงดนตรีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นวงดนตรีประจำสถานีของกรมโฆษณาการที่ดำเนินการ โดยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในปีพ.ศ. 2482 (ใช้ชื่อว่าวงดนตรีกรมโฆษณาการ) ดังนั้น เนื้อหาของบทเพลงทั้งหมดจึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล บทเพลงที่ได้รับความนิยมส่วนใหญ่ของสุนทราภรณ์เป็นเพลงที่แสดงถึงความรัก ความงามของธรรมชาติมากกว่าปลุกใจให้ฮึกเหิมรักชาติ เพลงปลุกใจที่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงแรกจึงเป็นเพลงที่อัญเชิญเนื้อร้องมาจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เน้นความสามัคคี ไม่แก่งแย่งชิงดีกัน ให้ร่วมมือร่วมใจกันแสดงให้นานาชาติเห็นถึงศักยภาพของคนชาติไทย จากนั้นจึงมีบทเพลงที่แต่งขึ้น โดยกวีและนักประพันธ์ของสุนทราภรณ์เองซึ่งมีเนื้อหาส่งเสริมนโยบายของรัฐ เช่นบทเพลงที่มีเนื้อหาให้ร่วมมือกันประหยัด งดซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยจากต่างประเทศ

แม้ว่าจะไม่มีการศึกษาว่า ผู้ประพันธ์และผู้ถ่ายทอดของสุนทราภรณ์มีความรู้สึกรักชาติมากน้อยเพียงไร แต่สิ่งที่แสดงออกอย่างชัดเจน คือมีความศรัทธาและเชื่อมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ของครุเอื้อ สุนทรสนาน อดีตนักเรียน โรงเรียนพรานหลวงแฝงอยู่ในบทเพลง ดังที่ ไพบูลย์ สำราญภูติ กล่าวไว้ว่า “ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับรัชกาลที่ 6 ครุเอื้อ ทำให้ได้ทุกสิ่ง” (สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2555) ความรักชาติของวงดนตรีสุนทราภรณ์จึงมีลักษณะพิเศษ 2 ลักษณะคือความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ และยึดมั่นในแนวทางของผู้นำประเทศในขณะนั้นว่า จะพาบ้านเมืองไปสู่ความเป็นอารยะ ทัดเทียมนานาชาติได้อย่างเต็มภาคภูมิ

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังมีกลุ่มคนไทยในต่างประเทศที่มีความคิดเห็นแตกต่างเกี่ยวกับการเข้าร่วมกับกองทัพญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม คือกลุ่มเสรีไทยที่มีทั้งในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่มีวิธีดำเนินการที่ต่างกัน แต่อยู่ภายใต้ความคิดเห็นเดียวกันนั่นคือ ต้องการให้ประเทศไทยมีอธิปไตยและเอกราช ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของญี่ปุ่น ดำเนินการบริหารประเทศร่วมกับชาติตะวันตกที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย และสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดคือเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความเป็นเอกราชและอธิปไตยรัฐบาลและประชาชนทั้งในและต่างประเทศจึงมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังมีความคิดเห็นของพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ที่เคยทรงงานด้านบริหารในตำแหน่งสำคัญของบ้านเมืองมากมาย ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาไว้ซึ่งอธิปไตยของชาติไทย อาทิ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นชาติและการดำรงอยู่ของความเป็นไทยไว้ว่า การรักษาชาติเอกราชของไทยไว้ จำต้องเล็งเห็นถึงการประสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองกับชาติอื่นๆ แต่มิได้รวมถึงด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วิถีและวิถีคิดแบบไทยๆ ทั้งหมด ด้วยสมเด็จพระยาฯ ดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระชนมายุตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผ่านช่วงเวลายุ่ยกทางการเมืองทั้งในและระหว่างประเทศหลายครั้ง เช่น ในช่วงที่ไทยต้องเสียดินแดนและสิทธิทางการทูต ทางศาลให้กับชาติตะวันตก สงครามโลกครั้งที่ 1 เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ทรงเห็นว่า สิ่งสำคัญที่จะทำให้บ้านเมืองอยู่รอดนั้น คนไทยต้องรู้จักปรับตัวคิดถึงผลได้ผลเสียในประโยชน์ต่างๆ อีกทั้งยังกล่าวถึงการประสานวัฒนธรรมความเป็นไทยกับชาติอื่น หากแต่จำเป็นต้องรักษาแก่นแท้ความเป็นไทยแบบดั้งเดิมไว้ จากที่แสดงในผลงานความเชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ภาษา หรือศิลปะบางส่วน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพมักจะทรงปรึกษากับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์อยู่เสมอ แม้คราวที่เสด็จประทับ ณ ต่างประเทศ เช่น เรื่องการปรับปรุงภาษา เรื่องงานศิลปะเช่น การสร้างวัดเบญจมบพิตรที่เป็นหินอ่อนอันมีเป้าหมายหลักเพื่อการทำนุบำรุงศาสนาโดยไม่ทรงยึดติดความเป็นไทยแท้แบบดั้งเดิม แต่ทรงพยายามนำส่วนที่ดีของวัฒนธรรมอื่นๆ มาปรับใช้เพื่อสร้างความเป็นอารยะและเพื่อความอยู่รอดของประเทศ ทรงให้ความสำคัญกับ “อุปนิสัย “หรือ “คุณธรรม” ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการคือ “ความจงรักภักดีในอิสราภของชาติ ความปราศจากวิหิงสาและความฉลาดในการประสานประโยชน์” การประสานประโยชน์นี้คือ การประสานทั้งจากคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ วัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างชาติเพื่อนำเฉพาะสิ่งที่ดีงามมาพัฒนาบ้านเมือง นอกจากนี้ยังพยายามลดความขัดแย้งของ “ชาติไทย” โดยมักใช้คำว่า

“เมืองไทย” ที่หมายรวมถึงเชื้อชาติด้วย (สายชล สัตยานุรักษ์ ,2548 : 8) เช่นเดียวกับพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงให้ความสำคัญกับคำว่า “เมืองไทย” ที่สร้างอัตลักษณ์ของลักษณะกลุ่มคน การปกครอง วัฒนธรรมที่เหมือนกันมากกว่าเชื้อชาติ ดังที่ ม.ล.ปนัดดา ดิศกุล กล่าวไว้ในปาฐกถาเสาสหลักแห่งแผ่นดิน เรื่องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2555 ว่า แนวทางในการทำงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ว่าด้วยความสามัคคี เกิดจากการคำนึงถึงการปรับใช้ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นควบคู่ไปกับการควบคุมจากส่วนกลาง นั่นคือ

*“วัฒนธรรมเท่านั้นที่จะเป็นยาวิเศษแก้ปัญหายุ่งยากอย่างได้หมด
วัฒนธรรมประเพณีจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย ความต่างพร้อมต่อสังคม
แน่นอน ประเพณีวัฒนธรรมจะทำให้ผู้คนมีความเป็นสุภาพชน ความรักใคร่
ปรองดอง มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าหากัน”*

จะเห็นได้ว่า ความรักชาติในช่วงเวลานี้มีความแตกต่างหลากหลายตามความคิด ความเชื่อของแต่ละพระองค์ แต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มชน ได้แก่

- พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการรักษาเอกราชและอิสรภาพของชาติเป็นสิ่งสำคัญ อันประกอบด้วยความสามัคคี มีน้ำใจ และทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริต บำรุงความเจริญของบ้านเมือง และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์แก่ส่วนตัว
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเห็นว่าการรักษาชาติประกอบด้วย 3 ประการที่สำคัญคือ ความจงรักภักดีในอิสรภาพของชาติ ความปราศจากวิหิงสา (ไม่เบียดเบียน) และความฉลาดในการประสานประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองกับต่างประเทศ อีกทั้งการรวมชาติระหว่างคนในประเทศด้วยประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วิถีและวิถีคิดแบบไทยๆ
- กลุ่มคณะราษฎร ให้ความสำคัญกับการปกครองแบบประชาธิปไตย การที่ประชาชนมีสิทธิเสมอภาคกัน มีอิสระในการดำเนินกิจการต่างๆ และความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์
- กลุ่มกบฏบวรเดชมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์
- หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันของประชาชนในประเทศ เช่นการจัดการระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์
- จอมพล ป.พิบูลสงคราม สนับสนุนให้ประชาชนดำเนินวิถีชีวิตแบบอารยะ โดยยึดถือลัทธิชาตินิยมและ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

- พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เน้นการรวมชาติไทย และเสริมสร้างความรักชาติด้วยจิตใจของผู้คนในสังคม ไม่ใช่ทำตามคำสั่งเท่านั้น ทำสิ่งที่ดีต่อบ้านเมือง รักผิชอบการทำงานของตน
- ครูเอื้อ สุนทรสนาน (วงดนตรีสุนทราภรณ์) ยึดมั่นในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และทำตามนโยบายของผู้นำประเทศ (รัฐนิยม)
- กลุ่มเสรีไทย ต้องการให้ประเทศไทยมีอธิปไตยและเอกราช ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของญี่ปุ่น ดำเนินการบริหารประเทศร่วมกับชาติตะวันตกที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย และสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดคือเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์

สรุปได้ว่า ความรักชาติของยุคสมัยนี้คือ การรักษาไว้ซึ่งเอกราชในด้านการปกครองโดยคนไทยด้วยกันเท่านั้น แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินไปแบบประชาธิปไตยของตะวันตก เพื่อจะได้รับเกียรติแบบประเทศเอกราชทั่วไป มิใช่อาณานิคมของผู้ใด อีกทั้งจะทำให้การติดต่อค้าขายได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น และยังเมื่อประชาชนมีวัฒนธรรมแบบอารยะด้วยแล้ว ย่อมเป็นเครื่องแสดงความเจริญให้นานาชาติเห็นว่า ประเทศไทยแตกต่างจากประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค เพราะได้รับการพัฒนาตามแนวทางของหลักสากลภายใต้แนวคิดของผู้นำในขณะนั้น แต่หากว่าแนวคิดดังกล่าวได้ดำเนินไปด้วยการรู้จักประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน ระหว่างความคิดแบบใหม่กับความคิดแบบเก่า ตะวันตกกับตะวันออกได้อย่างกลมกลืนแล้ว สังคมไทยคงจะได้รับการพัฒนาเป็นประเทศอารยะที่มีแต่ความเข้าใจ ไม่มีเหตุใดให้คนไทยแตกแยกทางความคิดกันดังเช่นในปัจจุบัน (พ.ศ. 2555)

เมื่อพิจารณาความยั่งยืนของแนวทางการปฏิบัติตามคำสั่งของท่านผู้นำแล้วจะพบว่าแตกต่างจากการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ กล่าวคือในช่วงต้นของยุคสมัยยังคงปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่พระมหากษัตริย์เป็นคั้งสมมติเทพ แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับพยายามให้ประชาชนปกครองตนเองด้วยการปกครองแบบประชาธิปไตยเพื่อให้แต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงเห็นความสำคัญในการพัฒนาคนให้ปกครองตนเองมากกว่าการปฏิบัติตนตามคำสั่งของผู้ปกครองดังเช่นในอดีต และต่อมาคือรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ด้วยเหตุที่ยังทรงพระเยาว์และกำลังทรงศึกษาในต่างประเทศ ประกอบกับเกิดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สร้างความระส่ำระสายต่อจิตใจของประชาชนเป็นอย่างมาก หลายฝ่ายยังให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในลักษณะของความเป็นสัญลักษณ์และเป้าหมายในการดำเนินงานต่างๆ เพื่อปกป้องสถาบัน และเอกราชของประเทศ แต่บางฝ่ายเช่นรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามได้

กำหนดให้มีผู้นำในมิติใหม่ คือผู้นำทางการเมืองการปกครองแทนผู้นำทางด้านจิตใจดังเช่น พระมหากษัตริย์ในการบริหารบ้านเมืองยามสงคราม การปกครองด้วยการเมืองดังกล่าวก่อให้เกิด แนวทางการปฏิบัติและวิถีชีวิตแบบใหม่มากมาย แต่เป็นการปฏิบัติของประชาชนตามคำสั่งของ ผู้นำเท่านั้น มิได้เกิดจากเบื่องลือกแห่งความรักและศรัทธาต่อศูนย์รวมจิตใจซึ่งก็คือ พระมหากษัตริย์ ดังเช่นในกาลก่อน ทำให้แนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบผู้นำทางการเมืองนี้มีปรากฏเพียงช่วง ระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการสวมหมวก การประกอบอาชีพเพื่อตอบสนองทางเศรษฐกิจ เพียงอย่างเดียว ซึ่งต่างจากการดำเนินชีวิตที่มีแรงบันดาลใจจากการกระทำเพื่อถวายแด่องค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

4.2.3 ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ. 2489 – 2519)

ยุคสมัยนี้อยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็น ช่วงเวลาที่ประเทศต่างๆทั่วโลกเร่งฟื้นฟูบูรณะประเทศจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเสร็จสิ้นลงในปี พ.ศ. 2488 และกำลังดำเนินเข้าสู่ภาวะสงครามเย็น หรือสงครามเศรษฐกิจ ประเทศในภูมิภาคเอเชีย เริ่มมีการปรับตัวตามภาวะดังกล่าวเช่นกัน โดยดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของตนให้เป็นระบบทุน นิยมตามแบบตะวันตกมากขึ้น สำหรับประเทศไทย ได้ริเริ่มนโยบายการพัฒนาให้เป็นไปตาม กระแสโลกเช่นกัน ด้วยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 มุ่งเน้นเร่งรัด การผลิตแบบอุตสาหกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าจำนวนมากของตลาดโลก การต่อสู้ แข่งกันกับนานาชาติจึงมิได้เป็นเรื่องการศึกษาสงครามอีกต่อไป แต่เป็นเรื่องการแข่งขันทางเศรษฐกิจ มากยิ่งขึ้น

ระบบเศรษฐกิจของไทยในขณะนั้นยังคงอยู่ในความดูแลของรัฐบาลซึ่งมีสมาชิกส่วนใหญ่ เป็นทหารที่ควบคุมอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ จึงสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่ม “ปัญญาชน” ที่ได้รับการศึกษาระดับสูงทั้งจากในและต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้มีความรู้เรื่องประชาธิปไตย สิทธิและหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี มีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ทางการเมืองที่แตกต่างจากรัฐบาลตามวิถีทางประชาธิปไตย ในบางครั้งจึงได้รับการตอบโต้ที่ รุนแรงจากภาครัฐ เช่นในกรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในยุคนี้ จึงมีความหมายแตกต่างไปจาก อดีตที่พยายามให้ผู้ฟังเชื่อถือและปฏิบัติตามคำแนะนำตามเนื้อร้องที่ปรากฏไว้ในบทเพลง เช่นให้ เสียสละชีวิต ร่วมมือกันทำงาน หรือการใช้สินค้าไทย ฯลฯ แต่บทเพลงในยุคสมัยนี้มีเนื้อหากระตุ้น

ให้ผู้ฟังได้ถูกคิด และตระหนักด้วยตนเองถึงความสำคัญของความถูกต้องดังงามที่จะทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง และไม่มีบทเพลงที่ชี้แนะการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างสังคมอารยะอีกต่อไป นอกจากนี้ บทเพลงในช่วงเวลานี้ยังมีท่วงทำนองที่แตกต่างไปจากเดิม คือจากบทเพลงปลุกใจในยุคก่อนมักมีจังหวะรวดเร็ว เร้าใจ กลายเป็นบทเพลงที่มีความนุ่มนวล อ่อนหวานจูงใจผู้ฟังให้คล้อยตาม อีกทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นองค์ผู้พระราชนิพนธ์ ผู้ประพันธ์เนื้อร้อง และทำนอง รวมทั้งผู้เรียงเรียงเสียงประสาน หน่วยงานเจ้าของบทเพลงหรือนักร้อง ล้วนเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ชื่อเสียงและความนิยมของประชาชนต่อบทเพลงเหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

4.2.3.1 เริ่มต้นสงครามเย็นกับ “ทุนนิยมโดยรัฐ”

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 – 2488) ที่ผ่านมา ระบบเศรษฐกิจของไทยดำเนินไปภายใต้นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม หรือนโยบายเศรษฐกิจแบบรัฐนิยม โดยรัฐพยายามกีดกันชาวต่างชาติไม่ให้มีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศมากนักด้วยการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจแข่งขันกับธุรกิจของชาวต่างชาติ บุคคลที่มีบทบาทในวิสาหกิจเหล่านั้นจึงกลายเป็นผู้นำอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมืองของประเทศ ซึ่งได้แทรกแซงระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใน 4 ลักษณะคือ

- การผูกขาดการค้าข้าวและกิจการต่อเนื่องเช่น การขนส่ง
- การผูกขาดธุรกิจนำเข้าและส่งออกโดยผูกขาดการค้าสินค้านั้นแต่ผู้เดียวและยังเปิดสาขาไปทั่วประเทศ
- การเข้าจัดตั้งและดำเนินธุรกิจธนาคารแม้ว่าภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จะอนุญาตให้เปิดธนาคารมากขึ้น เพราะต้องการระดมเงินทุนเพื่อสั่งซื้อข้าวและสินค้านำเข้าเพื่อการส่งออก
- รัฐจัดตั้งธุรกิจอุตสาหกรรมเช่น ยาสูบมาดำเนินการเอง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงปี พ.ศ. 2490 – 2500 ประเทศต่างๆทั่วโลกแบ่งเป็น 2 ฝ่ายอย่างชัดเจน คือฝ่ายเสรีนิยมและสังคมนิยม ประเทศไทยเริ่มดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจกับประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำฝ่ายเสรีนิยมมากขึ้น เพราะต้องการป้องกันการคุกคามจากประเทศที่มีการปกครองแบบสังคมนิยมที่กำลังขยายตัวมากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยในปี พ.ศ. 2493 มีการลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคนิค เริ่มจากการกู้เงินจากองค์กรต่างประเทศเพื่อการสร้างสาธารณูปโภค เช่นระบบการชลประทาน งานวิจัยทางการเกษตร และลดการกีดขวางทางการค้าระหว่างกัน โดยเฉพาะเรื่องภาษี ทำให้ไทยได้รับผลประโยชน์หลายด้านจากนโยบายดังกล่าว ต่อมาสหรัฐอเมริกาได้พยายามเข้ามาลงทุนในประเทศไทย มีผลให้รัฐบาลไทย

ประกาศพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและบริษัทต่างชาตินำเงินมาลงทุน นโยบายฉบับนี้ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายทุนนิยมโดยรัฐมาเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมของเอกชน ชนชั้นนำในประเทศไทยหลายกลุ่มได้รับผลประโยชน์จากพระราชบัญญัตินี้ โดยจัดตั้งบริษัทส่วนตัวและได้รับผลประโยชน์โดยตรงมากมายจากรัฐภายใต้นโยบายดังกล่าว หรือการใช้ประโยชน์จากอิทธิพลทางการเมืองของตนเองแลกเปลี่ยนกับการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ประกอบการ เพื่อสิทธิในการคุ้มครองเพื่อดำเนินการทางธุรกิจ

ในช่วงเวลาดังกล่าว มีการจัดตั้งหน่วยงานรัฐวิสาหกิจเกิดขึ้น 141 แห่ง จึงเรียกเศรษฐกิจยุคนี้ว่า “ทุนนิยมโดยรัฐ” (State Capitalism) สังคมไทยได้เกิดกลุ่มอำนาจที่ครอบคลุมทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ได้แก่กลุ่มชอชราชครู (จอมพลผิน ชุณหะวัณ) และกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ซึ่งก่อตั้งและควบคุมกิจการรัฐวิสาหกิจไว้ทั้งหมด ทั้งการสร้างวิสาหกิจส่วนตัวและการคุ้มครองธุรกิจของพ่อค้าอื่นๆ ทำให้เกิดลักษณะธุรกิจแบบใหม่ คือการเชิญพ่อค้าท้องถิ่นเชื้อสายจีนเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีอำนาจในกิจการใหม่เหล่านั้นในตำแหน่งกรรมการบริษัทด้วย ผลตอบแทนสูง การปรับตัวนี้ก่อให้เกิดความได้เปรียบของบางกลุ่มธุรกิจอย่างรวดเร็ว อีกทั้งมีนโยบายการส่งเสริมการสะสมทุนของชนชั้นกลาง ฉะนั้น การดำเนินการเช่นนี้จึงไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่เท่าที่ควร เพราะเป็นการสร้างกลุ่มอำนาจใหม่ที่ขัดแย้งกับแนวคิดเรื่องนโยบายเศรษฐกิจแบบรัฐนิยมที่ต้องการกำจัดพ่อค้าต่างชาติให้ออกไปจากประเทศไทย (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551: 108 – 112)

การเมืองการปกครองในประเทศช่วงนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการตั้งพรรคการเมือง และการจัดการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันกันอย่างมากระหว่างนักการเมืองฝ่ายเสรีนิยมกับฝ่ายอนุรักษนิยม มีการสถาปนารัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2489 ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่เป็นเสรีนิยมและการประนีประนอมกับฝ่ายอนุรักษนิยม ท่ามกลางความผันผวนทางการเมืองได้เกิดเหตุวิปโยคและความสูญเสียครั้งใหญ่ จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคตอย่างกะทันหันด้วยพระแสงปืน ณ พระที่นั่งบรมพิมานในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 การสูญเสียในครั้งนั้น ได้สร้างความโศกเศร้าให้กับประชาชนทั่วทั้งประเทศเป็นอย่างมาก เพราะพระองค์เปรียบเสมือนศูนย์รวมดวงใจของทวยราษฎร์ หากย้อนกลับไปครั้งแรกที่พระองค์เสด็จกลับเมืองไทย ในปี พ.ศ. 2480 นั้น เล่ากันว่าเป็น การปลุกความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ยังรากลึกในสังคมไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศขาดองค์พระประมุขมากกว่า 3 ปี อีกทั้งทรงเป็นเจ้านายองค์เล็กๆที่น่ารัก น่าเอ็นดู เสด็จมาพร้อมพระ

อนุชาที่ประคองฝ่าฝืนที่ทรงมีพระฉายาใหม่ว่า “เจ้าฟ้าแว่น” หรือ “ท่านแว่น” ทำให้ประชาชนมีความเบิกบานใจ เพิ่มความรัก ความเทิดทูนในพระองค์มากยิ่งขึ้นเท่าทวีคูณ (อำภา เกิดหาญ, 2548) ความรักความสามัคคีของประชาชนกลับมารวมกันอีกครั้งที่องค์พระมหากษัตริย์

ในช่วงเวลาดังกล่าว วงดนตรีสุนทราภรณ์ยังคงทำหน้าที่สร้างสรรค์บทเพลงปลุกใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะผลกระทบกับประชาชนในด้านเศรษฐกิจ มีวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างลักษณะนิสัยของคนไทยเรื่องการประหยัด ใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็น ในขณะที่เดียวกัน ประชาชนต้องมีความสุขในการใช้ชีวิต รู้จักหน้าที่ของตนเพื่อสร้างความสมดุลในการดำเนินชีวิตท่ามกลางภาวะสงครามเย็นหรือ สงครามเศรษฐกิจที่กำลังคุกคามไปทั่วโลก ดังเช่นในบทเพลง **ไทยเพื่อไทย** (ภาคผนวก: 541) ของวงดนตรีสุนทราภรณ์ ที่ว่า

“ไทยทำไทยใช้เอง มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป
หากไทยไม่ช่วยไทยก็แล้วใครจะมาช่วยเรา
ไทยเพื่อไทยอุดหนุนไทยไทยพวกเรา”

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาเดียวกัน ยังมีบทเพลงจากผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการซึ่งถือเป็นผลงานในยุคที่ 2 ของผู้ประพันธ์ เรียกว่า ยุค “คณะละครวิจิตรศิลป์” เปิดแสดงระหว่างปี พ.ศ. 2490 – 2492 เป็นคณะละครที่หลวงวิจิตรตั้งขึ้นเองเปิดการแสดงรวม 10 เรื่อง หลวงวิจิตรได้รวบรวมเงินทุนที่มีในช่วงที่ออกจากราชการในข้อหาอาชญากรรมสงครามระหว่างที่เป็นรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ ณ ประเทศญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามพลตรีหลวงวิจิตรวาทการจึงต้องลาออกจากราชการออกมาตั้งคณะวิจิตรศิลป์ เล่นเองบ้างในบางครั้ง หรือนำลูกศิษย์เก่ามาร่วมงาน มีหลานสาวคนหนึ่งเป็นผู้แสดงนำ แต่เนื่องจากเป็นระยะที่เศรษฐกิจตกต่ำอีกทั้งมีการนำภาพยนตร์ต่างประเทศเข้ามาฉาย ทำให้การแสดงต่างๆ ในประเทศจึงต้องหยุดชะงักลงเนื่องด้วยรายได้ไม่เพียงพอ ช่วงนี้พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้แต่งละครมาอีกประมาณ 10 เรื่อง อาทิ ดาบแสนเมือง (พ.ศ. 2490) ชนะมาร (พ.ศ. 2490) เจ้าหญิงกรรมกร (พ.ศ. 2490) โชคชีวิต (พ.ศ. 2492) เป็นต้น โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสามัคคี กระตุ้นให้คนไทยมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยเหลือกัน พร้อมทั้งกล้าเผชิญกับความลำบาก ซึ่งในภาวะปัญหาเช่นนั้น ความสามัคคีจึงมิได้หมายถึงการร่วมกันขับไล่ศัตรูเท่านั้น ยังกล่าวรวมถึงปัญหาความไม่เข้าใจกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขของคนไทยด้วยกัน อีกทั้งมีเนื้อหาที่วิงวอนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองพระมหากษัตริย์ และประเทศไทยให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งมวล หลังจากนั้น พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้เดินทางในฐานะทูตไทย

เข้าประจำในหลายประเทศในยุโรปและได้ประพันธ์บทละครชุดสุดท้าย คือชุดอนุภาพที่มีบทเพลงไทยสากลประกอบมากมายดังจะได้กล่าวต่อไป

4.2.3.2 ละครชุดอนุภาพกับความรักชาติที่เปลี่ยนไป

บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้มีไม่มากนักแต่โดยมากให้ความหมายที่แตกต่างไปจากเดิมคือ จากการแสดงถึงความรักชาติที่ต้องเสียสละชีวิตมาเป็นความรักชาติที่ต้องใช้ปัญญาเพื่อแสวงหาหนทางให้ประเทศไทยดำรงอยู่ได้ภายใต้ภาวะเศรษฐกิจ และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของโลก บทเพลงส่วนหนึ่งที่มีเนื้อหาดังกล่าวในยุคสมัยนี้มาจากละครชุดสุดท้ายของหลวงวิจิตรวาทการคือ ละครชุดอนุภาพ ประพันธ์ขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2497 – 2500 ในขณะที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการเดินทางไปประจำที่ประเทศสวีเดน ออสเตรเลีย และยูโกสลาเวีย ในช่วงเวลานี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายฟื้นฟูวัฒนธรรม จึงมีคำสั่งให้หลวงวิจิตรวาทการทำละครปลุกใจให้คนไทยรักชาติ ภูมิใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเอง การประพันธ์บทละครในช่วงนี้จึงมีเป้าหมายในการประพันธ์อย่างชัดเจน คือเพื่อเสริมสร้างให้เกิดทัศนคติรักแผ่นดินเกิด และลดความขัดแย้งในสังคม มุ่งหวังในการสร้างสังคมที่ดีตามคำเชิญชวนของรัฐบาล ละครในช่วงนี้มีด้วยกัน 4 เรื่องล้วนขึ้นต้นด้วยคำว่าอนุภาพ ได้แก่ อนุภาพพ่อขุนรามคำแหง (2497) อนุภาพแห่งความเสียสละ (2498) อนุภาพแห่งความรัก (2499) และอนุภาพแห่งศีลสัตย์ (2500) แสดงโดยนักแสดงของกรมศิลปากร

ละครเรื่องอนุภาพพ่อขุนรามคำแหง ออกแสดงครั้งแรกเมื่อ 31 มกราคม พ.ศ.2497 เป็นเรื่องราวของบูรพมหากษัตริย์ไทยที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง คือพ่อขุนรามคำแหง ปกครองเมืองสุโขทัยแบบพ่อปกครองลูก ทรงสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ เข้มแข็งให้กับประเทศ ด้วยพระเมตตาของพระองค์ยังทำให้ศัตรูที่เคยคิดปลงพระชนม์คือ สามศร หันกลับมาสวมวิกัดี เสียสละเพื่อพระองค์และชาติไทย บทเพลงที่ใช้ประกอบละครเรื่องนี้ได้แก่ เพลงอธิษฐาน เพลงเพื่อนไทย เพลงต้นตระกูลไทย เพลงเสียงระฆัง เพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว บทเพลงที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับบริบทสังคมในขณะนั้นที่เริ่มต้นเห็นความสำคัญของทรัพยากรที่มีในประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งในกับระบบเศรษฐกิจ คือเพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว (ภาคผนวก: 545) “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว แผ่นดินของเรานี้แสนอุดมสมบูรณ์” เพราะเป็นการแสดงถึงสภาพความอุดมสมบูรณ์ของไทยเมื่อหลายร้อยปีก่อน ซึ่งทำให้ผู้ฟังตระหนักถึงความคุณประโยชน์ของผืนแผ่นดินที่มีมาช้านาน และคำนึงถึงหน้าที่ที่คนรุ่นปัจจุบันควรปฏิบัติเพื่อรักษาทรัพยากรบนผืนแผ่นดินที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอน เป็นที่พึ่งพิงของประชาชนคนไทยตลอดมา อีกทั้งสอดคล้องกับ

การระลึกถึงการตอบสนองความต้องการพึ่งพาเศรษฐกิจภายในประเทศในขณะที่เศรษฐกิจโลกมีปัญหามากมาย เช่นเดียวกับเพลงไทยเพื่อไทย ของวงดนตรีสุนทราภรณ์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในปีต่อมา พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้ประพันธ์บทละครเรื่อง อานุภาพแห่งความเสียสละ ขณะประจำอยู่ที่กรุง Borne เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2478 นำออกแสดงครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เมื่อ สิงหาคม พ.ศ. 2498 เรื่องราวในเรื่อง อานุภาพแห่งความเสียสละ เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับเรื่อง อานุภาพพ่อบุญรามคำแหง แต่เป็นเรื่องของพ่อบุญเม็งรายแห่งกรุงลานนา ที่ได้รวบรวมอาณาจักรทางเหนือด้วยวิธีการทางการทูต มิใช่การรบเพราะพ่อบุญเม็งรายถือว่า ต่างเป็นคนไทยด้วยกัน ไม่ว่าจะชื่อว่าไทยแบบใด ก็ถือได้ว่าเป็นคนไทยด้วยกันทั้งสิ้น ประกอบกับความเชื่อของพ่อบุญเม็งรายที่ว่า ความเสียสละจะสามารถนำพาบ้านเมืองให้รุ่งเรือง บางช่วงในเรื่องได้กล่าวถึงนายทหารคนสนิทที่เกือบทำผิดต่อหน้าที่เพราะความรักแบบหนุ่มสาว แต่ด้วยพระราชดำริสเดือนทำให้ทหารผู้นั้นตัดสินใจสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง บทเพลงประกอบในบทละครเรื่องนี้คือ เพลงขออุทิศ เพลงไทยผูกมิตร เพลงมนโน้ม เพลงวิญญูณาบรรพชน เพลงพุทธบูชา บทเพลงจากละครเรื่องนี้ทั้งหมด ได้กล่าวถึงความกล้าหาญและเสียสละของบูรพกษัตริย์ วิจารณ์ วีรสตรีซึ่งมีมากมายเมื่อครั้งอดีต ที่ต่างกอบกู้บ้านเมืองเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราชของชาติไทย ในช่วงเวลานี้ จิตใจของประชาชนคนไทยต้องการที่พึ่งพิง ต้องการศูนย์รวมดวงใจคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หากยังทรงพระเยาว์ จึงเสด็จกลับไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ บทเพลงเหล่านี้ได้สร้างความระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เคารพรักของประชาชนไทย นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่กล่าวถึงความสำคัญของความสามัคคีที่คนไทยทุกคนต้องร่วมมือกัน เพื่อนำพาประเทศให้ปลอดภัยจากเรื่องราวเลวร้ายทั้งปวง ซึ่งนั่นอาจหมายถึงรวมถึงเรื่องการฝ่าฝืนภาวะทางเศรษฐกิจที่กำลังเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศในขณะนั้นได้ด้วย

จากนั้น พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้ประพันธ์บทละครและบทเพลงประกอบ เรื่อง อานุภาพแห่งความรัก ซึ่งประพันธ์เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2499 บางบทเพลงได้ดัดแปลงคำร้องมาจากอุปรากรเรื่องลาโบเอม แสดงถึงความวิริยะอุตสาหะของบรรพบุรุษไทยในการก่อตั้งราชอาณาจักรไทยในดินแดนแห่งนี้ บทเพลงที่มีความหมายถึงความรักชาติ ได้แก่เพลง **ไทยสามัคคี** (ภาคผนวก: 548) “*ไทยดำรงอยู่คงเป็นไทย ด้วยน้ำใจสามัคคี*” เรื่องสุดท้ายคือ เรื่องอานุภาพแห่งศีลสัตย์ ประพันธ์ปี พ.ศ. 2500 กล่าวถึงบรรพชนไทยที่รักษาบ้านเมืองไว้ให้คนรุ่นหลังต่างมีค้ำเป็นอาวุธเพื่อต่อสู้กับศัตรู ดังที่ปรากฏในเพลงดาบ (ภาคผนวก: 548) ว่า “*ทางข้างคนเราฟัน ข้างสันเรา ฟาด บรรพชนเราสามารถ ไทยนี้ชาติชาติ*” แม้ว่าในปัจจุบัน จะไม่มีการใช้ดาบเพื่อต่อสู้ข้าศึกศัตรู

อีกต่อไป แต่คนไทยยังจำเป็นต้องมีอาวุธต่อสู้กับศัตรูภายนอก ซึ่งเป็นหน้าที่ของคนรุ่นใหม่ต้องแสวงหาอาวุธและวิธีการเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองของเราต่อไป

เรื่องราวจากชุดละครอนุภาพทั้ง 4 นี้แม้ว่าจะประพันธ์ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันแต่กลับมีแสดงเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งการระลึกถึงองค์บูรพกษัตริย์ไทย ความเสียสละ ความสามัคคีของประชาชนชาวไทยในการต่อสู้ข้าศึกศัตรู ความรักความปรารถนาดี ความรู้สึกสุขใจ อบอุนใจที่ได้อยู่ในบ้านเกิดเมืองนอนที่มีสังคมวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธาต่อคุณงามความดี เช่นเดียวกัน เหตุหนึ่งที่ทำให้เนื้อหาของบทเพลงมีแนวทางดังกล่าว อาจเป็นเพราะผู้ประพันธ์คือ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีช่วงชีวิตในต่างประเทศหลายปี หากแต่ยังคงรู้สึกผูกพันกับบ้านเมืองไทยและต้องการให้เกิดความสงบสุขในช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งต่างๆ

ในช่วงเวลาเดียวกัน ยังมีบทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์บทเพลงหนึ่งที่ยังคงนำมาใช้กันจนปัจจุบัน มีเนื้อหาให้คนไทยทุกคนไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่รู้จักประพาดิตนตามหน้าที่ นั่นคือเพลง *หน้าที่เด็ก* (ภาคผนวก: 549) ประพันธ์ปี พ.ศ.2498 ที่ว่า *“เด็กเอ๋ยเด็กดี ต้องมีหน้าที่สิบอย่างด้วยกัน .....เด็กสมัยชาติพัฒนาจะเป็นเด็กที่พาชาติไทยเจริญ”* บทเพลงนี้ประพันธ์คำร้องโดย ชุ่ม ปัญจพรรค ซึ่งได้เล่าถึงที่มาของเพลง "หน้าที่ของเด็ก" ว่า ในอดีต เมื่อ ปี พ.ศ. 2498 ทางสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยหน้าที่ของเด็ก โดยนาย วี.เอ็ม. กุลกาณี ผู้แทนองค์การสหพันธ์เพื่อสวัสดิภาพเด็กระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ ได้เชิญชวนให้ทุกประเทศทั่วโลกร่วมจัดงานวันเด็ก เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญและความต้องการของเด็ก และเพื่อกระตุ้นให้เด็กตระหนักถึงบทบาทอันสำคัญของตนในประเทศ โดยปลูกฝังให้เด็กมีส่วนร่วมในสังคม เตรียมพร้อมตนเองให้เป็นที่กำลังของชาติ ผู้นำรัฐบาลไทยขณะนั้น คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จึงได้จัดให้มีคณะกรรมการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ขึ้นมาคณะหนึ่ง ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชน กำหนดให้มีการฉลองวันเด็กแห่งชาติ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จุดประสงค์เพื่อให้เด็กทั่วประเทศ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ได้รู้ถึงความสำคัญของตน เรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัยต่อตนเองและสังคม มีความยึดมั่นในสถาบันชาติและศาสนา ชุ่ม ปัญจพรรค ผู้ประพันธ์ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการจัดงานวันเด็กแห่งชาติคนหนึ่ง จากกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้นำเนื้อหาดังกล่าว มาแต่งเป็นกลอนให้คล้องจองกัน และขอให้เอื้อสุนทรสนาน แต่งทำนองประกอบ จากนั้น จึงเผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ ในวันเด็กแห่งชาติทุกปี จนถึงทุกวันนี้ (ถวัลย์ สุรภาพประดิษฐ์, 2542 และรพีพร, 2537)

4.2.3.3 การพัฒนาชาติคือการพัฒนาเศรษฐกิจที่เริ่มต้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

หลังจากจอมพล ป.พิบูลสงครามพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2500 นายกรัฐมนตรีคนต่อมาคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นระยะเวลาที่ประเทศต่างๆทั่วโลกได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจน ระหว่างกลุ่มที่ปกครองแบบคอมมิวนิสต์และแบบโลกเสรีทุนนิยม ประเทศไทยได้ดำเนินการบริหารประเทศภายใต้ นโยบายเสรีนิยมในการกำกับดูแลของรัฐ เริ่มต้นก่อตั้งและดำเนินการหน่วยงานแบบรัฐวิสาหกิจบางประเภทเพื่อสร้างรายได้ให้กับรัฐ แต่บุคคลบางกลุ่มในคณะรัฐบาลเห็นว่า การทำการค้าแบบวิสาหกิจนี้ไม่สามารถสร้างกำไรได้มากตามต้องการ เนื่องจากไม่มีระบบการจัดการบริหารงานที่ดีนัก และเห็นว่าหากดำเนินการค้าแบบทุนนิยมดังที่สหรัฐอเมริกาเสนอ จะทำให้ได้กำไรมากกว่า รัฐบาลของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503 สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายโลกเสรีได้ริเริ่มโครงการแผนมาร์แชล (Marshall-Plan) เพื่อนำไปสู่การก่อตั้งองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจของยุโรปภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารโลก คือการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ส่งผลต่อการขยายโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน ไฟฟ้า เขื่อน การประปา ฯลฯ รวมทั้งการให้สินเชื่อเพื่อการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะกับประเทศในโลกที่สาม

การปกครองในช่วงสมัยนี้มีรูปแบบลักษณะการปกครองแบบเผด็จการตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ซึ่งมีเพียง 20 มาตราเท่านั้น โดยเฉพาะในมาตรา 17 ที่ยกอำนาจนายกรัฐมนตรีสั่งลงโทษได้ถึงขั้นประหารชีวิตบุคคลที่เห็นว่าการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร เป็นช่วงเวลาที่สิทธิของคนไทยถูกริดรอนอย่างมาก เช่นการยกเลิกพรรคการเมือง ห้ามชุมนุมหรือรวมตัวกันเกินกว่า 5 คน ห้ามจัดตั้งสมาคม ชมรมต่างๆ แต่อย่างไรก็ดี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้สร้างผลงานที่มีคุณประโยชน์อย่างมากคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ประกาศใช้เมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ.2503 เพื่อเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ มีคำขวัญว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” (วีชาติ ชุมสันท, 2549: 100) และในช่วงนี้เองที่แต่ละกลุ่มการเมืองมีการต่อสู้กันหลายด้านทั้งทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ จากที่กล่าวไปแล้วว่าเกิดปัญหาบ้านเมืองขึ้นมากมาย จนเป็นต้นเหตุหนึ่งของกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่มีระยะเวลา 5 ปี โดยคาดหวังว่าแผนพัฒนานี้จะทำให้ประชาชนชาวไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506-2509) เน้นการพัฒนาทุกด้านเพื่อเพิ่มรายได้ของประชาชาติ โดยให้

ความสำคัญที่การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเพื่อส่งออกต่างประเทศ รายได้ประชาชาติในระยะ 6 ปีข้างหน้า คือตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จนถึง พ.ศ. 2509 จะเพิ่มได้ในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี และรายได้ประชาชาติคิดเฉลี่ยต่อประชากรคนหนึ่ง ควรจะเพิ่มในอัตราร้อยละ 3 ต่อปีเป็นอย่างน้อย นอกจากนี้ ยังดำเนินการต่างๆ ได้แก่ ขยายการชลประทานคือ ก่อสร้างเขื่อนภูมิพลให้แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2506 ขยายการผลิตในด้านอุตสาหกรรมตามกำลังทรัพยากรที่มีอยู่ การส่งเสริมอุตสาหกรรมของเอกชนให้มากที่สุดเท่าที่จะพึงกระทำได้ โดยเน้นกิจการที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศเป็นสำคัญ การดำเนินงานกิจการให้บริการการสื่อสารและการขนส่ง ซึ่งรัฐเป็นผู้ดำเนินการและพยายามสร้างรายได้เลี้ยงหน่วยงานของตนได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ประชาชนออมทรัพย์ ส่งผลให้เกิดการลงทุนในกิจการต่างๆ มากขึ้น การปรับปรุงเรื่องการค้า การเก็บภาษีอากรเพื่อประโยชน์แก่พัฒนาเศรษฐกิจ และดำเนินการให้ส่วนรายจ่ายที่เกินรายรับอยู่ในระดับที่เหมาะสมและส่งเสริมการส่งสินค้าออกนอกประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: ออนไลน์)

การดำเนินกิจการดังกล่าว จำเป็นต้องมีผู้บริหารและประชาชนที่มีประสิทธิภาพ เรียนรู้และเข้าใจระบบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่นี้ หน่วยงานทางการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพดังกล่าวอย่างรอบด้าน ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้ความสามารถ โดยสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในขณะนั้น ได้แก่การประกาศใช้การศึกษาภาคบังคับคือ การศึกษาแผนใหม่ พ.ศ.2494 มีความมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพได้ เป็นพลเมืองดี มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จัดการศึกษาให้สัมพันธ์กัน 4 ส่วนคือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษาและหัตถศึกษา เป็นการศึกษาแนวใหม่ของสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ประกอบวิชาชีพได้ คือ Head Education, Heart Education, Health Education and Hand Education การบริหารประเทศในช่วงนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยระบุเป้าหมายของการศึกษาในแต่ละระยะไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ โดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (2504 – 2509) ให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยต้องการพัฒนาคุณภาพครูไปสู่ระดับมาตรฐาน เผยแพร่วิชาการเกษตรกรรมแก่กสิกร ชักจูงให้ผลิตพืชผลเกษตรกรรมมากประเภทและทำนาผสมและปรับปรุงคุณภาพของพืชผล รวมทั้งการทดลองและส่งเสริมการใช้ปุ๋ยกับการดำเนินงานปราบศัตรูพืช อีกทั้งส่งเสริมอาชีวศึกษาเป็นพิเศษ เพื่อฝึกฝนผู้ที่จะประกอบอาชีพให้มีความชำนาญ ในทางปฏิบัติงานมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และสนับสนุนให้คนไทยประกอบอาชีพในด้านพาณิชยกรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้รู้หลักและวิธีการสหกรณ์ และเรียนรู้จักตนเองและท้องถิ่น โดยในแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พิมพ์ปี พ.ศ.2504 เน้นให้ผู้เรียนรู้จัก ชุมชนของ

ตนเอง อาชีพในท้องถิ่นของตน ชนชาติอื่นในชุมชน วัฒนธรรมของตน แสดงให้เห็นความแตกต่าง แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ศิลธรรมในพระพุทธศาสนา วันสำคัญเฉพาะทางพระพุทธศาสนาและ สถาบันพระมหากษัตริย์ บุคคลสำคัญ (พระมหากษัตริย์ พระสงฆ์ที่สำคัญ นายกรัฐมนตรี ฯลฯ) แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับข่าวและเหตุการณ์ทั่วไป

ในเนื้อหาการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พิมพ์ปี พ.ศ.2505 เพิ่มเติม เรื่องราวความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและสิ่งที่ควรกระทำ ได้แก่ เรื่องการรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ การรักษาของสาธารณะ การปกครองส่วนภูมิภาค (ระดับอำเภอและจังหวัด) การปฏิบัติตนต่อชุมชน การเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และสติปัญญาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับต่างๆ การประกอบกิจการงานสุจริต ขยันหมั่นเพียร หารายได้เพื่อครอบครัว เสียภาษี ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตั้งองค์กรต่างๆเพื่อชุมชนเช่นการสงเคราะห์เด็ก มีการกำหนดข้อปฏิบัติตนในทางที่ชอบต่อชาติ ฐานะที่เป็นพลเมืองไทยเป็นข้อๆ สรุปได้ดังนี้ (แบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง, 2505: 21 – 24)

1. ช่วยเหลือป้องกันชาติ รักษาเอกราช ได้แก่การรับราชการทหาร ส่วนหญิงสามารถช่วยลำเลียงเสบียง เชื้อเพลิงคำแนะนำของทหาร สอดส่องผู้คิดร้ายและสืบความลับอันจะเป็นประโยชน์ต่อชาติของเรา

2. ปฏิบัติตนตามกฎหมายของบ้านเมือง ไม่ค้ำของเถื่อน ฯลฯ

3. เสียภาษี ไม่เลี่ยงภาษี

4. ต้องไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งเพื่อเลือกคนที่เหมาะสมไปใช้อำนาจแทนประชาชน

วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ไม่บ่อนทำลายการปกครองประเทศ

5. ประชาชนทุกคนเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษา เพราะการศึกษาในระบอบประชาธิปไตยนั้น หากประชาชนไม่รู้หนังสือย่อมไม่ทราบข่าวคราวและความเป็นไปของบ้านเมือง

6. ให้ความร่วมมือเรื่องต่างๆกับราชการเช่น การทำความสะอาดบ้านเรือน การช่วยกันป้องกันโรค

7. ช่วยส่งเสริมและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นการเคารพธงชาติ การระลึกถึงชาติ

8. ช่วยส่งเสริมและใช้สินค้าที่ผลิตขึ้นในประเทศเพื่อมิให้เงินทองรั่วไหลออกนอกประเทศ

9. รักษาสาธารณสมบัติของชาติ

10. รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญผ่านพระราชอำนาจของนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ

หลักสูตรการเรียนการสอนดังกล่าว ได้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ระดับหนึ่ง ที่ส่งผลต่อสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ เมื่อการพัฒนาที่เกิดขึ้นเน้นไปที่สาธารณูปโภคพื้นฐาน การอุตสาหกรรมที่เข้ามากระจุกตัวในเมืองใหญ่ ทำให้การดำเนินงานด้านเกษตรกรรมในชนบทลดความสำคัญลง แสดงให้เห็นว่า การปลูกฝังการรักท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาไม่ได้ผลเท่าที่ควร แรงงานจากชนบทยังหลั่งไหลเข้าสู่เมืองหลวงอย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมายตามมา โดยเฉพาะในช่วงที่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2504 คนไทยเริ่มให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเมืองไปอีกหลายปี บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวจึงไม่ได้เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ แต่ได้เป็นแรงจูงใจในการประพันธ์บทเพลงสะท้อนสภาพสังคมของวงดนตรีคาราบาวในช่วงเวลาต่อมา ดังจะได้กล่าวต่อไปในยุคสมัยที่ 4 ยุคร่วมใจต้านภัยเศรษฐกิจ ของการวิจัยฉบับนี้

นอกจากนั้น ในยุคสมัยนี้ยังให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ด้านการเมืองการปกครองกับประชาชนมากยิ่งขึ้น ในวิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 พ.ศ.2505 เน้นเนื้อหาเรื่องประชาธิปไตย ความสำคัญของรัฐธรรมนูญ สิทธิ หน้าที่และเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายต่างๆ กฎหมายใดที่ขัดกับรัฐธรรมนูญถือเป็นโมฆะ มีการกล่าวถึงอำนาจนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ หน้าที่ที่ต้องจงรักภักดีต่อประเทศ ช่วยเหลืองานราชการ การเสียภาษี การป้องกันรักษาความเป็นเอกราช สร้างความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้ง (หลังจากมีการประท้วงครั้งใหญ่เมื่อการเลือกตั้ง พ.ศ. 2501) นักเรียนสามารถอธิบายเรื่องการปกครองประเทศ โดยนักเรียนในแต่ละระดับ ได้เรียนเรื่องการปกครองที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

ประถมศึกษาปีที่ 5 เรียนเรื่องการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

ประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนเรื่องการบริหารราชการส่วนภูมิภาค

ประถมศึกษาปีที่ 7 เรียนเรื่องการบริหารราชการส่วนกลาง

ในแบบเรียนสังคมศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 7 (พ.ศ.2507) สอนเรื่องประวัติ และความหมายของรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ กล่าวถึงการ

ปฏิวัติ เมื่อปี พ.ศ. 2501 การดำเนินงานบริหารประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับก่อน เน้นย้ำว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด สามารถเปลี่ยนแปลงได้หากไม่เหมาะสม มักมีบทบัญญัติที่สำคัญหลายประการคือ “รูปของรัฐเป็นอาณาจักรเดียวกัน คือเป็นรัฐรวม จะแบ่งแยกไม่ได้ มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ใครจะละเมิดมิได้ ทรงใช้พระราชอำนาจผ่านสภา และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือรัฐธรรมนูญจะต้องระบุถึงสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของพลเมืองไว้โดยแจ่มแจ้ง” (แบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ประถมศึกษาปีที่ 7, 2507: 10) โดยให้ความหมายไว้ว่า (เรื่องเดียวกัน: 23) “สิทธิ” หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมในฐานะที่เป็นพลเมือง ใครจะลบล้างโดยไร้เหตุผลไม่ได้ เช่น สิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ และสิทธิในครอบครัว “เสรีภาพ” หมายถึง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามสิทธิที่มีอยู่ เพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เสรีภาพของพลเมืองต้องมีขอบเขตจำกัด เสรีภาพที่สำคัญคือเสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา เสรีภาพในการศึกษา อบรม เสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพในทรัพย์สิน เสรีภาพในการเลือกประกอบอาชีพ และ “หน้าที่” หมายถึง กิจที่พลเมืองจะต้องทำ จะละเลยไม่ได้ หน้าที่ที่สำคัญคือ หน้าที่รักษาไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย หน้าที่เคารพกฎหมาย หน้าที่ป้องกันประเทศ หน้าที่เสียภาษีอากร และหน้าที่รับการศึกษอบรมในระดับการศึกษาภาคบังคับ ในยุคสมัยนี้ไม่มีการประพันธ์บทเพลงที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการปกครอง หากแต่ในยุคสมัยที่ 2 ยุคคณะราษฎร รัฐนิยมมีบางบทเพลงได้กล่าวถึงการปกครองแบบรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน เช่นในบทเพลงเทิดไทยของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการที่ว่า “ศรีศรี สุขสวัสดิ์ เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์และรัฐธรรมนูญ” เป็นต้น แต่จะสังเกตได้ว่า ในระบบการศึกษาในยุคนั้นมีได้กล่าวถึงการปกครอง แต่กลับมาปรากฏในยุคสมัยที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย แสดงให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์คือพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ในการประพันธ์ที่ได้นำเรื่องราวบริบททั่วไปทางสังคมมาเป็นเนื้อหาในการประพันธ์ หรืออาจเป็นเพราะขั้นตอนในการนำเสนอของบทเพลงที่สามารถทำได้รวดเร็วกว่าการบรรจุลงในแบบเรียน ทำให้เห็นว่า บทเพลงสามารถเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความคิดได้รวดเร็วกว่าการเผยแพร่ในระบบการศึกษา

ในระดับมัธยมศึกษา ในแบบเรียนหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (พ.ศ.2505) กล่าวถึงสมบัติผู้ดีและมารยาทในสังคม ว่าการเป็นคนดีไม่จำเป็นต้องเป็นคนร่ำรวยแต่ต้องซื่อสัตย์ สุจริต กตัญญู เข้มแข็ง รับผิดชอบต่อหน้าที่ สุภาพอ่อนโยนมีเมตตา สามัคคีและมีมารยาทในกาละต่างๆ และยังต้องทำตัวเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพดี มีการศึกษา มีเหตุมีผลมีอาชีพแน่นอน มีรายได้ ทำตามกฎหมายของบ้านเมือง สอดส่องผู้กระทำผิด เป็นทหารปกป้องบ้านเมือง ไม่ทำลาย

ทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่หมกมุ่นอบายมุข เสี่ยงภัย นี้ก็ถึงประโยชน์ส่วนรวม สนใจกิจการบ้านเมือง ไม่เพิกเฉยละเลยต่อความผิด

นอกจากนี้ยังมีเรื่องการครองคนในช่วงวัยรุ่น ต้องมีความรับผิดชอบ โดยเฉพาะผู้ที่มาเรียนอยู่ไกลผู้ใหญ่ สนับสนุนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เล่นกีฬา ทำกิจกรรมต่างๆ ทำหน้าที่ของตนต่อครอบครัว ศาสนา ชุมชน ประเทศ ต่อพระมหากษัตริย์ การบริหารบ้านเมืองในระดับต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ไปเลือกตั้ง สนใจเรื่องความมั่นคงของประเทศ เรียนเรื่ององค์กรต่างๆ เช่น สหประชาชาติ ฯลฯ การประหยัด การออม การเงินของตนเองและประเทศ การสหกรณ์ในชุมชน อุตสาหกรรมของประเทศ รายได้ รายจ่ายของครอบครัว ชุมชนและประเทศ กฎหมายประจำบ้าน เช่นการแจ้งเกิด ตาย ฯลฯ

ส่วนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) ได้แสดงการคาดคะเนสถานะเศรษฐกิจในระยะยาวถึง 15 ปี คือ พ.ศ. 2510 ถึง พ.ศ. 2524 พบว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพิ่มขึ้นเนื่องด้วยการคมนาคมขนส่งที่ดีขึ้น แต่การกระจายรายได้กลับไม่ดีเท่าที่ควร ความแตกต่างของรายได้ประชากรเพิ่มมากขึ้น กิจการต่างๆกระจุกตัวอยู่ในเมืองมากกว่าในชนบท อีกทั้งยังสนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในถิ่นทุรกันดารที่ห่างไกล ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ในการพัฒนาอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริการด้านต่างๆ โดยได้รวมการพัฒนาในด้านรัฐวิสาหกิจและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน ด้วยวิธีเพิ่มงบประมาณการคมนาคมและขนส่งเป็นอันดับแรก เช่นเดียวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับแรก เพื่อการขนส่งที่กว้างขวาง สะดวกและปลอดภัย ส่วนในด้านการติดต่อกับต่างประเทศนั้น รัฐมีนโยบายจะจัดตั้งพาณิชย์นาวีแห่งชาติกับพิจารณาก่อสร้างสนามบินพาณิชย์ระหว่างประเทศแห่งที่สองขึ้น เพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ เพิ่มการก่อสร้าง ส่งเสริมการท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศ ปรับปรุงระบบสังคมของประเทศให้ประชาชนครองชีพด้วยความสงบสุขส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคภายในสังคม เพิ่มความสำคัญด้านการเกษตรและสหกรณ์ การศึกษาและการพาณิชย์มากยิ่งขึ้น

แผนการศึกษาชาติในช่วงเวลานี้ได้วางแผนให้สอดคล้องกับการเติบโตของประเทศมากยิ่งขึ้น โดยการเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นในโรงเรียนเท่านั้น (พระราชบัญญัติการศึกษาแรกมีขึ้นเมื่อ 2464 แต่ใช้บังคับได้เมื่อ 2496 รวมใช้เวลา 32 ปี) กล่าวถึงการศึกษาระดับต่างๆ ความสำคัญและการประกอบอาชีพ การฝึกเพื่อประกอบอาชีพอีกด้วย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 (2510 - 2514)

มีนโยบายหลักได้แก่ การจัดการศึกษาให้สัมพันธ์กับความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ความสำคัญในด้านพัฒนากำลังคน คือต้องการกำลังคน เทคนิคความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ทั้งครู หลักสูตร แบบเรียน อาคารเรียน และส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น จัดทำโครงการพัฒนากำลังคนในชนบท จัดโครงการเร่งรัดพัฒนาการศึกษาทุกระดับและการฝึกอบรมช่างฝีมือประเภทต่างๆ ตามความต้องการของการพัฒนาประเทศ กระจายความเจริญออกไปในท้องถิ่น ชนบทต่างๆ ให้มากที่สุด มีโครงการพิเศษเพื่อพัฒนาส่วนภูมิภาคและโครงการอุดหนุนการดำเนินงานพัฒนาของส่วนท้องถิ่นหลายโครงการ และการผลิตครูที่คาดว่าจะผลิตได้ประมาณ 40,000 คน ซึ่งยังต่ำกว่าที่ความต้องการอยู่มาก อย่างไรก็ตาม ครูจำนวนหนึ่งจะได้มาจากแขนงวิชาอื่นๆ เพื่อขยายการศึกษาภาคบังคับและระดับประถมตอนปลาย มัธยม การศึกษาแบบประสม อาชีวศึกษา โดยใช้เงินกู้จากธนาคารโลกและปรับปรุงขยายมหาวิทยาลัย สำหรับมหาวิทยาลัยจะเน้นหนักสาขาเทคนิคที่มีความต้องการสูง เช่น แพทย์ศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ส่วนด้านสังคมศาสตร์นั้นจะเน้นเรื่องคุณภาพ นอกจากมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ แล้ว จะขยายการอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคให้ทั่วถึงรวมทั้งมหาวิทยาลัยที่กำลังจัดตั้งใหม่ในภาคใต้

แม้ว่าแนวทางการจัดการศึกษาส่วนมากจะมุ่งเน้นไปทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงมีเนื้อหาบางส่วนให้ความสำคัญกับการเป็นคนไทย มีหน้าที่รักษาบ้านเมือง ดังในแบบเรียนหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กล่าวถึงเรื่อง โบราณสถานและศิลปวัตถุ โดยให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นสาธารณสมบัติของชาติ ช่วยกันรักษาความสะอาด ไม่ทำลายและไม่บุกรุกยึดเอาเป็นส่วนตัว เรื่องการปกครองส่วนภูมิภาคคือระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน การปฏิบัติตนต่อชุมชนและต่อชาติ รักษาศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากร เข้ารับการศึกษาและส่งเสริมการใช้สินค้าไทย การประพฤติปฏิบัติตนภายใต้การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ พลเมืองยังมีหน้าที่ สร้างความเจริญ ทำนุบำรุงบ้านเมือง ส่งเสริมอาชีพ การอนามัย สาธารณสุขและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในช่วงเวลานี้ นอกจากจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจหลายประการแล้ว ยังเป็นระยะเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนมากขึ้นด้วย เนื่องจากความไม่พอใจในการบริหารประเทศที่ควบคุมเบ็ดเสร็จโดยทหารบางกลุ่ม ในช่วงระยะเวลานี้จึงมีบทเพลงปลุกใจทั้งที่เป็นบทเพลงพระราชนิพนธ์และภาคเอกชนเกิดขึ้นมากมาย

4.2.3.4 พระราชนิพนธ์และการประพันธ์บทเพลงปลุกใจ

ในช่วงที่ประเทศกำลังส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฯ ฉบับที่ 2 ได้มีบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเกิดขึ้นมากมายในช่วงปีพ.ศ. 2514 – 2516 ซึ่งมีทั้งบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งมีคำร้องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทั้งสิ้น บทเพลงพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และในช่วงเดียวกันก็ได้เกิดบทเพลงปลุกใจจากภาคเอกชนที่ได้จากการประกวด ประพันธ์ด้วยคำร้องธรรมดาสามัญ ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ผู้ฟังสามารถขับร้องไปพร้อมกัน ทำให้เป็นที่นิยมสืบเนื่องยาวนานจนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) เช่นเพลงรักกันไว้เถิด อันมีแรงบันดาลใจจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะได้นำกล่าวต่อไป

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนิพนธ์ทำนองได้แก่ เพลงเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย (ภาคผนวก: 550) เพลงความฝันอันสูงสุด (ภาคผนวก: 551) เพลงแผ่นดินของเรา (ภาคผนวก: 551) และเพลงเราสู้ (ภาคผนวก: 551) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในการดนตรีตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ดังที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับการศึกษาดนตรีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้ในหนังสือ “ธ สถิตในด้วยใจนิรันดร์” (2539: 2-6) สรุปได้ว่า เริ่มทรงศึกษาด้านดนตรีเฉพาะด้านการขับร้อง แต่ไม่ได้เรียนเรื่องตัวโน้ตหรือเครื่องดนตรีอื่นใดตั้งแต่ครั้งยังทรงศึกษาในประเทศไทยและโรงเรียนประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ต่างจากสมเด็จพระพี่นางฯ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลฯ ที่ทรงเรียนเปียโน แต่เมื่อมีพระชนม์มายุได้ 14 – 15 พรรษา ครั้งหนึ่งได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรวงดนตรีที่โรงแรมบงกชซึ่งเป็นที่ถูกพระราชหฤทัยมาก มีพระราชประสงค์จะทรงเตร็ดเตร่เช่นนักดนตรีเหล่านั้น แต่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเห็นว่าต้องใช้พระกำลังมาก อาจจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพจึงผ่อนผันให้ทรงแซกโซโฟนแทน มีครูสอนดนตรีคือ นายเวย์เบรชท์ (Weybrecht) ชาวอัลลัส (Alsace) ซึ่งทำงานอยู่ที่ร้านขายเครื่องดนตรีและเป็นนักเป่าแซกโซโฟนที่สถานีวิทยุ มีความสามารถเล่นเครื่องดนตรีอื่นได้อีกหลายอย่าง เครื่องดนตรีที่ทรงซือนั้นเป็นเครื่องดนตรีมือสอง โดยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระราชทานเงินสนับสนุนส่วนหนึ่งและเป็นเงินที่ทรงเข้าหุ้กันพระเชษฐาอีกส่วนหนึ่ง ต่อมาภายหลังพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลซื้อคลาริเน็ตมาร่วมเรียนด้วย การเรียนกับครูเวย์เบรชท์นั้น ในช่วงแรกเรียนสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละครึ่งชั่วโมง ผ่านไปหนึ่งปีจึงให้เรียนสัปดาห์ละครั้งเดียวเพราะเล่นได้แล้ว ต่อมาครูจะเขียน

โน้ต Trio¹⁵ ให้เล่นกัน 3 เครื่องคือครูและลูกศิษย์ทั้งสอง การเล่นร่วมกันนี้ครูไม่คิดค่าสอน และค่าสอนก็ถูกกว่าปกติ ที่หากต้องไปเรียนที่โรงเรียนจะคิดครั้งละ 5 ฟรังก์ แต่ครูมาสอนที่บ้านคิด 3 ฟรังก์ และยังสอนวิชาการดนตรี การเขียนโน้ต บันไดได้เสียงต่างๆ (Scale) เครื่องดนตรีอื่นๆ ที่ทรงได้ก็คือ เปียโน โดยทรงหัดเองเพื่อเรียนวิธีเรียบเรียงเสียงประสาน นอกจากนี้ยังทรงกีตาร์เมื่อพระชนมได้ 16 พรรษา โดยเริ่มจากการขอยืมเพื่อที่โรงเรียนมาเล่นก่อน ต่อมาเจ้าของจึงให้มาเลย จากนั้นทรงหัดขลุ่ย ไวโอลินด้วยพระองค์เองอีกด้วย

การดนตรีสากลนั้นทรงฝึกฝนทั้งแบบคลาสสิกและแบบสมัยใหม่ ดังที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ ทรงเล่าไว้ในหนังสือ “เจ้านายเล็กๆ-ยุคสมัย” (2530) ว่า ทรงสนใจฟังเพลงประเภทแจ๊สที่ต้องพยายามซื้อหาค้นเอง เพราะถ้าเป็นเพลงคลาสสิกสามารถขอเบิกจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชินี ได้ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลฯ มักจะเลือกฟังของ Louis Armstrong และ Sidney Bechet ในขณะที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเลือก Duke Ellington และ Count Basie ซึ่งไม่ได้ฟังเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ยังทรงฟังเพื่อเปรียบเทียบแนวการเล่นดนตรีของนักดนตรีเหล่านั้น นอกจากนี้ ยังทรงฝึกเป่าแบบแจ๊สด้วยพระองค์เอง โดยจะเป่าแทรกในเสียงเพลง ส่วนการพระราชนิพนธ์เพลงที่มีคำร้องเป็นภาษาไทยนี้ เริ่มจากการที่พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระบรมเชษฐาธิราชเป็นแรงพระราชหฤทัย สนับสนุนให้แต่งเพลงไทยแบบบลูส์เมื่อเดือนเมษายน 2489 ซึ่งคือเพลง “แสงเทียน” แต่ยังทำการตรวจแก้ไขไม่เรียบร้อย จึงให้เพลง “ยามเย็น” เผยแพร่ก่อน การพระราชนิพนธ์นี้มีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ผู้ประพันธ์คำร้อง ทรงเล่าไว้ว่า

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชขณะทรงเป็นสมเด็จพระอนุชาฯ ในรัชกาลที่ 8 จึงโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ เป็นประจำ ทรงแนะนำเกี่ยวกับการแต่งเพลง และทรงพระราชนิพนธ์เองด้วย ตั้งแต่นั้นมาได้ พระราชทานทำนองพระราชนิพนธ์ให้แต่งคำร้องถวายหลายๆ เพลง”

บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บทเพลงแรกได้แก่เพลง เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทยบทเพลงนี้มีคำร้องอีก 2 ทำนองในชื่อเพลง ไกลกังวล และ When เป็นผลงานลำดับที่ 26 นำออกแสดงครั้งแรก พ.ศ.2514 เป็นเพลงที่พระราชนิพนธ์ให้เป็นเพลงประจำวง อ.ส.วันศุกร์ โดยจะบรรเลงเป็นเพลงสุดท้ายก่อนเลิก นายแมนรัตน์

¹⁵ การประพันธ์ผลงานทางดนตรีสำหรับ 3 เครื่องดนตรีหรือ 3 เสียง

ศรีกรรณท์ เล่าให้ฟังว่า ทรงพระราชทานให้คนเขียนคำร้องโดยทรงเขียนว่า พระราชนิพนธ์ที่ไกลกังวล จากนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทูลขอพระราชทานให้ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค ประพันธ์ขึ้นมาเป็นเพลง “เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย”

ต่อมาเป็นผลงานลำดับที่ 43 คือ บทเพลงความฝันอันสูงสุด เผยแพร่ครั้งแรกปี พ.ศ. 2514 สืบเนื่องจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชประสงค์ให้กำลังใจบรรดาข้าราชการทหาร ตำรวจและพลเรือนต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน เนื้อเพลงนี้ได้มาจากการที่ทรงให้ ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค แต่งกลอนพิมพ์แจกให้กำลังใจทหาร จากนั้นจึงขอพระราชทานทำนองจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในภายหลัง เนื้อเพลงดังกล่าวมีความหมายเสมือนการแปลมาจากเพลง The Impossible Dream จากเรื่อง Man of La Mancha ถือว่าเป็นการประพันธ์ที่แตกต่างจากเพลงอื่นๆ ในเพลง“ความฝันอันสูงสุด” ปัจจุบันมีการนำบทเพลงนี้มาใช้ในการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้าน โดยนำเรื่องราวของบทเพลงมาจากข้อเขียนของ พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จรัสโรมรัน (2539) ได้อธิบายถึงประวัติบทเพลงนี้ว่า ครั้งหนึ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ได้เสด็จไปในพระราชพิธีสังเวศวงวิญญานอดีตมหาราช (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) ที่ตำบลแม่เฒ่า อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ อันเป็นสถานที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เสด็จมาตั้งค่ายพักแรม ณ ค่ายนี้ก่อนยกทัพเข้าไปตีเมือง ซึ่งยังปรากฏรั้วล้อมค่ายต่างๆอยู่ ต่อมาได้สร้างอนุสาวรีย์ของพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงช้างต้นและจำลองค่ายที่ประทับจากจินตนาการและร่องรอยที่ปรากฏ หลังจากนั้นได้เสด็จกลับประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ในคืนนั้นก่อนรุ่งสว่าง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงสุบินนิมิตว่า พระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เสด็จมาปรากฏพระองค์ขึ้นที่หน้าพระแท่นบรรทม สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้กราบถวายบังคม โดยที่ทรงทราบจากพระวรกายและฉลองพระองค์ว่าทรงกำลังออกศึก ได้มีกระแสพระราชดำรัสแก่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระองค์ท่านปัจจุบันนี้ดวงวิญญานยังอยู่ในประเทศไทย เพราะยังห่วงบ้านเมืองประชาชนคนไทย ยังไม่ได้ไปประสูติใหม่ ณ ที่ใด และที่ปรากฏในสุบินนิมิตนี้ก็เพื่อทรงเตือนว่า ในอนาคตต่อจากนี้ไปบ้านเมืองของไทย จะประสบกับความวุ่นวายยุ่งยากและความมืดมนยิ่งขึ้นอย่างน่ากลัวอันตราย เหมือนกับที่เกิดในสมัยพระองค์ท่าน ขอให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเป็นกำลังพระทัยถวายแด่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปัจจุบัน เพื่อจะได้นำประชาชนและชาติไทย ฝ่าฝันอุปสรรคทั้งปวงให้ผ่านพ้นไปได้ และพระองค์ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ จักเป็นผู้นำชาติไทยและประชาชนชาวไทยผ่านห้วงวิกฤตนี้ได้อย่างแน่นอน และพระองค์จะเสด็จติดตามช่วยเหลืออยู่ตลอดไป ขอให้ทั้งสองพระองค์ได้

ทรงให้กำลังใจแก่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ที่เขาเหล่านั้น ไม่มีโอกาสเข้าใกล้ถวายรายงานโดยใกล้ชิด แต่เป็นประชาชนที่ยึดมั่นในพระองค์ท่านโดยไม่เคยแสดงออกมาให้ปรากฏ เหมือนกับการทำบุญปิดทองหลังองค์พระปฏิมา และเขาเหล่านั้นพร้อมที่จะถวายชีวิตเพื่อพระองค์ท่านและชาติไทย จึงทรงขอให้รวบรวมชาวไทยผู้รักชาติเหล่านั้น และสนับสนุนให้เขาได้มีกำลังใจเพื่อรักษาชาติบ้านเมืองไว้

จากพระสุบินนี้เอง ทั้งสองพระองค์จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงความฝันอันสูงสุดนี้ขึ้น และได้พระราชทานพระราชนิพนธ์เพลงนี้พิมพ์แจกข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน ที่ออกปฏิบัติหน้าที่ป้องกันรักษาอธิปไตยของชาติโดยทั่วหน้า และได้โปรดเกล้าฯ ให้ทรงศักดิ์ ภักดีเทวา และจินตนา สุขสถิตย์ ขับร้องเพลงนี้เพื่อสอนใจข้าราชการพลเรือน ทหาร ตำรวจเป็นครั้งแรกที่ตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ในปีต่อมา และจากเพลงนี้ได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ และได้นำมาใช้เป็นบทเพลงลูกเสือชาวบ้านมาจนบัดนี้ บทเพลงนี้ได้นำมาใช้เพื่อปลุกใจผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองหลายครั้งดังจะได้กล่าวต่อไป

นอกจาก บทเพลงพระราชนิพนธ์ส่วนใหญ่มีเนื้อร้องมาจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถแล้ว ยังทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้วงดนตรีสุนทราภรณ์แต่งเพลงปลุกใจที่มีท่วงทำนองอ่อนหวานคือเพลงสุญลีลนไทย ทรงปรารภว่า “เพลงปลุกใจที่แต่งกัน ที่ร้องกันส่วนใหญ่ มักจะมีทำนอง ที่ทำให้เกิดความรักชาติ มีความกล้าหาญ อึกเขิม ซึ่งเป็นเพลงที่เหมาะสมสำหรับพวกผู้ชายชาติทหารขับร้องกัน” (ศรี อยุธยา, 2553: 71) บทเพลงนี้ประพันธ์คำร้องโดย สวัสดิ์ ชงศรีเจริญ ครูเพลงชาวชลบุรี และในช่วงเวลาดังกล่าว ยังมีบทเพลงปลุกใจอื่นที่มีท่วงทำนองอ่อนหวานเช่นเดียวกัน เช่นเพลงดุจบิดามารดร พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นต้น

ในช่วงปีเดียวกัน มีบทเพลงที่สร้างสรรค์โดยภาคเอกชนที่ได้รางวัลจากการประกวดคือเพลงรักกันไว้เถิดของ นายนคร ถนอมทรัพย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศนตรีสากลประจำปี พ.ศ. 2554 ซึ่งประพันธ์บทเพลงนี้ทั้งเนื้อร้องและทำนอง รวมทั้งขับร้องด้วยตนเอง ออกเผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2514 นายนคร ถนอมทรัพย์ เริ่มต้นการทำงานดนตรีจากการร้องเพลงสากล และเริ่มการประพันธ์ทำนองเพลงเข้าประกวด จากการอัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาเป็นเนื้อร้อง และได้รับรางวัลปี พ.ศ. 2507 จากการประกวดของ “สมาคมศิษย์เก่าวิชาวุธ” บทโคลงที่นำมาแต่งมีชื่อว่า มหาวชิราวุธภายิต มีเป้าหมายคือสอนใจคนไทย และเพลงชาวไทยใจสู้ ร่วมกับ

แก้ว รัชย์ไทย แต่ขาดการเผยแพร่ บทเพลงเหล่านั้นจึงไม่เป็นที่รู้จัก ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 มีการจัดประกวดแต่งเพลงขึ้นอีก โดย “สโมสรสันนิบาตเสรีชน” ซึ่งผู้เข้าประกวดต้องแต่งทั้งคำร้องและทำนอง ชื่อเพลง “ไทยเสรี” มีเนื้อหาต่อต้านคอมมิวนิสต์เพราะรู้สึก “ไม่ว่าใครเกิดในเมืองไทยด้วยกัน เราก้ถือว่าเป็นคนไทย จะเป็นเชื้อชาติอะไรก็ได้ เชื้อชาติจีน อินเดียหรืออะไรก็ได้ แต่เกิดในแผ่นดินไทยถือว่าเป็นสัญชาติไทย” (สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2553) ได้รับรางวัลชนะเลิศแต่ไม่มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เช่นกัน

จากนั้นเข้าร่วมประกวดอีกครั้งในงานแผ่นเสียงทองคำพระราชทาน โดยการจัดการของคุณ โกชัย ผู้บริหารสถานีวิทยุกองบัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ และ ป. วรานนท์ ผู้จัดรายการเพลง “แผ่นเสียงทองคำ” โดยจัดประกวดในปี พ.ศ. 2506 และ พ.ศ. 2507 แต่นคร ถนอมทรัพย์ ส่งบทเพลงเข้าประกวดในครั้งที่ 3 คือปี พ.ศ. 2514 โดยได้ข้อมูลจากคณะกรรมการที่เล่าให้ผู้เข้าประกวดฟังว่า “ปีนี้จะมีเพลงปลุกใจนะ เพราะว่าในหลวงทรงรับสั่งว่า ที่ผ่านมามีแต่เพลงรักๆ ใคร่ๆ อยากให้มีเพลงรักชาติบ้านเมืองบ้าง ถ้าจัด ท่านจะพระราชทานกรรมการมาร่วมตัดสินด้วย” ซึ่งประโยคนี้เองที่เป็นที่มาของเพลง “รักกันไว้เถิด” (ภาคผนวก: 554) โดย นคร ถนอมทรัพย์ ให้เหตุผลว่า

“...บังเอิญครูก็มีเรื่องคาใจเรื่อง 4 จังหวัดภาคใต้ซึ่งมีมานานแล้ว ใจประเภทที่ต้องการแยกดินแดน แต่เราก็เคยได้รับการสอน การบอกกล่าวว่า คนที่เกิดในเมืองไทยก็เป็นคนไทย ไม่ว่าจะเชื้อชาติใดก็ตาม เพราะนั้น ไม่ว่าจะเชื้อชาติอะไร แต่เกิดในแผ่นดินไทย ในคำขวานนี้ก็ถือว่าเค้าคือคนไทย เค้าถือสัญชาติไทย เราก้เลยคิดว่า จะฆ่ากันทำไมเราก้คนไทยด้วยกัน คราวนี้ก็ทำเพลงรักกันไว้เถิด...”

บทเพลงนี้ได้เผยแพร่ต่อมา เนื่องจากการส่งเพลงเข้าประกวดต้องอัดใส่แผ่น มีใช้ส่งแต่กระดาษโน้ตแล้วแสดงจริงให้ฟังในวันประกวดเช่นแต่ก่อน ทำให้บริษัทกรุงไทย บริษัทแผ่นเสียงสมัยนั้นสามารถนำไปอัดแผ่นเผยแพร่ต่อไปได้ด้วยการเปิดเพลงในสถานีวิทยุ ซึ่งในขณะนั้น การเปิดเพลงในสถานีวิทยุยังไม่คิดถึงผลประโยชน์ ไม่มีการพาณิชย์ เมื่อมีผู้ฟังจำนวนเพิ่มมากขึ้น บทเพลงจึงเป็นที่แพร่หลายเรื่อยมา นคร ถนอมทรัพย์ เชื่อว่าการแต่งบทเพลงประเภทนี้มีประโยชน์หลายอย่างคือ “เป็นประโยชน์ต่อชาติ เป็นกำลังใจสำหรับผู้แต่ง” เพราะเป็นการได้รับรางวัลพระราชทานจากพระหัตถ์ ทรงปรบมือ และยังรับสั่งให้ไปร้องบันทึกเสียงในสถานี อ.ส. สถานีใน

วัง วันที่เขาไปอัดเสียงนั้น มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เอาโน้ตมาให้นครปึกหนึ่ง บอกว่า “ในหลวงอยากให้มีเพลงปลุกใจ จึงทรงอยากให้เกิดการประกวดเพลงนี้ขึ้นมา เอากระดาษมาให้ บอกเอาไปเขียนสิ” จากนั้นจึงได้เกิดเพลงปลุกใจอื่นๆตามมา เช่น เพลงเราไม่มีเวลาจะทะเลาะกันอีกแล้ว คุณธรรมสี่ประการเป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ตีบทเพลงที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของนคร ถนอมทรัพย์ (กุง กะดิน) ก็คือ เพลงรักกันไว้เถิดนั่นเอง

ในปี พ.ศ. 2514 บทเพลงปลุกใจได้ถือกำเนิดขึ้นหลายเพลง อาทิ เพลงเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย เพลงความฝันอันสูงสุด และเพลงรักกันไว้เถิด ซึ่งมีได้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงใดๆ แต่เป็นเสมือนสัญญาณเตือนถึงภัยที่กำลังคืบคลานเข้ามาในประเทศ จากการที่มีรายงานข่าวสารเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ที่กำลังแพร่กระจายไปทั่วภูมิภาคทั้งลาว เวียดนามและกัมพูชา ว่าได้เผยแพร่ความคิดให้กับคนไทยรวมจำนวนกว่าล้านคนและกระจายไปทั่วประเทศ (ชัยสิริ สมุทรวณิช, 2544) “กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน” ที่ตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2514 มีบทบาทเคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นผ่านกระทรวงมหาดไทย ภายใต้หลักคำขวัญที่ว่า “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เป็นกลุ่มที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์และปกป้องราชบัลลังก์ คนกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มแรกที่รวมกับนักศึกษาเมื่อครั้งมีข่าวว่ากลุ่มคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทยกับขบวนการนักศึกษาที่ธรรมศาสตร์ สังคมในขณะนั้นแบ่งเป็นฝ่ายซ้ายและขวาอย่างชัดเจน บทเพลงเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน จึงอาจสรุปได้ว่าเป็นการเตรียมความคิดและสำนึกของคนไทยให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นไม่ช้าก็เร็ว และเหตุการณ์ดังกล่าวได้ปรากฏขึ้นในกรณี 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

หลังจากนั้นอีก 2 ปี บทเพลงพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 34 มีอีกชื่อหนึ่งว่า แผ่นดินของเรา ได้ออกเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2516 โดยคำร้องภาษาไทยนี้ เกิดขึ้นจากพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการสร้างสรรค์บทเพลงปลุกใจเพื่อให้เกิดสำนึกรักชาติบ้านเมือง บทเพลงนี้ได้้นำทำนองมาจากเพลง Alexandra ที่ทรงพระราชนิพนธ์ในการรับเสด็จฯ เจ้าหญิง Alexandra แห่ง Kent สหราชอาณาจักร ในการเสด็จเยือนประเทศไทยเป็นการส่วนพระองค์เมื่อปี พ.ศ. 2502 เพื่อบรรเลงในงานเลี้ยงที่ศาลาผกาภิรมย์ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ทำนองเพลง และก่อนที่เจ้าหญิงจะเสด็จมาครุหนึ่งจึงพระราชทานให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชแต่งคำร้อง เมื่อเสวยเสร็จจึงทรงบรรเลงและให้นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์เป็นผู้ขับร้อง (ช สติธิตินด้วยใจนิรันดร์, 2539: 70 – 71)

บทเพลงพระราชนิพนธ์ปลุกใจต่อมา เป็นผลงานลำดับที่ 44 คือเพลงเราสู้ เผยแพร่ครั้งแรก ปีพ.ศ. 2516 เป็นเพลงที่พระราชนิพนธ์ทำนองตามคำร้อง มีที่มาจากพระราชดำรัสพระราชทานแก่ สมาชิกสภานิติบัญญัติและคณะรัฐมนตรี ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือนซึ่งได้จัดการแข่งขัน ฟุตบอลการกุศลขึ้น ต่อมานายสมภพ จันทระประภา ได้ขอพระราชทานมาประพันธ์เป็นกลอนถวญ และได้พระราชทานให้เป็นของขวัญปีใหม่แก่ทหาร อาสาสมัครและตำรวจชายแดน นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ (เรื่องเดียวกัน: 71) ได้กล่าวถึงการพระราชนิพนธ์ทำนองเพลง “เราสู้” ว่า

“วิธีแต่งทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ “เราสู้” นี้ เนื่องจากท่านมีพระราชภารกิจมากมาย หาเวลายาก เมื่อทรงมีแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยที่จะทรงพระราชนิพนธ์ ก็ทรงหากระดาษ ดินสอ เมื่อทรงพบกระดาษอะไรก็ทรงใช้ แล้วขีด 5 เส้นเข้าไป เผลอเพลงนี้เห็นมีบนซองจดหมาย เมื่อเสร็จแล้วก็เอาทำนองทั้งหมดมาให้อ.ส. วันศุกร์บรรเลง ทรงเขียนทำนองก็บรรเลงไปไม่ปะติดปะต่อ จะกระทั่งเวลาผ่านไป ก็เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ “เราสู้””

ในการประพันธ์บทเพลงนี้ ทรงมีพระราชประสงค์ให้นักดนตรีทุกคนมีส่วนร่วมในการแต่ง ทรงเรียกว่า “การแต่งแบบสหกรณ์” (เรื่องเดียวกัน: 333)

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน วงดนตรีสุนทราภรณ์ได้ประพันธ์เพลงปลุกใจเพิ่มเติม คือเพลง **อนุสติไทย** (ภาคผนวก: 550) ประพันธ์เนื้อร้องโดยแสงสุวรรณ ทำนองโดย เวส สุนทรจามร และขับร้องโดย วรนุช อารีย์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับ การร่วมกันต่อสู้อย่างกล้าหาญ แม้ว่าฝ่ายตนเองจะเสียเปรียบหรือมีกำลังน้อยกว่า สิ่งสำคัญคือทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด สถานการณ์เลวร้ายต่างๆ

4.2.3.5 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วันมหาวิปโยค

หลังจากการก่อการกำเริบของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2506 นายกรัฐมนตรีผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จทางทหารผู้หนึ่ง ได้สืบทอดอำนาจเหล่านั้นไปสู่จอมพลถนอม กิตติขจร เพื่อเร่งรัดร่างรัฐธรรมนูญที่จอมพลสฤษดิ์เริ่มร่างไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 ให้แล้วเสร็จ ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511 เป็นการร่างรัฐธรรมนูญที่ยาวนานและใช้งบประมาณมากที่สุด คือเงินเดือนสมาชิกสภาร่าง 240 คน นาน 9 ปี หลังจากนั้นในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512 พรรคสหประชาชาติไทย ของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ชนะการเลือกตั้งเป็น

นายกรัฐมนตรี แต่เกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายในรัฐบาลทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหารตนเองเมื่อ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 เป็นผลให้รัฐธรรมนูญฉบับที่ราคาแพงที่สุดถูกยกเลิกไป และประกาศจะร่างรัฐธรรมนูญใหม่ แต่ไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนมากนัก เนื่องจากเห็นว่าเป็นการกระทำเพื่อผูกขาดอำนาจไว้ในกลุ่มของ “ถนอม-ประภาส” อีกทั้งผลงานการแก้ปัญหาเศรษฐกิจกลับไร้ผล ข้าวสารและน้ำตาลทรายขาดแคลน นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ที่สร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนทั่วไป จากเหตุที่มีข้าราชการทหารและตำรวจใช้อาวุธสงครามและเฮลิคอปเตอร์ของรัฐบาลเพื่อกิจการส่วนตัว และเรื่องการต่ออายุข้าราชการบางคนอย่างไม่เป็นธรรม สร้างความไม่พอใจกับประชาชนและกลุ่มนักศึกษาจำนวนมาก นักศึกษารามคำแหงที่ไม่พอใจกลุ่มหนึ่งเรียกว่า “สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่ฯ มีมติให้ต่ออายุสัตว์ป่าอีก 1 ปี เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอกเป็นที่ไม่น่าไว้วางใจ” (โรม บุนนาค, 2549 :195) ส่งผลให้ ดร.ศักดิ์ ผาสุกนิรันดร์ อธิการบดีไล่นักศึกษา 9 คนออกจากมหาวิทยาลัย สร้างความไม่พอใจให้กับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย จนมีการชุมนุมประท้วงที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในวันที่ 21 -22 มิถุนายน พ.ศ. 2514 โดยนักศึกษาราว 50,000 คน เพื่อเรียกร้องให้ปล่อยนักศึกษารามคำแหงทั้ง 9 คน อธิการบดีต้องรับผิดชอบ โดยการลาออก และรัฐบาลต้องคืนอำนาจแก่ประชาชนโดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญใน 6 เดือน ผลก็คือนักศึกษาทั้ง 9 ได้รับการปล่อยตัว อธิการบดีลาออก แต่ยังไม่มีการตอบรับจากรัฐบาล ใดๆ ก็ดี กลุ่มนักศึกษาได้จัดตั้ง “กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” ขึ้น โดยมีคณาจารย์และประชาชนทั่วไปเข้าร่วมด้วย กลุ่มนักศึกษาดังกล่าวเปิดแถลงต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม และในวันต่อมาได้มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญโดยกลุ่มนักศึกษา การถือป้ายเรียกร้องด้วยข้อความต่างๆ เช่น “น้ำตาลเรตตกใน เมื่อเราไร้รัฐธรรมนูญ” “จงคืนอำนาจแก่ปวงชนชาวไทย” “จงปลดปล่อยประชาชน” และอัญเชิญพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นหน้าปกหนังสือแจกที่เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยว่า

“...ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมให้แก่ราษฎร โดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาชน”

(อ้างถึงใน ส.พลายน้อย, 2550: 185)

จากการเดินแจกใบปลิวและหนังสือ ทำให้ตำรวจเข้าจับกุมนักศึกษาได้ 11 คน เช่น นายธีรยุทธ บุญมี นายประพันธ์ศักดิ์ กมลเพชร เป็นต้น ในข้อหา “มั่วสุมชักชวนให้มีการชุมนุมทาง

การเมือง” และข้อหา “ขบถภายในพระราชอาณาจักร” วันต่อมา ศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทย นำโดยนายสมบัติ ธำรงธัญวงศ์ ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านแสดงจุดยืนในการพิทักษ์รักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน แนวความคิดนี้ได้กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย หลายคนเดินทางมาจากต่างจังหวัดทั้งนิสิต นักศึกษา นักเรียนอาชีวะ ข้าราชการ ประชาชน เพื่อมาชุมนุมกัน ในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่ลานโพธิ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กิจกรรมในการชุมนุมส่วนมากเป็นการเปิดอภิปรายโจมตีผู้ครองอำนาจนั้นคือ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร

วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้เรียกร้องให้ปล่อยผู้ต้องหาที่จับกุมไปทั้งหมดแต่เดิมและที่เพิ่มเติมอีก 2 คนรวมเป็น 13 คน รัฐบาลตกลงปล่อยนักศึกษาทั้งหมดแบบมีเงื่อนไข แต่ผู้ต้องหาและศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทยไม่ยอมรับคำตอบ ต่อมาตลอดคืนวันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม ยังมีผู้ร่วมชุมนุมมาเพิ่มเติมเป็นจำนวนมากสิ้นออกมานอกมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ จนทางกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามจลาจลที่สวนรื่นฤดีต้องเตรียมรับมือด้วยการปิดกั้นถนนด้วยรั้วลวดหนามและเตรียมรถดับเพลิงหัวฉีดแรงสูงไว้ด้วย จากนั้นได้มีการเจรจาโดยรัฐบาลเสนอว่าจะร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายใน เดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 ซึ่งผู้ชุมนุมเห็นว่ายังช้าไป จนกระทั่งเวลา 20.00 น.สถานีวิทยุแห่งประเทศไทยได้ออกแถลงการณ์เรื่องการปล่อยตัวนักโทษทั้ง 13 คนพร้อมทั้งให้สลายการชุมนุม แต่ทางกลุ่มผู้ชุมนุมกว่า 5 แสนคนยังไม่มีการตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรต่อไปจึงได้เคลื่อนขบวนไปที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเพื่อขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง ต่างพากันร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นกำลังใจ จนกระทั่งเวลา 4.30 น. พ.ต.อ.วิเชียร เดชกุญชร ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาท ความว่า

“คนที่เป็นใหญ่ นั้นเขามีประสพการณ์ ส่วนคนหนุ่มคนสาวมีพลังแรงทั้งร่างกายและทั้งความคิด ถ้าหากมาปรองดองสมัครสมานกัน ทำงานอย่างพร้อมเพรียงไม่ผิดใจแคลงใจกัน การบ้านการเมืองก็จะดำเนินไปได้ด้วยดี นิสิต นักศึกษาก็เป็นผู้ที่ผ่านการทดสอบเลือกเฟ้นมาเป็นที่น่าพอใจแล้ว มีทั้งสติและปัญญาพร้อมมูล จึงควรจะ ได้รู้ถึงความผิดชอบชั่วดีทุกอย่างเมื่อนิสิต นักศึกษาได้ดำเนินการมาตรงเป้าหมาย และได้รับผลตามสมควรแล้ว ก็ขอให้ กลับคืนสู่สภาพปกติเพื่อยังความสงบเรียบร้อยให้เกิดแก่ประชาชนทั่วไป”

(โรม นุนนาค, 2549: 202)

หลังจากที่ผู้ร่วมชุมนุมได้ฟังพระบรมราโชวาทแล้วต่างหันหน้าไปทางตำหนักจิตรลดารโหฐานร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีอีกครั้งและสลายตัวไปเมื่อ 6.00 น. แต่เพราะด้วยความผิดพลาดของการประสานงานระหว่างตำรวจนครบาล กองปราบฯ และกลุ่มนักศึกษาเองทำให้ตำรวจปิดล้อมกลุ่มนักศึกษาขณะเดินทางกลับไปทางถนนพระราม 5 โดยใช้แก๊สน้ำตาและกระบอกน้ำยิงนักศึกษาหลายคนต้องหนีลงคูน้ำข้างพระตำหนักจิตรลดา ทำให้มีผู้เสียชีวิต 3 คน บาดเจ็บนับร้อย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้เปิดประตูพระตำหนักให้นักศึกษาเข้าไปลี้ภัยและเสด็จออกเยี่ยมด้วยพระองค์เอง ข่าวการทำร้ายนี้ส่งผลให้ผู้ที่มาชุมนุมที่สะพานผ่านฟ้าฯ โกรธเคือง เข้ายึดกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกข่าวว่ากลุ่มนักศึกษาเป็นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ บุกรุกเข้าวังสวนจิตรลดารัฐบาลได้ส่งรถถังจำนวนมากและเฮลิคอปเตอร์ 3 ลำออกปราบปรามบริเวณถนนราชดำเนิน มีประชาชนเสียชีวิตนับร้อยแต่ยังคงต้านทานอย่างเหนียวแน่น ต่อมาในเวลา 18.00 น.

วิทยุกระจายเสียงประกาศว่าจอมพลถนอมประกาศลาออกและเวลา 19.50 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเรียกวันนี้ว่า “วันมหาวิปโยค” ทรงขอให้ทุกฝ่ายยุติการต่อสู้ และแต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรีเป็นนายกรัฐมนตรี กระนั้นก็ดีผู้ชุมนุมและตำรวจบางกลุ่มยังไม่ได้รับข่าวนั้นจึงเกิดการปะทะกันระหว่างประชาชนและตำรวจจนกระทั่ง 13.00 น. ในวันรุ่งขึ้น เหตุการณ์ทั้งสิ้นยุติลงเมื่อ 18.45 น. ของวันที่ 15 ตุลาคม เมื่อผู้นำทั้งสามลาออกและเดินทางออกนอกประเทศในที่สุด แม้ว่าเนื้อหาของบทเพลงสรรเสริญพระบารมีจะมีได้นำมาวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ หากแต่แสดงให้เห็นว่า เป็นบทเพลงมีความสำคัญในสถานการณ์ดังกล่าว ด้วยเป็นเครื่องมือในการรวมจิตใจ กำลังใจเพื่อกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง และร้องเมื่อกระทำการเหล่านั้นสำเร็จเป็นที่เรียบร้อย อีกทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพ ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ที่ฟังฟังทางจิตใจของประชาชนคนไทยตลอดมา

แม้ว่าจะไม่มีหลักฐานการใช้บทเพลงปลุกใจอื่นๆ ในช่วงการชุมนุม แต่จะเห็นได้ว่า บทเพลงที่เกิดขึ้นก่อนหน้าเหตุการณ์นี้ไม่นานนัก ล้วนให้ความหมายถึงความสำคัญของความสามัคคีของคนในชาติให้ฟันฝ่าอุปสรรคที่เกิดขึ้นพร้อมกันด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็พระราชนิพนธ์เพลงเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย (ภาคผนวก: 550) หรือความฝันอันสูงสุด (ภาคผนวก: 551) ที่ประพันธ์ในปี พ.ศ. 2514 โดยเพลงเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย ที่กระตุ้นให้คนไทยรู้สึกหวงแหนแผ่นดิน หากไม่มีแผ่นดินก็เหมือนสิ้นชีวิต ต่างคนต้องทำหน้าที่โดยยึดถือเอาความดีงามไว้เป็นสำคัญที่ว่า “เสียงภัยทั้งสองปกป้องความดี ปกป้องปฐพีตายเพื่อไทย” เช่นเดียวกับในเพลงความฝันอันสูงสุด ที่แสดงถึงความฝัน ความหวังที่จะประพฤติปฏิบัติตนมันอยู่ในความถูกต้อง ยุติธรรม ดังเนื้อร้องที่ว่า “นี่คือปณิธานที่หาญมุ่ง หมายผลคุณยุติธรรมอันสดใส ถึงทนต์ทุกข์ทรมานนานเท่าใด ยัง

มันใจรักษาต้องอาจครัน” ฉะนั้น สิ่งสำคัญในการรักษาบ้านเมือง คือจิตใจที่ยึดถือความถูกต้อง ยุติธรรมอันเป็นพื้นฐานของการประพฤติปฏิบัติต่างๆของบุคคล

ในปีมหาวิปโยค พ.ศ. 2516 นั้น มีบทเพลงพระราชานิพนธ์เผยแพร่ออกมาอีก 2 บทเพลงคือ เพลงเราสู้ (ภาคผนวก: 551) และเพลงแผ่นดินของเรา (ภาคผนวก: 551) ในเพลงเราสู้ มีเนื้อหาให้เรา รักษาบ้านเมืองดังเช่นที่บรรพบุรุษของเราได้กระทำไว้ ไม่ยอมให้ผู้ที่ไม่หวังดีต่อบ้านเมืองมาทำลาย แม้ว่าจะเป็นคนไทยด้วยกันก็ตาม และอีกบทเพลงหนึ่งคือเพลงแผ่นดินของเรา มีเนื้อหาให้นึกถึง บุญคุณของแผ่นดินที่เป็นบ้านที่เราเกิด และเมืองที่เรานอน ไม่ว่าคนไทยจะย้ายไปอยู่ที่ใดในโลก ก็ต้องตระหนักว่า แต่ละคนมีที่มาจากแผ่นดินไทย ซึ่งก็คือบ้านของเรา คนไทยทุกคนมีหน้าที่ดูแล รักษา พัฒนาชาติไทยให้วัฒนาถาวรสืบไป ในบทเพลงนี้มีท่วงทำนองอ่อนหวานเช่นเดียวกับเพลง ความฝันอันสูงสุด ที่มีลักษณะจงใจให้เกิดสำนึก และตระหนักถึงสิ่งที่คนไทยควรกระทำด้วยตนเอง เพื่อบ้านเมือง แม้ว่าความรุนแรงของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม จะยุติลงด้วยพระมหากรุณาขององค์ พระมหากษัตริย์ที่ทำให้บ้านเมืองสงบได้แล้ว สิ่งสำคัญต่อจากนั้นคือ การฟื้นฟูบ้านเมืองให้กลับมา เป็นปกติสุข ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นในการกระทำความดี รักษาบ้านเมือง ให้ประชาชนทุกคนได้อาศัยอยู่ในแผ่นดินแม้อย่างอบอุ่นและสุขใจดังที่บทเพลงแผ่นดินของเรากล่าวไว้ว่า “*ถึงอยู่แคว้นใด ไม่สุข ส่ำราญ เหมือนอยู่บ้านเรา ชื่นน้ำคำเช้าสุขทวี*”

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้มีการประพันธ์บทเพลงปลุกใจอีกจำนวนหนึ่ง อาทิเช่น เพลง **หนักแผ่นดิน** (ภาคผนวก: 552) เพลง**สุดแผ่นดิน**(ภาคผนวก: 553) และเพลง**เมืองนำกังวล** (ภาคผนวก: 553) เรียบเรียงเสียงประสานโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติ สาขาคดนตรีสากลปี พ.ศ. 2553 ในเพลง**หนักแผ่นดิน** เป็นเพลงที่แต่งเมื่อราวปี พ.ศ. 2517 ใช้เปิดออกอากาศทางสถานีวิทยุ จ.ส. กรมการสื่อสารทหารบก กองทัพบก ในการต่อสู้ทางการเมืองกับขบวนการคอมมิวนิสต์ ประพันธ์คำร้องโดย พ.ต.บุญช่วย หักฤทธิ์ศึก (ยศในขณะนั้น) และขับร้องโดย ส.อ.อุบล คงสิน และศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ต่อมาใน พ.ศ. 2520 ชื่อเพลงนี้ ถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ชื่อ "หนักแผ่นดิน" กำกับโดยสมบัติ เมทะนี แสดงนำโดยสมบัติ เมทะนี และนัยนา ชีวานนท์ ปัจจุบันยังมีการนำบทเพลงนี้มาร้องในการชุมนุมอีกหลายครั้ง มีเนื้อหาเปรียบเทียบ ประชดประชันด้วยทำนองที่เข้มแข็ง อีกเหิมว่า บุคคลใดที่ทำให้ประเทศเสียหายถือว่าเป็นคนที่ไม่สมควรจะได้ชื่อว่าเป็นคนไทย หรืออยู่ในแผ่นดินไทย เพราะจะก่อความเสียหาย ทำให้ชาติล่มจม คนเช่นนี้ไม่เป็นที่ต้องการสำหรับสังคมไทย ตามคำร้องที่ว่า “*หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)*”

สำหรับเพลงสุดแผ่นดิน เรียบเรียงเสียงประสานโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร บรรเลงโดยวงดนตรีกองดุริยางค์ทหารบก ขับร้องโดย สิบเอกอุบล คงสิน และ จำสิบเอก (หญิง) ศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ต่อมา สันติ ลุนเผ่ นำไปขับร้องออกอากาศอีกหลายครั้งจนเกิดความนิยมทั่วไป บทเพลงสุดแผ่นดินได้รับพระราชทานแผ่นเสียงทองคำในปี พ.ศ. 2517 ในฐานะผู้เรียบเรียงเสียงประสานยอดเยี่ยม มีท่วงทำนองอ่อนหวาน ทำให้ผู้ฟังรู้สึกถึงความสำคัญและคุณค่าของแผ่นดิน ที่กว่าบรรพบุรุษจะแลกมาด้วยชีวิตมากมาย และเพลงเมืองนำกังวล ประพันธ์คำร้องโดย ถนอม อัครเศรณีในจังหวะกระชั้น กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังให้เกิดความฮึกเหิม มีเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นว่าเมืองใด ประเทศใดไม่มีสิ่งต่างๆเช่น ทหาร การพาณิชย์ งานศิลปะและคุณธรรมความดี ก็ยากที่จะทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ ฉะนั้น การพัฒนาประเทศไทย จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน ทุกฝ่ายที่ต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยด้วยกันเอง

4.2.3.6 เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กับแนวคิดสังคมนิยม

บทบาทหน้าที่ในการประพันธ์บทเพลงปลุกใจหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ยังคงดำเนินต่อไปแม้ว่าจะไม่มีการความวุ่นวายเกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ผู้ประพันธ์ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“...ตอนนั้นเราไม่ได้รับกับใคร เช่นตอนคอมมิวนิสต์ในปี 2516 ตอนนั้นชัดเจนมากต้องไปอยู่ในป่า ในเมืองก็มี เพราะฉะนั้นเพลงในยุคนั้นค่อนข้างจะแรง ตอนนั้นผมรับราชการอยู่ที่กองทัพบก ในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการและการศึกษา หน้าที่หนึ่งคือ ต้องแต่งเพลง Arrange เพลง (เรียบเรียงเสียงประสาน) มีคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ผมไม่ค่อยได้แต่ง แต่จะเป็นการ Arrange มากกว่า ครั้งหนึ่งมีคำสั่งมา มีเนื้อร้องมาให้ ให้ผมใส่ทำนอง ผมก็ให้ลูกน้องช่วยทำ ผมทำถึงปี 2519 คนที่ช่วยได้มากเช่น สุรสิทธิ์ อธิธิกุล เรียนมาทาง Composition เลย เป็นคนที่เก่งมาก Arrange เพลงได้เยอะ”

ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีกลุ่มนักศึกษาที่ต่อต้านระบบทุนนิยมรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง นั่นคือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) แต่ผลของการสงครามส่งผลต่อสภาพสังคมโดยรวม เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศที่ต้องการงบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาประเทศ หากแต่มีผู้ปกครองบ้านเมืองบางฝ่ายกลับ

เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน กอบโกยทรัพย์สิน ทำการทุจริตหลายประการจนก่อให้เกิดความไม่พอใจของประชาชน โดยทั่วไป จนกระทั่งเกิดเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่มี การเดินขบวนเรียกร้องความชอบธรรม สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ประชาชนคนไทยเริ่มเรียนรู้การปกครอง บทบาทและหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย ผู้คนในสังคมมีการรวมตัวกันเรียกร้อง ความชอบธรรม สมัคสมานสามัคคีกัน ต่อสู้กับความอยุติธรรมที่ไม่ได้มาจากการสงครามภายนอก ประเทศอีกต่อไป ประชาชนส่วนหนึ่งของประเทศได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดเรื่องการปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตยของคนในสังคมมากมาย

ลัทธิคอมมิวนิสต์นี้ ปรากฏขึ้นครั้งแรกในสยามเมื่อช่วงปลายทศวรรษ 2460 (เมื่อแรกอยู่ใน กลุ่มคนจีนและเวียดนามอพยพ) จัดตั้ง “คณะกรรมการพิเศษสยามของพรรคคอมมิวนิสต์ทะเลใต้” ปี 2471 – 2472 และจัดตั้ง “พรรคคอมมิวนิสต์สยาม” ในปี พ.ศ. 2474 แต่ถูกปราบปรามโดยรัฐบาล และคณะราษฎร จึงได้จัดตั้ง “พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย” (พคท.) ขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2485 มีการประชุมกันหลายครั้ง มีนโยบายต่อต้านระบอบทุนนิยมของ อเมริกา จนหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีนักศึกษาเห็นด้วยกับแนวคิดนี้มาก จึงมีมวลชน ในการดำเนินการเรียกร้องมากขึ้น วิรัช อังคदार หนึ่งในสมาชิกกรมการเมืองของ พคท. เขียน บทความ “ประวัติศาสตร์และบทเรียนบางประการของพรรคเรา” สรุปได้ว่า (อ้างถึงในธิดากานต์ ศรี นารา, 2552: 22 – 23) หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จักรพรรดินิยมอเมริกา และนายทุน ทั้งหลายหวังกอบกู้ผลประโยชน์ของตนเอง จนก่อให้เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ที่มี การชน ฆ่าประชาชนอย่างไม่มีเหตุผล อีกทั้งชนชั้นปกครองยังแบ่งกลุ่มขัดแย้งกันเอง เพราะได้ยึดแนวทาง เศรษฐกิจจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) ที่มีเป้าหมายในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ เกิดขึ้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อน โดยเริ่มให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ส่งเสริมการพัฒนาสังคมมากขึ้น โดยปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชากรในเขตชนบท เพิ่ม ความสำคัญให้แก่การก่อสร้างในท้องถิ่น และขยายโครงการไฟฟ้าชนบทให้มีขอบเขตกว้างขวาง ขึ้น สำหรับบริการสังคมขั้นพื้นฐาน คือ การศึกษา และสาธารณสุขนั้น รัฐมีนโยบายที่จะกระจาย บริการเหล่านี้ไปให้ท้องถิ่นที่ยังขาดแคลนโดยทั่วถึงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการศึกษา เริ่มให้ ความสำคัญกับการพัฒนาทางสังคมมากขึ้นกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจทั่วไป สร้างระบบการผลิต เพื่อให้สอดคล้องกับตลาดทั้งในและนอกประเทศ ปรับเปลี่ยนระบบภาษีใหม่เพื่อกระตุ้นให้มีการ ลงทุนเพิ่มขึ้น ปรับปรุงระบบตลาดภายในประเทศ เพื่อให้ผู้ผลิตสามารถขายสินค้าได้ในราคาที่ แน่นอนยิ่งขึ้น อันเป็นหลักประกันอันหนึ่งในการยกระดับรายได้ของประชาชนทั่วไป การส่งเสริม ความเจริญในภูมิภาค การลดความแตกต่างของรายได้ และการชะลออัตราเพิ่มของประชากร

แต่ผลการดำเนินงานส่งผลให้ภาคเอกชนทุนนิยมได้ประโยชน์มากขึ้น แรงงานจากต่างจังหวัดเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมด้วยค่าแรงที่ไม่เป็นธรรม สร้างความไม่พอใจให้ประชาชนบางส่วน ซึ่งก็คือกลุ่มนักศึกษาปัญญาชน ตัดสินใจเข้าต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมนั่นเอง

หลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นโยบายการศึกษาได้เปลี่ยนไป โดยส่งเสริมให้ยึดมั่นในคุณธรรมความดีตามคำสอนในศาสนา ความจงรักภักดีต่อชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ เน้นความสามัคคี ความเป็นชาติ แก้ไขระบบโครงสร้างสังคมและให้การศึกษาสามารถตอบสนองการดำเนินชีวิตได้ด้วย สอดคล้องกับเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น เริ่มจากการขยายและปรับปรุงการศึกษาพื้นฐานให้ออกไปทั่วประเทศ โดยคณะกรรมการวางแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติกับคณะกรรมการดำเนินการศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้นในแผนการศึกษา มีเนื้อหาในการปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและความมั่นคงของประเทศ ปรับปรุงการค้นคว้าและวิจัยในด้านเกษตร โดยเฉพาะพืชผลชนิดที่สามารถจะผลิตและทำรายได้ให้แก่เกษตรกร ซึ่งรวมทั้งการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรและเผยแพร่วิธีการผลิตที่ทันสมัย เพื่อเร่งรัดพัฒนาผลผลิตทางเกษตรทั้งปริมาณและคุณภาพ ริเริ่มการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมในระดับมัธยมศึกษา เช่นในหนังสือประกอบการเรียนสังคมศึกษาวิชาศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 พ.ศ. 2516 มีแนวคิดว่าในช่วงเวลานั้นเป็นเวลาที่สังคมไทยกำลังเข้าสู่ระยะการพัฒนา คนไทยเห็นความสำคัญของการพัฒนาทั้งวัตถุและจิตใจ วัยรุ่นซึ่งเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ควรแสวงหาความรู้ต่างๆเพื่อประโยชน์แก่ตนเพราะวัยรุ่นคือ ความหวังของชาติ จึงได้หยิบยกเอาประวัติศาสตร์ในพุทธกาลมาเป็นตัวอย่างในการสอนเรื่องศีลธรรม ได้แก่ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ นางวิสาขา มหาอุบาสิกา เป็นต้น นอกจากนี้ในวิชาสังคมศึกษายังให้ความสำคัญกับสถานที่และบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์อีกด้วย เช่น ในแบบเรียนสังคมศึกษา วิชาภูมิศาสตร์ – ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษา จัดพิมพ์ปี พ.ศ. 2517 – 2519 อีกหลายเล่ม

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มสหพันธ์ชาวนาชาวไร่และสหภาพแรงงาน ฯลฯ เรียกร้องหาความยุติธรรมมากขึ้น มีกรรมกรนัดหยุดงานกว่า 800 ครั้งในปี พ.ศ. 2518 ก่อนหน้าเหตุการณ์ความรุนแรงเพียง 1 ปีเท่านั้น ซึ่งในขณะนั้นเองที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียเติบโตขึ้น ชาติตะวันตกต้องปลดปล่อยเวียดนาม ลาวและจีน อีกทั้งเป็นช่วงที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศในการคบหากับคอมมิวนิสต์อย่างฉันทมิตร โดยเดินทางไปเยือนจีน (แดง) และในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2518 ให้ฐานทัพของทหารอเมริกันออกนอกประเทศ

แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจหลายประการ แต่ความสนใจทางการเมืองของประชาชนไม่ได้ลดน้อยลงไป เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 จอมพลถนอม กิตติขจร เดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทยในฐานะสามเณร สร้างความไม่พอใจแก่นักศึกษาจำนวนมากมีการต่อต้านโดยนักศึกษาทำละแวกเวทีต่อต้านเรื่องราวดังกล่าว แต่ผลกลับตรงกันข้าม เมื่อมีผู้สังเกตว่าการแต่งหน้าของผู้แสดงที่ถูกแขวนคอนั้นคล้ายคลึงกับองค์รัชทายาท ดังนั้นกลุ่มนักศึกษาจึงถูกตั้งข้อหาว่ารวมตัวกันหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ มิใช่เพื่อต่อต้านจอมพลถนอม กลางดึกคืนนั้นมิกลุ่มคนเข้าไปทำร้ายผู้ชุมนุมในธรรมศาสตร์จนกระทั่งเช้าวันรุ่งขึ้น มีการยิงระเบิดเข้าสนามฟุตบอลธรรมศาสตร์ที่มีประชาชนอยู่จำนวนมาก ด้วยข้อหาว่ากลุ่มนักศึกษาเป็นผู้ฝึกฝายคอมมิวนิสต์ อีกทั้งยังมีการสังตรวจสอบข้อความที่เผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุกระจายเสียง ฯลฯ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน

ในช่วงการต่อสู้ของนักศึกษานั้น ประเด็นที่อภิปรายบนเวทีมีหลากหลาย ทั้งเรื่องการคุกคามสิทธิเสรีภาพนักศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจสังคมของประเทศ ความทุกข์ยากของประชาชน การใช้อำนาจของผู้ปกครองอย่างไม่เป็นธรรม ตลอดจนปัญหาและความล้มเหลวในการบริหารประเทศของรัฐบาล การประชุมยึดเชื้อไปตลอดคำคืน ัญญา ชุนชฎาธาร (2546) กล่าวถึงบรรยากาศการประชุมว่าการชุมนุมได้ดำเนินไปตลอดทั้งวัน จนกระทั่งเวลาประมาณ 21.00 – 22.00 น. การไฮด์ปาร์ตี้เริ่มอ่อนล้าจนเห็นว่าจะต้องมีกิจกรรมเสริม จนได้ “หงา-สุรัชย์ จันทิมารุ” มาเล่นกีตาร์ร้องเพลงให้ผู้ชุมนุมฟัง “นี่เป็นสิ่งที่เราต้องการ อาศัยเพลงและดนตรีมาเพื่อปรับบรรยากาศของการชุมนุมเสียบ้างก็คงจะดี” (เรื่องเดียวกัน: 127) นอกจากหงาแล้ว เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ขึ้นมาสอนร้องเพลง “สู้ไม่ถอย” เป็นบทเพลงที่มีท่วงทำนองและเนื้อหาที่ปลุกเร้า สร้างความฮึกเหิมให้ผู้ชุมนุมผู้ชุมนุมต่างปรบมือร้องตามจนกลายเป็นสัญลักษณ์การต่อสู้ ปลุกผู้ชุมนุมให้คิดค้นมีพลัง เนื้อเพลงมีว่า

ผู้เข้าไปอย่าได้ถอย	มวลชนคอยเอาใจช่วยอยู่
รวมพลังทำลายเหล่าศัตรู	พวกเราสู้เพื่อความยุติธรรม
เราเดินเคียงบ่าเคียงไหล่	ก้าวเข้าไปด้วยใจมุ่งมั่น
เขาจะฟาดเขาจะฟัน	พวกเราไม่พรั่น พวกเรารู้ตาย

ความคิดความเชื่อเหล่านี้ก่อให้เกิดเหตุการณ์ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ตามมา โดยกลุ่มคนเหล่านี้โจมตีความเป็นไทยที่ชนชั้นปกครองสร้างอุดมการณ์ความเป็นไทย ชาตินิยม ราชอาณาจักร

ตั้งแต่ปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช (รัชกาลที่ 7) การต่อสู้ดังกล่าวนี้ บางฝ่ายเห็นว่าเป็นการลอกเลียนแบบมาจากการปกครองของจีน หรือแนวคิดของมาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์ วิธีการหนึ่งที่ผู้ชุมนุมใช้ต่อสู้คือการใช้วาทกรรมผ่านวัฒนธรรมไทยคือกลอน ที่นำมาใช้ก่อนมีเพลงเพื่อชีวิต และเพลงปฏิวัติ เพลงปฏิวัติดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือเป็นบทเพลงที่แสดงถึงปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองอันได้แก่กลุ่มปัญญาชนที่ต้องการแสวงหามุมมองข้ามชนชั้นจากชนชั้นกลางไป กลุ่มชานาเกษตรกร บทเพลงจึงมีลักษณะผสมระหว่างดนตรีจะวันตกและดนตรีไทยเดิมภาคกลาง เพื่อช่วยในการสื่อสารได้ชัดเจน เข้าถึงผู้ฟังซึ่งเป็นชานาได้ง่าย โดยเน้นนำเสนอเรื่องความเสมอภาค ประชาธิปไตย ประชาชนนิยมและความเป็นธรรมในความหมายของสังคมนิยมที่ต้องการสร้างสังคมอุดมคติ (Utopia) กลุ่มปัญญาชนซึ่งไม่เคยรู้เคยเห็นการทำงานหนัก ตรากตรำของชานา ส่วนชานาเองก็ไม่เคยพบกับความเสมอภาค ทำให้ทั้งสองฝ่ายต่างต้องการเรียนรู้ภายใต้ภราดรภาพ ความเป็นมิตรสหาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นักร้องนักดนตรีหรือนักแต่งเพลงจึงมาจากหลายกลุ่มหลายชนชั้น ภายใต้การนำเข้าสู่ความเสมอภาคแบบคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ดี เพลงปฏิวัติก็ได้แสดงถึงการใช้ภาษา ศัพท์ คำนิยมอุดมคติที่ชัดเจน และมีความสัมพันธ์กับกาพย์ กลอนของสังคมไทยในระบอบหนึ่งอย่างแท้จริง (วัฒน์ วรรณยางกูร, 2546: 34 – 37)

นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงในการแต่งเพลงปฏิวัตินั้นมีมากมายหลายคน เช่นนายผี อัศนี พลจันทร ผู้แต่งเพลงเดือนเพ็ญ ที่เดิมชื่อว่า เพลงคิดถึงบ้าน ประพันธ์เมื่อครั้งนายผีจำเป็นต้องอาศัยอยู่ที่กรุงปักกิ่งเกือบ 30 ปี (วัฒน์ วรรณยางกูร, 2546: 218) สุรชัย จันทิมาธรนำมาบันทึกเสียงเป็นครั้งแรกในนามวงคาราวานในอัลบั้มชุด บ้านนาสะเทือน เมื่อปี พ.ศ. 2526 จากนั้นวงคาราวานนำมาบันทึกเสียงอีกครั้งในปี พ.ศ. 2528 เปลี่ยนชื่อเพลงเป็น เดือนเพ็ญ และมีนักร้องอีกมากมายนำออกแสดงคอนเสิร์ต บทเพลงนี้มีเนื้อร้องว่า “เดือนเพ็ญแสงเย็นเห็นอร่าม นภาแจ่มดวงดูงาม เย็นยิ่งหนอยามเมื่อลมพัดมา”¹⁶ นอกจากนี้ยังมีบทเพลงดอกไม้จะบาน “ดอกไม้ จะบานดอกไม้จะบาน บริสุทธิดล้าหาญ จะบานในใจ สีขาว หนุ่มสาวจะไฟ แน่วแน่แก้ไข จุดไฟศรัทธา” ของ จิรนนท์ พิศรปริษา หรือบทเพลงแสงดาวแห่งศรัทธา ผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ในขณะที่ถูกขังอยู่ในคุกกลางยาว โดยใช้นามปากกาว่าสุธรรม บุญรุ่ง “พรางพรายแสง ดวงดาวน้อยสกาบ ส่องฟากฟ้าเด่นพราว ไกลแสนไกล คัง โคมทองผ่องเรืองรุ่งในหทัย เหมือนธงชัยส่องนำจากห้วงทุกข์ทน...”¹⁷ ที่สร้างความหวังและกำลังใจให้กับนักต่อสู้เพื่อประชาชนอย่างงดงาม ของ จิตร ภูมิศักดิ์ นอกจากนี้ ยังได้ประเมินคุณค่าของศิลปะกับการรับใช้ประชาชนในหนังสือ “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” (ทีปกร,

¹⁶ สอดคล้องตามเนื้อเพลงฉบับดั้งเดิม เพลงคิดถึงบ้าน ในวัฒน์ วรรณยางกูร, 2546: 229

¹⁷ สอดคล้องตามเนื้อเพลงฉบับดั้งเดิม ในวัฒน์ วรรณยางกูร, 2546: 213

2540) และบทกวีนิพนธ์มากมายโดยการประยุกต์ใช้ถ้อยคำสามัญ คำเสียดสี คำแสดงแบบชาวบ้าน ซึ่งจิตรให้ความสำคัญมากถึงกับเคยกล่าวไว้ว่า “หนังสือที่วิเศษของโลกมิได้เขียนด้วยภาษาพิเศษของวรรณคดี หากแต่ใช้ภาษาสามัญของคนสามัญ” แม้ว่าบทเพลงเหล่านี้จะไม่ได้นำมาร่วมวิเคราะห์แต่ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของลักษณะที่มา รูปแบบและการเผยแพร่ของบทเพลงที่ได้รับอิทธิพลจากการเมืองอันส่งผลต่อการรับรู้ของคนส่วนใหญ่ในสังคมเดียวกัน

4.2.3.7 บทเพลงเพื่อชีวิต: อีกหนึ่งกระบวนทัศน์แห่งความรักชาติ

จากที่กล่าวมาแล้วว่า บทเพลงอีกประเภทหนึ่งที่เริ่มเข้ามาในสังคมไทย อันมีที่มาในช่วงเวลาที่ประเทศไทยเริ่มมีปัญหาภายใน และบางกลุ่มเชื่อถือลัทธิการปกครองแบบคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2488) ที่ทั่วโลกถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายใหญ่คือเสรีนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ และคอมมิวนิสต์ที่มีรัสเซียและจีนเป็นผู้นำ คนไทยได้แตกออกเป็นหลายกลุ่มซึ่งแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้กำหนดนโยบายเป้าหมายของการต่อสู้ไว้ 4 ข้อ ได้แก่

1. คัดค้านจักรวรรดินิยมอเมริกา
2. คัดค้านเผด็จการ ป.พิบูลสงคราม
3. คัดค้านสงคราม
4. ส่งเสริมการกินดีอยู่ดีของประชาชน

อีกทั้งยังมีการกำหนดคำขวัญใหม่ว่า *เอกราช ประชาธิปไตย สันติภาพ กินดีอยู่ดี* (สัมภาษณ์ ประจวบ อัมพะเสวต, 2543 อ้างถึงในวัฒน์ วรรณยางกูร, 2546: 57)

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น การดนตรีของประเทศไทยมีการพัฒนาไปมาก ประชาชนทั่วไปสามารถแต่งเพลงและเล่นเครื่องดนตรีหลายประเภทได้เองจากการศึกษาผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาในช่วงเวลาแห่งการต่อสู้ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 รัชญา ชุนชฎาธาร (2546) หนึ่งใน 13 ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏในเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม ได้เล่าถึงสิ่งที่เป็นกำลังใจในช่วงเวลาที่ถูกจับกุมขังในคุกรยะเวลา 7 วันว่า เวลาที่อยู่ในห้องขังนั้น บางครั้งก็หาเพื่อน¹⁸คุยแก้เหงา เห็นบางคนนั่งเป่าเม้าธอร์แกน แล้วก็ชวนกันคุยเรื่องเพลง บ้างก็สอนร้องเพลงเป็นเพลงการต่อสู้ของชาวเวียดนามเพื่อรวมชาติ มีท่วงทำนองทั้งเศร้าสร้อยและอ่อนหวาน

¹⁸ เพื่อนในที่นี้คือนักโทษชาวเวียดนามในข้อหาเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย กำลังรอการส่งกลับประเทศ

ปลูกเร้าให้กำลังใจเป็นภาษาเวียดนาม ขึ้นต้นเพลงว่า “เหนียวหล่าจิม” ชื่อว่าเพลง “ตีเหยียน” หรือ “อาสาสู” เวลาร้องเค้าจะร้องกันเป็นหมู่ ผู้เขียนบรรยายไว้ว่า “เขาเหล่านั้นร้องเป็นหมู่ให้เราฟังอีกครั้ง คราวนี้ฟังแล้วราวกับวิญญาณของเพลงได้ชำแรกลึกเข้าไปในเนื้อหนังวิญญาณของเรา ปลูกใจเราให้มีกำลังใจที่จะยืนหยัดต่อสู้...พร้อมแล้วที่จะล้มลงเพื่อให้เพื่อนได้ชูธงชัย” (เรื่องเดียวกัน, 2546: 168-169) แปลเนื้อเป็นไทยได้ความว่า

ถ้าฉันเกิดเป็นนก ก็ขอให้เพื่อนนกพิราบขาว
 ถ้าเป็นดอกไม้ ก็ขอเป็นเช่นดอกทานตะวัน
 ถ้าเป็นเมฆ ก็ขอเป็นเมฆที่อบอุ่น
 ถ้าเป็นคน ก็ขออุทิศตนเยี่ยงวีรชน
 เกิดเป็นนก ฉันจะบินด้วยสองปีกอันอ่อนนุ่ม
 จากใต้บินจรดเหนือ เพื่อรวมสายใยพี่น้อง
 เมื่อเป็นดอกไม้ จะเป็นดอกไม้ที่ถักทอสายใยแห่งความรัก
 ของพองชนผู้รักสันติภาพ
 หากเป็นเมฆ จะล่องลอยไปทั่วท้องฟ้า
 เล่าขานตำนานแห่งวีรชนหาญกล้า
 และถ้าเป็นคน ก็ขอให้ครั้งหนึ่งในชีวิต
 ยอมตายอุทิศตน เพื่อให้เพื่อน ได้ลุกขึ้นชูธงชัย

เนื้อเพลงดังกล่าวทำให้เห็นว่า ไม่ว่าชาติใดภาษาใด หรืออยู่ในสถานการณ์ใด สิ่งหนึ่งที่ผู้คนในสมัยนั้นต่างคิดถึงคือ บ้านเมืองที่สงบสุข ประชาชนอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข การแก่งแย่งชิงดีที่เกิดขึ้นแล้วแต่เป็นภาพมายาที่สร้างขึ้น ให้ประโยชน์กับคนเพียงบางกลุ่ม ในขณะที่คนเป็นจำนวนมากได้รับความเดือดร้อน การกระทำต่างๆของกลุ่มนักศึกษาแม้ว่าจะรุนแรง แต่ทั้งหมดก็เพื่อแสวงหาหนทางทำให้บ้านเมืองไทยสงบสุขดังเช่นที่หวังไว้ หรือดั่งบทเพลงเพื่อชีวิตของไทย ที่มีเนื้อหาถึงความศรัทธาในสิ่งที่กลุ่มหรือคณะของตนเองได้ทำ และเชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสมสำหรับสังคมไทย เช่นบทเพลงเดือนเพ็ญ ประพันธ์โดย อัสนี พลจันทร

เพลงเดือนเพ็ญ

เดือนเพ็ญแสงเย็นเห็นอร่าม นภาแจ่มดวงงาม เย็นยิ่งหนอยามเมื่อลมพัดมา
 แสงจันทร์นวลชวนใจข้า คิดถึงถิ่นที่จากมา คิดถึงท้องนาบ้านเรือนที่เคยเนา

กองไฟสุมควายตามคอก คงยังไม่มอดดับคอก จันทรเอยช่วยบอกให้ลมช่วยเป่า
 โหมไฟให้แรงเข้า พัดไล่ความเยือกเย็นหนาว ให้ที่นื่องเสานอนหลับอุ่นสบาย
 เรไรร้องดังฟังว่า เสียงเจ้าที่เฝ้าคอยหา ลมช่วยพัดมากระซิบข้างกาย
 ซ้ายยังคอยอยู่ไม่หน่าย ไม่เลือนห่างจางเคลื่อนคลาย คิดถึงมิวายที่เราจากมา
 ลมเอยช่วยเป็นสื่อให้ นำรักจากห้วงดวงใจ ของข้านี้ไปบอกเขานานา
 ให้เมืองไทยรู้ว่า ไม่นานลูกที่จากมา จะไปชบหน้ากับอกแม่เอย

และเพลงแสงดาวแห่งศรัทธา โดยจิตร ภูมิศักดิ์ ดังเนื้อเพลงที่ว่า

เพลงแสงดาวแห่งศรัทธา

พรั่งพรายแสง ดวงดาวน้อยสกาบส่องฟากฟ้า เค้นพราวไกลแสนไกล
 ดั่งโคมทอง ผ่องเรืองรุ่งในหทัย เหมือนธงชัยส่องนำจากห้วงทุกข์ทน
 พายุฟ้า ครึ้นข่มคุกคาม เดือนลับยาม แผ่นดินมีดมน
 ดาวศรัทธา ยังส่องแสงเบื่องบน คุงหัวใจ ปลุกคนอยู่มิวาย
 ขอเยาะเย้ย ทุกข์ยากขวากหนามล่าเคี้ยว คนยังคง ยืนเด่น โดยทำทนาย
 แม้นฝันฟ้า มีดดับเดือนลับละลาย ดาวยังพรายศรัทธาเย้ยฟ้าดิน
 แม้นฝันฟ้า มีดดับเดือนลับละลาย ดาวยังพรายอยู่จนฟ้ารุ่งราง

ในช่วงเวลาแห่งความสับสนวุ่นวายนี้ เกิดจากการที่บุคคลแบ่งแยกเป็นหลายฝ่าย ซึ่งต่างมีความเชื่อมั่นในแนวทางของตนเองที่เป็นแนวทางอันจะทำให้ประชาชนคนไทยได้อยู่ดีกินดี ในช่วงเวลานี้ได้เกิดเพลงปลุกใจขึ้นมากมายทั้งจะพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่ เพลงแผ่นดินของเรา เราสู้ เพลงจากกองทัพบกนั้นคือ เพลงหนักแผ่นดิน เพลงสุดแผ่นดินและเพลงเมืองน่ากังวล รวมถึงบทเพลงเพื่อชีวิตจากฝ่ายที่เชื่อในอุดมการณ์รักชาติแบบสังคมนิยมดังที่กล่าวไปแล้ว

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่นำมาวิเคราะห์ในยุคนั้นนี้จึงยังคงมีเนื้อหาเรื่องความสามัคคี ความเสียสละ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การรักษาเอกราชและอธิปไตย การทำตามหน้าที่ ความภาคภูมิใจในพื้นแผ่นดินไทยเช่นเดิม แต่มีวิธีการนำเสนอที่แตกต่างไปจากบทเพลงในอดีต กล่าวคือ มีการนำเสนอให้ผู้ฟังเกิดความตระหนักถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม ให้ได้เรียนรู้และคิดหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง แต่ยังมีบางบทเพลงที่เสนอแนะ

วิธีการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมภายใต้สถานการณ์ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่มีความคิดอีกกระบวนทัศน์หนึ่ง คือบทเพลงเพื่อชีวิต ที่ต้องการตีแผ่ความเป็นจริงทางสังคมให้คนทั่วไปได้รับรู้ถึงความทุกข์ยากของชนชั้นแรงงาน

ความรักชาติ รักแผ่นดิน ของบทเพลงปลุกใจในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มักมีเนื้อหาให้ผู้ฟังเกิดความตระหนักถึงความรักชาติด้วยตนเอง โดยการกระทำกิจการงานในหน้าที่ของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่บ้านเมือง ซึ่งแนวพระราชดำรินี้อาจมีรากฐานมาจากแนวพระราชดำริของพระราชบิดา สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ดังแสดงให้เห็นในจดหมายขณะที่ดำรงพระยศเป็นทูลกระหม่อมมหิดล ถึงทูลกระหม่อมจักรพงษ์และหม่อมคัทริน ลงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2461 ขณะพำนักในประเทศแคนาดาเป็นภาษาอังกฤษว่า

“...เมื่อฉันเพิ่งออกไปเรียนหนังสือที่ยุโรป ฉันไม่รู้แน่เลยว่าชาติของที่บ้านของฉันนั้นสำคัญแก่ฉันเพียงไร จนกระทั่งฉันได้มีโอกาสติดต่อกับคนไทย จึงได้รู้ว่ารักคนไทยเพียงไร และได้รู้จักคุณสมบัติของคนไทยอันน่ารักมีคุณค่า บัดนี้ฉันไม่ได้คิดถึงบ้านจนไม่สบายใจ แต่เมื่อได้มาศึกษาที่นี่แล้ว จึงได้รู้สึกตัวว่าถิ่นฐานของฉันในโลกนี้ ก็คือจะต้องอยู่ในท่ามกลางคนไทยด้วยกัน...เธอถามฉันว่าจะให้ช่วยเอาอะไร สำหรับฉันกลับไปกรุงเทพฯ ได้บ้างไหม ได้สิ. เอาความตื่นเต็น้อยากจะทำงานให้แก่ชาติ. ความรักชาติ. ความรักคนไทย ความจงรักภักดีในพระเจ้าอยู่หัว ความรักและซื่อสัตย์ต่อผู้ที่ฉันรักและนับถือ. เสด็จแม่เหนือผู้ใดๆหมดแล้วพี่เล็ก และคนอื่นๆที่ฉันรัก...”

(อ้างถึงในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, 2505: 669)

ตลอดพระชนม์ชีพของทูลกระหม่อมมหิดลนั้น ได้ทรงชักชวนแนะนำบรรดาแพทย์ให้ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยกำลังความสามารถที่เหมาะสมกับการเป็นพลเมืองคนหนึ่ง นอกจากความรักชาติที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงรับการถ่ายทอดมาจากพระราชบิดาแล้ว ยังทรงได้รับพระราชทานแนวความคิดเกี่ยวกับการทำประโยชน์ให้กับประเทศจากพระราชมารดา สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ดังความตอนหนึ่งนพระบรมราโชวาทที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์

เกษตรแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ สำนักจิตรลดาฯ โทฐาน เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2518 ว่า

“อย่างเรื่องการพัฒนาเรื่องอะไรทั้งหมดนี้ นะ แต่ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ไปค้นตำรา มา ที่พูดอะไรต่างๆเหล่านี้ นะ ต้องขอรับสารภาพ ไม่ใช่ตาม ตำราเปื้อน เพราะว่ามีชื่อภูมิพลนี่นะ ไปเอากำลึงมาจากพวกนี้ เพราะเป็นอย่างนี้ แม่ฉันเคยเตือนอย่าลอยขึ้นไป เดินบนดิน ขึ้นชมชื่อก็เลยเดิน ถ้าทำได้ช่วยกัน ทางวิชาการ ช่วยกันทำอะไรง่ายๆ อย่างให้ผิวดินจะแก้งัง ใจ แล้วกำลังกายกำลัง ความคิดมีเท่าไรก็ทุ่มลงไป ไม่ต้องเสียหลาย อยากให้แต่ละคนที่จะนำไปคิด เพิ่มเติมหรือตัดทอนดู หออะไรใหม่ๆแต่ไม่ใช่แค่คิด เราต้องช่วยกัน สามัคคีกัน ทำจะได้เป็นผลดี และขึ้นตั้งเป็นกลุ่มเป็นก้อนอย่างที่ทำอยู่นี้ นะ ให้เกิด ประโยชน์แก่แผ่นดิน”

(อ้างถึงในสุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2552: 279)

ความรักชาติโดยการกระทำตามหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขของบ้านเมืองนี้ ยังรวมไปถึงหน้าที่ของนักดนตรีซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเห็นว่า ในฐานะหน้าที่ของนักดนตรีมีหน้าที่สร้างสรรค์งานดนตรีเพื่อความบันเทิงและ ในขณะเดียวกันก็สามารถถ่ายทอด ความคิด ความรู้สึกผ่านผลงานของตนเอง ได้ ดังที่ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเนื่องในวัน สักขีตมงคลครั้งที่ 2 ณ เวทีลีลาศสวนอัมพร เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2512 (อ้างถึงใน ธ สถิตใจดวงใจนรินทร์, 2539: 37) ว่า

“...คนตรีนั่นเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกของชนหมู่หนึ่ง ในที่นี้ก็คือคนไทย คือประชาชนคนไทยทั้งหลายจะแสดงความรู้สึกออกมาหรือจะรับความรู้สึกที่แสดงออกมาก็ด้วยดนตรี พวกเราที่เป็นนักดนตรีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าเราทำในสิ่งที่จะทำให้คนฟังแล้วมีความพอใจ มีความครึกครื้น มีความอดทน มีความขยัน แล้วก็มี ความบันเทิง ทุกสิ่งทุกอย่างใน ดนตรีมีจุดประสงค์ที่จะทำ เขาก็มีความสำเร็จยิ่งเดี๋ยวนี้ และยิ่งในเมืองไทยเรา อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ นักดนตรีทั้งหลาย นักเพลงทั้งหลายก็มี หน้าที่เหมือนกัน ที่จะช่วยอุ้มชูความรู้สึกที่พี่น้องชาวไทยทั้งหลายต้องมี คือ ความเข้มแข็งและความเป็นอันหนึ่งอันเดียว...นักเพลง นักร้อง นักอะไรๆก็ให้

แสดงในสิ่งที่จะเป็นการสร้างสรรค์ ให้เป็นทางที่ชักนำให้คนเป็นคนดี แล้วมี
ความเจริญ ความก้าวหน้า...”

สรุปได้ว่า ความรักชาติรักแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึง
หมายถึงการทำประโยชน์สูงสุดให้เกิดแก่บ้านเมือง ซึ่งประชาชนคนไทยได้ประจักษ์ด้วยโครงการ
ในพระราชดำริกว่าสี่พัน โครงการ ที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนคนไทยให้มีความสุข
กันทั่วทุกคน

นอกจากพระปรีชาสามารถในด้านการพัฒนาแล้ว ยังทรงมีแนวพระราชดำริที่จะทำให้
บ้านเมืองสงบเรียบร้อยก็ด้วยการวางพระองค์เป็นกลางทางการเมือง ดังเช่นในกรณีเหตุการณ์ 14
ตุลาคม พ.ศ. 2516 กลุ่มปัญญาชน นิสิตนักศึกษา และประชาชนทั่วไปรวมตัวกันแสดงความรักชาติ
บ้านเมือง ไม่ต้องการให้ประเทศชาติตกเป็นสมบัตินของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จึงเกิดการต่อต้าน
ระบอบการปกครองภายใต้อำนาจเผด็จการของทหารที่ควบคุมกิจการทั้งประเทศในขณะนั้น ด้วย
เห็นแก่ประโยชน์ของกลุ่มตนเท่านั้น กลุ่มผู้ชุมนุมต้องการเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองตาม
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แม้ว่าการเรียกร้องประชาธิปไตยนี้จะ
เคยเกิดขึ้นเมื่อครั้ง พ.ศ. 2475 ที่เหล่าข้าราชการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญจากพระบาทสมเด็จพระ
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ผลที่ผู้เรียกร้องได้รับนั้นแตกต่างกัน โดยเมื่อครั้ง พ.ศ. 2475 คณะผู้ก่อการ
ได้รับพระราชทานการปกครองตามต้องการด้วยความสงบเรียบร้อย แต่การเรียกร้องของประชาชน
ในปี พ.ศ. 2516 นั้นกลับก่อให้เกิดสถานการณ์รุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน แม้ว่าเหตุการณ์ครั้งนั้น
จบลงด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่มิได้ทรงเห็นว่าเป็นวิธีการการแก้ปัญหาที่
ดี ดังพระราชดำรัสว่า

“จำไว้ว่า สถาบันจะลงไปเล่นการเมืองอย่างเต็มตัวได้เมื่อเกิดสุญญากาศ
ทางการเมืองจริงๆอย่าง 14 ตุลาคม แต่เมื่อได้ก้าวลงไปจัดการทางช่องว่าง
ดังกล่าวไปหมดแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์จะต้องรีบกลับไปอยู่เหนือ
การเมืองอย่างเดิม โดยเร็วที่สุด เพื่อที่จะได้พร้อมจะได้ลงมาช่วยได้อีก ถ้าหาก
เกิดสุญญากาศขึ้นมาอีกทั้งนี้ หมายถึงส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับสถาบัน
พระมหากษัตริย์”

(อ้างถึงในนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2549: 183 – 186)

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มปัญญาชนที่ต่อต้านระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ซึ่งเห็นว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับคนเพียงกลุ่มเดียว คือกลุ่มนายทุน แต่มีผลให้คนส่วนใหญ่ของประเทศทั้งกรรมกร เกษตรกรได้รับความเดือนร้อน ไม่เป็นธรรม และต้องการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นสังคมนิยม จนก่อให้เกิดเหตุการณ์ปราบปรามอย่างรุนแรงในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และหากการเรียกร้องตามแนวคิดนี้ประสบผลสำเร็จ สถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันการปกครองจะได้รับผลกระทบอย่างมาก อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงดำเนินกษัตริย์ผู้ก่อการ อีกทั้งยังทรงเห็นว่าเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างเท่านั้น แต่ทรงเตือนสติให้คนไทยเชื่อมั่นในแนวทางการพัฒนาบ้านเมืองด้วยวิถีของคนไทยกันเอง และรู้จักเลือกรับสิ่งที่ดีจากต่างชาติมาใช้ คล้ายกับวิธีการประสานประโยชน์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ราชานุภาพ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ก่อนหน้าเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวหลายปี ในเป็นช่วงเริ่มต้นของขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย แก่คณะอาจารย์ผู้พาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ท่าหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2513 ความตอนหนึ่งว่า

“เราอย่าไปน้อยใจว่าเราคือพัฒนา เราสู้ดีกว่าคือเพราะ ใครต่อใครมาชี้หน้าว่าเราคือพัฒนา ความจริงเราพัฒนาเหมือนกัน เพียงแต่ว่าบางอย่างเราอาจไม่ก้าวหน้าอย่างเขา... ไม่ต้องให้ใครมาบังคับ ให้ธรรมะ ให้สิ่งที่เป็นเหตุผล บังคับ ไม่ต้องการให้คอมมิวนิสต์ จะเป็นจีนคอมมิวนิสต์ หรือรัสเซีย คอมมิวนิสต์ หรือจักรวรรดินิยมอเมริกัน หรือจักรวรรดินิยมยุโรปมาครอบงำ... ทราบว่าของเขาก็ดี เราก็เอาอย่างของเขาในสิ่งที่เขาดี จีนเขาก็ผลิต ของเขาก็ดี จีนคอมมิวนิสต์นะเราควรจะทำอย่างไร วิธีสั่งสอนคนเขาเก่ง โจรผู้ร้ายไม่มี การทำงานของเขาก็มีระเบียบ มีวิธีที่จะสั่งสอนคน มีวิธีที่จะไม่使人เสื่อมตัว หลายอย่าง มีการพิจารณาตัวเอง ของจีนคอมมิวนิสต์เขามีตำราเพื่อที่จะสอนให้ เป็นคอมมิวนิสต์ ของคอมมิวนิสต์เขามี เขาเรียกว่า *Self Criticism* อันนี้ดีมากแต่ ว่าถ้าเรามาดูจริงๆ ตำราของเขาเขาพูดว่าดี อ่านแล้วเข้าตะราง แต่ถ้าอ่านด้วยจิตใจที่อยากหาความรู้ แล้วคุณตรงไหนที่ดี ตรงไหนที่เลว เราก็รู้ได้ มันเป็นหลัก ธรรมะทั้งนั้น...”

(อ้างถึงในสุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2552: 283 – 284)

อีกบุคคลหนึ่งที่เป็นแกนนำในเรื่องแนวคิดที่ว่า ความรักชาติคือรักความเป็นไทย คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในช่วงแรกท่านให้ความสำคัญกับความเป็นเชื้อชาติไทยมากเช่นเดียวกับ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้สร้างความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ของปัญญาชนในกระแสหลักให้มีผลต่อวิถีคิดทางสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยทั่วไปว่า วัฒนธรรมไทยทั้งหมดเป็นสิ่งดิงาม ม.ร.ว. คึกฤทธิ์เห็นว่า ปัญหาเรื่องการตระหนักถึงความเป็นไทย นั้นมาจากการให้อัตลักษณ์ (Identity) หรือเอกลักษณ์ ซึ่งมีผู้นิยามไว้ว่า “เอกลักษณ์...เป็นธรรมชาติหรือเป็นลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวบุคคล หรือชนชาติใดชนชาติหนึ่ง ที่ทำให้บุคคลนั้นรู้ตัวว่าเขาเป็นบุคคลเป็นตัวของเขาเอง แตกต่างจากคนอื่น และทำให้คนอื่นรู้จักว่าบุคคลนั้นเป็นใครด้วย เอกลักษณ์ของตนเอง” (จำนง ทองประเสริฐ อ้างถึงในสาขชล สัตยานุรักษ์, 2550: 38) แต่การนิยามความเป็นไทยของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์นี้มีได้เน้นไปที่ความหมายที่ชัดเจนเพียงประการใดประการหนึ่งเพียงอย่างเดียว หากแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ประโยชน์จากการที่ประเทศไทยมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองนั้น ได้ส่งผลถึงรสนิยมความชื่นชอบในผลงานศิลปะของตน รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อประเพณีวัฒนธรรมของตนที่อาจจะเป็นแบบไทยดั้งเดิม หรือไทยประยุกต์เช่นบทเพลงไทยสากล ซึ่งแม้ว่าผลงานจะแสดงออกมาในรูปแบบใด แต่ถือได้ว่าเป็นเครื่องแสดงถึงความรักชาติดั้งเดิม และสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คือความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ของไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงหนักแผ่นดิน สูดแผ่นดิน และเมืองน่านักงวลที่ได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงเหตุการณ์ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้ให้ความหมายของความรักชาติในทัศนะของตนเองไว้ว่า

“การปลุกใจที่จะทำให้เรารักชาติได้ก็คือในหลวงของเรา เพราะทรงทำทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อชาติของเรา ไม่ว่าจะกี่ปีมาแล้ว ทรงทำเพื่อชาติทั้งนั้น ชาติของพระองค์ก็คือประชาชน มันมีชาติเฉยๆ ไม่มีประชาชนก็ไม่มีชาติ ผมว่าควรองค์ในหลวงเป็นตัวตั้ง เป็นโจทย์ เมื่อมองแล้วเนี่ยความรักชาติก็จะเกิดขึ้น เพราะทรงเป็นสัญลักษณ์...เพราะฉะนั้นเพลงที่ทำให้เรารักชาติ ต้องมีในหลวงเป็นแกน”

(สัมภาษณ์เมื่อ 21 กรกฎาคม 2554)

สำหรับเรอตรีสันติ ลุนเผ่ นักร้องเพลงปลุกใจที่มีชื่อเสียงให้ความสำคัญของหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการร้องเพลงพระราชนิพนธ์ ถือว่ามีเกียรติสูงสุด และในฐานะที่เป็นข้าราชการทหารจึงมีหน้าที่ในการร้องเพลงเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับทหารหาญด้วย บางช่วงของชีวิตจึงได้มีโอกาสเดินทางไปค่ายทหารทั่วประเทศเพื่อร้องเพลงปลุกใจพลรบขวัญเหล่านี้ ด้วยระลึกอยู่เสมอว่า เกิดเป็นคนไทยต้องรักผืนแผ่นดินไทย ต้องตอบแทนคุณแผ่นดิน ดังที่เรอตรีสันติได้เล่าถึงสิ่งที่บิดาของซึ่งเป็นคนพม่าสอนไว้ว่า

“...คนเราเกิดมาดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นตัวเรา ถ้าเราตายเราต้องคืนให้แผ่นดินเค้า ถ้ามาตายที่เมืองไทยก็เหมือนขโมยของๆที่พม่ามาเมืองไทย เราจึงคิดได้ ก็ต้องทำตามเค้า เพราะเราเกิดที่เมืองไทย เราก็ต้องตายที่เมืองไทย...”

(สัมภาษณ์เมื่อ 9 สิงหาคม 2554)

สรุปได้ว่า ความรักชาติในยุคสมัยนี้มีการให้ความหมายที่หลากหลาย กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสหลายครั้งเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลกระทำตามหน้าที่ของตนด้วยหลักแห่งวิชาการ ความถูกต้อง และด้วยจิตใจที่หวังดีต่อบ้านเมือง และยังมีความคิดเห็นของผู้ทางด้านการเมืองที่มีความเห็นแตกต่างจากสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ต้องดำเนินชีวิตตามนโยบายของผู้นำ ผู้นำในยุคสมัยนี้คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก เพื่อเห็นว่าความเป็นเอกราชไม่ได้ขึ้นกับการมีกองกำลังทหารจำนวนมากหรือมีอาวุธทางทหารมากมายเช่นในอดีต แต่เป็นการที่ประชาชนมีความภาคภูมิใจ รักชาติไทยโดยการรักความเป็นไทย วัฒนธรรมไทย และมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ การที่แนวทางปฏิบัติซึ่งความรักชาติที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ อาจเป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จกลับมาประทับในประเทศไทยเป็นการถาวร เดิมเดิมความมั่นคงทางจิตใจให้มีศูนย์กลางการยึดเหนี่ยวดังเช่นอดีตที่เคยเป็นมา

นอกจากนั้น ในช่วงเวลานี้ประชาชนได้เรียนรู้เรื่องสิทธิของตนเองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น จึงเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงอันมีที่มาจากความคิดเห็นต่างทางการเมืองหลายครั้ง เช่น กรณี 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ที่ให้ความสำคัญกับการเรียกร้องสิทธิของประชาชนจากอำนาจเผด็จการ การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และความเคารพรักในองค์พระมหากษัตริย์ หรือกรณี 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ประชาชนบางกลุ่มเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างชนชั้นนายทุนและแรงงานตามหลักของสังคมนิยม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง

เป็นสุข หลายครั้งที่เหตุการณ์เหล่านี้สามารถยุติลงในที่สุดได้ก็ด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เป็นประธานความสามัคคีในหมู่ประชาชนคนไทยเสมอมา

ความรักชาติในช่วงสมัยนี้ยังคงผูกโยงไว้ที่ผู้นำ นั่นก็คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งในช่วงสมัยก่อนหน้านี้อาจให้ความสำคัญกับผู้นำทางการเมืองมากกว่าในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ความรักและศรัทธาของคนไทยได้กลับมาอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์อีกครั้ง อีกทั้งประชาชนส่วนหนึ่งเห็นว่า ทุกคนสามารถแสดงออกซึ่งความรักชาติได้ด้วยการกระทำตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่าง และอยู่ร่วมกันภายใต้สิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หลายบทเพลงเน้นการแสดงความหมายที่ต้องการความร่วมมือร่วมใจกันเพื่อกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักสากล นอกจากนี้ ยังมีบทเพลงที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่สูญเสียความเป็นธรรมจากสังคม มีแนวความคิดอีกหนึ่ง ตรงข้ามกับรัฐบาล โดยให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันของคนในสังคมคือกลุ่มนักดนตรีเพลงเพื่อชีวิต

4.2.4 ยุคที่ 4 ยุคผู้ภัยเศรษฐกิจ (พ.ศ.2520 – 2538)

ในช่วงยุคสมัยนี้ สภาพการเมืองการปกครองและสังคมของไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และยังเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลกเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นนโยบายของรัฐในการแก้ปัญหาความยากจน ไปจนถึงการเร่งพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าการส่งสินค้าออก รวมทั้งเกิดสถานการณ์การเรียกร้องทางการเมืองหลายครั้ง เช่น เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่มีประชาชนเสียชีวิตจำนวนมาก

บทเพลงที่มีอิทธิพลต่อการปลุกใจให้เกิดสำนึกความรักชาติในยุคสมัยนี้ มีด้วยกันหลายรูปแบบ ได้แก่ ประเภทเพลงเพื่อชีวิต เพลงปฏิวัติ เพลงลูกทุ่ง เพลงป๊อป เพลงร็อค ฯลฯ เพราะผู้ฟังมีรสนิยมในการฟังหลากหลายมากขึ้น บทเพลงปลุกใจที่มีมาแต่เดิมนั้นมักจะมีมาจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ในยุคสมัยนี้ ผลงานจากหน่วยงานของรัฐไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์เผยแพร่สู่สังคมในวงกว้าง เพราะมีเนื้อหาส่วนมากเกี่ยวกับการให้กำลังใจข้าราชการทหาร หรือแสดงลักษณะเฉพาะหรือความสำคัญของกิจการในหน่วยงานของตนเท่านั้น ฉะนั้น ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่จึงให้เล็งพิจารณาบทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งมีลักษณะสะท้อนสภาพสังคมได้เป็นอย่างดี มีหลากหลายแง่มุม อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับทั้งจากภาครัฐและประชาชนทั่วไป เช่น ผลงานของ วงดนตรีคาราบาว ที่ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่อาศัยในเมืองใหญ่และในชนบท รวมทั้งวิถีคิด ทัศนคติ การดำเนิน

ชีวิตและการปฏิบัติตนตามสภาพเศรษฐกิจ ให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจอันเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจโลก และบทเพลงที่มีเนื้อร้องแสดงความรักชาติอย่างชัดเจน ได้แก่ เพลงรักเธอ **ประเทศไทย** (ภาคผนวก: 558) ของชัชชัย สุขาวดี หรือหรั่ง ร็อกเคสตร์ ที่เปรียบเทียบกับ “ชาติ” นั้น เป็นบุคคลซึ่งคนไทยทุกคนต่างหวงแหน และมีหน้าที่ในการปกป้องชาติให้พ้นภัยทั้งปวง ในปัจจุบัน บทเพลงนี้ได้รับการนำมาเผยแพร่ซ้ำโดยหลายหน่วยราชการและ สถาบันการศึกษาซึ่งได้นำมาใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆมากมาย

ในช่วงยุคสมัยนี้ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศไทยหลายแง่มุม โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจที่มีผลมาจากการเมือง หรือนโยบายใช้การทหารนำการเมืองในบางช่วงขณะ ทำให้เกิดการรัฐประหารหลายครั้ง มีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การเมืองภาคประชาชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น เช่นเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ความซื่อสัตย์ของนายกรัฐมนตรี พลเอกสุจินดา คราประยูร จนเกิดเป็นกรณีพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 อันมีผลถึงสภาวะด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวมอย่างต่อเนื่อง บทเพลงที่เกิดขึ้นในช่วงยุคสมัยนี้ มิได้มีเพียงบทเพลงที่ก่อให้เกิดสำนึกความสามัคคี เสียสละ หรือคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น ยังมีบทเพลงที่มีเนื้อหาสอดคล้องและสะท้อนสภาพของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของบุคคลในช่วงเวลานั้น บทเพลงเหล่านี้ถือได้ว่า เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกของประชาชนคนไทยซึ่งเป็นผู้ประพันธ์ ผู้ขับร้อง เพื่อกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังทั่วไป ให้พิจารณาสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น และแสวงหาแนวทางการปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเหล่านั้น

4.2.4.1 การทหารนำการเมือง ... สันติวิธี

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 การเมืองการปกครองของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ด้วยปัจจัยความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมืองภายในประเทศ และการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตามกระแสโลกเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียเปรียบโอกาสทางการค้า อันอาจส่งผลกระทบต่อภัยย้อนกลับไปสู่การดำเนินงานด้านอื่นๆทางการเมืองการปกครอง และสังคมภายในประเทศ

ในช่วงความผันผวนทางการเมืองดังกล่าว นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2519 – 2520) ได้ประกาศป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง เริ่มจากการปิดหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ยกเลิกกฎหมายเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญ การชุมนุม การปราศรัย การเขียนเรื่อง

การเมืองที่ส่อไปทางนิยมคอมมิวนิสต์ ต่อต้านระบอบคอมมิวนิสต์ทั้งภายในและภายนอกอย่าง เด็ดขาดรุนแรง สร้างความไม่พอใจให้กับ “พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย” (พคท.) และ ประชาชนทั่วไปจำนวนหนึ่ง จากนั้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 พลเรือเอกสัจด์ ชะลออยู่ ทำการ ยึดอำนาจ ดำเนินนโยบายแบบเป็นกลางท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง ยกเลิก “คำสั่งคณะ ปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” บางฉบับ เชิญชวนให้นักศึกษา นักเรียนที่เข้าร่วมกับ พคท. ออก จากป่ากลับเข้าสู่ห้องเรียนและสามารถจัดตั้งองค์กรกิจกรรมในสถาบันการศึกษาได้จริงในปี พ.ศ. 2521

อีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ คือความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ประชาชนในสังคมทุนนิยม ก่อให้เกิดการเดินขบวนประท้วงหลายครั้ง จึงเกิดแนวคิดเรื่องสันติวิธี เพื่อสร้างสันติภาพที่มีได้มาโดยการยุติสงครามเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแสวงหาความร่วมมือกันของหน่วยงาน องค์กรของรัฐเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในช่วงต้นทศวรรษ 2520 แนวทางสันติวิธีหรือปฏิบัติการไร้ความรุนแรงต่างๆ ถูกนำเสนอขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจและความรุนแรงทั้งหลาย มีองค์กรเอกชนเช่น กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม และมูลนิธิโกมลคีมทองเกิดขึ้น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องสันติภาพและสันติวิธีในสังคมไทยได้เสนอให้แก้ปัญหาทางวัฒนธรรมซึ่งมีมากมายหลายประเด็นว่า ในยุคสงครามเย็นจะเกิดความขัดแย้งในสังคมไทยที่เปลี่ยนจากเรื่องการเมืองซึ่งอำนาจทางการเมืองที่เคยเกรงว่าการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ของรัสเซียและจีนจะเข้ามาครอบงำมาเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทการเร่งรัดพัฒนาทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการแย่งชิงทรัพยากรและผลกระทบอื่นๆทางสังคมร่วมด้วย ทั้งนี้เพราะต่างต้องการ “ความเจริญ” ทั้งทางวัตถุและอุตสาหกรรม (อ้างถึงในพัชรี ลิโรรส, 2542: 16-27)

อย่างไรก็ดี พคท. ยังเห็นว่าทั้ง นายธานินทร์ กรัยวิเชียร และพลเรือเอกสัจด์ ชะลออยู่ เป็นตัวแทนของกลุ่มนิยมอเมริกา เจ้าของที่ดิน และนายทุนซึ่งเป็นต้นเหตุสร้างภัยพิบัติให้กับประเทศ อีกทั้งไม่สามารถแก้ความทุกข์ยากเดือดร้อนให้กับกรรมกร ชาวนา นักเรียนและประชาชนทั่วไปได้ ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ สินค้าราคาแพง ค่าครองชีพสูงและปัญหาสังคม ผลงานที่แสดงออกถึงความคิดของกลุ่มนักศึกษาปัญญาชนสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงนี้มีด้วยกันมากมาย โดยเฉพาะงานด้านวรรณกรรม แต่ผลงานที่มีประสิทธิภาพ เข้าถึงผู้ฟังได้มากที่สุดคือ งานด้านดนตรี (ธิกานต์ ศรีนารา, 2552: 72) ทำให้มีวงดนตรีเกิดขึ้นหลายวง เช่นวงคาราวาน ซึ่งประกอบด้วย สุรชัย จันทิมาธร วีรศักดิ์ สุนทรศรี มงคล อุทก พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ทองกราน ทานา และวงโคมเอย นำโดยวินัย บุญช่วย (ศิลา โคมฉาย) ได้แสดงให้เห็นถึงความคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติแบบ พคท. ที่แท้จริงตาม

เนื้อหาทฤษฎีของการปฏิวัติกระแสหลัก นั้นคือความคิดแบบเหมาเจ๋อตุง และยังวิจารณ์ผลงานของอเมริกาว่า ได้นำชีวิตที่เหลวแหลกของชาวอเมริกาเข้ามาในประเทศไทย ให้คนไทยพึ่งพิงและพึ่งพาอเมริกาที่ชั่วร้าย ฟุ้งเฟ้อ มอมเมาด้วยวัฒนธรรมที่ฉาบฉวยของประเทศที่ไม่มีเอกราช ประชาชนไม่มีประชาธิปไตย

หลังการรัฐประหารโดย พลเรือเอก สวัสดิ์ ชะลออยู่ครั้งนั้น ส่งผลให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีนโยบายแตกต่างจากรัฐบาลของ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นอย่างมาก คือมุ่งสร้างสันติ ประนีประนอม ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ปัญหา เสมือนกับว่าเป็นการฟื้นฟูการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นอีกครั้ง ดังวลีที่ท่านประกาศออกมาว่า “เราไม่มีเวลาทะเลาะกันอีกแล้ว” อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานของ พลท. ดำเนินงานมาช่วงระยะเวลาหนึ่งจนล่วงเข้าปี พ.ศ. 2522 เกิดความขัดแย้งขึ้นในอินโดจีน ส่งผลถึงความสัมพันธ์ภายใน พลท. ด้วย นักศึกษาบางส่วนแยกตัวออก กระทั่งในปี พ.ศ. 2523 – 2524 เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในขบวนการปฏิวัติไทยมากขึ้น เนื่องจากมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันหลายกลุ่ม ทั้งเรื่องแนวคิดและวิธีการดำเนินงาน เช่น เห็นว่าสังคมไทยมิใช่สังคม “กึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา” รวมทั้งไม่ต้องการดำเนินงานภายใต้รูปแบบเดียวกับประเทศจีน บางกลุ่มเห็นว่าควรมีลักษณะเฉพาะของตนเอง เพราะแม้ว่าจะเป็นคอมมิวนิสต์ ก็ไม่ได้ขึ้นกับประเทศจีนเช่นกัน ในช่วงเวลานี้ ได้มีการนำบทเพลงที่มีท่วงทำนองฮึกเหิมคือ เพลงหนักแผ่นดิน ที่ประพันธ์ไว้เมื่อปี พ.ศ. 2517 ใช้เปิดออกอากาศทางสถานีวิทยุ จ.ส. กรมการสื่อสารทหารบก กองทัพบก เพื่อปลุกใจในการต่อสู้ทางการเมืองกับขบวนการคอมมิวนิสต์ จะเห็นได้ว่าไม่ว่าบทเพลงจะถูกประพันธ์ขึ้นเมื่อใด แต่เมื่อมีความหมายใกล้เคียงกับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งภายหลังจะถูกหยิบยกนำมาใช้ โดยไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับบริบทในขณะที่ยังสร้างสรรค์บทเพลงเหล่านั้น

4.2.4.2 การเมืองนำการทหาร ... วิกฤตเศรษฐกิจ

ในสมัยของนายเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ เพราะความผันผวนของราคาน้ำมันในตลาดโลก ทำให้น้ำมันในประเทศมีราคาสูงขึ้น และยังเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เงินเฟ้อ การคลังขาดดุลบัญชีเงินสะพัด ทุนสำรองของประเทศลดลงอย่างมาก กลายเป็นปัญหาลูกโซ่ไปยังราคาไฟฟ้า น้ำประปา และสาธารณูปโภคอื่นๆ รัฐบาลถูกมองว่าไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆเหล่านี้ได้ จึงจำเป็นต้องกู้เงินจากธนาคารโลกจำนวน 1,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ดำเนินนโยบายที่เข้มงวดจนสามารถแก้ปัญหาและฟื้นตัวขึ้นมาในปี พ.ศ.2529 (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2536: 17 - 19) ภาวะการณ์ดังกล่าว ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มคน

ต่างๆคัดค้านการทำงานรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งจัดชุมนุมใหญ่เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 หลังจากที่รัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมันปี พ.ศ. 2523 รัฐบาลได้รับมติไม่ไว้วางใจ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงรับผิดชอบลาออกในวันที่ 29 กุมภาพันธ์นั่นเอง โดยให้เหตุผลว่าต้องการรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ในรัฐสภา (วีรชาติ ชุ่มสนิท, 2549: 134 - 136) หลังจาก พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 จัดตั้งรัฐบาลประกอบด้วยพรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปไตยพรรคสยามประชาธิปไตย และพรรคชาติประชาชน

หลังจากพลเอกเปรม เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ไม่นาน เศรษฐกิจของไทยค่อยๆฟื้นตัวขึ้นเนื่องจากราคาน้ำมันในตลาดโลกลดลง การส่งออกของไทยประสบความสำเร็จมากขึ้น รัฐบาลดำเนินนโยบายด้านการเมืองการปกครองแบบ “การเมืองนำการทหาร” หรือนโยบาย 66/2523 เพื่อต่อสู้อย่างสันติกับกลุ่มคอมมิวนิสต์แทนการสู้รบด้วยอาวุธ โดยออกนโยบายผ่อนปรนให้นักศึกษาและประชาชนที่เข้าร่วมการปฏิบัติการปฏิวัติดังกล่าวกลับคืนสู่สังคมโดยไม่มีความผิดแต่อย่างใด อีกทั้งให้โอกาสกลุ่มผู้ก่อการเข้ามอบตัวโดยไม่มีความผิด ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยถูกลดบทบาทอย่างเห็นได้ชัด ขบวนการดังกล่าวแตกสลายไปในปี พ.ศ. 2525 อย่างไรก็ดี ธิกานต์ ศรีนารา (2552) ได้สรุปไว้ว่า “ไม่ว่าเมืองไทยจะเป็นกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาหรือไม่ แต่สิ่งที่สามารถเห็นได้ชัดเจนคือเมืองไทยกำลังกลายเป็น “สังคมทุนนิยม” เพียงแต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นสังคมนิยมในระดับใด จนกระทั่งกลุ่ม พคท. ลดอำนาจลงไปเรื่อยๆ และหมดบทบาทลงเนื่องจากถูกจับในปี พ.ศ. 2530 เป็นจำนวนมาก ดังเช่นที่ ชง แจ่มศรี ในฐานะเลขานุการที่ 1 ของ พคท. ประกาศว่าสังคมไทยในปัจจุบัน “เป็นทุนนิยม แต่เป็นทุนนิยมที่พวกนักวิจารณ์เรียกว่า รอบข้าง ชายขอบ ไม่ใช่ทุนนิยมที่สมบูรณ์ เป็นทุนนิยมกำลังพัฒนาและยังมีอุปสรรคมากมาย” (อ้างถึงในธิกานต์ ศรีนารา, 2552: 410)

ในขณะเดียวกันประเทศไทยเริ่มประสบปัญหาในการปลูกข้าว ขาดแคลนทรัพยากร รัฐจึงหันไปส่งเสริมด้านธุรกิจอื่นมากกว่าการเกษตรซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจพื้นฐานของไทย ที่แม้ว่าจะยังมีการผลิตเพื่อการเกษตรอยู่นั้น แต่เป็นไปตามความต้องการของตลาดส่งออก เช่นการปลูกข้าวโพดปอ มันสำปะหลัง และการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่ใช้สินค้าทางการเกษตรในประเทศเป็นวัตถุดิบ รัฐจำเป็นต้องเร่งพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานคือไฟฟ้า น้ำประปา และการสร้างเขื่อนเพื่อตอบสนองความต้องการทรัพยากรเพื่อการผลิตเหล่านั้น และในเวลาเดียวกันนั้นเองเป็นช่วงที่ประชากรของประเทศเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องหารายได้เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะประชาชนใน

เขตชนบท อันนำไปสู่การอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง เข้าทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ปัญหาทางสังคมอื่นๆอีกมากมายในเวลาต่อมา

ในช่วงเวลานี้ มีบทเพลงหนึ่งของผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าแสดงถึงความรักชาติในอีกมิติหนึ่งที่น่าสนใจ คือการแสดงออกถึงความรักชาติบ้านเมือง โดยรวมเรื่องการรักษาสິงแวดล้อมให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกหวงแหนผืนแผ่นดิน รักท้องถิ่นของตน และพยายามปกป้องให้มีความอุดมสมบูรณ์ในชุมชนของตนอย่างยั่งยืนตลอดไป นั่นคือเพลงรักเมืองไทย (ภาคผนวก: 559) ที่เดิมเป็นเพลงโฆษณาสินค้าของบริษัทสยามกลการ ประพันธ์โดย นิพันธ์ เสวตนันท์ ประมาณปี พ.ศ.2522 ซึ่งเป็นช่วงที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ช่วงนั้นคนต่างจังหวัดจึงตั้งถิ่นฐานบ้านเกิดเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ มาก จึงมีเพลงเกี่ยวกับให้รักถิ่นฐานบ้านเกิดมาก สันตัก ตันตันทน์ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรี และวิจิตร จิตรรังสรรค์ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงรักเมืองไทยเมื่อนำกลับมาแสดงอีกครั้งราวปี พ.ศ.2537 กล่าวถึงเพลงนี้ว่า (สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2554)

“สมัยก่อนใช้เพลงนี้ในการประกวดนักร้องออกทีวีมาก มีท่อนคิดหัวว่า
“...เป็นสุขทุกคน เรารักเมืองไทย” จากนั้นบริษัทสยามกลการ เอามาทำเป็น
Jingle¹⁹ ในโฆษณาโทรทัศน์ วิทยุ และนำมาเรียบเรียงใหม่หลายครั้ง”

ท่อนเพลงที่สำคัญคือบทสรุปตอนท้ายที่สำคัญว่า “เมืองไทยเรามี ของดีอยู่มาก ไม่กลัวลำบาก ไม่ยากไม่จน ขยันทำกิน (ขยันทำกิน) ในท้องถิ่นตน เป็นสุขทุกคน เรารักเมืองไทย” ด้วยการประพันธ์บทเพลงนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำมาประกอบเพลงโฆษณา มีการร้องประสานซ้ำท่อนเพลงนี้หลายครั้งเพื่อให้ผู้ฟังจดจำได้ง่าย เมื่อจดจำได้ง่ายจะทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น แม้ว่าจะเป็น การแต่งเพลงเพื่อสร้างภาพลักษณ์องค์กรเท่านั้น แต่ก็สามารถสื่อถึงผู้ฟังได้ในแง่มุมที่มีประโยชน์ ถือเป็นมิติการถ่ายทอดแบบใหม่ของเพลงปลุกใจให้รักชาติรักแผ่นดิน

อีกทั้งยังมีปัญหาที่แฝงอยู่ เช่นเรื่องการสูญเสียที่ดินของประชาชนในท้องถิ่น การย้ายถิ่นที่อยู่ของชาวชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ หรือเรื่องการกุมอำนาจทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น และจากการต่อต้านนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลได้ก่อให้เกิดขบวนการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยเป็นภูมิภาคที่สูญเสียทางเศรษฐกิจจำนวนมากกว่าภาคอื่น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2523 รัฐบาลจึงได้เปลี่ยนยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท แบบเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom

¹⁹ ดนตรีทำนองสั้นๆ ประพันธ์ขึ้นเฉพาะประกอบการโฆษณา

up) เปิดโอกาสให้ภาคเอกชน (NGO) เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เน้นความสำคัญในการดำเนินงานของชุมชน โดยมุ่งเน้นไปในส่วนที่มีความยากจนและแปลกแยกทางการเมืองมากที่สุด ให้ชาวบ้านได้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองและการบริหารจัดการชุมชนดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548: 17 – 18)

สำหรับนโยบายในการบริหารประเทศในช่วงแรกนั้น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เห็นว่า “ความยากจน” เป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศและต้องการได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ด้วยแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในช่วงนี้ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มักมีจุดเน้นในการแก้ปัญหาที่เกิดจากแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อน ในแผนพัฒนาฯ ที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) เน้น “การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ” มากกว่า “การมุ่งขยายอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจ” เพราะมีความจำเป็นจะต้องฟื้นฟูฐานะการเงินของประเทศที่ได้ใช้จ่ายเกินตัว และแก้ปัญหาการขาดดุลการค้าและการคลังของประเทศให้อยู่ในอัตราที่เหมาะสม โดยร่วมกันสร้างวินัยทางเศรษฐกิจของชาติเพื่อความคุ้มครองรายจ่ายที่ไม่จำเป็นและประหยัดการใช้พลังงานของประเทศให้ลดลง ขณะเดียวกัน ต้องเร่งการผลิตเพื่อส่งออกหารายได้เข้าประเทศให้มากขึ้น เป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับแรกที่ระบุคำว่า “สวัสดิการสังคม” เพื่อสร้าง “ความสมดุล” ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาค สร้างความเป็นธรรมในสังคม และการกระจายการถือครองสินทรัพย์เศรษฐกิจให้มากขึ้น ขณะเดียวกันจะเน้นความสมดุลของการพัฒนาระหว่างสาขาเศรษฐกิจ ระหว่างพื้นที่และระหว่างกลุ่มเป้าหมายต่างๆ มากกว่าที่จะปล่อยให้ผลประโยชน์จากการพัฒนาเกิดขึ้นเฉพาะบางพื้นที่หรือตกอยู่ในบางกลุ่มชนอย่างที่เคยเป็นมาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 พลเอกเปรมได้ลงนามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารราชการการพัฒนาชนบท พ.ศ. 2524 อันเป็นระเบียบที่เน้นการผนึกกำลังของส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทเข้าด้วยกันเพื่อประชาชนที่ยากจน เป็นการทำงานร่วมกันหลายภาคส่วน ได้แก่อาจารย์มหาวิทยาลัย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทยและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ในช่วงเวลาเดียวกัน เริ่มมีการจัดการพัฒนาเศรษฐกิจโลกภายใต้ชื่อว่า World Development Report (WDR) จัดทำโดย World Bank มีวัตถุประสงค์ในการเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของโลก เริ่มประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2521 (1978) ซึ่งได้ระบุตัวชี้วัดเกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่างสม่ำเสมอเพราะเชื่อตามทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization) ที่กล่าวไว้ว่าคนที่ทันสมัยต้องเป็นคนที่มีราย มีเศรษฐกิจของประเทศที่ดี ในช่วงปี พ.ศ. 2521 พบว่าประชากรส่วนหนึ่งของโลก

โดยเฉพาะในประเทศที่ได้รับอิสรภาพหลังสงครามโลกครั้งที่สองประสบปัญหาความยากจน ประชากรไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเท่าที่ควร ในช่วงปีพ.ศ. 2522 - 2523 นี้ได้เน้นย้ำให้ แก้ปัญหาเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วน และเมื่อเศรษฐกิจได้พัฒนาไประดับหนึ่ง พบว่ามีปัญหาด้าน คุณภาพของประชาชนจึงให้การสนับสนุนภาคประชาชนทั้งในส่วนของการเกษตร การศึกษา และสาธารณสุขไปทั่ว และในปีพ.ศ. 2524 World Development Report ได้ให้ความสำคัญต่อการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นครั้งแรก จะเห็นได้ว่าแผนการพัฒนา ฯ ทั้งของไทยและต่างประเทศได้ มุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจและสาธารณสุขไปทั่วของประชาชนเช่นเดียวกัน

จากนั้นจึงวางแผนในการดำเนินงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 – 2529 ที่เห็นว่าแผนพัฒนา ฯ ฉบับก่อน (ฉบับที่ 4) ประสบความสำเร็จในการขยายตัวทาง เศรษฐกิจก็จริง แต่เป็นไปอย่างขาดสมดุล ก่อให้เกิดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำของรายได้ที่นับวัน จะห่างกัน ไปทุกที่ระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ให้ความสำคัญกับการ พัฒนาชนบทอย่างมากโดยพยายามพบปะกับประชาชนอย่างสม่ำเสมอ และยังคงกล่าวไว้ใน สาส์นของนายกรัฐมนตรีที่กล่าวกับประชาชนในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2524 ว่า

“...การแก้ไขปัญหาชนบทตามแนวทางใหม่จะต้องยึดถือหลักเพื่อให้พี่น้องชาวชนบทสามารถช่วยเหลือตนเองและชุมชนได้อย่างแท้จริงในที่สุด เพื่อ การนี้จำเป็นต้องลดการทุ่มทรัพยากรในรูปแบบที่จะไม่สร้างความสามารถของ ชาวชนบทในการผลิตอย่างแท้จริง...ชนบทไทย คือหัวใจของประเทศชาติ ถ้า ชนบทอยู่ไม่ได้ประเทศชาติก็อยู่ไม่ได้ รัฐบาลนี้ถือว่า การพัฒนาชนบทเป็น ภาระหน้าที่ที่พี่น้องประชาชนชาวไทยทุกกลุ่มทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล หรือเอกชน จะต้องร่วมมือร่วมใจกันทำให้บังเกิดผลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง..”

(อ้างถึงในกองบรรณาธิการ INN, 2550: 136)

การให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาประเทศนี้ ไม่ได้จำกัดเฉพาะการดำเนินงาน ของหน่วยงานราชการเท่านั้น ในระบบการศึกษา ได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 4 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2524 ซึ่งพบปัญหาจากแผนการศึกษาฉบับก่อนว่าไม่เหมาะสมกับสภาพเด็กและ ท้องถิ่นในช่วงเวลานั้น เพราะเนื้อหาการเรียนการสอนได้ถูกจำกัดจากหลักสูตรของส่วนกลาง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถทางวิชาการเพื่อแสวงหาความก้าวหน้าในการศึกษา มุ่งรับราชการ มากกว่าทำงานในท้องถิ่น หรือทำอาชีพอิสระ ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ ทั้งยัง

ดำเนินการต่างๆล่าช้าเนื่องจากการตัดสินใจวางแผนการศึกษาและการปกครองทุกอย่างมาจาก ส่วนกลาง ซึ่งได้แก้ปัญหาโดยปรับปรุงเนื้อหา จัดหาแบบเรียน อุปกรณ์การสอนตามกำลังเศรษฐกิจ ปรับการบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพทั้งจากส่วนกลาง ภูมิภาคและท้องถิ่น มีการเพิ่มการใช้เพลง ในหลักสูตรวิชาภาษาไทยระดับประถมศึกษา ซึ่งมักจะนำมาสอนในหัวข้อ “สิ่งบันเทิงและกิจกรรม เพื่อส่งเสริมประสบการณ์เรียนภาษา” สอนเรื่องเสียงสัมผัสผ่านเพลงไทยสากล พื้นเมืองและกลอน การละเล่นเช่นเพลงวีรวีรชาวสาร การแสดง สื่อต่างๆ เรื่องบันเทิงแฝงคติธรรม หรือในระดับ ประถมศึกษาปีที่ 5-6 สอนเรื่อง “ความซาบซึ้งในสิ่งที่ได้ฟัง” และ “การฟังบันเทิงและการเล่นเพื่อ ส่งเสริมการฟัง” ผ่านบทกวี เพลงเรือ เพลงน้อย เพลงไทยสากล ไทยเดิมและเพลงสากลที่เหมาะสม กับระดับชั้น แต่อย่างไรก็ดี ยังมีประชากรในชนบทจำนวนมากที่เข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษานี้ประสบความสำเร็จเพียงบางส่วน เท่านั้น

ลิปพนนท์ เกตุทัต (อ้างในเพ็ญจันทร์ ทัพประเสริฐ, 2542: 149) ประธานคณะกรรมการ วางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้วิเคราะห์ว่าปัญหาของการศึกษาในยุคนี้เกิดจากปัจจัย 3 ประการคือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม จากการพัฒนาประเทศ การขยายตัวของเมือง การกระจายอำนาจจากส่วนกลาง สื่อมวลชนเข้าแทรกแซงการให้ความรู้ ความคิดที่ไม่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตเข้าสู่ชนบท ใช้เงินเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน ผลผลิตทางการเกษตรมีไว้เพื่อขาย เกษตรกรถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางเนื่องจากไม่มีความรู้เกี่ยวกับการกระจายสินค้าและ ระบบเศรษฐกิจ การทำงานของคนในเมืองมีการแข่งขันกันมาก มีการรวมกลุ่มต่อรองเรื่องต่างๆ สภาพสังคมเสื่อมโทรม เกิดชุมชนแออัด มีแหล่งอบายมุขมากมาย ทำให้คนส่วนหนึ่งในสังคม ปรับตัวไม่ทันความเปลี่ยนแปลงนั้น

2. การเปลี่ยนแปลงทางความคิด เมื่อช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ประชาชนยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามระบอบรัฐธรรมนูญนัก แต่เมื่อมีความรู้เพิ่มขึ้น จึงนำความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติเช่นการเรียกร้องความไม่เป็นธรรมในเรื่องต่างๆ

3. ปัญหาจากการดำเนินการศึกษาในอดีตที่สั่งสมมานาน เพราะจุดมุ่งหมายของการศึกษา มิได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง จึงต้องปรับหลักสูตรให้เหมาะกับกาลสมัย หลักสูตรเดิมมีการ กำหนดเนื้อหาต่างๆไว้ตายตัว ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตามความเป็นไปทางสังคมได้จริง การบริหาร การศึกษาไม่เป็นเอกภาพตั้งแต่ระดับกระทรวง กรม ฯลฯ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการ

ดำเนินการหลายส่วน และการให้เรียนการศึกษาภาคบังคับยังไม่สามารถดำเนินการได้ทั่วถึงทั้งประเทศ

อย่างไรก็ดี เนื้อหาบางวิชา ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักเช่น ในแบบเรียนสังคมศึกษา วิชาหน้าที่พลเมือง และในวิชาประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 สอนหัวข้อเรื่อง “ชาติไทย” ที่ต้องการให้เด็กรู้จักช่วยกันรักษาเอกราชของชาติ สอนเรื่องความเป็นมาของชาติไทยที่อยู่ในแหลมทอง สอนเรื่องสัญลักษณ์ของไทยเช่น ธงชาติ เพลงชาติ ภาษา การแต่งกายและการเคารพแบบไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถ เพลงสรรเสริญพระบารมี การแสดงความเคารพต่อพระองค์ในขณะระดับประถมศึกษาปีที่ 4-5 เรียนเรื่อง โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมพิเศษของไทยในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต เรื่องการปกครองแบบจังหวัดและอำเภอ จังหวัดที่สำคัญ พลเมืองของไทยด้านจำนวน เชื้อชาติและศาสนา ความเป็นมาของชาติไทย พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ก่อนสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน และระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 เรียนรู้เรื่อง ทรัพยากร การประกอบอาชีพ การชลประทาน ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ กฎหมายหน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมือง การใช้วิจารณญาณในการเชื่อข่าวสาร ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ พระมหากษัตริย์ ความสามัคคีและการปกป้องชาติ รักษาวัฒนธรรม ส่วนในหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย หมวดวิชาสังคมศึกษา พ.ศ. 2520 มีด้วยกันหลายวิชา ได้แก่ วิชาหน้าที่พลเมือง เป็นต้น

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงมุ่งให้เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต สร้างเสริมให้เป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการดำรงชีวิต มั่นคง อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก มีความสำนึกในการเป็นคนไทยที่รักชาติ ตระหนักถึงความมั่นคงของชาติ มีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศ ส่งผลถึงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 5 พ.ศ. 2525 – 2529 ที่ให้ความสำคัญกับการที่เด็กอายุ 6 ปี บริบูรณ์เข้ารับโอกาสทางการศึกษาทุกคน กระจายครูไปสู่ชนบทมากขึ้น โดยกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ในส่วนเป้าหมายการศึกษาภาคบังคับ สรุปได้ว่าเพื่อ

1. เน้นความสำคัญของการให้เด็กทุกคนที่อายุ 6 ปี ได้รับการศึกษา
2. สร้างโรงเรียนประถมศึกษาให้ครบทุกตำบล
3. ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกันระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
4. ปรับปรุงระบบการบริหาร การเรียนการสอนและการนิเทศ
5. กระจายครูไปสู่ชนบท

6. ลดความสูญเสียเปล่าทางการศึกษาและจัดหาสื่อให้เพียงพอ

การพัฒนาดังกล่าวได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมรัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ (กรอ.) ในปี พ.ศ. 2524 โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ กรรมการภาครัฐบาลประกอบด้วยรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ ภาคเอกชนประกอบด้วยหอการค้าไทย สมาคมอุตสาหกรรมไทยและสมาคมธนาคารไทยเป็นกรรมการ การดำเนินงานของกรอ. มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจด้วยความร่วมมือจากรัฐบาลโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำ เช่นแก้ปัญหาเรื่องความยุ่งยาก ลำบากของการส่งสินค้าออก ขยายความร่วมมือไปในระดับภูมิภาค การตั้งสถาบันยาสูบ การคมนาคมเพื่อการท่องเที่ยวและทางอากาศ พัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ พัฒนาการเกษตรในเขตชลประทาน ความร่วมมือกันดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้ก็ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในประเทศ ดังที่ ประยูร จินดาประดิษฐ์ นักวิชาการนักบริหารการเงินธนาคารได้แสดงทัศนะไว้ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีรายได้จากการที่แรงงานไทยนำเงินตรากลับเข้ามาจากต่างประเทศ และการเติบโตในธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสร้างเม็ดเงินเพื่อการพัฒนาประเทศไทยเป็นอย่างมาก จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2527 ปัญหาเศรษฐกิจถือเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศ เพราะรัฐบาลมีหนี้สินเพิ่มขึ้น และขาดเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศอย่างรุนแรง จึงแก้ปัญหาสถาบันทางการเงินจนมีปัญหาระงับการกู้ยืมนอกระบบ เพราะรัฐบาลต้องกู้ยืมเงินในประเทศเพื่อชดเชยการขาดดุลการค้า โดยการดำเนินนโยบายทางการเงินอย่างรัดกุม ปรับโครงสร้างการผลิตให้สอดคล้องกับตลาดโลกเพื่อการแข่งขัน เพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของสินค้า ลดต้นทุนการผลิต ปรับภาน้ำมัน แก้ปัญหาราคาพืชผลตกต่ำ แต่สิ่งที่จะสามารถยุติปัญหาทางการเงินได้คือการลดค่าเงินบาทลงเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการพาประเทศพ้นวิกฤตมาได้แต่ได้สร้างปัญหาต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างหนัก ในช่วงนี้มีเพลง*เมดอินไทยแลนด์* (Made in Thailand) (ภาคผนวก: 556) ที่โด่งดังมาก สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังแนะนำการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยความร่วมมือของคนในประเทศให้ใช้ของไทยโดยคนไทย ดังเนื้อร้องที่ว่า

“เมดอินไทยแลนด์ พอแขวนตามร้านค้า
ก็ขายดิบขายดีมีราคา
ทั้งทันสมัย มาจากแม่ก๊กจีน
หลอกเรานั้นหลอกตัวเอง...เอ๋ย”

มาคิดป้ายติดตราว่าเมดอินเจแปน
คุยกันได้ว่ามันมาต่างแดน
เขาไม่ได้หลอกเรากิน

บทเพลงนี้มาจากอัลบั้มชุด "เมคอินไทยแลนด์" เป็นอัลบั้มชุดที่ 5 ซึ่งทำยอดขายได้ถึง 5 ล้านตลับ ซึ่งเป็นสถิติยอดจำหน่ายอัลบั้มเพลงของศิลปินไทยที่สูงที่สุดในขณะนั้น และเมื่อจัดคอนเสิร์ตใหญ่ "คอนเสิร์ตทำโดยคนไทย" ณ สนามเวสต์โลโคโรม ในสนามกีฬาหัวหมาก มียอดผู้ชมถึง 6 หมื่นคนและเป็นครั้งแรกที่ คาราบาว เข้าไปเกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐบาล โดยเริ่มจากการที่ภาครัฐให้การสนับสนุนการจัดทำมิวสิกวิดีโอเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศ แต่รัฐไม่ได้ส่งเสริมการขายอัลบั้มแต่อย่างใด

บทเพลงเมคอินไทยแลนด์ เป็นเพลงที่แต่งโดย แอ๊ด คาราบาว การแต่งเพลงนี้มาจากคำพูดของ ไพฑูรย์ คำรงค์ธรรม แห่งค่ายเพลงแกรมมี่ ซึ่งปรารถนาว่าในประเทศไทยขณะนั้นได้นำเข้สินค้าจากต่างประเทศเข้ามามากมาย ทำให้คนไทยรู้สึกว่าจะต้องใช้ผลิตภัณฑ์จากต่างประเทศ เห็นว่าควรจะมีเขียนเพลงนี้เพื่อเชิญชวนให้คนไทยหันกลับมาใช้สินค้าในประเทศตามนโยบายของรัฐบาล สมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในชื่ออัลบั้มเดียวกับชื่อเพลง และเมื่อบทเพลงได้นำออกเผยแพร่ ปรากฏว่า ผู้ฟังชาวต่างชาติก็ยิ่งชื่นชอบเพลงนี้เนื่องจากมีเนื้อหาสอดคล้องกับความ เป็นสากลในภาวะเศรษฐกิจโลก ทำให้วงดนตรีและบทเพลงได้ถูกนำออกเผยแพร่ไปยังประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา วงคาราบาวจึงได้จัดทำเพลงเมคอินไทยแลนด์ อีกครั้งหนึ่งในชื่อ "Made in Thailand in USA" โดยเพิ่มเนื้อร้องภาคภาษาอังกฤษ เพื่อมุ่งเป้าหมายคนฟังในสหรัฐอเมริกา โดยให้เทียรี่ เมฆวัฒนา ขับร้องในฉบับภาษาอังกฤษ และชินยง ร้องเป็นภาษาไทยในฉบับเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อเพลงท่อนแรกที่มีการพูดสดๆ เพียงเล็กน้อย ต่อมาได้มีการจัดทำเพลงเดียวกันในฉบับต่างๆ โดยได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระให้เข้ากับสภาวะทางเศรษฐกิจหรือตามกาลสมัย แต่ยังคงโครงสร้างดนตรีมาแต่เดิม ซึ่งใช้เสียงขลุ่ยเป็นสัญลักษณ์แทนประเทศไทย

บทเพลงเมคอินไทยแลนด์ ได้รับการเผยแพร่ในระหว่างดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ซึ่งมุ่งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เกิดความสมดุลภายในประเทศ มากกว่าการขยายออกไปต่างประเทศ ต้องการแก้ปัญหาความยากจน โดยการประสานงานพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารงานรักษาความมั่นคงของชาติ ด้วยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในขณะที่ World Development Report ปี พ.ศ.2525 เสนอให้มีการให้การพัฒนาด้านเกษตรกรรม การศึกษาและสาธารณสุข เนื่องจากเศรษฐกิจเริ่มถดถอยอีกครั้ง ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาประสบปัญหาหนักเพราะไม่สามารถใช้หนี้ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ทั้งหมด เนื่องจากระบบเศรษฐกิจยังไม่เข้มแข็งพอ ปีต่อมา พ.ศ. 2526 เศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาดิ่งต่ำลง ประเทศที่กำลังพัฒนาทบทวนแนวโน้มด้านเศรษฐกิจ ให้ประเทศที่พัฒนาแล้วช่วยเหลือด้านการจัดการขององค์กร

ต่างๆ โดยเน้นให้ลงมือปฏิบัติการมากกว่าการกำหนดนโยบายอย่างเดียว ในปีนี้เริ่มให้เอกชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในการวางแผนภาคปฏิบัติการ รัฐมีหน้าที่ในการแทรกแซงระดับบริหารเท่านั้น ไม่ได้มีหน้าที่ในการพัฒนาเช่นในอดีต จนก่อให้เกิดปัญหาการจัดการความยากจนให้กับประเทศด้อยพัฒนา สนับสนุนให้มีการกู้ยืมเงินจากกองทุนระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาประเทศ และฟื้นฟูเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยมีการกำหนดราคากลางของสินค้าเกษตรให้เท่าเทียมกันทั่วโลก และสนับสนุนให้กู้เงินเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาด้านเกษตรกรรมในปี พ.ศ. 2529 สมชาย ฤกษ์สันวิวัฒน์ (2536: 13-14) กล่าวว่าไว้ว่าประเทศไทยจำเป็นต้องดำเนินกิจการด้านเศรษฐกิจไปตามกระแสโลกเช่นกัน ในช่วงหลังจากที่กลุ่มอำนาจ 2 ฝ่ายจากสงครามเย็นสงบลง ต่างฝ่ายเปิดนโยบายการค้าเสรีต่อกัน แข่งขันกันทางการค้ามากขึ้นกว่าการศึกสงครามเช่นในอดีต

แม้ว่า บทเพลงเมดอินไทยแลนด์ จะประสบความสำเร็จในการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก แต่อัตราการนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือยจากต่างประเทศกลับไม่ลดลง และลดลงในระยะเวลาอีกกว่า 10 ปี ต่อมาในช่วงวิกฤตต้มยำกุ้ง พ.ศ. 2540 แสดงให้เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ด้วยบทเพลงนี้ ได้สร้างความตระหนัก เป็นการปลุกฝังความคิดมากกว่าการเป็นคำสั่งให้ปฏิบัติเช่นบทเพลงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ประชาชนต่างปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมตามความต้องการของรัฐ และยังคงแสดงให้เห็นว่า ประชาชนเรียนรู้ว่า ตนเองมีสิทธิเสรีภาพทางความคิดมากขึ้น หากแต่ยังไม่แสดงให้เห็นว่า ได้เกิดความตระหนักในฐานะที่เป็นพลเมืองและต้องการพัฒนาประเทศในส่วนรวมหรือไม่

ในช่วงทศวรรษ 2530 ได้เกิดปัญหาขาดแคลนอาหารขึ้นทั่วโลก (Food Economy) เนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรซึ่งแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งกันระหว่าง “ความต้องการของมนุษย์กับความยั่งยืนของธรรมชาติ” ในประเทศไทยเกิดการประท้วงครั้งใหญ่ของชาวนาในปี พ.ศ.2528 สาเหตุมาจากการที่มีบุคคลหลายฝ่ายต่างเข้ามาหาผลประโยชน์ ได้แก่ ผู้ถือครองที่ดิน ผู้กำหนดราคา ผู้รายนโยบายการส่งออก ฯลฯ รัฐบาลแก้ไขสถานการณ์ด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หากแต่ปัญหาที่แท้จริงยังคงอยู่ มีการวิเคราะห์ว่า ปัญหาที่แท้จริงเกิดจากความขัดแย้งของทรัพยากรกับยุทธศาสตร์และเป้าหมายของการพัฒนาของประเทศจากความต้องการของอุตสาหกรรมใหม่ หรือ โครงการการก่อสร้างขนาดใหญ่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงและยากจะหลีกเลี่ยง

*“ประเด็นสำคัญคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นในขณะที่
โครงสร้างอำนาจนิยมยังไม่เปลี่ยนแปลงทั้งในหมู่ประชาชนเองและสถาบัน*

ทางการเมืองหลักๆ แนวโน้มการเผชิญหน้าและการแก้ปัญหาการเข้ากันไม่ได้
จึงเป็นเรื่องการใช้อำนาจ ความสามารถในการที่จะจัดการกับปัญหาความเข้า
กันไม่ได้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาในหลายๆกรณีจึงมีไม่มากนัก”

(พัชรี ลิโรรส, 2542: 25)

จากนั้น นโยบายเศรษฐกิจของไทยได้พยายามให้มีการจัดตั้งหรือขยายอาเซียนให้เป็นเขต
การค้าเสรีซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกเป็นอย่างดี นักลงทุนปรับตัวและผลักดันให้รัฐลด
ขั้นตอนในการค้าระหว่างประเทศเพื่อเตรียมพร้อมแข่งขันกับต่างประเทศ และง่ายต่อการร่วมมือ
กันในภูมิภาคอาเซียนเพื่อมีอำนาจต่อรองในการซื้อสินค้าบางรายการเช่น สินค้าเกษตรกับกลุ่ม
ประเทศอื่น ฉะนั้น การขยายตัวของเขตการค้าเสรีจึงมีแนวโน้มที่จะสร้างความผูกพันต่อกันระหว่าง
ประเทศในภูมิภาคให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น (Globalization) นอกจากนี้ ในภาวะเศรษฐกิจ
ตกต่ำ เงินเพื่อ ขาดดุลบัญชีเงินสะพัด และทุนสำรองลดลงอย่างมาก จึงจำเป็นต้องกู้เงินจาก
ธนาคารโลกจำนวน 1,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รัฐดำเนินนโยบายที่เข้มงวดจนสามารถแก้ปัญหาและ
ฟื้นตัวขึ้นมาในปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2536: 17 - 19) ในช่วงเวลานี้
นอกจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและ ยังเกิดปัญหาทางการเมืองภายในประเทศโดยมีการก่อปฏิวัติ
ขึ้นหลายครั้งแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ยังคงเป็นนายกรัฐมนตรีติดต่อกันรวม 5
สมัย รวมระยะเวลา 8 ปี 5 เดือน จนกระทั่งปฏิเสธคำเชิญขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งเมื่อวันที่ 27
กรกฎาคม 2531 ด้วยคำปฏิเสธที่ว่า “ผมพอแล้ว”

ในสมัยของพลเอกเปรมนี้เอง ที่วงดนตรีคาราบาวได้ผลิตผลงานออกมามากมาย หลายเพลง
ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจับผิดหรือแสดงผลของการทำงานของรัฐบาลในมุมมองของประชาชนได้
อย่างชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงมุมมองในด้านการเมืองว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว เป็น
จุดเริ่มต้นหนึ่งของประชาธิปไตยภาคประชาชน เช่นแม่ในเพลงเมดอินไทยแลนด์ ซึ่งได้รับการ
สนับสนุนจากรัฐบาลอย่างมากยังมีท่อนเพลงที่กล่าวว่า “เมืองที่คนตกท่อ” แสดงให้เห็นว่าเมืองไทย
ยังมีการทุจริต คอร์รัปชันแม้กระทั่งเรื่องความปลอดภัยขั้นพื้นฐานของประชาชนยังไม่สามารถ
คุ้มครองได้อย่างเต็มที่ คำร้องนี้เป็นเสมือนกระจกสะท้อนความไม่พอใจต่อการทำงานของรัฐบาล
อย่างชัดเจน

แต่แม้ว่าจะมีบทเพลงที่รณรงค์การใช้สินค้าไทยแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วประชาชน
ส่วนหนึ่งยังคงใช้จ่ายฟุ่มเฟือยอยู่เช่นเดิม เนื่องจากการเติบโตของภาคธุรกิจสังหาริมทรัพย์ ทำให้

ประชาชนส่วนหนึ่งมีรายได้จากการเก็งกำไรที่ดิน ฐานะของคนในเมืองโดยเฉลี่ยดีขึ้นมาก ในช่วงปี พ.ศ.2530 -37 อัตราค่าใช้จ่ายและบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมีจำนวนมาก เกิดค่านิยมการใช้สินค้าต่างประเทศ เงินตราไหลออกจำนวนมาก จนเกิดการขาดดุลการค้าอย่างรุนแรงในอีกไม่กี่ปีต่อมา (ชาน สีทอง, 2541: 19 – 20)

บทเพลงปลุกใจในช่วงนี้ ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของประชาชนที่ประสบปัญหาในภาวะเศรษฐกิจดังกล่าวไว้มากมาย และด้วยลักษณะนิสัยการฟังของคนไทยที่เปลี่ยนไป บทเพลงที่ส่งเสริมให้คนไทยตระหนักถึงความรักชาติรักแผ่นดินได้ปรากฏขึ้นในรูปแบบของเพลงเพื่อชีวิตมากกว่าเพลงที่มีท่วงทำนองเดินแถว (March) ก่อให้เกิดความฮึกเหิม มีจิตใจที่เข้มแข็ง หรือมีท่วงทำนองอ่อนหวานเพื่อจูงใจให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่านั้น ในงานวิจัยนี้จึงได้นำบทเพลงเพื่อชีวิตจากวงคาราบาวที่มีเนื้อหาคอบคลุมในหลายด้านมากกว่าเพลงเพื่อชีวิตทั่วไปในขณะนั้นที่มักกล่าวถึงเพียงความยากแค้นของเกษตรกรในชนบท หรือความทุกข์ยากของกรรมกรในเมืองใหญ่ แต่ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของคนในเมืองหลวงที่ยากลำบาก โดยเฉพาะคนที่มาจากชนบท บทเพลงคาราบาวจึงเป็นเสมือนกระจกสะท้อนสังคมในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญคือผู้ประพันธ์ที่มีทัศนคติต่อเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างชัดเจน มั่นคง และถ่ายทอดออกมาอย่างเหมาะสม ดังที่ ยืนยง โอภากุลให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“นักเขียนเพลงที่ดีจำเป็นอยู่อย่างยิ่งต้องมีสำนึกทางสังคม ต้องช่วยกัน
รับผิดชอบสังคม เขียนเพลงดีเพลงเพราะแต่ไม่มีสาระ ก็ไม่รู้ว่าจะเขียนไป
ทำไม จะเพื่ออะไร...”

(อ้างถึงในกองบรรณาธิการนิตยสารไรเตอร์, 2544: 37)

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญคือบุคลิก การคิด ทัศนคติของผู้แต่งย่อมมีความสำคัญต่อผลงานที่แสดงออกมา ยืนยง โอภากุล หรือ แอ๊ด คาราบาว เกิดเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2497 ที่ตำบลท่าพี่เลี้ยง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรชายฝาแฝดคนเล็ก ครอบครัวมีอาชีพค้าขายที่ตลาดเมืองสุพรรณบุรี เริ่มต้นการศึกษาในระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดสุวรรณภูมิ ระดับมัธยมที่ โรงเรียนกรรมศาสตร์ศึกษา หลังจากนั้นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญก็เกิดขึ้น แอ๊ดตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ พร้อมกับบรล่งไปรษณีย์เพื่อเข้ามาศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่อุเทนถวาย และบินไปเรียนต่อระดับปริญญาที่ ประเทศฟิลิปปินส์ หลังจากจบการศึกษาแล้ว ได้กลับมาเมืองไทยเข้าทำงานที่การเคหะแห่งชาติ ในตำแหน่งสถาปนิก

แอ๊ด เป็นบุคคลหนึ่งที่ก่อตั้งวงคาราบาว ในปี พ.ศ. 2523 ร่วมกับนักเรียนไทยที่ฟิลิปปินส์ อีก 2 คน คือ กิรติ พรหมสาขา ณ สกลนคร (เขียว) และ สานิตย์ ลิ่มศิลา (ไข่) โดยชื่อวงเป็นภาษาตากาล็อกที่แปลว่า “ควาย” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้นเกษตรกรของฟิลิปปินส์ โดยแสดงให้เห็นว่าเป็นวงดนตรีที่มีเนื้อหาเพื่อชีวิต เมื่อกลับมาเมืองไทย แอ๊ดและเขียวได้ร่วมกันเล่นดนตรีในเวลากลางคืน โดยกลางวันแอ๊ดทำงานอยู่ที่การเคหะแห่งชาติในตำแหน่งสถาปนิกที่การเคหะแห่งชาติ เป็นเวลา 5 ปีในขณะที่เล่นดนตรีตอนกลางคืนไปด้วย สำหรับเขียวได้ทำงานในบริษัทฟิลิปปินส์ที่มาเปิดในประเทศไทย ส่วนไข่ก็ได้แยกตัวออกไป ครั้งหนึ่ง แอ๊ดได้มีโอกาสเข้าไปเป็นโปรดิวเซอร์ให้วงแฮมเมอร์ที่ทำเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องหมามูยของ พนม นพพร ในสมัยนั้น จากการทำงานดังกล่าวจึงเกิดแรงบันดาลใจในการทำอัลบั้มชุดแรกขึ้นมาในนามวงคาราบาว ใช้ชื่อชุดว่าจี๊มา ใน ปี พ.ศ. 2524 โดยชักชวนเขียวที่ทำงานประจำลาออกมาร่วมกันทำอัลบั้มดังกล่าวด้วย และนี่เองเป็นจุดเริ่มแรกของ แอ๊ด คาราบาว หัวเรือใหญ่ที่นำพาวงคาราบาว ผ่านร้อน ผ่านหนาว ผ่านเรื่องราวการต่อสู้ ความวุ่นวายมากมาย มาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็ผลงานภาคปกติ ภาคพิเศษ ภาคแสดงสดของวงคาราบาวแตกต่างจากวงเพื่อชีวิตทั่วไป เพราะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและอย่างชัดเจนทั้งเนื้อหาและท่วงทำนอง คาราบาวเป็นศิลปินไทยกลุ่มแรกที่มีการลงโฆษณาบนปกอัลบั้มจากภาครัฐกิจและองค์กรต่างๆ อีกทั้งได้รับการยอมรับจากผู้ฟัง โดยในปี พ.ศ. 2528 จัดคอนเสิร์ต “ทำโดยคนไทย” เป็นการแสดงบทเวทีกลางแจ้งขนาดใหญ่ ที่สำคัญคือรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญในเนื้อหาของเพลงเมคอินไทยแลนด์กระทั่งทำมิวสิควิดีโอประกอบให้เพราะเป็นการประชาสัมพันธ์ให้คนไทยใช้ของไทย

ในอัลบั้มต่อมา ยังมีบทเพลงที่มีความหมายให้คำนึงถึงประเทศชาติได้แก่ บทเพลงแผ่นดินอยู่ในอัลบั้มอเมริกันโกย เป็นผลงานลำดับที่ 6 ของวงคาราบาว วางจำหน่ายวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2528 พูดถึง การจำกัดโควตาผ้าและสิ่งทอจากประเทศไทย ของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยมีภาคเอกชนคือบริษัทอามีโก้เป็นผู้จัดจำหน่าย รวมทั้งมีเครื่องดื่มโค้กเป็นผู้สนับสนุน ในช่วงเวลานั้นมีเหตุการณ์ปฏิวัติวงคาราบาวได้มีส่วนร่วมกัเหตุการณ์ดังกล่าว โดยรับการติดต่อแบบขอร้องเกมบังคับตั้งแต่เวลา 03.00 น. ให้ไปตั้งวงแสดงดนตรีที่สวนอัมพร โดยจะมีการถ่ายทอดสดการแสดงคอนเสิร์ตของคาราบาวทางโทรทัศน์ สลับกับการอ่านประกาศของคณะปฏิวัติ เพื่อปลุกใจให้คนหันมาเป็นแนวร่วม ในคอนเสิร์ตครั้งนั้นแอ๊ด และ เล็ก คาราบาวต่างพกอาวุธปืนขึ้นไปขณะเล่นคอนเสิร์ตด้วย และมีการยิงกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มปฏิวัติ เมื่อการปฏิวัติไม่เป็นผลสำเร็จ พันเอกมัญญกฤต รูปขจรจึงได้หลบหนีออกนอกประเทศ ทำให้วงคาราบาวรู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก และรู้สึกเสียใจกับการตัดสินใจครั้งนั้นของวง อีกลักษณะเด่นของงานชุดนี้คือในส่วนของ

ดนตรีที่มีการยกระดับเทคโนโลยีทางดนตรีขึ้นมาจากชุดที่แล้วโดยมีการใช้เสียงสังเคราะห์เพิ่มเข้ามา และมีการนำเสียงระเบิดและเสียงปืนจากคอนเสิร์ตที่สวนอัมพร มาใส่ไว้ในเพลงมะโหนกอีกด้วย โดยชุดนี้เป็นชุดแรกที่บันทึกเสียงที่ห้องอัดเซ็นเตอร์สเตจ ส่วนปกอัลบั้มออกแบบเป็นลายพรางทหารซึ่งมีที่มาจากเหตุการณ์ กบฏทหารนอกราชการ เมื่อนำปกอัลบั้มมาวางกลับหัว จะอ่านได้ว่า 9 ก.ย. ซึ่งเป็นวันที่มีการปฏิวัติไม่สำเร็จ ทางวงได้พิมพ์ปกลงบนกระดาษฟอยซึ่งมีต้นทุนสูงเพื่อป้องกันการปลอมแปลง วางจำหน่ายวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2528 วันเดียวกับทางวงขึ้นเล่นคอนเสิร์ต โลกดนตรี Pop On Stage (www.wikipedia.com)

นอกจากนี้ยังมีบทเพลงอื่นๆของคาราบาวที่สะท้อนชีวิตของคนไทยได้ดีอีกหลายบทเพลง เช่น เพลงลุงขี้เมา ถนนชีวิต วณิพกและมหาลัย เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าจะไม่ได้เป็นบทเพลงที่เสริมสร้างความรักชาติโดยตรง อีกทั้งมิได้มีลักษณะของเพลงเพื่อชีวิตเข้มข้นดังเช่นในอดีต แต่ได้สร้างมโนภาพของสังคมเมืองในขณะนั้น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพที่เป็นจริงของคนในเมืองใหญ่ได้อย่างชัดเจน และเมื่อคนเป็นส่วนประกอบของใหญ่ของสังคมและประเทศชาติ การจะพัฒนาประเทศชาติได้จึงจำเป็นต้องพัฒนาคนให้ได้เสียก่อน เมื่อสังคมรู้และเข้าใจสภาพสังคมตนเองที่เป็นอยู่ ก็จะพิจารณาแสวงหาแนวทางในการพัฒนาชาติของเราได้ บทเพลงเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราเข้าใจสภาพสังคมเพื่อที่จะไปเป็นสิ่งที่สร้างความตระหนักพื้นฐานถึงการพัฒนาประเทศชาติต่อไป นอกจากนี้ยังมีบทเพลงอื่นๆอีกที่นำเสนอในรูปแบบประชดประชัน ดีแต่ความจริงในสังคมด้วยถ้อยคำที่ชัดเจนกระตุ้นให้คนไทยจุกคิดถึงการทำประโยชน์เพื่อบ้านเมืองมากกว่าแสวงหาประโยชน์ส่วนตน

หลังจากนั้น แอ๊ดได้ทำงานเกี่ยวกับวงการบันเทิงหลายอย่าง ทั้งโฆษณา ภาพยนตร์ ฯลฯ ทำให้บางฝ่ายเห็นว่าการทำงานของคาราบาวเป็นไปตามกระแสการค้ามากกว่าจะถ่ายทอดความเป็นไปของสังคมดังเช่นในอดีต ซึ่งแอ๊ด คาราบาวได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือก้าวแรกของชีวิต ก้าวที่สอง คนดนตรี (2544: 35 - 36) ไว้ว่า

“ผมไม่แคร์ตรงนั้นไม่ใช่เรื่องใหญ่ ใครจะมองว่าทำเพื่อธุรกิจก็มองไปก็บอกได้เลยว่าเราทำส่วนหนึ่งเพื่อการค้า แต่ในขณะเดียวกันเราทำงานศิลปะ ผมคิดว่าเนื้อหาศิลปะที่นำเสนอออกไปยิ่งใหญ่เสมอ ตราบใดที่เรายังรับใช้คนส่วนใหญ่”

(บทความของชัยยุทธ์ ลิ้มลาวัลย์ [www.carabao.net]: 20 กันยายน 2554)

นอกเหนือจากภาวะสถานการณ์ทางสังคมที่มีผลต่อการประพันธ์เพลงแล้ว แนวความคิดเกี่ยวกับการแต่งเพลงส่วนหนึ่งนั้น มาจากนิสัยรักการอ่านของแอดเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวปรัชญา ศาสนา ซึ่งได้นำมาประกอบเรื่องราวของบทเพลงด้วยเช่นกัน ทั้งหมดนี้ทำให้บทเพลงของคาราบาวเป็นบทเพลงที่ทุกคนล้วนแล้วแต่จดจำ ฟังติดหู และบางเพลงก็เป็นเพลงอมตะ ที่ร้องกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ แอดเคยได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า (อ้างถึงในกองบรรณาธิการนิตยสารไรเตอร์, 2544: 37)

“ผมเรียนรู้ชีวิตและสังคมจากหนังสือเป็นส่วนใหญ่ หนังสือดีๆทำให้แนวคิดเราเติบโตขึ้นจากที่เคยเห็น โลกแคบก็กว้างขึ้น หนังสือดีๆทำให้จิตใจเราขยายใหญ่ขึ้น...”

แอดยังให้ความสำคัญของบทเพลงเพื่อชีวิตที่สามารถเป็นพลังที่จะต่อสู้ความไม่เป็นธรรมของสังคม ได้สิ่งสำคัญคือการให้การศึกษาแก่ประชาชน ให้คิดพิจารณาเรื่องราวต่างๆอย่างมีเหตุผลได้ด้วยตนเอง (เรื่องเดียวกัน, 54) ว่า

“ประชาชน ไม่มีอาวุธจำเป็นที่จะต้องคิดอาวุธขึ้นมาต่อกรกับคนที่ถืออาวุธ เพลงเพื่อชีวิตนี่ที่เป็นอาวุธที่ดีที่สุด คิดอาวุธทางความคิด ผมยังคงมีความเชื่อมั่นว่าบทบาทของเพลงเพื่อชีวิตยังมีมหาศาล นอกจากจะใช้ต่อสู้กับนายทุนหรือชนชั้นปกครองแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือให้การศึกษาแก่คนรุ่นใหม่อีกด้วย บางครั้งเราแบกกีตาร์เข้าไปในโรงเรียน ขึ้นเล่นแล้วก็พูดกับเขา เด็กก็จะคิดตาม เกิดความประทับใจ เกิดจิตสำนึก เหมือนกับเราได้ไปหว่านเมล็ดพืช เมล็ดพืชแห่งความเป็นคนแห่งความเป็นมนุษย์ ให้เกิดขึ้นในเยาวชนที่จะเติบโตขึ้นเป็นบุคลากรของชาติแล้วเด็กที่ชื่อเทปเราไปฟังอีกล่ะ มีส่วนก่อจิตสำนึกทั้งนั้น บางอย่างเราก็นึกไม่ถึงหรอก”

สรุปได้ว่า แม้บทเพลงของวงคาราบาวจะมีที่มาของการประพันธ์จากมุมมองของผู้ประพันธ์ ที่ได้ทำหน้าที่ของตนในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดบางประการให้กับผู้ฟัง ด้วยเชื่อว่าบทเพลงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้ผู้ฟังกลายมาเป็นผู้ที่เกิดการเรียนรู้จิตสำนึกบางประการอันเกิดจากความชื่นชอบ ชื่นชมดนตรีของเขาเอง

4.2.4.3 เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า

หลังจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว ในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างปี พ.ศ.2531 -2534) ได้กำหนดนโยบายทางด้านสังคมไว้เกี่ยวกับการทำนุบำรุงศาสนา เริ่มตระหนักถึงความแตกต่างของรายได้ของประชาชน โดยมีนโยบายช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย การจัดระบบชุมชนแออัด ส่งเสริมพัฒนาเรื่องสิทธิสตรี เด็ก เยาวชน คนชรา คนพิการด้วยการปรับปรุงด้านบริการสาธารณสุข ฟื้นฟูความรู้พื้นฐาน แพทย์แผนไทย อุตสาหกรรมภายในประเทศ ปัญหาสังคมในช่วงนี้มีมาก ซึ่งล้วนแล้วแต่แสดงออกในเพลงเพื่อชีวิตทั้งสิ้น โดยเฉพาะเรื่องความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคมเมืองและสังคมชนบท และเริ่มมีบางฝ่ายที่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและพยายามรณรงค์ให้รักษาสีเขียวเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติได้อีกทางหนึ่งด้วย เนื้อหาของบทเพลงของบทคาราบาวยังคงมีลักษณะของเพลงเพื่อชีวิตอยู่บ้าง โดยนำเสนอวิถีชีวิต การคิดและเรื่องราวของผู้คนเพียงแต่เป็นคนจากสังคมหนึ่งมาอยู่ในสังคมหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจจะไม่ได้มีการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น การเสียดสอชีวิต การตื่นแต่เช้าประกอบสัมมาอาชีพเพื่อการพัฒนาประเทศดังเพลงปลุกใจในอดีต แต่ถือได้ว่าเป็นการนำเสนอแนวคิดของผู้ประพันธ์เอกชนอีกกลุ่มหนึ่ง นอกเหนือจากแนวทางของภาครัฐที่มีบทบาทกำหนดแนวทางดังกล่าวตลอดมา

ปัญหาทางเศรษฐกิจในประเทศมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปในช่วงการบริหารนโยบายทางเศรษฐกิจในสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของไทยหลายประการ ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ หลากหลาย ทั้งการเมือง การทหาร การทูตและการค้า เช่น ในช่วงวิกฤตน้ำมันโลก พ.ศ. 2516 พลเอกชาติชายมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการร่วมแก้ปัญหาในฐานะรัฐมนตรีช่วงว่าการกระทรวงต่างประเทศในการดำเนินสัมพันธไมตรีทางการทูตกับจีน เพื่อเจรจาขอซื้อน้ำมันไฮสปีด ดีเซลเมื่อปี พ.ศ. 2517 ในราคาที่ถูกว่าทั่วไปถึง 3 เท่า ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานฟื้นฟูทางด้านเศรษฐกิจกับจีนในเวลาต่อมา (เสถียร จันทิมาธร, 2532: 165 – 166) และหลังจากนั้น ไม่นาน เมื่อนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์แบบ “การทหารนำการเมือง” ใช้อำนาจเผด็จการเป็นเครื่องมือ ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นปฏิปักษ์กับประเทศสังคมนิยม ทำให้ความสัมพันธ์กับจีนในช่วงนั้นหมดสิ้นลง พลเอกชาติชายและสมาชิกพรรคชาติไทยจึงยุติบทบาททางการเมือง หันไปทำกิจกรรมด้านสังคมและการค้ามากขึ้น แต่เมื่อการบริหารราชการเปลี่ยนแปลงไป พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กลับมาเป็นรัฐมนตรีอีกหลายครั้งในรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เช่น เป็นรัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรมหลายสมัย มีความโดดเด่น รอบรู้ด้าน

ตลาดน้ำมัน โลกเป็นอย่างดี และดำรงตนอยู่ในระบบการเมืองเรื่อยมา จนกระทั่งพวพรชชาติไทย จัดตั้งรัฐบาลและเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 สิ่งทีรัฐบาลชาติชายแสดงให้เห็นชัดเจนคือการทำงานที่รวดเร็ว กล้าตัดสินใจต่างจากการทำงานของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นโยบายที่ดำเนินการทันทีคือการปรับเงินเดือนข้าราชการ เงินเดือนพนักงานรัฐวิสาหกิจ การเพิ่มอัตราค่าแรงขั้นต่ำและการผลักดันกฎหมายประกันสวัสดิการสังคม อีกทั้งเป็นนักการเมืองที่วางตัวสบายๆ ด้วยวลีที่ติดปากว่า “ไม่มีปัญหา โนพร็อบเบิ้ล” ด้วยการทำงานที่รวดเร็ว รอมชอมกับทุกฝ่าย ทำให้พลเอกชาติชายเป็นที่นิยมในเวลาอันรวดเร็ว มีการสร้างมิติใหม่ทางการเมืองโดยการตั้ง “คณะที่ปรึกษานโยบายของคณะรัฐมนตรี” หรือที่เรียกกันว่า “ทีมปรึกษาบ้านพิษณุโลก” ที่มีทั้งนักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย ฯลฯ ก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ มากมาย ผลงานที่โดดเด่นคือ “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ที่สามารถทำให้กลุ่มประเทศในอินโดจีนสามารถร่วมมือกันในการลงทุนการค้าเป็นครั้งแรก ก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับนโยบายดังกล่าว โดยเฉพาะในภาคอีสานที่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชาต่อเนื่องไปยังสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม พลเอกชาติชายได้ใช้รากฐานความสัมพันธ์ของกัมพูชาที่มีมาตั้งแต่สมัยพลเอกเปรม เพื่อสร้างความร่วมมือทางการค้าพร้อมสันติภาพในภูมิภาค ปรากฏว่า เศรษฐกิจไทยเติบโตสูงสุดในโลกถึง 2 ปีซ้อนคือ พ.ศ. 2531 สูงถึง 13.2% และปี 2532 สูงถึง 11.5% ในขณะที่เศรษฐกิจโลกซบเซา อีกทั้งปรับตัวในกระแสโลกาภิวัตน์ด้วยการประกาศพันธะ 8 ข้อของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) เพื่อเปิดเสรีด้านการเงิน นโยบาย Privatization ให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในโครงการสาธารณะขนาดใหญ่ เช่น การสื่อสาร การคมนาคม บริหารจัดการท่าเรือ เปิดโอกาสทางการค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อรองรับสินค้าส่งออก เป็นศูนย์กลางกระจายสินค้าภายในภูมิภาค โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก การพัฒนาพื้นที่ อสังหาริมทรัพย์ ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของยุคฟองสบู่อย่างแท้จริง อีกทั้งยังมีการคอร์รัปชันแพร่สะพัดทั้งในและนอกระบบราชการ ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันทั้งในพรรค รัฐบาลเอง กับพรรคฝ่ายค้านและกองทัพ ทำให้ความดำเนินงานต่างๆ ระส่ำระสายอย่างมาก (เรื่องเดียวกัน: 218 - 221) ส่วนในภาคการเกษตรนั้น รัฐบาลมีนโยบายการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรและมีการจัดการแบบครบวงจร สร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน เกษตรกรเพื่อร่วมกันกำหนดนโยบาย และยกระดับการลงทุนในอุตสาหกรรมไปสู่ชนบทมากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งออก เพิ่มศักยภาพในการผลิต การขนส่งและทำให้การดำเนินงานทางธุรกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว ลดขั้นตอนต่างๆ ลง เพิ่มสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เพียงพอเพื่อการผลิต และด้วยประ โยค

ที่พลเอกชาติชายพุดจนติดปากว่า “โน พรอม แพรม” คาราวาจึงได้นำมาแต่เป็นบทเพลงที่มีเนื้อหา
 ประชดประชันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมากมาย แต่ผู้นำประเทศกลับไม่แก้ปัญหาก็ยังพยายามนำพา
 ประเทศเข้าระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมอย่างเต็มรูปแบบโดยล้มหนักกลับมาดูสภาพความเป็นจริง
 ของคนในสังคมไทย

เพลงโน พรอม แพรม

แสงแดด เรื่องรองส่องลงมาหลังคามุงจาก ถึงเป็นความลำบากความยากจน
 ต้องอดทนกันไปอยู่กินประจำคนจน จะมัวทำบ่นทำเบื่อทำไมโชคดีแล้วที่เป็นไทย
 แผ่นดินไม่ไร้ใจคนไม่โรย ฝนโปรยโชยข้าวในนา ก็คักเอามาเก็บกินในโอ่ง
 อาบกินน้ำปิ้งน้ำโขงพายเรืออีโปงมาแต่โบราณ ตำนานว่า ฅ. ผู้เฒ่าทำโรงต้มเหล้าใต้โคนต้นตาล
 เป็นอยู่อย่างนี้ มานานถึงดูกันดาร บได้สร้างปัญหา
 ถึงจะคับไปหน่อยเท่าๆรังหนู แต่ก็พอได้อยู่กินกันอย่างแมว
 ถึงจะมีปัญหามันก็แล้วไปแล้ว ไครมาฮอดมาแอ่วยังว่าโนปอมแปม
 (สร้อย) โนปอมแปมโนปอมแปมบ่มีปัญหา เป็ลว่าโนปอมแปมโนพลอมแพลม
 โนพลอมแพลมไม่มีปัญหาเขว่าโนพลอมแพลม
 ยุคนี้คืออุตสาหกรรมคือค้าส้มตำบรรจุกระป๋อง
 เหล้าตาลเขาเทลงกล่องแพคกึ่งดีตราว่าพาสเจอไรส์
 ไครต้มจะต้อง โคนจับ เหล้าเถื่อนจะมาทับสัมปทานได้ยังใน
 ชีวิต อุทิศเพื่อไครตั้นขึ้นพร้อมไก่ ไปเข้าโรงงาน (สร้อย)
 ถึงจะคับไปหน่อยเท่าๆรังหนู แต่ก็พอได้อยู่กินกันอย่างแมว
 ถึงจะมีปัญหา มันก็แล้วไปแล้ว ไครมาฮอดมาแอ่วยังว่าโนปอมแปม
 แสงแดดเรื่องรอง ส่องลงมาหลังคาคอนกรีต
 ขนบธรรมเนียมจารีต ได้ถูกยุคนิค ยุคนี้ทำลาย
 เขียนลงประวัติศาสตร์ ให้คนในชาติ ได้จดจำไว้
 บุญคุณของแผ่นดินไทย ฉันทอมเป็นควาย หัวใจกบฏ
 ถึงจะคับไปหน่อย เท่าๆรังหนู แต่ก็พอได้อยู่ กินกันอย่างแมว
 ถึงจะมีปัญหา มันก็แล้วไปแล้ว ไครมาฮอดมาแอ่วยังว่าโนปอมแปม (สร้อย)

ช่วงเวลาดังกล่าว ดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 –
 2534) เน้นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม คำนึงถึงการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเสริมสร้างความเป็นธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยให้ทั่วถึง เริ่มเห็นความสำคัญของการสร้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ วัฒนธรรมและค่านิยมอันดี ยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมืองให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน เร่งระดมเงินออมให้สูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาครัฐบาล เพิ่มการจ้างงาน และการกระจายรายได้ที่เหมาะสม มีฐานภาษีกว้างเพื่อให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น สนับสนุนการลงทุนให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อให้ประเทศมีขนาดและโครงสร้างของประชากรที่เหมาะสมในระยะยาว โดยให้อัตราการเพิ่มประชากรในปี พ.ศ. 2543 เหลือร้อยละ 1.3 การพัฒนาเมืองใหญ่ให้เป็นศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค และการเร่งรัดพัฒนาชนบทเพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจและการจ้างงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตชุมชนแออัดภายในเมือง อีกทั้งให้ความเอาใจใส่ต่อปัญหาแรงงาน โดยเฉพาะการคุ้มครองแรงงานเด็กด้วยวิธีการส่งเสริมให้เด็กในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้รับการศึกษาจนจบประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างทั่วถึง ตลอดจนจัดการเลือกปฏิบัติสำหรับแรงงานหญิงทั้งในเรื่องค่าจ้าง สภาพการทำงาน การฝึกอบรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เป็นต้น สนับสนุนการจัดระบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มีบทบาทในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น ปรับปรุงการบริหารอันมีแนวทางหลักในการดำเนินงานที่จะแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อน การขาดการประสานงานภายในภาครัฐบาล พัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจไปสู่เชิงธุรกิจให้มากขึ้น โดยพิจารณายกระดับคุณภาพบริการให้ได้มาตรฐานปกติสากลในราคาที่เหมาะสม กำหนดนโยบายราคาสินค้า สร้างงานให้คนมีงานทำ การสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยสอดคล้องกับ World Development Report ในช่วงเวลาเดียวกัน คือมีการประเมินผลและวางแผนเป็นรายปีทำให้เห็นรูปแบบการพัฒนาการที่ชัดเจนกว่า แม้ว่าความต้องการการเจริญเติบโตในทางการเงินและเศรษฐกิจจะมีมาก แต่เริ่มให้ความสำคัญต่อการให้สวัสดิการแรงงานสตรีในโรงงานอุตสาหกรรม การอนามัยแม่และเด็ก เพราะถือว่าเด็กเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ การให้แม่มีสุขภาพกายและจิตที่ดีจะส่งเสริมให้มีประชากรที่มีคุณภาพดีในอนาคต มีการรายงานเกี่ยวกับอัตราการตายลดลงของทารกอายุต่ำกว่า 5 ปีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจนี้ ในช่วงปีพ.ศ. 2534 รัฐบาลได้เข้าแทรกแซงเกี่ยวกับจัดตั้งองค์กรต่างๆ เพื่อแก้ไขความยากจนเนื่องจากยังเห็นว่าการยากจนยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ต่อจากนั้นในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการระบุตัวชี้วัดเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสุขภาพของประชากรเช่นแหล่งน้ำและพลังงานต่างๆ สิ่งที่แตกต่างกันระหว่าง World Development Report กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในช่วงนี้คือ World Development Report ต้องการเพิ่มศักยภาพให้กับประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่ตลาดการค้าเสรี แรงงานมากมายจากชนบทต้องการย้ายถิ่นฐานเข้ามาใน

เขตเมืองอุตสาหกรรมหรือมีการกระจายโรงงานต่างๆเข้าไปในชนบทซึ่งขัดแย้งกับหลักการพัฒนาที่ต้องการให้ชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในระยะแรก

การพัฒนาการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2534 จึงเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพคน โดยสนับสนุนการให้การศึกษาและฝึกอบรมเพื่อปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมและความสามารถในการทำงานเพื่อประกอบอาชีพโดยวิธีการต่างๆ เช่น การพัฒนาระบบแนะแนวอาชีพในสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน - โรงงาน ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสุขภาพของตนเอง อย่างไรก็ตาม การเพิ่มคุณภาพคนนี้จะเน้นการนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการจัดบริการสังคมของรัฐ โดยทบพวนนโยบายจัดเก็บค่าบริการทางสังคมในด้านสาธารณสุขและการศึกษาเพื่อให้มีทรัพยากรพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพของบริการมากยิ่งขึ้น มุ่งบรรเทาปัญหาการว่างงาน จัดระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การมุ่งพัฒนาคุณภาพของคนเพื่อพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้ามีความสงบสุขเกิดความเป็นธรรม สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาประเทศส่วนรวมพร้อมๆกับการสร้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ วัฒนธรรมและค่านิยมอันดี รวมทั้งยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมืองให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน สามารถกระจายการศึกษาครอบคลุมประชากรในวัยเรียนได้ 96 % แต่มีอุปสรรคคือเด็กที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารไม่ได้เรียนอย่างทั่วถึง อีกทั้งเรียนไม่จบประมาณ 60% ที่เรียนสำเร็จก็มีคุณภาพที่แตกต่างกันมาก สิ่งสำคัญคือสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การปลูกฝังเรื่องจริยธรรมไม่ได้อย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลพยายามจัดการศึกษาแบบตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม เพื่อให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานและการประกอบอาชีพอิสระ ทันต่อเทคโนโลยี ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาทั้งรัฐและเอกชนพึ่งตนเองและมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในแผนนี้พยายามยกระดับการศึกษาภาคบังคับให้มากกว่า 6 ปี ในสมัยที่ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2531) ได้เสนอนโยบายทางการศึกษาในการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาคู่กับการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี เตรียมพื้นฐานอาชีพทุกระดับ ปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะกับสภาพท้องถิ่นควบคู่ไปกับการรู้ผ่านสื่อสารมวลชน และต่อมาสมัยนายอานันท์ ปันยารชุน เข้าเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2534) ได้ผลักดันให้ขยายการศึกษาเข้าระดับปฐมวัยในชนบทเพิ่มเติมอีกด้วย

ในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นโยบายลักษณะเดียวกับงานด้านอื่น คือส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาทั้งภาครัฐ และเอกชน ขยายการศึกษาภาคบังคับและสายวิชาชีพเพื่อส่งเสริมงานด้านอุตสาหกรรมซึ่งเชื่อว่าเป็นการแก้ปัญหาการว่างงานได้ แต่ยังคงนโยบายเรื่องการสอนจริยธรรม คุณธรรม สร้างทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เร่งผลิตบุคลากรที่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การสื่อสาร ระบบสารสนเทศ และการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์อีกด้วย แม้ว่าภาครัฐจะพยายามจัดการเรียนการสอนเรื่องเศรษฐกิจมากขึ้น แต่จากสิ่งที่สื่อออกมาในบทเพลงปลุกใจกลับเห็นได้ว่า ปัญหาทางสังคมไม่ได้ถูกแก้ไขแต่อย่างใด การสนับสนุนการเรียนรู้ในท้องถิ่นมีมากขึ้นแต่คนในชนบทยังแสวงหาหนทางเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ อีกทั้งปัญหาใหม่ยังมีมากขึ้นทวีคูณเมื่อวันเวลาผ่านไป และเมื่อสื่อมีบทบาทในการนำเสนอแนวความคิดมากขึ้น ผู้ประพันธ์บทเพลงต่างๆจึงพยายามให้บทเพลงได้ถ่ายทอดเรื่องราวในสังคม พร้อมทั้งให้แง่คิดต่างๆที่ไม่ได้มีสอนในห้องเรียน

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงคือการเชื่อมโยงประเทศต่างๆโดยไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนตั้งแต่ต้น ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบทางเศรษฐกิจต่อกัน และการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ประเทศในโลกเสรีตะวันตก พยายามนำค่านิยมเรื่องประชาธิปไตยหรือปรากฏแบบรูปธรรมโดยอ้างเรื่องสิทธิมนุษยชนทางการค้า อีกทั้งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายในของประเทศเหล่านี้ ด้วยการขยายไปสู่มิติทางสังคมเช่นการตื่นตัวเรื่องสิ่งแวดล้อม ที่เอามาเป็นกลไกแฝงเพื่อกีดกันทางการค้าบางประการด้วย และการเปิดการค้าเสรีทำให้ผู้ประกอบการเอกชนในแต่ละประเทศเรียกร้องให้รัฐบาลปรับนโยบาย รูปแบบที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าทุกประการ รัฐเองจำเป็นต้องปรับองค์ประกอบทางการเมืองเชื่อมโยงกันทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและภาคธุรกิจเพื่อรองรับการขยายตัวของตลาดโลก (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2536: 81 -83) ในช่วงเวลาดังกล่าว การพัฒนาจึงเริ่มกระจุกอยู่เพียงในเมืองเป็นส่วนใหญ่ รายได้ของผู้มั่งคั่งในเมืองใหญ่มีมากขึ้น มีอำนาจในการซื้อขายสินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้น เช่นยอดขายรถยนต์เพิ่มจาก 146,480 คันในปี พ.ศ.2531 เป็น 208,243 คันในปีถัดมา หรืออัตราการซื้อโทรศัพท์มือถือเพิ่มจาก 1,288 เครื่องในปี พ.ศ. 2529 เป็น 51,173 เครื่องในปี พ.ศ.2533 นอกจากนี้ยังมีตัวเลขนักท่องเที่ยวคนไทยเดินทางเที่ยวต่างประเทศจาก 545,329 คนในปี พ.ศ. 2529 เป็น 1,013,836 คนในปี พ.ศ. 2534 รวมทั้งนำเงินใช้จ่ายในต่างประเทศจำนวนมาก และยังมีสถิติการนำเข้าสินค้าฮาร์ดแวร์ราคาสูงจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น แสดงว่าการรณรงค์ให้ใช้สินค้าไทยจึงล้มเหลวโดยสิ้นเชิง (จิตติศักดิ์ นันทพานิช และสมลักษณ์ ศรีมาลี, 2542: 70 – 71)

แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามหามาตรการที่จะลดการย้ายแรงงานจากชนบทมาสู่เมือง แต่จากสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่ามาตรการดังกล่าวใช้ไม่ได้ผล ยังมีแรงงานจำนวนมากย้ายเข้าอยู่ในเมืองใหญ่ ดังเกิดได้จากจำนวนหอพักสำหรับแรงงานมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในแหล่งที่มีโรงงานอุตสาหกรรม บทเพลงขอคาราบาวในช่วงนี้จึงมักกล่าวถึงปัญหาที่พบในเมือง ไม่ว่าจะเป็นจากเกษตรกรที่เข้ามาแสวงหางานในเมือง นักศึกษาปัญญาชนที่แม้จะมีใบปริญญาก็ไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่าจะสามารถหางานทำที่ดีได้ สภาพเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลอย่างมากต่อสภาพสังคมที่แออัด ประชากรที่ไม่มีคุณภาพ ดังที่ได้เห็นได้ในเพลงถนนชีวิต มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “บนถนนทุกๆ สาย คู่มั่นวุ่นวาย ทำอย่างไรจะไปทันทำงาน ทำอย่างไรจะไปทันโรงเรียน ขุดถนนก็ขุดไป กลบถนนก็กลบไป” และในเพลงฉันทนา ที่มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “อยู่ในโลกความมืดอันลึกลับ คงสลับรับได้ แต่สำเนียง จะมองหามองเห็นก็เป็นเพียง ในความฝันยามฉันทนา” หรือในมหา’ลัย ที่มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “มหา’ลัย มหา’ลोक เด็กชายบ้านนอก เด็กหญิงบ้านนา ไร่เรียนรู้อันวิเศษ แต่จบออกมายังไม่มีการทำ”

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดหลักของบทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงนี้เปลี่ยนไปจากอดีตบ้าง แต่เดิมเป็นเพลงเพื่อสะท้อนสังคมชนบทที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ โดยนายทุนและคนเมือง หรือกล่าวถึงความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง แต่บทเพลงในช่วงนี้ยังกล่าวถึงปัญหาสังคมอื่นมากขึ้น นอกจากความแร้นแค้นและยากจน เช่นความเป็นอยู่ของคนต่างจังหวัดในเมืองหลวงที่ต้องดิ้นรนทำงาน ดำเนินชีวิตอย่างประหยัด หลีกเลี้ยงสิ่งชั่วร้าย อดายมุข แหล่งท่องเที่ยว แสงสี ยาเสพติด ฯลฯ และปัญหาที่มีเพียงเด็กและคนชราอยู่ในชนบท ทำให้เด็กไม่ได้รับความอบอุ่นของครอบครัวเท่าที่ควร ไม่ได้รับการพัฒนาทางการศึกษาซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาสังคมที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจพ่อแม่ต้องเข้ามาทำงานหาเงินในเมืองหลวงทั้งสิ้น

4.2.4.4 เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

อีกเหตุการณ์ทางการเมืองที่แสดงถึงพลังของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองการปกครองที่เด่นชัดที่สุดคือ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เริ่มต้นจากการเผชิญหน้าระหว่างประชาชนกับอำนาจเผด็จการ เกิดขึ้นตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2534 เมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญให้อำนาจกับคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ รสช. เต็มรูปแบบ จึงมีเสียงคัดค้านเพื่อให้แก้รัฐธรรมนูญให้มีเนื้อหาเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น มีการชุมนุมและขึ้นปราศรัยโดยนักการเมือง แกนนำ และประชาชนทั่วไป ประชาชนผู้สนใจเฉลี่ยมีอายุระหว่าง 40 – 50 ปี ซึ่งเคยผ่านเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 มาก่อน แม้ว่าเหตุการณ์ครั้งนี้จะไม่ยิ่งใหญ่เท่า

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เพราะไม่ใช่การต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชน แต่เป็นการต่อสู้เพื่อแก่งแย่งอำนาจ (ประเวศ วะสี อ้างถึงในวาสนา นาน่วม, 2545: 338) โดยมีประชาชนผู้รักประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือ สาเหตุของการประท้วงอย่างรุนแรงในครั้งนี้ เกิดจากการที่ พลเอกสุจินดา คราประยูร “เสียดสี” โดยเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้งที่ประกาศไม่รับตำแหน่งหลายครั้ง จนเกิดการต่อต้านพลเอกสุจินดาอย่างรุนแรง จนกลายเป็นเหตุการณ์จลาจลขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 โดยเฉพาะระหว่างพลเอกสุจินดา คราประยูร กับพลตรีจำลอง ศรีเมือง ผลที่ได้คือ รัฐธรรมนูญที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ให้สัมภาษณ์ไว้เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2542 (เรื่องเดียวกัน: 395) ว่าไม่เห็นด้วยกับการชุมนุม อีกทั้งการชุมนุมที่เกิดขึ้นก็ได้เป็นไปตามกฎระเบียบ กฎหมายบ้านเมืองแต่เจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ว่า

“...ในแรกเริ่มไม่มีการชุมนุมที่ไหนมีการตั้งวงดนตรี มีการเลี้ยงสุราเมา กัน ความจริงมันไม่ได้...มีการตั้งเวที มีการเลี้ยง แจกอาหารกัน มันก็ควบคุมยากเพราะความจริงมันคิดตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว แต่ตำรวจไม่สามารถทำอะไรได้ เพราะการใช้เครื่องขยายเสียงมันต้องขออนุญาตใช้ใหม่ แต่นี่มีการร้องเพลง เอาคนตรีเข้ามาเป็นการดึงคนเข้ามา ไม่คนที่มาชุมนุมเนี่ยไม่ใช่ว่าส่วนใหญ่จะมาเพื่ออะไรนะ แต่บางคนก็อยากมาฟังดนตรี บางคนก็อยากมาดูอะไรต่ออะไร...”

วิกฤตการณ์ดังกล่าวจบลงด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โปรดเกล้าฯ ให้พลเอกสุจินดา คราประยูร และพลตรีจำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้าฯ ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 โดยทรงให้สติเพื่อคำนึงถึงประโยชน์และความปลอดภัยของประชาชนเป็นหลัก และทรงชี้ให้เห็นว่า การกระทำรุนแรงนั้นไม่มีผู้ใดเป็นฝ่ายชนะ มีเพียงประเทศชาติเท่านั้นที่เสียหายที่สุด ดังตอนท้ายของพระราชดำรัสครั้งนั้นว่า “...แล้วจะมีประโยชน์อะไรที่จะทะเลาะกันว่าชนะ เวลาอยู่บนกองสิ่งปรักหักพัง...”

การขับเคลื่อนทางการเมืองในขณะนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือจากการเมืองแห่งการปฏิรูปประชาธิปไตยสู่การสถาปนาระบบประชาธิปไตยที่เป็นธรรม ในลักษณะของการเปลี่ยนระบอบการเมืองแบบอำนาจรวมศูนย์ไปสู่ภูมิภาคมากขึ้น การผลักดันวิถีดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือของการเมืองภาคประชาชนหลายฝ่าย เช่นฝ่ายค้าน สื่อมวลชน ประชาสังคม กลุ่มชนชั้นนำ

หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬผ่านพ้นไป สิ่งที่สังคมไทยต้องการมากขึ้นในขณะนั้น ไม่ใช่ตัวเลข การส่งออกหรือรายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น หากแต่สังคมต้องการร่วมกันสร้างความทรงจำที่ทำให้เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพียงการอาศัยอำนาจหรือให้ผลประโยชน์กับคนหนึ่งๆหรือกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ อีกทั้งต้องเชื่อมโยงความทรงจำให้เข้ากับ อัตลักษณ์ (Identity) หรือความสำนึกในตัวตนร่วมกันของประชาชาติ ให้เหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็น เครื่องมือที่ผลักดันให้ประชาชนร่วมใจกันสร้างสำนึกทางการเมืองรูปแบบใหม่นี้ขึ้น (บุญแทน ต้น สุเทพวิรวงศ์, 2545: 229 - 233) และการเมืองแบบใหม่นี้อาจเป็นผลอย่างหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจในบทเพลงของวงคาราบาวได้ดีขึ้น ในยุคก่อนหน้านั้น บทเพลงปลุกใจมีบทบาทเสมือน เป็นการชี้้นำให้ผู้ฟังกระทำตาม แต่เพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้พยายามให้ผู้ฟังติดตามซึ่งสอดคล้องกับ วิถีของการเมืองภาคประชาชน

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว วงดนตรีคาราบาวได้ประพันธ์เพลงคนสร้างชาตินี้อยู่ในอัลบั้ม ชุด คนสร้างชาติ เป็นผลงานลำดับที่ 14 ของวงคาราบาว ออกวางจำหน่ายในปลายปี พ.ศ. 2537 โดยเป็นอัลบั้มชุดแรกที่ออกในนามบริษัท วอร์เนอร์ มิวสิก ไทยแลนด์ ขณะเดียวกัน แอ๊ด คาราบาว ได้ลาบวชอยู่ระยะหนึ่ง โดยเป็นอัลบั้มชุดหนึ่งที่แอ๊ดปรากฏตัวร้องเพลงด้วยทรงผมที่ถูกโกนศีรษะ จุดเด่นของอัลบั้ม คือ การบันทึกเสียงแบบแสดงสด แอ๊ด คาราบาว ได้กล่าวถึงบทเพลงนี้ไว้ว่า

“...ผมเขียนเพลง “คนสร้างชาติ” ขึ้นมาหลังกลับจากเกาหลี ผมได้ไป เรียนรู้ว่าคนของเขามีคุณภาพมาก เขารับผิดชอบ ขบวนการยุติธรรมของเขาคือ คักคิลีทซ์ขนาดนั้นเพราะคนของเขามีคุณภาพ คนสำคัญที่สุด ด้วยตัวคนเท่านั้น ที่จะทำให้สังคมมีความหวังได้...”

(กองบรรณาธิการนิตยสารไรเตอร์, 2544: 69)

การเมืองหลังจากการปฏิวัติ รสช. 2535 แล้ว ได้มีการเปลี่ยนรัฐบาล นายกรัฐมนตรีหลาย ครั้ง นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งคนแรกคือ นายชวน หลีกภัย (สมัยแรก ระหว่างวันที่ 23 กันยายน 2535 – 13 กรกฎาคม พ.ศ.2538) และมีพรรคการเมืองหลายพรรค ทำให้การจัดตั้งรัฐบาล เป็นไปในลักษณะ “เล่นเกมการเมือง” ซึ่งได้สร้างความไม่พอใจและพอใจให้กับประชาชนบางกลุ่ม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รั้งสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2538: 26 - 37) กล่าวถึงการเมืองในช่วงเวลานี้ไว้ว่า การเล่นเกมการเมืองดังกล่าวประกอบด้วยพรรครัฐบาลกับพรรคที่รอคอยจะเป็นรัฐบาล ไม่มีพรรคใด ต้องการทำหน้าที่ฝ่ายค้าน และยังคงมีการผสมรัฐบาลที่ไม่ได้เกิดจากอุดมการณ์ทางการเมือง แต่เกิด

จากการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน อำนาจของนักการเมืองเกิดจากการที่ได้รับการเลือกตั้ง อำนาจจากทหารลดน้อยลงทำให้การควบคุมการบริหารงานเป็นไปโดยคนกลุ่มเดียว เปิดช่องทางให้ผู้ที่มาจากการเลือกตั้งเหล่านั้นมีโอกาสหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (อ้างถึงในรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2538) เรียกกระบวนการเมืองการปกครองนี้ว่า The System is Here to Stay คือ เห็นว่าการเมืองไทยกำลังปรับตัวเข้าสู่รูปแบบใหม่จากการเมืองที่ดำเนินโดยคณะของกลุ่มอำมาตยาธิปไตย ไปสู่กลุ่มคณะของผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งแต่ยังคงดำเนินการแสวงหาผลประโยชน์จากอำนาจทางการเมืองดังเช่นเดิม

ฉะนั้น ทุกพรรคการเมืองต่างต้องการเข้าร่วมรัฐบาล ในระบบการเมืองของประเทศไทย พรรคการเมืองต่างๆย่อมมีรายจ่ายค่อนข้างมาก ประกอบกับสังคมไทยไม่นิยมบริจาคเพื่ออุดหนุนพรรคการเมือง พรรคการเมืองจึงจำเป็นต้องแสวงหาผลประโยชน์จากการบริหารราชการแผ่นดิน หรือทรัพยากรต่างๆ ผลประโยชน์ที่พรรคการเมืองต้องการมิใช่เงินสดเพียงอย่างเดียว หากแต่การมีส่วนในสัมปทาน หรือกิจการอื่นๆที่แม้ว่าจะมีกฎหมายออกมาชัดเจนว่า ห้ามนักการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศหรือการบริหารบริษัททางการเงินต่างๆซึ่งอาจส่งผลต่อสังคม หรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ในรัฐบาลชวน หลีกภัย ได้ดำเนินโครงการพระราชดำริอีสานเขียว เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เพื่อพัฒนาปรับปรุงสภาพที่ทางการเกษตรโดยการปลูกยางพาราและพัฒนาแหล่งน้ำในภาคอีสานซึ่งได้สร้างความชุ่มชื้นในกับระบบนิเวศ ต่างจากแนวคิดรัฐบาลที่ให้ปลูกยูคาลิปตัส ในช่วงเวลาดังกล่าว ปัญหาความแห้งแล้งเป็นปัญหาใหญ่ แม้กระทั่งวงการบาวยังประพันธ์เพลง บิ๊กเลี้ยวที่กล่าวถึงความเดือนร้อนนี้ไว้ว่า “อีสานแห้งแล้งมานานนับหลายๆปี นะพี่นะน้อง นี่ไม่ใช่เรื่องโกหก (เรื่องจริงทั้งนั้น) วันนั้นฉันผ่านไปเห็นมากะตาตัวเอง จึงต้องมาร้องบรรเลงบอกเล่ากันฟัง”

เรื่องการเมืองกับเศรษฐกิจในยุคสมัยนี้มีความเกี่ยวข้องกันมากยิ่งขึ้น ในอดีตนั้น นโยบายทางการเมืองจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ในช่วงนี้ต่างมีสาเหตุและผลต่อกัน โดยไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งใดมีอิทธิพลมากกว่ากัน บทเพลงปลุกใจเพื่อความรักชาติแบบรักษาเอกราช อธิปไตยหรือรักความเป็นไทยในยุคสมัยนี้มีได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจนเป็นที่จดจำได้ บทเพลงที่ทำให้คนไทยเกิดความตระหนักถึงการประทุพผิตดินและแสดงออกถึงความรักประเทศชาตินั้นคือ การรักษาประโยชน์ของชาติมากกว่า ทั้งเรื่องการใช้สินค้าไทย ไม่ให้เงินทองรั่วไหลออกนอกประเทศ การพึ่งระวังและช่วยกันสอดส่องดูแลการคอร์รัปชัน หรือการคำนึงถึงถิ่นฐานบ้านเกิดของตน โดยเฉพาะแรงงานที่มาจากต่างจังหวัด บทเพลงได้แสดงถึงความแตกต่างของ

ชนชั้นในสังคม จนก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆมากมาย เช่นในเพลง มหา'ลัย หรือเพลงแผ่นดิน
อย่างไรก็ดี บทเพลงปลุกใจที่เคยเป็นที่นิยมยังถูกนำมาใช้บ้างในช่วงเหตุการณ์ความไม่สงบเช่นใน
พ.ศ.2535 บทเพลงที่นำมาใช้ในช่วงนี้เช่นเพลงรักกันไว้เถิด และเพลงต้นตระกูลไทย

นอกจากบทเพลงของวงคาราบาวแล้ว ในช่วงยุคนี้ยังมีเพลงปลุกใจที่ได้รับความนิยมมา
จนกระทั่งปัจจุบัน คือเพลงรักเธอประเทศไทยของ หรั่ง ร็อกเคสตร้า หรือ ชัชชัย สุขาวดี สำหรับ
ผลงานเพลง “รักเธอประเทศไทย” นี้ ประพันธ์คำร้องในปี พ.ศ. 2534 โดยไม่ได้นำแนวคิดจาก
วัตถุประสงค์ใดๆเป็นการเฉพาะหรือได้รับแรงบันดาลใจจากบทเพลงอื่นที่มีมาก่อน โดยนำ
แนวความคิด (Concept) ของ หรั่ง ร็อกเคสตร้า มาถ่ายทอดให้เพื่อนคือ คุณณัฐภพ พรหมสุนทร
สกุล ในขณะที่กำลังทำงานให้กับค่ายเพลงรตไฟดนตรี ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีมาตั้งแต่ครั้งเรียนอยู่
โรงเรียนดุริยางค์กองทัพเรือ ซึ่งหรั่ง ร็อกเคสตร้า เป็นชาวสุราษฎร์ธานี เข้าศึกษาที่โรงเรียนดุริยางค์
ทหารเรือ เมื่ออายุ 13 ปี ตำแหน่งกลอง คีย์บอร์ด และผู้เรียบเรียงเสียงประสาน จากนั้นบรรจุใน
ตำแหน่งนักร้องประจำวง ซิมโฟนี ออเคสตรา ราชนาวิก กองทัพอากาศไทย การเรียนในโรงเรียน
ดุริยางค์ทหารเรือ นั้น ต้องได้รับการฝึกฝนร่างกายด้านอื่นๆนอกเหนือจากการเล่นดนตรี เช่นการวิ่ง
ร้องเพลงต่างๆเข้าด้วยเพลงที่มีเนื้อหาสนุกสนานทั่วไป หรั่ง เห็นว่าควรมีบทเพลงอื่นๆร้องเพิ่มเติม
ด้วย จึงพยายามคิดหาเนื้อร้องเพลงที่มีความหมายปลุกใจให้รักชาติแบบอ้อมๆ ไม่ได้กล่าวตรงๆดัง
เพลงปลุกใจในยุคก่อนๆ เพื่อไม่ให้รู้สึกว่ารุนแรงเกินไป ในครั้งแรกได้ประพันธ์เป็นเพลงเดินแถว
(March) จากนั้นจึงทำเป็นทำนองร็อกในเวลาต่อมา แต่ยังคงให้ความหมายแฝงถึงความรักชาติ
เหมือนเดิม ตามที่ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...คิดว่ามีเพลงปลุกใจที่ไม่ต้องอ้อม เอาตรงๆเลย แต่สุดท้ายก็ต้องอ้อม
อยู่ดี เพราะเพลงปลุกใจนี้ ถ้าร้องตามความหมายตรงๆส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยได้รับ
ความนิยม นี่ขนาดอ้อมแล้ว ตั้ง 4 ปี คนถึงจะเข้าใจ...”

(สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2554)

หรั่ง ร็อกเคสตร้า ได้นำมาแต่งทำนองดนตรี และอัดเสียงครั้งแรกในปี พ.ศ. 2534 ดังที่
กล่าวมา แต่ได้รับความนิยมสูงสุดราวปี พ.ศ. 2537 – 38 จนมีผู้มาขอซื้อลิขสิทธิ์ไปหลายคนนำไป
ปรับร้องในหลายรูปแบบ ทั้งแนวป๊อป แนวดนตรีออร์เคสตร้า หรือการนำไปร้องในกิจกรรม
โรงเรียนนอกเหนือจากเพลงรักเธอประเทศไทย หรั่ง ร็อกเคสตร้า ยังได้แต่งเพลงเกี่ยวกับการปลุก
ใจให้รักชาติอีกมากมาย แต่ไม่ได้นำออกจำหน่าย เพียงแต่อัดเสียงเผยแพร่ตามงานทั่วไปเท่านั้น

ความหมายของความรักชาติในยุคสมัยนี้สรุปได้ว่า เมื่อสภาวะการณ์ของประเทศมีความสงบ ไม่มีการสู้รบกันทางทหารอีกต่อไป มีเพียงการแย่งชิงพื้นที่ทางการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อระบบการเมืองการปกครอง บทเพลงปลุกใจที่มีอิทธิพลต่อผู้ฟังมีที่มาแตกต่างไปจากเดิม คือเป็นบทเพลงประเภทเพลงเพื่อชีวิตและบทเพลงที่มาจากภาคเอกชน บทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงเวลานี้มีความแตกต่างจากเพลงเพื่อชีวิตเมื่อครั้งกรณี 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ที่บทเพลงส่วนใหญ่แสดงความลำบากยากแค้นของชนชั้นกรรมาชีพหรือความคิดเห็นของปัญญาชนที่เรียกร้องความเสมอภาค แต่บทเพลงเพื่อชีวิตแบบใหม่เป็นการนำเสนอชีวิตของผู้คนในเมืองหลวงที่เกิดปัญหาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมทั้งในและนอกเขตกรุงเทพมหานคร ความรักชาติรักแผ่นดินเกิดได้กลายเป็นความต้องการอยู่รอด มีชีวิตที่มั่นคงผาสุกในภาวะที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนทางเศรษฐกิจตลอดเวลา อีกทั้งยังรวมไปถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นสมบัติที่แท้จริงที่คนไทยทุกคนพึงรักษาไว้

การเมืองในช่วงนี้มีการกำหนดนโยบายทางด้านเศรษฐกิจหลายประการ เช่นการแก้ปัญหาความยากจนในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หรือนโยบายการเปลี่ยนสนามรบให้เป็สนามรบ การค้าของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้น นโยบายต่างๆเหล่านี้ส่งผลถึงค่านิยมและทัศนคติในการใช้ชีวิตของคนไทย กล่าวคือ เอกราชความเป็นชาติของไทยจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อสามารถยืนหยัดอยู่บนเวทีเศรษฐกิจโลกอย่างเต็มภาคภูมิ ด้วยการมีรายได้ประชากรเฉลี่ยที่สูงขึ้นทุกปี มีการประกอบธุรกิจภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น แต่สิ่งเหล่านั้นได้สร้างช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยและคนจนให้กว้างมากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลต่อปัญหาทางสังคมตามมามากมาย

บทเพลงที่แสดงถึงปัญหาเหล่านี้อย่างชัดเจนคือเพลงเพื่อชีวิตของวงดนตรีคาราบาว เพื่อให้ผู้ฟังได้ตระหนักถึงสภาพของสังคมที่กำลังเกิดขึ้น เพื่อจะได้เรียนรู้ แสวงหาวิธีการป้องกันและแก้ปัญหาด้วยสติปัญญาของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังมีการรณรงค์เรื่องการใช้สินค้าไทย ให้คนไทยเกิดความสำนึกถึงประโยชน์อันมหาศาลของสิ่งที่มีในเมืองไทย การจะแสดงความรักชาติได้นั้น ก็ด้วยการสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจที่ดี เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนไทยและสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นในตลาดโลกได้ ความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับที่ปรากฏในบทเพลงของภาคเอกชน ที่สนับสนุนการรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นสมบัติที่ยั่งยืนของลูกหลาน เป็นบทเพลงที่ต้องการให้ผู้ฟังเกิดความภาคภูมิใจในประเทศของตน เช่นเพลงรักเมืองไทย ที่พยายามนำเสนอสิ่งที่มีในประเทศ ให้เรารู้สึกหวงแหนและไม่ทำลายธรรมชาติ ความสวยงามของสิ่งแวดล้อมที่ถือได้ว่าเป็น

วิธีการหนึ่งที่คนไทยทุกคนสามารถแสดงออกเพื่อรักษาประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของเราไว้ได้
 ดังเช่นเพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว บทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการในยุสมัยที่ 3 ของการวิจัย

นอกจากนี้ คนไทยในช่วงสมัยนี้เริ่มเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ ไม่ว่าจะขายแรงงาน
 ในประเทศตะวันออกกลางหรือดำเนินธุรกิจการค้าในยุโรปและสหรัฐอเมริกา คนเหล่านี้ได้
 เดินทางไปพร้อมกับนำขนบธรรมเนียมประเพณีไทยไปด้วย แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะคนไทยจะย้ายถิ่น
 ฐานไปอยู่ที่ใดของโลก ยังคงให้ความสำคัญต่อการยึดถือวัฒนธรรมไทย และธรรมเนียมปฏิบัติอัน
 เป็นเอกลักษณ์ของไทยตลอดเวลา ดังเช่นที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชได้แสดงไว้ว่า การแสดงออกซึ่ง
 ลักษณะความเป็นไทย คือการแสดงว่าเรารักเมืองไทย

นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่มีคำร้องว่ารักชาติอย่างชัดเจน คือเพลงรักเธอประเทศไทยของ
 ชัชชัย สุขาวดี หรือ หรั่ง ร็อกเคสตราซึ่งได้ให้ความหมายของ ความรักชาติของตนเองไว้ว่าชาติไม่มี
 ตัวตนแต่เป็นสิ่งที่เรารู้ว่ามีอยู่ตลอดเวลา และสิ่งสำคัญคือการที่คนไทยมีจิตใจรวมกันเป็นหนึ่งที
 องค์กรพระมหากษัตริย์ของไทย ดังคำสัมภาษณ์ว่า

“ไม่มี ไม่ต้องมีเหตุผล ไม่ต้องการอะไร เหมือนนงมาย เหมือนศาสนา ที่
 เราต้องนับถือตาม ไม่ได้ทำความเสียหายให้กับประเทศชาติ รู้ว่าท่านทำมาทุก
 รัชกาล ตั้งแต่สุโขทัยมา บางที่ท่านก็ยอมถูกค่าว่า ผมเชื่อแน่ว่าสถาบัน
 พระมหากษัตริย์กรูมากับประชาชนชาวไทยอย่างแท้จริง ... ตอนแต่นั้นไม่มี
 เหตุการณ์อะไร ไม่ได้สนใจเรื่องการเมือง ไม่สนใจจนปัจจุบัน สนใจแต่ว่าใคร
 จะเคารพหรือไม่เคารพสถาบัน คืออารมณ์ทหารอย่างเดียว ไม่อยากเป็นส.ส.
 ผมไม่อยู่ในองค์กรใด เลือกลีไหนๆ ผมว่าดีกว่าคนที่บอกว่ารักพระเจ้าแผ่นดิน
 แต่อยู่เฉยๆ ผมไม่ได้คิดแตกต่าง ผมต้องการให้คนเคารพสถาบัน
 พระมหากษัตริย์”

สรุปได้ว่า ความรักชาติในช่วงเวลานี้คือ การร่วมกันสร้างความมั่นคงให้กับประเทศในทาง
 เศรษฐกิจ ให้มีความเข้มแข็งด้วยการผลิตสินค้าส่งออก และร่วมมือกันประหยัดการนำเข้าด้วยการ
 ใช้สินค้าในประเทศ รวมถึงการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ผืนแผ่นดินไทยยังคงชุ่มชื้น
 อบอุ่น การสร้างงานเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ เพิ่มความเสมอภาคเพื่อลดปัญหา
 สังคม อีกทั้งยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทย และสิ่งสำคัญที่ยังคงผูกพันจิตใจของคนไทยไว้ด้วยกัน

ก็คือ ความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเป็นหลักนำจิตใจให้คนไทยดำเนินชีวิตไปตามวิถีแห่งความพอเพียง

4.2.5 ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย (พ.ศ.2539 – 2554)

ในช่วงเวลานี้ ประเทศไทยเกิดปัญหาต่างๆขึ้นมากมายและรวดเร็ว เริ่มต้นด้วยวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เรียกว่า วิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งในปี พ.ศ. 2540 ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองที่ต่อเนื่องหลายปีจนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งเกิด ภัยพิบัติธรรมชาติ เช่น สึนามิ ดินถล่ม น้ำท่วม ฯลฯ บทเพลงที่ประพันธ์ในช่วงเวลานี้ จึงมีวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างขวัญกำลังใจเพื่อให้ประชาชนต่อสู้กับอุปสรรคและปัญหาต่างๆ ด้วยความสามัคคีและเสียสละของคนในชาติ และเหนือสิ่งอื่นใด ยังได้มีบทเพลงปลุกใจที่มีลักษณะพิเศษ คือ บทเพลงที่แสดงถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพล อดุลยเดช ที่ทรงเป็นแบบอย่างในการกระทำความดี เป็นหลักชัยและกำลังใจให้คนไทยผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทั้งหลาย อีกทั้งยังมีเนื้อหาแสดงถึงวิธีการที่ประชาชนชาวไทยจะตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณทั้งหลายเหล่านั้นด้วยวิถีทางของตนที่แตกต่างกัน บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ มีทั้งบทเพลงที่ประพันธ์โดยหน่วยงานราชการภาครัฐ เช่น กองดุริยางค์กองทัพบก กองทัพอากาศ กองทัพอากาศ มูลนิธิเช่น มูลนิธิพระดาบส รวมทั้งบทเพลงจากภาคเอกชน ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้จะนำมาเพียงบทเพลงลิขสิทธิ์ของ บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) บริษัท จีเอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) และบทเพลงที่ประพันธ์โดยยีนง โอภากุล หรือแอ๊ด คาราบาว เท่านั้น

การสร้างสรรค้บทเพลงเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสพิเศษเกี่ยวกับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งจากภาครัฐและเอกชน อีกทั้งบ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ต่างๆมากมาย ทั้งด้านเศรษฐกิจและภัยธรรมชาติ บทเพลงปลุกใจในช่วงสมัยนี้มิได้ผูกโยงกับเรื่องการเมือง เศรษฐกิจหรือสภาพสังคมอย่างชัดเจนเช่นในอดีต และด้วยเหตุการณ์ต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่เป็นสำนึกสำหรับคนไทยในภาวะวุ่นวายเช่นนี้คือ จิตใจที่เข้มแข็งเพื่อต่อสู้กับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น และเตรียมพร้อมสำหรับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในทุกขณะ บทเพลงจึงมีแนวโน้มที่จะให้กำลังใจเพื่อต่อสู้กับอุปสรรคและปัญหาต่างๆ มากกว่าจะสะท้อนสภาพของสังคมในขณะนั้นดังเช่นบทเพลงในยุคสมัยที่ 4 ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่เรียงตามปีที่ประพันธ์และเผยแพร่บทเพลงเหล่านั้น ทั้งนี้เพื่อสามารถนำไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกต่อเหตุการณ์ต่างๆได้อย่างถูกต้อง

4.2.5.1 บทเพลงถวายพระพร “พ่อ” แห่งแผ่นดิน

ในปี พ.ศ. 2539 ถือได้ว่าเป็นปีมหามงคลเนื่องในพระราชพิธีกาญจนาภิเษกเพื่อเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติทรงครองราชย์ครบ 50 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ภาคเอกชนคือ บริษัท จีเอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) ได้เผยแพร่บทเพลงต้นไม้มือของพ่อ ที่สร้างปรากฏการณ์ใหม่ของบทเพลงเฉลิมพระเกียรติด้วยการที่ผู้ประพันธ์ใช้คำว่า “พ่อ” แทนความหมายถึงองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การเปรียบเทียบว่าพระองค์ทรงเป็นต้นไม้มือที่เป็นหลักชัยให้ประชาชนชาวไทยทุกคน มีการผูกโยงกับเรื่องราว และการใช้คำสามัญในการประพันธ์ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจและร้องตามได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังให้นักร้องที่มีชื่อเสียงขับร้อง ส่งผลให้การประชาสัมพันธ์เป็นไปอย่างรวดเร็วผ่านสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ตลอดเวลา

ความสำเร็จของบทเพลงนี้จึงมิใช่มีเพียงคุณค่าของเนื้อหาเท่านั้น หากแต่ยังได้ส่งผ่านความคิด ความรู้สึก ความประทับใจในพระมหากรุณาธิคุณของพระเจ้าอยู่หัว ของผู้ประพันธ์ไปยังผู้ฟังได้อย่างครบถ้วน และต้องการชี้้นำให้ประชาชนร่วมกันถวายความจงรักภักดีในแนวทางที่เหมาะสม ดังคำกล่าวของ นิตินัย ห่อนาค (ถอดความจากการเสวนาบันทึกงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลงและผลิตเพลง กิจกรรมเพลงเฉลิมพระเกียรติคำพ่อสอน 84 พรรษา วันที่ 18 มิถุนายน 2554) ที่ว่า

“...เราต้องรู้สึกเอง ไม่ได้มาจากโจทย์เท่านั้น หากไม่ซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจของท่าน เราก็อย่าทำงานศิลปะนั้นดีกว่า ผมอยากจะเปลี่ยนคำว่า “โจทย์” เป็นคำว่า คิดถึงสิ่งที่เรานึกถึงมากกว่า ให้เราอยากนำมาแสดงออกในแบบของเราไม่ว่าเราจะเป็นใคร ในแบบของเรา ไม่ว่าจะอายุเท่าไร ฯลฯ พยายามพูดในมุมของเราที่เราอยากจะพูด แต่ละภูมิภาคก็พูดได้ต่างกัน เราเอาความรู้สึก ความเข้าใจของเราเขียนออกมา สิ่งที่ขับเคลื่อนรอบตัวเรากินกว่าครึ่งมาจากพระองค์ ของผมที่ไม่ต้องพ่อสอน ก็เพราะพระองค์ทำมาหมดแล้วจึงมาสอนเรา ท่านไม่ได้บอกให้เชื่อ ท่านทำให้เห็น ท่านสอนด้วยพระบรมราโชวาทและสิ่งที่ท่านทำ เมื่อก่อนจะเห็นว่าท่านทำอะไรทุกวัน แต่อาจจะเห็นได้มากขึ้นหากเอามาย้อนดู สิ่งเหล่านี้เป็นโจทย์ให้เราคิด...เราสื่อสารได้ 2 ประเภทคือ ทำให้คนรับสารเข้าใจในสิ่งที่เราจะสื่อ และ 2 คือเข้าใจอารมณ์ที่เราจะสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพราะเป็นงานศิลปะ...เช่นกันเราต้องเขียนเพลง 2-3 นาที เราอยากให้นักซาบซึ้งสิ่งที่เราจะเขียน เราต้องอธิบาย

ตัวเองให้ได้ก่อนว่าเรารู้สึก ซาบซึ้งอย่างไร เราต้องเลือกหาสักคำที่สื่ออารมณ์
ของเราได้ แล้วก็สื่อออกมาเป็นภาษา...”

บทเพลงของนิติพงษ์จะแตกต่างจากบทเพลงของบางหน่วยราชการที่ประพันธ์ขึ้นก่อนหน้านั้น ซึ่งมีเนื้อหาเพื่อถวายพระพรเพียงอย่างเดียว เช่นบทเพลงของกองดุริยางค์ทหารเรือ ได้แก่เพลง เทิดกษัตริราชโดยนาวาเอก สำเร็จ นิยมเดช เพลงบูชาพระสยามินทร์ เพลงพระบารมีร่มเกล้าโดยฉวีวรรณ ดำรงพงศ์ และ นาวาเอก สำเร็จ นิยมเดช และเพลงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราชโดยคุณหญิงพูนสิน คิษฐบรรจง (ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2530) อีกทั้งมิได้รับการเผยแพร่สู่ประชาชนทั่วไป เพราะจะนำออกแสดงในงานของหน่วยงานเท่านั้น จึงไม่เป็นที่สนใจของสังคมทั่วไปเท่าที่ควร จนกระทั่งต่อมาในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 6 รอบของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคม 2542 หน่วยงานของรัฐได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการนำเสนอบทเพลงรูปแบบใหม่ โดยรวบรวมนักประพันธ์ นักร้องที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก ร่วมกันจัดทำบทเพลงเพื่อเฉลิมพระเกียรติและมีการประชาสัมพันธ์ในสื่อวิทยุ โทรทัศน์กระจายเสียงและสื่อออนไลน์เพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการจัดทำภาพประกอบบทเพลงหรือมิวสิกวิดีโอที่สวยงาม ประชาชนทั่วไปจึงให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น เช่นในบทเพลงภูมิแผ่นดิน นวมินทร์มหาราชา เป็นต้น และในปีเดียวกัน นิติพงษ์ ห่อนาค ได้ประพันธ์เพลงของขวัญจากก้อนดิน มีเนื้อหาให้คนไทยร่วมกันทำความดีเพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงตราครุฑระวรกาย ทรงงานเพื่อปวงชนชาวไทยตลอดมา

แม้ว่าบทเพลงทั้งหมดนี้ จะมิได้มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม การเมืองหรือเศรษฐกิจโดยตรงแต่อย่างไร แต่ทุกบทเพลงได้แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณ หลักคิด หลักปฏิบัติที่พระองค์ทรงกระทำอันเป็นแบบอย่าง เพื่อเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนไทย ผลงานต่างๆที่เกิดขึ้นจึงเป็นเสมือนแรงบันดาลใจให้คนไทยได้ยึดเป็นแบบอย่าง และให้นักประพันธ์มีเรื่องราวที่จะถ่ายทอดความดีงามเหล่านั้นด้วยบทเพลง ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร. ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์ ได้กล่าวไว้ว่า (สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2555)

“การแต่งเพลงเหล่านี้ต้องมีแรงบันดาลใจซึ่งไม่ได้เกิดมาจากความรักและศรัทธาต่อพระองค์เท่านั้น แต่เพราะพระองค์ท่านมีผลงานให้เราได้เห็นมากมาย รอบตัวเราไปหมด ให้เราเอามาแต่งเพลงได้มากมาย นับไม่ถ้วนและไม่มีการหมด”

4.2.5.2 เหตุการณ์วิกฤตต้มยำกุ้ง

ในยุคสมัยนี้ สิ่งที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมิใช่ผลจากปัญหาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพราะระบบเศรษฐกิจส่งผลถึงการเมือง การปกครองและสังคม วัฒนธรรมของสังคมโดยรวม ซึ่งต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันมากขึ้น เพราะผลจากการแก่งแย่งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมีผลต่อทิศทางของนโยบายการพัฒนาประเทศ ระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจจำเป็นต้องเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางการค้ากับต่างประเทศ แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 – 2539) จะเริ่มเห็นความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ที่จำเป็นต้องเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ เร่งรัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การกระจายรายได้และการพัฒนาออกไปสู่ภูมิภาค รวมถึงการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นก็ตาม แต่ผลของการพัฒนาดังกล่าวกลับมิได้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศดังที่ต้องการนัก

ภาวะวิกฤตต้มยำกุ้งนี้ มีผลมาจากการปัญหาการบริหารจัดการด้านการเงินมาเป็นเวลานาน เนื่องจากอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2533 สมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี หลายปีต่อมา รัฐบาลสนับสนุนการเปิดเสรีทางการเงิน ทำให้เงินทุนจากต่างประเทศไหลเข้ามามากมายแต่เป็นการลงทุนที่ไม่ได้ก่อให้เกิดผลผลิตเช่นตลาดหุ้น การเก็งกำไรสินเชื่อ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ทำให้เศรษฐกิจไทยต้องพึ่งพิงเงินกู้และเงินลงทุนจากต่างประเทศจำนวนมาก เมื่อต่างชาติไม่เชื่อมั่นและดึงเงินทุนกลับจึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้น จนในที่สุดรัฐบาลต้องลดค่าเงินบาทอันเป็นปัญหาต่อมา คือ วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ในรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (พ.ศ.2539 – 2540) ซึ่งเริ่มต้นอย่างเป็นทางการจากการที่ประกาศให้ค่าเงินบาทลอยตัวเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ทำให้นักลงทุนต่างชาติขาดความเชื่อมั่นในการลงทุนในประเทศ ภาคเอกชนประสบปัญหาในการชำระหนี้ทำให้ต่างเร่งถอนเงินออกจากธนาคารทำให้บริษัทเงินทุนต้องปิดกิจการ 58 แห่ง จนกระทั่งรัฐบาลไทยต้องขอความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ในโครงการกองทุนสำรองสำหรับประเทศที่มีปัญหา พร้อมกับกลุ่มประเทศในเอเชียแปซิฟิกอื่นที่ขอความช่วยเหลือไปยังธนาคารโลก (World Bank) และธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) ทำให้ธุรกิจหลายประเภทปิดตัวลง ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลต่อปัญหาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ภาวะความอยู่ดีกินดีของครอบครัวและตนเอง อีกทั้งเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากธุรกิจก่อสร้าง โรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการในเมืองกลับสู่ชนบท หรือแรงงานนอกเวลาในเมือง นอกจากนี้ยังส่งผลถึงรายได้ที่ไม่

เท่าเทียมกันของคนในสังคมที่มีความแตกต่างกันมากก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางร่างกายและสภาพจิตใจ รัฐบาลได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือผ่านองค์กรต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน การกระจายอำนาจ ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน (อนุชาติ พวงลำ तीและกฤตยา อาชวนิจกุล, 2542 : 5 - 18)

รัฐบาลจึงปรับบทบาทของตนเองจากผู้ดำเนินการมาเป็นผู้กำกับดูแล รักษาทิศทางวางแผน และประสานงานกิจการของเอกชน ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการแทนหน่วยงานของรัฐ ริเริ่มการใช้เทคโนโลยีและระบบสารสนเทศต่างๆ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลระดับจังหวัดและท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานข้อมูลเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ และนวนน้อย ตรีรัตน์, 2544: 4) ทำให้ระบบเศรษฐกิจและการเมืองไม่สามารถแยกออกจากกันได้เนื่องจากการเกี่ยวเนื่องต่อกัน อีกทั้งผู้ที่มีอิทธิพลทางการเมืองมักมีความใกล้ชิดหรือเป็นคนเดียวกับนักธุรกิจ ทำให้ประชาชนทั่วไปประสบภาวะวิกฤตการณ์ทางการเงินตามมา ฉะนั้น ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ.2540 ก่อให้เกิดภาวะฟองสบู่แตก ส่งผลให้เกิดปัญหาจริงทั้งในภาคเศรษฐกิจจริง (Real Sector) และภาคการเงิน (Financial Sector) ความต้องการสินค้าของประชาชนทั่วไปลดลงเนื่องจากมีพฤติกรรมบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนรู้จักประหยัดคอออมมากขึ้น ซึ่งเรื่องการคอออมนี้ ได้รับความสนใจมาตั้งแต่ครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ประชาชนเริ่มให้ความสนใจคอออมด้วยตนเองในช่วงนี้ที่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศกำลังย่ำแย่อย่างมาก

ระบบการผลิตด้านอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ผลิตสินค้าได้มากเกินความต้องการ สร้างปัญหาให้แก่สถาบันทางการเงิน โดยแสดงออกมาในปัญหาหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL's) สถาบันทางการเงินต้องเผชิญกับปัญหาการขาดทุนและเพิ่มทุนอย่างต่อเนื่อง รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ (อ้างถึงในสารคดี, 2546: 9) กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจของไทยว่าแต่เดิมถูกรอบงำโดยชนชั้นนำทั้งทางทหารและพลเรือน การเลื่อนชั้นทางสังคมทำได้โดยการเข้ารับราชการเท่านั้น หากแต่หลังเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ.2516 โครงสร้างดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอันเกิดจากนโยบายของรัฐมีบทบาทมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เริ่มต้นจากผลของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติโดย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกลุ่มชนชั้นกลางในช่วงเหตุการณ์ 16 ตุลาคม อีกทั้งระบบทุนนิยมของโลกที่กำลังเติบโตไปอย่างรวดเร็วจนสามารถสร้างพื้นที่ทางการเมืองของตนเอง อีกทั้งนักธุรกิจเริ่มเข้าสู่การเมืองมากขึ้น สร้างกลุ่ม “ธุรกิจการเมือง” ซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นตั้งแต่สมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

อย่างไรก็ดี ผลจากการประกอบธุรกิจดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาที่สังคมขาดความสมดุลในการพัฒนา ส่งผลให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 – 2544 หันกลับมาให้ความสำคัญกับการเร่งพัฒนาคุณภาพของประชากรทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาแบบองค์รวม มีทักษะในการประกอบอาชีพ สร้างยุทธศาสตร์ในการพัฒนาแบบล่างขึ้นบน นักธุรกิจบางกลุ่มเชื่อว่า ระบบเศรษฐกิจไทยจะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็เมื่อสามารถเชื่อมร้อยส่วนต่างๆ ของโลกเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เพราะต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องทรัพยากร กระบวนการผลิตและระบบการค้า เช่นการเปิดการค้าเสรี ระบบการเงิน การลงทุน โดยมีระบบธุรกิจการเงินข้ามชาติเป็นผู้ขับเคลื่อน เพราะมีการนำเงินทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเพื่อนำพาประเทศของตนไปสู่ความมั่งคั่ง ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งไม่สนับสนุนกระแสโลกาภิวัตน์เพราะเชื่อในท้องถิ่นนิยม บ้างก็เชื่อในแนวทางของพระพุทธศาสนาที่ต้อง “รู้จักตนเอง” “พึ่งพาตนเอง” และ “ความพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องความพอเพียง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2542: 19) สิ่งที่เกิดขึ้นจากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจนี้ ทำให้มีความแตกต่างของคนในสังคมไทยหลากหลายมิติ เช่นเดียวกับลาตินอเมริกาในอดีต โดยเฉพาะในช่วงปี 40 รัฐบาลสนับสนุนการนโยบายการส่งออกอุตสาหกรรมและระบบเศรษฐกิจเสรีมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในระบบการค้า การเงิน ทำให้ประสบกับปัญหาการกระจุกตัวของรายได้อยู่กับกลุ่มชนชั้นนำจำนวนน้อย สร้างความเหลื่อมล้ำของรายได้ของชนชั้นนำและชนชั้นแรงงานห่างออกมากขึ้นเรื่อยๆ

สิ่งที่กระแสโลกาภิวัตน์ได้สร้างระบบเศรษฐกิจหนึ่งไว้ในสังคมคือ “ระบบทุนนิยมโลก” เป็นระบบที่สนับสนุนให้มีเงินทุนเคลื่อนไหลไปมาระหว่างกันทั่วโลกด้วยวิธีการลงทุนข้ามประเทศ อีกทั้งยังได้สร้างองค์กรระหว่างประเทศที่มีอิสระในการทำงาน ไม่ได้ขึ้นกับระบบเศรษฐกิจของประเทศใด เช่นองค์กรการค้าโลก (World Trade Organization) สำหรับประเทศไทยก็ย่อมได้รับผลกระทบจากระบบทุนนิยมดังกล่าวเช่นกัน โดยเฉพาะหลังวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 หรือที่เรียกว่าวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง อิทธิพลของระบบทุนนิยมได้แทรกซึมเข้าไปในโครงสร้างเชิงอำนาจ การเมืองได้อย่างฝังลึกและแนบเนียน (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2553: 38)

ผลของวิกฤตเศรษฐกิจ ได้ส่งผลต่อเนื่องยาวนานมาจนกระทั่งในสมัยรัฐบาลต่อมา คือ รัฐบาลของนายชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 พาณิชย์ รัชสรรค์ลีลา (2541) ได้สรุปผลของปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (พ.ศ.2539 – 2540) และนายชวน หลีกภัย (พ.ศ.2540 – 2544) ไว้ว่า เป็นเพราะการใช้หลักคิดและนโยบายที่ผิดพลาด กล่าวคือ การที่รัฐบาลไทยใช้แนวคิดแบบเก่าของไทยมาใช้ในการแก้วิกฤตเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ตามกรอบของสหรัฐอเมริกา โดย

เริ่มจากการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 การเปิดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนอย่างเสรีทั้งที่ไทยไม่มีความพร้อม โดยไม่มีระบบการตรวจสอบดูแลการดำเนินงานของรัฐกิจเหล่านั้น ทำให้เงินส่วนหนึ่งไหลออกนอกประเทศ โดยล้มโครงสร้างพื้นฐานในการพึ่งตนเองได้ เพียงพึ่งพิงตลาดต่างชาติเพื่อการแข่งขัน ส่งผลให้ค่าเงินบาทไร้เสถียรภาพ การกำหนดทิศทางค่าเงินจึงเป็นไปตามกลไกของต่างชาติทั้งสิ้น อีกทั้งรัฐบาลยังไม่ยอมรับความคิดเห็นภาคประชาชนเท่าที่ควร ละเลยภูมิปัญญาของไทย ไม่มีการระดมความคิดจากทุกภาคส่วนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเพื่อแก้วิกฤตดังกล่าวร่วมกัน ส่วนในการปฏิบัตินั้น ยังดำเนินการด้วยความล่าช้า ไม่ชัดเจน และเมื่อการดำเนินงานทั้งหมดเป็นไปตามความต้องการตอบสนองต่างชาติแล้ว ทำให้ภาคการผลิตบางส่วนถูกชะงักและเป็นการทำลายทรัพยากรในประเทศ ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาอีกด้วย และในช่วงที่สังคมไทยเริ่มตระหนักถึงวิกฤตดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงชี้แนะวิธีการแก้ปัญหาด้วยมีพระราชดำรัสถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำรัสพระราชทานแก่บุคคลต่างๆที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต เมื่อ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ว่า

“...เมื่อปี 2517 ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปีใช่ไหม วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี่ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”

(อ้างถึงในกองบรรณาธิการสำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ, 2553)

และด้วยแนวพระราชดำรินี้ได้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้กับ แอ๊ด คาราบาว ประพันธ์เพลงที่กล่าวถึงความพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ในเพลงพออยู่พอกินขึ้นในปีเดียวกัน ดังเนื้อร้องที่ว่า

พออยู่พอกิน (คาราบาว ชุดพออยู่พอกิน 2541)

ทำนาเพียง 5 ไร่ ได้ข้าวกินตลอดปี	พืชไร่ไม่ผลดี แพงแพงกว่า 5 ไร่พอ
บ่อน้ำ 3 ไร่ นั้น เลี้ยงพืชพันธุ์ปลาในบ่อ	2 ไร่ เป็นเรือนหอ พอให้มาทฤษฎีใหม่
ตราบไคที่ยังมีดิน เรายังมีกินมีอยู่ตลอดไป	บรรพบุรุษคนไทย เอาหลังสู้ฟ้า เอาหน้าสู้ดิน
ตราบไคที่ยังมีแรง จะแปลงไรนาเป็นผลิตผล	พอเพียงให้เลี้ยงตัวตน เป็นพลเมืองพออยู่พอกิน
พอแม่ยกให้มา ที่ปู่ย่าเคยทำกิน	นาไร่คือทรัพย์สิน จิตวิญญาณบรรพชน
ลูกหลานเร่ไปขาย นำละอายชื่อของโจร	หวนกลับมาเลี้ยงดูตน เป็นกรรมกรจะกินอะไร

สหกรณ์เป็นการรวมหมู่ผู้เศรษฐกิจพึ่งพาตนเอง	สหกรณ์รวมกันเป็นเมือง เมืองสหกรณ์เกษตร เพียงพอ
สอดคล้องประสานเข้าในส่วนกลาง	สร้างความเป็นธรรมผู้ผลิตบริโภค
หากมีเหลือค่อยไปจำหน่าย	ส่งออกไปขายสร้างความมั่นคง
ตราบใดที่ยังมีแรง จงแปลงไรนาเป็นผลิตผล	หล่อเลี้ยงคนไทยทุกคนให้พลเมืองพออยู่พอกิน
พลเมืองพออยู่พอกิน พลเมือง...พออยู่พอกิน	ไชโย...สนุกจังเลย บ้านไรนาเรา
พลเมืองพออยู่พอกิน เป็นพลเมืองพออยู่พอกิน	พลเมืองล่ะพออยู่พอกิน เป็นพลเมืองพออยู่พอกิน
พลเมืองพออยู่พอกิน เป็นพลเมืองล่ะพออยู่พอกิน...	

ในสมัยรัฐบาล ชวน หลีกภัย (สมัยที่ 1 พ.ศ.2540 – 2544) ขณะนั้นได้น้อมนำพระราชดำริส โดยจัดให้มีนโยบายส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตรมากขึ้น โดยเริ่มจากการสนับสนุน การวิจัยและพัฒนาาระบบการเกษตรทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศให้ทันสมัย ส่งเสริมระบบ การจัดการแบบสหกรณ์ทุกรูปแบบ แก้ไขภาวะหนี้สิน เพิ่มมาตรการป้องกันการบุกรุกทรัพยากร ธรรมชาติ ฟื้นฟูป่าไม้ที่ถูกทำลาย และได้ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรมากขึ้นในรัฐบาลซึ่งแตกต่าง จากรัฐบาลก่อนหน้านั้นของนายบรรหาร ศิลปอาชา (พ.ศ. 2538 – 2539) ซึ่งเป็นรัฐบาลจะเป็นผู้ จัดหาปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชในราคาถูก เพิ่ม โครงการต่างๆเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร โดย พยายามให้เกษตรกรมีบทบาทที่เข้มแข็งทั้งในด้านการผลิตและจำหน่ายสินค้าของตนเอง เช่นการ เลือกลูกพืชผลบางชนิดที่มีศักยภาพทางการตลาด วิธีการดังกล่าวได้รับการปรับเปลี่ยน โครงสร้าง การเกษตร เน้นการเพิ่มรายได้ ลูกพืชตามความต้องการของตลาด ส่งเสริมให้มีอาชีพเสริมนอก อาชีพการเกษตร ปัญหาใหญ่ของเกษตรกรไทยที่มีมายาวนานคือหนี้สิน รัฐบาลนี้พยายามให้หนี้สิน ทั้งหมดเข้ามาในระบบมากขึ้นเพื่อช่วยในการลดอัตราดอกเบี้ย

วิกฤตดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกด้วย ตั้งแต่ภาคการก่อสร้าง การ ธนาคาร สถาบันทางการเงินจนถึงโรงงานอุตสาหกรรม หรือการลดชั่วโมงการทำงาน นั้นหมายถึง การเลิกจ้างคนงาน การลดค่าจ้างและสวัสดิการต่างๆ ผลกระทบเกิดขึ้นทั้งต่อตัวแรงงานเองและ ครอบครัว การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าคือการบริ โภคน้อยลงและผู้หญิงออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น จากรายงานการวิจัยเรื่อง วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ การเลิกจ้างและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ของมูลนิธิอานามรณัง พงศ์พ้งัน 2542 (อ้างถึงในกนกศักดิ์ แก้วเทพและนวลน้อย ศรีรัตน์, 2544: 213) พบว่าคนงานที่ถูกเลิกจ้างได้รับผลกระทบมากที่สุดคือเรื่อง การบริโภคภายในครัวเรือน โดยเฉพาะ ค่าอาหาร และเชื่อว่าหากวิกฤตนี้ยังคงยืดเยื้อออกไปจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเด็ก

ในอนาคต วิธีการแก้ปัญหาการเงินในครอบครัวคือการกู้ยืม และหากผู้ตกงานเป็นฝ่ายหญิงจะสามารถประคับประคองครอบครัวได้ดีกว่า และเมื่อเกิดปัญหาว่างงานแล้ว แรงงานเหล่านี้ไม่สามารถกลับคืนถิ่นได้ เนื่องจากขาดความสัมพันธ์กับชุมชนเชิงเครือญาติมาเป็นเวลานาน หลายคนต้องเปลี่ยนอาชีพสู่ภาคเศรษฐกิจนอกระบบ คือการทำงานเป็นพิเศษรายชั่วโมง ไม่มีเงินเดือนและสวัสดิการแต่ทำให้ขาดความมั่นคงในการทำงาน อย่างไรก็ตาม เมื่อผ่านไปสักช่วงเวลาหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2541 – 2542 แรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลับคืนถิ่นมากขึ้นมาตรการช่วยเหลือจากภาครัฐเน้นความช่วยเหลือเฉพาะหน้าเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีแรงงานส่วนหนึ่งเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

สิ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้คือ ปัญหาสังคมที่ส่วนมากเกิดขึ้นจากปัญหาความยากจน รายงานการพัฒนาสังคมในประเทศไทยปี พ.ศ.2543 ที่ได้ศึกษาสภาพความยากจนในสังคมไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 แสดงให้เห็นว่า เมื่อพิจารณาช่วงเวลาที่ผ่านมามาจนถึงช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 ภาวะความยากจนของประเทศไทยได้ลดลงตามลำดับ แต่ลักษณะความยากจนมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมนั้นคือ ครอบครัวขนาดใหญ่ เป็นสาเหตุของความยากจน ครอบครัวที่มีชายเป็นหัวหน้าครอบครัวมักจะยากจนมากกว่า เนื่องจากครอบครัวที่มีหญิงเป็นหัวหน้าครอบครัวมักจะอยู่ในกรุงเทพมหานครหรือเมืองใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสหางานทำได้สูงกว่า ครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรรมจะมีความยากจนกว่า อีกทั้งระดับการศึกษาและอายุของหัวหน้าครอบครัวก็มีความสัมพันธ์กับระดับความยากจนอีกด้วย นอกจากนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการกระจายรายได้ของกลุ่มที่ยากจนและร่ำรวยมีความแตกต่างกันมาก แต่เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจแล้ว กลุ่มประชากรที่ยากจนได้รับผลกระทบไม่มากนัก กลุ่มคนร่ำรวยมีเงินสะสมสามารถนำมาดำรงชีพได้ แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือกลุ่มคนชั้นกลางที่มีรายได้คงที่ เนื่องจากการเลิกจ้างงาน

วิกฤตเศรษฐกิจนี้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาในเรื่องอัตราการลาออกของนักเรียน ทำให้รัฐต้องจัดสรรเงินช่วยเหลือ โดยการให้ทุนการศึกษาและเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาและจัดระบบการศึกษาไม่ให้แยกส่วนออกจากการทำงานของหน่วยงานอื่นๆ อันเป็นที่มาของ พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 ที่ให้การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ทำงานประสานกันภายใต้กระทรวงเดียว โดยพัฒนาทั้งหลักสูตร คุณภาพครู และพยายามแก้ไขปัญหาที่ค้างคามมาเป็นเวลานานเช่นเรื่องหนี้สินครู เป็นต้น (ถนนศักดิ์ แก้วเทพและนวนน้อย ตริรัตน์, 2544: 288 - 398) ในด้านเนื้อหาการศึกษา ได้ระบุไว้ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2545 – 2559 ว่ามีสาระสำคัญ 3 ประการคือ การสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้เยาวชนอย่างเท่าเทียม การปฏิรูป

การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการกำหนดมาตรฐานสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งพยายามปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ ด้วยวิธีการบูรณาการด้าน การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรต่างๆ และจำเป็นต้องเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพึ่งพาตนเองอันมีประโยชน์ต่อการแข่งขันทางธุรกิจการค้าในตลาดโลก

แม้ว่ารัฐจะจัดสรรการศึกษาไปได้ทั่วประเทศ แต่ปัญหาใหญ่ที่มีผลจากวิกฤตเศรษฐกิจอัน ส่งผลต่อสังคม คือการกระจายรายได้ที่ยังไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนเมืองกับคนชนบทที่แม้จะมี ระดับการศึกษาที่เท่าเทียมกัน ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายทางในช่วงที่เศรษฐกิจกำลังเติบโต ก่อนหน้านี้ได้จะได้รับการชี้แนะว่า ควรให้เป็นการเติบโตอย่างยั่งยืนในทุกๆด้านมากกว่าเติบโต เฉพาะตัวเลขการส่งออกเท่านั้น หน่วยงานที่ให้ความคุ้มครองทางสังคม บริการทางสังคมต่างๆต้อง ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ทั้งในช่วงวิกฤตและช่วงปกติ ข้อเสนอเบื้องต้นคือการ กระจายบทบาทและภารกิจเหล่านี้ไปสู่จังหวัดและท้องถิ่น สาเหตุของความยากจนในสังคมไทย ปัจจุบัน 2 ประการคือ รัฐพยายามจัดการค้าขายเพื่อกำไรในตลาดให้ได้ผลสูงสุดและ คนยากจนไม่ สามารถเข้าถึงและเข้าใจในการทำงานตามสิทธิ์ตามกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง การใช้ ทรัพยากร สื่อ การศึกษา รวมทั้งไม่เข้าใจเรื่องขั้นตอนต่างๆเนื่องจากการเรียนรู้ของคนไทยถูก ครอบงำโดยการศึกษาและสื่อของรัฐ สิ่งที่จะแก้ไขได้คือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคน ยากจนใหม่ให้มีวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบใหม่บนฐานความยากจนนั่นเอง

วิธีการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกันซึ่งจำเป็นต้องมองหลาย แง่มุมใน โครงสร้างของตน สำหรับประเทศไทย หลักในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจที่ถือว่าเป็น รูปแบบเฉพาะตัวคือ การสร้างวิถีแห่งความพอเพียงอันเป็นแนวพระราชดำริขององค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งทรงถกถ่วงกรองมาจากหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาบนรากฐานของวัฒนธรรมไทย โดยทรงใช้คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” อย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540 มีเนื้อหาให้คนไทยมีวิถีการผลิตและบริโภคแบบ พึ่งตนเองให้มากที่สุด พึ่งพาดลาดจากภายนอกให้มากที่สุด สุนัย เศรษฐ์บุญสร้าง (2552: 175 -177) ได้อภิปรายถึงเรื่องนี้ไว้ว่าการที่ทรงเป็นพุทธมามกะจึงทรงใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้แทนคำว่า “หลักพุทธธรรม” ย่อมก่อให้เกิดการรวมพลังแห่งการ ฐู – รัก – สามัคคี เพราะแนวทางของ เศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นหลักการของทุกศาสนา ความเชื่อ มีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ทั้งนี้สิ่ง

สำคัญคือผู้ใช้ต้องเข้าใจถึง “ความดี” เข้าบูรณาการสิ่งที่มีประสิทธิผล มีประโยชน์และก่อให้เกิดความสุข

สรุปได้ว่า ภาวะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นของประเทศไทยในช่วงเวลานี้ได้ส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันต่อระบบการเมืองการปกครองมากยิ่งขึ้น ทั้งการออกนโยบาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจ แผนการพัฒนา รวมทั้งการดำเนินงานล้วนให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงประเทศ เพื่อแข่งขันกับตลาดโลก และแน่นอนว่าส่งผลถึงโครงสร้างทางสังคมอย่างชัดเจน หลายครั้งที่นักการเมือง นักวิชาการพยายามนำเสนอวิธีแก้ปัญหาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการกู้เงินจากนอกประเทศ การสร้างระบบการบริหารเงินตราต่างๆ หากแต่เราได้หลงลืมสิ่งหนึ่งที่ต้องกระทำตามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็น นั่นคือการรู้จักประมาณตน การพึงตนเองและการอยู่อย่างพอเพียง ดังเพลงของโครงการคำพ่อสอน เนื้อร้องโดย สุรภักดิ์ สุขเสวี ทำนองโดย โสภส ปุณณะบุตร ขับร้องโดยสำราญ ช่วยจำแนก (อืด วงปลาย)

เพลงอยู่อย่างพอเพียง

ภายใต้ฟ้าที่กว้างใหญ่ มีขุนเขาให้คนปีนป่าย	อยากจะไปให้ไกลให้สุดดั่งใจฝัน
พอหวังสูงจนเกินไป กลับเป็นทุกข์ท้อแท้ในใจ	และดวงดาวไม่ใช่คำตอบที่ต้องการ
กลับมาเอนกาย ชบลงแนบอุ่นไอนดิน	สู่ความเคยชิน ที่เราเคยหลงลืมไปนาน
กว่าจะรู้ว่าพื้นดิน ท้องฟ้าหน้าบ้านเรานั้น	ที่เป็นของสำคัญเกินสิ่งใด ๆ
อยู่อย่างพอเพียง ใกล้เคียงความสุขยังมี	อยู่อย่างพอดี ไม่มีความทุกข์ร้อนในใจ
สุขจริงแท้ในชีวิตคน จะค้นเจอได้ไม่ไกล	อยู่ในใจของคน รู้จักเพียงพอ
ความมุ่งมั่นยังมีอยู่ ยังต้องสู้ต้องทำทุกอย่าง	อยู่บนทางที่แม้จะเหนื่อย แต่ยังไหว
ยังต้องคิด ต้องทำดี ต้องมานะพากเพียรเข้าไป	แต่ดวงดาวไม่ใช่คำตอบที่ต้องการ
อยู่อย่างพอเพียง ใกล้เคียงความสุขยังมี	อยู่อย่างพอดี ไม่มีความทุกข์ร้อนในใจ
สุขจริงแท้ในชีวิตคน จะค้นเจอได้ไม่ไกล	อยู่ในใจของคน รู้จักเพียงพอ
อยู่อย่างพอเพียง ใกล้เคียงความสุขยังมี	อยู่อย่างพอดี ไม่มีความทุกข์ร้อนในใจ
สุขจริงแท้ในชีวิตคน จะค้นเจอได้ไม่ไกล	อยู่ในใจของคน รู้จักเพียงพอ

แค่มีคำว่า “พอ” ก็สุขเกินใคร

โสภส ปุณณะบุตรได้กล่าวถึงการประพันธ์ทำนองบทเพลงนี้ไว้ในการบรรยายโครงการ “เฉลิมพระเกียรติคำพ่อสอน” เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2554 ไว้ว่า

“...สิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจของผมคือเสียงดนตรี ทำนอง เพราะผมมองว่าทำนองมีอารมณ์ได้ เช่นเพลงบรรเลงบางเพลงแล้วเรารู้สึกซาบซึ้งแม้ว่าจะมีทำนองอย่างเดียว เพลงนี้ผมได้รับโจทย์มากว่าต้องเป็นเรื่อง “อยู่อย่างพอเพียง” ผมก็เอาหนังสือของมูลนิธิมาอ่าน คุยกันก็คงต้องเกี่ยวข้องกับพระราชดำริที่ต้องการให้เราอยู่อย่างพอเพียง พอเหมาะกับตัวของเรา ผมอยากให้เป็นเพลงที่มีทำนองร้องตามได้ง่ายๆ...พอเสร็จแล้วผมก็ให้คุณสุรัตน์ใส่เนื้อร้องและมีการปรับเปลี่ยนบ้าง แต่วัตถุประสงค์ของผมคือทำเพลง Pop ขึ้นมาใช้ผ่านมูลนิธิ”

แม้ว่าบทเพลงนี้จะยังไม่ได้ถูกนำมาเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆมากนัก แต่เมื่อผู้ใดได้ฟังแล้วย่อมจะเกิดสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณถึงแนวคิดที่ทรงต้องการให้คนไทยพ้นทุกข์จากระบบทุนนิยมเศรษฐกิจโลกได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ไพบุลย์ สำราญภูติ (2550: 50) ยังได้กล่าวถึงบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ครูเอื้อ สุนทรสนาน นำมาประพันธ์ทำนองคือเพลงคำปฏิญาณ ไว้ว่า บทเพลงนี้มีเนื้อหาสอดคล้องกับภาวะบ้านเมืองในช่วงที่เศรษฐกิจไทยตกต่ำในปี พ.ศ.2540 เป็นอย่างมาก เพราะเป็นสมัยที่ต้องกู้เงินไอเอ็มเอฟ นักลงทุนต่างชาติเข้ามามีบทบาทครอบงำธุรกิจต่างๆ ซึ่งต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น

4.2.5.3 เหตุการณ์หันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิ: บทพิสูจน์ความรักแห่งแผ่นดิน

จากที่กล่าวไปแล้วว่า สิ่งสำคัญของคนไทยในช่วงสมัยนี้คือ การเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ไม่เว้นแม้แต่ภัยจากธรรมชาติ ในปี พ.ศ.2547 ประเทศต่างๆรอบมหาสมุทรอินเดียต่างได้รับผลกระทบจากมหันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2547 ได้มีบทเพลงมากมายที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อให้กำลังใจคนไทย เช่น เพลงคนไทยไม่เคยทิ้งกัน (ภาคผนวก: 562) ขับร้องโดย ปาน ธนพร แวกประยูร สังข์กิด บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) ประพันธ์คำร้องและทำนองโดยสุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ เนื่องจากเป็นบทเพลงที่ได้ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งในช่วงมหาวิกฤตน้ำท่วมภาคกลาง พ.ศ.2554 แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของบทเพลงยังคงใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย เนื้อร้องแสดงความหมายอย่างชัดเจน คือไม่ว่าคนไทยเพียงส่วนหนึ่งของประเทศจะได้รับความเดือนร้อน คนไทยทั้งหมดจะร่วมมือกันให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้วยใจกรุณาด้วยเนื้อร้องที่ว่า

“เรารู้ว่าความบอบช้ำ มันยากจะทำใจได้ คนที่รักถูกพรากไป คนที่เหลือทุกข์ทน
แต่ขอให้เชื่อแล้วกัน ในวันที่ใครต้องหมองหม่น อีกหกสิบกว่าล้านคนจะยื่นมือไป

ให้เป็นธารน้ำใจ ด้านคลื่นที่มันไหลมา   ให้นำใจจับน้ำตา คืบมาซึ่งวันสดใส
จะเจ็บจะปวดอีกกี่ครั้ง จะรวมพลังถูกยีนขึ้นใหม่   ให้โลกได้รู้เอาไว้...คนไทยไม่เคยทิ้งกัน”

นอกจากนี้ ในปีต่อมา ยังมีบทเพลงจากวงดนตรีคาราบาวเกิดขึ้นด้วย แอ๊ด คาราบาว ได้ดำเนินการผลิตผลงานเพลงชุดสามัคคีประเทศไทยที่แม้ว่าบทเพลงจะไม่ได้กล่าวถึงสถานการณ์คลื่นยักษ์อย่างชัดเจนแต่ได้มีเนื้อหาถึงสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนไทยก้าวผ่านวิกฤตต่างๆไปได้ด้วยกันนั่นคือ พลังความรักและความสามัคคี แอ๊ด คาราบาว ได้เขียนถึงบรรยายความรู้สึกของตนเองในขณะที่ว่า

“ปลายฤดูหนาวที่โหดร้าย ได้พรากชีวิตผู้คนนับแสนยังชายหาดอันคามา
มัน สวรรค์ของคนทั้งโลก ความเศร้าโศกและความร่วมมือระดมปี 2548
เป็นปีที่ 24 ของคาราบาวเราได้ทำงานในสิ่งที่เรารักมานาน ไม่มีใครรู้ว่าเราจะ
ยังคงทำงานต่อไปได้อีกนานเท่าไร ชีวิตเปราะบางคล้ายขนนก ล่องลอยไปตาม
ลมอย่างไรทิศทางแต่เราก็สามารถควบคุมมันได้เช่นกันบทเพลงและบทกวีจึง
เป็นเสมือนเพื่อนในยามเหงา เป็นกำลังใจในยามท้อแท้ เป็นสิ่งเติมเต็มให้กับ
ความฝันหากว่าเรามีถ้าชีวิตคล้ายดังขนนกแล้ว บทเพลงอาจคล้ายสายลมที่เอื้อย
ไหลนำพาชีวิตไปสู่ความไม่ร้อนรนเชื่อกันว่าบน โลกใบนี้ ยังมีสิ่งที่น่าอัศจรรย์
อีกเยอะ ไม่เฉพาะอันคามาวันหนึ่งเสียงเพลงจะนำพาเราไปถึงยังที่แห่ง
นั้น”

แอ๊ด คาราบาว 24 มี.ค. 48

(www.carabao.net: ออนไลน์)

4.2.5.4 เหตุการณ์วิกฤตไฟใต้

เหตุการณ์ความรุนแรงหนึ่ง ที่สร้างความตื่นตระหนกให้กับสังคมไทยอย่าง ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน คือปัญหาเรื่องความรุนแรงสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สุริชัย หวันแก้ว (2551: 14) แสดงความคิดเห็นว่า “วิกฤตและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็น โอกาสที่ดีที่ทำให้คนไทยได้ให้ความสำคัญกับการบริ โภคข่าวสารผ่านกระบวนการเรียนรู้ให้ลึกซึ้ง ในความหลากหลายของเพื่อนร่วมชาติอย่างจริงจัง” ที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับชาติ คือการ ยอมรับความหลากหลาย แต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพ สามารถแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง

ต้นเหตุประการสำคัญของปัญหาวิกฤตการณ์ครั้งนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เข้าใจ
อรรถกถาของท้องถิ่นผ่านนโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรงตั้งแต่ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่
ผลักดันให้มีความเป็นเอกภาพของชาติมากขึ้น (เรื่องเดียวกัน: 40) โดย

“คำว่า “อำนาจธิปไตยของปวงชน” ทำให้เกิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับ
ความสัมพันธ์ระหว่าง “รัฐ” กับ “ประชาชน” สำหรับประเทศไทยสมัยใหม่
ความสัมพันธ์เปลี่ยนจาก “ราชอาณาจักร” กับ “พระราชราษฎร” มาเป็น “รัฐ”
กับ “พลเมือง” ความเป็นพลเมืองถูกกำหนดเอกภาพโดยเน้น “ความเป็นไทย”
ได้แก่ เชื้อชาติไทย ศาสนาพุทธและพระมหากษัตริย์”

ในระยะเวลาต่อมาที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2481 –
2487) ได้มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” เข้าสู่ยุคสร้างชาติ ด้วย “ลัทธิชาตินิยม”
โดยเน้นให้ศาสนาพุทธเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งได้ก่อให้เกิดประเด็น
ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและศาสนากับประชาชนในพื้นที่อย่างรุนแรงตั้งแต่นั้น และแน่นอนว่า
ถึงเวลานี้ได้ส่งผลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ฉะนั้น การแก้ปัญหาคือ ปรับให้การทำงานของรัฐ
ต้องเป็นเอกภาพ กล่าวคือควรมีองค์กรที่รับผิดชอบเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจังในการกำหนดแนวทาง
นโยบายเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน โดยสร้างความเข้าใจให้ประชาชนเข้าใจรัฐ เข้าใจตนเองและ
เข้าใจผู้อื่น โดยเฉพาะศาสนาที่แตกต่างกัน ในทางกลับกัน รัฐจำเป็นต้องเข้าใจประชาชนและความ
ต้องการของประชาชน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวความคิดไว้ว่า ต้อง
“เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” หากแต่สิ่งสำคัญเกิดมาจากความเข้าใจรากเหง้าของปัญหาที่ก่อตัวขึ้นใน
อดีตภายใต้บริบทของ “รัฐชาติสมัยใหม่” (Modern Nation-state) ที่ให้ความสำคัญกับ “เอกลักษณ์”
ของประเทศหรือชาตินั้นๆ ฉะนั้น เราไม่ควรเอาเรื่องความเป็น “ประเทศชาติ” ในปัจจุบันไปตีความ
วิธีการปกครองในอดีต แม้ว่าปัจจุบันจะส่งเสริมเรื่องความเป็นท้องถิ่นมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี วิธีที่
ดีกว่าคือ การทำความเข้าใจเรื่องราวในอดีต โดยยึดท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง และมองความ
เปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นไปตามความน่าจะเป็นทางประวัติศาสตร์

นายแพทย์ประเวศ วะสี (อ้างถึงในสุวรรณ กิจนุทด, 2547: 129 – 132) ได้แสดงความคิดเห็น
ถึงการแก้ปัญหาดังกล่าวว่า ต้องปรับเปลี่ยนโจทย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ใหม่ ไม่ให้พะเมสส์แห่ง
ความเกลียดชังซึ่งกันและกัน และทำอย่างไรให้เกิดสันติภาพ นั่นคือการให้ความสำคัญของ
วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อลดความขัดแย้งของการรวมอำนาจศูนย์กลาง เมื่อประชาชนมีความสุขใน

ท้องถิ่นก็จะลดความพยายามในการแบ่งแยกดินแดนไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด อีกทั้งรัฐบาลต้องสนใจการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างแท้จริง สร้างความเข้าใจโดยใช้ระบบการศึกษาทั้งในและนอกระบบ เพื่อสร้างความเข้าใจความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ซึ่งไม่ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับ พ.ศ. 2542 หรือแม้แต่ในแผนการศึกษาชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552 – 2559 แม้ว่าจะเกิดปัญหาต่างๆ แต่ระบบการศึกษากลับมิได้สอดคล้องเพื่อแก้ปัญหาตรงจุดเท่าที่ควร

ผลจากการปะทะกันหลายครั้งของผู้ก่อความไม่สงบได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมาก มีการรณรงค์ให้ส่งกำลังใจไปให้คนในพื้นที่จังหวัดดังกล่าว ผลงานด้านบทเพลงที่สื่อให้เห็นถึงความสำคัญของคนไทยที่ไม่ได้อยู่ในส่วนของประเทศไทยล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น ดังเช่นเพลง **ขวานไทยใจหนึ่งเดียว** (ภาคผนวก: 562) ของแอ๊ด คาราบาว อันมีลักษณะพิเศษคือเป็นการร้องโดยนักร้องกลุ่มใหญ่แบ่งร้องคนละท่อนเพลง ไม่ใช่การร้องหมู่แบบในอดีต และมีการใช้สัญลักษณ์ต่างเพื่อแสดงความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็น “ขวาน” แสดงความเป็นประเทศไทยทางกายภาพเพราะพื้นที่ของประเทศไทยคล้ายรูปขวาน “สีของธงชาติ” สัญลักษณ์ของชาติไทย “ฟ้า” แสดงถึงกลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่ใต้ฟ้าเดียวกัน “น้ำ” คือความสงบเย็น คึงหัวใจที่มีความยุติธรรม มีการย้ำและซ้ำการเปรียบเทียบหลายครั้งเพื่อย้ำความหมายให้ต้องร่วมใจกันเพื่อประเทศไทยของเราทุกคน ที่ว่า

“ขวานนี้ มีมาก่อนเราเกิด   คือสิ่งประเสริฐ ที่มีบ้านเป็นของตน
จะแยกไปทำไม ไร้เหตุผล   เราล้วนเป็นคน เป็นประชาชนไทย”

อีกบทเพลงในอัลบั้มเดียวกัน คือเพลงสามัคคีประเทศไทย ที่ถือว่าความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้คนไทยผ่านพ้นอุปสรรคใดๆ ทั้งจากธรรมชาติและจากมนุษย์ด้วยกันเอง ดังคำร้องที่ว่า

“เรามีตะวันดวงเดียว ไม่มีพระจันทร์ดวงใด   สว่างสดใส เท่าเรามองจากมุมนี้
มุมที่มีใจแห่งรัก แห่งความเมตตาอารี   พวกเราน้องพี่ สามัคคีประเทศไทย”

4.2.5.5 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว... ศูนย์รวมใจไทยทั้งแผ่นดิน

ในปี พ.ศ.2549 เป็นอีกปีมหามงคลหนึ่ง ที่ปวงชนชาวไทยได้ร่วมเฉลิมฉลองพระเกียรติในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในปีนี้ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ประพันธ์บทเพลงที่แสดงถึงการระลึกในพระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ บทเพลงจากภาครัฐได้แก่ บทเพลงมหาราชพระจอมสยาม (ภาคผนวก: 564) โดยกองดุริยางค์กองทัพอากาศ เพื่อนำรายได้โดยเสด็จพระราชกุศลสมทบทุนมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งถือเป็นบทเพลงประจำงานคอนเสิร์ตทัฟฟ้าคู่ไทยทุกครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2554 มีเนื้อหาแสดงถึงพระเมตตาที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทยในทุกแง่มุม เปรียบเสมือนพระโพธิสัตว์ ที่ดับทุกข์ร้อนให้กับประชาชนชาวไทยตลอดมา ดังเนื้อร้องที่ว่า “เหมือนโพธิสัตว์ บำบัดทุกข์โศกสยาม ถิ่นไทยงาม อยู่เย็นเพราะบารมี ไทยมีทุกข์ภัย ทรงไปทุกที่ ทรงวางแนวทางวิธี พอเพียง พอมี พออยู่ พอกิน” และเพลงเฉลิมราชย์หกสิบवारของกองดุริยางค์ราชนาวี เพื่อใช้แสดงในกาชาดคอนเสิร์ตในปีเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อหารายได้บำรุงสภาพอากาศไทย มีความหมายถึงพระมหากษัตริย์คุณ เปรียบดั่งแสงเทียนที่ส่องสว่าง ชี้นำทางให้กับประชาชนชาวไทย ดังเนื้อร้องที่ว่า “ตั้งแสงเทียนส่องมาจากฟากฟ้าเบื้องบน สว่างทั่วทุกหน อุ่นกมลพระเมตตา มิ่งมงคลเฉลิมราชฎีปฏิบัติ ปวงประชาสศุติ” ผู้ประพันธ์คือ นาวาโทพทุทธิธร สุมิตร ได้กล่าวถึงการประพันธ์บทเพลงนี้ไว้ว่า เริ่มจากการสืบค้นพระราชกรณียกิจของพระองค์ ได้ตระหนักถึงความโชคดีของคนไทยที่มีพระองค์ และเห็นว่าหน้าที่ของตนคือการประพันธ์เพลงนี้สามารถจะถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆของพระองค์ท่านให้กับคนไทยทั่วไปได้รับทราบและซาบซึ้งไปด้วย สิ่งที่แสดงออกในบทเพลงจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากความรู้สึกที่แท้จริง ที่ต้องการให้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความตระหนักถึงความโชคดีของคนไทยที่มีต่อในหลวง

ในปีเดียวกันนี้ ได้มีบทเพลงของภาคเอกชนเพิ่มเติม คือเพลงลูกของพ่อ (ภาคผนวก: 563) โดยบริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) ซึ่งมีเนื้อหาที่แตกต่างจากทั้งสองบทเพลงที่กล่าวมาแล้ว ประพันธ์โดย สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ กล่าวคือ เป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประชวร ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่ประชาชนจำนวนมากไปรอเฝ้าติดตามพระอาการที่โรงพยาบาลศิริราช บทเพลงดังกล่าวจึงไม่ได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจหรือพระมหากษัตริย์คุณ เช่นเพลงอื่นๆ แต่จะนำเสนอในมุมมองของประชาชนที่ต้องการแสดงความซาบซึ้งต่อพระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ เนื้อร้องที่ใช้ในบทเพลงทั้งหมดจะเป็นคำสามัญเพื่อให้คนหมู่มากเข้าใจได้ง่าย สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ ผู้ประพันธ์เพลงนี้กล่าวไว้ว่า

“คนทั่วไปกล่าวถึงพระราชกรณียกิจมากมายแล้ว แต่ผมกลับรู้สึกในช่วงนั้นทรงประชวรค่อนข้างจะหนัก เรา รู้สึกว่าคนไทยส่วนใหญ่รับรู้หมดแล้ว ทรงทำอะไรมาบ้าง แล้วก็ซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณ แต่ในเพลงนี้มัน

ต่างกัน อยากให้รู้สึกถึงพ่อที่ใกล้ชิดว่า เพราะประโยคสำคัญคือ “เมื่อพ่อยิ้ม ลูกทุกคนยิ้มใจ ได้ข่าวพ่อไม่สบาย ลูกไม่อาจหลับตา” ผมอยากได้มุมเหล่านี้มากกว่า”

(สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554)

บทเพลงลูกของพ่อนี้ มีการแบ่งท่อนเพลงขับร้อง โดยนักร้องที่มีชื่อเสียงหลายคน บทเพลงถ่ายทอดผ่านรายการวิทยุและสถานีโทรทัศน์ อีกทั้งมีการทำมิวสิกวิดีโอเพื่อทำให้ซาบซึ้งได้ดียิ่งขึ้น แม้ว่า สุทธิพงษ์ จะเป็นนักประพันธ์เพลงรุ่นใหม่ (สังกัดค่ายอะบอริจิน บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน)) ที่มีผลงานการประพันธ์เนื้อร้องและทำนองบทเพลงหลากหลายประเภท แต่หลายครั้งที่มีส่วนในการประพันธ์บทเพลงที่แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นความร่วมมือในการทำงานของหลายฝ่าย เป้าหมายของการผลิตบทเพลงเหล่านี้คือ มุ่งหวังที่จะตอบแทนสังคมโดยไม่หวังถึงผลกำไร ผู้ฟังสามารถโหลดจากอินเทอร์เน็ตโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ผู้ประพันธ์กล่าวถึงความรู้สึกในการประพันธ์ว่า “คนไทยเกือบทั้งประเทศ ยังรู้สึกว่พระมหากษัตริย์ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติอยู่ดี”

ในปีต่อมา ประชาชนชาวไทย ได้ร่วมกันถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกครั้งเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2550 และอีกครั้งที่ นาวาโท พฤทธิธ ภูมิตร และ นิตินัย ห่อนาคได้ประพันธ์บทเพลงเพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสสำคัญดังกล่าว นอกจากนี้ ยังมีการรวมตัวกันของศิลปินมากมาย ร่วมประพันธ์และขับร้องเพลงพ่อแห่งแผ่นดิน (ภาคผนวก: 565) อาทิ แมนรัตน์ ศรีกรานนท์ วิรัช อยู่ถาวร ชาลี อินทรวจิตร อาจินต์ ปัญจพรรค์ สุนทรียา ณ เวียงกาญจน์ สุรพล โทณะวณิก เป็นต้น

โดยบทเพลงพ่อแห่งแผ่นดิน และเพลงแปดสิบบรรษาองค์ราชัน ที่ประพันธ์ นาวาโท พฤทธิธ ภูมิตร เพื่อการแสดงกาชาดคอนเสิร์ต มีเนื้อหาที่เหมือนกัน คือกล่าวถึงพระปรีชาสามารถในหลากหลายสาขาของพระองค์ รวมทั้งประโยชน์ของโครงการพระราชดำริที่ส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ผาสุกของปวงชนชาวไทย และเชิญชวนให้คนไทยรวมใจกันถวายพระพรแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่สำหรับบทเพลงของขวัญจากกอนดินของ นิตินัย ห่อนาค ที่ประพันธ์ในช่วงเวลาเดียวกัน กลับมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป คือบทเพลงได้กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ปรากฏในทุกแห่งที่ ทุกช่วงชีวิตของคนไทยจะได้รับประโยชน์จากโครงการในพระราชดำริต่างๆมากมาย ซึ่งจะเห็นได้จากการทำงานที่ทุกบ้านในประเทศไทยต่างมีพระบรมฉายาลักษณ์

เป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่สร้างขวัญกำลังใจของคนไทยทุกคน ดังเนื้อร้องที่ว่า “เป็นรูปที่มีทุกบ้าน จะรวย หรือจน หรือว่าจะใกล้ไกล เป็นรูปที่มีทุกบ้าน ด้วยความรัก ด้วยภักดี ด้วยจิตใจ” และขอถวายพระพรด้วยการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของพระองค์ซึ่งเป็นดวงใจของเรชาวไทย

4.2.5.6 ความเห็นต่างกับ วิกฤตการเมืองสองสี

ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีปัญหาการเมืองภายในประเทศหลายครั้ง เช่นปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในส่วนกลางที่เกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 รัฐบาลในขณะนั้นได้ดำเนินการบริหารประเทศครบ 4 ปีเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีที่ชื่อว่า พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ด้วยโครงการประชานิยมมากมาย แม้ว่าไทยสามารถใช้หนี้ไอเอ็มเอฟและมีตัวเลขทางเศรษฐกิจโตแบบก้าวกระโดด และชาวชนบทมีเงินในระบบมากขึ้น หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นหนึ่งของความวุ่นวายทางการเมืองจนกระทั่งปัจจุบัน (มีนาคม 2555) ช่วงเวลาดังกล่าว ได้เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้หลายฝ่ายไม่พอใจในพฤติกรรมการบริหารธุรกิจส่วนตัวของครอบครัวอดีตนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลบางคน ทำให้เกิดกลุ่มต่อต้านคณะรัฐบาลคือกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยหรือกลุ่มคนเสื้อเหลือง โดยนายสนธิ ลิ้มทองกุลนำประชาชนต่อต้าน พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร จากนั้นบ้านเมืองเข้าสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดการรัฐประหาร โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน และผู้บัญชาการหลายเหล่าทัพ วิธีการทำรัฐประหารครั้งนี้เริ่มด้วยการประกาศผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ต่างๆ ซึ่งสัญญาณการรัฐประหารเริ่มต้นอย่างชัดเจนเมื่อเวลาประมาณ 21.30 น. โดยสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ได้ตัดสัญญาณปกติออก เริ่มเปิดเพลงเทิดพระเกียรติ ประกอบภาพพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งเวลาประมาณ 22.55 น. คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ได้ประกาศคำปฏิวัติและเปิดเพลงความฝันอันสูงสุดปิดท้าย ซึ่งในขณะนั้นพ.ต.ท.ทักษิณเดินทางไปต่างประเทศ (ฤกษ์ สุภศิริ, 2553: 190 – 192)

ในกลุ่มคนที่สนับสนุนพ.ต.ท.ดร.ทักษิณ และต่อต้านรัฐประหาร ได้รวมมวลชนจัดตั้งกลุ่มคนวันเสาร์ไม่เอาเผด็จการ เริ่มการชุมนุมครั้งแรกเมื่อ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 จากนั้นพัฒนามาเป็นกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือที่เรียกว่ากลุ่มคนเสื้อแดง มี

การเปลี่ยนชั่วคราวทางการเมืองไทยโดยพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำรัฐบาล การชุมนุมของทั้งสองฝ่ายยังคงมีต่อไปอย่างต่อเนื่อง กลุ่มคนเสื้อแดงได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล ให้เร่งรัดดำเนินคดีกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ยึดทำเนียบรัฐบาล สถานีเอ็นบีที และสนามบินสุวรรณภูมิ ปลดนายกษิต ภิรมย์ รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ 2550 โดยนำรัฐธรรมนูญ 2540 กลับมาใช้และให้รัฐบาลประกาศยุบสภา การปราศรัยของกลุ่ม นปช. มีความเข้มข้นยิ่งขึ้นและเริ่มมีประเด็นพาดพิงถึงสถาบันเบื้องสูงกระทั่งเกิดการจลาจลในเดือนเมษายน พ.ศ.2552 และ พฤษภาคม พ.ศ. 2553 อีกสาเหตุหนึ่งของการต่อต้านรัฐบาลดังกล่าวนี้ เกิดจากความไม่พอใจของประชาชนต่อการเอื้อประโยชน์กันระหว่างอำนาจการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจของบุคคลในรัฐบาลหรือคนเพียงกลุ่มเดียว

จะเห็นได้ว่า สาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งเกิดจากรื่องความไม่เท่าเทียมกันของการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งหากไม่รีบแก้ไขจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชากรโดยรวมของประเทศ ดังที่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส ได้เขียนบทความเรื่อง ปฏิจักษ์สมุปบาทแห่งการฆาตกรรมชาติ (อ้างถึงในฤทธิ์ สุภศิริ, 2553: 166) ว่า

“คนไทยจะหมดอิสรภาพในการกำหนดอนาคตของตนเอง ก็เท่ากับสูญเสียอธิปไตย คนไทยจะทำงานหนัก และเหนื่อยเหมือนวัวเหมือนควาย เพื่อให้ต่างชาติและคนไทยบางส่วนเอาส่วนเกินไปหมด...เมื่อทุนขนาดใหญ่กับอำนาจทางการเมืองเข้าไปรวมกัน เขาก็ครอบงำเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่าย เข้าแทรกแซงทำให้องค์กรอิสระที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญอ่อนแอลง เข้าแทรกแซงสื่อทั้งหมดเพื่อทำลายภูมิคุ้มกันหรือกลไกปกป้องตรวจสอบการทุจริตประพฤติมิชอบของประเทศให้อ่อนแอลง”

นอกจากนี้ นายแพทย์ประเวศ วะสี ยังได้กล่าวถึงวิธีการแก้ไขว่า สามารถทำได้โดยวิธีของเศรษฐกิจพอเพียงให้พออยู่พอกินสร้างความสมดุลให้กับชีวิต สิ่งแวดล้อมตามวัฒนธรรมศาสนา สร้างสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ไม่เอาการเงินการตลาดมาเป็นตัวตั้งในการดำเนินชีวิต รัฐบาลในขณะนั้นนำโดย นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาบ้านเมืองโดยเสนอแนวทางสร้าง “กระบวนการปรองดอง” เพื่อให้บ้านเมืองกลับสู่ความสงบสุข ด้วยแนวทางที่ให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันทำงาน มีคณะกรรมการเข้าตรวจสอบให้ความเป็นธรรม ไม่ให้มีการจับจ้วงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและไม่ดึงสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับ

การเมือง เพราะฝ่ายหนึ่งต่อสู้ด้วยคำกล่าวอ้างถึงความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ภายใต้แรงหนุนจากกองทัพ ขณะที่อีกฝ่ายได้ให้ความสำคัญกับจำนวนเสียงที่มีมากกว่าจากการเลือกตั้งของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม การดึงพระมหากษัตริย์ลงมาเกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นการเสี่ยงที่จะทำลายทุนทางสังคมของไทยในฐานะที่เป็น “จุดรวมทางความคิด” (focal point) ที่ยึดโยงสังคมไทย (cement of society) ให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้วิกฤตการณ์ความขัดแย้งหรือเค็ดรื้อนต่างๆ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2552: 258 - 260) รัฐบาลพยายามสร้างความเท่าเทียมกันของคนในสังคม โดยปรับปรุงระบบสวัสดิการต่างๆ การศึกษา สาธารณสุข การมีอาชีพ เพิ่มรายได้ เพราะเชื่อว่าผู้ที่มาชุมนุมนี้ ส่วนหนึ่งคือผู้ที่รู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม การปฏิรูปสื่อให้มีสิทธิเสรี ไม่นำเสนอข่าวที่นำมาแต่ความขัดแย้ง รุนแรง และสุดท้ายให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปฏิรูปการเมืองเพื่อสร้างความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

ทั้งกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติต่างได้สร้างสรรค์เพลงเพื่อปลุกใจกลุ่มของตนคือผู้เข้าร่วมชุมนุมไว้มากมาย ล้วนแล้วแต่มีความหมายให้รวมกลุ่มกันต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ซึ่งแม้ว่าจะมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสามัคคีแต่มีพื้นฐานมาจากการรักเพียงพวกพ้องของตนเองเท่านั้น มิได้กล่าวถึงความสำคัญของความรักความเป็นชาติไทยโดยรวม ผู้วิจัยจึงมิได้นำมาร่วมวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ แต่ยังมีบทเพลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ที่มีเนื้อหามุ่งแสวงหาความรัก ความสามัคคี ให้น้ำหนึ่งใจเดียวกัน เช่น เพลง**คนไทยรักกัน** ประพันธ์คำร้องและทำนองโดยยืนยง โอภากุล โดยบริษัทอาร์เอส จำกัด (มหาชน) และเพลง**พຽງนี้ต้องดีกว่า** ประพันธ์คำร้อง โดยนิติพงษ์ ห่อนาค โดย บริษัท จีเอ็มเอ็มมิเดีย จำกัด (มหาชน) ทั้งสองบทเพลงกล่าวถึงการรวมพลังกันของคนไทยเพื่อรักษาความสงบของประเทศด้วยความสามัคคี ไม่ต่อสู้แก่งแย่งชิงดีกันเองภายใน สิ่งใดที่ผ่านไปขอให้อือเป็นบทเรียนมุ่งหวังให้คนไทยทุกคนอาศัยอยู่อย่างความสุขของบ้านเมืองของเราเอง เกิดความสงบสันติขึ้นในหัวใจของคนไทย และพร้อมที่จะปรับปรุงและพัฒนาประเทศ เพื่อประกาศให้ทั่วโลกรับรู้ถึงความสามารถของคนไทย ดังคำร้องในเพลง**คนไทยรักกัน**ที่ว่า “ยามศึกเรารบ ยามสงบเราไม่รบกันเอง แม้ชนะก็เลือดไทยละเลง เราจะร้องเพลงชาติไทยให้ใครฟัง” และในเพลง**พຽງนี้ต้องดีกว่า**ที่ว่า **พຽງนี้ต้องดีกว่า ถ้าเราพร้อมใจกัน ร้องรอยเรื่องจากเมือวาน เลิกแล้วลืมมันไป ให้รู้จักสามัคคีที่น้องเราคนไทย ต่างกันไม่เป็นไร หากใจคิดดี”**

บทเพลงทั้งสองนี้ ได้เผยแพร่ในช่วงหลังวิกฤตทางการเมืองซึ่งเป็นช่วงที่คนไทยผ่านความตึงเครียด ความไม่แน่ใจในชีวิตและทรัพย์สินของชีวิต เนื้อหาในบทเพลงทั้งสองมุ่งให้เกิดความ

ตระหนักและระลึกถึงเหตุการณ์วิกฤตที่เพิ่งผ่านพ้นไป การแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือ คนไทยทุกคนต้อง
 ร่วมใจกันแก้ไขสิ่งที่เกิดขึ้น เริ่มสร้างสรรค์ความสามัคคีทำให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่น
 กิจกรรม “รวมใจภักดิ์ ร่วมเยียวยากรุงเทพฯ” ในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2553 ของ
 กรุงเทพมหานคร เชิญชวนให้ประชาชนในกรุงเทพมหานครร่วมกันทำความสะอาด เก็บขยะ ลอก
 สติกเกอร์ บริเวณ ถนนราชดำริ ถนนสีลม ถนนพระราม 4 ถนนวิฑู ถนนราชปรารภ อย่างพร้อม
 เปรียงกันด้วยหัวใจดวงเดียวกัน ให้ถือว่าเหตุการณ์ที่ผ่านมาเป็นบทเรียนที่ล้ำค่าแต่ขอให้ผ่านไป คน
 ไทยทุกคนยังมีความหวังที่จะสร้างสังคมสงบสุข ที่คนไทยยังรักกัน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมทำ
 ความสะอาดคนหนึ่งที่ว่า “เค้าเผาเมืองเราได้ แต่เค้าเผาหัวใจและจิตวิญญาณของเราไม่ได้”

ในช่วงเวลานี้ มีบทเพลงที่เรียกร้องการปรองดองขึ้นในประเทศ โดยมากมีเนื้อหาให้
 สามัคคีกันไม่ว่าจะมีความคิดเห็นที่แตกต่าง หากมีศัตรูจากภายนอก คนไทยต้องช่วยกันต่อต้าน แต่
 เมื่อมีปัญหาภายในประเทศก็ควรหันหน้าเข้าหากัน ดังเช่นในบทเพลงคนไทยรักกัน (ภาคผนวก:
 565) ประพันธ์โดยแอ๊ด คาราบาว ในเนื้อร้องที่ว่า

*ยามศึกเรารบ ยามสงบเราไม่รบกันเอง
 แพ้ชนะก็เลือดไทยละเลย เราจะร้องเพลงชาติไทยให้ใครฟัง
 เหนือก็ไทยอีสานก็ไทย เราเป็นคนไทยเหมือนกัน*

หรือเพลงพຸ່ງนี้ต้องดีกว่า (ภาคผนวก: 566) ผลงานการประพันธ์ของนิติพงษ์ ห่อนาค ที่ว่า

*พຸ່ງนี้ต้องดีกว่า ถ้าเราพร้อมใจกัน   ร้องรอยเรื่องจากเมื่อวาน เลิกแล้วลืมมัน ไป
 ให้รู้จักสามัคคีที่น้องเราคนไทย   ต่างกันไม่เป็นไร หากใจคิดดี*

4.2.5.7 คนไทยรักกันในเหตุการณ์มหาอุทกภัย 2554

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาภัยพิบัติหลายครั้ง พุทธิริ
 ชูชีพ จากสถาบันค้นคว้าและพัฒนาาระบบนิเวศเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เสนอผลงาน
 ในนิทรรศการวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ “เกษตรนำชาติ ศาสตร์ที่ยั่งยืน คืนทรัพย์ากรสู่
 ชุมชน” ในงานวันเกษตรแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2548 (28 มกราคม - 5 กุมภาพันธ์) [ออนไลน์ 16
 กุมภาพันธ์ 2555] ได้แบ่งภัยพิบัติทางธรรมชาติในประเทศไทยออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ วาตภัยจาก
 พายุฤดูร้อน วาตภัยจากพายุฤดูหนาวเขตร้อน (เกิดในฤดูฝน) ทุกขภิกขภัย (ฝนแล้ง) พายฝนฟ้า

คะนอง ไฟป่า และแผ่นดินไหว ซึ่งแผ่นดินไหวครั้งที่ร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ไทยคือ แผ่นดินไหวใต้น้ำรุนแรงระดับ 9 ตามมาตราริกเตอร์ บริเวณเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย จนเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ ก่อความเสียหายในหลายประเทศทั่วมหาสมุทรอินเดียเมื่อวันอาทิตย์ที่ 26 ธันวาคม 2547 และเกิดเพลิงที่ให้กำลังใจมาจากมายดั่งที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่อีกภัยธรรมชาติหนึ่งที่เกิดขึ้นรุนแรงในรอบหลายปีที่ผ่านมาคือ มหาอุทกภัยในเขตจังหวัดภาคกลางและกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2554

อุทกภัยในประเทศไทย พ.ศ.2554 นี้ เกิดขึ้นในฤดูมรสุมที่พายุขึ้นฝั่งจากเวียดนาม ส่งผลให้ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบภาวะน้ำท่วมรุนแรง อุทกภัยยังดำเนินเข้ามาในภาคกลาง เมื่อแม่น้ำเจ้าพระยารับปริมาณน้ำมากเกินไปจนความสามารถจากแม่น้ำหลายสาขา ส่งผลกระทบหลายจังหวัดในภาคกลาง รวมทั้งกรุงเทพมหานคร ราษฎรกว่า 12.8 ล้านคนได้รับความเดือดร้อน และธนาคารโลกประเมินมูลค่าความเสียหายว่าสูงถึง 1.44 ล้านล้านบาท และถูกจัดให้เป็นภัยพิบัติที่รุนแรงเป็นอันดับ 4 ของโลกในปีนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าว มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆอย่างรวดเร็วโดยสื่อมวลชนหลายแขนง และด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็ว ทำให้คนไทยไม่ว่าจะอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศสามารถรับรู้ข่าวสารและความยากลำบากของผู้คนที่ประสบภาวะการณ์ต่างๆ มีการประชาสัมพันธ์ข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น วิธีการรับมือกับสถานการณ์ การหลบหลีกและแก้ปัญหาในทุกช่องทาง ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ สื่อออนไลน์ มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครจัดทำ website เผยแพร่ความรู้เช่น รู้สู้ flood ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีสติในการเผชิญหน้าปัญหาต่างๆ หรือกลุ่มที่ตั้งกระสอบทราย จัดถุงยังชีพ สร้างสรรค์นวัตกรรมต่างๆ การจัดกิจกรรมขายสินค้าเพื่อหารายได้สมทบทุนผู้เดือดร้อนจากภาวะวิกฤต เหตุการณ์ครั้งนี้ก่อให้เกิดผลกับคนในทั่วทั้งประเทศ มิใช่เฉพาะผู้ที่ประสบภัยเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามช่วยเหลือกันของคนไทยทุกคน ไม่ว่าจะเป็นกำลังทรัพย์ กำลังแรง และกำลังใจที่จะร่วมกันฝ่าฝืนวิกฤตนี้ไปด้วยกัน บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ จึงมิได้มีเนื้อหาข้อความให้เราทำอะไรเพื่อแก้ปัญหา แต่มีเนื้อหาที่ปลุกสำนึกว่า ในฐานะคนไทยคนหนึ่ง เราจะทำอะไรให้เพื่อใครได้บ้าง บางบทเพลงมีการนำมาใช้ต่อจากภัยพิบัติช่วงก่อน เช่นเพลงคนไทยไม่เคยทิ้งกัน(ภาคผนวก: 562) ของ ปาน ชนพร แวกประยูร และยังมีบทเพลงที่แต่งขึ้นมาใหม่ เช่น เพลงถ้าเรารักกันมากพอ (ภาคผนวก: 572) จากกลุ่มศิลปินทองผิวนเดียวกัน สหภาพการดนตรี ประพันธ์คำร้องโดย นิติพงษ์ ห่อนาค มีเนื้อร้องว่า “ฟ้าจะหมองมัวหม่น แต่คนไม่เคยทิ้งกัน เมฆฝน จะพ่นเลยผ่าน ถ้าเรารักกันมากพอ” และเพลงน้ำใจไทย (ภาคผนวก: 572) ของแอ๊ด คาราบาว มีเนื้อร้องว่า

“น้ำท่วมยิ่งมากเท่าไร น้ำใจไทยยิ่งมากกว่านั้น
 เราคคนไทยไม่เคยทิ้งกัน เราคคนไทยไม่ทอดทิ้งกัน
 จะฝ่าวิกฤตน้ำไปด้วยกัน จะฝ่าวิกฤตนี้ไปด้วยกัน”

บทเพลงเหล่านี้ อาจไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อการสร้างจิตสำนึกของคนไทยให้ร่วมกันทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ ดังเช่นบทเพลงที่ปลุกสำนึกให้เสียสละชีวิต ทรัพย์สิน หรือความสุขส่วนตัวเพื่อชาติ แต่เป็นการกระตุ้นให้แต่ละคนนำสิ่งที่ตนเองมี หรือนำความสามารถของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ออกมารวมกันด้วยวิถีทางแห่งความสามัคคี และปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมชาติ มารวมกันสร้างสรรค์สิ่งใหม่ แรงใจใหม่ที่ไม่ได้เกิดจากการขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพของหน่วยงานใด แต่ผลที่ประชาชนผู้ประสบภัยได้นั้น เกิดจากจิตใจอันบริสุทธิ์ดีงามของคนไทยที่รักชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริงนั่นเอง

4.2.5.8 บทสรุปแห่งความรักชาติ คือ “ความรัก” ของคนไทย

แม้ว่าประเทศไทยจะต้องฝ่าฝืนวิกฤตเลวร้ายต่าง ๆ มายมายสักเท่าไร สิ่งหนึ่งที่เป็นเสมือนแสงสว่างเบื้องหลังอุปสรรคนั้นคือ ความรัก ความเข้าใจและกำลังใจจากคนไทยด้วยกัน มหันตภัยในครั้งนี้มีสาเหตุหลักมาจากมรสุมทางธรรมชาติ แต่หากประเทศไทยขาดการบริหารจัดการที่ดี อาจทำให้สถานการณ์เลวร้ายกว่าที่เป็นอยู่ เช่นการเก็บกักน้ำไว้ในเขื่อนภูมิพล จนกระทั่งการขาดคลอจล็คโพรธิ์ อันเป็นหนึ่งในโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และยังมีโครงการอื่นๆอีกมากมายที่ส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่อย่างมีความสุข

ตลอดปี พ.ศ. 2554 หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเตรียมจัดงานเพื่อเฉลิมฉลองฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2549 จนเกิดปรากฏการณ์การสวมเสื้อเหลืองเพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ทั่วประเทศ และได้มีการประพันธ์บทเพลงเพื่อถ่ายทอดถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณมากมาย ในภาครัฐ ได้มีการแต่งเพลง **แปดสิบสี่พรรษาเฉลิมพระชนม์** (ภาคผนวก: 570) โดยนาวาโทพททชจร สุมิตร สำหรับการประพันธ์บทเพลงเพื่อการเฉลิมฉลองในครั้งนี้ นาวาโทพททชจร กล่าวว่ามีความตั้งใจที่ชัดเจนความแตกต่างจากบทเพลงอื่นๆที่ประพันธ์มาก่อนหน้านี้ โดยได้กล่าวไว้ว่า (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554)

“แรงบันดาลใจของเพลงทั้ง 4 นี้ (รวมถึงบทเพลงที่ประพันธ์ก่อนหน้านี้
ได้แก่ เพลงเฉลิมราชย์หกลีบवार เพลงแปดสิบพรรษาของคราชนัน และ เพลง
ถวายพระพร) คือสิ่งที่ในหลวงทำ ความรู้สึกที่มีต่อพระองค์ท่าน เพลงแรกๆ
ต้องหาหนังสืออ่าน เพราะยังไม่ได้มีความรู้สึกเกี่ยวกับพระองค์ในการแต่ง
เพลงของท่าน กลัวว่าจะต้องใช้ราชาศัพท์ที่เร่เปล่า เรื่องการใช้ภาษา และก็ไม่ได้
ตามโครงการในพระราชดำรินักนัก แต่พอเราต้องแต่งเพลงเกี่ยวกับในหลวง
ในภาพรวม เลยต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับพระองค์ท่านในการเขียน แต่ว่าอ่านไป
เรื่อยๆ เวลาแต่งก็ยังเกร็งเพราะเราก็เอาสิ่งที่เราอ่านมาเขียนเป็นกลอน แล้วก็
ทำนองในหัวไปด้วย เอาคำสำคัญที่ได้ไปเจอ หรือวลีอะไร เอามาเขียนไว้แล้ว
เราก็ค่อยมาเขียน แต่งเป็นภาพรวมยังไม่เอาพระราชนิพนธ์ เช่นแปลความชื่อ
ท่าน เช่นภูมิพลก็พลังของแผ่นดิน เป็นกึ่งๆพรรณานานิดๆ ยังไม่มีความรู้สึกมา
เกี่ยวข้อง... ส่วนเพลงสุดท้ายนี้ความรู้สึกตรงๆ เพราะคนไทยห่างไกลพระ
เจ้าอยู่หัว ลืมพระเจ้าอยู่หัว ลืมในสิ่งที่ท่านทำ ลืมในสิ่งที่ท่านปลูกฝัง ลืมในจิต
ใต้สำนึกที่ดีที่ท่านเคยสอน ก็เป็นด้วยสภาพแวดล้อมที่มันเปลี่ยนแปลงไป แล้ว
ก็ทรงพระชราไม่ได้ทรงฝ่าฝืนไปที่ต่างๆให้เราเห็น ท่านไม่ได้มาออกสื่อ
มากมาย ท่านทำเต็มที่ทำที่ท่านทำได้ คนก็ไม่ได้ตระหนักอะไร เด็กวันนี้รู้คือ
ทรงเป็นในหลวง แต่ไม่ได้มาเปิดดูว่าท่านทำอะไร”

นาวาโทพฤทธิธร สุมิตร เห็นว่าหน้าที่ของตนคือการประพันธ์เพลงนี้สามารถจะถ่ายทอด
เรื่องราวต่างๆของพระองค์ท่านให้กับคนไทยทั่วไปได้รับทราบและซาบซึ้งไปด้วย ประกอบกับเป็น
งานในหน้าที่ทำให้นาวาโทพฤทธิธรมีโอกาสในการแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่านในฐานะ
ประชาชนคนไทยคนหนึ่ง สิ่งที่แสดงออกในบทเพลงจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนมาจากความรู้สึกที่แท้จริง
ที่ต้องการให้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความตระหนักถึงความโชคดีของคนไทยที่มี
ในหลวง วิธีการแต่งเพลงของนาวาโทพฤทธิธรจึงมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป จากบทเพลงแรก
“เพลงเฉลิมราชย์หกลีบवार” ที่เป็นคำที่สละสลวยมีเนื้อหาทั่วไป มาสู่บทเพลง “แปดสิบพรรษาของครา
ชนัน” ที่มีเนื้อหาชัดเจนขึ้นเล่นคำโดนใจ ๕ นำหน้าทุกประโยค และเพลง “เพลงถวายพระพร” ที่
ต้องการใช้คำง่ายๆให้คนไทยสามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วและต้องมีพระนามของทั้งสองพระองค์
จนมาถึงบทเพลงสุดท้ายคือเพลง “แปดสิบสี่พรรษา” ที่พยายามเลือกคำง่ายๆ ผู้ฟังสามารถร้องตาม
ได้

นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่ประพันธ์โดยภาคเอกชนที่ประพันธ์ไว้ก่อนหน้าปีมหามงคล เช่น เพลงเดินตามรอยเท้าพ่อ (ประพันธ์ปี พ.ศ. 2552) (ภาคผนวก: 567) ลิขสิทธิ์ บริษัท จี เอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) คำพ่อสอน (2553) (ภาคผนวก: 567) และเพลงขอเป็นข้าราชการทุกชาติไทย (2554) (ภาคผนวก: 568) ประพันธ์คำร้องโดย นิติพงษ์ ห่อนาค เพลง เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม (2554) (ภาคผนวก: 568) ประพันธ์คำร้องโดย ประภาส ชลศรานนท์ เพลงตามรอยพระราช (2554) (ภาคผนวก: 569) ประพันธ์คำร้องโดย ชนะ เสวิกุล และนิติพงษ์ ห่อนาค ลิขสิทธิ์ บริษัท จี เอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) เพลงผู้ปิดทองหลังพระ (2554) (ภาคผนวก: 570) โดยแอ๊ด คาราบาว และ เพลงในหลวงของแผ่นดิน (ภาคผนวก: 571) ประพันธ์คำร้องโดยวิเชียร ตันติพิมลพันธ์

ในบทเพลงผู้ปิดทองหลังพระ ประพันธ์โดยแอ๊ด คาราบาว เนื่องจากได้รับมอบหมายจาก สำนักพระราชวังให้แต่งเพลงเนื่องในวโรกาสพิเศษดังกล่าว โดยต้องมีพระนามเต็มของพระองค์ใน บทเพลง ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้ประพันธ์อย่างมาก จากการที่ดร.ดิศธร วัชโรทัย รองราช เลขาธิการ พระราชวัง ได้ถ่ายทอดคำตรัสชื่นชมผู้ประพันธ์ว่า “แอ๊ด คาราบาว เก่งมากที่นำชื่อเรามา ใส่ในเพลงได้” ผู้ประพันธ์พยายามค้นคว้าพระราชกรณียกิจจนได้พบกับหนังสือพระราชนิพนธ์ เรื่อง นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ เป็นแรงบันดาลใจ และต้องคำนึงถึงการใช้คำที่เหมาะสมเช่น คำว่า ปี่ หรือพรญา นอกจากนี้ แอ๊ด คาราบาวยังได้ประพันธ์บทเพลงเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ พระองค์ท่านมาแล้วหลายบทเพลงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นั่นเป็นเพราะได้รับการปลุกฝังถึงความ จงรักภักดีมาตั้งแต่เด็ก ดังที่ให้สัมภาษณ์ไว้ในรายการหนึ่งของเคเบิลทีวี (True vision) เมื่อต้นเดือน ธันวาคม 2554 (16 กุมภาพันธ์ 2555: ออนไลน์) ไว้ว่า

“สมัยที่ผมเป็นเด็ก พ่อก็เล่าว่า พระองค์ท่านเคยเสด็จสุพรรณบุรีกับ สมเด็จพระนางเจ้าเพื่อเปิดเขื่อนสามชุก คุณพ่อเป็นหัวหน้าวงดนตรี ได้เล่น ดนตรีถวายพระองค์ท่าน ทีนี้ลูกชายเหมือนกัน ได้รับใช้พระองค์ท่านในการทำ เพลง ถือเป็นความภาคภูมิใจ ถึงตายก็นอนตาหลับ ผมอยากให้เพลงนี้ได้ เผยแพร่ ให้คนไทย ได้ช่วยกันร้อง ร้องกันทุกคน เพื่อให้พระองค์ท่านมี ความสุข ท่านทำเพื่อพวกเรา มา 65 ปี ยังไม่รู้จักพระนามเต็มของพระองค์ท่าน”

ในช่วงยุคสมัยนี้ ความรักชาติได้แผ่ขยายออกไปมากกว่าความรักในแผ่นดินเกิด หากแต่ เป็นการรักกันของคนไทยทุกคน ที่ไม่ว่าจะเกิดหรือเติบโต ณ ที่ใด เมื่อร่วมมือจิตใจเดียวกันแล้ว ย่อม ก่อให้เกิดการสร้างสรรคทั้งผลงาน กิจกรรม ฯลฯ อีกมากมาย เพื่อเป้าหมายเดียวกันคือ การนำพระ

ประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองสืบไปภายใต้หัวใจดวงเดียวกันที่ยังคงผูกพันไว้กับ องค์ในหลวงของแผ่นดิน

สรุปได้ว่าบทเพลงปลุกใจที่แสดงถึงความรักชาติในช่วงเวลานี้มีด้วยกัน 2 ประเภทคือ บทเพลงที่ให้กำลังใจผู้ประสพภัยต่างๆและ บทเพลงที่แสดงถึงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยมาหลายสิบปี ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์และถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจได้แสดงความคิดเห็นถึงความรักชาติของตนเองที่แตกต่างกัน ในกลุ่มแรกคือ ความรักชาติได้ผูกพันไว้กับความจงรักภักดีในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามด้วยพระมหากรุณาธิคุณแก่ประชาชนชาวไทยที่มีอาจเปรียบได้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า (สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2554)

“การปลุกใจที่จะทำให้เรารักชาติได้ก็คือ ในหลวงของเรา เพราะทรงทำทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อชาติของเรา ไม่ว่าจะกี่ปีมาแล้ว ทรงทำเพื่อชาติทั้งนั้น ชาติของพระองค์ก็คือประชาชน มันมีชาติเฉยๆไม่มีประชาชนก็ไม่เป็นชาติ ผมว่าสมควรให้องค์ในหลวงเป็นตัวตั้ง เป็น โจทย์ เมื่อมองแล้วเนี่ย ความรักชาติก็จะเกิดขึ้น เพราะทรงเป็นสัญลักษณ์... เพราะฉะนั้นเพลงที่ทำให้เรารักชาติ ต้องมีในหลวงเป็นแกน เป็น Core”

วิเชียร ตันติพิมลพันธ์ ผู้ประพันธ์คำร้องเพลงในหลวงของแผ่นดิน ประกอบละครเวทีเรื่องสี่แผ่นดิน ออกแสดงเมื่อ พ.ศ. 2554 – 2555 กล่าวถึงแรงบันดาลใจในการประพันธ์บทเพลงนี้ ไว้ว่า (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2555)

“ความมุ่งหมายในการแต่งเพลงนี้ คือบอกตัวเองเสมอว่าเรากำลังแต่งเพลงรักที่ยิ่งใหญ่ในชีวิต เป็นเพลงรักที่เรามีต่อบุคคลสำคัญของแผ่นดิน ซึ่งคือองค์ในหลวง เมื่อเราถามใจตัวเองว่า เรารักพระองค์อย่างไร ทุกถ้อยคำทุกตัวอักษรก็จะถ่ายทอดความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อเรา และหวังว่าเพลงนี้จะแทนความรู้สึกของประชาชนผู้รักในหลวง”

นาวาโท พลทวิชร์ สุมิตร ผู้ประพันธ์บทเพลงมากมายที่เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีสำหรับงานกาชาดคอนเสิร์ต กองดุริยางค์ทหารเรือ ได้กล่าวไว้ว่า (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554)

“ชาติก็คือแผ่นดิน ไม่เกี่ยวกับกับศาสนา กษัตริย์ ชาติจะมีอยู่แต่จะสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าไม่มีศาสนา พระมหากษัตริย์ แต่ตอนนี้ ปัจจุบันนี้บทบาทพระมหากษัตริย์ถูกทำให้ไกลจากความรู้สึกของคนทั่วไป แต่ไม่ได้ลดน้อยลง อาจเป็นเพราะด้วยอำนาจของวัตถุนิยม สิ่งที่ท่านทำอะไรไม่ได้ให้เราเห็นตรงๆ แต่ท่านทำเพื่อชาติทั้งนั้น สิ่งที่ท่านทำมันไม่ได้ให้เห็นผลได้เฉพาะบุคคล แต่เป็นผลโดยรวม อย่างท่านสร้างแก้มลิง คนกรุงเทพฯ รับรู้หน่อย น้ำท่วมน้อยลงแต่ว่าก็ท่วม แต่ที่ท่วมน้อยลงเนี่ย คนไม่คิดว่าเป็นเพราะพระองค์ท่าน คนคิดแต่ว่าอยากเห็นผลต่างๆ ชัด...”

เช่นเดียวกับ พันเอก ประชาสันต์ ชนะสงคราม หัวหน้าฝ่ายผลิตรายการและข่าว สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพบก ที่แยกชาติออกจากศาสนา และพระมหากษัตริย์ แต่ยังคงมีศูนัยร่วมจิตใจเดียวกันที่พระมหากษัตริย์ เปลี่ยนแปลงไม่ได้ มีความเห็นว่า (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2554)

“ปกติแล้วเราจะพูดต่อกันว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เราต้องแยกชาติออกจากพระมหากษัตริย์ เพราะความหมายของชาติ เปลี่ยนแปลงได้ไปตามเรื่องการรบ เกราะ เศรษฐกิจ ความเป็นไทย หรืออื่นๆ ที่คนให้ความสำคัญ แต่พระมหากษัตริย์นี้เราเปลี่ยนไม่ได้ ไม่ว่าจะอย่างไรเราก็เคารพเหมือนเดิม ตอนที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็จริง แต่ก็ยังยกพระมหากษัตริย์เหนือการเมือง ... เพราะสังคมเรามันต่างจากสังคมประเทศอื่นๆ ที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านทำทุกอย่างเพื่อพวกเรา จะบอกว่าชาติแปลว่าพระมหากษัตริย์ก็ไม่ใช่ เพราะทรงเป็นแบบนี้อยู่องค์เดียว แต่ถ้าดูบริบทของประเทศเราด้วยก็เป็นไปได้ เพราะทุกอย่างรอบตัวเราก็มามาจากพระมหากษัตริย์ของท่านทั้งนั้น การที่ประเทศไทยมีพระองค์ เป็นสิ่งที่คนไทยภาคภูมิใจ เพราะทรงเป็นขวัญกำลังใจให้แก่คนไทยทุกคน”

สำหรับ หรั่ง ร็อกเคสตรา หรือซัชซัย สุชาวดี เห็นว่าความรักที่มีต่อพระมหากษัตริย์เป็น เรื่องที่ได้รับการปลูกฝังมานาน ไม่ใช่เพียงพระองค์เดียว แต่หมายถึงบูรพกษัตริย์ไทยทั้งหมด (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2554)

“ความรักชาติ คือรักพระมหากษัตริย์ ไม่ต้องมีเหตุผล ไม่ต้องการอะไร เหมือนนงมาย เหมือนศาสนา ที่เราต้องนับถือตาม ไม่ได้ทำความเสียหายให้กับ ประเทศชาติ รู้ว่าท่านทำมาตุภูมิมา ตั้งแต่สุโขทัยมา บางที่ท่านก็ยอมถูกด่าว่า ผมเชื่อแน่ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ผูกพันกับประชาชนชาวไทยอย่างแท้จริง”

สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ ผู้ประพันธ์ทั้งคำร้องและทำนองค่ายอะบอริจิน ภายใต้ บริษัท อาร์ เอส จำกัด (มหาชน) หลายบทเพลง ทั้งเพลงที่เกี่ยวกับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเช่น เพลง ลูกของพ่อ เพลงที่ให้กำลังใจ เช่นเพลงคนไทยไม่เคยทิ้งกัน เป็นต้น ได้ให้ทัศนะไว้ว่า (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554)

“คนไทยเกือบทั้งประเทศ ยังรู้สึกว่พระมหากษัตริย์ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติอยู่ดี ... เราก็เลยต้องสมมติพระมหากษัตริย์ของไทยหรือในหลวงนี้ว่า “พ่อ” เป็นเหมือนพ่อของชาติ พ่อแห่งชาติ พอมีคำว่าพ่อเข้ามา ก็ทำให้ความรู้สึกต่อพระมหากษัตริย์แต่เดิมมีความใกล้ชิด มีความผูกพันมากกว่า เพราะเราเห็นภาพของเรากับพ่อมากกว่า เรากับพระมหากษัตริย์ พอเขียนว่าเป็นพ่อเลยทำให้สถานะดูแคบลง แต่ผมว่าทุกอย่างเหมือนเดิม ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มันสูงสุดอยู่แล้ว”

ผู้ที่ถ่ายทอดบทเพลงของสุทธิพงษ์ทั้งหมด คือ ปาน ธนพร แวกประยูร นักร้องคุณภาพที่มีผลงานการขับร้องบทเพลงเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากมาย เห็นว่าสิ่งสำคัญคือการยึดพระองค์ท่านเป็นแบบอย่างในการทำมาดี สิ่งสำคัญคือการแสดงออกตามหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554)

“ชาติเป็นเรื่องของทุกคน มันอยู่ที่ว่าผลกระทบจะไปให้ใคร เช่นว่าคำว่าชาติคือในหลวง อะไรก็บอกว่าเพราะท่าน อะไรไม่ดีก็บอกว่าเพราะท่านอีกจริงๆเป็นเรื่องของทุกคนต้องช่วยกันรักษา เราต้องแสดงออก ว่าเรารักท่าน ทำ

อะไรให้ท่าน เพราะถ้าเราบอกว่าในหลวงคือชาติ เราก็ต้องถามตัวเองว่าทำอะไรให้ท่านบ้าง เหมือนกับเราเชิดชูคนๆหนึ่งที่ทำเพื่อชาติ แต่เราก็ต้องทำทุกคน เราเป็นประชาชนทุกคน บทบาทหน้าที่ของพี่ที่เป็นนักร้อง มีหลายแบบ ... คุณสามารถเป็น Idol ของหลายๆคน เราก็ถกผลความรักของคนมาสร้างประโยชน์ มาทำอะไรที่ดีๆต่อไปได้”

ความคิดการแสดงออกถึงความรักชาติด้วยการกระทำตามหน้าที่นี้ สอดคล้องกับความคิดของ พันตรี ประทีป สุพรรณ โรจน์ ผู้อำนวยการเพลง ผู้ประพันธ์และเรียบเรียงเสียงประสานของกองดุริยางค์กองทัพบก และผู้อำนวยการวง Thailand Philharmonic Orchestra กล่าวถึงความสำคัญของการทำหน้าที่ของตน และการประพฤติตนเป็นคนดีของชาติโดยนำความรู้ความสามารถที่มีเฉพาะของแต่ละบุคคลมารวมกัน จะก่อให้เกิดเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างสรรค์และมีประโยชน์แก่ส่วนรวมได้มากยิ่งขึ้น ดังที่กล่าวไว้ว่า (สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2554)

“การทำให้รักสามัคคีกัน เป็นหน้าที่ของทุกคน ใครทำอะไรได้ ทำอะไรดีกว่าก็เอามา Share กัน ไม่แบ่งว่าของใครที่ดีกว่า แต่ต้องรวมกัน ความรู้ความสามารถเป็นเหมือนทรัพย์สิน แต่เอาทรัพย์สินมารวมกัน ถ้าจะบอกว่าต้อง “เสียสละเพื่อชาติ” นี้ก็ไม่ใช่ เพราะมันดูเหมือนเราต้องเสียอะไรไปสักอย่าง แต่ผมว่าเอาสิ่งที่ดีมารวมกันมาแบ่งปันให้คนอื่น เราไม่ต้องมองว่าเราจะต้องเสียอย่างไร อย่างผมทำอะไรได้ ความรู้ความสามารถของเราคืออะไร ก็คือดนตรีผมก็ใช้ดนตรีเป็นสิ่งที่ตอบแทนให้สังคม ไม่ใช่ทุกคนจะต้องมาเป็นทหาร แต่สำหรับผมทหารมันคือหน้าที่ เหมือนการที่บริจคน้ำท่วมเราไม่ได้เสียอะไร เราเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วที่บ้านมาแบ่งปันกัน นี่เป็นการให้ด้วยใจ เราไม่ได้ต้องเสียอะไร ถ้าทุกคนเอาความรู้ความชำนาญที่ตนเองมีอยู่มารวมกันให้กับประเทศไทย ผมว่าประเทศเราจะดีมากเลย”

หน้าที่ของพันตรี ประทีป สุพรรณ โรจน์ในการประพันธ์นั้นประกอบด้วย 2 บทบาทคือเป็นนักดนตรีและเป็นทหาร ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ย่อมอยู่ในสำนักอยู่ตลอดเวลา หากแต่ต้องการนำความจงรักภักดีเหล่านั้นถ่ายทอดเป็นผลงานทางดนตรีตามความถนัดเพื่อเป็นเครื่องมือในการปลุกฝังจิตใจให้ระลึกถึงความสำคัญของความเป็นชาติต่อส่วนรวม

“เพลงในอัลบั้มของเราก็ให้คนรักสามัคคี แล้วก็เทิดทูนพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่จับต้องได้ง่าย ไม่ใช่เรื่องไกลตัว ไม่ใช่เป็นเรื่องของทหารอย่างเดียว ไม่ต้องไกลขนาดนั้น “เพราะความรักชาติเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน แต่ผมเป็นทหารผมก็ตอบแทนในส่วนของผม หรือถ้าคุณเป็นนักบัญชี คุณก็แสดงความรักชาติได้คือการที่ไม่ทำบัญชีผี ผิดกฎหมาย นั่นคือ “ใช้อำชีพของเรารับใช้ชาติ” อย่างผมเป็นทหารที่ต้องจงรักภักดีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และดูแลประชาชน ถึงเรียกว่า “ทหารเพื่อประชาชน” และผมเป็นนักดนตรีผมก็มาเล่นดนตรี บางครั้งก็ถอดเครื่องแบบไปเล่น ผมว่า “ดนตรีนี้สามารถทำให้คนรักสามัคคีกันได้จริง ไม่จำเป็นต้องเป็นเพลงปลุกใจ เราเปิดเพลงทั่วไป คนมีความสุขร่วมกัน เมื่อมีความสุขร่วมกัน ได้รับสิ่งดีๆร่วมกัน มันจะทำให้เราลืมความแค้น ความแค้นที่ชั่วร้ายที่สุดคือทั้งสองฝ่ายได้รับความสุข ไม่เกี่ยวกับนโยบายอะไรพวกนั้น ดนตรีสามารถทำได้ หากเพลงปลุกใจไม่ต้องชิงชังมาก ทำให้มัน Soft ไม่ต้องมีพิธีการ เพราะพิธีกรรมทำให้การเข้าถึงน้อยลง ทุกคนก็ต้องทำ แต่ผมว่าแบบธรรมดา วิธีแบบชาวบ้านให้เขา”

พิรพงษ์ อ่อนหวาน หัวหน้าโครงการงานชุมนุมเยาวชน คนรักชาติ รักประชาธิปไตยของกระทรวงศึกษา เห็นว่าการตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินวิธีการหนึ่งคือ การที่แต่ละคนกระทำตามหน้าที่ของตนเองเช่นกัน (สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2553) กล่าวไว้ว่า

“กิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นเป็น “การสร้างความเป็นพลเมือง” ไม่ใช่พลเมืองดินนะ เอาพลเมืองเฉยๆให้รู้จักหน้าที่ที่พอ เพราะต้องการให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในชุมชน”

ในขณะที่ผู้สร้างสรรค์บทเพลงปลุกใจเห็นว่า ความเป็นชาติคือสถานที่ที่มีความทรงจำ มีผู้คนอาศัยอยู่ด้วยกัน จึงจะรวมกันเป็นชาติ ดังเช่น สันติ ลุนเผ่ นักร้องเพลงปลุกใจที่มีชื่อเสียง เห็นว่าการตอบแทนหรือแสดงความรักชาติได้นั้น คือการกตัญญูต่อแผ่นดินเกิด และผู้มีบุญคุณ นั่นคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง กล่าวถึงคำสอนของคุณพ่อไว้ว่า

“เพราะเราเกิดที่เมืองไทย เราก็ต้องตายที่เมืองไทย ในแผ่นดินนี้จึงต้องกราบไหว้คนที่นับถือ เจอหน้าผู้ใหญ่ที่นับถือ เอ็งก็ต้องอวยพรเค้า แล้วจะไม่

เป็นทุกข์ เราก็ทำตามก็คิดแต่ว่าทำเพื่อเค้า ไม่ได้ทำเพื่อใคร มานึกทีหลังว่า
ผู้ใหญ่ที่เราเคารพก็คือในหลวงกับสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
เราก็ถวายพระพรทุกครั้ง”

แต่ในทางทวาร เห็นว่าชาติประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ส่วนคือ พื้นดิน คน และการ
ปกครอง ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเชื้อชาติ แต่ต้องนึกถึงสิ่งที่คนเหล่านั้นทำเพื่อชาติ ความสามัคคีเป็น
หนึ่งเดียวกัน ดังที่ พลตรีคุณหญิง รามสมภพ (สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554) กล่าวว่า

“คำว่า “ชาติ” มีองค์ประกอบ 3 ส่วน การให้ความหมายของความรัก
ชาติ จะรักได้ก็ต้องคำนึงถึง 3 ส่วนนี้ การทำยุทธศาสตร์ให้รักชาติก็ต้อง
คำนึงถึงด้วย สิ่งสำคัญต้องสร้างความเข้าใจ ความรักชาติที่เกิดขึ้นต้องเป็น
ภาพรวม แบ่งแยกไม่ได้ เวลาสอนต้องสอนเป็นองค์รวมเช่นสอนเรื่องพราหมณ์
ในเพลงที่ยูแวงกัน²⁰ ก็เป็นการสอน ต้องทำให้เห็นภาพรวม คนจึงจะเข้าใจและ
นำไปปฏิบัติได้

เวลาพูดถึงคำว่า “ชาติ” เป็นเรื่อง *Sensitive* ต้องยอมรับว่าคนที่อยู่ใน
แผ่นดินไทยนี้ใช้เชื้อชาติไทยทั้งหมด คนที่ทำให้ประเทศไทยมีกินมีใช้ก็เป็น
คนเชื้อชาติจีน ... เป็นการใช้สัญลักษณ์ของความเป็น “ชาติ” เป็นแผ่นดิน มีใช้
“เชื้อชาติ” ที่ให้ความหมายมากกว่า เมื่อเราบอกว่าเราเชื้อชาติไทย เราจะรู้สึก
ภูมิใจมาก ไม่ใช่แต่สัญชาติ ตอนนี้นักเรียนหลังไม่เข้าใจว่า ทำไมต้องใช้ต่างกัน
จริงๆแล้วมันให้ความหมาย ความภูมิใจต่างกัน ความรู้สึกที่เป็นคนกลุ่ม
เดียวกันก็ต่างกันด้วย”

ความคิดเห็นเรื่องการรวมเป็นชาติภายใต้ความต่างเชื้อชาตินี้ นคร อดอมทรัพย์ ศิลปิน
แห่งชาติสาขาคณตรีสากล ประจำปี 2554 และเป็นผู้ประพันธ์เพลงรักกันไว้เถิด กล่าวไว้ว่า

“ไม่ว่าใครเกิดในเมืองไทยด้วยกัน เราก็ถือว่าเป็นคนไทย จะเป็นเชื้อชาติอะไรก็ได้ เชื้อ
ชาติจีน อินเดียหรืออะไรก็ได้ แต่เกิดในแผ่นดินไทยถือว่าสัญชาติไทย”

นอกจากนี้ ยังมีผู้เห็นความสำคัญของความเป็นไทย โดยเฉพาะภาษาไทยที่เป็น
ส่วนประกอบหนึ่งในบทเพลงปลุกใจ พันเอก (พิเศษ) เกษม ปุณณานนท์ ได้ให้ความสำคัญกับ

²⁰ วัชสารพราหมณ์ ในบทเพลงไทยสามัคคี

วัฒนธรรมที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงความมีอารยะของความเป็นชาติ แต่ต้องปรับให้ทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย (สัมภาษณ์, 26 พ.ค.2554)

“เคยได้ยินในหลวงในพระบรมราโชวาทว่า “ภาษาคือวัฒนธรรม และ วัฒนธรรมคือชาติ” จึงสามารถสรุปได้ว่า ภาษาเป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติ ได้เช่นกัน ภาษาเป็นสิ่งที่แปลก เพราะ เป็นสิ่งที่เป็นามธรรมแต่สามารถจับต้องได้ สิ่งที่ทำให้ภาษาเป็นเครื่องหมายของวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์นั้นก็ด้วยสำเนียง ... ให้ได้รู้ว่าไม่ได้มาจากวัฒนธรรม สังคมเดียวกันอย่างแท้จริง ฉะนั้น ภาษาที่มีความหมายถึงความเป็นชาติ ก็เป็นสิ่งที่เป็นามธรรมที่จับต้องได้ ชาติจึงเป็นามธรรมที่จับต้องได้เช่นกัน แต่เวลาวิเคราะห์ต้องนำสำเนียงไปรวมด้วย เพราะภาษาและสำเนียงมีความหมายต่างกันถ้าคนชาติเดียวกัน นอกจากจะพูดภาษาเดียวกันแล้ว ยังต้องมีสำเนียงการพูดเช่นเดียวกันด้วย

วัฒนธรรมที่ทำให้คนไทยถือว่าเป็นหนึ่งสังคมเดียวกันอีกสิ่งคือผลงานทางวัฒนธรรมและศิลปะต่างๆ เพราะถือว่าเป็น กระจุกสันหลังของชาติ ที่มีบทบาทในการหล่อหลอม ให้สังคมไทยยังคงอยู่โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องชี้นำความคิด “การที่เราจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องมีศิลปวัฒนธรรม”

ความหมายของคำว่า “ชาติ” ทางทหารนั้นหมายถึงต้องมี ประชาชน พื้นที่และการปกครอง แต่คนในปัจจุบันบางส่วนเห็นว่า “ชาติ” ต้องมี “อธิปไตย” เหมือนเรื่องเขาพระวิหาร เราต้องได้พื้นที่ คิดถึงแต่พื้นที่เพียงอย่างเดียวว่าเราต้องรักษาดินแดนไว้ แต่เดิมไม่มีแผนที่ดินแดนระหว่างประเทศ เค้าคิดแบ่งกันตามวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม วัฒนธรรมคล้ายกันก็กลุ่มเดียวกัน ไม่ได้มีเส้นแบ่งพื้นที่เช่นปัจจุบัน

พันเอก (พิเศษ) เกษม ยังกล่าวถึงวิธีการดำรงความเป็นชาติของไทยว่า ต้องเกิดจากร่วมมือของหลายฝ่ายเพื่อเป้าหมายหลักในการพัฒนาสังคมให้เห็นความสำคัญของความเป็นชาติเดียวกัน

ปัญหาของความเป็นชาติของเราก็คือเพราะ “เรายังไม่เคยสร้างชาติเสร็จเสียที” บางประเทศเค้าใช้กันเป็นร้อยๆปี ของเราเพิ่ง 70 ปีเอง บางครั้งเรา

หลงลืมหรือพัฒนาไม่ครบทุกด้าน ความหมายหรือองค์ประกอบที่จะทำให้ชาติ
มีความสมบูรณ์นั้นก็ต้องพัฒนาบูรณาการในด้านต่างๆคือ

1. การเมือง
2. เศรษฐกิจ
3. จิตวิทยาความมั่นคง
4. การป้องกันประเทศ อธิปไตย
5. งานด้านเทคโนโลยี พลังงานและสิ่งแวดล้อม

จริงๆแล้วเราพยายามพัฒนาทุกด้าน แต่ให้น้ำหนักต่างกัน ข้อ 3 และ 5
นั้นเราข้ามไปเลย เราสนใจแต่เรื่องปากท้องว่าจะมีกินตอนนี้อย่างไร จริงๆแล้ว
เราต้องพัฒนาการเมืองให้คนศรัทธาแล้วจะทำให้ด้านอื่นๆพัฒนาได้ง่ายขึ้น
เพราะทุกอย่างผูกพันกันหมด แต่ต้องมีการเมืองที่เป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดการ
พัฒนาต่างๆอย่างบูรณาการไปพร้อมกันอย่างสมดุล เช่นเราก็สนใจเรื่อง
สิ่งแวดล้อมแต่ไม่ได้จริงจังอะไร ก็ทำกันไป แต่ไม่ได้กำหนดคน โยบาย ส่งเสริม
กันอย่างจริงจัง มีวแต่คิดว่าจะหาเงินอย่างไรมากกว่า การพัฒนาที่ไม่เสร็จนี้จึง
ทำให้สังคมของเราในปัจจุบันขาดความสำนึกความเป็น “ชาติ” ร่วมกัน”

จะเห็นได้ว่า ความรักชาติที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ มิได้ผูกติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงอย่างเดียว
แต่ทั้งหมดมีจุดร่วมเดียวกันคือ การรักษาไว้ซึ่งสิ่งดีที่มีในเมืองไทย วัฒนธรรม ภาษา การทำหน้าที่
ของตนเองให้ดีที่สุด ทั้งหมดนี้จะประสบผลเป็นอย่างดีก็ด้วยการที่บุคคลยึดมั่นในความดี ตามแบบ
แห่งความดีตามหลักศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ที่ไม่ว่าสังคมไทยจะต้องฝ่าฟันความเลวร้าย
ที่เกิดขึ้นทั้งจากน้ำมือมนุษย์และธรรมชาติมากเท่าไร สิ่งหนึ่งที่รวมจิตใจของคนไทยไว้ด้วยกัน นั้น
ก็คือความรักและศรัทธาต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ความหมายจากบทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยนั้น ประกอบด้วยการชี้แนะ
สนับสนุน กระตุ้นเตือนจิตสำนึกทั้งต่อกายและใจ ในการปฏิบัติตนเพื่อที่จะก้าวข้ามผ่านพัน
อุปสรรคต่างๆ อันส่งผลถึงการพัฒนาประเทศ นั่นที่ดังกล่าวนั้นมิใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง
เท่านั้น หากแต่เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่ได้รับการปลูกฝังทัศนคติและมีรากฐานความคิดเรื่อง
ความสามัคคี เสียสละ การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนในการปกป้องรักษา
อำนาจอธิปไตยทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้วยการมีแบบอย่างที่ดี
คนไทยต่างเคารพเลื่อมใสศรัทธาด้วยใจบริสุทธิ์ เพื่อถวายความดีงามเหล่านั้นแด่องค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นแบบอย่างพระมหากษัตริย์อันเปี่ยมไปด้วยเมตตาและหลักแห่งทศพิธราชธรรม ให้ได้ซึมซาบเข้าไปในหัวใจ ส่งผลถึงการพัฒนาจิตใจให้เกิดสำนึกถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืน

ความหมายที่ปรากฏในบทเพลงแต่ละยุคสมัยนี้ จะเป็นการสะท้อนภาพสังคมที่เกิดขึ้น รวมทั้งนโยบายที่รัฐเป็นผู้กำหนด หากแต่บางครั้งไม่ได้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความรักชาติของประชาชนในช่วงเวลานั้น โดยการแสดงออกในทิศทางเดียวกับแนวความคิดของบทเพลงมักจะเกิดขึ้นภายหลัง ทั้งนี้ เพราะบทเพลงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการปลูกฝังความคิด ทำให้ต้องใช้เวลาในการสร้างความตระหนักถึงความจริง ความถูกต้องของแนวคิดให้ผู้ฟังเชื่อถือ อีกทั้งยังใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนเนื้อหาในระบบการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของแนวความคิดดังกล่าวก่อเกิดเป็นเกิดการเรียนรู้ ทดลอง กระทั่งนำไปปฏิบัติให้ได้ผลที่ดีจริง ดังตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของบทเพลง บริบทและความรักชาติในแต่ละยุคสมัยด้านล่าง

ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลง บริบทที่เกี่ยวข้องและการแสดงออกซึ่งความรักชาติ

ยุคที่	เนื้อหาของบทเพลง	บริบทที่เกี่ยวข้อง	ความหมายของความรักชาติ
1.	แสดงถึงความสำคัญของการเสียดสละชีวิต เพื่อรักษาความเป็นเอกราช ด้วยการร่วมมือกันสร้างชาติไทยให้ยิ่งใหญ่และยั่งยืน	การปลุกฝังเรื่องความรักชาติ การปกครองระบอบประชาธิปไตย การอาสาเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1	การประพฤติปฏิบัติตามผู้นำอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) ต้องการรักษาอธิปไตยจากการรุกรานของต่างชาติในทุกๆทาง
2.	การรวมหลายผู้คนจากหลายเชื้อชาติ การพัฒนาคน สังคมและวัฒนธรรมให้เป็นรูปแบบของสังคมอารยะ	วิกฤตเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง สงครามโลกครั้งที่ 2 การปฏิบัติตนตามรัฐธรรมนูญ วัฒนธรรม เชื้อผู้นำชาติพ้นภัย และยังคงมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ว่าจะมีการปลุกฝังความคิดให้เชื่อมั่นในผู้นำอื่นมาก่อนก็ตาม	รักษาเอกราชอธิปไตยทั้งทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมทั้งหมด จากการรุกรานของญี่ปุ่นและตะวันตก การยอมรับทำตามผู้นำเพราะเชื่อว่าสามารถทำให้ประเทศรอดพ้นจากอันตรายได้ แต่อย่างไรก็ดี ความรักและความศรัทธาของคนไทยได้กลับมาอยู่ที่พระเจ้าอยู่หัวเช่นเดิม
3.	จงใจให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน บนพื้นแผ่นดินเดียวกัน เป็นชาติเดียวกัน ให้เกิดความตระหนัก พิจารณาและเรียนรู้ที่จะยึดมั่นในความดีที่เป็นสากลด้วยตนเอง และรักถิ่นฐานบ้านเกิด ศรัทธาในความดี	การแบ่งฝ่ายของโลกเสรีและสังคมนิยม ภาวะสงครามเย็น การพัฒนาและความร่ำรวยร่วมกันอยู่ที่กลุ่มทุน นิยมเพียงคนกลุ่มเดียว ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่างทางการเมืองการปกครองได้ เกิดความวุ่นวายทางการเมือง	ความต้องการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพของประชาชน จากการถูกเอารัดเอาเปรียบของผู้ปกครองและนายทุน การพัฒนาตนเองเพื่อสร้างรายได้ และพึ่งพาตนเองมากขึ้น

ยุคที่	เนื้อหาของบทเพลง	บริบทที่เกี่ยวข้อง	ความหมายของความรักชาติ
4.	สะท้อนภาพปัญหาสังคม ให้ผู้ฟังได้ตระหนักถึงปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น มีความภาคภูมิใจและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มีในเมืองไทย	การเมืองและการทหารมีบทบาทสำคัญในช่วงแรก จากนั้นทุกองค์การปกครอง และการบริหารประเทศ ยึดถือความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงช่องว่างระหว่างรายได้ของประชากร ทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย	การเร่งรัดให้เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งการนำเข้า ส่งออกและการท่องเที่ยว
5.	ปลูกสำนึกถึงสิ่งที่คนไทยทุกคนมีต่อกันคือ ความช่วยเหลือเกื้อกูล มีน้ำใจให้กัน การร่วมกันก้าวผ่านวิกฤตทั้งทางธรรมชาติและ การเมือง การปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีคือ พระเจ้าอยู่หัว	ทุกองค์กรล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่มีแนวคิดใดสำคัญกว่า ทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ล้วนส่งผลถึงกันและกัน แต่ละปัจจัยสามารถเป็นแกนหลักให้เกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลงสิ่งอื่นได้ เช่นความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมือง ก่อให้เกิดผลต่อทุกสถาบัน เป็นต้น	สำนึกในการอยู่ร่วมกัน แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมา การบริหารประเทศจะเป็นไปโดยยึดเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ท้ายที่สุดแล้ว ความเป็นคนไทยคือคนที่มีน้ำใจ ชาติไทยคือชาติที่ประกอบด้วยคน ที่มีน้ำใจช่วยเหลือกัน พร้อมทั้งมีความเข้มแข็ง ยืนหยัดต่อสู้กับวิกฤตต่างๆด้วยตนเอง โดยมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ศูนย์รวมจิตใจไว้ที่องค์พระมหากษัตริย์

บทที่ 5

คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

ความรักชาติในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกในใจของผู้ประพันธ์ที่คิดและพิจารณาความหมายของ “ความรักชาติ” ของตนเองเป็นตัวตั้ง จากนั้นจึงสร้างสรรค์ผลงานขึ้นเพื่อสนับสนุนความคิดของตนผ่านการแสดงออกถึงความรู้สึกเหล่านั้นอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการตีความของผู้ขับร้อง ส่งไปยังผู้ฟัง ผู้ขับร้องนี้อาจเป็นผู้ประพันธ์เองหรือไม่ก็ได้ ซึ่งหากผู้ขับร้องและผู้ประพันธ์เป็นคนละคนกัน จำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องกับบทเพลงทั้งสองจะต้องร่วมกันตีความและถ่ายทอดอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของบทเพลงเหล่านั้น เพราะหากตีความเพียงคนเดียวคนหนึ่งแล้วอาจทำให้ความหมายที่ต้องการสื่อสารถูกบิดเบือนไป นอกจากนี้หากได้ฟังบทเพลงเหล่านี้ในช่วงเวลาหรือสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ผู้ฟังอาจตีความไปในทิศทางที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง คุณค่าความหมายของความรักชาติที่ได้จากบทเพลงปลุกใจจึงไม่จำกัดอยู่ที่ความหมายเดียว การตีความและให้ความหมายนี้จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างคุณค่าภายในและภายนอกของบทเพลง ดังที่ ฉัษฐา พันธุ์เจริญ (2551) กล่าวว่าไว้ว่า คุณค่าของงานศิลปะหาใช่อยู่ที่คุณค่าภายในเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังต้องคำนึงถึงคุณค่าภายนอก คือบริบทและการนำไปใช้งานซึ่งได้วิเคราะห์แล้วในบทที่ 4 ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อบริบทเปลี่ยนไป บทเพลงมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่นเดียวกับความหมายของความรักชาติในแต่ละช่วงเวลาที่มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้การใช้บทเพลงเดิมในบริบทใหม่ก็อาจทำให้ผู้ฟังตีความและเกิดความรู้สึกที่ต่างกันไปด้วย

สำหรับในบทที่ 5 นี้ จะเป็นการวิเคราะห์คุณค่าภายในของบทเพลง คือคุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ รวมทั้งการประสานสัมพันธ์ของคุณค่าทั้งสองของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในแต่ละยุคสมัย นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงความหมายที่ปรากฏในบทเพลงบางประเภทที่สามารถนำกลับมาใช้ข้ามยุคสมัยของการวิจัย ซึ่งจะนำคุณค่าภายนอกมาวิเคราะห์ร่วมด้วย การวิเคราะห์ในครั้งนี้จะแบ่งระยะเวลาที่แบ่งออกเป็น 5 ยุคสมัยเช่นเดียวกับในบทที่ 4 โดยการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาของคำร้องจากบทเพลงทั้งหมดเพื่อหาแนวคิดหลักที่ปรากฏในบทเพลงแต่ละยุคสมัย และจะนำบางประโยคของบทเพลงซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับแนวคิดหลักมาวิเคราะห์อย่างละเอียดเท่านั้น โดยคำร้องเต็มบทเพลงจะอยู่ในภาคผนวก ดังเช่นเพลงสยามานุสติ (ภาคผนวก: 529) หมายความว่า เนื้อร้องเต็มอยู่ในภาคผนวกหน้า 529 เป็นต้น และการแปลความหมายของคำร้องตามพจนานุกรมในการวิจัยนี้ ได้ยึดถือตามพจนานุกรมไทย

ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ โดยฝ่ายวิชาการภาษาไทย บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน) (2552) ทั้งสิ้น การวิเคราะห์บทเพลงในแต่ละยุคสมัยมีดังนี้

5.1 ยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสร้างชาติ: “ชาติ” คืออุดมคติสูงสุดที่ต้องปกป้องด้วยชีวิต

บทเพลงที่นำมาวิเคราะห์ในยุคสมัยนี้มาจากบทปลุกใจในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งหมด 6 บท ซึ่งได้อัญเชิญมาประพันธ์เป็นบทเพลงไทยสากลในภายหลัง ชื่อว่า เพลงสยามานุสติ เพลงมาร์ชปลุกใจ เพลงคำปฏิญาณ เพลงไทยรวมกำลัง เพลงไทยสามัคคีและเพลงไว้รักไว้ผล เนื่องจากบทเพลงที่อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์มาประพันธ์ออกเผยแพร่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) มีเพียง 6 เพลงนี้เท่านั้น ผู้วิจัยจึงขอเรียกบทปลุกใจทั้งหมดว่าเป็นบทเพลง โดยจะนำบทเพลงทั้งหมดมาวิเคราะห์ในครั้งนี้

เนื้อหาของบทเพลงในช่วงเวลานี้ ส่วนมากมักมีคำที่แสดงถึงวิธีการคิดเพื่อรักษาประเทศชาติด้วยวิธีการต่างๆเช่นสร้างความสามัคคี การไม่เห็นแก่ตัว การเสียสละชีวิตเป็นต้น แต่ไม่ได้กล่าวอย่างชัดเจนถึงวิธีการปฏิบัติตนที่ชัดเจนว่าต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อให้เกิดสิ่งดีงามเหล่านั้นให้กับผู้ฟัง เช่นในเพลงไทยรวมกำลัง (ภาคผนวก: 528) ที่ว่า “ไทยรวมกำลังตั้งมั่น จะสามารถป้องกันชนแข็ง” แต่ไม่ได้กล่าวว่า วิธีการรวมกำลังเพื่อปกป้องบ้านเมืองนั้นต้องปฏิบัติอย่างไรอย่างเป็นรูปธรรม

5.1.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์

ยุพร แสงทักษิณ (2524) ได้วิเคราะห์บทเพลงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า เป็นการประพันธ์ประเภทกลอนซึ่งเป็นกลอนประสม 6-9 ซึ่งปรากฏในการประพันธ์บทเพลงทั้ง 6 นี้มีการใช้ภาพพจน์ 3 ลักษณะคือการเปรียบเทียบแบบอุปมา (Similar) การอ้างถึง (Illusion) และแบบอธินามมัย (Metonymy) เช่นในเพลงมาร์ชปลุกไทย (ภาคผนวก: 529) ได้เปรียบเทียบแบบอุปมาว่าจิตใจของคนไทยเข้มแข็งเสมือนเพชร เพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดภาพพจน์ เห็นถึงความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ยอมเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องรักษาชาติไทยจากการรุกรานของต่างชาติ เพราะคำว่า “กล้า” ตามพจนานุกรมหมายความว่า อ้าหาญ ไม่เกรงกลัว ไม่ครั่นคร้าม และ “เพชร” ที่หมายถึงแก้วที่มีความแข็งที่สุด เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันจึงให้ความหมายว่า คนไทยมีความคิดจิตใจที่กล้าหาญ ไม่ครั่นคร้ามต่อศัตรูและมั่นคงเข้มแข็งดั่งเพชรที่งดงามและแข็งแกร่งอยู่ในที่ เนื่องจากในขณะนั้นเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 คนไทยทุกคนจำเป็นต้องมีจิตใจที่อ้าหาญเพื่อ

ต่อกรกับศัตรูจากภายนอกโดยไม่มีใครทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์ดีหรือร้ายใดขึ้นในประเทศไทย ดัง
เนื้อความที่ว่า

“พวกเราชาวไทยล้วนใจเด็ด กล้าเหมือนเพชรไม่ยอมใครง่าย ๆ”

นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบแบบการอ้างถึง (Allusion) คือการนำเรื่องราวจากวรรณคดี
อื่นมาเปรียบเทียบกับข้อความในบทปลุกใจ เช่น การอ้างเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์ ซึ่งได้กล่าวถึง
วัสสการพราหมณ์ ข้าราชการบริพารในราชวงศ์แห่งพระเจ้าอชาตศัตรู เข้าเป็นไส้ศึกยุยงให้สมาชิก
ราชวงศ์ของกษัตริย์ลิจฉวีแตกแยกกัน อันเป็นเหตุให้กองทัพของพระเจ้าอชาตศัตรูเข้าโจมตีได้
โดยง่าย ดังที่ปรากฏในบทเพลงไทยสามัคคี (ภาคผนวก: 528) ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานฉบับปลุกใจนี้ เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่เกิดกบฏ ร.ศ. 130 เพื่อ
ล้มล้างราชบัลลังก์และเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่ 1 เนื้อความในบท
พระราชทานนี้จึงสอดคล้องกันเป็นอย่างดีกับเหตุการณ์ในครั้งนั้น ที่ให้คนไทยเห็นความสำคัญ
ของความสามัคคีกันในประเทศให้มากที่สุด ไม่หลงเชื่อการปลุกปั่นยุยงให้เปลี่ยนแปลงการ
ปกครองจากภายนอกประเทศหรือจากบุคคลส่วนหนึ่งในประเทศเท่านั้น ดังเนื้อความที่ว่า

“พราหมณ์ผู้เดียวรับใช้ไปยุแห่ สาระแนญญาตีให้แตกฉาน
จนเวลาศัตรูจู่ไปราญ มัวเกี่ยวกันเสียการ เสียนคร”

ในบางบทปลุกใจมีลักษณะการใช้การเปรียบเทียบอธินามมัย (Metonymy) เช่นในบทบท
ปลุกใจจะปรากฏคำว่า “ไทย” ในทุกบทเพลงที่ต่างมีความหมายเหมือนกัน คำว่า “ไทย” ตาม
พจนานุกรมจะแปลว่า “ชื่อประเทศและชนชาติหนึ่งอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนติดกับ
ประเทศลาว เขมร มาเลเซียและพม่า ชนเชื้อไทยมีอยู่หลายสาขา” และความหมายที่ว่า “ความมี
อิสระ ความไม่เป็นทาส” แต่การนำคำว่า ไทย มาใช้ในบทปลุกใจมีความหมายถึงประเทศไทย ชาติ
ไทย และหมายถึงกลุ่มคนไทยเป็นส่วนใหญ่ เช่นในบทเพลงไทยรวมกำลัง (ภาคผนวก: 528) ที่ว่า
“ไทยรวมกำลังตั้งมั่น” คำว่า “ไทย” นี้เกิดจากการใช้เรียกชื่อรวมบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในที่นี้คือ
“คนไทย” เช่นเดียวกับในบทเพลงสยามานุสติ (ภาคผนวก: 529) ที่ว่า “ไทยรบจนสุดใจ ขาดคืน”
ซึ่งหมายถึงกลุ่มของคนไทยเช่นกัน หรือในบทเพลงคำปฏิญาณ (ภาคผนวก: 530) ที่ว่า “ยอมตายไม่
เสียชาติชีวิต เพื่อรักษาอิสระคณะไทย” ซึ่งให้ความหมายถึงกลุ่มคนไทยที่มีความกล้าหาญ ยอม
เสียสละชีวิตเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินไทย

นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำอีกหลายคำที่ให้ความหมายเหมือนกันแต่ใช้คำที่แตกต่างกัน ผู้ฟังจะต้องเข้าใจบริบททางสังคมในช่วงเวลาแห่งการสร้างสรรค์บทปลุกใจเหล่านี้ และต้องฟังคำที่ปรากฏเป็นบริบทข้างเคียงด้วย เช่น ในบทเพลงปลุกใจคำปฏิญาณ (ภาคผนวก: 530) ที่ว่า “ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง” คำว่า “ใคร” นี้ หากปรากฏในบทกลอนอื่นอาจไม่ได้หมายถึงศัตรูก็ได้ แต่คำว่าใคร ศัตรูและไพร่ของบทปลุกใจในช่วงยุคสมัยนี้หมายถึงผู้ที่มารุกรานทั้งสิ้น เช่นในบทเพลงมาร์ชปลุกใจ (ภาคผนวก: 529) ที่ว่า “ศัตรูกล้ามาประจัญ” และ “ถึงจะมีไพร่มามากมาย” เพราะคำว่า “ศัตรู” ตามพจนานุกรมหมายถึงข้าศึก ประจัญ ฝ่ายตรงข้าม ผู้จองเวร และคำว่า “ไพร่” หมายถึง “ผู้มีเวร ข้าศึก ทำให้ทั้งสองคำนี้ล้วนหมายถึงผู้ที่เข้ามารุกรานหรือยึดครองอยู่แล้ว” หากแต่ผู้พระราชนิพนธ์ได้เลือกสรรคำที่แตกต่างกันมาประพันธ์ให้มันยยะไปในทิศทางเดียวกัน ฝ่ายตรงข้ามในที่นี้อาจหมายถึงกลุ่มกบฏในประเทศหรือคนต่างชาติก็ได้ เพราะช่วงเวลาที่พระราชนิพนธ์คำร้องเหล่านี้ อยู่ในระหว่างที่มีเหตุการณ์กบฏภายในประเทศและเริ่มต้นสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่หลายชาติตะวันตกต่างต้องการอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในทางตรงข้าม มีการใช้คำๆ เดียวหลายความหมายในบทปลุกใจเดียวกัน เช่นในบทเพลงไว้รักไว้ผล (ภาคผนวก: 530) ที่ว่า “เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ควรคำนึงถึงชาติศาสนา” โดยคำว่า ชาติ ในพจนานุกรมแปลว่า “การเกิด ประเทศ ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ” แต่ในบทเพลงไว้รักไว้ผลนี้ คำว่า “ชาติ” ทั้งสองคำมีความหมายต่างกัน โดยคำแรกหมายถึง กำเนิดช่วงชีวิตของคนๆ หนึ่ง ในขณะที่คำที่ 2 หมายถึงประเทศชาติ การใช้คำซ้ำแต่ให้ความหมายต่างกันได้ถือว่าเป็นการแสดงออกถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่คำนึงถึงคุณค่าแห่งภาษาและวรรณศิลป์ควบคู่ไปกับพระประสงค์ในการเผยแพร่ความรักชาติอีกด้วย

เมื่อก้าวถึงรสของวรรณคดีทั้งหมดพบว่า เป็นการประพันธ์แบบ “วีรรส” ตามที่ศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา บริสุทธิ์ (2521) ได้วิเคราะห์ไว้ และนอกจากบทเพลงสยามานุสติแล้ว บทเพลงอื่นที่นำมาวิเคราะห์ล้วนแล้วแต่แสดงออกถึงรสแห่ง “วีรรส” ในแง่มุมเดียวกันคือความสามัคคีกล้าหาญ เสียสละชีวิตได้เพื่อรักษาความเป็นเอกราชของไทยไว้ บทเพลงที่แสดงถึงการเสียสละนั้น มีปรากฏในทุกบทเพลงในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่นบางบทเพลงกล่าวถึงการเสียสละทั้งชีวิตของตนเองและความสุขของครอบครัวเช่น บทเพลงมาร์ชปลุกใจ (ภาคผนวก: 529) ที่ว่า

“เราอมเสียชีวีรักษาสัตย์ รักษารัฐสีมาที่อาศัย”

รวมทั้งบทเพลงคำปฏิญาณ (ภาคผนวก: 530) ที่ว่า

“ยอมตายไม่เสียดายชีวา เพื่อรักษาอิสระคณะไทย”

ตัวอย่างทั้งสองสอดคล้องกับคำอธิบายถึง “วีรรส” ตามที่ศาสตราจารย์ประภาศรี สีหอำไพ (2527: 153) ให้ความหมายไว้ว่า “ความกล้าหาญของอาจในความเพียรทางธรรม การให้ทาน การรบ และการเสียสละ วีรรสมีความอดุทธสาหัส ความอาจหาญเป็นสภาพที่เป็นตัวจริงในใจทำให้เกิดรสนั้น เป็นบทแสดงความเข้มแข็ง รู้เท่าทัน สามารถแก้ไขกลอุบายแห่งศัตรูได้” ถ้อยคำที่แสดงถึงการเสียสละชีวิตที่ปรากฏในบทเพลงทั้งสองได้ให้ความหมายสอดคล้องกับที่ศาสตราจารย์ประภาศรี สีหอำไพ ได้กล่าวไว้ ในเรื่องของการรบและการเสียสละ ซึ่งเมื่อพิจารณาบริบทสังคมในขณะนั้น พบว่าต้องการผู้ที่มีจิตใจเสียสละชีวิตเป็นอย่างมากเนื่องจากอยู่ในภาวะสงคราม การจะรักษาชาติไทยไว้ได้ก็ด้วยการปกป้องอธิปไตยของชาติไทยด้วยชีวิตของคนไทยนั่นเอง

5.1.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์

ท่วงทำนองที่ประกอบขึ้นเป็นบทเพลงทั้ง 6 นี้มิได้ถูกประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับคำร้อง เนื่องจากในขณะนั้นการดนตรีสากลยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก บทปลุกใจดังกล่าวได้ถูกอัญเชิญมาใช้ทำนองโดยครูเอื้อ สุนทรสนานในอิกราว 15-20 ปีต่อมา (พ.ศ. 2482) ท่วงทำนองที่ใช้มีด้วยกัน 2 ท่วงทำนองคือ ประเภทเพลงเดินแถว (March) และบทเพลงที่มีท่วงทำนองอ่อนหวาน หรือการผสมผสานทั้งสองลักษณะท่วงทำนอง

ในบทเพลงไทยรวมกำลัง บทเพลงสยามานุสติ บทเพลงมาร์ชปลุกไทย และบทเพลงคำปฏิญาณในช่วงหลัง ส่วนแต่ประพันธ์ท่วงทำนองในลักษณะเดินแถวทหารหรือแบบมาร์ชทั้งสิ้น บทเพลงลักษณะดังกล่าวเป็นบทเพลงที่มีท่วงทำนองคึกคัก เร้าใจ มีจังหวะเน้นที่หนักแน่น มั่นคง โดยผู้ประพันธ์คือครูเอื้อใช้จังหวะไม่เร็วเกินไป แต่มีจังหวะเน้นที่หนักแน่น ชัดเจนมากเพื่อผู้ฟังจะได้รับฟังคำร้องอย่างชัดเจนและร้องตามพร้อมกันได้โดยง่าย อีกทั้งยังมีช่วงเสียงไม่กว้างมากนัก โดยมากเป็นการซำระดับเสียง หรือไล่เสียงสูงต่ำต่อกัน รวมทั้งใช้ท่วงทำนองเดียวกันแต่เปลี่ยนเนื้อร้อง เช่นในบทเพลงมาร์ชปลุกใจ มีการใช้ท่วงทำนองเดียวกัน 3 ครั้งกับคำร้องที่แตกต่างกัน ในความยาวของท่วงทำนองเดียวกัน วิธีการประพันธ์เช่นนี้จะทำให้ผู้ฟังจดจำท่วงทำนองและนำไปร้องต่อได้ง่าย นอกจากนี้ บทเพลงทั้งหมดยังใช้วิธีการจับร้องเป็นหมู่เพื่อแสดงออกถึงความพร้อม

เพียงเช่นเดียวกับการเดินแถว และยังทำให้ผู้ฟังรู้สึกถึงความมั่นคง เชื่อมมั่นต่อเนื้อหาของบทเพลงมากขึ้นด้วย

ในทางตรงข้าม บางบทเพลงใช้ท่วงทำนองอ่อนหวาน ขับร้องโดยนักร้องที่มีคุณภาพเพียงคนเดียว เช่นในบทเพลง **ไร้รักไร้ผล** และเพลง **คำปฏิญาณ** ในช่วงแรก แม้ว่าการดำเนินของทำนองจะมีลักษณะขึ้นลงต่อกัน ไม่มีการข้ามช่วงเสียงมากนัก แต่ด้วยการร้องเสียงสูงทำให้ผู้ฟังร้องตามได้ยาก จึงเหมาะสำหรับการรับฟังเพื่อพิจารณาถ้อยคำที่มีความหมายเหล่านั้นเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ในการบรรเลงยังใช้จังหวะที่ไม่คงที่ คือความเร็วไม่สม่ำเสมอทำให้ผู้ฟังร้องตามได้ยาก และเมื่อต้องร้องประสานกันเสียงเครื่องดนตรี จำเป็นต้องให้ผู้ขับร้องที่ได้รับการฝึกฝน โดยเฉพาะขับร้องเท่านั้น

วงดนตรีที่บรรเลงบทเพลงทั้งสองประเภทคือวงบิ๊กแบนด์ (Big Band) คือวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องเป่าทองเหลือง เครื่องลมไม้ เบส กีตาร์และเครื่องประกอบจังหวะ (Rhythm) ที่มีลีลาของเสียงเฉพาะตัวที่สร้างความตึงเครียด สนุกสนานได้มากกว่าวงออเคสตรา ทำให้การบรรเลงเพลงแบบมาร์ชมีความสนุกสนาน สร้างความสุขให้กับผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ทรูเอื่อ สนุกสนานจึงเลือกวงดนตรีลักษณะนี้มาบรรเลงบทเพลงปลุกใจทั้งหมดดังได้กล่าวมาแล้ว หากแต่บทเพลงที่มีท่วงทำนองช้า จะใช้เครื่องดนตรีจำนวนน้อยลง โดยเน้นเสียงร้องของนักร้องที่มีคุณภาพและสื่อความหมายให้กับผู้ฟังได้อย่างถูกต้องตามที่ผู้ประพันธ์ได้สร้างสรรค์ไว้

บทเพลงที่แสดงถึงความรักชาติในยุคสมัยนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับบทเพลงในทุกยุคทุกสมัย แต่เมื่อวิเคราะห์ในคำร้องปลุกใจทั้ง 6 บทเพลงในช่วงเวลานี้ พบว่า ไม่มีคำใดที่แสดงความหมายถึง “พระมหากษัตริย์” นั่นแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติที่เป็นวิถีคิดของประชาชนเพื่อนำไปสู่วิถีปฏิบัติของประชาชนในการปกป้องรักษาประเทศ นำพาประเทศชาติไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยความรัก สามัคคี เสียสละของประชาชนมากกว่าการยึดติดกับการดำเนินกรต่างๆตามคำสั่งของพระมหากษัตริย์เช่นในอดีต การเสียสละที่ปรากฏมากในบทเพลงคือการพร้อมใจยินยอมที่จะเสียสละชีวิตของตนเพื่ออุดมการณ์ในการป้องกันประเทศ

แม้ว่าจะไม่มีผลเชิงประจักษ์ว่า บทเพลงปลุกใจเหล่านี้ได้เสริมสร้างความรักชาติให้กับประชาชนได้มากน้อยเพียงไร แต่จากจำนวนอาสาสมัครที่เข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่มี

จำนวนมากจนกระทั่งต้องจัดการคัดเลือกเฉพาะผู้ที่เหมาะสม แสดงให้เห็นว่า ประชาชนสนใจในเรื่องกิจการงานเมือง และพร้อมใจที่จะรักษาเอกราชและความมั่นคงของบ้านเมือง และมีใช้แต่ทหารที่เข้าร่วมรบได้แสดงความเสียสละเท่านั้น ครอบครัวและสังคมย่อมมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนกิจการครั้งนี้ด้วย หรือแม้แต่คนไทยในต่างประเทศ ทั้งที่เกิดในต่างประเทศและที่เคยมาอาศัยในเมืองไทย หลายคนติดต่อเพื่อขอสมัครเป็นทหารและช่วยรบ แต่กองทหารไทยรับเข้าร่วมกองกำลังไม่ได้ เพราะตามสัญญากับฝ่ายพันธมิตรที่ว่า กองทหารที่ร่วมรบนี้ต้องเป็นทหารไทยเท่านั้น หลายคนไม่ยอมแพ้จึงวิ่งเต้น ไปกับทางฝรั่งเศส เช่น ลูกชายสองคนของกงสุลฝรั่งเศสในไทย ชื่อว่าฮาดวง ขอเข้ามาสมัครเป็นทหารติดต่อแลล้ามด้านฝรั่งเศส (มานิจ ชุมสาย, 2519: 132) ความรู้สึกรักและหวงแหนแผ่นดินนี้ อาจจะไม่ได้มีผลจากบทเพลงปลุกใจโดยตรง แต่บทเพลงเหล่านี้อาจเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองระหว่างประเทศ และความสำคัญของการเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งได้รับการเผยแพร่ในรูปแบบอื่น เช่น หนังสือพิมพ์หรือการบอกเล่าจากผู้มีความรู้ นักเรียนหรือผู้ปฏิบัติงานราชการต่างๆ แต่สิ่งที่บทเพลงทั้งหมดนี้ได้แสดงออกอย่างชัดเจนคือ การแสดงความรักชาติของคนในช่วงเวลานั้นคือ การปกป้องรักษาอธิปไตยของประเทศได้ก็ด้วยชีวิตของคนไทยนั่นเอง

5.2 ยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐนิยม: การรวมชนชาติไทยเพื่อโน้มน้าวให้นิยมในรัฐบาล

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในยุคนี้ได้ถูกประพันธ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่การวิจัยครั้งนี้จะจำกัดขอบเขตเฉพาะบทเพลงไทยสากลของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และวงดนตรีสุนทราภรณ์ทั้งที่ประพันธ์ทำนองสำหรับบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และบทเพลงที่แต่งขึ้นใหม่โดยนักประพันธ์ของวงสุนทราภรณ์ เนื่องจากยังมีหลักฐานทั้งคำร้องและโน้ตดนตรีเป็นลายลักษณ์อักษร โดยบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการจะเขียนคำสะกดตามหนังสืออนุสรณ์คุณหญิงประภาพรณ วิจิตรวาทการ ชื่อว่า “วิจิตรวรรณคดี บทละครอมตะพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ” และเนื้อร้องของบทเพลงที่ไม่ได้นำมาจากละครจะสะกดตามหนังสือเพลงที่เผยแพร่ของกรมศิลปากรเท่านั้น สำหรับบทเพลงของสุนทราภรณ์ จะเขียนสะกดตามเอกสารออนไลน์ <http://www.websuntaraporn.com> และตรวจสอบเนื้อหาบางบทเพลง โดยอาจารย์ไพฑูริย์ สารัญญาคู ผู้เชี่ยวชาญด้านบทเพลงสุนทราภรณ์ นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำเพลงชาติและเพลงศึกบางระจัน ว่าสมควรนำมาทำการวิเคราะห์ร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ด้วย

5.2.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์

ลักษณะทางวรรณศิลป์ที่พบได้บ่อยครั้งของบทเพลงในยุคสมัยนี้คือการใช้คำหลายคำเพื่อสื่อความหมายเดียวกัน ซึ่งมีทั้งในบทเพลงเดียวกันและในหลายบทเพลง การใช้ถ้อยคำหลายรูปแบบเพื่อแสดงความหมายเดียวกันจะพบได้ในบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเช่นในเพลงแหลมทอง (ภาคผนวก: 533) ใช้คำว่า “แหลมทอง” “แดนไทย” และ “แดนทอง” นั้น ล้วนหมายถึงดินแดนของไทยทั้งสิ้น การใช้คำที่มีความหมายซ้ำดังกล่าวนี้เพื่อเป็นการเน้นย้ำถึงการรวมตัวของคนเชื้อชาติต่างๆในแผ่นดินไทย ที่ไม่ว่าจะมาจากที่ไหน จะเรียกชื่ออย่างไร เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทยแล้ว ล้วนเรียกว่าคนไทยทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับการจัดการปกครองในขณะนั้นที่ต้องการรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางของรัฐบาล เมื่อประชาชนที่ได้ชื่อว่าเป็นคนไทยแล้วจึงเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามนโยบายต่างๆแห่งรัฐ คำร้องที่กล่าวถึงการรวมกันเป็นคนกลุ่มเดียวกันบนผืนแผ่นดินเดียวกันได้แก่คำร้องที่ว่า

“แหลมทอง ไทยเข้าครองเป็นแดนไทย รักกันไว้ เราพวกไทยในแดนทอง”

ในทางตรงกันข้าม บทเพลงในยุคสมัยนี้มีการใช้คำซ้ำแต่ให้ความหมายหลายประการในบทเพลงเดียวกัน ในบทเพลงไทยช่วยไทย (ภาคผนวก: 541) ของวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่คำว่า “ไทย” แต่ละคำให้ความหมายที่แตกต่างกัน โดยคำว่า “ไทย” มีความหมายผสมผสานทั้งที่หมายถึงประเทศไทย ชาติไทย ความเป็นไทยและคนไทย ดังคำร้องที่ว่า

*“ประเทศไทย (หมายถึงประเทศไทย) เป็นของไทย (หมายถึงคนไทย) ใช้ใครอื่น
เราข่มขืน เพราะไทย (หมายถึงคนไทย) เป็นไทย (หมายถึงความเป็นชนชาติไทย) มัน
หากเราเสีย ความเป็นไทย (หมายถึงลักษณะความเป็นคนไทย) ไปโดยพลัน
ไทย (หมายถึงคนไทยทั้งหมด) ทั่วกัน ระทมทุกข์ ปลูกอาศูร”*

การใช้คำว่า “ไทย” ในบทเพลงที่แตกต่างกัน เช่นในเพลงแหลมทอง (ภาคผนวก: 533) ที่ใช้คำว่า “ไทย” ขึ้นต้นชื่อแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น “ไทยสยาม ไทยอิสลาม ไทยใหญ่” การใช้คำว่า “ไทย” ในที่นี้หมายถึง คนที่มีชาติพันธุ์แตกต่างกันแต่มาอาศัยอยู่ร่วมกันในแผ่นดินไทย จึงถือว่าเป็นคนไทยเช่นกัน ในขณะที่บางบทเพลงมีการใช้คำว่า “ไทย” จำนวนมากในความหมายเดียว เสมือนเป็นการตอกย้ำผู้ฟังให้เห็นถึงความสำคัญของการเป็นคนไทยที่ต้องร่วมมือร่วมใจกันทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นการแก้ปัญหาต่างๆซึ่งจะประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยความสามัคคีของ

ครั้งในตอนท้ายว่าให้รักเมืองไทยยิ่งกว่าชีวิตของเรา และในบทเพลง*ไทยไม่ทำลายไทย* (ภาคผนวก: 542) ที่มีเนื้อร้องเริ่มต้นทุกประโยคว่า “*ขออย่างเดียว*” มีเนื้อหาขอให้คนไทยรักสามัคคีกัน ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกันหรือในเพลงเดิน (ภาคผนวก: 535) ที่การร้องซ้ำชื่อเพลงหลายครั้ง หากแต่เป็นความหมายแฝงว่า การเดินในที่นี้คือ การให้ภาพพจน์ถึงวิธีการที่ทำให้บ้านเมืองเราเดินหน้า พัฒนา และทุกคนต้องไปพร้อมกัน แต่ลักษณะสำคัญที่เห็นได้ในเกือบทุกเพลงของหลวงวิจิตรวาทการคือ การใช้คำหนึ่งแทนความหมายของพฤติกรรมอีกอย่างหนึ่ง

ภาพพจน์ที่พบได้บ่อยในบทเพลงยุคสมัยนี้คือการอุปมาเช่นเดียวกับในยุคสมัยก่อน เช่นในบทเพลง*รักเมืองไทย* (ภาคผนวก: 532) ที่ว่า “*ตั้งงูตัวนิค มิพิยเหลือใจ*” หรือในบทเพลง*รักชาติ* (ภาคผนวก: 534) ที่ว่า “*เช่นรักคู่รักแม้รักคั่งกลืน*” ในเพลง*รวมไทย* (ภาคผนวก: 535) ที่ว่า “*ไทยทุกคนร่วมทั้งชาติและศาสนา เสมือนหนึ่งได้เกิดกำเนิดมา จากบิดามารดาคนเดียวกัน*” ประโยคนี้ได้ให้ความหมายของการรวมชาติเช่นเดียวกับบทเพลงที่ให้ความสำคัญกับการรวมชาติในบทเพลงอื่น และในบางครั้งมีการเปรียบเทียบซ้อนถึง 2 ชั้น เช่นในบทเพลง*ได้ร่วมธงไทย* (ภาคผนวก: 538) ที่ว่า

“*ได้ร่วมธงไทย ร่มเหมือนดั่งโพธิ์ไทย ได้ร่วมธงไทย เย็นเหมือนใต้แสงจันทร์*”

ธงไทยในที่นี้หมายถึง ประเทศไทยที่ประกอบไปด้วยแผ่นดินที่กว้างใหญ่ มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันมากมายที่ต่างคอยปกป้องดูแลให้เป็นอยู่อย่างสุขสบายแล้ว ยังให้ความสุขสบายใจให้แก่ผู้ที่อยู่อาศัย อีกทั้งยังมีได้สร้างความร่มเย็นให้กับผู้คนด้วยเป็นแสงจันทร์นวลตานวลใจ มิได้ส่องสว่างแผดเผาร้อนแรงเหมือนดั่งดวงอาทิตย์อีกด้วย

วิธีการเล่นเสียงปรากฏในบทเพลง*เทิดไทย* (ภาคผนวก: 538) เพื่อย้ำความหมายเดิมคือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นหากคนไทยไม่ร่วมมือร่วมใจกันดูแลซึ่งกันและกัน ศัตรูจากภายนอกสามารถแทรกแซงเข้ามาทำลายความสามัคคีของคนในประเทศได้ คำที่ปรากฏในบทเพลงนี้ได้คือคำว่า “*นิรทุกข์ นิรภัย*” ตรงกันข้ามในบางบทเพลงกลับใช้ภาพพจน์แบบคำตรงข้าม (Antithesis) เช่นในบทเพลง*เมื่อมีร้อนก็มีเย็น* (ภาคผนวก: 539) ดังคำร้องที่ว่า “*เมื่อมีร้อนก็มีเย็นเป็นเครื่องแก้มีดแท้แล้วก็มีเวลาสว่าง ถึงครีမ်ฟ้ามัวฝนทุกทิศทางเมื่อเมฆจางก็จะกลับเห็นแสงจันทร์*” ได้ให้ความหมายว่า คนไทยไม่ควรประมาทในยามที่บ้านเมืองสงบร่มเย็น ทุกคนควรเตรียมตัวให้พร้อมกับการตั้งรับและต่อสู้กับข้าศึกศัตรู ดังเช่นในอดีตที่ได้ต้องเสียเอกราชหลายครั้งก็เพราะความ

ประมาทว่าบ้านเมืองสงบสุขจึงไม่เตรียมตัวที่จะปกป้องรักษา ข้าศึกจากต่างบ้านต่างเมืองจึงเข้ามาได้ง่าย

ลักษณะเด่นอีกข้อหนึ่งของบทเพลงในยุคสมัยนี้คือ การสร้างคำเพื่อเป็นนัยยะที่มีความหมายเฉพาะซึ่งหมายถึงสิ่งอื่น เช่นในเพลง**เลือดสุพรรณ** (ภาคผนวก: 532) คำว่า “เลือดสุพรรณ” มิใช่หมายถึงหยดเลือดทางกายภาพ แต่หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีที่มาเลือดเนื้อมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ได้ร่วมมือกันต่อสู้กับข้าศึกศัตรูด้วยความสามัคคีดังเช่น ชาวสุพรรณที่ร่วมกันต่อสู้พม่าในบทละครเรื่องเลือดสุพรรณ หรือในบทเพลง**บ้านเกิดเมืองนอน** (ภาคผนวก: 542) โดยชื่อบทเพลงหมายถึงแผ่นดินไทยที่มีความหมายว่าดินแดนแห่งนี้มีที่มา มีประวัติศาสตร์ เป็นบ้านที่มีที่นอนให้ทั้งความอุ่นกายและอุ่นใจในที่ที่เราคุ้นเคย มีพ่อแม่พี่น้องเพื่อนพ้องอาศัยอยู่ หากบ้านเกิดของเราต้องล่มสลายไปความสุขเหล่านั้นก็ย่อมหมดลงไปด้วย หรือแม้แต่คนที่ต้องไปอยู่ไกลบ้านไกลเมืองมักต่างคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอนคือดินแดนไทยแห่งนี้ เพราะการไปอยู่ต่างเมืองคนเดียวขาดความอบอุ่นจากญาติมิตรนั้นทำให้รู้สึกได้ว่า บ้านเมืองแห่งนั้น เป็นเพียง “เมืองนอน” ที่อาศัย เมืองแห่งนั้นไม่ได้เป็น “บ้าน” ที่เราได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างแท้จริง

อีกคำหนึ่งที่มีนัยยะความหมายเฉพาะในหลายบทเพลงคือคำว่า **ตื่นเถิด ลูกขึ้นเถิด** ซึ่งพบได้ในหลายบทเพลง ที่มีความหมายแฝงว่าให้คนไทยเริ่มต้นที่จะทำงาน ประกอบกิจการเพื่อสร้างความก้าวหน้า บทเพลงเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศให้เป็นสังคมอารยะโดยเริ่มต้นจากการปลูกฝังให้ประชาชนรู้จักขยันขันแข็ง ทำมาหากิน โดยประชาชนทุกคนต้องมีสัมมาอาชีพ มีกิจการงานเป็นของตนเองเพื่อสร้างคุณค่าและรายได้ให้กับตนเอง บทเพลงที่ใช้ในการเผยแพร่นโยบายนี้ได้แก่ในบทเพลง**ตื่นเถิดชาวไทย** (ภาคผนวก: 533) ที่ว่า “**ตื่นเถิดชาวไทย อย่ามัวหลับไหลลุ่มหลง**” หรือในบทเพลง**สร้างชาติ** (ภาคผนวก: 536) ที่ว่า “**ตื่นเถิดลูกขึ้นเถิด ทำงานให้เกิดโภคผล**” เพลงไก่อ่แก้ว ที่มีเนื้อร้องว่า “**ตื่นเถิด ไทยเราอย่างวังเหงาหลับสบาย การงานมากหลายเราต้องรีบลุกขึ้นทำ**” และในบทเพลงไทยเพื่อไทย โดยวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่มีว่า “**ตื่นเถิดชาวไทยของจงร่วมใจปรองดอง ในพื้นดินแดนทองนี้มีของไทยไทยทำ**” คำว่า “ตื่น” ตามพจนานุกรมหมายถึง “ตื่นจากการหลับ ไม่ว่าง การแสดงอาการผิดปกติเพราะตกใจ การรู้ตัว ได้สติ รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลาย” แต่ที่ปรากฏทั้งหมดในที่นี้หมายถึง การตื่นขึ้นจากการหลับไหลแห่งความเกียจคร้าน หลงมึนเมาในความสุขสบายที่มี ให้เปลี่ยนแปลงตนเองโดยการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่จะสร้างผลงาน ประกอบ

อาชีพต่างๆ เพื่อให้ประเทศเป็นสังคมอารยะดังที่รัฐบาลได้ประกาศไว้ในนโยบายรัฐนิยม 12 ประการ

บทเพลงในช่วงยุคสมัยนี้ ยังได้นำอาชีพและสิ่งปลูกสร้างมาเป็นสัญลักษณ์เพื่อปลูกฝังชักจูงผู้ฟังให้เห็นความสำคัญของสิ่งที่รัฐบาลได้สร้างสรรค์ขึ้นและถือว่าเป็นสัญลักษณ์แสดงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ เช่นในเพลง*เกียรติกรรมกร* (ภาคผนวก: 536) พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้อธิบายถึงความสำคัญของอาชีพกรรมกรและประโยชน์จากการทำงานของกรรมกรที่ประชาชนจะได้รับ หรือในเพลง*กสิกร* (ภาคผนวก: 540) ผลงานของวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่เห็นความสำคัญของอาชีพเกษตรกรเช่นกัน ดังคำร้องที่ว่า

“*กสิกร* แข็งขัน   เป็นกระดูกสันหลังของชาติ
ไทยจะเรืองอำนาจ   เพราะไทยเป็นชาติกสิกรรม”

ในเพลง*อนุสาวรีย์* (ภาคผนวก: 536) ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งปลูกสร้างที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม พยายามนำมาเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญของบ้านเมือง บทเพลงนี้มีเนื้อหาให้ผู้ฟังรู้สึกได้ว่า อนุสาวรีย์เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเอกราช ความมีอารยะ มีวัฒนธรรม บ้านเมืองไทยเป็นแผ่นดินที่เจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ ในบางครั้งมีการใช้สถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นพวกพ้องเดียวกัน เช่นในเพลง*ข้ามโขง* (ภาคผนวก: 537) ที่ขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า โขง ที่หมายถึงน้ำโขง สายน้ำที่มีชีวิตเพราะมีผู้คนอยู่ทั้งสองข้างตลอดสาย แม่น้ำสายนี้จึงเป็นเสมือนสายสัมพันธ์ที่มีมาแต่ประวัติศาสตร์ของประเทศที่รายรอบแม่น้ำโขง ได้แก่ลาว กัมพูชาและประเทศไทย แม่น้ำจึงเป็นเสมือนเครื่องบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ มากมายของผู้คนเหล่านั้นซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ผู้ประพันธ์คือ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ต้องการจะผูกใจให้เข้ามาร่วมเป็นประชาชนคนไทยด้วยกัน และยอมรับที่จะอยู่ภายใต้กฎหมายแห่งรัฐบาลไทย นอกจากนี้ ในบทเพลง*วัฒนธรรม* (ภาคผนวก: 539) ที่ให้วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ ตามแนวทางของรัฐนิยม 12 ประการที่เชื่อว่าประเทศใดที่มีวัฒนธรรมที่ทันสมัยแล้ว ถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีอารยะและสามารถเป็นเครื่องหมายแสดงอำนาจของชาติให้รอกพ้นจากการรุกรานของศัตรูจากภายนอกได้ ดังคำร้องที่ว่า “*วัฒนธรรมไทย เป็นหัวใจ ของประเทศ*” นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจที่เป็นคนไทย มีวัฒนธรรมอันยาวนานของตนเอง เช่นในเพลง*บ้านเกิดเมืองนอน*ที่ว่า “*ทุกทุกเข้าเราดูธงไทย ใจจงปรีดาว่าไทยอยู่มาด้วยความผาสุกสดใส*” และการที่จะทำให้ชาติไทยวัฒนาถาวรได้นั้น คนไทยต้อง

ร่วมใจกันนิยมสินค้าไทย ไม่จำเป็นต้องฟังเพลงต่างชาติ และในทางตรงกันข้าม จำเป็นต้องสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอีกด้วย

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่า เนื้อหาของบทเพลงปลุกใจในช่วงยุคสมัยนี้ต้องการให้คนไทยรักชาติด้วยวิธีการจงใจให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทยที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันของชนชาติต่างๆ ที่อาศัยบนแผ่นดินเดียวกัน และดำเนินชีวิตภายใต้นโยบายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพราะเชื่อว่า การที่คนไทยทุกคนปฏิบัติตนเช่นเดียวกันไปจะทำให้สังคมไทยมีความเป็นอารยะทัดเทียมกับชาติตะวันตกมากยิ่งขึ้น และเป็นหนทางที่จะรักษาไว้ซึ่งเอกราชและพัฒนาประเทศให้เป็นที่ยอมรับพัฒนาสภาพรลืบไป

5.2.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์

สำหรับด้านดุริยางคศิลป์นั้น ด้วยข้อจำกัดในเรื่องความรู้เกี่ยวกับดนตรีสากลสมัยนั้น ทำให้บทเพลงส่วนใหญ่อยู่ในจังหวะเร็ว และจังหวะเดิน (March) ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกอีกึกอึก มีกำลังใจ อีกทั้งมีช่วงเสียงแคบและท่วงทำนองที่คล้ายเพลงไทยเดิมบางส่วน คนฟังจะรู้สึกคุ้นเคยทำให้สามารถร้องตามได้ง่าย เหมาะสำหรับการร้องพร้อมกันเป็นหมู่คณะ แม้เมื่อจบการแสดงไปแล้ว บทเพลงเหล่านี้ยังคงติดหูผู้ฟังนำไปร้องต่อได้ด้วยตนเองและให้บทเพลงได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างกว้างขวางขึ้น

บทเพลงที่ประพันธ์โดยพลตรีหลวงวิจิตรวาทการส่วนมากเป็นบทเพลงประกอบละครปลุกใจซึ่งแต่ละเรื่องจะมีบทเพลงที่เป็นเพลงหลักของเรื่อง 1 บทเพลง เช่นในเรื่องเลือดสุพรรณ มีบทเพลงเลือดสุพรรณเป็นเพลงหลัก ในเรื่องราชนมูมีบทเพลงรักเมืองไทยเป็นเพลงหลักเป็นต้น บทเพลงที่เป็นเพลงหลักของเรื่องทั้งหมดใช้ท่วงทำนองเพลงแบบเดินแถวหรือเพลงมาร์ช ได้แก่บทเพลงเลือดสุพรรณ เพลงแหลมทอง เพลงรักเมืองไทย เพลงตื่นเถิดชาวไทย เพลงเดิน เป็นต้น โดยบทเพลงเหล่านี้จะนำมาร้องในตอนจบของเรื่อง โดยนักแสดงทุกคนจะร้องพร้อมกัน ท่วงทำนองที่ใช้จึงต้องสร้างความอีกึกอึก เข้มแข็งด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าและเครื่องตีเพื่อให้เกิดจังหวะที่ชัดเจน กระชั้นกระตุ้นความรู้สึกของผู้ฟัง นอกจากนี้ยังต้องใช้ช่วงเสียงแคบ ไม่สูงหรือต่ำจนเกินไปเพื่อสะดวกในการร้องของนักแสดงทุกคน การใช้จังหวะแบบเดินแถวนี้พบได้ทั้งหมดในบทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์เช่นกัน

ด้วยคำร้องทั้งหมดถูกประพันธ์เป็นร้อยกรอง การประพันธ์ท่วงทำนองจึงมีการแบ่งประโยคที่ชัดเจน มีความยาวไม่แตกต่างกันมากนักในแต่ละประโยค และยังสามารถใช้เสียงสูงต่ำตามวรรณยุกต์ของคำร้องที่กลั่นกรองมาอย่างดีแล้วที่มีความกลมกลื่นของเสียงวรรณยุกต์ การประพันธ์ดนตรีจึงดำเนินไปอย่างสอดคล้องเช่นเดียวกับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย

นอกจากนั้น ในบางบทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้ใช้จังหวะวอลซ์ (Waltz) ซึ่งเป็นจังหวะเดินรำในบทเพลงรักไทย จากละครเรื่องน่านเจ้า และบทเพลงมหาเทวีจากเรื่องมหาเทวี โดยบทเพลงทั้งสองมีจังหวะที่เน้นหนักแตกต่างจากบทเพลงอื่น อีกทั้งมีลักษณะทำนองที่ข้ามเสียงไปมา ไม่ต่อเนื่องกันเท่ากับบทเพลงแบบเดินแถวซึ่งมีการซ้ำเสียงเดียวกันหรือการร้องไล่เสียงสูงต่ำที่ไม่แตกต่างกันมากกว่า บทเพลงที่มีท่วงทำนองแบบวอลซ์นี้มักจะทำให้ผู้แสดงขับร้องเพียงคนเดียวตั้งแต่ต้นจนจบ ต่างจากเพลงเดินแถวที่นักแสดงจะขับร้องพร้อมกันหลายคน จากลักษณะของท่วงทำนองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ท่วงทำนองแบบเดินแถวยังได้รับความนิยมมาประพันธ์ประกอบบทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้ อีกทั้งการร้องพร้อมกันเป็นหมู่ยังเพื่อเสริมให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตามถึงความสามัคคีและความอบอุ่นใจที่ได้อยู่ร่วมกันเช่นเดียวกับเนื้อหาที่แสดงถึงการรวมชาติเพื่อประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตตามนโยบายของรัฐให้ประสบผลสำเร็จ

5.3 ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย: “ชาติ” ในความเห็นที่แตกต่าง

ประชาชนในยุคสมัยนี้มีความคิดที่เป็นอิสระมากขึ้นจึงมีความเห็นต่อสิ่งรอบตัวแตกต่างกัน อีกทั้งมีอิสระในการถ่ายทอดความคิดมากขึ้นผ่านผลงานทางศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นภาพวาด วรรณกรรมหรือบทเพลง บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้จึงมาจากหลายแหล่งที่มาทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการและวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่มีผลงานมาตั้งแต่ยุคสมัยที่ 2 ของการวิจัย สำหรับองค์ผู้ประพันธ์และกลุ่มผู้ประพันธ์ที่เพิ่มในยุคนี้คือ บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทเพลงของกองทัพบก และผลงานของภาคเอกชนที่ได้จากการประกวดซึ่งมิได้มีการแบ่งสัดส่วนทางสถิติแต่อย่างใด โดยผู้วิจัยคัดเลือกบทเพลงนำเสนอผู้เชี่ยวชาญให้คัดเลือกและแนะนำเพิ่มเติม

5.3.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์

คำร้องของบทเพลงไทยสากลประเภทปลุกใจที่ได้ประพันธ์ขึ้นในยุคสมัยนี้ยังคงมีลักษณะเป็นคำกลอนที่มีการสัมผัส บทเพลงในยุคสมัยนี้มีการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาหลายครั้ง เช่น

ในบทเพลงเกิดเป็น**ไทยตายเพื่อไทย** (ภาคผนวก: 550) ที่มีคำร้องว่า “*เฝ้าไทยเดิมล้วนใจเด็ด แกร่ง
ดั่งเหล็กเพชรชาติเชิด*” หรือในบทเพลงที่ทำให้แผ่นดินไทยเป็นเสมือนแม่ผู้ให้กำเนิดคนไทยทุกคน
ไม่ว่าจะเป็นคนชาติพันธุ์ใด มีที่มาแตกต่างกันหรือมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันอย่างไร แต่เมื่อมา
อาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินเดียวกันจะถือว่าเป็นพวกเดียวกัน ควรจะสามัคคีต่อกัน เช่น ในบทเพลงรัก
กันไว้เถิด (ภาคผนวก: 554) ที่ว่า

“*ท้องถิ่นแหลมทอง เหมือนท้องของแม่ เกิดถิ่นเดียวกันแท้ เหมือนแม่เดียวกันไซ้ไหม
ยามนั้นมองตาคุณ อบอวนดวงใจ เห็นสายเลือดไทย ในสายตาบอกสายสัมพันธ์*”

การซ้ำคำที่มีมากในสมัยก่อนนั้น ยังคงเป็นที่นิยมอยู่ในยุคสมัยนี้ โดยเฉพาะคำว่า “ไทย”
เช่นในบทเพลง**เพื่อนไทย** (ภาคผนวก: 545) ปรากฏคำว่า ไทยทั้งสิ้น 10 ครั้งในความหมายว่า บุคคล
ที่อาศัยในแผ่นดินไทย เชื้อชาติไทย ลักษณะความเป็นไทย และประเทศไทย และในบทเพลง**ไทย
สามัคคี** (ภาคผนวก: 548) มีคำว่าไทยจำนวน 10 ครั้งเช่นกันในความหมายถึง ประเทศไทยและคน
ไทยเท่านั้น แสดงว่าผู้ประพันธ์ยังให้ความสำคัญกับคำว่า “ไทย” ที่แสดงถึงเป้าหมายของความรัก
ชาติของผู้คนที่แตกต่างกันที่ไม่ว่าจะให้นิยามความหมายลึกซึ้งอย่างไร ก็ล้วนแล้วแต่ทำไปเพื่อให้
ความเป็นชาติไทยในทุกมิติดำรงอยู่ การซ้ำคำยังพบในคำอื่นอีก ได้แก่ในบทเพลง**ไทยต้องทำ**
(ภาคผนวก: 549) มีการเล่นเสียงโดยใช้คำเดียวกันคือคำว่า “สร้าง” ในพจนานุกรมแปลว่า “เนรมิต
หรือบันดาลให้มีให้เป็นด้วยอำนาจพิเศษ” ใช้ทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรม แต่คำว่า “สร้าง” ใน
ที่นี่ได้ถูกนำมาขยายความหมายด้วยคำแตกต่างกันอันหมายถึงการทำงานเพื่อก่อร่างสร้างตนเพื่อ
ประโยชน์ในการสร้างชาติให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นต่อไป ดังคำร้องที่ว่า

“*สร้างตัวสร้างตนมาเถิดทุกคนอย่ามัวนอนใจ หากหวังสร้างไทยร่วมใจสร้างตนก่อนชี้*”

นอกจากนี้ ยังมีการร้องซ้ำท่อนเพลงเพื่อเน้นย้ำใจความหลักของบทเพลง แต่มีการย้ำคำใน
ลักษณะพิเศษคือการใช้คำนำหน้าซ้ำแต่ละประโยคหรือท่อนเพลง เช่น การใช้คำว่า “ขอ” ขึ้นต้นทุก
ประโยคในช่วงแรก คำว่า “จะ” และคำว่า “ไม่” ในช่วงกลางของบทเพลงเพลง**ความฝันอันสูงสุด**
(ภาคผนวก: 551) โดยทั่วไปแล้วคำว่า “ขอ” มีความหมายตามพจนานุกรมว่า การพูดเพื่อให้เขายก
สิ่งที่ต้องการให้ การวิงวอน ร้องเอา แต่ในบทเพลงนี้เป็นเสมือนคำวิงวอนอธิษฐานให้สิ่งศักดิ์
บันดาลให้เกิดปาฏิหาริย์ต่างๆเพื่อจะช่วยให้ชาติพ้นภัยผ่านวิกฤตไปได้ ซึ่งในสถานการณ์ที่
สร้างสรรค์บทเพลงนั้น ได้เกิดความรุนแรงทางการเมืองภายในประเทศหลายประการ การขอในที่นี้

คือการขอให้เกิดความสงบสุขด้วยความรักสามัคคีของทุกฝ่าย บทเพลงนี้ประพันธ์คำร้องโดย ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุณนาค ที่ว่า

“ขอฝนใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ
ขอสู้ศึกทุกเมื่อไม่หวั่นไหว
ขอทนทุกข์รุกรโรมโหมกายใจ
ขอฝ่าฝืนผองภัยด้วยใจทะนง”

นอกจากนี้ ยังมีการประพันธ์คำร้องที่เริ่มต้นประโยคที่เสมือนร้องโต้ตอบกันให้ผู้ฟังได้เปรียบเทียบกับกรโต้ตอบในจิตใจของตนเอง เช่นในเพลงเมืองนำกังวล (ภาคผนวก: 553) ที่ขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า “เมืองใด...เมื่อนั้น” ตลอดทั้งเพลง เช่น

“เมืองใดไม่มีคนตรีเลิศ เมืองนั้นไม่เพริศพิสมัย
เมืองใดไร้ธรรมอำไพ เมืองนั้นบรรลัยแน่เอ่ยฯ”

สำหรับบทเพลงที่มีการซ้ำกันทั้งในระดับคำที่ว่า “ผู้ลี้มเจ็บ ลี้มอาย ลี้มคนหยัน คิดแต่ตัว คิดแต่พวก รอดแต่วัน” เป็นการเน้นย้ำความรู้สึกถึงการกระทำผิด ให้ผู้ฟังได้เกิดความสำนึกว่า การทำตนเช่นนี้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมอย่างไร ผู้ที่ได้ชื่อว่าพัฒนาแล้วย่อมไม่คิดถึงแต่ตนเอง ดังเช่นที่ปรากฏในบทเพลง การซ้ำคำยังปรากฏในคำขึ้นต้นทุกประโยคในบทเพลงอนุสติไทย (ภาคผนวก: 550) ซึ่งขึ้นต้นประโยคในลักษณะคำถามว่า “ใครบ้างหวย” เพื่อกระตุ้น เรียกร้องให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนในฐานะคนไทยคนหนึ่งเช่นกันที่จะมีหน้าที่ต้องทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อชาติ ทั้งสองบทเพลงแสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ได้ตระหนักว่า ประชาชนคนไทยมีความคิด ทัศนคติ ต่อเรื่องราวต่างๆ ในสังคมที่แตกต่างกัน คนบางกลุ่มอาจหลงลืมวิถีการคิด การปฏิบัติที่ดีงามต่อสังคม ผู้ประพันธ์จึงได้ประพันธ์บทเพลงที่กระตุ้นเตือนให้คนเหล่านั้นหันกลับมามองสิ่งที่ควรคิด ควรกระทำเพื่อสร้างสังคมที่ดีงามน่าอยู่ร่วมกัน

อีกบทเพลงหนึ่งที่น่าสนใจคือ เพลงหนักแผ่นดิน (ภาคผนวก: 552) “หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)” ซึ่งนอกจากจะมีเนื้อความที่ซ้ำแล้ว ขณะที่นำออกแสดงจะร้องด้วยน้ำเสียงที่หนักแน่น และดังขึ้นเรื่อยๆจนกว่าจะจบ ถือเป็นวิธีการเน้นคำให้เกิดความหมายต่อผู้ฟังวิธีการหนึ่ง กลวิธีทางประพันธ์บทเพลงนี้คือการแสดงความประชดประชันผู้

(ภาคผนวก: 545) ที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แผ่นดินของเรา นี่แสนสมบูรณ์” หรือในบทเพลง แผ่นดินของเรา (ภาคผนวก: 551) ที่เมื่อฟังแล้วผู้ฟังเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่มีในเมืองไทยทั้ง ทรัพยากร วัฒนธรรม ฯลฯ

อีกวิธีหนึ่งในการสร้างภาพพจน์คือการใช้อคติพจน์ โดยการเปรียบเทียบให้เห็นความเป็นจริง ซึ่งเป็นจริงในความรู้สึก โดยเน้นความสำคัญหรือเพิ่มน้ำหนักกับสิ่งที่พูด เพื่อแสดงให้เห็นความจริงในสิ่งที่กล่าว เป็นการเปรียบเทียบที่ทำให้ผู้ฟังเกิดภาพขึ้นในใจว่าในส่วนที่อยู่ปลายสุดของสายตานั่นคือขอบเขตที่เราสามารถมองเห็นและจินตนาการถึงได้ เมื่อชาติของเราต้องถอยร่นไปจนสุดทางไม่มีทางไปแล้ว เราคนไทยจะอย่างไรเพื่อให้บ้านเมืองอยู่รอดต่อไป เมื่อบ้านเมืองดำเนินไปถึงจุดสิ้นสุดหนทางแล้วดังเช่นคำร้องในเพลงสุดแผ่นดิน (ภาคผนวก: 553)

“สุดดินคือถิ่นน้ำ   เขตครามไทยสุดแดน
เราถอยไปไม่ได้อีกแล้ว   ผืนดินสิ้นแนวทะเลกว้างใหญ่”

นอกจากนั้น ยังมีคำร้องที่นำความรู้เดิมของผู้ฟังร่วมตีความด้วยเช่นในบทเพลงความฝันอันสูงสุด (ภาคผนวก: 551) ที่ใช้คำว่า “โลกมนุษย์” ผู้ฟังจำเป็นต้องมีความรู้ที่ตามคำสอนในบางศาสนามีโลก 3 โลกที่มีความหมายต่างกัน โลกมนุษย์นี้พยายามให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการให้ผู้ฟังยึดหลักความเป็นจริง การกระทำใดๆที่จะส่งเสริมให้โลกแห่งความเป็นจริงดีดำเนินไปได้ถือเป็นเรื่องที่ควรกระทำ

5.3.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์

สำหรับท่วงทำนองของบทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้ มีความแตกต่างจากยุคสมัยก่อนอย่างชัดเจน คือบทเพลงปลุกใจไม่ได้มีจังหวะเร็ว ที่สร้างความฮึกเหิมดังเช่นบทเพลงปลุกใจส่วนใหญ่ในอดีต แต่มีบทเพลงที่มีท่วงทำนองอ่อนหวานแต่แฝงด้วยเนื้อหาที่เข้มข้น เพื่อเสริมสร้างความคิด ทศนคติตามข้อความหลักของบทเพลง ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติ สาขาคดนตรีสากล ประจำปี พ.ศ. 2553 (สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2554) ผู้เรียบเรียงเสียงประสานเพลงหนักแผ่นดิน เพลงสุดแผ่นดิน และเพลงเมืองนำกังวล กล่าวถึงท่วงทำนองของบทเพลงปลุกใจในช่วงสมัยนี้ไว้ว่า

“...เพลงยุคนั้นมี 2 แบบที่ผมแบ่งเอาเอง คือปลุกใจแบบแรงเช่น หน้าแผ่นดิน อันนั้นแต่งโดย พันตรีบุญช่วย หักฤทธิ์ศึก ตอนนั้นผมเป็นพันโท ผมเป็นคน Arrange¹ แล้วกองทัพก็มีการทำเป็นแผ่น long play หน้าละ 1 เพลง ก็ผลิตเพลงพวกนี้ออกมาเยอะ ในหนักแผ่นดินไม่ได้คิดอะไรมาก เพราะ Melody² कै่า OK ทำเป็น March ก็ง่าย และอีกชนิดคือเพลงประเภทจูงใจให้มีสำนึกในการรักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เช่นเพลง สุดแผ่นดิน ใจความคือ “เราออกไปไม่ได้แล้ว” นี่คือใจความสำคัญ ว่าเราอยุ่ร่นมาจากทางเหนือ ฟังแล้วเคลิบเคลิ้ม ไม่รุนแรง ไม่กระแทก ด้วยเพลงนี้ทำให้ผมได้รับพระราชทานแผ่นเสียงทองคำ ได้ในปี 2517 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลา เป็นแนวคิดของกองทัพบก คนแต่งเป็นข้าราชการในกองดุริยางค์ทหารบก ตอนที่ผมแต่งเข้าทำทำนองกับเนื้อมาให้ ผม Arrange เท่านั้น เน้นไปที่ความซึ้ง ของ Counter Melody³ เป็น Mode⁴ นิดๆ ให้ทีมเข้าไปในใจโดยเฉพาะตอนท้ายเพลง”

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงแรกนั้น มาจากการประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการซึ่งส่วนใหญ่มีจังหวะเร็ว หรือเพลงสำหรับเดินแถว (March) เช่นเพลงเพื่อนไทย เพลงไทยสามัคคี เพลงต้นตระกูลไทย มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีจังหวะปานกลาง คือเพลงอธิษฐาน เพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว และมีจังหวะช้าคือเพลงวิญญาณบรรพชน โดยบทเพลงประเภทเพลงเดินแถวยังคงลักษณะของท่วงทำนองที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้ฟังได้ยินถ้อยคำอย่างชัดเจน และร้องตามได้ แต่บทเพลงที่มีท่วงทำนองปานกลางและช้า นั้นมักมีทำนองคล้ายเพลงไทยเดิม อดีกรัก็ดี มีการใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าและเครื่องประกอบจังหวะเป็นหลักเช่นเดิม

สำหรับบทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์นั้น มีท่วงทำนองที่หลากหลายเช่นกัน เริ่มต้นจากการนำบทคำร้องเพลงไทยรวมกำลัง จากพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วงคำกลอน ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในจังหวะเดินแถว (March) และยังมีบทเพลงอื่นๆที่มีท่วงทำนองเร็ว เช่นเพลงอนุสติไทย เพลงไทยต้องทำ และมีเพียงเพลงหน้าที่เด็ก ที่มีความเร็วปานกลางเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีบทเพลงที่ประพันธ์ในนามของกองทัพบกที่มีลักษณะท่วงทำนอง และ

¹ การเรียบเรียงเสียงประสาน

² ทำนองหลัก

³ ทำนองรอง

⁴ รูปแบบของระดับเสียงที่สร้างขึ้นจากระดับเสียงพื้นฐานใช้สำหรับการประพันธ์ประเภทหนึ่ง

ความเร็วที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือเพลงหนักแผ่นดิน และเพลงเมืองน่ากังวลในจังหวะเดิน (March) ในขณะที่เพลงสุดแผ่นดินมีท่วงทำนองช้าและอ่อนหวาน อีกทั้งในช่วงเวลาเดียวกันนี้ มีบทเพลงที่ได้จากการประกวดการประพันธ์เพลงปลุกใจที่มีจังหวะเร็ว ได้แก่เพลงรักกันไว้เถิด ของ นายนคร ถนอมทรัพย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาคดนตรีสากล ประจำปี พ.ศ. 2554

สิ่งสำคัญนอกเหนือจากทำนองช้าและเร็วของบทเพลงจะทำให้บทเพลงในยุคสมัยนี้มีความแตกต่างจากยุคสมัยก่อน คือดนตรีในยุคสมัยนี้มีวิธีการประสานเสียงของเครื่องดนตรีด้วยคอร์ด⁵ (Chord) ที่แปลกแต่ทันสมัย ดังเช่นในเพลงสุดแผ่นดิน เรียงเรียงเสียงประสานโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีวิธีการดำเนินดนตรีแบบ แจ๊ส (Jazz) หรือ แบบบลูส์ (Blues) โดยเฉพาะในบทเพลงพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้แก่เพลงเกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย เพลงความฝันอันสูงสุด เพลงแผ่นดินของเรา และเพลงเราสู้ วิธีการประพันธ์บทเพลงพระราชานิพนธ์นั้น ทำนองเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งแตกต่างจากบางบทเพลงปลุกใจอื่น เช่นเพลงที่เรียงเรียงเสียงประสานโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร ได้แก่เพลงหนักแผ่นดิน สุดแผ่นดินและเพลงเมืองน่ากังวล ได้กล่าวถึงวิธีการประพันธ์ทำนองบทเพลงปลุกใจว่าแต่ละเพลงมีความแตกต่าง ผู้ประพันธ์ต้องคำนึงถึงเนื้อหา ค้นหาความหมายและแรงบันดาลใจจากคำร้องเพื่อเรียงเรียงดนตรี บทเพลงที่ผู้เรียงเรียงเห็นว่าสามารถแสดงความรู้สึกถึงความรักชาติได้เป็นอย่างดีคือเพลงเมืองกังวล ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

“อีกอันก็ลึกซึ้งมากก็เมืองกังวล ผมชอบเนื่อมาก บางที่เค้าก็ว่าของ ร. 6 แต่จริงๆแล้วไม่ใช่ ผมจำไม่ได้ว่าใคร แต่ก็พวกที่พบกันแหละ เนื่อ อยู่ในยุคเดียวกัน 3 เพลง⁶ คำว่ารูป *Form and Feel* มันเหมือนกันเลยทั้ง 3 เพลง เมืองกังวลขึ้นมาอีกอึดหน่อย จบเป็น *March* แบบ *Minor*⁷ อันนี้อึดอึดมาก แต่ก็แปลก ผมชอบมาก มีลูกเล่น ถ้าวิเคราะห์ 3 อันนี้ต่างกันมากในเรื่อง *Technique* ต่างกันมาก”

⁵ กลุ่มของโน้ต 2-3 เสียงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน

⁶ (หนักแผ่นดิน สุดแผ่นดินและเมืองน่ากังวล)

⁷ ลักษณะของบันได้เสียงพื้นฐานทางดนตรีแบบหนึ่ง อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า Major

จะเห็นได้ว่า การประพันธ์คำร้องและทำนองมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คุณค่าภายในของ บทเพลงปลุกใจจึงมิได้ขึ้นอยู่กับเพียงคำร้องหรือทำนองเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น หากอยู่ที่การประสานกันระหว่างคำร้องและท่วงทำนองที่เหมาะสม เพื่อที่จะกระตุ้นความรู้สึกของผู้ฟังให้บังเกิดผลสูงสุดตามเป้าหมายของผู้ประพันธ์ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับรสนิยมของผู้ฟังที่ได้รับอิทธิพลจากดนตรีตะวันตกในลักษณะต่างๆ เช่น เพลงแจ๊ส บลูส์ ฯลฯ นอกจากนี้ เนื้อหาของบทเพลงที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นในยุคสมัยนี้มาจากหลายแหล่งที่มาและให้ความหมายที่แตกต่างกันมาก แสดงให้เห็นว่าคนไทยในช่วงสมัยนี้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง สังคม ฯลฯ ที่หลากหลายมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน กลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ฯลฯ ต่างดำเนินกิจการเพราะต้องการเห็นบ้านเมืองพัฒนาเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง การแสดงออกทางบทเพลงในแนวทางของตนถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความรักชาติรูปแบบหนึ่งในวิถีทางที่แตกต่างกัน

5.4 ยุคที่ 4 ยุคร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ: “ชาติ” จะดำรงอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย

ในยุคสมัยนี้ระบบเศรษฐกิจเป็นกลไกขับเคลื่อนระบอบการเมืองการปกครองและสังคมวัฒนธรรม เนื่องจากทั่วโลกให้ความสำคัญกับการแข่งขันและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านการทหารเช่นในอดีต ประเทศไทยได้เข้าร่วมในการแข่งขันทางเศรษฐกิจครั้งนี้ด้วยเช่นกัน แต่ด้วยลักษณะสินค้าการเกษตรที่มีราคาต่ำทำให้หลายครั้งที่ไทยต้องเสียเปรียบทางการค้า อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าตลาดการค้าโลกจะผันผวนไปเพียงไร แต่ประเทศไทยจะยังดำรงอยู่ได้ก็เนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน ทำให้คนไทยยังมีที่อยู่ทีนอย่างสุขสบายหากรู้จักดำเนินเศรษฐกิจแบบพอเพียงโดยไม่เข้าร่วมแข่งขันทางการค้าในตลาดโลกเกินความจำเป็น บทเพลงปลุกใจที่นำมาวิเคราะห์ในช่วงยุคสมัยนี้จึงได้กล่าวถึงการรับมือและแก้ไขกับปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น

5.4.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์

บทเพลงปลุกใจในช่วงสมัยนี้ มีเนื้อร้องที่แสดงความหมายถึงความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความสามัคคี ความเสียสละ ฯลฯ อย่างตรงไปตรงมา และบทเพลงที่มีลักษณะการเล่าเรื่องราวบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิตอันยากลำบาก เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ฟังขบคิดถึงสาเหตุที่มาของปัญหา และแสวงหาหนทางความร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น บทเพลงที่นำมาวิเคราะห์ในยุคสมัยนี้มีความหลากหลาย ผู้วิจัยจึงคัดเลือกเบื้องต้นและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง พร้อมทั้งแนะนำเพิ่มเติมบทเพลงที่เห็นว่าเนื้อหาสอดคล้องกับบริบททางสังคมและให้ความหมายถึงความรักชาติอีกด้วย

เนื้อเรื่องของบทเพลงในยุคสมัยนี้ ส่วนหนึ่งมีการใช้ถ้อยคำที่สื่ออย่างตรงไปตรงมาและให้ความหมายที่ไม่ได้แตกต่างจากบทเพลงในยุคสมัยก่อนมากนัก บางบทเพลงสะท้อนภาพตัวอย่างของสังคมตามสภาพความเป็นจริงเพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความตระหนักถึงปัญหา เหตุและผลของสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น ในเพลงลูงจีเม่า เพลงถนนชีวิต เพลงวณิพก เพลงมหา'ลัย และเพลงเมคอินไทยแลนด์ เนื้อเรื่องของบทเพลงดังกล่าวมักมีความยาวมากกว่าเนื้อเรื่องของบทเพลงปลุกใจในยุคสมัยก่อน เพราะได้เชื่อมร้อยต่อกันคล้ายการเล่าเรื่อง มีการโต้ตอบ และร้องรับในบทเพลงเมคอินไทยแลนด์ (ภาคผนวก: 556) ที่ว่า

“เมืองที่คนตกท่อ (เนื้อเพลงหลัก)   ไม่เอาอย่าไปว่าขาน่า (ร้องโต้ตอบ)”

โดยเนื้อเรื่องดังกล่าวไม่ได้แสดงให้เห็นว่า ผู้ฟังจะสามารถแสดงความรักชาติบ้านเมืองในทางปฏิบัติได้อย่างไร เพราะเนื้อเพลงมีเพียงการนำเสนอสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่ให้ผู้ฟังได้ครุ่นคิดถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม และนำไปวิเคราะห์ด้วยตนเองว่า ควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรเมื่ออยู่ในสภาพสังคมแบบเดียวกัน บทเพลงในยุคสมัยนี้จึงไม่มีลักษณะที่เป็นคำสั่งให้ปฏิบัติตาม เพียงแต่นำเสนอเหตุการณ์เพื่อจุดประเด็นให้ผู้ฟังครุ่นคิดคำนึงถึงมากกว่า

วิธีการเลือกสรรคำของบทเพลงในช่วงยุคสมัยนี้บางบทเพลงที่มาจากผู้ประพันธ์ในยุคสมัยก่อนยังมีการเปรียบเทียบในแบบเดิม เช่น ในเพลงไทยเทิดไทย (ภาคผนวก: 554) ที่เปรียบเทียบ “เลือด” กับชีวิตของคน ถ้าอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกันแล้วย่อมมีเลือดสีเดียวกัน เสมือนเป็นพี่น้องกัน ดังคำร้องที่ว่า

“น้องที่ เลือดไทยก็มีทุกคน   หรือยอมอัปจน เมื่อมารผจญเมืองใจ”

เช่นเดียวกับในบทเพลงมาร์ชไทยวิวัฒน์ (ภาคผนวก: 555) ที่ใช้คำว่า “เลือด” แสดงถึงความเป็นกลุ่มเดียวกัน ดังคำร้องที่ว่า

“เราเกิดมาเป็นไทย   สมศักดิ์ชาติไทยเพราะใจเสรี
เลือดเนื้อไทยพลี   เพื่อให้มีเสรีขึ้นมา”

การประพันธ์ที่ซ้ำคำเริ่มต้นประโยคเพื่อเป็นการตอกย้ำให้ผู้ฟังถึงการสูญเสีย เกิดความเสียดายและต้องพยายามปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น เช่นในบทเพลงแผ่นดิน (ภาคผนวก: 556) ที่ขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า “ไม่มี” เกือบตลอดทั้งเพลง คำว่า “แผ่นดิน” และ “ผืนดิน” ในที่นี้มีได้หมายถึงพื้นที่ของผืนแผ่นดินไทยเท่านั้น แต่หมายถึงพื้นที่ที่คนไทยอยู่อาศัยร่วมกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน ฉะนั้น การจะทำให้ผืนดินแห่งนี้ดำรงมั่นคงอยู่ได้ก็ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาด้วยมือของคนไทยทุกคน ดังเนื้อเพลงบางท่อนที่ว่า

“ไม่มีเงิน ไม่มีทองยังไม่มองเศร้า มีแผ่นดินปลูกข้าวเราอยู่ได้

<i>ไม่มีเงินไม่มีทองคอยหาใหม่</i>	<i>บนแผ่นดินสุดท้ายของไทยทุกคน</i>
<i>แผ่นดินคือครีอน (ผู้คนหมองใหม่)</i>	<i>ผู้คนใจร้าย (แผ่นดินคือครีอน)</i>
<i>แผ่นดินเหือดหาย (ผู้คนหมดสิ้น)</i>	<i>หมดสิ้นแผ่นดิน (หมดสิ้นเผ่าพันธุ์)</i>
<i>ไม่มีดินผืนใดมีความหมาย</i>	<i>เท่ากับผืนดินไทยของคนไทย”</i>

นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำซ้ำแต่ให้ความหมายหลายประการ เช่นในบทเพลงคนสร้างชาติ (ภาคผนวก: 558) ที่ใช้คำว่า “ชาติ” หลายครั้งในความหมายที่ว่ารัฐชาติไทยจำเป็นต้องมีคุณลักษณะใดที่เหมาะสมจะปกครองตนเองในระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ คือนุคคลที่มีศีลธรรม จรรยา เสียสละและหวังดีต่อประเทศชาติ ดังคำร้องที่ว่า

<i>“ชาติต้องการคนที่ซื่อสัตย์</i>	<i>ชาติต้องการคนเสียสละ</i>
<i>หากประชาชนโง่เขลาที่สิ้นชาติ(ไทย)</i>	<i>เกิดกันหนเดียว บนแผ่นดินเดียวร่วมผืน”</i>

บางบทเพลงการใช้ภาพจน์แบบบุคลาธิษฐานในบางบทเพลง เช่นในเพลงรักเธอประเทศไทย (ภาคผนวก: 558) ที่ใช้คำว่า “เธอ” แทนประเทศไทยตลอดทั้งเพลง ซึ่งหากผู้ฟังฟังไม่จบเพลงแล้ว บทเพลงนี้จะเป็นบทเพลงรักทั่วไปมากกว่าการรักประเทศไทย เช่นเดียวกับในเพลงรักเมืองไทย (ภาคผนวก: 532) ที่ให้เมืองไทยเป็นเสมือนบุคคลที่มีชีวิตจิตใจ มีเลือดเนื้อ มีทรัพยากร ผู้ฟังรู้สึกว่สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความรักในเมืองไทย ที่ต้องช่วยกันปกป้องรักษา ไม่ยอมให้ใครมายึดครองได้

วิธีการประพันธ์แบบใหม่ที่เริ่มพบในยุคสมัยนี้คือ การใช้คำภาษาต่างประเทศผสมกับคำไทยเช่นในบทเพลงเมดอินไทยแลนด์ (ภาคผนวก: 556) หรือในเพลงเวลคัมทูไทยแลนด์

(ภาคผนวก: 556) ซึ่งเป็นผลงานการประพันธ์ของนักประพันธ์รุ่นใหม่ในภาคเอกชน แสดงให้เห็นว่าประชาชนทั่วไปในยุคสมัยนี้มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกมากขึ้น มีความรู้เกี่ยวกับดนตรี สิทธิของตนเอง และการใช้ภาษาต่างประเทศนี้ ผู้ประพันธ์ต้องคำนึงถึงความรู้ของผู้ฟังในเรื่องความเข้าใจภาษาและบริบททางสังคมในขณะนั้นเพิ่มมากขึ้นว่า เป็นช่วงที่มีการต่อต้านสินค้าจากต่างประเทศ บทเพลงนี้มีลักษณะในการรณรงค์มากกว่าการปลุกใจ บังคับจิตใจให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น บทเพลงในอดีต เพราะไม่ได้มีเนื้อหาเพื่อบอกให้ผู้ฟังทำสิ่งใด มีเพียงการนำเสนอสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมเพื่อให้ผู้ฟังได้ขบคิด และเกิดการตระหนักรู้ด้วยตนเองว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้นส่งผลอย่างไรกับตนเองและสังคม ผู้ฟังมีหน้าที่ต้องแก้ไขอย่างไร ดังเช่นในทั้งสองบทเพลงนี้ ใช้วิธีการประพันธ์คำร้องที่หลากหลายเพราะต้องการสื่อสารทุกคนทุกระดับ โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่มีส่วนขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมากให้หันกลับมาองสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยว่าเราเป็นประเทศเกษตรกรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยทรัพยากรที่มีในผืนแผ่นดิน ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นผู้นำในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระดับโลก เพียงแต่ต้องสร้างความสมดุลให้กับการแข่งขันภายใต้ความรู้จักการพอเพียงและพึ่งพิงกันในประเทศให้ได้มากที่สุด ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของสังคมไทย

5.4.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์

ลักษณะท่วงทำนองของบทเพลงในยุคสมัยนี้มีการผสมผสานระหว่างท่วงทำนองแบบดั้งเดิมของเพลงปลุกใจคือเป็นจังหวะการเดินแถวประเภทเพลงมาร์ชที่สร้างความสนุกสนานเร้าใจ และท่วงทำนองทันสมัยแบบเพลงสตริงของต่างประเทศ

สำหรับลักษณะทางดุริยางคศิลป์ที่คล้ายกับในยุคสมัยก่อนนั้น ปรากฏอยู่ในบทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่มีรูปแบบการร้องที่เปลี่ยนไปคือเป็นการร้องโดยนักร้องเพียงคนเดียวซึ่งแตกต่างจากเพลงปลุกใจของสุนทราภรณ์ในยุคอื่นที่มีนักร้องประสานหมู่พร้อมกัน อีกทั้งยังมีบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ซึ่งใช้จังหวะที่สนุกสนาน มีสีสันของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะที่แปลกใหม่ มีท่วงทำนองคล้ายเพลงเดินร่ำมากกว่าเพลงเดินแถว เช่น ในบทเพลงไทยเทิดไทย การเปลี่ยนแปลงลักษณะของท่วงทำนองในบทเพลงสุนทราภรณ์นี้ แสดงให้เห็นว่า การที่เนื้อหาของบทเพลงจะสื่อความหมายถึงความสามัคคี หรือเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อประเทศชาตินั้น ไม่จำเป็นต้องมีจังหวะกระชั้น ปลุกใจให้ฮึกเหิมเพียงอย่างเดียว ท่วงทำนองที่สนุกสนานก็สามารถส่งผลให้เกิดการกระทบจิตใจ ให้ผู้ฟัง เกิดความรู้สึกถึงความรักชาติได้เช่นกัน

การโต้ตอบกันในบทเพลงยุคสมัยนี้มีหลายรูปแบบ บางบทเพลงได้นำท่วงทำนองคำร้องของเพลงพื้นบ้านมาผสมในบทเพลง เช่นเพลงเวลคัมทูไทยแลนด์ (ภาคผนวก: 557) ที่ร้องว่า

“ใครมีมะกรูด (มาแลกมะนาว)	ใครมีลูกสาว (มาแลกลูกสาว)
ใครมีลูกชาย (มาแลกลูกชาย)	ลูกชายเป็นเอดส์ ไม่เอาตาละลา(สมน้ำหน้าเฮ้อ)
ใครมีเงินทอง (มาแลกเก้าอี้)	ทำดีทำดี (ระวังโดนค่า)
ทำชั่วทั้งปี (ไม่มีใครว่า)	ทำเทปออกมา (มีปัญหาทุกที) ตาละวา

หุย..(ฮา) โห..(ฮิ้ว)”

บทเพลงปลุกใจที่มาจากเพลงเพื่อชีวิตของคาราบาวนี้ มีลักษณะวงดนตรีแตกต่างจากบทเพลงในยุคสมัยก่อน คือวงสุนทราภรณ์ที่ใช้วงดนตรีที่เรียกว่า Big band⁸ แต่คาราบาวใช้วงสตริง⁹ ผสมผสานกับเครื่องดนตรีไทย เช่นขลุ่ยในเพลงเมดอินไทยแลนด์ (ภาคผนวก: 556) และยังนำทำนองเพลงไทยเดิมประกอบในบางบทเพลงแต่เล่นด้วยเครื่องดนตรีตะวันตก เมื่อครั้งที่แต่งเพลงนี้ บี.เคล.โรซารีโอ ผู้จัดการวงในขณะนั้น ได้ฟังเพลงฟิวชัน แจ๊ซซ์ ของศิลปินผิวดำท่านหนึ่ง มีการขึ้นอินโทรเพลงด้วยเสียงฟลูต หรือ ขลุ่ยฝรั่ง ทางวงจึงลงความเห็นว่าการใช้ขลุ่ยไทยกับขลุ่ยฝรั่ง น่าจะสอดคล้องกับเนื้อหาของเพลงได้ เพลงนี้จึงเสร็จสมบูรณ์เป็นลำดับสุดท้ายและออกเผยแพร่ปลายปี พ.ศ. 2527 (www.carabao.net)

อีกบทเพลงหนึ่งที่ดนตรีมีลักษณะแตกต่างจากเพลงปลุกใจในยุคสมัยก่อนคือ เพลงรักเธอประเทศไทย (ภาคผนวก: 558) ของ ชัชชัย สุขาวดี หรือหรั่ง ร็อกเคสตรา ด้วยการบรรเลงในแบบร็อก¹⁰ แตกต่างจากบทเพลงปลุกใจหรือเพลงเพื่อชีวิตอื่น ทำให้บทเพลงนี้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น อีกทั้งในเพลงนี้มีการใช้คำว่า “เธอ” เป็นการเปรียบเทียบ หมายถึง บุคคลที่เราทุกคนมีความรักให้ แต่มาหักมุมในตอนจบว่า “เธอ” นั้นคือ ประเทศไทย ส่วนจังหวะที่ใช้คือ มีท่วงทำนอง กระชั้น จังหวะการร้องและเสียงดนตรีขัดกับจังหวะหลักแบบร็อก ที่ไม่ได้เป็นจังหวะเน้นคือ การ

⁸ วงดนตรีแจ๊สที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 12 ชิ้นหรือมากกว่านั้น ประกอบด้วยกลุ่มเครื่อง Rhythm (เช่นเปียโน เบส กลอง หรือกีตาร์) กลุ่มเครื่องเป่าลมไม้ (Woodwind) กลุ่มเครื่องลมทองเหลือง (Brass) และนักร้อง

⁹ วงดนตรีขนาดเล็กเริ่มต้นจาก 4-5 คน ไม่มีการระบุประเภทเครื่องดนตรีที่ชัดเจน เช่นกีตาร์ กีตาร์เบส ดิย์บอร์ด กลองชุด

¹⁰ ลักษณะของดนตรีประเภทหนึ่งได้รับความนิยมในอเมริกา อังกฤษ และประเทศตะวันตก ประกอบด้วยจังหวะที่หนักแน่น

ใช้คำว่า “จะ” นำต้นประโยคเพลงหลายครั้ง¹¹ เพราะเป็นเรื่องของท่านองเข้าจังหวะร็อก ซึ่งต้องมีจังหวะนำ (Syncopation) นั่นจึงไม่ใช่ท่านองแบบเดินแถว (March) หรือแบบป๊อป¹¹ (Pop) ในการนำเสนอ อีกทั้งการประพันธ์ไม่ละทิ้งเรื่องการสัมผัสที่มีส่วนทำให้ท่านองเข้มแข็งขึ้น หนึ่ง ร็อกเคสตรา ผู้ประพันธ์ท่านองและผู้ขับร้อง (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2554) กล่าวว่า

“แต่เดิมใช้เป็นจังหวะ March สำหรับเดินหรือวิ่งเป็นจังหวะ แต่พยายามให้ออกเป็น Modern ให้คนรับได้ คือใส่เป็น Pop-Rock น้อย จริงๆคือเป็น Moderato Rock (Medium Rock) ให้ความสำคัญผ่าเผยของเพลงเป็น Major ถ้าเป็น Minor ก็จะออกเป็นเพื่อชีวิต”

อีกบทเพลงที่มีเนื้อหาความรักชาติที่แตกต่างคือ เพลงรักเมืองไทย (ภาคผนวก: 532) ของบริษัทสยามกลการ เน้นการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการจำ โดยเฉพาะในตอนจบ เสมือนเป็นการสรุปความคิดของบทเพลงที่ว่า “เป็นสุขทุกคน เรารักเมืองไทย” กล่าวถึง ความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมในประเทศที่เราควรหวงแหนไว้ ใช้ท่วงทำนองแบบเพลงป๊อป คือใช้คอร์ดที่ฟังง่าย และดำเนินทำนองในรูปแบบที่ชัดเจน

จะเห็นได้ว่า คำร้องและทำนองดนตรีของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้มีความแตกต่างจากยุคสมัยก่อนหลายประการ ทั้งเนื้อร้องที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่า เล่นโดยวงดนตรีหลายประเภท อีกทั้งยังเพิ่มเติมสีสันของเสียงเครื่องดนตรีที่ผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทยและสากล และการร้องที่มีเอกลักษณ์ของนักร้องเช่น แอ๊ด คาราบาว และ หนึ่ง ร็อกเคสตรา ที่ทำให้บทเพลงมีความโดดเด่นขึ้นกว่าบทเพลงอื่นในช่วงยุคสมัยเดียวกัน ส่งผลต่อการรับรู้และจดจำของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

5.5 ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรรักประเทศไทย: “ชาติไทย” คือ “คนไทย” ทั้งหมด

องค์ประกอบของประเทศชาติคือ ผู้คนซึ่งมีทั้งร่างกายและจิตใจ ผู้คนอาศัยอยู่รวมกันผืนแผ่นดินเดียวกันนั้น ไม่ได้หมายความว่าจิตใจที่ผูกพัน พร้อมทั้งจะเป็นที่พึ่งพิง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หากแต่เมื่อคนเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องโยงใยความสัมพันธ์ต่อกันแล้ว จะก่อให้เกิดเป็นพลังที่จะขับเคลื่อนให้สังคมเดินหน้าไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง ในยุคสมัยนี้เกิดวิกฤตการณ์ต่างๆมากมาย ทั้งวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง มหัดภัยคลื่นยักษ์สึนามิ ความขัดแย้งใน 3

¹¹ ลักษณะของดนตรีที่มีองค์ประกอบพื้นฐานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ฟัง จึงสามารถเปลี่ยนรูปแบบได้ตลอดเวลา

จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือความแตกแยกทางสังคมจากปัญหาการเมือง ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็น วิกฤตที่เกิดขึ้นภายในประเทศและส่งผลถึงคนไทยทุกคน แม้ว่าคนบางส่วนจะไม่ได้รับผลกระทบ โดยตรงคือไม่ได้อยู่ในสถานที่เกิดวิกฤต แต่ก็ย่อมได้รับความเดือนร้อนเพราะสังคมไทยในปัจจุบัน เชื่อมโยงกันด้วยระบบเศรษฐกิจและสังคมทั้งสิ้น เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศได้รับผลกระทบ จะต้องยุติบทบาทลงก็ย่อมส่งผลถึงส่วนอื่นของประเทศด้วย เช่นมหาอุทกภัยน้ำท่วมภาคกลาง พ.ศ. 2554 ส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ของประเทศต้องปิดกิจการลง ทำให้แรงงานจากภูมิภาค อื่นจำนวนมากไม่มีงานทำ กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานและครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ การแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือ การพึ่งพิงตนเองในประเทศด้วยสองมือและแรงใจของคนไทย ด้วยกันที่จะช่วยเหลือกันในยามที่เพื่อนร่วมชาติส่วนหนึ่งเดือดร้อน บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้หลายบทเพลงได้รับแรงบันดาลใจจากวิกฤตการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นคุณค่าภายนอกดังที่ได้ กล่าวไปในบทที่ 4 และได้แสดงออกเป็นผลงานการสร้างสรรค์ที่ทรงคุณค่าภายในทางวรรณศิลป์ และดุริยางคศิลป์ให้กระทบจิตใจของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

5.5.1 คุณค่าทางวรรณศิลป์

คำร้องในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่ปรากฏในบทเพลงยุคสมัยนี้ โดยมากเป็นบทหรือกรองที่มีโครงสร้างทางภาษาที่ชัดเจน มีเสียงวรรณยุกต์ที่สอดคล้อง ประสานกันอย่างลงตัวตามวิถีทางวรรณศิลป์ เนื้อหาของบทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้แบ่งออกได้ เป็น 2 ประเภท คือบทเพลงที่ประพันธ์เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสพิเศษของการครองราชย์หรือเฉลิม พระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และบทเพลงที่ให้กำลังใจเพื่อให้ คนไทยผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ไปด้วยความรัก สามัคคี เสียสละ ฯลฯ

กลวิธีการประพันธ์บทเพลงในยุคสมัยนี้ทั้งหมดมีการเปรียบเทียบเกือบทั้งสิ้น ผู้ฟัง จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานความรู้ทั่วไปจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เพราะไม่มีการกล่าวถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งการเปรียบเทียบในบทเพลงหนึ่งอาจส่งผลถึงอีกบทเพลง หนึ่งด้วย เช่นการใช้คำว่า “พ่อ” แทนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในหลายบท เพลง ซึ่งโดยมากเป็นบทเพลงที่ประพันธ์โดยภาคเอกชน เช่นในบทเพลง **ต้นไม้ของพ่อ** (ภาคผนวก: 560) เพลงของขวัญจากก้อนดิน (ภาคผนวก: 561) เพลงลูกของพ่อ(ภาคผนวก: 563) เพลงพ่อแห่ง แผ่นดิน (ภาคผนวก: 565) บทเพลงเดินตามรอยเท้าพ่อ (ภาคผนวก: 567) และบทเพลงคำพ่อสอน (ภาคผนวก: 567) การเปรียบพระองค์เป็นดังพ่อนั้น แสดงให้เห็นความใกล้ชิดของประชาชนกับ พระมหากษัตริย์มากยิ่งขึ้นกว่าในยุคสมัยการปกครองใดๆ ของไทย อีกทั้งทุกบทเพลงยังมีเนื้อร้องที่

แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชน แต่ในทางตรงกันข้าม บางบทเพลงใช้คำว่า “พระราชา” เช่นในบทเพลงขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป (ภาคผนวก: 568) และบทเพลงตามรอยพระราชา (ภาคผนวก: 569) หรือคำว่า “เทวดา” เช่นในบทเพลงรูปที่มีทุกบ้าน (ภาคผนวก: 564) แทนพระองค์ คำเหล่านี้มักจะใช้ในเรื่องเล่า นิทานของเด็ก ซึ่งจำเป็นต้องใช้คำในระดับง่ายเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงตัวและชัดเจน ฉะนั้น การเลือกใช้คำประเภทนี้ในบทเพลงจึงเป็นความตั้งใจของผู้ประพันธ์ที่จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาของบทเพลงได้ง่าย และสามารถถ่ายทอดความรักของตนเองไปยังพระมหากษัตริย์ได้ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นคิงเทวราชา ที่ประชาชนมีสิทธิ์ในการเกิดขุนแทนัน

ในทางตรงกันข้าม บางบทเพลงมีการใช้คำที่มีความหมายเฉพาะ ลึกซึ้งเกินภาษาธรรมดาทั่วไป แต่ก็เพื่อเป็นการแสดงถึงความเป็นเทวราชาที่เป็นที่เคารพของประชาชน เช่นในเพลงมหาราชาพระจอมสยาม (ภาคผนวก: 564) หรือบทเพลงภูมิแผ่นดิน นวมินทร์มหาราชา (ภาคผนวก: 560) ที่นอกจากจะเปรียบพระองค์เป็นดั่งแสงอาทิตย์ที่ส่องสว่างเจกเช่นแสงแห่งธรรมะแล้ว ยังทรงเป็น “พ่อ” ที่ดูแลทุกข์สุขของราษฎรทั่วทั้งแผ่นดิน ดังคำร้องที่ว่า

“อ่าองค์สุริย์ศรีมีธรรมส่อง ปกครองอย่างทรงพระเมตตา
 คุอบิดาเหล่าประชา ทุกข์ร้อนใดใดครายมา โอ้ฟ้าเป็นคิงฝนดับไฟ”

ภาพพจน์แบบการอุปมายังคงปรากฏให้เห็นในหลายบทเพลง เช่นในบทเพลงรูปที่มีทุกบ้าน ในคำร้องที่ว่า “แม่ตอบว่าให้กราบรูปนั้นทุกวัน ท่านเป็นเทวดาที่มีลมหายใจ” และในบทเพลงของขวัญจากก้อนดิน (ภาคผนวก:) ที่ว่า

“เราก้เหมือนก้อนดินก้อนหนึ่ง เปราะบาง ไร้ค่าไร้ความหมาย
 อ่อนแอเหมือนโคลน ไหลไปตามทางเรื่อยไป เมื่อน้ำแห้งไปก็แตกกระแหง
 มีพลัง เพียงแต่แรงเดียวที่ยึดเรา เหนียวรั้งเราไว้ให้กล้าแข็ง
 รวมผู้คนมากมาย ให้ทรงพลังแข็งแรง รวมเม็ดดินทุกเม็ดให้เป็นหนึ่งเดียว”

ความเปรียบเทียบอุปลักษณ์ที่ปรากฏในบทเพลงยุคสมัยนี้ยังก่อให้เกิดจินตภาพไปพร้อมกัน เช่นในเพลงคนไทยไม่เคยทิ้งกัน (ภาคผนวก: 561) คำว่า “ธารน้ำใจ” นั้น เปรียบได้กับกระแสแห่งสายน้ำที่ไหลท่วมไป แต่สิ่งที่ไหลไปนั้นมิใช่แค่เป็นน้ำใจของคนไทยทุกคนที่หลังไหลไปยังถิ่น

ที่เดือดร้อนที่เต็มไปด้วยน้ำตา คำว่า “น้ำ” ทั้ง 3 คำในประโยคเพลงนี้เป็นการใช้วรรณศิลป์ที่สวยงามแต่ให้ความหมายที่หลากหลาย ครอบคลุม ดังคำร้องที่ว่า

“ให้เป็นธารน้ำใจ ด้านคลื่นที่มันไหลมา ให้น้ำใจจับน้ำตา คั้นมาซึ่งวันสดใส”

การใช้คำว่า “น้ำ” ในอีกรูปแบบหนึ่งในบทเพลง **ขวานไทยใจหนึ่งเดียว** (ภาคผนวก: 562) ที่ใช้คำว่า น้ำ แทนความสามัคคีที่จะคอยแก้ไข ดับไฟแห่งจิตใจที่เราร้อนรุนแรงลง ดังคำร้องที่ว่า

“แผ่นดินยามมีคนคอยดูแล   ระล่ำย่าแม่บ้านเมืองลูกเป็นไฟ
ถึงเวลาต้องร่วมแรงร่วมใจ   ตักน้ำไปดับไฟด้วยหัวใจสามัคคี”

นอกจากนี้ในหลายบทเพลงยังมีการใช้คำว่า “บ้าน” หลายครั้ง ซึ่งในที่นี้คือแผ่นดินไทย ที่มีผืนดิน ผู้ปกครองอันเป็นที่รัก และผู้คนที่เชื่อมร้อยจิตใจอยู่อาศัยภายใต้หลังคาบ้านหลังใหญ่นี้ เช่นในบทเพลง **ขวานไทยใจหนึ่งเดียว** (ภาคผนวก: 562) ที่ว่า “ขวานนี้มีมาก่อนเราเกิด คือสิ่งประเสริฐที่มีบ้านเป็นของตน” หรือในบทเพลง **ลูกของพ่อ** (ภาคผนวก: 563) ที่ว่า “จุดรวมความเป็นไทย ก็คือมีพ่อที่ดีแสนดี ท่วมเทพลังกายเพื่อให้บ้านเราเย็นใจจนวันนี้”

บางบทเพลงมีลักษณะการประพันธ์แบบการเล่าเรื่อง เสมือนว่ามีบุคคลที่ 1 และ 2 อยู่ในบทเพลง และผู้ฟังเป็นบุคคลที่ 3 เช่นในบทเพลงของ **รูปที่มีทุกบ้าน** (ภาคผนวก: 564) โดยเป็นการสอนของแม่ต่อลูกเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ และผู้ฟังเป็นบุคคลที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์การสอนนั้น ดังคำร้องที่ว่า

“ตั้งแต่เล็กยังเคยได้ถามแม่ว่า   บนข้างฝาบ้านเรานั้นติดรูปใคร
ที่แม่คอยบูชาประจำก่อนนอนทุกคืน   จะต้องไหว้
แม่ตอบว่าให้กราบรูปนั้นทุกวัน   ท่านเป็นเทวดาที่มีลมหายใจ
ที่เรายังพอมิกินอย่างวันนี้   ท่านดูแลคนไทยมานานเหลือเกิน ให้จำไว้”

หลายบทเพลงที่มีเนื้อหาชี้แนะให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการถึงภาพในความคิดคำนึง เช่นในบทเพลง **ภูมิแผ่นดิน นวมินทร์มหाराชา** (ภาคผนวก: 560) ที่ว่า “บุญของแผ่นดินไทย พ่อหลวงบันดาลให้ที่ในยังลางมีข้าว” ผู้ประพันธ์ต้องการถ่ายทอดความรู้สึกถึงพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทำให้แผ่นดินไทยมีความอุดมสมบูรณ์ สร้างความสุขสบายให้กับประชาชนคนไทยทั้งมวล และเมื่อคนมีความสุขแล้วก็จะมีส่วนในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความน่าอยู่ผาสุกยิ่งขึ้น

อีกลักษณะการประพันธ์หนึ่งที่ปรากฏในยุคสมัยนี้คือ ภาพจน์แบบการอ้างถึง (Illusion) โดยนำเรื่องราวของเรื่องเล่า นิทานคำสอนมาผสมผสานในบทเพลง ผู้ฟังต้องมีความรู้ประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านั้นอย่างเพียงพอจึงจะเข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ได้ ดังเช่นเรื่องราวของ วิศวกรพราหมณ์ในเพลง **ไทยสามัคคี** (ภาคผนวก: 528) ซึ่งคนในยุคสมัยที่ 5 ยุคพร้อมใจรัก ประเทศไทยนี้ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเล่านี้มากนัก แต่ในยุคสมัยนี้ได้้นำเรื่องราวที่ทันสมัยคือเรื่อง มหาชนก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นเรื่องราวประกอบในบทเพลง เรื่อง มหาชนกนี้ได้กล่าวถึงความเพียรที่ทุกคนควรมี ในการเสริมสร้างความเพียรนี้ไม่จำเป็นต้องมุ่งหวังถึงผลประโยชน์ใด หากแต่ควรทำทุกสิ่งทุกอย่างที่มีโอกาสอย่างเต็มที่ ด้วยความพยายามอย่างเต็มที่ กำลัง เรื่องราวดังกล่าวเป็นการสอนให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ถึงสัจธรรมที่ว่า เมื่อมีความพยายามแล้วก็ย่อมประสบความสำเร็จ เพราะหากมัวแต่เฝ้าฝันถึงผลสำเร็จแต่ไม่ได้ลงมือทำก็ย่อมไม่ได้รับผลเหล่านั้น ดังที่ในบทเพลงเราจะครองแผ่นดินโดยธรรม (ภาคผนวก: 568) ดังเนื้อร้องที่ว่า

“ยามทุกข์ยามท้อเมื่อใด พระราชนิพนธ์สอนสั่ง
เมื่อตกลงไปในน้ำ อย่ามัวถามเมื่อไรจะถึงฝั่ง
จงว่ายน้ำไปด้วยพลัง ว่ายน้ำด้วยธรรมของความเพียร”

บทเพลงที่มีลักษณะการตอบถามเช่นเดียวกับบทเพลงในยุคสมัยที่ 4 ยุคร่วมใจผู้ภัย เศรษฐกิจ มีปรากฏในยุคสมัยนี้เช่นกันในบทเพลง **ตามรอยพระราช** (ภาคผนวก: 569) โดยเริ่มประโยคคำถามว่า “ทำไม” ทุกครั้ง และมีผู้ตอบคำถามนั้น และจบด้วยบทสรุปของเรื่องราวทั้งหมดถึงเหตุที่ต้องลำบากอดทน ก็เพื่อความดีที่อยู่ที่ดีของคนไทยทั้งมวล ดังคำร้องที่ว่า

“ทำไมพระราช	ท่านทรงห่วงใยคนที่เขาอยู่ห่างไกล
ทำไมพระราชถึงมีเหงื่อไหล	ท่านทุ่มเทแรงกาย ทำงานมาหลายปี
ทำไมพระราชถือแผนที่เอาไว้	ท่านอยากจะทรงเห็นเมืองไทยได้ทุกที่
เพราะอะไรพระราชถึงต้องทำแบบนี้	ท่านอยากให้เราใช้ชีวิตที่เป็นสุข”

สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) กล่าวถึงการประพันธ์เพลงเพื่อระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้ว่า จะต้องทำให้รวบรัด เข้าใจได้ง่าย เจตนาเพื่อสื่อสารถึงคนหมู่มากจึงต้องผ่านภาษากลางๆ จะนึกถึงว่าพระองค์ทรงทำอะไรให้ประชาชน โดยเฉพาะท่ามกลางความขัดแย้ง ทุกเพลงจะไม่มีคำราชาศัพท์ จะมีเพียงคำว่าทรงพระเจริญซึ่งทุกคนเข้าใจความหมายได้ดี และในฐานะที่เป็นค่ายเพลงเพื่อความบันเทิง เป้าหมายหลักคือกลุ่มวัยรุ่น การสื่อสารกับวัยรุ่นเพียงเสียงที่ไพเราะนั้นไม่เพียงพอ จำเป็นต้องทำมิวสิกวิดีโอร่วมด้วย บทเพลงที่สุทธิพงษ์เห็นว่าสื่อความหมายถึงพระองค์ท่านผ่านคำว่า “พ่อ” เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic) ได้เป็นอย่างดีคือเพลงต้นไม้ของพ่อ (ภาคผนวก: 560) และของขวัญจากก้อนดิน (ภาคผนวก: 561) ของนิติพงษ์ ห่อนาค หรือบทเพลงรักกันไว้เถิด (ภาคผนวก: 554) ที่ถือว่าแม่จะมีอายุยาวนานแต่ยังคงมีกลิ่นอายของการปลุกใจที่มีนัยยะที่ทันสมัยมากคือให้ผู้ฟังได้ตระหนักความสำคัญของสิ่งที่มีในเมืองไทยได้ด้วยตนเอง มิใช่กระทำเพื่อตอบสนองคำสั่งจากใคร และการใช้คำว่า “พ่อ” แทนความหมายถึงองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทำให้ผู้ฟังรู้สึกอบอุ่นใกล้ชิดเช่นเดียวกับในสมัยพ่อขุนรามคำแหงในอดีต สุทธิพงษ์กล่าวว่า

“เราก็เลยต้องสมมติพระมหากษัตริย์ของไทยหรือในหลวงนี้ว่า “พ่อ” เป็นเหมือนพ่อของชาติ พ่อแห่งชาติ พอมีคำว่าพ่อเข้ามา ก็ทำให้ความรู้สึกต่อพระมหากษัตริย์แต่เดิมมีความใกล้ชิด มีความผูกพันมากกว่า เพราะเราเห็นภาพของเรากับพ่อกว่า เรากับพระมหากษัตริย์ พอเขียนว่าเป็นพ่อเลยทำให้สถานะดูแคบลง แต่ผมว่าทุกอย่างเหมือนเดิม ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มันสูงสุดอยู่แล้ว”

บทเพลงที่ประพันธ์เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสพิเศษต่าง ๆ นั้น ยังแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ บทเพลงที่มีเนื้อหาเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระอัจฉริยภาพและพระมหากษัตริย์คุณของพระองค์อันเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทย ได้แก่ เพลงมหาราชพระจอมสยาม (ภาคผนวก: 564) ที่เปรียบเทียบบทเพลงนี้เป็นเสมือนเทพที่เปี่ยมไปด้วยบุญญาบารมี สามารถปิดป่าทุกข์ภัยต่างๆ ได้ ดังเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “เหมือนโพธิสัตว์ บำบัดทุกข์โศกสยาม ถิ่นไทยงาม อยู่เย็นเพราะบารมี ไทยมีทุกข์ภัย ทรงไปทุกที่ ทรงวางแนวทางวิธี พอเพียง พอมี พออยู่ พอกิน” เช่นเดียวกับเพลงพ่อแห่งแผ่นดิน (ภาคผนวก: 565) มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “ไทยทั้งผองภูมิใจ ไทยเป็นไทยจนวันนี้ เพราะองค์ภูมิพลที่ คุ่มครองไทย” หรือเพลงภูมิแผ่นดิน นวมินทร์มหาราช (ภาคผนวก: 560) ดังเนื้อร้องที่ว่า “อ่าองค์สุริยศรีมีธรรมส่อง ปกครองอย่างทรงพระเมตตา คุณบิดาเหล่าประชา ทุกข์

ร้อนใดใดกรายมา ไอ้ฟ้าเป็นคั้งฝนดับไฟ” และนอกจากบทเพลงจะแสดงว่าพสกนิกรไทยได้รับความคุ้มครอง ยังแสดงว่าพระองค์ทรงเป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนไทยที่เราต่างพร้อมใจกันถวายพระพร ดังปรากฏในบทเพลงเราจะครองแผ่นดินโดยธรรม (ภาคผนวก: 568) มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “ครองแล้วทรงครองแผ่นดิน ครองหัวใจไทยทั้งแผ่นดิน ๕ ทรงเป็นศูนย์รวมดวงใจไทยทุกดวง เรามองคนไทยจึงมารวมกัน เปล่งเสียงจากใจถวายพระพร ทรงพระเจริญ ยิ่งยืนนาน” และเพลงในหลวงของแผ่นดิน (ภาคผนวก: 571) มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “ในหลวงของแผ่นดิน ทรงเป็นที่รักและที่พึ่งพิงให้เราแสนนาน ตั้งแต่เล็กจนโตจำได้ทุกอย่าง ได้ร่วมพระบิบาล สุขสราญด้วยความร่มเย็น” รวมทั้งเพลง บทเพลงรักแห่งแผ่นดิน (ภาคผนวก: 572) มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “รักที่ยิ่งใหญ่และยั่งยืน คือรักจากองค์เหนือหัวของไทย รักไพร่ฟ้าทั่วเขตคาม ทุกยามท่านทรงห่วงใย ในจิตใจ เรารับรู้ได้ทุกคน” และมีบทเพลงที่ปรารภนาในองค์เหนือหัวทรงมีพระสำราญ ปราศจากภัยใดๆ ดังเช่นในเพลงลูกของพ่อ (ภาคผนวก: 563) “เมื่อพ่อยิ้ม ลูกทุกคนยิ้มใจ ได้ข่าวพ่อไม่สบาย ลูกไม่อาจหลับตา รู้ว่าพ่อเหนื่อยนัก ลูกส่งรักมา ขอพรให้พ่อเป็นสุขกายใจไม่อ่อนล้า ขอพรให้ทรงแข็งแรงไม่อ่อนล้า เพื่ออยู่คู่ฟ้าไทย” อีกทั้งยังมีบทเพลงที่กล่าวถึงพระกรุณาที่ทรงเสียสละ กล่าวถึงพระราชกรณียกิจ โครงการพัฒนาต่างๆ ที่ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อประชาชนคนไทยทุกคนไม่มากก็น้อย แสดงถึงน้ำพระทัยที่ทรงทำเพื่อคนไทยทุกคน ได้แก่บทเพลงผู้ปิดทองหลังพระ (ภาคผนวก: 570) มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “ประเทศไทยมีวันนี้หนอ ก็ใครเล่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ทรงเสียสละเพียงไหน มีใครได้เห็น ได้ยิน ก็ใครหนอใครดวงใจใฝ่ถวิลเป็นผู้ปิดทองหลังพระ” และบทเพลงที่แสดงความจงรักภักดีตลอดไป ในบทเพลงขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป (ภาคผนวก: 568) “ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป มอบชีวิต ด้วยกายและใจ จะต้องเหนื่อยล้า โรยแรงเท่าไร จะขอจงรักภักดี ทุกชาติไป”

บทเพลงที่กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกประเภทหนึ่งคือบทเพลงที่เชิญชวนให้ประชาชนแสดงถึงความจงรักภักดีด้วยวิธีการต่างๆ โดยมากคือการร่วมรักสามัคคี ทำความดีตามแนวทางที่ทรงวางรากฐานไว้ ได้แก่เพลงต้นไม้ของพ่อ (ภาคผนวก: 560) มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “สืบสานและติดตาม จากรอยที่พ่อตั้งใจ เพื่อเราจะเทไปจากหัวใจ เพื่อเราจะเทไปให้ต้นไม้ ของพ่อยังคงงาม” บทเพลงของขวัญจากก้อนดิน (ภาคผนวก: 561) ดังเนื้อร้องที่ว่า “เราทั้งผอง จะพร้อมกันได้ไหม บวกกันเป็นดินเดียว ให้พ่อได้สุขใจ ไม่ต้องเหนื่อยเกินไป อย่างที่เป็นมา ช่วยกันทำความดี ให้พ่อได้สุขใจ ไม่ต้องเหนื่อยเกินไป อย่างที่แล้วมา” หรือเพลงขวานไทยใจหนึ่งเดียว (ภาคผนวก: 562) มีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “ได้ร่วมบรมโพธิสมภาร พระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชินีฯ ทรงห่วงใย ลูกเอ๋ย หลานเอ๋ย ล้วนคนไทย มาสร้างฝันวันใหม่ ให้ขวานไทย ใจหนึ่งเดียว”

ในบางบทเพลงมีการกล่าวชี้แนะให้ประชาชนไทยทำความดีดังที่องค์เหนือหัวทรงเป็นแบบอย่าง เช่นในเพลงรูปที่มีทุกบ้าน (ภาคผนวก: 564) “จะขอตามรอยของพ่อ ท่องคำว่า เพียงและพอ จาก หัวใจ เป็นลูกที่ดีของพ่อ ด้วยความรัก ด้วยภักดี ด้วยความรัก ด้วยภักดี ตลอดไป” เพลงเดินตาม รอยเท้าพ่อ (ภาคผนวก: 567) “แม่ไม่อาจเทียบหนึ่งในล้าน ลูกขอตั้งปณิธานสานสิ่งทีพ่อสร้างไว้ จะขอเดินตามรอยเท้าพ่อไป เหนื่อยยากเพียงไหน ไม่ทำให้พ่อผิดหวัง” เพลงคำพ่อสอน (ภาคผนวก: 567) “ลูกจะทำทุกคำที่พ่อสอน ก่อนจะนอนให้ชิมชาบจะกราบไหว้ จะทำตามคำของพ่อทำต่อไป สร้างเมืองไทยให้เป็นบ้านน่านนิรันดร์” เป็นต้น

บทเพลงปลุกใจประเภทสุดท้ายคือ บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง แต่ส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนไทยทั่วประเทศ เช่นเพลงขวานไทยใจหนึ่งเดียว (ภาคผนวก: 562) ที่กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันของคนไทยในผืนแผ่นดินเดียวกัน ไม่มีประโยชน์ใดที่ต่างฝ่ายจะแสวงหาแต่ประโยชน์ส่วนตน ดังเนื้อร้องที่ว่า “ขวานนี้ มีมาก่อนเราเกิด คือสิ่ง ประเสริฐ ที่มีบ้านเป็นของตน จะแยกไปทำไม ไร้เหตุผล พี่น้องประชาชน จะอยู่อย่างไร” อีกทั้งบท เพลงที่มีกล่าวถึงน้ำใจของคนไทยที่มีให้กันในยามทุกข์ยาก ว่าทุกข์ของใครก็ตามที่เป็นคนไทย เป็น เสมือนทุกข์ของคนไทยทั้งหมดที่ต้องช่วยเหลือกัน เช่น เพลงคนไทยไม่เคยทิ้งกัน (ภาคผนวก: 562) “ให้เป็นธารน้ำใจ ด้านคลื่นที่มัน ไหลมา ให้น้ำใจซบน้ำตาล คั้นมาซึ่งวันสดใส จะเจ็บจะปวด อิกกี่ครั้ง จะรวมพลังลุกยืนขึ้นใหม่ ให้โลกได้รู้เอาไว้... ว่าเราคนไทยพร้อมจะร่วมเป็นร่วมตาย คน ไทยไม่เคยทิ้งกัน” เพลงสามัคคีประเทศไทย “เรามีตะวันดวงเดียว ไม่มีพระจันทร์ดวงใด สว่าง สดใส เท่าเรามองจากมุมนี้ มุมที่มีใจแห่งรัก แห่งความเมตตาอารี พวกเราน้องพี่ สามัคคีประเทศไทย” เพลงคนไทยรักกัน (ภาคผนวก: 565) “ยามศึกเรารบ ยามสงบเราต้องรวมพลัง รวมเลือดเนื้อ ชาติเชื้อไทยอีกครั้ง ร้องเพลงชาติดังดัง ด้วยความสามัคคี” เพลงพຽ່ງนี้ต้องดีกว่า (ภาคผนวก: 566) “พຽ່ງนี้ต้องดีกว่า ถ้าเรา่วมใจกัน ร้องรอยเรื่องจากเมื่อวาน เลิกแล้วลืมมันไป ให้รัฐรักสามัคคีที่น้อง เราคนไทย ต่างกันไม่เป็นไร หากใจคิดดี” และในบทเพลงถ้าเรารักกันมากพอ (ภาคผนวก: 572) มี เนื้อหาว่า หากคนไทยมีความปรารถนาดีต่อกัน ไม่ว่าจะเกิดปัญหาใดๆจะสามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน ดังเนื้อร้องที่ว่า “ฟ้าจะหมองมัวหม่น แต่คนไม่เคยทิ้งกัน เมฆฝน จะพ่นเลย ผ่าน ถ้าเรารักกันมากพอ”

ความหมายของบทเพลงในยุคสมัยนี้บางความหมายได้ปรากฏในหลายบทเพลงในช่วงเวลา เดียวกัน อาจเป็นเพราะมีหน่วยงาน องค์กร บริษัทเอกชน ฯลฯ ที่มีความสามารถในการประพันธ์มี

อิสระในการสร้างผลงานมากขึ้น และยังคงแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการประพันธ์บทเพลงปลุกใจจะเกิดขึ้นก็เมื่อในสังคมมีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้น

5.5.2 คุณค่าทางดุริยางคศิลป์

การประพันธ์ท่วงทำนองในยุคสมัยนี้ให้ความสำคัญกับความสอดคล้องของเนื้อหา และท่วงทำนองเป็นอย่างมาก เช่นบทเพลงคำพ่อสอน (ภาคผนวก: 567) ที่ผู้ประพันธ์ทำนองคือ ชาตรี คงสุวรรณ เห็นว่า ต้องใช้ทำนองหลักและการประสานเสียงที่ง่าย กลมกลืนกันระหว่างเนื้อร้องและทำนอง ใช้คอร์ดไม่มากนัก และใช้ทำนองร้อง ที่เรียบง่ายเพื่อให้ร้องตามได้ง่าย (ถอดความจากการเสวนาบันทึกงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลงและผลิตเพลง กิจกรรมเพลงเฉลิมพระเกียรติ คำพ่อสอน 84 พรรษา วันที่ 18 มิถุนายน 2554)

ในด้านดุริยางคศิลป์ทั่วไปของบทเพลงปลุกใจในช่วงยุคสมัยนี้ มิได้มีท่วงทำนองแบบ กระชั้นเดินแถวในลักษณะเพลงมาร์ชอีกต่อไป หากแต่มีท่วงทำนองที่หลากหลาย มีเนื้อหาไปในทางปลอบขวัญ ให้กำลังใจ เสริมสร้างความรักและสามัคคีต่อกันเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ อีกทั้งยังมีการบรรเลงด้วยวงดนตรีหลากหลายรูปแบบ ทั้งวงสตริง วงออร์เคสตรา หรือการใช้ดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ อีกลักษณะทางดนตรีที่เปลี่ยนไปคือการร้องเพลงเป็นกลุ่มแต่ไม่ได้ร้องพร้อมกันทั้งเพลง แต่เป็นการแบ่งท่อนหรือประโยคเพลงให้นักร้องแต่ละคน เช่นเพลงลูกของพ่อ (ภาคผนวก: 563) ผู้ประพันธ์จึงต้องคำนึงถึงความสามารถของนักร้องในการถ่ายทอดอีกด้วย

บางบทเพลงมีการประพันธ์คำร้องในลักษณะร้อยแก้วเช่น เพลงเราจะครองแผ่นดินโดยธรรม ท่วงทำนองที่ใช้จึงต้องมีการไล่ระดับเสียงให้เหมาะสมกับวรรณยุกต์ของคำร้อง ทำให้บางท่อนเพลงมีระดับเสียงขึ้นลงไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีลักษณะรูปแบบจังหวะที่เปลี่ยนแปลงตลอดเพลง ทำให้ผู้ฟังร้องตามได้ยาก บทเพลงนี้จึงเหมาะสำหรับการฟังเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นแบบอย่างเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ทุกบทเพลงในยุคสมัยนี้มีการประพันธ์ท่อนแยก ด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ มีท่วงทำนองดนตรีที่แตกต่างจากช่วงอื่นของบทเพลงและยังร้องซ้ำหลายครั้งตลอดทั้งบทเพลง จึงเป็นท่อนเพลงที่สามารถจดจำได้ง่าย ซึ่งส่วนมากในท่อนเพลงนี้จะเป็นบทสรุปหรือใจความสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องการถ่ายทอดและปลูกฝังความคิดทัศนคติเหล่านั้นให้กับผู้ฟัง

คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยในช่วงหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมาทำให้เห็นว่า บทเพลงมีวิวัฒนาการทั้งด้านคำร้องและทำนองขึ้นอย่างชัดเจน สรุปได้ว่า

ในยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสรางชาติ: “ชาติ” คืออุดมคติสูงสุดที่ต้องปกป้องด้วยชีวิต ยังไม่มีการประพันธ์ทำนอง คำร้องทั้งหมดมีการประพันธ์โดยใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ คล้องจอง มีบทเปรียบเทียบกับภาพและประสบการณ์ความรู้ของผู้ฟัง ให้เกิดเข้าใจ ด้วยอรรถรสจากท่วงทำนองของภาษาที่มีจังหวะหนักเบา สร้างความซาบซึ้งกินใจ

ในยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐนิยม: การรวมชนชาติไทยเพื่อไ้มหน้าวให้นิยมในรัฐบาลนั้น คำร้องส่วนมากเป็นคำกลอนทำให้มีจังหวะในตัวเอง ท่วงทำนองจึงมีลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียงกันทั้งบทเพลง ถือว่าเป็นการประสานวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์เป็นอย่างดี ผู้ฟังไม่รู้สึกรัดหู อีกทั้งยังทำความเข้าใจในความหมายตามได้ บทเพลงที่อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลักษณะการร้องที่หลากหลาย ท่อนซ้ำในบางเพลงได้ให้คำร้องที่มีความสามารถร้องเท่านั้น ผู้ฟังเป็นเพียงรับฟังให้เกิดความซาบซึ้ง แต่ในท่อนเร็วหรือเพลงเร็ว จะมีลักษณะเน้นคำ เน้นความ ผู้ฟังสามารถร้องตาม และฝังแน่นในความทรงจำได้ดี สำหรับบทเพลงละครพลตรีหลวงวิจิตรวาทการจะเน้นย้ำบางคำหรือบางข้อความหลายครั้งในบทเพลง แต่ด้วยมีท่วงทำนองความเร็วสม่ำเสมอ ทำให้ต้องร้องเน้นท่อนที่ต้องการอย่างชัดเจน หากฟังหลายครั้ง ผู้ฟังสามารถจดจำและร้องตาม เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปลูกฝังความคิดเหล่านั้นได้อย่างแนบเนียน

ในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย: “ชาติ” ในความเห็นที่แตกต่างมีลักษณะการใช้คำร้องและทำนองที่ให้อารมณ์แตกต่างออกไป เนื่องจากเนื้อหาของบทเพลงไม่ได้มีลักษณะเป็นคำสั่งให้กระทำเช่นเพลงในอดีต แต่เป็นเพลงที่มีข้อความวิงวอนร้องขอ ให้ผู้ฟังคิดและปฏิบัติตามมากขึ้น ผู้ประพันธ์ให้ความสำคัญกับทำนองมากขึ้นว่าสามารถถ่ายทอดความคิดความรู้สึกของบทเพลงได้เหมาะสมที่จะกระตุ้นความรู้สึกของผู้ฟังหรือไม่ ท่วงทำนองของดนตรีเริ่มการประพันธ์ตามสมัยนิยม เช่นการผสมผสานดนตรีหลายรูปแบบ ทั้ง Big band, Orchestra, Jazz band หรือวงดนตรีทั่วไป เป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟังซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้ข้อความเหล่านั้นด้วย

ในยุคที่ 4 ยุคร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ: “ชาติ” จะดำรงอยู่ได้ด้วยความพอเพียงนั้น มีรูปแบบที่แตกต่างจากเดิม มีความสัมพันธ์คำร้องและทำนองมากขึ้น เพราะลักษณะทำนองมีหลากหลายมากขึ้น ทำให้จูงใจ สร้างจินตนาการตามบทเพลงได้ดี บางบทเพลงเน้นสื่อความรู้สึก ไม่ได้สื่อความหมาย จึงมีท่วงทำนองที่สนุกสนาน สามารถเรียกความสนใจของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี บทเพลงส่วนใหญ่เป็นเพลงเร็ว แต่ไม่ได้มีความเข้มแข็งเช่นเพลง March ในอดีต แต่เป็นเพลงสนุกสนานเข้าถึงประชาชนได้ง่าย ประกอบกับคำร้องที่เป็นคำสามัญแต่มีการคล้องจองกัน ผู้ประพันธ์คำนึงถึงรสนิยมการฟังดนตรีของคนไทยเปลี่ยนไป ผู้สร้างสรรค์จึงต้องปรับตัวตามไปด้วย

ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย: “ชาติไทย” คือ”คนไทย” ทั้งหมดที่แต่ละบทเพลงแสดงเนื้อหาของสิ่งเดียวกันใน

หลายแง่มุม ผู้ฟังสามารถเลือกฟังในแบบที่ตนชื่นชอบได้ และทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดเชื่อมโยงกันของแก่นเนื้อหาในบทเพลง มีเนื้อหาการชี้แนะแต่มีชี้แนะหรือสั่งให้ทำ ผู้ฟังจึงเกิดความรู้สึกรู้สึกชื่นชอบและคล้อยตามด้วยตนเอง และเนื่องจากบทเพลงมีหลายแบบ ฉะนั้น ด้วยบทเพลงแต่ละยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลง ผู้ประพันธ์จึงต้องปรับตัวตามไปด้วย และนอกจากคุณค่าของบทเพลงจะมีความสำคัญแล้ว การนำเสนอและถ่ายทอดล้วนมีความสำคัญเช่นกัน ในการที่จะทำให้คุณค่าในบทเพลงเหล่านั้นมีความมั่นคงยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ ในบางบทเพลงหรือบางคุณค่ายังคงสืบสานต่อกันในช่วงเวลาต่างๆ ดังจะได้นำเสนอต่อไป

5.6 คุณค่าของบทเพลงที่ก้าวข้ามกาลเวลาและถิ่นที่

หลายบทเพลง หลายคุณค่าได้ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในหลายกรณี หลายช่วงเวลา ทั้งนี้เพราะเนื้อหาเหล่านั้นเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยทุกยุคทุกสมัย เช่นการอ้างถึง (Allusion) วัสดุการพราหมณ์ ข้าราชการบริวารในราชวงศ์แห่งพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้เข้าเป็น ใส่ศีกุยงให้สมาชิกราชวงศ์ของกษัตริย์ลิจฉวีแตกแยกกัน เป็นเหตุให้กองทัพของพระเจ้าอชาตศัตรูเข้าโจมตีได้โดยง่าย ดังที่ปรากฏในบทเพลงไทยสามัคคี (ภาคผนวก: 528) จากยุคสมัยที่ 1 ยุคศรัทธาสร้างชาติ: “ชาติ” คืออุดมคติสูงสุดที่ต้องปกป้องด้วยชีวิต ผู้ฟังจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเรื่องราวในสามัคคีเภทคำฉันท์มาก่อน จึงจะเข้าใจความหมายในบทเพลง เรื่องราวของวัสดุการพราหมณ์ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในช่วงยุคสมัยต่อมาในบทเพลงสุนทรภรณ์คือ เพลงไทยไม่ทำลายไทย (ภาคผนวก: 542) ประพันธ์ขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 – 2488) ซึ่งอยู่ในยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐนิยม: การรวมชนชาติไทยเพื่อโน้มน้าวให้นิยมในรัฐบาล แต่งเนื้อร้องโดย ครูแก้ว อัจฉริยะกุลในความหมายเดียวกัน อีกทั้งยังให้ผู้ฟังเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นว่าควรระมัดระวังผู้ไม่หวังดีที่คอยจะทำลายบ้านเมือง การแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือ ทุกคนต้องมีความสามัคคีต่อกันเพื่อป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าว บทเพลงที่มีการกล่าวถึงเรื่องราวอื่นมาประกอบนี้ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการอย่างรูปธรรม เป็นสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างผู้ประพันธ์กับผู้อ่านหรือผู้ฟังที่มีความคิด ความรู้ และความทรงจำร่วมกัน บทเพลงไทยไม่ทำลายไทยมีเนื้อหาดังนี้

“ขออย่างเดียวไทยทั้งผองไม่ปองร้าย   คิดทำลายชาติไทยให้เสื่อมศรี
ไทยจะไม่แตกแยกสามัคคี   เช่นกษัตริย์ลิจฉวีวงศ์โบราณ”

การที่ครูแก้วนำเนื้อความเรื่องราวแห่งสามัคคีเภทคำฉันท์มาประพันธ์อีกครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องเล่าที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยเป็นระยะเวลาอันยาวนานและแพร่หลาย ฉะนั้น การนำ

เรื่องเล่าใดมาประกอบในบทเพลงจำเป็นต้องผู้ประพันธ์ต้องคัดเลือกมาเป็นอย่างดี และมั่นใจว่าผู้ฟังในสังคมส่วนใหญ่ในขณะนั้นรับรู้ความหมายเช่นเดียวกัน บทเพลงจึงจะเป็นสื่อที่สามารถส่งสารกันไปสู่อุ้งรับทั่วไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามความตั้งใจของผู้ประพันธ์

การเสริมสร้างความรักชาติด้วยเนื้อหาในบทเพลงที่มีความหมายเดียวกันในหลายยุคหลายสมัยนั้น ยังได้ปรากฏในบทเพลงบ้านเกิดเมืองนอน (ภาคผนวก: 542) ผลงานของวงดนตรีสุนทราภรณ์ในยุคสมัยที่ 2 ยุคคณะราษฎรรับนิยม: การรวมชนชาติไทยเพื่อโน้มน้าวให้นิยมในรัฐบาล ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาประเทศชาติไว้ ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดในโลกก็ย่อมคิดถึงแผ่นดินแม่ที่ประชาชนคนไทยมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีชีวิตความเป็นอยู่ มีความผูกพันเหมือนสายใยที่มองไม่เห็นแต่ได้เชื่อมร้อยความเป็นคนไทยไว้ด้วยกัน เนื้อหาของบทเพลงนี้สอดคล้องกับบทเพลงแผ่นดินของเรา (ภาคผนวก: 551) พระราชนิพนธ์ทำนองโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และเพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว (ภาคผนวก: 545) ผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย ทั้งสามบทเพลงยังแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินไทย แผ่นดินที่เราคนไทยทุกคนควรหวงแหนไว้ให้ลูกหลานสืบไป ภาพพจน์ทางวรรณศิลป์ส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นในบทเพลงยุคสมัยนี้คือ ภาพแห่งความอุดมสมบูรณ์ที่แสดงถึงเมืองไทยในอุดมคติ ชีวชนให้คนไทยร่วมมือกันพัฒนาประเทศเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายแห่งอุดมคติ เช่นในบทเพลงในน้ำมีปลา ในนามีข้าวที่ว่า “ในน้ำมีปลาในนามีข้าว แผ่นดินของเรา นี่แสนอุดมสมบูรณ์” เช่นเดียวกับในบทเพลงแผ่นดินของเราที่ว่า “ทรัพย์จากผืนดิน สินจากนที มีสิทธิ์เสรีสันติครองเมือง” ในประโยคนี้ได้แยกคำว่า ทรัพย์สิน ออกจากกัน โดยมีคำขยายเพื่อให้เห็นความหมายที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นว่าคนไทยสามารถทำมาหากินและมีทุกอย่างครบบริบูรณ์ในผืนดินของเราเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

ถ้อยคำที่แสดงถึงความรักชาติที่ปรากฏในบทเพลงปลุกใจมีด้วยกันหลากหลายรูปแบบ แต่ที่บทเพลงในทุกยุคทุกสมัยมีเหมือนกันก็คือ ความสามัคคี ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์และดำรงรักษาชาติไทยที่มีมาตั้งแต่ยุคสมัยที่ 1 ยุคศรัทธาสร้างชาติ: “ชาติ” คืออุดมคติสูงสุดที่ต้องปกป้องด้วยชีวิต เมื่อเวลาผ่านไปในยุคสมัยที่ 2 ยุคคณะราษฎรรับนิยม: การรวมชนชาติไทยเพื่อโน้มน้าวให้นิยมในรัฐบาล พบว่ามีบทเพลงแสดงความสามัคคี ความเสียสละ ฯลฯ แต่มีรายละเอียดมากขึ้น เช่นกล่าวถึงประโยชน์ วัตถุประสงค์หรือวิธีการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น เช่น ความสามัคคีจะเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนพวกเดียวกัน เป็นเสมือนพี่น้อง ประชาชนไม่ว่าเชื้อชาติใด ภาษาใด ที่อาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทยต้องร่วมมือกันปกป้อง

ประเทศจากข้าศึกศัตรูต่างชาติ เช่น ในเพลงใต้ร่มธงไทย ที่กล่าวว่า “เหมือนน้องพี่ชาติเชื้อเรามีสายเดียวเกี่ยวพัน” หรือความรักกันของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นคนชาติใด จีนหรือลาว เช่นเพลงแหลมทองที่ว่า “แหลมทอง ไทยเข้าครองเป็นแดนไทย รักกันไว้เราพวกไทยในแดนทอง” และเมื่อคนจำพวกเดียวกันมารวมกันแล้วจะเกิดเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่สามารถทำอะไรก็ได้สำเร็จ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับประชาชนในถิ่นต่างๆของประเทศว่าต่างเป็นคนไทย ทั้งชาวอีสาน ชาวจีน เมื่อมาอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกันถือว่าเป็นคนไทยด้วยกัน เช่นในเพลงแหลมทอง “ไทยใหญ่ไทยน้อย แม้อยู่ห่างไกลก็ไทยด้วยกัน” และยังให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้สึกราชภุมิชาติที่มีบุรพกษัตริย์ วีรบุรุษ วีรสตรีที่มีความกล้าหาญ ปกป้อง กอบกู้เอกราชของประเทศร่วมกันมาแต่อดีต เช่นในบทเพลงศึกบางระจัน ที่ว่า “ศึกบางระจัน จำให้มันพี่น้องชาติไทย เกียรติประวัติสร้างไว้แก่คนชาติไทยรุ่นหลัง” ทั้งนี้เพื่อรักษาเอกราช ภายใต้ระบอบการปกครองในขณะนั้นที่ต้องมีรัฐธรรมนูญ เช่นในเพลงวันสำคัญของชาติที่ว่า “จงรักภักดีทิว ชาติ ศาสน์ กษัตริย์รัฐธรรมนูญ”

บทเพลงแสดงถึงการเสียดสีได้ให้ความหมายที่ชัดเจนมากขึ้นกว่าในยุคสมัยก่อนเช่นกัน ความเสียดสีแม้ว่าบางบทเพลงยังมีเนื้อหาถึงการเสียดสีชีวิตอย่างชัดเจนดังเช่นในเพลงชาติฉบับปัจจุบันที่ว่า “สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี” แต่ในยุคสมัยนี้บางบทเพลงได้เปลี่ยนรูปแบบของการเสียดสีคือกล่าวถึงการเสียดสีความสุขสบายอันเป็นหน้าที่ที่พึงกระทำเพื่อปกป้องประเทศชาติ มีถ้อยคำที่จูงใจให้เสียดสีอย่างกล้าหาญด้วยความสมัครใจ เช่นในเพลงรักชาติ ที่ว่า “แต่ความรักชาติ รักแสนพิศวาส รักสุดกำลัง ก่อเกิดมานะ ขอมสละชีวิตรักจนกระทั่ง หมดเลือดเนื้อเรา” และความเสียดสีทั้งหลายนี้มีไว้เพื่อรักษาเอกราชของประเทศเช่นในอดีตเท่านั้น แต่รวมถึงการเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น เช่นในเพลงตื่นเถิดชาวไทย ที่ว่า “ตื่นเถิดชาวไทย อย่าหลับไหลลุ่มหลง ชาติจะเรืองดำรง ก็เพราะเราทั้งหลาย” อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก หลายบทเพลงชักจูงให้ร่วมมือกันสร้างชาติด้วยความขยันขันแข็งตามหน้าที่การงานของตนไม่ว่าจะทำอาชีพใดๆ เช่นเพลงเกียรติกรรมกร “ตั้งแต่เช้าถึงค่ำ เราตราครุฑทำงาน เพื่อประโยชน์แก่บ้านเมืองของเราชาวไทย” และการจะทำให้บ้านเมืองเจริญนั้นจำเป็นต้องมาจากความร่วมมือของคนไทยทั้งหมดไปพร้อมกัน เช่นในเพลงเดิน “เดิน เดิน เดิน ถ้าหวังก้าวหน้าเราต้องพากันเดิน”

สำหรับบทเพลงในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย: “ชาติ” ในความเห็นที่แตกต่างนั้น บางบทเพลงในยุคสมัยนี้ยังคงมีเนื้อหาเดียวกับในยุคสมัยก่อน เช่นในบทเพลงต้นตระกูลไทย

(ภาคผนวก: 544) ที่ยังให้ความสำคัญกับการต่อสู้อย่างกล้าหาญของบรรพบุรุษไทย พร้อมทั้งบรรจุนามบุคคลเหล่านั้นไว้มากมายเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า สิ่งหนึ่งที่สำคัญที่คนไทยทุกคนควรรู้คือการที่คนไทยมีรากฐานที่มาจากที่เดียวกันและชาติไทยดำรงอยู่ได้ด้วยความสำเร็จของบรรพบุรุษไทย เช่นเดียวกับในบทเพลงมนน้อม (ภาคผนวก: 547) ซึ่งเริ่มต้นบทเพลงโดยพระราชินีพันธุในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องความสำเร็จ ซึ่งเนื้อหาแห่งการระลึกถึงบรรพชนนี้พบมากในบทเพลงวิญญาณบรรพชน (ภาคผนวก: 548) หรือในเพลงดาบ (ภาคผนวก: 548) นอกจากนี้ ในยุคสมัยนี้ยังมีบทเพลงที่กล่าวถึงพระพุทธคุณ โดยนำชื่อของพระธาตุต่างๆทั่วประเทศมารวบรวมกันไว้ในบทเพลงพุทธบูชา (ภาคผนวก: 547) ซึ่งเป็นบทเพลงที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนาอันเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติไทย และยังมีบทเพลงที่ให้ความสำคัญกับการรวมเลือดเนื้อเชื้อชาติไทยคือเพลงไทยผูกมิตร (ภาคผนวก:) แสดงว่า แนวความคิดเรื่องการรวมคนจากชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เป็นคนไทยยังคงสืบเนื่องมาจนยุคสมัยนี้

ในบทเพลงต้นตระกูลไทย (ภาคผนวก: 544) นี้ยังมีท่อนเพลงที่ร้องว่า “ลูกขึ้นเกิดที่น้องไทย อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า” คำว่า ลูกขึ้นเกิดนี้มีความหมายเดียวกับคำว่า ต้นเกิดชาวไทย (ภาคผนวก: 544) ในยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ: การรวมชนชาติไทยเพื่อโน้มน้าวให้นิยมในรัฐบาล ที่ต้องการให้ผู้ฟังได้รับการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักว่าจำเป็นต้องริเริ่มกิจการงานเพื่อความเจริญก้าวหน้า ซึ่งทั้งสองบทเพลงที่กล่าวมานี้มาจากผู้ประพันธ์คนเดียวกันคือ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

ในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย: “ชาติ” ในความเห็นที่แตกต่างนี้ บทเพลงที่แสดง ความหมายเดิม เช่นความสามัคคี ในเพลงเพื่อนไทยมีเนื้อร้องที่แสดงว่า คนไทยเป็นเพื่อนพ้องที่น้องที่ต่างมาจากสายเลือดเดียวกัน ได้อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกัน และความสามัคคี ยังปรากฏในเพลงดาบดาบหน้า เพลงขออุทิศ เพลงไทยผูกมิตร เพลงไทยสามัคคี เพลงอธิษฐาน เพลงรักกันไว้เถิด เพลงไทยรวมกำลัง และเพลงแผ่นดินของเรา ดังคำร้องที่ว่า “ผืนแผ่นดินแหลมทองรวมพี่รวมน้องด้วยกัน รักเกียรติรักวงศ์เสริมส่งสัมพันธ์” รวมทั้งบทเพลงที่เตือนให้ระวังการยุยงให้แตกแยกสามัคคี ในเพลงอธิษฐานว่า “อย่ามีการยุแยก อย่าให้แตกร้างวาน ขอให้ช่วยสมานเพื่อไทยทั้งสองมุ่งสามัคคีเหมือนพี่เหมือนน้อง กลมเกลียวเกี่ยวข้อมรักกันทั่วทุกคน”

ในบทเพลงที่กล่าวถึงการเสียดุลกล้าหาญมักกล่าวถึง ความมานะพยายาม และ ความสำคัญของความกล้าหาญ เพราะเป็นหนทางสุดท้ายที่จะต้องปกป้องแผ่นดินไทย ได้แก่ เพลง

เพื่อนไทย เพลงเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย เพลงอนุสติไทย เพลงเราสู้ และเพลงสุดแผ่นดินที่ว่า “เรา
 ถอยไปไม่ได้พี่น้อง ใครคิดมาแย่งครองผองไทยจงสู้ตาย” ความหมายของบทเพลงในยุคสมัยนี้อีก
 ประเภทหนึ่งคือ บทเพลงที่กล่าวถึงความจงรักภักดีต่อบรรพบุรุษของไทยในอดีต มักมีเนื้อหาที่ทำให้
 ให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ มากกว่าการเป็นเพียงสัญลักษณ์ตามหลัก
 เทวราชาเท่านั้น เช่นในเพลงเราสู้ ที่ว่า “บรรพบุรุษของไทยแต่โบราณ ปกบ้านป้องเมืองคุ้มเหย้า”
 รวมทั้งเรื่องราวความเสียสละของวีรชนที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เช่นในเพลงสุดแผ่นดินที่ว่า “ชาติไทย
 ในเก่ากาล ถูกเขารานยำใจ เคยเสียน้ำตาตมามากเพียงไร เสียเนื้อเลือดเท่าชาวไทยจำได้ดี” และกระตุ้น
 ให้คนในปัจจุบันธำรงรักษาสิ่งที่มีให้ยั่งยืนด้วยวิธีการในยุคสมัยของตน เช่นในเพลงรักกันไว้เถิด
 ที่ว่า “สินทรัพย์มีเคลื่อนกล่น บรรพชนให้ไว้ เราลูกหลานไทย จงร่วมใจ รักษาให้มั่น” อย่างไรก็ดี
 ยังมีบทเพลงที่ให้ความสำคัญกับการรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติ แต่มิได้ใช้วิธีการต่อสู้ แต่ด้วยสันติ
 วิธี อันเป็นวิถีแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติในเวลาต่อมา ซึ่งปรากฏในบทเพลงแผ่นดินของเรา
 ว่า “มีสิทธิ์เสรีสันติครองเมือง” นอกจากนี้ บางบทเพลงได้แสดงให้เห็นว่า การทำนุบำรุง พัฒนา
 และปกป้องบ้านเมืองนั้น เป็นหน้าที่ของทุกคนที่สามารถทำได้ทุกเพศ ทุกวัย เช่นเพลงไทยต้องทำ
 เพลงเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย เพลงเราสู้ และเพลงหน้าที่เด็ก ที่ว่า “เด็กเอ๋ยเด็กดี ต้องมีหน้าที่สิบ
 อย่างด้วยกัน..... จะเป็นเด็กที่พาชาติไทยเจริญ”

ลักษณะพิเศษอีกรูปแบบหนึ่งของบทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้ คือถ้อยคำที่กล่าวถึง
 หลักธรรมคุณความดีตามหลักที่เป็นสากล โดยไม่ได้มาจากหลักศาสนาใดโดยเฉพาะ เช่นในบท
 เพลงความฝันอันสูงสุด ที่ว่า “จะแน่วแน่แก้ไขสิ่งผิด จะรักษาเงินชีวิตเป็นผุยผง จะยอมตายหมาย
 ให้เกียรติดำรง จะปิดทองหลังองค์พระปฏิมา” และยังมีบทเพลงที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความ
 เป็นคนไทย ก่อเกิดเป็นความรักชาติ รักคนร่วมชาติ ต้องการรักษา อนุรักษ์และบำรุงบ้านเมืองไทย
 ให้อุดมสมบูรณ์ตลอดไป เช่นในเพลงในน้ำมีปลาในนามีข้าว เพลงรักกันไว้เถิด แผ่นดินของเรา มี
 เนื้อร้องว่า “ทรัพย์จากผืนดิน สินจากนที มีสิทธิ์เสรีสันติครองเมือง” เป็นต้น

สำหรับบทเพลงในยุคที่ 4 ยุคร่วมใจผู้ภัยเศรษฐกิจ: “ชาติ” จะดำรงอยู่ได้ด้วยความพอเพียง
 ความหมายที่ปรากฏในบทเพลงของยุคสมัยนี้มีด้วยกันหลายความหมาย เช่นความรักสามัคคีนั้น มี
 ทั้งที่กล่าวถึงการร่วมมือกันต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเช่นเดียวกับบทเพลงในช่วงสมัยก่อน และบทเพลงที่
 กล่าวถึงการเสียสละที่มีใจจำกัดเพียงเรื่องการเสียสละชีวิต แต่รวมถึงการเสียสละประโยชน์ส่วนตัว
 เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งหมายรวมถึงความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ที่ปฏิบัติตนด้วยความเสียสละ ไม่เอา
 ไรเอาเปรียบประชาชนแม้เมื่อมีโอกาส

อีกลักษณะเนื้อร้องที่ให้ความหมายแตกต่างไปจากเดิมคือ เนื้อเพลงที่แสดงข้อคิดเรื่องเอกราชและการปกครอง ว่าเอกราชในที่นี้มีใช้การปลดปล่อยจากการเป็นเมืองขึ้นเท่านั้น เช่นในบทเพลง **เวลล์ทึทไทยแลนด์** (ภาคผนวก: 557) ได้ให้ความสำคัญของเอกราชทางวัฒนธรรม มีเนื้อหาว่าวัฒนธรรมแต่ละประเทศมีความเฉพาะตัว ไม่สามารถตัดสินได้ว่าวัฒนธรรมใดดีกว่ากัน ดังคำร้องที่ว่า “*เขาคนต่างเมือง จากดินแดนรุ่งเรืองควรรู้เรื่องเมืองไทย ว่ามีของดีกว่าที่คุณเข้าใจ อย่างวัฒนธรรมไทยนั้นยิ่งใหญ่มมมาน อย่ามองอย่ากีดกอนาจาร ผิดความต้องการของคนไทย*” แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะของตนเองที่ต้องการการยอมรับในสิ่งที่เป็นอยู่มากกว่าจะเปลี่ยนวัฒนธรรมไปตามความต้องการของชาติอื่นที่เรียกตนเองว่า ประเทศอารยะ สำหรับบทเพลงที่แสดงความภาคภูมิใจของความเป็นไทย เพราะมีทั้งวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม เป็นผลิตผลของเมืองไทยอย่างแท้จริง รวมทั้งความชื่นชมยินดีที่ได้เกิดและเติบโตบนผืนแผ่นดินไทย บทเพลงที่มีลักษณะพิเศษนี้ คือเพลง **เมดอินไทยแลนด์** (ภาคผนวก: 556) ที่ใช้คำร้องภาษาอังกฤษร่วมกับภาษาไทย โดยสามารถคล้องจอง สัมผัสกับเนื้อร้องภาษาไทยได้อย่างกลมกลืน ดังคำร้องที่ว่า “*เมดอินไทยแลนด์ แคนดินไทยเรา*” เป็นต้น

ในยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย: “ชาติไทย” คือ “คนไทย” ทั้งหมด นั้นยังคงปรากฏบทเพลงที่แสดงความสามัคคีจำนวนมากเช่นเดียวกับในยุคอื่น หากแต่บทเพลงมีเนื้อหาแสดงถึงความสามัคคีที่เน้นการร่วมใจกันมากกว่า เพราะในยุคสมัยนี้สามารถแสดงออกถึงความสามัคคีได้หลากหลาย ไม่จำเป็นต้องรวมกันเพื่อสู้รบกับศัตรู หรือใช้สินค้าไทยเพียงอย่างเดียว หากแต่เมื่อคนไทยสามัคคีกันแล้วอาจสร้างสรรค์ให้เกิดวิถีทางในการแสดงความสามัคคีในรูปแบบใหม่ เช่นการแบ่งปันประสบการณ์สร้างสื่อออนไลน์ ฯลฯ การจะสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ได้นั้นจำเป็นต้องเริ่มจากจิตใจที่ต้องการหลอมรวมเป็นหนึ่ง บทเพลงปลุกใจที่ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีนี้จึงให้ความสำคัญไปที่การรวมจิตใจมากกว่าการรวมตัวกัน บทเพลงอีกลักษณะหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะในช่วงยุคสมัยนี้คือ บทเพลงที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่มีต่อพสกนิกรชาวไทย หลายบทเพลงได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงทำเพื่อคนไทยทุกหย่อมหญ้า ทรงเป็นแบบอย่างแห่งความดีงามที่ทำให้คนไทยได้ตระหนักคิด ย้อนมองตัวเองว่าในขณะที่เราซึ่งเป็นคนไทยได้ทำประโยชน์ใดให้กับแผ่นดินแล้ววียัง

แม้ว่าคุณค่าภายนอกคือบริบทจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้บทเพลงเป็นที่ยอมรับ แต่สิ่งที่สามารถทำให้บทเพลงได้รับการยอมรับอย่างยั่งยืนนั้นคือ คุณค่าภายใน คุณค่าภายในของบทเพลง

ปลุกใจในแต่ละยุคสมัยมีเนื้อหาที่แตกต่างกัน แต่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะคุณค่าบางประการได้แก่ลักษณะทางวรรณศิลป์บางประการเช่น การอุปมายังคงปรากฏอยู่ในบทเพลงปลุกใจทุกยุคทุกสมัย หากแต่เรื่องราวที่นำมาเปรียบเทียมนั้นได้ปรับเปลี่ยนตามความรู้ของผู้ฟัง เช่นจากการเรื่องวีรสการพราหมณ์มาเป็นเรื่องมหาชน ในทางศุริยางคศิลป์ก็เช่นกัน บทเพลงปลุกใจส่วนหนึ่งยังคงมีจังหวะเร็วเช่นเดียวกับเพลงมาร์ชในอดีตแต่ได้ปรับรูปแบบดนตรี การเรียบเรียงเสียงประสานให้มีความทันสมัยตามรสนิยมของผู้ฟังมากยิ่งขึ้น

บทที่ 6

แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในแนวทางพัฒนศึกษา

การถ่ายทอดความรู้ของบทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจนั้น มีด้วยกัน 2 ลักษณะคือ

- 1) การถ่ายทอดจุดหมาย (Ends) คือการฟังเพื่อให้รู้จักบทเพลง ซาบซึ้งในคุณค่าความไพเราะของเนื้อร้องและทำนอง สามารถร้องหรือนำไปบรรเลงเพื่อการแสดงได้
- 2) การถ่ายทอดมรรควิถี (Means) คือการฟังเพื่อพัฒนาผู้ฟังเรื่องอื่นๆ เช่นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมการสร้างสรรค์ผลงานและวิถีแห่งความรักชาติรูปแบบอื่น

6.1 วิวัฒนาการของการถ่ายทอดความรักชาติ

“สมัยก่อนเรียกว่า “เพลงรักชาติ” เท่านั้น ไม่ใช่ว่าเพลงปลุกใจ... ช่วงก่อน 14 ตุลา มีเรื่องเยอะมากเพลงพวกนี้จะออกมา ผมไม่ค่อยรู้เรื่องอะไรแต่เพลงออกมาช่วงนั้นพอดี จริงๆคนฟังก็ไม่ได้คิดอะไร เข้าหูซ้ายทะลุหูขวา ที่จะมีมาคือจริงๆตอนผมร้องเพราะเป็นเรื่อง 14 ตุลา ผมก็ไม่ได้สนใจว่าใครเค้าจะทำอะไร ผมก็ไม่รู้ แต่ผู้ใหญ่ท่านจะรู้จึงคิดทำเพลงพวกนี้ ท่านก็ไม่ได้ต้องการให้เพลงออกมาแสดงว่าจะให้ฆ่ากัน เพลงแต่ละเพลง 20 – 30 เพลงเป็นเพลงที่ทำให้คนไทยรู้จักรับผิดชอบบ้านเมือง สังคม รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ได้บอกให้ไปรบกับใคร อันที่บอกให้ไปรบนั้นส่วนใหญ่เป็นคนข้างนอก แต่งกันเองผมก็ร้องไว้เยอะ”

(สันติ ลุนเผ่, สัมภาษณ์เมื่อ 9 สิงหาคม 2554)

จากคำสัมภาษณ์ สันติ ลุนเผ่ นักร้องเพลงปลุกใจที่มีชื่อเสียง แสดงให้เห็นว่า ในช่วงระยะเวลาหนึ่งมีการประพันธ์บทเพลงปลุกใจจำนวนมาก โดยมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงขณะนั้น แต่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ให้รบราฆ่าฟันกัน เพียงต้องการให้ผู้ฟังเกิดการตระหนักถึงหน้าที่ของตนที่มีต่อประเทศชาติ

สิ่งสำคัญในการถ่ายทอดคุณค่า ความหมายของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ นอกเหนือจากเนื้อหาในบทเพลงนั้นคือ ต้องถ่ายทอดเรื่องสำนึกความรักชาติให้เกิดขึ้นอีกด้วย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สร้างสรรค์และผู้ถ่ายทอดจะต้องเรียนรู้และตระหนักถึงความรักชาติในยุคสมัยของตนที่ได้เรียนรู้จากบริบททางสังคม หรือสิ่งแวดล้อมนอกเหนือจากในบทเพลงอีกด้วย เนื่องจากบทเพลงปลุกใจแต่ละยุคสมัยมีรูปแบบและวิวัฒนาการที่แตกต่างกันด้วยปัจจัยของผู้ประพันธ์ ผู้ถ่ายทอด คุณค่าทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ ทัศนียภาพของผู้ฟัง ความรู้พื้นฐานของผู้ฟัง รูปแบบการถ่ายทอด และกลุ่มผู้ฟัง ซึ่งมีผลต่อการเผยแพร่และการถ่ายทอดคุณค่าของบทเพลงให้เกิดประสิทธิภาพที่จะมีผลต่อพฤติกรรมกระทำความดีของบุคคลตลอดจนชุมชนและสังคมในการแสดงออกซึ่งความรักชาติที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย มีรายละเอียดดังนี้

6.1.1 ยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสรางชาติ: บทละครพูดปลุกใจและสิ่งพิมพ์

ในยุคสมัยนี้การเผยแพร่ความรักชาติเริ่มต้นอย่างเป็นระบบโดยผ่านกิจการเสือป่า และได้เผยแพร่วิธีการดังกล่าวไปยังนักเรียนในโรงเรียนสามัญทั่วไป การเรียนผ่านบทละครปลุกใจให้รักชาติมีวัตถุประสงค์เพื่อปลุกฝังประชาชนให้เกิดความตระหนักถึงสิ่งที่ตนสมควรและสามารถกระทำได้เพื่อปกป้องรักษาอิสระของประเทศชาติ เช่น การให้นักเรียนทั่วไปร้องเพลงประกอบละครเรื่อง “หัวใจนักรบ”¹ นั่นคือคำร้องในเพลงคำปฏิญาณ (ภาคผนวก: 530) คำร้องนี้กล่าวถึงความสำคัญของการรักชาติ ศาสนา ที่ว่า “เพราะฉะนั้นชวนกันสวามิภักดิ์ จงร่วมรักชาติศาสนา” และแสดงถึงการเสียสละแม้ชีวิตเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินไทยให้มีเอกราชมั่นคงตลอดไป ในท่อนที่ว่า “ยอมตายไม่เสียดาชีวิต เพื่อรักษาอิสระคณะไทย..เป็นไทยจนสิ้นดินฟ้า” สอดคล้องกับในช่วงเวลาเดียวกับที่ประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 และต้องการบุคคลผู้เสียสละไปเป็นทหารอาสาเพื่อสร้างความเชื่อมั่นทั้งทางทหาร การเมือง และเศรษฐกิจต่อประเทศตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการข่าวเป็นสิ่งสำคัญในการเผยแพร่เรื่องราวต่างๆ การที่ผู้อ่านได้อ่านแล้วตกตะกอนความคิดเห็นเกี่ยวกับการบ้านเมืองนั้นก็มิใช่อควร

¹ เรื่องราวเกี่ยวกับคนสองวัย คือพ่อและลูกที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องกิจการลูกเสือขององค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในตอนท้ายได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกิจการนี้และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย บทละครเรื่องนี้เป็นหนึ่งในสามของบทละครพูดที่เคยได้รับรางวัลบทละครพูดดีเด่นของวรรณคดีสโมสรที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2457

ระวัง ดังเช่นที่หนังสือพิมพ์สยามออฟเซิร์ฟเวอร์ วันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2460 ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า สิ่งหนึ่งที่คนไทยต้องระวังคือข่าวลือ ข่าวสารที่ไม่มีหลักฐานซึ่งจะพาให้เราเข้าใจผิดไปจากเหตุการณ์จริง เราต้องร่วมมือกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ประเทศเรามีนามว่า “ไทย” ตั้งตัวเป็นไทยได้ตลอดมาจนกาลบัดนี้ก็ด้วยความสามัคคีกันของปู่ย่าตายาย ประชาชนทั่วไปอาจได้รับข่าวสารและมีความคิดแตกต่างจากรัฐบาล เพราะเราหาได้ทราบข้อมูลความจริงไม่ รัฐบาลมีความสามารถและทราบเหตุผลต่างๆ ที่สำคัญอย่างแท้จริง ประชาชนจึงควรแต่จะปฏิบัติตามการดำเนินงานของรัฐบาล โดยให้เราพร้อมใจร่วมสามัคคี เกิดความรู้สึกเจ็บร้อนแทนชาติบ้านเมืองของเรา อย่าเชื่อฟังเสียงยุยงอย่าถือเอาเหตุบางอย่างที่ไม่เป็นสาระมาเป็นปัจจัย ควรจะถือเอาประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นใหญ่ และเปรียบเทียบกับบ้านเมืองเราก็เหมือนเถรล้าหนึ่ง พลเมืองเหมือนกะลาสีเรือทำกิจการต่างๆ รัฐบาลเปรียบเสมือนต้นหนหรือกัปตันที่จะพาเรือให้ผ่านอุปสรรคต่างๆ ไปได้โดยสวัสดิภาพ และการไปร่วมรบนี้ ทหารทั้งหลายได้นำชื่อเสียงบ้านเมืองติดตัวไปด้วย ฉะนั้นต้องระวังตนอย่างที่สุดไม่ให้ใครมาว่าเราว่าเป็นชาติที่ป่าเถื่อนได้ ด้วยเหตุนี้การที่ไทยส่งทหารอาสาไปร่วมรบกับสัมพันธมิตรนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีเจตจำนงว่า (เรื่องเดียวกัน: 122 – 123)

1. เป็นการแสดงว่าประเทศไทยมีเจตนาเข้าร่วมอย่างจริงจัง ทั้งพร้อมที่จะส่งทหารมาเข้าสงครามด้วย มิใช่ประกาศสงครามกันแต่ปาก
2. เป็นการนำชื่อประเทศไทยและธงไทยไปให้โลกรู้จักประเทศของเราดีขึ้น เพื่อส่งเสริมเกียรติประวัติของชาติ
3. เป็นการให้การศึกษาแก่เหล่านักรบ อันไม่มีโรงเรียนแห่งใดจะสอนได้ดีเท่าได้ไปเข้าสนามรบจริงๆ
4. เป็นการแผ้วทางที่จะนำมาอ้างในขณะเจรจาเพื่อขอความเป็นอิสราภาพในทางศาล และทางศาลการได้ง่ายขึ้น

ในยุคสมัยนี้เริ่มมีการศึกษาแบบในระบบ อีกทั้งเป็นช่วงเวลาที่มีการนิยามคำว่า “ชาติ” อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก ฉะนั้น การส่งเสริมสนับสนุนเรื่องความรักชาติจึงได้ปรากฏในระบบการศึกษาด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีวิธีการเผยแพร่เรื่องราวและความรู้เพื่อเสริมสร้างทัศนคติ กระบวนการคิดการเรียนรู้และสติปัญญาของประชาชนผ่านงานศิลปะด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาแบบอรรถาธิบาย โดยผู้เรียนไม่รู้ตัวได้อย่างแนบเนียน

อย่างไรก็ดี ทรงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบอย่างมาก เนื่องจากทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สามารถพัฒนาประเทศได้ ดังที่ จมื่นอมรรตุนารถ (2513 เล่ม 1: 60) ได้ยกพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่นักเรียนคนหนึ่งว่า

“ประเทศทั้งหลายยอมเจริญด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นย่อมเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่างๆต้องมีศิลปวิทยาการต่าง ๆ กัน เราต้องช่วยกันทำนุบำรุงให้ดีขึ้น ให้ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ที่ควรจะได้ เราต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอ ยิ่งก้าวไปให้ไกลได้เพียงใดก็ยิ่งดีเราต้องไม่ถอยหลังเป็นอันขาด แม้จะหยุดอยู่กับที่ก็ได้ เพราะการหยุดเสมอด้วยการถอยหลัง เขาไกลเราออกไปทุกที นั่นเองก็เท่ากับถอยหลังไม่ใช่สิน”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาของเยาวชนเป็นอย่างมาก และเหตุหนึ่งที่การศึกษาในขณะนั้นดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วเนื่องจากมีเสนาบดีกระทรวงธรรมการคือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีที่ล่วงรู้พระประสงค์ตั้งแต่ทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษ ว่าสิ่งที่มีพระราชประสงค์จะให้นักเรียนไทยตระหนักถึงเป็นสำคัญนอกจากวิชาความรู้แล้วคือ “จรรยาบรรณ” จำเป็นต้องอบรมไปควบคู่กับเนื้อหาวิชาการต่างๆ ทรงตั้งโรงเรียนวชิราวุธซึ่งเปลี่ยนมาจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเป็นโรงเรียนตัวอย่างว่า ต้องการให้การศึกษานี้เป็นไปในลักษณะใด ทรงเร่งรัดการศึกษาในระดับสูงขึ้นถึงระดับมหาวิทยาลัย จนกระทั่งก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น ส่วนการศึกษาด้านอื่นเช่นการแสดงและการดนตรีนั้น ผู้ที่ร่วมแสดงดนตรีและละครมักจะมาจากโรงเรียนวชิราวุธ และได้เข้าเรียนในโรงเรียนพรานหลวงเพื่อผลิตศิลปิน เช่น ครูเอื้อ สุนทรสนาน โดยมีพระเจนดุริยางค์เป็นอาจารย์ที่สำคัญ อีกทั้งยังให้การสนับสนุนในการพิมพ์หนังสือหรือผลิตสื่อความรู้ต่างๆ สำหรับบุคคลทั่วไปเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้า เช่นทรงออกทุนให้พระยาแพทย์พงศาวชิราธิบดี (สุน สุนทรเวช) พิมพ์หนังสือเกี่ยวกับสมุนไพรที่เป็นข้อมูลพื้นฐานการใช้ของคนทั่วไปและเพื่อต่อยอดไปสู่การทำผลิตภัณฑ์อื่น

จากพระวิสัยทัศน์ในด้านการศึกษาดังกล่าว ทำให้เกิดการจัดระบบการศึกษาของไทยอย่างเป็นทางการ (Formal Education) ที่ได้เริ่มต้นมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อก้าวไปสู่สังคมแบบอารยะตามแนวทางการพัฒนาประเทศในขณะนั้น รวมทั้งป้องกันการรุกรานจากชาติตะวันตก ด้วยสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมากหลังจากการเลิกทาส ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังขาดการศึกษาที่จะใช้ในการประกอบอาชีพ รัฐจึงได้ส่งเสริมการศึกษาทั้ง

ในพระนครและชนบท ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 ได้ประกาศใช้โครงการศึกษา มีบทบังคับให้เด็กอายุ 7-14 ปีเข้าเรียนหนังสือซึ่งมิได้มีจุดประสงค์ให้เข้ารับราชการเพียงอย่างเดียวดังเช่นในอดีต แต่ยังคงเสริมให้สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้อีกด้วย แบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือสามัญศึกษา เรียนการอ่านหนังสือ เลข จรรยา และวิชาสามัญศึกษา เป็นความรู้พิเศษเฉพาะทางเช่นวิชา แพทย์ วิชาช่าง จัดให้มีวิชาชีพทั้งหัตถกรรม กสิกรรม พาณิชยกรรม การฝึกหัดครู แต่เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 เริ่มต้นขึ้น ทำให้การพัฒนาการศึกษาชะงักลง และเมื่อสงครามสิ้นสุดลง จึงได้มีประกาศโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ที่ให้ความสำคัญว่า การศึกษาเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของบ้านเมือง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับประชาชนทั้งหมด อันเป็นการจัดการศึกษาสำหรับชาติ (National Education) ซึ่งเป็นกำลังของชาติอย่างแท้จริง (เพ็ญจันทร์ ทัพประเสริฐ, 2542: 52) หลักสูตรประถมศึกษาในปีเปิดสอนใน 7 วิชา สำหรับเด็กชายเรียน 5 ปี เด็กหญิงเรียน 3 ปี ได้แก่

- วิชาจรรยา มุ่งสอนให้เป็นการกล่อมเกลานิสัยใจคอเพื่อฝึกให้เป็นพลเมืองดี รู้จักหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบและต้องการสอนให้เด็กประพฤติได้จริง คือสอนให้มีความซื่อสัตย์ กล้าหาญ สุภาพ เรียบร้อย และมีความกตัญญูทศเวที คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว
- วิชาภาษาไทย สอนในเรื่องให้ประชาชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียนภาษาไทย และ วัฒนธรรมไทยร่วมกัน
- วิชาเลข
- วิชาความรู้เรื่องเมืองไทย สอนภูมิศาสตร์ พงศาวดาร (ประวัติศาสตร์) เพื่อก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความรักชาติ รวมทั้งเข้าใจวิธีการปกครองบ้านเมืองพอสมควร
- วิชาการรักษาตัว
- วิชาวาดเขียน
- วิชาลูกเสือ

นอกจากนี้ยังมีวิชาให้เลือกเรียนคือวิชากสิกรรม วิชาหัตถกรรมและวิชาพาณิชยกรรม วิชาที่ไม่บังคับสอนคือ วิชาวิทยากร คือการเรียนจากสิ่งรอบข้าง รู้จักคิด รู้จักถาม และวิชาการขับร้อง ที่มุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ทางจิตใจ ฝึกให้รู้จักความประณีตและความไพเราะ

แต่หากเป็นมหาดเล็กผู้รับใช้ใกล้ชิดแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีวิธีการสอนที่แตกต่างออกไป กล่าวคือทรงเห็นว่าความรู้ ความคิดจากการศึกษาที่เป็นทางการนี้อาจจะยังไม่เหมาะสมกับคนไทยทั้งหมด และทรงเห็นว่าการศึกษาวิธีอื่น ๆ นอกเหนือจากการเรียนในระบบการศึกษา ทรงพระราชทานแนวทางความคิดต่าง ๆ นานา

“มีการตีเพื่อก่อเพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นการปลุกปล้ำเด็กของพระองค์
ให้เกิดความฉลาด ทรงสนับสนุนให้เข้าถึงวรรณกรรมของชาติ มีหลายท่านที่
บำเพ็ญตนเป็นนักประพันธ์ แต่งโคลง ฉันท์ กาพย์กลอนไปต่างๆ”
(ปิ่น มาลากุล, 2539)

การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดบุคคลทรงคุณค่ามากมาย เช่นหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อดีต
รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาซึ่งในขณะนั้นมีอายุเพียง 15 ปี ท่านสามารถแต่งโคลงได้อย่างไพเราะ ทั้งนี้
ก็เพราะข้าฯ ในราชสำนักได้พากันนิยมการประพันธ์ตามพระราชสมัญนิยมนั้นเอง หรือการที่ทรงให้
ความสำคัญกับการรับรู้ข่าวสารและข้อมูลต่างๆผ่านการประชาสัมพันธ์ในหนังสือพิมพ์ และด้วย
อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่เป็นสื่อสาธารณะนี้เอง ที่ทำให้ข้าราชการในยุคนั้นมีการทูลจรรจนเป็น
ส่วนน้อยที่สุด โดยมากจะระมัดระวังและมีความซื่อสัตย์สุจริต เพราะในวงสังคมทั่วไปมีการรับฟัง
ข้อมูลข่าวสารกันมาก หากประพฤติผิดใดๆแล้ว กลัวว่าวันหนึ่งจะไปปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์เป็น
ประเด็นในการวิพากษ์วิจารณ์กันทั่ว และยิ่งในขณะนั้นยังไม่มีวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ หรือ
อุปกรณ์สื่อสารอื่นใด จึงถือว่าเป็นพระอัจฉริยภาพในการสั่งสอนคนทั่วไปนอกเหนือจากการแสดง
ละครอีกด้วย (จมีอัครณารักษ์, 2511: 173)

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเอง มีคนไทยจำนวนหนึ่งได้รับการศึกษาจากตะวันตก เช่นคณะก่อ
การกบฏ ร.ศ.130 ที่มีความเข้าใจและชื่นชมการปกครองแบบตะวันตกที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย”
พระองค์ก็เช่นกันที่เห็นว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยสมควรจะนำมาปกครองสยามประเทศ
แต่ประชาชนทั่วไปยังไม่มีความพร้อม อีกทั้งยังไม่เข้าใจเรื่องประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ จึงทรงดำริ
ที่จะแต่งนวนิยายเป็นภาษาอังกฤษ ทรงเรียกว่า “A Domestic Picture in 3 Panels” ที่มีต้นเรื่องมา
จากนวนิยายภาษาอังกฤษของ Mrs.Humphry Ward ในเรื่อง “The Marriage of William Asche” และ
ในภายหลัง หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้แปลเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า “ภรรยาข้าราชการสำคัญ”
(2539: 72) แต่สำหรับบทละครเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เป็นภาษาไทยนั้น ทรงพระราชนิพนธ์ให้กับ
เสื่อป่าแสดงเมื่อเสร็จการประลองยุทธ์เสื่อป่า เช่นเรื่อง “ฉวยอำนาจ” นอกจากนี้ ยังมีบทประพันธ์
อื่นๆที่ปลุกฝังให้ผู้รู้ ผู้ชมเกิดความรักชาติอีกหลายเรื่อง อาทิ โคลงภายิตนักรบโบราณ ที่มีภายิต
นักรบฝรั่งเศสโบราณ 1 บท ได้ใช้เป็นบรรทัดฐานแห่งความประพฤติกองเหล่านักรบ ทรงพระราช
นิพนธ์เป็นภาษาไทยเทียบความหมายเดียวกับคำโคลงของฝรั่งเศส และยังคงแต่งเพิ่มเติมว่า

มโน มอบพระผู้	เสวยสวรรค
แขน มอบถวายทรงธรรม	เกิดหล้า
ดวงใจ มอบเมียววิญ	และแม่
เกียรติศักดิ์ รักของข้า	มอบไว้แก่ตัวฯ

นอกจากนี้ ยังมีบทละครที่แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมความดีงามที่บุคคลในสังคมพึงมี เช่น

- เรื่องความดีมีไชย เป็นละครพูด 3 องก์ มีเรื่องราวเกี่ยวกับความซื่อตรงและจงรักภักดีของนักเรียนนายร้อย

- เรื่อง โฟงฟางที่แสดงความสามารถและความซื่อตรงของข้าราชการ

- เรื่องมหาดมะ ที่ให้คนไทยพึงเห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เพราะหาบ้านเมืองเดือดร้อนแล้ว บุคคลที่อยู่ในบ้านเมืองนั้นก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความยากลำบากได้

- เรื่องพวกยิวแห่งบูรพทิศ พิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ.2457 ในหนังสือพิมพ์ไทย จำหน่ายที่เจริญรัฐ ทรงเปรียบเทียบจีนเป็นเหมือนยิวในยุโรป เพราะเข้าแทรกแซงในดินแดนต่างๆ เพื่อครอบงอมผลประโยชน์ ไม่คิดตอบแทนเจ้าของประเทศ อีกทั้งอวดดีว่าตนเองมีความเจริญกว่า เช่นแม้ว่าเข้ามาพักพิงในไทยยังเรียกไทยว่า “ฮวน” ซึ่งหมายถึงพวกป่าเถื่อน เช่นเดียวกับที่ยิวประณามยุโรปว่าคดโกง ไม่มีศีลธรรม มีคำโฆษณาหน้าเล่มกล่าวพรรณนาถึงนิสัยใจคอของจีนว่าเหมือนกับพวกยิวในประเศยุโรป

นอกจากนี้ยังมีพระราชนิพนธ์ที่ใช้ในการอบรมสั่งสอนเสื่อป่า ซึ่งถือเป็นกิจการในยุคแรกๆ หลังจากทรงขึ้นครองราชย์ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2454 ทรงเผยแพร่แนวพระราชดำริเรื่องลักษณะของเสื่อป่าและได้พระราชนิพนธ์บทความ บทละครขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นเสื่อป่าได้เรียนรู้หลายเรื่อง เริ่มต้นจากพระราชนิพนธ์เรื่องปลุกใจเสื่อป่า เนื่องจากเมื่อ ร.ศ.130 (พ.ศ.2455) ช่วงที่เกิดปัญหาเรื่องกบฏ ร.ศ. 130 พระราชนิพนธ์นี้มีเป้าหมายเพื่อสอนให้คนไทยรู้หน้าที่ของตนเอง ว่าควรจะรู้สึกรู้สียงไร ประพฤติอย่างไร อ่านหนังสือหรือนำสิ่งใดมาแล้วต้องตรงตรง นำออกเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อวันศุกร์ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 อธิบายความหมายของเสื่อป่าว่าเป็นกองสอดแนม จะทำงานกับกลุ่มแมวมองมีหน้าที่เป็นกองระวังด่าน ทรงเน้นว่าแต่ละส่วนมีหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความสำคัญ และส่งผลถึงความปลอดภัยของคนอื่นๆ ในกองทัพ

เรื่องที่เสื่อป่านำมาแสดงละครนั้นมีมากมายหลายเรื่อง อาทิ เรื่องเพื่อนตาย หรือเรื่องมิตรแท้ เรื่องราวของยาร์เหล็กกับปอล ที่แปลเป็นไทย โดยพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่จากเรื่อง My Friend Jarlet ของ Arnold Golsworthy และ E.B. Norman ใช้เป็นการแสดงละครเพื่อความบันเทิงภายหลังจากเสร็จสิ้นการซ้อมรบเป็นประจำทุกปี โดยปีแรกที่ได้พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ได้นำมาแสดงที่พระราชวังสนามจันทร์ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2454 ทรงเน้นเรื่อง “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” แนะนำให้อ่านบทละครเรื่อง “เห็นแก่ลูก” ประกอบด้วย เพราะมีลักษณะเนื้อหาบางประการ คล้ายกัน คือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเสียสละเช่นเดียวกัน โดยรวมแล้วบทละครเรื่องนี้ได้จัดการแสดง 2 ครั้ง 2 รูปแบบ ครั้งแรกที่เจนีวา เรื่อง My Friend Jarlet ของ Arnold Golsworthy และ E.B.Norman มาเปลี่ยนเป็น มิตรแท้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งแรก พ.ศ. 2440 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอและพระเจ้าลูกยาเธอที่ทรงศึกษาอยู่ในยุโรปร่วมรับเสด็จที่เจนีวา สวิตเซอร์แลนด์ จัดการแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีลายพระราชหัตถ์เป็นบทกลอนอันประณีต เฉกเช่นเดียวกับพระราชนิพนธ์ในพระราชโอรสถึงสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ที่กรุงเทพฯ

“เขียนให้ไปในสมุดของลูกโต (สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร) ²ตามที่เขาขอให้ฉันเขียนว่า

ผู้คนกำเนิดคล้าย	คลึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศพิวพรรณ	แพกบ้าง
ความรู้้อจเรียนทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระด้าง	อ่อนแก่ฤาไหว”

ต่อจากนั้น ได้นำละครเรื่องมิตรแท้มาเล่นในเมืองไทยเป็นละครเจรจา ต่อมาเมื่อ 16 ธันวาคม พ.ศ.2460 กรมหมาดเล็กได้นำออกแสดงเพื่อหารายได้ช่วยงานขึ้นตำแหน่งใหม่ ว่างสวนกุหลาบ การแสดงที่เมืองไทยนี้แสดงที่พระราชวังสนามจันทร์เมื่อ 11 มีนาคม พ.ศ.2464 เก็บเงินช่วยในการบำรุงวัดสนหา และจากนั้นได้นำมาจารึกเป็นกลอนพระราชนิพนธ์ที่อนุสาวรีย์หน้าพระตำหนักชาลิมงคลอาสาสน์ ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

² มหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้ยังมีการแสดงชุดเรื่อง “ตำนานเสือป่า” โดยมีพระราชประสงค์ที่จะอบรมประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นเสือป่า ให้รู้ว่าไทยมีประวัติดีเด่นมาแต่โบราณกาล มีบรรพบุรุษที่กล้าหาญ รักษาดีและเสียสละเพื่อชาติ และบุคคลที่ทำงานเสือป่านั้นก็มีมากมายแล้วในอดีต (ม.ล.ปิ่น มาลากุล, 2520: 132) ด้วยเหตุนี้จึงได้ทรงโปรดพระกรุณาโปรดฯ ให้มีการแสดงเสือป่าขึ้น ณ สนามเสือป่า ในงานวัดเบญจมบพิตร ในปี 2454 – 2455 ปีละ 3 วัน วันละ 3 ชุด ดังนี้

วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2454	1. เรื่องสงครามที่เมืองตาก 2. เรื่องพระแท่นมณีคศิลา 3. เรื่องพระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงเก่า
วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2454	1. เรื่องสมเด็จพระนเรศวรปีนค่าย 2. เรื่องเจ้าพระยาโกษาปานสำแดงอำนาจอาญาสิทธิ์ 3. เรื่องพระเจ้ากรุงธนบุรีตีเมืองฝาง
วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2454	1. เรื่องท้าวเทพกษัตรีท้าวศรีสุนทร 2. เรื่องพระต่อสู้อินท้าวเหยี้ยที่ภูเก็ต 3. ชุดส่ง-แห่ธงเสือป่า
วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2455	1. เรื่องขอมคำคืน ทรงพระราชนิพนธ์ที่จังหวัดปราจีนบุรี ระหว่างวันที่ 1-8 ธันวาคม 2544 เน้นเรื่องการใช้ความฉลาดในการรักษาบ้านเมืองของพระร่วง ไม่นิ่งดูตาย แม้จะไม่ใช้เรื่องของตนเองโดยตรงคือพรานป่า ใช้กุศโลบายหนีไปลงข้าศึก และสุดท้ายคือกษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน 2. เรื่องช้างพลายศรีมงคล พลายมงคลทวีป 3. เรื่องสมเด็จพระนเรศวรประกาศอิสรภาพ
วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2455	1. เรื่องสมเด็จพระนเรศวรตีทัพเชียงใหม่ 2. เรื่องพระยาสิทธิราชเดโชไชยรบพม่า 3. เรื่องราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์
วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2455	1. เรื่องวีรกรรมท้าวสุรนารี 2. เรื่องวีรกรรมเจ้าพระยาบดินทรเดชา 3. ชุดส่ง-ประโยชน์ของเสือป่าในสงครามปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งพระราชหฤทัยในกิจการเสือป่าเป็นอย่างมาก (จมีนอมรคุณารักษ์, 2541 เล่ม 4: 24 - 29) การถูกเสือในรัชสมัยนี้มีได้เกิดมาเป็นครั้งแรก เพราะ

ครั้งแรกนั้นเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวร ทรงมีพระบรมราชาธิบายว่า เป็นลักษณะของ
 แมวมองในสมัยก่อน ประกอบกับวิทยาการที่ได้ทรงประสบเมื่อครั้งเสด็จไปศึกษาในต่างประเทศ
 อันเป็นดินแดนของศัตรูต่อประเทศชาติ จึงทรงพยายามให้ได้ศิลปวิทยาต่างๆเหล่านั้น มาปรับปรุง
 เปลี่ยนแปลงบ้านเมืองของเราให้ทัดเทียมกับอารยะประเทศ ในความเป็นจริงแล้ว งานเสื่อป่าเป็น
 งานชิ้นแรกที่ทรงริเริ่มก่อนงานอื่นตั้งแต่ขึ้นครองราชย์ มีการเรียกกองกำลังต่างจังหวัดเข้าร่วมถือว่าเป็น
 เป็นการสอนทางลัดและเข้าใจง่าย มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการสอนให้สอดแนม มีหลายหน่วย
 ไม่ว่าจะเป็นกองเสื่อพราน งานช่าง ปืนใหญ่ รถเกราะ มีการจำลองเหตุการณ์คล้ายละคร อีกทั้งวาง
 ระเบียบสำหรับเสื่อป่ายามเพื่อสั่งสอนให้ทำหน้าที่ของพลเมืองดี ช่วยเหลือผู้อื่น กิจการลูกเสื่อใน
 ขณะนั้นมีบทร้องสำหรับลูกเสื่อคือเพลงมหาฤกษ์ โดยพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพ
 หัสดิน ภายหลังเป็นเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) ประพันธ์ทำนองโดยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้า
 ฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิจ (ภายหลังเลื่อนเป็น กรมพระ) ร้องว่า

“เหล่าลูกเสื่อถ้วนหน้า	ล้วนเป็นข้าโดยตรง
ในพระมงกุฎเกล้า	เจ้าอยู่หัวทรงธรรม
ธ ก่อกำเนิดกอง	สองเสื่อป่าลูกเสื่อ
เป็นประ โยชน์เหลือแก่ไทย	เราใฝ่ใจจงรัก
สวามิภักดิ์บรมบาท	คิดช่วยชาติศาสนา
เพื่อรักษาความเป็นไทย	ไกรเกริกเกียรติเจ้าหล้า
ไทยจุงไทยคึงฟ้า	อย่าได้กลับกลาย เทียวนาฯ”

(จมีนอมรรุณารักษ์, 2414)

ผลงานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มักจะทราบกันว่า
 โดยมากคือ งานประเภทร้อยกรอง หากแต่ยังคงให้ความสนใจเกี่ยวกับบทเพลงอีกมากมาย ทรงใช้
 การร้องเพลงเป็นกิจกรรมหนึ่งในการฝึกเสื่อป่า เช่นทรงให้เสื่อป่าร้องเพลงต่างๆร่วมกันทุกวันเสาร์
 จนบางครั้งกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของเสื่อป่า หรือหลังจากการให้พระบรมราชาวาทแก่บรรดา
 เสื่อป่าหลายครั้ง บรรดาเสื่อป่า ลูกเสื่อ ทหาร ตำรวจที่มาชุมนุมกันจะร่วมร้องเพลงปลุกใจต่างๆ
 ถวายก่อนทำวันทายุทธและแปรกระบวนเดินแถวผ่านหน้าพระที่นั่ง (จมีนอมรรุณารักษ์, 2514 เล่ม
 3: 48) แนวพระราชดำริที่จะใช้บทเพลงปลุกใจในสถานการณ์ต่างๆ ที่เห็นได้ชัดคือ เมื่อครั้งที่ทรง
 นำคณะเสื่อป่าเดินทางไกลไปยังกาญจนบุรี ทรงมีพระราชโองวาทเกี่ยวกับความพยายามและความ
 เสียสละของคนไทยในสมัยสมเด็จพระนเรศวร และเมื่อมาถึงได้ทรงแนะนำเรื่องการแสดงออกถึง

ความรักชาติของกษัตริย์ในอดีต รวมทั้งร่วมกันร้องเพลงปลุกใจ จากนั้นกระทำวันทาวุธแล้วแปรขบวนต่อไป

การสอนของพระองค์ท่านจะเป็นไปอย่างธรรมชาติ โดยเฉพาะกับนักเรียนมหาดเล็กรับใช้ ที่มีหน้าที่คอยรับใช้ตลอดเวลา ยกเว้นเวลาเสวยพระกระยาหารกลางวันและค่ำ และเวลาที่อยู่ในห้องบรรทมเท่านั้น มหาดเล็กเหล่านี้มีหน้าที่ตามเสด็จออกนอกพระราชวังรวมทั้งการตั้งเครื่องแทนมหาดเล็กตั้งเครื่องเมื่อเสด็จดำเนินผ่านฝ่ายใน โดยถือว่านักเรียนมหาดเล็กรับใช้ยังเป็นเด็ก นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่เฝ้าเวลาทรงเล่นกีฬา ทรงเล่นไพ่ ทรงซ้อมละคร และทรงแสดงละครเวที เป็นต้น มหาดเล็กเหล่านี้มีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดในขณะที่เป็นนักเรียนมหาดเล็กรับใช้ที่ย้ายมาจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ให้กรมมหาดเล็กออกประกาศพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2458 ว่า ทรงสร้างระบบนี้ขึ้นมาจากการที่เห็นในราชสำนักอังกฤษ มีเด็กๆคอยตามเสด็จพระราชบิดาและพระราชมารดา มีหน้าที่เชิญชายกระโปรง หรือในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เคยทรงมีนโยบายเอาบุตรของเจ้าประเทศราชมาเลี้ยงและให้การศึกษาเช่นกัน

นักเรียนมหาดเล็กรับใช้ในครั้งแรกๆนี้มีด้วยกันหลายท่าน ได้แก่

ชั้นใหญ่	1. นายหิบบ ฦ นคร บุตรนายพลโท พระยาสิทธิราชเดโชไชย 2. นายปานี ไกรฤกษ์ บุตรมหาเสวกโท พระยาจักรปาณิศรีศรีวิสุทธ
ชั้นเล็ก	1. หม่อมเจ้าหัชชากร ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ 2. หม่อมเจ้าดิศสุวัตร ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ 3. หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์ โอรสในหม่อมเจ้าอุดมดิเรกลาภ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ 4. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลบุตรมหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี 5. นายประสาธ สุขุม บุตรมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยายมราช

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล³ ซึ่งเคยเป็นมหาดเล็กผู้หนึ่งได้เล่าถึงวิธีที่ได้รับความรู้ต่างๆจากการที่ได้รับใช้เบื้องพระยุคลบาทโดยตรง ทรงพระราชทานความรู้โดยการเล่น เข้าตำรา “Play-way” (ม.ล.ปิ่น มาลากุล, 2520: 54) ที่ฝรั่งนับว่าเป็นวิธีการศึกษาที่ดี โดยจะใช้เวลาทำงานจากง่ายไปหายาก เช่น ให้ไปเบิกของจากหน่วยงานหนึ่งในเวลาติดต้นแล้ว หน่วยงานนั้นปิดทำการไม่สามารถติดต่อใครได้ หม่อมหลวงปิ่นเองซึ่งยังเป็นเด็กในขณะนั้นจึงต้องใช้ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาจน

³ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

สามารถนำของมาถวายได้ หรือการให้นักเรียนมหาดเล็กรับใช้ค้นคว้าหาข้อมูลที่ทำได้ยากยิ่งเพื่อ การใดการหนึ่ง และแม้กระทั่งสอนให้รู้จักทดลองสิ่งใหม่ๆ เช่น บรันดี หรืออาหารแปลกๆ ด้วยพระ มหากรุณาธิคุณแก่นักเรียนมหาดเล็กเป็นอย่างมาก แต่สิ่งที่ทรงเห็นว่าเป็นการสั่งสอนให้กับทั้งข้า รับใช้ใกล้ชิดรวมทั้งบุคคลทั่วไปได้ดีนั่นคือ การแสดงละคร นักเรียนมหาดเล็กทุกคนจะได้มีโอกาส อ่านบท และเล่นละครเป็นประจำ

แม้แต่เวลาที่ทรงพักผ่อน เช่น ในเวลากลางคืนหลังจากเสวยพระกระยาหารแล้ว ขณะทรง ใฝ่อยู่ที่พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร⁴ มิได้ทรงเอาจริงจังกับการเล่นไฟ แม้ว่าพระหัตถ์จะถือไฟ แต่ พระโอรสผู้ทรงสอนให้พวกนักเรียนมหาดเล็กรับใช้เรียนรู้ไปที่ละเล็กละน้อยว่า แต่ละประเทศต้อง ดำเนินการทางด้านการเมืองอยู่เป็นนิจ เพื่อให้มิตรประเทศสนับสนุนการรบพุ่งในด้านของตน การ สอนของพระองค์นี้มีด้วยกันหลายรูปแบบ แต่หลายครั้งก็สร้างความฉงนด้านใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะให้กับมหาดเล็กบางคน เช่น ๆพณฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อดีตรัฐมนตรีว่าการการ ทรวงศึกษาธิการ องคมนตรี ฯลฯ ที่มีผลงานการประพันธ์มากมาย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเมื่อครั้งมี โอกาสเป็นมหาดเล็กหลวง มีผลงานอันน่าชื่นชมดัง โคลงสี่สุภาพที่ ๆพณฯ ประพันธ์ไว้ว่า

สุริย์ส่องโลกครึ่ง	หนึ่งวัน หนึ่งนา
เดือนหนึ่งลิดวงจันทร์	ส่องหล้า
ปีหนึ่งสวสันต์	ครึ่งหนึ่ง
ศตวรรษหนึ่งข้า	พบพ้องหนึ่งกวี
พระมหาธีรราชเจ้า	จอมปราณ
ทรงพระราชนิพนธ์ชาลย	เชี่ยวชาญ
มรดกพระราชทาน	แก่ชาติ ไทยแฮ
เป็นหนึ่งในโลกแม่	โลกด้านอัสดง

(ม.ล.ปิ่น มาลากุล, 2539)

พระกรุณาในการสั่งสอนของพระองค์นั้นมิได้จำกัดเฉพาะบุคคลรอบข้างเท่านั้น เห็นว่าเมื่อ มีบทพระราชนิพนธ์ละครมากมายแล้ว ทรงเห็นควรมีมีสถานที่จัดแสดงเป็นการเฉพาะทั้งในและ นอกพระนครเพื่อเป็นการเผยแพร่ความคิด ทศนคติให้กับประชาชนทั่วประเทศด้วย เมื่อครั้งดำรง พระยศเป็นสมเด็จพระบรม โอรสาธิราช ทรงประทับอยู่ที่พระราชวังสราญรมย์ ได้ทรงตั้งสโมสร

⁴ สถานที่จัดแสดงการประกวดภาพครั้งแรก ปัจจุบันไฟไหม้ไปหมดแล้ว

ขึ้นชื่อว่า “ทวิปัญญาสโมสร” ออกวารสารชื่อ “ทวิปัญญา” และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงละครขึ้นโรงหนึ่งเป็นโรงละครขนาดย่อมใช้นามว่า “โรงละครทวิปัญญา” ภายหลังจากดำรงพระยศเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ทรงจัดตั้งโรงละครทั้งในพระนครและต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง ในพระนครมีโรงละครซึ่งเป็นของหลวงสำหรับผู้ชมที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ 5 แห่งคือ

- โรงโขนหลวงที่สวนมิกสกวัน
- โรงละครศิवालัย อยู่ทางทิศใต้ของพระที่นั่งภานุมาศจำรูญหรือพระที่นั่งบรมพิมานใน

ปัจจุบัน

- โรงละครหลวง ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ชื่อ “จิตรลดาศภาคการ” ใช้เป็นสโมสรด้วยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระตำหนัก
- โรงละครหลวง ณ พระราชวังดุสิต ใช้เป็นที่แสดงละครหรือฉายภาพยนตร์ได้
- โรงละครหลวง ณ พระราชวังพญาไท อยู่ทางทิศใต้ของกลุ่มพระที่นั่ง สร้างเมื่อพระองค์เสด็จฯ ไปประทับ ณ พระราชวังพญาไทภายหลังสมเด็จพระพันปีหลวงสวรรคต และในปี พ.ศ. 2463 ได้ใช้เป็นที่ประกวดภาพ

ส่วนโรงละครในต่างจังหวัดมี 3 แห่ง คือ

- โรงละครหลวง ณ พระราชวังบางปะอิน อยู่ในทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร เรียกชื่อว่า “ศาลาวารนาฏเวทิสถาน” เคยใช้เป็นที่ประกวดภาพในปี พ.ศ. 2463
- โรงละคร ณ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน
- โรงละคร ณ พระราชวังสนามจันทร์

นอกจากนี้ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินไปทรงซ้อมรบเสือป่า ได้โปรดเกล้าฯ ให้ปลูกอาคารเพื่อใช้เป็นที่แสดงที่ค่ายบ้านโป่งและที่ค่ายหลวงโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ส่วนการละครพูดทั่วไปของเอกชนนั้น ทรงให้การสนับสนุนด้วยการเผยแพร่ไปยังหัวเมืองตั้งแต่ยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จพระบาทสมเด็จพระปกภัยได้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2452 ได้ทรงจัดการแสดงเรื่อง “ปล่อยกแก้ว” ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2452 (ม.ล. ปิ่น มาลากุล, 2518) และเสด็จอีกตั้งในช่วง 4 มิถุนายน – 5 สิงหาคม พ.ศ. 2458 ซึ่งดำรงพระยศเป็นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ได้จัดการ

แสดงเรื่อง “หัวใจนักรบ” ที่จังหวัดสงขลา ส่วนที่จังหวัดนครศรีธรรมราชได้มีการแสดงเรื่อง เพลาลงกา ขอมคำคืน ไมโครธ ตอนรับลูก หมิ่นประมาทศาล ชิงนาง และมหาดมะ

สิ่งที่ยืนยันว่าทรงสนับสนุนเรื่องการละครทั้งในพระนครและหัวเมืองทั่วไปคือ “หมายเหตุของบทละครเรื่อง งดการสมรส” พิมพ์ในหนังสือพิมพ์คูสิตสมิต ฉบับวันที่ 71 เดือนเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2463 หน้า 66 ทรงบันทึกถึงความไว้ว่า “...ผู้ใดปรารถนาจะเล่น ขอให้อนุญาตมายัง “ศรีอยุธยา” ผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์, จะยินดีอนุญาต. ถ้าปรารถนาจะขออนุญาตเช่นนี้ โปรดส่งจดหมายมายังหม่อมเจ้าคุณถนอม, กรมราชเลขาธุการในพระองค์...” (อ้างถึงในธงชัย หวานแก้ว 2522, 31 และทิพย์สุนทร นาคธม, 2516: 44) นอกจากนี้ยังสนับสนุนการละครของเอกชนทั่วไป โดยมีพระบรมราชานุญาตให้มีโรงละครบุษปชานาฏศาลา ของพระยาอนุวัฒนราชนิคม ตั้งอยู่ที่ตลาดเก่า ถนนเจริญกรุง แสดงละครเรื่องต่างๆ ได้ด้วย (ธิดา วัฒนกุล, 2519: 51-52)

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล (2520: 48 - 54) ได้สรุปประโยชน์ของบทละครพระราชนิพนธ์ไว้หลายประการ กล่าวคือ

- สนุกสนาน นอกจากความสนุกสนานแล้วยังให้ข้อคิด บางทีก็ขำ ละครร้องให้ความไพเราะทางหู ละครรำให้ความงามทางตา การอ่านบทละครก็ได้ประโยชน์ทำนองเดียวกันแต่ไม่เหมาะกับการนำบทมาอ่าน ควรจะไปชมการแสดง แต่สำหรับละครพูดสามารถอ่านซ้ำได้ มีประโยชน์เช่นเดิม สามารถพิจารณาทุกคำพูดได้

- การอบรมโดยสื่อมวลชน การละครเป็นการจำลองชีวิตจริง คืออาจเกิดขึ้นได้จริง แสดงความดี ชั่ว รัก โกรธ โลก หลงใหลคำที่มักจะพ่ายแพ้ไปในที่สุด อีกทั้งสามารถแสดงบทเสียดสีกล่าวหาญ รักษาดีบ้านเมืองถือว่าเป็นการอบรมของสื่อมวลชนที่ทันสมัย

- การรักษาวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะจากการแสดง โขนและละครรำ เป็นงานนาฏศิลป์ของกรมศิลปากรซึ่งสืบสายมาจากงานมหรสพเดิม

- การปลุกใจ เป็นประโยชน์ทางการเมืองมากดังเรื่องหัวใจนักรบ และพระร่วง

- ทางการศึกษา ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพระราชทานให้โรงเรียนนายร้อยและโรงเรียนมหาดเล็กหลวง สถาบันการศึกษาทั้งระดับมัธยมและอุดมศึกษาได้กำหนดบทละครพระราชนิพนธ์เป็นแบบเรียนมากมาย เช่นเรื่อง “จวดยอำนาจ” สอนเรื่องการเมืองในขณะที่ประชาชนยังไม่เข้าใจการเมือง

- ส่งเสริมภาษาไทยในระดับสูง และยังได้ทรงบัญญัติคำไทยมากมายเช่นรถยนต์ ฯลฯ

- แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เช่นการที่แปลบทประพันธ์ของชาวอังกฤษและฝรั่งเศส โดยคงรูปสำนวนและโวหารแบบเดิม

- ได้รับการสอนประชาธิปไตย ตั้งแต่เรื่องการกำหนดตัวผู้แสดงเพราะไม่ว่าจะมีศักดิ์ใดก็สามารถเล่นได้ทุกบทบาท เช่นครั้งหนึ่งทรงแสดงเป็นนายมันป็นยาว ซึ่งเป็นเพียงพรานป่าคนหนึ่ง แทนที่จะแสดงเป็นพระร่วงซึ่งเป็นตัวเอง

- รายได้ที่ได้จากการแสดงเข้าการกุศล หลายครั้งที่มีการนำบทพระราชนิพนธ์แสดงในงานสมาคม เงินที่ได้เข้าบำรุงกิจการต่างๆ

งานที่ทรงพระราชนิพนธ์นั้นมิได้เป็นการพระราชนิพนธ์บทเพลงปลุกใจโดยเฉพาะ หากแต่ได้ผสมผสานอยู่ในบทละครอีกด้วย ฉะนั้นการจะกล่าวถึงการถ่ายทอดความรักชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงการถ่ายทอดความรักชาติผ่านบทละครต่างๆด้วย โดยสรุปคือ ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะให้คนเห็นความสำคัญของละครพูด ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับสื่อมวลชนที่สำคัญอย่างยิ่ง มีพระราชประสงค์ที่จะปลุกฝังละครพูดในประเทศไทย จึงพระราชนิพนธ์ไว้กว่า 62 เรื่อง เมื่อเวลาผ่านไปนักการศึกษาจึงเห็นแล้วว่าต้องนำการเล่นมาผสมกับการเรียนจึงจะเกิดผล จึงเกิดมีลัทธิฝรั่งที่เรียกว่า “Play-way” โดยให้แสดงเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับเด็กและเป็นเครื่องช่วยบริหารด้านจิตใจให้กับผู้ใหญ่

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พระองค์ให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบอักษาศัยด้วยวิธีการที่หลากหลายการปลุกฝัง เสริมสร้างทัศนคติ ความเชื่อและการกระทำต่างๆผ่านบทละคร บทกลอน และบทเพลงเป็นวิธีการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแนบเนียน ผู้ฟังรู้สึกคล้อยตามได้ง่าย เพราะมีลักษณะที่แตกต่างจากการเรียนรู้ด้วยวิธีอื่นที่คร่ำเคร่ง จากคำร้องจากบทเพลงทั้ง 6 บทเพลงในงานวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า บริบททางการเมือง และสังคมวัฒนธรรมมีส่วนอย่างมากต่อวัตถุประสงค์ในการพระราชนิพนธ์ แต่การเผยแพร่ทัศนคติต่อสำนึกความรักชาติจากคำร้องเหล่านี้ยังคงถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มข้าราชการ ทหาร ลูกเสือและผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น เนื่องจากกลวิธีการในเผยแพร่ยังเป็นข้อจำกัด นอกจากนี้ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผลงานเหล่านี้เป็นที่เชื่อกลือว่า จะเป็นหลักในการคิด การปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การปกป้องรักษาประเทศไทย และสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก็เพราะองค์ผู้พระราชนิพนธ์ อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนคนไทย ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความรักของปวงชนชาวไทยก็ไม่มีสิ่งใดยิ่งใหญ่เท่ากับรักชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์

ในปัจจุบัน มีการนำคำร้องเหล่านี้มาประพันธ์ทำนองเป็นบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ สามารถฟังได้ในวิทยุกระจายเสียงกองทัพกในรายการ “สยามานุสติ” ของสถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพก พันเอกประชาสันต์ ชนะสงคราม หัวหน้าฝ่ายผลิตรายการและข่าว สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพก (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม พ.ศ.2554) ได้กล่าวถึงรายการนี้ว่า ไม่ทราบถึงที่มาของชื่อรายการ อาจเป็นเพราะมีความหมายที่เป็นกลาง ไม่ขึ้นกับฝ่ายใด สามารถฟังได้ทุกโอกาส สำหรับเพลงอื่นๆในรายการของทางสถานีจะเปิดเพลงให้เข้ากับบรรยากาศของสังคมในขณะนั้น แต่สิ่งที่เหมือนเดิมไม่ว่ากาลเวลาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปคือความรักและศรัทธาในบุรพคุณวีรกรรมของปวงชนชาวไทยตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พันเอกประชาสันต์ ชนะสงคราม (สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2554) ได้กล่าวไว้ว่า

“...เราต้องแยกชาติออกจากพระมหากษัตริย์ เพราะความหมายของชาติเปลี่ยนแปลงได้ไปตามเรื่องการรบ เกราช เศรษฐกิจ ความเป็นไทย หรืออื่นๆ ที่คนให้ความสำคัญ แต่พระมหากษัตริย์นี้เราเปลี่ยนไม่ได้ ... เพราะสังคมเรานั้นต่างจากสังคมประเทศอื่นๆที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านทำทุกอย่างเพื่อพวกเรา จะบอกว่าชาติแปลว่าพระมหากษัตริย์ก็ไม่ใช่ เพราะทรงเป็นแบบนี้อยู่องค์เดียว แต่ถ้าดูบริบทของประเทศเราด้วยก็เป็นไปได้ เพราะทุกอย่างรอบตัวเราก็มาจากพระมหากษัตริย์คุณของท่านทั้งนั้น การที่ประเทศไทยมีพระองค์ เป็นสิ่งที่คนไทยภาคภูมิใจ เพราะทรงเป็นขวัญกำลังใจให้แก่คนไทยทุกคน...”

6.1.2 ยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐนิยม: ละครปลุกใจและวิทยุกระจายเสียง

องค์ประกอบของความรักชาติที่เพิ่มเติมขึ้นมาในช่วงสมัยนี้คือ รัฐธรรมนูญตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การเผยแพร่ให้เกิดความรักชาตินั้น จึงจำเป็นต้องให้ประชาชนเรียนรู้การปกครองดังกล่าวด้วย การศึกษาของภาครัฐจึงจัดให้มีการศึกษาเรื่องนี้เพิ่มเติม และได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาจากต่างประเทศมาผสมผสานอีกด้วย ดังแผนการศึกษาชาติปี พ.ศ. 2475 นั้นมีความแตกต่างจากแผนการศึกษาที่มีมาแต่ก่อนคือมิใช่การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านวิชาการเท่านั้น แต่ต้องการเสริมสร้างทั้งสติปัญญา ร่างกาย และจิตใจไปพร้อมกัน โดยยึดหลักการพัฒนามนุษย์ด้วยการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1859 – 1952) ว่า Education is growth และ บลูม (Benjamin Samuel Bloom, 1913 – 1999) ว่า การศึกษามี 3 ส่วนคือ Cognitive Domain (พุทธิพิสัย) Affective Domain (จิตพิสัย) และ Psychomotor Domain (ทักษะพิสัย) แต่สำหรับการเรียนการสอนเรื่องการปกครองนั้น แม้ว่าจะเป็น

ช่วงที่มีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ในระบบการศึกษา ยังไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย แสดงให้เห็นว่าความรู้เรื่องประชาธิปไตยของคนทั่วไปหรือแม้แต่ชนชั้นสูงที่ได้รับการศึกษาอย่างดีในประเทศไทยยังไม่มีความรู้เรื่องการปกครองแบบใหม่นี้มากนัก และกระทรวงธรรมการเองยังไม่เห็นความสำคัญในเรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครอง แต่กลับเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้ง 3 ด้านเพื่อไปประกอบอาชีพให้มีความสำคัญมากกว่าทั้งๆที่อยู่ในปีที่มีเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ระบบการศึกษาไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ ช่วงพ.ศ. 2475 – 2520, 2532)

การเรียนการสอนเรื่องประชาธิปไตยได้เริ่มต้นขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนได้รับความเสมอภาคทางการศึกษาเช่นเดียวกับแผนการศึกษาฉบับก่อน และเพิ่มเติมในเรื่องการทำหน้าที่พลเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่นำเรื่องการเมืองการปกครองเข้ามาอยู่ในระบบการศึกษาอย่างจริงจัง เพราะจำเป็นที่ประชาชนผู้อยู่ในระบอบการปกครองนี้ต้องรู้จักหน้าที่ของตนเอง และในหลักสูตรชั้นประถมศึกษา พ.ศ. 2480 ยังคงเน้นเรื่องการปลูกฝังทัศนคติทางการเมืองและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา แต่ทำให้เรื่องการปลูกฝังทัศนคติต่อวิชาชีพและการประกอบอาชีพลดลง หลักสูตรนี้มี 11 รายวิชา รายวิชาที่ส่งเสริมให้เรียนรู้เรื่องการปกครองและเกิดสำนึกรักชาติ ได้แก่

- วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม มีเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองที่จะต้องปฏิบัติต่อครอบครัว ต่อหมู่คณะ ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ให้รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีไทย โดยเฉพาะห้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ให้เรียนรู้ระบอบประชาธิปไตย รู้จักสิทธิหน้าที่ของชาวไทยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เป็นต้นว่าเคารพกฎหมาย การเลือกตั้ง ช่วยเหลือราชการและป้องกันประเทศ เรียนรู้การปกครองท้องถิ่นและวันสำคัญต่างๆ (อ้างจากกระทรวงธรรมการ, 2480: 8-9)

- วิทยาการความรู้เรื่องเมืองไทย โดยกำหนดเนื้อหาวิชาซึ่งเป็นการส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเช่น การพาเที่ยวดูสถานที่ ให้พานักเรียนเที่ยวดูสถานที่ในบริเวณใกล้เคียงเพื่อให้ส่งเสริมความรู้รอบตัวบ้าง ความรู้ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์บ้าง กับทั้งปลูกใจให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ (เรื่องเดียวกัน: 14)

นอกจากนี้ยังมีวิชาภาษาไทย และวิชาเลขคณิต ที่มีเนื้อหาน้อยลงว่าแผนการศึกษาฉบับก่อนเช่นกัน มีวิชาเสริมสร้างลักษณะนิสัยเช่น วิชาวาดเขียน การฝีมือ ขับร้อง สุขศึกษา หน้าที่พลเมือง ลูกเสือหรืออนุชาชาด วิชาการเรียนการสอนในแผนการศึกษานี้เป็นวิชาที่มีเนื้อหาวิชาการที่เป็นนามธรรมมากขึ้น เข้าใจยากขึ้น ต่างจากแผนการศึกษาในฉบับก่อนที่ส่งเสริมเรื่องประกอบอาชีพมากกว่า แม้ว่าบทเพลงปลุกใจจะไม่ได้ถูกระบุไว้ในระบบการศึกษาแต่ได้เป็นฐานความรู้ของผู้เรียนถึงความรู้เรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญในช่วงระยะเวลานั้นเอง

นอกจากนี้ ยังมีการเสริมสร้างความรักชาติในรูปแบบอื่นๆ เช่นอุดมการณ์รักชาติของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ในขณะที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรทำให้ท่านได้แสดงออกว่าได้เห็นความสำคัญของงานศิลปะและความรู้ทุกแขนง โดยเฉพาะการละครและบทเพลงท่ามกลางอุปสรรคมากมาย พลตรีหลวงวิจิตรวาทการที่ได้รวบรวมเรื่องราวต่างๆ ไว้ในบทความเรื่อง “ความยากลำบากสำหรับงานใหม่เป็นอธิบดีกรมศิลปากร” ในหนังสืออธิบดีคนแรกของกรมศิลปากร พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (2535: 55 – 56) สรุปได้ว่างานด้านศิลปะวิทยานั้น ท่านมิได้สันทัดนัก จึงจำเป็นต้องมีครูหรือปราชญ์ต่างๆ ช่วยเหลือหากแต่ยังกังวลบ้างว่าถ้าเกิดมีเหตุจำเป็นที่ท่านจะต้องดำเนินการเอง ท่านจะทำได้อย่างไร ต่างจากงานด้านห้องสมุดที่ท่านนิยมการอ่านหนังสือทุกประเภทเป็นทุนเดิม หากแต่ยังมีประสบการณ์การอ่านไม่มากนักแต่คาดว่าจะสามารถขยันหมั่นอ่านให้ได้มากที่สุด แต่งานด้านดนตรีและการละครนี้ถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ แม้ว่าจะเคยได้รับชมการดนตรีในต่างประเทศมาบ้างแต่ก็มิได้ทำด้วยตนเองเช่นกันอีกทั้งความนิยมในการเป็นนักแสดงนาฏศิลป์ในสังคมไทยยังเป็นเรื่องที่ไม่นิยมนัก

“โรงเรียนพื่อนรำและดนตรีซึ่งเรียกว่า “โรงเรียนนาฏดุริยางค์” ได้ตั้งขึ้นในท่ามกลางมรสุมแห่งการนิทนาว่าร้าย การโจมตีทุกทิศทุกทางในหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับ เพราะตั้งแต่เกิดมาเป็นประเทศไทย ก็ยังไม่เคยมีโรงเรียนชนิดนี้ งานเต้นก๊อง รำก๊อง ถือเป็งานชั้นต่ำ แม้จะรู้กันว่าอยู่ในนานาประเทศที่เจริญแล้ว ก็ยังเห็นว่าไม่เหมาะสมสำหรับประเทศเรา อันที่จริงข้าพเจ้าก็ไม่ได้ตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจของข้าพเจ้าเอง แต่ต้องทำขึ้นเพราะมีบทบาทบัญญัติในกฎหมาย และเป็นกฎหมายที่ออกประกาศใช้แล้ว ก่อนที่มีวิ้วแวว่าข้าพเจ้าจะมาเป็นอธิบดีกรมศิลปากร....และความยากลำบากที่สุดนั้นก็คือ การที่จะต้องทำอะไร โดยไม่มีเงินการของงบประมาณของกรมศิลปากร โดยเฉพาะ

เรื่องงานละครและคนตรีนั้นร้ายยิ่งกว่าขอทาน เพราะในการขอทาน ถ้าท่าน
 ผู้ให้ไม่มีศรัทธาที่จะให้ท่านก็ไม่ให้โดยไม่ว่าอะไร แต่การของบประมาณมาทำ
 ละครและคนตรี นอกจากจะไม่ได้แล้ว ยังถูกเย้ยหยันหัวเราะฮาครืนกันในที่
 ประชุมกรรมการพิจารณางบประมาณ”

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2531: 24)

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การประกอบอาชีพทางการแสดงไม่ได้รับความนิยมนจาก
 ประชาชนทั่วไปแม้ว่าจะเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของไทย อันหมายถึงความเป็นเอกราชมาช้านาน
 แต่กลับเห็นว่าเป็นอาชีพที่ไม่เหมาะสม ฉะนั้น เมื่อมีความต้องการส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรม
 ดังกล่าวจึงไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร งบประมาณของประเทศจึงไม่ได้จัดสรรมาเพื่อกิจการ
 ด้านศิลปะการแสดงนี้มากนัก ส่งผลให้วิชาความรู้ด้านศิลปะไทยอีกหลายประการที่ประกอบขึ้น
 เป็นการแสดงเช่นนี้อยู่ห่างไกลจากชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไปหรือจำกัดอยู่ในกลุ่มคนบาง
 กลุ่มเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การจัดการแสดงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการดังกล่าวได้รับความ
 ช่วยเหลือจากท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ พระสารสาสน์ประพันธ์ มอบเงินเริ่มต้น
 6,500 บาท และรายได้ของการแสดงเรื่องเลือดสุพรรณซึ่งเป็นละครที่สร้างสรรค์เพลงปลุกใจ “เลือด
 สุพรรณ” ที่ยังคงอยู่คู่กับสังคมไทย บทเพลงไทยสากลประเภทปลุกใจของพลตรีหลวงวิจิตรวาท
 การในช่วงยุคสมัยนี้เกือบทั้งหมดเป็นบทเพลงประกอบละครของกรมศิลปากร ฉะนั้น วิธีการ
 ถ่ายทอดบทเพลงในยุคสมัยนี้คือการถ่ายทอดประกอบเนื้อหาละครนั่นเอง ในความเป็นจริงแล้วการ
 ละครในประเทศไทย โดยเฉพาะละครพุดรุ่งเรื่องมากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว หากแต่ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ เกิดภาวะเศรษฐกิจ
 ตกต่ำทั่วโลก เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย พ.ศ. 2475 ทำให้การละคร
 ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร การละครในประเทศไทยกลับมาฟื้นฟูอีกครั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477
 เมื่อหลวงวิจิตรเข้ามาเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ได้อธิบายไว้ว่าในช่วงแรกนั้นเป็นละครรำแต่เพียง
 อย่างเดียว และเปลี่ยนมาเป็นแบบละครพันทางในภายหลังซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชนเป็น
 อย่างมาก

สิ่งที่ผู้ชมจะได้จากละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการนั้น มิใช่ความสนุกสนาน หรือ
 จิตสำนึกเรื่องความรักชาติเพียงเท่านั้น เพราะผู้ชมยังได้เสริมสร้าง พัฒนารสนิยมในการชมการ
 แสดงศิลปะ ละครต่างๆ เพราะด้วยลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของบทละครของพลตรีหลวงวิจิตร

วาทกรรมคือ จะไม่เสร็จสิ้นในคราวเดียว เพราะเมื่อมีการซ้อมก็จะมีเปลี่ยนแปลงในตัวบทหลายครั้ง จนมีคนกล่าวว่าวาทกรรมหรือละครหลวงวิจิตรต้องดูสองครั้งคือช่วงที่เริ่มแสดงกับช่วงที่กำลังจะเลิกแสดง เพราะจะมีการแก้ไขเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาการแสดง (ประภาพรรณ วิจิตรวาทการ, 2536: 31) เพราะต้องทำให้เหมาะกับคนที่มาเล่น ต้องดูลักษณะของคนเล่นให้ถือว่าเป็นคนร่าสวยหรือพูดดี ต้องเปลี่ยนบทให้เหมาะสมกับตัวคนเล่น หรือแม้แต่การหันหน้าของตัวละคร ต้องดูว่าหันด้านใดสวยหรือกิริยาท่าทางที่ดีของนักแสดงคนนั้นเป็นอย่างไร ต้องนำมาใช้ให้เหมาะสม ผู้ที่มาร่วมแสดงต้องฝึกฝนอย่างหนัก โดยทำตามลักษณะของตัวละครที่กำหนดให้ได้ทั้งกิริยาท่าทาง ลักษณะการพูดการเดิน น้ำเสียง การรำ ฯลฯ นอกจากนี้สิ่งสำคัญคือนักแสดงยังได้รับการฝึกฝนเรื่องการแสดงมากขึ้น อีกทั้งยังต้องได้รับการศึกษาในระบบการศึกษาสามัญด้วย เนื่องจากมีความจำเป็นในการประกอบอาชีพในภายภาคหน้า และต้องมีความประพฤติที่ดีทั้งในเรื่องการแสดงและเรื่องส่วนตัว ลักษณะการเรียนนี้ มีมาตั้งแต่สมัยโรงเรียนพรานหลวงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อบทละครควบคู่มากับการได้เสพงานศิลปะที่ถูกอกถูกใจอีกด้วย อีกองค์ประกอบสำคัญในงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการคือ สำนวนภาษาที่ใช้ในบทละครนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดมักจะใช้สำนวนภาษาเดียวกัน โดยส่วนใหญ่เป็นคำพูดของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเองเพียงแต่อาศัยตัวละครเป็นผู้ถ่ายทอด ใช้ภาษาพูดแบบชาวบ้านธรรมดา ฉะนั้นพลตรีหลวงวิจิตรวาทการจึงใช้บทเพลงเข้าเสริมตลอดทั้งเรื่อง เป็นเพลงที่มีเนื้อร้องเป็นภาษากวีธรรมดา มีการซ้ำคำซ้ำความ ผู้ชมสามารถร้องตามได้ง่าย กลวิธีดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำถึงข้อคิดที่ได้ให้กับผู้ฟัง ดังที่สมภพ จันทระประภา (เรื่องเดียวกัน: 232) กล่าวถึงวิธีการจบการแสดงนี้ว่า “เป็นวิธีการสอนแบบคนโบราณ แบบพุทธศาสนา เรียกว่าสรุป คือกล่าวกันว่าคนจะจำไม่ได้ ไม่เก็บไป ก็เอามาสรุปให้ฟังอีก เป็นการสอนอย่างไทยโบราณ คือสอนเสร็จแล้วก็ทวน”

ประภาพรรณ วิจิตรวาทการ (เรื่องเดียวกัน: 242 - 243) กล่าวถึงบทเพลงปลุกใจเหล่านี้ทำให้บทละครเด่นขึ้น ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสนุกสนาน กึกกัก กระตุ้นความรู้สึกรักชาติได้ดี และ “มีการเชิญชวนให้ร้องเพลงปลุกใจโดยแจกเนื้อเพลง ทำนองก็จำได้ง่าย” หลวงวิจิตรวาทการมักจะใช้เพลงปลุกใจหลังจากที่ตัวละครพูดปลุกใจจบไปแล้ว เป็นการย้ำและกระตุ้นความรู้สึกของคนดูได้อีกครั้งหนึ่ง ทำให้บทเพลงเหล่านี้ยังคงได้รับการสืบทอดเรื่อยมา

วานิช โปตะวานิช วาทกรรมประจำวงดนตรีสากลกองการสังคีต กรมศิลปากรคนปัจจุบัน ให้สัมภาษณ์ (27 กันยายน 2554) เกี่ยวกับบทเพลงของหลวงวิจิตรวาทการว่าเป็นบทเพลงที่ตนได้

เคยเรียน เคยร้องมาตั้งแต่เด็ก แต่ได้แค่ร้อง ไม่รู้ความหมาย เมื่อโตขึ้นและเข้ามาทำงานด้านนี้จึงได้เรียนรู้เกี่ยวกับเพลงของท่านเพิ่มขึ้นและเห็นว่ามีความหมายมาก รู้สึกเสียใจที่เด็กสมัยนี้ไม่ได้เรียน เราควรจะนำกลับมาเปิดให้เด็กฟัง เพราะเมื่อฟังบ่อยๆก็จะจำได้ อาจจะรู้สึกถึงความหมายที่ลึกซึ้ง แต่เป็นการปลูกฝัง เมื่อโตขึ้นจะเข้าใจถึงคุณค่าของเพลงเหล่านี้ได้เอง และที่สำคัญควรทำให้เพลงทันสมัยขึ้น เรียบเรียงใส่เครื่องดนตรีใหม่ให้ฟังง่าย ร้องตามได้ง่าย ฟังแล้วไม่ล้าสมัยน่าจะทำให้ผู้ฟังโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่เกิดความสนใจมากขึ้น

สำหรับบทเพลงสุนทราภรณ์นั้น ได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อวิทยุเป็นประจำด้วยวิธีการที่แตกต่างจากของหลวงวิจิตรวาทการที่ผ่านงานละครที่ผู้ชมจำเป็นต้องมีส่วนในการรับชมบริเวณการแสดง อีกทั้งยังมีเรื่องราวจากบทละครเป็นส่วนเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น ฉะนั้น สิ่งสำคัญในการทำให้บทเพลงสุนทราภรณ์เป็นที่ชื่นชอบได้นั้นย่อมมาจากตัวบทเพลง โดยเฉพาะ สิ่งสำคัญในการถ่ายทอดบทเพลงของสุนทราภรณ์นี้ เจตนา นาควัชระ (อ้างถึงใน คณะอนุกรรมการหนังสือที่ระลึก: 60 -62) ได้กล่าวไว้ว่าสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดบทเพลงเหล่านี้คือนักร้องที่จะต้อง “ตีความ” เพื่อให้เข้าใจเนื้อร้องและความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อร้องกับทำนองมิใช่ด้วยสัญชาตญาณเพียงอย่างเดียวแต่ต้องมีสติปัญญาด้วย บทเพลงในช่วงแรกของสุนทราภรณ์บางเพลงจึงแต่งให้ผูกโยงกับนักร้อง โดยคำนึงถึงความสามารถและน้ำเสียงที่เป็นความเฉพาะที่นักกร้องรุ่นใหม่ทำได้ยากเพราะต้องมีทั้งน้ำเสียงและความรู้ด้านดนตรีไปพร้อมกันจึงจะสามารถถ่ายทอดเพลงของสุนทราภรณ์ได้เป็นอย่างดี สิ่งที่เพลงไทยสากลเหล่านี้ไม่ต่างจากเพลงไทยเดิมนั้นคือการเอื้อนให้ตรงเสียง แม้ว่าเพลงไทยสากลของสุนทราภรณ์จะได้ชื่อว่าเป็นการร้องแบบเต็มเสียง แต่ก็ยังมีการฟังวิธีการดังกล่าวอยู่บ้าง โดยพยายามปรับเสียงของคำในภาษาไทยให้เข้ากับโน้ตของดนตรีสากล

การตีความบทเพลงนี้ เพ็ญศรี พุ่มชูศรี ได้อธิบายไว้ในการสัมมนาสุนทราภรณ์วิชาการ เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2532 ไว้ว่า

“เพลงแต่ละเพลง ถ้าทำความเข้าใจในเนื้อร้องและท่วงทำนองเพลงได้แล้ว ก็จะรู้ว่า เพลงนั้นๆต้องการสื่ออะไรให้คนฟัง ความรัก ความเศร้า ความผิดหวัง หรือสมหวัง คติธรรมหรือปรัชญาชีวิต ไปจนถึงปลูกใจให้รักชาติ ให้สามัคคี และกระทั่งเพลงที่มุ่งให้มีความรื่นเริงเบิกบานใจ ฯลฯ เมื่อเข้าใจว่า เพลงนั้นๆต้องการ “สื่อ” อะไรได้แล้ว ก็มาถึงวิธีขับร้องที่จะทำให้เพลงนั้นๆมี

ความไพเราะ และคงความหมายที่ผู้แต่งต้องการ “สื่อ” เอาไว้ให้มากที่สุด เท่าที่จะสามารถทำได้ด้วยความ “ถนัด” ของนักร้องแต่ละคน”

เพ็ญศรีอธิบายเพิ่มเติมว่าสมมติหากนักร้องที่ร้องเพลงรักมาร้องเพลงปลุกใจ แทนที่จะฟังแล้วอยากจับอาวุธกลับอยากถือช็อคโกแลตไม่ไปเอาด่าศึกแทน การแสดงเพลงของสุนทราภรณ์จึงมีความเป็นพิเศษดังที่กล่าวมา นอกจากนี้ ชูวิทย์ ยุระขง (สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2554) ได้กล่าวถึงเพลงของสุนทราภรณ์ไว้ว่า ไม่เคยมีเพลงของสุนทราภรณ์ที่มีเนื้อหาโจมตี กล่าวร้ายใคร หรือแสดงความเศร้า โศกเสียใจ ในเพลงปลุกใจก็ไม่ได้มีเพลงที่แสดงความห้าวหาญ ต่อสู้กับศัตรูเช่นกัน มักจะเป็นเพลงที่ชักชวน ชี้ชวนให้ทำสิ่งต่างๆ สิ่งสำคัญคือนักร้องที่มีเนื้อเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ ถ่ายทอดความคิดความรู้สึกเหล่านั้นได้ดี

การเผยแพร่ผลงานของสุนทราภรณ์ในปัจจุบันมีด้วยกันหลายรูปแบบ เช่นเมื่อกรกฎาคม 2554 ได้มีการจัดทำผลงานเพลงชุด สุนทราภรณ์ออกเคสตรา อำนาจเพลง โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรอรอด จันทร์กล้า กล่าวถึงการนำผลงานเพลงอันทรงคุณค่าของสุนทราภรณ์มาเรียบเรียงใหม่ และแนวคิดที่สำคัญในการทำงานนี้คือ

“ต้องกระทบจิตใจคนให้ได้ เพราะแสดงว่ามันเป็นศิลปะที่ได้ผล ถ้าเล่นแล้วคนฟังไม่รู้สึกระไรก็เป็นศิลปะที่ไม่ได้ผล การแสดงดนตรีที่กระทบใจจะทำให้เกิดผลได้ไกลมาก คือคนฟังจะเกิดความฉงน โกรธ งง ร้องไห้ ถือว่าเป็นศิลปะที่ใช้ได้... และอยากให้เด็กได้มีโอกาสฟังดนตรีที่ดีๆบ้าง เพราะเชื่อว่า “มันจะอยู่ในอารมณ์และหัวใจ เมื่อวันหนึ่งได้ยินเสียงแบบนี้เมื่อโตขึ้น ก็จะรู้ว่าแบบนี้แหละที่ต้องเลือกมาฟัง มันเพราะ คนตรีไม่ว่ารูปแบบใดไม่มี Boarder เราต้องสร้าง taste ของการฟัง ไม่ต้องสนใจว่าจะวิเคราะห์อย่างไร ใช้หัวใจฟัง”

นอกจากนี้ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า เพลงปลุกใจของสุนทราภรณ์ไม่ได้มีแต่เพลงที่แสดงความรู้สึกหึงห่มเท่านั้น ยังมีเพลงที่ชักชวนอย่างอ่อนหวานเช่นเพลง สูญสิ้นถิ่นไทย อีกด้วย

สรุปได้ว่า ในยุคสมัยนี้มีการนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยม นโยบายรัฐนิยม ฯลฯ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย โดยบทเพลงของหลวงวิจิตรวาทการนั้นส่วนมากมาจากบทละคร หากผู้ชมได้ชมการแสดงก็จะ

สามารถทำความเข้าใจบทประพันธ์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งในระหว่างการแสดงยังมีการร้องเพลงที่เป็นเพลงหลักของเรื่องหลายครั้งจนผู้ชมอาจจดจำเพลงได้เมื่อเสร็จสิ้นการแสดง นอกจากนี้ยังให้ความรู้ถึงบรรยากาศของการชมการแสดงสดที่สามารถสร้างความประทับใจได้มากกว่า สำหรับบทเพลงของวงสุนทราภรณ์เป็นการเปิดเผยแพร่ในสถานีวิทยุ ทำให้การเผยแพร่เป็นไปได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ผู้ชมไม่จำเป็นต้องอยู่ในบริเวณการแสดง ความซาบซึ้งที่เกิดขึ้นจากบทเพลงเป็นเรื่องที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม มิได้มีเรื่องราวประกอบ ฉะนั้น สิ่งที่จะดึงดูดผู้ฟังได้มีเพียงคำร้องและทำนองที่มีคุณภาพสูงเท่านั้น

6.1.3 ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย: หน่วยงานของรัฐและเอกชน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงให้ความสำคัญกับการดนตรีและการศึกษามาก แต่ที่แตกต่างจากพระมหากษัตริย์องค์อื่นๆคือการให้ความสำคัญกับการดนตรีศึกษาอีกด้วย ในหนังสือ ๕ สถิติในดวงใจนิรันดร์ (2539: 4) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้พระราชทานพระโอวาทว่า คุณพระเจนดุริยางค์เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้รับการบังคมทูลแนะนำเกี่ยวกับการดนตรี ทรงโปรดฯ ให้ทำตำราที่คุณพระเจนดุริยางค์ประพันธ์ไว้ทุกเล่ม ระหว่างการพิมพ์และตรวจปรูฟทรงได้ความรู้ด้านดนตรีขึ้นมาก การที่ทรงสนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือความรู้เรื่องดนตรีนี้ส่งผลอย่างมากต่อการศึกษาดนตรีของผู้คนในขณะนั้น ทรงให้ความสำคัญกับการดนตรีนี้มิใช่เพื่อสร้างความสนุกสนานให้กับประชาชน หากแต่ยังทรงเห็นว่าการดนตรีมีความสำคัญต่อชาติและสังคม ดังที่ได้มีพระราชดำรัสในโอกาสที่คณะกรรมการของสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย (เรื่องเดียวกัน: 37) เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2524 ว่า

“ฉะนั้น การดนตรีนี้จึงมีความสำคัญสำหรับประเทศชาติ สำหรับสังคม ถ้าทำดีก็ทำให้คนเขามีกำลังใจที่จะปฏิบัติกิจการงาน ก็เป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งที่ทำให้ความบันเทิง ทำให้คนที่กำลังท้อใจมีกำลังใจขึ้นมาได้ คือเราใจได้ คนกำลังไปทางหนึ่ง ทางที่ไม่ถูกต้อง ก็อาจจะดึงให้กลับมาในทางที่ถูกต้องได้ ฉะนั้น ดนตรีก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงพูดได้เท่ากับท่านทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการดนตรีในรูปการต่างๆว่ามีนัยสำคัญ และต้องทำให้ถูกต้อง ต้องทำให้ดี ทั้งถูกต้องในทางหลักวิชาของการดนตรีอย่างหนึ่ง และก็ต้องถูกต้องตามหลักวิชาของผู้ที่มีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ก็จะทำให้เป็นประโยชน์อย่างมาก เป็นประโยชน์ทั้งต่อส่วนรวม ทั้งส่วนตัว เพราะก็อย่างที่กล่าวไว้ว่า เพลงนี้มันเกิด

ความปิติภายในของตัวเองได้ เป็นปิติในผู้อื่นได้ เกิดความดีได้ เกิดความเสียก็ได้ ฉะนั้นก็ต้องมีความระมัดระวังให้ดี”

แต่การถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากสมัยก่อน ด้วยมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้นในการกระจายเสียงและการบันทึกเสียง ทั้งจากภาครัฐและเอกชน อีกทั้งยังมีองค์กรต่างๆที่นำบทเพลงเหล่านี้ไปใช้ในวิถีทางที่แตกต่างกัน เช่น การเผยแพร่บทเพลงพระราชนิพนธ์นี้ มีการแสดงสดผ่านสถานีวิทยุเป็นประจำ แม้ว่าจะไม่ได้แสดงเฉพาะเพลงปลุกใจ แต่ก็เป็นสิ่งบันเทิงให้คนไทยเริ่มเรียนรู้ มีรสนิยมในการฟังเพลงในรูปแบบนี้มากยิ่งขึ้น หรือในกิจการการฝึกลูกเสือชาวบ้านที่ได้นำบทเพลง “ความฝันอันสูงสุด” มาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการบรรยายให้เกิดความรู้สึกรักชาติ โดยผู้เข้าร่วมอบรมต้องเข้าใจประวัติที่มาของบทเพลงให้ดีเสียก่อน

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เพลงนี้เป็นที่รู้จักนั้น คงเป็นเพราะการถ่ายทอดโดยนักร้องนักดนตรีที่สามารถสื่อสารความรักต่อบทเพลงนี้ได้เป็นอย่างดี เรือตรีสันติ ลุนเผ่ ผู้ที่มีโอกาสขับร้องเพลงนี้ ถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ กล่าวถึงความรู้สึกขณะที่ร้องเพลงนี้ว่า

“ต้องมี *Feel to Sing* และเมื่อกำลังร้องเพลงพวกนี้ เราต้องถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องร้องเพราะไม่มีใครร้อง เดียวนี้ก็ยังไม่มีการร้อง หายาก และต้องมีความรู้สึกที่อยากจะร้อง ต้องมาศึกษาว่าคำหมายถึงอะไร เราต้องตีความไปเอง... ในเพลงความฝันอันสูงสุดเราก็ต้องตีความหมายตามเนื้อเพลง ความฝันยิ่งใหญ่เหลือเกิน และภายใต้การตีความนั้นยังแสดงถึงความเคารพนับถือองค์ผู้ประพันธ์อย่างหาที่สุดมิได้ เราคิดว่าที่จริงถ้ามาถามว่าเรารักในหลวงมั๊ย เรา รู้สึกว่าเราพิเศษ เพราะเราเอาเพลงท่านมาร้องทำให้เราดัง บุญคุณคุ้มเกล้าหัวเราเป็นหนี้บุญคุณท่านมาก มาให้เราร้องความฝันอันสูงสุด หรือเพลงเราสู้”

ในช่วงสมัยนี้ บทเพลงได้ถูกกำหนดเป็นเนื้อหาการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษา วิชาดนตรี อีกทั้งยังมีการใช้วิทยุกระจายเสียง เรียกว่าวิทยุโรงเรียนเผยแพร่เพลงต่างๆรวมถึงเพลงปลุกใจอีกด้วย ในคู่มือการสอนวิทยุโรงเรียน ปีการศึกษา 2516 วิชาขับร้องและดนตรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3-7 (พ.ศ.2516) มีการกำหนดตารางการออกอากาศ เช่น

- ชั้น ป. 2** ชุด “มาร้องรำทำเพลง” เพลง “รักเมืองไทย”
เนื้อร้อง-ทำนอง พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ
โดย จงกลณี โสภากย์
นางนิตยา ฤทธิโยธี
ม.ร.ว.สายสิงห์ ศิริบุตร
- ออกอากาศ ระหว่าง 4 – 14 กันยายน พ.ศ.2516
- ความมุ่งหมาย 1. เพื่อปลูกฝังทัศนคติให้นักเรียนเกิดความรักชาติ และรู้จักการเสียสละ
2. เพื่อฝึกให้นักเรียนร้องเพลงได้และรู้จักจังหวะของเพลง
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน ได้มีการแสดงออกโดยเสรี สามารถคิดทำทาง
ประกอบเพลงได้ตามสมควร
4. เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และรักการร้องเพลง
- อุปกรณ์การสอน สัญลักษณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แผนที่ประเทศไทย และ
แผ่นเนื้อร้อง
- เตรียมการสอน สนทนาเกี่ยวกับชาติไทย ประเทศไทย หน้าที่ของคนไทยตาม
สมควรแต่ละระดับชั้น
- การสอน ครูสังเกตทัศนคติของนักเรียนและนำมาอภิปรายต่อไปว่าจะใช้
บทเพลงในโอกาสใด มีความรู้สึกอย่างไร และให้นึกถึงเพลงอื่นที่มีความหมาย
ใกล้เคียง
- ชั้น ป. 3-4** ชุด “มาร่วมกันรื่นเริง” เพลง “เยาวชนไทย” เนื้อร้อง-ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน
ประพันธ์ให้กรรมการกลางรักษาความปลอดภัย
- โดย จงกลณี โสภากย์
- ออกอากาศ ระหว่าง 20 มิถุนายน – 13 กรกฎาคม พ.ศ.2516
- ความมุ่งหมาย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนร้องเพลงปลุกใจ และสามารถเดินให้เข้ากับจังหวะ
เพลง
2. ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกรัก และภูมิใจในชาติไทย
3. ส่งเสริมนักเรียนให้ประพฤติและรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีระหว่างนักเรียน (ถึงแม้จะมาจากต่างถิ่น
หรือนับถือศาสนาต่างกัน)
- อุปกรณ์การสอน ธงชาติไทย แผนที่ประเทศไทย และแผ่นเนื้อร้อง

เตรียมการสอน เล่าเรื่องการจัดชุมนุมเยาวชน เน้นว่าหากนักเรียนประพฤติตนเป็นคนดี เรียนดี เสียสละเพื่อส่วนรวมอาจจะได้รับการคัดเลือกเป็นผู้นำเยาวชนในกิจกรรมของกระทรวงศึกษาธิการ

- ชั้น ป. 3-4** ชุด “มาร่วมกันรื่นเริง” เพลง “แรงสามัคคี” เนื้อร้อง ประเสริฐ ณ นคร และ อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทำนอง แร้งกระพือปีก
- โดย จงกลณี โสภากย์
นางนิศยา ฤทธิโยธี
ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์
- ออกอากาศ ระหว่าง 4-14 กันยายน 2516
- ความมุ่งหมาย
1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรักการร้องเพลงและชื่นชมในความไพเราะของเพลงไทย
  2. เพื่อให้นักเรียนร้องเพลง และเคลื่อนไหวให้ถูกจังหวะ
  3. เพื่อให้นักเรียนมีความเพลิดเพลินและกล้าแสดงออก
  4. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความสามัคคีและรักชาติบ้านเมือง
- อุปกรณ์การสอน แผนภูมิและแผนภาพเกี่ยวกับการสอนดนตรี
- เตรียมการสอน เน้นการสอนภาษาจากเพลง มีการสอนเรื่องความสามัคคี ยกตัวอย่างจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรักชาติบ้านเมือง อันเป็นผลมาจากความสามัคคีและจากการแตกความสามัคคี ชวนให้นักเรียนร้องเพลงปลุกใจอื่นๆเช่นเลือดสุพรรณ รักเองไทย เพื่อไทย คอนเจ็คต์ ฯลฯ
- การสอน วาดภาพและร่วมกันร้องเพลงปลุกใจอื่นๆ

- ชั้น ป. 3-4** ชุด “มาร่วมกันรื่นเริง” เพลง “เกิดมาพึ่งกัน” เนื้อร้องเกรียง กิริติกร ทำนอง โยสลัม
- โดย เต็มใจ นาคะตะ
- ออกอากาศ ระหว่าง 16 – 26 ตุลาคม 2516
- ความมุ่งหมาย
1. เพื่อให้นักเรียนร้องเพลงไทยสากลให้ถูกจังหวะ
  2. เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ว่า คนเราเกิดมาต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันจะอยู่แต่ลำพังมิได้

3. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการถือประโยชน์ส่วนรวมว่าสำคัญกว่าส่วนตน
4. เพื่อให้ครูใช้เพลงนำเข้าสู่บทเรียน หรือสรุปบทเรียนวิชาสังคมศึกษา
- อุปกรณ์การสอน แผนภูมิและแผนภาพเกี่ยวกับการสอนดนตรี และภาพเกี่ยวกับการฟังพาท้ายกันและกันเช่นการบริจาคโลหิต การจูงคนชราข้ามถนน การพัฒนาวัด
- เตรียมการสอน สนทนาถึงชีวิตประจำวันว่าอยู่โดยลำพังมิได้ เช่นการให้ยืมหนังสือหรืออุปกรณ์ การเรียน การช่วยกันทบทวนวิชาที่ต่างคนถนัดไม่เหมือนกัน การแบ่งงานกันซ่อมวัด ช่วยกันในทุกๆเรื่องในชุมชน
- การสอน จัดทำสมุดบันทึกการบำเพ็ญประโยชน์ของตนเอง

- ชั้น ป. 3-4 ชุด “มาร่วมกันรื่นเริง” เพลง “โยสลัม” เนื้อร้อง - ทำนอง ไสล ไกรเลิศ
- โดย ม.ร.ว.สายสิงห์ ศิริบุตร
- ออกอากาศ ระหว่าง 30 ตุลาคม – 7 พฤศจิกายน 2516
- ความมุ่งหมาย
1. ให้นักเรียนรู้จักเพลงไทยอีกเพลงหนึ่ง
  2. ให้นักเรียนคุ้นกับการร้องเพลงแบบซอลฟา
  3. ปลูกฝังทัศนคติในการประพฤติดีประพฤดีชอบ
- อุปกรณ์การสอน แผนภูมิและแผนภาพเกี่ยวกับการสอนดนตรี และภาพเกี่ยวกับการฟังพาท้ายกันและกันเช่นการบริจาคโลหิต การจูงคนชราข้ามถนน การพัฒนาวัด
- เตรียมการสอน สนทนาถึง “ความสุจริต” และ “ทุจริต” แยกความหมาย ให้ตัวอย่าง การกระทำต่างๆที่ถือว่าคด โกงหรือเป็นคนดี การเสียสละในสังคมที่กำลังพัฒนา ต้องเสียสละเพื่อส่วนรวม ต้องมีความขยัน อุตสาหะ ต้องปลูกฝังกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชน
- การสอน ให้นักเรียนยกตัวอย่างและคิดว่าจะให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองได้ต้องให้พลเมือง มีลักษณะอย่างไร และนำเหตุการณ์บ้านเมืองร่วมอภิปราย เช่น จากข่าวหนังสือพิมพ์

- ชั้น ป. 5-6-7 ชุด “มาร่วมกันร้องรำ” เพลง “อธิษฐาน” เนื้อร้อง-ทำนอง พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

โดย	นางฉิ่ง ไชยพรรค
ออกอากาศ	ระหว่าง 22 มิถุนายน – 13 กรกฎาคม 2516
ความมุ่งหมาย	1. ให้นักเรียนร้องเพลงอริยฐาน 2. ให้ทราบนามผู้ประพันธ์เนื้อร้องและทำนองเพลง 3. ให้ทราบที่มาของเพลงอริยฐาน 4. ให้นำไปเป็นการแสดงระบำได้อีก 1 ชุด
อุปกรณ์การสอน	แผนภูมิและแผนภาพเกี่ยวกับการสอนดนตรี ทำรำต่างๆ
เตรียมการสอน	ชี้แจงถึงความสามัคคี ความรักชาติ การระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ที่ได้เสียสละเพื่อประโยชน์ของประเทศไทย ยกตัวอย่างวีรบุรุษต่างๆ
การสอน	ให้นักเรียนยกตัวอย่างและคิดว่าจะให้ประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองได้นั้น พลเมือง ต้องมีลักษณะอย่างไร และนำเหตุการณ์บ้านเมืองร่วมอภิปราย เช่น จากข่าวหนังสือพิมพ์

ชั้น ป. 5-6-7 ชุด “มาร่วมกันร้องรำ” เพลง “กราวอาสา” เนื้อร้อง-ทำนอง ไม่มี

โดย	นางมหาเทพกษัตรสมุห
ออกอากาศ	ระหว่าง 3 – 14 กันยายน 2516
ความมุ่งหมาย	1. ให้นักเรียนเข้าใจทำนองที่สนุกสนาน ง่ายๆ 2. ให้รู้จักการเดินเข้าจังหวะดนตรี ทั้งช้าและเร็ว 3. ส่งเสริมให้เด็กชื่นชมดนตรี 4. ส่งเสริมพลานามัย
อุปกรณ์การสอน	แผนภูมิเนื้อร้องและเครื่องดนตรีต่างๆ
การสอน	เน้นการเรียนร้องเพลงและจัดการแสดงละครสั้นๆจากเพลงนี้ประกอบกับบทเพลงอื่นๆ

ชั้น ป. 5-6-7 ชุด “มาร่วมกันร้องรำ” เพลง “สามัคคีชุมนุม” เนื้อร้อง-ทำนอง เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

โดย	นายยง อิงคเวทย์
ออกอากาศ	ระหว่าง 17 – 28 ธันวาคม 2516
ความมุ่งหมาย	1. ให้นักเรียนหัดร้องเพลงไทยสากลด้วยเสียงที่นุ่มนวลและถูกต้องตามจังหวะ

2. ประมวลคำที่ปรากฏในบทเพลงและเนื้อหาดนตรีเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับเรียนดนตรีเบื้องต้น
3. ส่งเสริมให้เกิดความสนใจและความพร้อม โดยฝึกหัดร้องโน้ตเพลง อุปกรณ์การสอน สังเกตเรื่องโน้ตเพลงและการร้องที่ดี ภาพงานรื่นเริงต่างๆ เตรียมการสอน ให้นักเรียนอ่านเรื่อง “สามัคคีชุมนุม” ในหนังสือแบบเรียนภาษาไทยเล่ม 3 การสอน อภิปรายเรื่องการชุมนุมต่างๆ นอกจากนี้ยังได้เล่าถึงประวัติของบทเพลงนี้ การนำไปใช้ในอดีตและปัจจุบันทั้งในและต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่า มีการนำบทเพลงเก่ามาร้องในโรงเรียนมากมาย มีวิธีการสอนที่มีใช้เพียงให้ร้องเพลงเป็นเท่านั้น แต่ผู้เรียนต้องเข้าใจในเนื้อหาที่มาของบทเพลง เพื่อให้เกิดความรู้ ความซาบซึ้งให้มากยิ่งขึ้น โดยใช้บทเพลงที่บรรจุคำสรรคคำที่งดงาม กินความได้มากมาเป็นเนื้อร้อง ซึ่งในขณะเดียวกันนั่นเอง ได้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ขึ้น ฉะนั้น การพระราชนิพนธ์ ประพันธ์ หรือเผยแพร่บทเพลงปลุกใจในช่วงเวลานั้น เสมือนกับการเตรียมพร้อมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของความรักชาติบ้านเมือง และความสามัคคี เพราะคำกลางของเหตุการณ์ 14 ตุลาคมนั้น ได้เกิดขึ้นล่วงหน้าก่อนหลายปีเพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่พอใจกับการกุมอำนาจเบ็ดเสร็จทางการเมืองของทหารมากนัก

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน บทเพลงที่เรียกได้ว่าได้รับการกล่าวถึงฐานะบทเพลงปลุกใจนั้นคือ เพลงหนักแผ่นดิน และเพลงสุดแผ่นดิน เป็นบทเพลงที่ใช้ในการถ่ายทอดสดงานพระราชพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพตำรวจและทหารที่เสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการชายแดน ที่วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นประจำหลายปีติดต่อกัน ในงานนั้นมีวงดนตรีใหญ่สองวงผลัดกันบรรเลง ขับกล่อมญัตติมิตรของวีรชนผู้กล้ารวมทั้งแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงาน วงที่บรรเลงเป็นวงแรกคือวงดุริยางค์กองทัพเรือ โดยมีคุณสวัสดิ์ ผกาพันธ์และเรื่อตรีสันติ ลุนเผ่เป็นผู้ขับร้องนำหมูนักร้องประสานเสียงกองทัพเรือ ในขณะที่อีกวงหนึ่งคือวงดนตรีสากล กองดุริยางค์ทหารบกในความควบคุมวงของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร โดยมี จ.ส.อ.หญิง ศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ ส.อ.อุบล คงสินเป็นผู้ขับร้องนำหมู่ (สันติ ลุนเผ่, สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554)

ในงานวันนั้นได้บรรเลงบทเพลงปลุกใจเป็นกำลังใจให้รักชาติรักแผ่นดิน กระตุ้นให้เกิดความหวงแหนในประเทศไทย บทเพลงรักชาติที่มีท่วงทำนองอ่อนหวานโดยวงดนตรีกองทัพเรือ

ในวันนั้นได้แก่ บทเพลงพระราชนิพนธ์ความฝันอันสูงสุด เพลงพระราชนิพนธ์เกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย บทเพลงพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เพลงดุจบิดามารดร ฯลฯ และเพลงที่ทุกคนจำได้ในเวลาอันรวดเร็วคือเพลง “ทหารพระนเรศวร” ที่มีเนื้อร้องท่อนหนึ่งว่า “เปรี๊ยะๆ ดังเสียงทำฟาด .. โครมๆ พินาศพังสลดอน..เปรี๊ยะๆ ลูกปืนเคঁนกระคอน.. โครมๆ คัดสรรกระเคঁน ไกล” จากน้ำเสียงอันทรงพลังของเรือตรีสันติ ลุนเผ่และคณะประสานเสียงกองทัพเรือ ในส่วนของวงดนตรีสากลกองดุริยางค์ทหารบกที่มีแนวเพลงคู่กันแตกต่างกับวงของกองทัพเรือ นั่นคือเพลงหนักแผ่นดิน และเพลงสุดแผ่นดิน ที่ขับร้องนำโดย สิบเอกอุบล คงสิน และจำสิบเอกหญิง ศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ที่สันติ ลุนเผ่นำมาร้องบันทึกเสียงในภายหลัง

อีกวิธีการหนึ่งในการสร้างสรรค์และถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจคือการจัดการประกวดจากหลายองค์กร บทเพลงรักกันไว้เถิด ของนายนคร ถนอมทรัพย์ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง ประจำปี พ.ศ. 2554 ถือว่าเป็นบทเพลงปลุกใจที่ประสบความสำเร็จจากวิธีการนี้ เห็นว่าการประกวดก่อให้เกิดกำลังใจการสร้างสรรค์ใหม่ ดังที่ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“การที่ได้รางวัลนี้ถือว่าจุดประกายความรู้สึกว่า เออ เราส่งเมื่อเค้ามีประกวด ถ้าไม่มีการประกวด เราก็ไม่คิด ไม่ส่ง แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือการนำไปเผยแพร่ต่อซึ่งเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่พึงกระทำ เพราะฉะนั้น “รัฐ” จึงมีความสำคัญมาก คิดทำ สิ่งงานและเอาจริงเอาจัง ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้อะไรไม่ได้มีอะไรออกมาเลย ก็เลยไม่มีใครทำอะไรจริงจัง ภาครัฐปัจจุบันพูดแต่ปาก จริงๆ แล้วรัฐมีอำนาจ แต่ไม่ใช้ไปในทางนี้ แต่เดิมถือว่าเป็นนโยบายเลยทีเดียวนะ จนไปถึงการบริหาร ต้องการโน้มน้าวให้คนรักชาติจริง สมัยนั้นรัฐทำงานจริงจัง และให้ความสำคัญกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ยกย่องทั้งคนแต่ง คนร้อง”

นอกจากการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในกิจกรรมงานต่างๆ แล้ว บทเพลงปลุกใจยังได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในระบบการศึกษา คือโครงการวิทยุโรงเรียน ที่แม้มีระยะเวลาการดำเนินการ ไม่นานนัก แต่ทำให้เห็นว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่เรื่องการศึกษาเริ่มให้ความสำคัญกับการใช้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสำนึกความรักชาติอย่างเป็นทางการ ทำให้บทเพลงปลุกใจหลายเพลงเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้นด้วยการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ

6.1.4 ยุคที่ 4 ยุคร่วมใจผู้ภัยเศรษฐกิจ: ภาพและเสียงผ่านสถานีวิทยุโทรทัศน์

“ความรักชาติ สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท เมื่อประเทศ
เกิดวิกฤตใด หรือมี issue ใด ก็จะมีเพลงพวกนี้เกิดขึ้น”

(คณพล จันทรหอม, สนทนากลุ่ม 25 เมษายน 2555)

ในช่วงยุคสมัยนี้ การรบบพุ่งทางทหารระหว่างประเทศได้จบสิ้นโดยสิ้นเชิง เหลือแต่เพียง การต่อสู้ทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมโลกเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2521 ธนาคารโลกได้จัดริเริ่มการ จัดระบบและรวบรวมเหตุการณ์ทางการเงินที่ถูกต้องจากทั่วโลก ทั้งในระดับชาติและระดับโลกนั้น คือ การจัดทำ World Development Indicators (WDI) โดยจะออกเผยแพร่เป็นประจำทุกปี การ นำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการกำหนดทิศทางแนวโน้มเศรษฐกิจของโลก สำหรับประเทศไทยได้นำข้อมูลจาก WDI มาร่วมเป็นเป้าหมายในการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติด้วย จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าสาระสำคัญในการพัฒนาประเทศคือการพัฒนาระบบ เศรษฐกิจของไทยให้เท่าทันกับเศรษฐกิจโลก แม้ว่าจะเป็ช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ความไม่สงบทาง การเมือง 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ไม่นานนัก ทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างเห็นความสำคัญในการ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ วิธีการ หนึ่งคือบทเพลง ซึ่งมักจะมีเนื้อหาสะท้อนสภาพสังคมในขณะนั้น ดังที่ อาจารย์ ดร.คณพล จันทร หอม กล่าวไปข้างต้น

บทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้มีความแตกต่างจากยุคก่อนเนื่องจากภาคเอกชนมีเสรีในการ ประพันธ์และเผยแพร่ด้วยวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น อีกทั้งกลุ่มคนที่มีความสามารถในการ ประพันธ์เพลงมีจำนวนมาก หลากหลายกลุ่มความคิด เช่น เชื้อชาติ กลุ่มการเมือง อีกทั้งศิลปินผู้ ถ่ายทอดจะแสดงความรู้สึทงของตนเองได้มากกว่า อาจเป็นเพราะผู้ขับร้องในยุคสมัยนี้มักจะมี บทบาทในการสร้างสรรค์บทเพลงร่วมกับผู้ประพันธ์ด้วย ดังเช่น ชัชชัย สุขาวดี หรือ หนึ่ง ร็อค เคนตรา เจ้าของบทเพลงรักเธอประเทศไทย ที่เห็นว่าสิ่งสำคัญของการถ่ายทอดคือความจริงใจ และ แม้ว่าปัจจุบันจะมีศิลปินหลายคนนำไปร้องและทำดนตรีใหม่ก็ตาม หนึ่ง ได้กล่าวถึงบทเพลงนี้ไว้ว่า

“ผมแต่งปี พ.ศ.2534 แต่มาที่รู้จัก ประมาณ 37 – 38 คนค่อยๆเพิ่มความ
แรงขึ้นมาเรื่อยๆ จนตอนนี้มีคนมาซื้อลิขสิทธิ์ไปหลายคน ให้รุ่นน้องๆเค้าเอา
ไปร้องกัน แต่ไม่มี version ไหนที่ใช้อยู่ ยังใช้อันเก่าอยู่ “เพราะจิตวิญญาณการ

ถ่ายทอดต้องเกิดจากสิ่งที่เราหรือเรื่องราวของชีวิตเราต้องอยู่ในนั้นจริงๆ ไม่ใช่แค่ร้องออกไป เราต้องมุ่งหวังให้มันเป็นเช่นนั้น เพราะจึงยากที่ใครจะถ่ายทอดแล้วเข้าใจมันได้ง่ายๆ” แต่ถ้าร้องเป็นสิบๆคนก็น่าจะได้ คือร้องเป็นหมู่ น่าจะได้ ถ้าร้องเดี่ยวก็น่าจะยาก การถ่ายทอดเพลงรักเธอประเทศไทย สิ่งสำคัญคือ “เราจะถ่ายทอดต้องมีจิตสำนึกก่อน ถึงจะมีวิญญาณที่จะสามารถทำให้คนที่ฟังเค้ารับรู้ได้เลย เหมือนที่เค้าว่าเวลาฟังแล้วขนลุก ผมก็ไม่รู้ว่าเพราะอะไร การจะร้องเพลงอย่างนี้ต้องไม่ใช่ร้องเล่นๆ ใช้ร้องในงาน เราหวังว่าเราร้องเพื่อหวังผลที่จะปลุกคนขึ้นมาให้มีสำนึก”...เรามีจิตสำนึกจริงๆ ประเทศไทยของผมคือองค์พระมหากษัตริย์ แต่ตอนที่แต่งเพลงนี้ไม่ได้คิดถึงขนาดนี้เพราะไม่ได้มีเรื่องราวอะไร แคร์รักพระองค์ท่าน สมัยก่อนคงไม่ต้องบอกว่าต้องรักพระองค์ เพราะทุกคนก็รัก แต่ตอนนี้สังคมมันเปลี่ยนไป บางคนก็ไม่จริง ไม่ได้รักทั้งหมด”

หรั่ง ร็อคเคสตร้า ยังเห็นว่าการใช้เพลงปลุกใจไม่ว่าเพลงรักเธอประเทศไทยหรือเพลงใดๆ ควรจะเป็นกิจกรรมร้องในโรงเรียน จะใช้แบบ (version) ใด ควรจะปลุกฝังในเด็กเล็กๆจนถึงประถมศึกษา ร้องพร้อมกันเป็นหมู่ และต้องให้เด็กได้รู้ถึงที่มา ผู้แต่ง เรื่องราวของบทเพลงนั้นๆ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึก ความเข้าใจว่าผู้ร้องต้องการถ่ายทอดสิ่งใด การที่ให้เด็กร้องเพลงเหล่านี้จะทำให้เด็กได้ซึมซับเรื่องราวที่อยู่ในบทเพลงเช่นเดียวกับตนเองในขณะที่ร้องเพลงรักเธอประเทศไทย “ตอนที่ร้องตอนแรกก็ไม่ได้คิดอะไรขนาดนี้พอเวลาเปลี่ยนไปก็ร้องลึกซึ้งขึ้น พอผ่านอะไรมา มากเข้าก็เปลี่ยนไป เรามี Story มี concept”

นอกจากนี้บทเพลงรักเธอประเทศไทย ยังถูกนำมาใช้โดยหลายหน่วยงาน อาทิเช่นในงานโครงการชุมนุมเยาวชน คนรักชาติ รักประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2553 จัดขึ้นโดยกระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมประชาธิปไตย ปลุกฝังคุณธรรมรักชาติ และป้องกันปัญหาเสพติด ฯลฯ ได้มีการจัดกิจกรรมการแสดง การจัดนิทรรศการรวมทั้งการประกวดร้องเพลง ซึ่งบทเพลงที่ได้รับการคัดเลือกมาจากนักเรียนนั้นล้วนแล้วแต่เป็นเพลงปลุกใจในอดีตที่นิยม อาทิเพลงรักกันไว้เถิด และรักเธอประเทศไทยเป็น พิรพจน์ อ่อนหวาน (สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2554) หัวหน้าโครงการดังกล่าว ได้กล่าวถึงการนำบทเพลงมาใช้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดงานไว้ว่า

“ทุกกิจกรรมมีเพื่อการสร้างความปรองดองกัน ให้เด็กมีกิจกรรมร่วมกัน
สร้างความเป็นพลเมือง ไม่ใช่พลเมืองดินะ เอาพลเมืองเฉยๆ ให้รู้จักหน้าที่ที่พอ
ต้องการให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในชุมชน”

อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลานี้รัฐไม่ได้มีบทบาทในการเผยแพร่เพียงฝ่ายเดียว การครอบงำ
ความคิดตามที่รัฐต้องการเช่น ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้สิ้นสุดลงไปแล้ว ประชาชน
สามารถเลือกฟังบทเพลงที่มีความหลากหลายได้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดทั้งที่เป็นการแสดงสด เทป
บันทึกเสียงหรือแม้กระทั่งมิวสิกวิดีโอ ความหลากหลายดังกล่าวทำให้ผู้ฟังได้รับฟังเพลงบ่อยครั้ง
ทั้งเสียงและภาพที่ผู้สื่อสารต้องการจะนำเสนอ เสมือนเป็นการต่อยอดความหมาย ชี้นำความคิด
ความเชื่อและทัศนคติต่อเนื้อหาของบทเพลง อีกทั้งบทเพลงในยุคสมัยนี้สัมพันธ์กับบริบททาง
สังคมเป็นอย่างมากเพราะผู้ประพันธ์เป็นบุคคลธรรมดาที่มีแรงบันดาลใจจากประสบการณ์ชีวิต
ทั่วไป ทำให้บทเพลงเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังได้มากยิ่งขึ้นจนอาจกลายเป็นแนวทางในการประพฤติ
ปฏิบัติตนร่วมกันของคนในสังคม

สรุปได้ว่า บทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้ มีความสัมพันธ์กับบริบทที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก
เพราะการประพันธ์บทเพลงส่วนใหญ่ได้รับแรงบันดาลใจจากสถานการณ์บ้านเมือง และได้แสดง
ถึงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้ประพันธ์เกี่ยวกับมุมมองต่างๆของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งมีส่วนอย่าง
มากในการชี้นำ ชักจูงให้ผู้ฟังได้เกิดความคิด ทัศนคติที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งยังเป็นการตีแผ่สภาพ
ของสังคมให้กับผู้ที่ไม่ได้อยู่ในวิถีชีวิตเหล่านั้น ได้ตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้คน
ในสังคม ก่อเกิดเป็นความเข้าใจกันและกันเพื่อสร้างสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างแตกต่างได้ดี
ยิ่งขึ้น

6.1.5 ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจักรักประเทศไทย: เรียนรู้ตลอดเวลาผ่านสื่อสังคมออนไลน์

การเสริมสร้างความรักชาติในยุคสมัยนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักถึง
การอยู่ร่วมกันของคนที่อยู่ในผืนแผ่นดินเดียวกัน แม้ว่าการบริหารประเทศยังคงยึดติดกับการพัฒนา
เศรษฐกิจอยู่เช่นเดิมแต่ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับอุปนิสัยและ
สภาพแวดล้อมของประเทศมากขึ้น คือจากการพัฒนาในรูปแบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ได้
ปรับเปลี่ยนให้ประชาชนคนไทยสามารถพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพและพึ่งพิงต่อกันใน
ประเทศมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับความช่วยเหลือ มีน้ำใจ ร่วมมือร่วมใจกันต่อสู้กับ
วิกฤตการณ์ต่างๆไปพร้อมกัน บทเพลงในยุคสมัยนี้จึงได้สะท้อนให้เห็นมุมมองทางสังคมหลาย

แง่มุมตามช่วงเวลาที่มิสสถานการณ์ต่างๆ นอกจากนี้ บทเพลงที่มีอิทธิพลอย่างมากคือบทเพลงเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งหากพิจารณาว่าเมื่อเกิดวิกฤตบทเพลงเหล่านี้ถึงจะถูกประพันธ์ขึ้นแล้ว การที่บทเพลงเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถูกประพันธ์ขึ้นจำนวนมากในช่วงนี้แสดงให้เห็นว่า สถานการณ์ของบ้านเมืองไทยไม่มีความสงบสุขเรียบร้อยเท่าที่ควร และเมื่อมองย้อนกลับไปประวัติศาสตร์ที่มีเหตุการณ์กบฏเกิดขึ้นหลายครั้งจะเห็นได้ว่ามี การประพันธ์บทเพลงที่ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีจากการประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันเพื่อให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยในบ้านเมืองขึ้นมากมาย แต่ในยุคสมัยนี้ ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ด้วยจิตใจของคนไทยที่ร้อยรวมกันที่ศูนย์รวมจิตใจเดียวกันที่องค์พระมหากษัตริย์

การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลในยุคสมัยนี้มีองค์ประกอบหลายประการที่จะทำให้การถ่ายทอดคุณค่าของบทเพลงประสบผลสำเร็จนอกเหนือจากความสวยงามของวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ บทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้มีบทบาทหน้าที่เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อที่ไม่ได้มีฝ่ายรัฐเท่านั้นที่นำวิธีการดังกล่าวมาใช้ แต่ภาคเอกชนบางส่วนเป็นผู้จุดประกายความคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้นสู่ประชาชนมากกว่า โดยเฉพาะบทเพลงที่มีเนื้อหาเสียสละการทำงานของรัฐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนทั่วไปเรียนรู้สิทธิ บทบาทหน้าที่ในการแสดงออกทางความคิดเห็นได้มากขึ้น ดังที่ อาจารย์ปรีดา อัครจันทร์ โชติ (สนทนากลุ่ม, 25 เมษายน 2555) ได้กล่าวไว้ว่า

“เพลงเหล่านี้ก็จะเปลี่ยนไปตลอด ถ้าดูแล้วจะเห็นว่าคนแต่งเปลี่ยนจากรัฐมาเป็นคนทั่วไป ถ้าผมมองแล้วว่าเพลงคาราบาวไม่ได้มีเนื้อหาทำให้รักชาติ เพราะมีเนื้อหาในการเสียสละรัฐ แต่จะเห็นว่ามุมมองของผู้ผลิตเปลี่ยนไป จากที่จะต้องบอกผู้ฟังว่าควรจะต้องทำอะไร มองว่าผู้ผลิตเป็นชาวบ้านทั่วไป บอกว่าเราควรจะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมนี้ได้อย่างไร แต่เดิมเป็น Top-down แต่ตอนนี้เป็นแบบ Bottom up เพราะผู้ผลิตเล่นกับปรากฏการณ์”

นอกจากนี้ จุดมุ่งหมายในการผลิตบทเพลงเหล่านี้แตกต่างไปจากเดิมที่ภาครัฐมีนักประพันธ์ที่ผลิตผลงานเพื่อตอบสนองความต้องการของหน่วยงานตนเอง และภาคเอกชนที่สร้างสรรค์ผลงานตามความสนใจของตน แต่ในยุคสมัยนี้หลายบทเพลงได้รับการประพันธ์ขึ้นจากความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน เพราะต่างมีทรัพยากรในการผลิตแตกต่างกัน กล่าวคือภาคเอกชนซึ่งเป็นบริษัทค่ายเพลงต่างๆมีนักประพันธ์นักร้องที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป

เมื่อนักร้องเหล่านี้ร้องเพลงใดๆก็จะเป็นที่สนใจ ทำให้ผู้ฟังเต็มใจที่จะรับฟัง ต่างจากนักร้องของหน่วยงานราชการที่แม้มีความสามารถแต่ไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์เช่นเดียวกับในภาคเอกชน ในขณะที่ภาครัฐมีช่องทางในการสื่อสารถึงคนจำนวนมากได้พร้อมกัน ทั้งวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย หรือสถานีโทรทัศน์ต่างๆ ซึ่งหากนำข้อดีทั้งสองมารวมกันแล้วจะสามารถผลิตผลงานที่ดีมีคุณภาพและสามารถเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในยุคสมัยต่างๆนี้มีความแตกต่างกัน ในยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสรางชาติ มีเนื้อร้องของบทเพลงที่เสริมสร้างให้เกิดความรักชาตินี้มาจากบทพระราชนิพนธ์ และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนอกจากบทคำร้องที่ถูกลำมาประพันธ์เป็นบทเพลงแล้ว ยังมีบทพระราชนิพนธ์อื่นที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างเรื่องความรักชาติอีกเช่น สุภายิตพระร่วงคำโคลง ปลุกใจเสือป่า เมืองไทยงัดดินเกิด ชาวไทยแห่งบูรพทิศ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทรงสนับสนุนให้ประชาชนแสดงออกถึงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เช่นการเขียนโต้ตอบกันผ่านหนังสือพิมพ์ทั้งในและนอกเมืองจำลองดุสิตธานี หากแต่วิธีการถ่ายทอดความรักชาติทั้งหมดนี้ มีข้อจำกัดไว้สำหรับผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น อีกทั้งหนังสือยังมีจำนวนจำกัด ทำให้แนวคิดดังกล่าวไม่ได้เผยแพร่สู่ประชาชนทั่วไปมากนัก สำหรับอีกวิธีหนึ่งคือ การให้พระบรมราโชวาท พระราชดำรัสในงานต่างๆ แต่มีข้อจำกัดเรื่องจำนวนผู้ฟังที่มีเฉพาะข้าราชการหรือบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ เท่านั้น แต่ถือได้ว่าเป็นวิธีการสื่อสารที่ส่งสารไปถึงคนหมู่มากในคราวเดียวกัน และทรงเพิ่มวิธีการถ่ายทอดใหม่คือ การแสดงละคร โดยนำเรื่องราวจากพระราชนิพนธ์มาจัดแสดง ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและเข้ากับรสนิยมการเรียนรู้ของคนไทย

นอกจากนี้ยังทรงเห็นว่า การเรียนรู้ที่ดีควรเกิดจากการตระหนักรู้ของผู้เรียนด้วยตนเอง จึงจัดให้มีการแสดงละครที่เขียนบทประพันธ์ขึ้นจากสมาชิกกองเสือป่าหรือนักเรียนมหาดเล็กเอง วิธีการดังกล่าวทำให้ทั้งผู้สอน คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ อีกทั้งผู้เรียนยังได้รับการกระตุ้นความคิดเรื่องของการความรักชาติที่ได้รับการปลุกฝังในตนเอง แม้ว่าวิธีการถ่ายทอดจะเปลี่ยนไป แต่ยังคงจำกัดอยู่ภายในเมืองหลวง จึงทรงมีพระราชดำริให้นำการแสดงละครบางเรื่องออกแสดงในต่างจังหวัด ทำให้การเผยแพร่เรื่องความรักชาตินี้เริ่มกระจายไปทั่วประเทศ และสำหรับประชาชนทั่วไป กระทรวงธรรมการ⁵ ได้เพิ่มเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความรักชาติ เช่นในวิชาภาษาไทย เพื่อให้คนไทยมีวัฒนธรรมทางภาษาแบบเดียวกัน หรือในวิชาจรยา ที่กล่อมเกลาคิดใจให้เป็นพลเมืองที่ดี สามารถเลี้ยงชีพของตนเอง และมี

⁵ กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน

ความประพุดิที่ดี มีความซื่อสัตย์ กล้าหาญ สุภาพ เรียบร้อย และมีความกตัญญูกตเวที คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐนิยม การถ่ายถอดบทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้มีทั้งวิธีแบบเก่าและแบบใหม่ โดยบทเพลงที่ประพันธ์โดยพลตรีหลวงวิจิตรวาทการเป็นบทเพลงประกอบละคร เช่นเดียวกับในสมัยก่อน ทำให้มีข้อจำกัดเช่นเดิมคือ สามารถถ่ายถอดสู่ผู้ที่เข้ามาชมการแสดงในโรงละครเท่านั้น หากแต่การจัดละครดังกล่าวมีลักษณะเป็นสาธารณะ เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้ชมมากขึ้น เนื่องจากผู้ประพันธ์เป็นสามัญชน และผู้แสดง นักร้อง และนักดนตรีเป็นนักเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์ มีความสามารถทางการแสดงและมีหน้าที่ในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ทำให้การแสดงมีคุณภาพ สร้างความซาบซึ้งกินใจให้กับผู้ชมซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปได้เป็นอย่างดี ผู้ชมสามารถซื้อบัตรเข้าชมการแสดงได้ตามความต้องการ นอกจากนี้ ยังมีการนำบทเพลงไทยสากลมาประกอบการแสดงเป็นครั้งแรก ด้วยบทเพลงดังกล่าวมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากเพลงไทยเดิมที่คุ้นเคย เพราะมีท่วงทำนองที่คึกคัก สนุกสนาน บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากลที่แปลกหู ใช้เทคนิคการร้องเต็มเสียง เต็มคำและมีท่อนที่ร้องซ้ำหลายครั้ง ทำให้ดึงดูดผู้ที่เข้าไปชมการแสดงและนำมาร้องภายหลังนอกโรงละครแม้เมื่อชมการแสดงเสร็จสิ้นไป บทเพลงเหล่านี้จึงได้รับการเผยแพร่ไปสู่สาธารณะมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เรื่องราวของละครถือว่ามีส่วนสำคัญที่เสริมความรู้สึกของผู้ฟังให้ซาบซึ้งกับบทเพลงเหล่านั้นด้วย นอกจากนี้ เนื้อหาของบทเพลงยังสอดคล้องกับสภาพการณ์ทางการเมืองและสังคมในขณะนั้น เนื่องจากอยู่ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติทางการเมืองทั้งในและนอกประเทศหลายครั้ง ทำให้จิตใจของผู้คนทั่วไประส่ำระสายซึ่งเกิดจากความแตกแยกในสังคม เพราะผู้คนแบ่งเป็นหลายกลุ่มและต่างแสดงถึงความรักชาติในรูปแบบที่แตกต่างกัน บทเพลงเหล่านี้ส่วนหนึ่งจึงมีเนื้อหาซึ่งนำความคิดให้เห็นความสำคัญของการรวมเป็นชาติไทย ไม่ว่าจะเชื่อชาติใดก็ตาม แนวคิดของท่านผู้นำคือ จอมพล ป.พิบูลสงครามในขณะนั้นด้วย

การถ่ายถอดอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างกันคือ การกระจายเสียงทางสถานีวิทยุของกรมโฆษณาการ⁶ บทเพลงส่วนมากเป็นผลงานของวงดนตรีสุนทราภรณ์ มีเนื้อหาตามนโยบายทางการเมืองที่จะต่อสู้กับศัตรูจากต่างประเทศในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 วิธีการถ่ายถอดนี้มีองค์ประกอบมากกว่าเนื้อหาและท่วงทำนองของบทเพลงที่ไพเราะ เพราะมีการคัดเลือกผู้ขับร้องที่มีน้ำเสียงท่วงทำ มีเทคนิคการร้องที่เป็นเอกลักษณ์ และได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี จนกลายเป็น

⁶ กรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน

ลักษณะเฉพาะของวงดนตรีสุนทราภรณ์ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการนำบทเพลงเหล่านั้นออกแสดงอีกหลายครั้ง ก็ยังคงลักษณะการร้องและรูปแบบการถ่ายทอดไว้เช่นเดิม (ไพบุลย์ ตำราญภูติ, สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2555)

ยุคที่ 3 สังคมนิยมประชาธิปไตย ลักษณะของคนตรีในยุคสมัยนี้มีความทันสมัย เข้ากับรสนิยมของผู้ฟังที่นิยมความเป็นตะวันตกมากขึ้น เช่นบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่มีการใช้ทำนองแจ๊สและบลูส์นำออกแสดงทั้งในงานทรงดนตรีถ่ายทอดผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียง และบทเพลงพระราชนิพนธ์ซึ่งภายหลังมีการขอพระราชทานนำไปแสดงในงานต่างๆ และในภายหลังยังมีการนำมาทำซ้ำในรูปแบบอื่น เช่นบรรเลง โดยวงออร์เคสตรา การร้องประสานเสียง ฯลฯ

บทเพลงที่มีแหล่งที่มาอื่น เช่นเพลงจากกองทัพก หรือจากการประกวดนั้นได้รับความนิยมเช่นกัน เพราะมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่มีความแตกแยก และได้รับการบันทึกเสียงเพื่อเผยแพร่ เป็นที่รู้จักทั่วไปตั้งแต่ในขณะนั้น อีกทั้งมีเนื้อหาเต็มไปด้วยเจาะจงว่ามีแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ใด จึงมีการนำมาเผยแพร่ซ้ำอีกหลายครั้งเมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบที่คล้ายคลึงกันในช่วงเวลาต่อมา และการเปลี่ยนรูปแบบดนตรีใหม่ตามสมัยนิยมด้วย

ในยุคที่ 4 ยุคร่วมใจด้านภัยเศรษฐกิจ บทเพลงปลุกใจที่เกิดในยุคสมัยนี้มีที่มาของเนื้อหาแตกต่างจากสมัยก่อน เพราะเพลงในยุคก่อนนั้น เป็นการจูงใจให้ผู้ฟังคล้อยตามเพื่อหวังให้ผู้ฟังปฏิบัติตามแนวทางที่บทเพลงชี้แนะ เช่นการพัฒนาตนเอง สร้างอาชีพตามนโยบายรัฐบาล เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมประชาชนกับสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น แต่บทเพลงที่เกิดขึ้นในยุคนี้ เป็นการตีแผ่สภาพของผู้คนในสังคมว่า มีปัญหาและเกิดความเดือดร้อนอย่างไร ให้ผู้ฟังได้ตระหนักถึงความจริงที่ปรากฏในสังคม เพื่อให้ระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและแสวงหาแนวทางแก้ไข เช่นบทเพลงของวงดนตรีคาราบาว บางบทเพลงในยุคนี้มีท่วงทำนองที่เร้าใจสนุกสนาน ดึงดูดความสนใจของผู้ฟังคนไทยที่นิยมความสนุกสนานได้เป็นอย่างดี แต่บางบทเพลงมีท่วงทำนองเศร้าสร้อย สอดคล้องกับเนื้อหาของคำร้องซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งและคล้อยตามความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่แฝงอยู่ในบทเพลง นอกจากนี้ ยังมีบทเพลงที่ให้ความหมายของความรักชาติรูปแบบอื่น เช่นเพื่อการรักษาวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสมบัติของชาติ นอกเหนือจากการรักษาอำนาจอธิปไตยเช่นในอดีต อีกทั้งยังมีการเปรียบเทียบชาติเป็นบุคคลที่มีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ใช่ความหมายของความเป็นชาติในมโนคติแบบอดีต

การถ่ายทอดบทเพลงในยุคสมัยนี้มีความทันสมัยมากขึ้น เพราะมีการอัดเสียงในห้องอัดเสียงที่มีคุณภาพ ผู้ฟังสามารถหาซื้อคาสเซ็ทเทป หรือรูปแบบการอัดเสียงประเภทอื่นเพื่อสามารถรับฟังได้ตลอดเวลาตามความต้องการ มีการจัดทำภาพประกอบ หรือที่เรียกว่า มิวสิควิดีโอ ประกอบบทเพลงเผยแพร่ในสถานีโทรทัศน์ ผู้ชมสามารถรับชมได้ตามโอกาสที่ผู้จัดรายการจัดสรรให้ อีกทั้งยังมีการจัดแสดงดนตรีสดให้กับคนกลุ่มใหญ่ ผู้ถ่ายทอดบทเพลงนี้มักจะมีความรู้สึกร่วมของการร้องและบรรเลง สร้างอารมณ์ความซาบซึ้งให้กับผู้ฟัง

ยุคสุดท้าย ในยุคที่ 5 ยุคพร้อมจักรประเทศไทย บทเพลงปลุกใจในช่วงเวลานี้มีด้วยกัน 2 ประเภท คือบทเพลงที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่มีต่อพสกนิกรชาวไทย รวมถึงการปฏิบัติตนของชาวไทยในการตอบแทนพระองค์ และบทเพลงที่กระตุ้น ปลุกปลอบ เร้าจิตใจให้คำนึงถึงผู้ที่มีความทุกข์ ประสบภัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยจากบุคคลหรือจากธรรมชาติ

วิธีการเผยแพร่บทเพลงในช่วงสมัยนี้มีความประสิทธิภาพ รวดเร็วและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น เช่นการบันทึกเสียงที่ดี การจัดทำมิวสิควิดีโอ การเผยแพร่ในสื่อวิทยุ โทรทัศน์และในระบบออนไลน์ ทำให้ผู้ฟังได้สามารถรับชมได้ทั่วโลกตลอดเวลา การเผยแพร่ในลักษณะนี้ เป็นการผสมผสานประสาทสัมผัสการรับรู้ทั้งการฟังและการดูของผู้ชมไปพร้อมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความซาบซึ้งได้มากกว่าการรับฟังเสียงเพลงเพียงอย่างเดียวเช่นในอดีต และยังเนื้อหาของบทเพลงมีความสอดคล้องกับบริบทในช่วงเวลานั้นๆ เช่นบทเพลงที่ให้กำลังใจผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ จึงก่อให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามจากผู้ฟังมากขึ้น และนอกจากบทเพลงที่นำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้แล้ว ยังมีบทเพลงที่มีความหมายใกล้เคียงกันอีกเป็นจำนวนมากที่ช่วยเร้าอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังให้เกิดความสำนึกหรือตระหนักถึงสภาพสังคมในช่วงเวลานั้นๆ ได้มากขึ้นอีกด้วย

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจทุกยุคทุกสมัยถูกประพันธ์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองหรือสะท้อนบริบททางสังคมบางประการ บางบทเพลงที่มีเนื้อหาเฉพาะถึงสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งจึงไม่สามารถนำมาใช้ในอีกสถานการณ์หนึ่งได้ แต่บางบทเพลงสามารถนำกลับมาใช้ในช่วงเวลาต่อมานั้นเป็นเพราะคุณค่าภายในของบทเพลงที่เกิดขึ้นจากภาษาและท่วงทำนองที่มีพลัง สามารถกระทบจิตใจผู้ฟังได้ดีในทุกยุคทุกสมัย ดังที่ อาจารย์ ดร.สุภัค มหาวรรการ (สนทนา กลุ่ม, 25 เมษายน 2555) กล่าวว่า

“เห็นด้วยว่าเพลงปลุกใจเกิดขึ้นมาจากวิกฤตและปัญหา การถ่ายทอดในมุมมองของนักภาษา คือว่าเพลงมีพลังทางภาษาริเปล่า แต่ละยุคในงานวิจัยก็แตกต่างกัน อย่างในยุคศรีทาสสร้างชาติ บทเพลงจะพูดตรงๆว่าสู้กับศัตรู ยุคที่ 2 ก็คล้ายกัน แต่พอมาเป็นยุคที่ 3 เรายังมองเห็นว่าเราต้องรวมกำลังกันสามัคคี ทั้ง 3 ยุคใช้ภาษาง่ายๆตรงๆ แต่พอเป็นยุคที่ 4 เรากำลังกระตุ้นให้เกิดความเป็นชาติที่เราต้องทำเพื่อชาติ แต่ยุคสุดท้ายบางบทเพลงมีเนื้อหาต่างๆ เป็นการโต้ตอบกัน แต่ไม่บอกตรงๆ เป็นการโน้มน้าวเปรียบเทียบให้เห็น ถือว่าเป็นการปลุกฝังอะไรบางอย่างให้กับผู้ฟัง โดยเฉพาะกับเด็ก และก็ต้องเลือกเพลงที่ไพเราะก็จะใช้ได้”

อย่างไรก็ดี การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่มีประสิทธิภาพนั้นย่อมเกิดจากปัจจัยอื่นอีกหลายประการ ได้แก่ผู้ถ่ายทอด ผู้ขับร้อง เนื้อหาความรู้ และวิธีในการถ่ายทอดที่ต้องถ่ายทอดทั้งจุดหมายและมรรควิถีไปพร้อมกันเพื่อปลุกฝังให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกหวงแหนประเทศชาติ ร่วมมือร่วมใจกันเพื่อให้เกิดความสามัคคีในการประกอบกิจการต่างๆอันเป็นประโยชน์ต่อประเทศ และยังคงแสวงหาการพัฒนาตนเองซึ่งจะส่งผลไปถึงการสร้างความสำเร็จก้าวหน้าให้กับประเทศต่อไป การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ จำเป็นต้องมีปัจจัยเหล่านี้อย่างครบถ้วนเพื่อให้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดเรื่องความรักชาติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังนี้

6.2 ผู้ถ่ายทอด

ผู้ถ่ายทอดในที่นี้มี 2 ระดับด้วยกัน ระดับแรกประกอบด้วย 2 ประเภทเนื่องจากบทเพลงประกอบด้วยคำร้องและทำนอง บางบทเพลงประพันธ์องค์ประกอบทั้งสองด้วยบุคคลเดียว แต่บางบทเพลงผู้ประพันธ์คำร้องและทำนองต่างคนกัน โดยผู้ประพันธ์คำร้องจะถ่ายทอดความคิดแนวทางปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นจากสำนึกของตนเองประกอบกับที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ถือได้ว่าเป็นคุณค่าทางจริยศาสตร์ ผสมผสานกับผลงานของผู้สร้างสรรค์เสียงดนตรีที่มีความไพเราะละเมียดละมัย เติมคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เพื่อให้บทเพลงมีความสมบูรณ์ กล่อมเกลาจิตใจของผู้ฟัง ซึ่งจำเป็นต้องถ่ายทอดผ่านผู้ถ่ายทอดระดับที่ 2 นั่นคือนักร้อง นักดนตรีที่ต้องตีความเนื้อร้องและทำนอง ถ่ายทอดด้วยกลวิธีต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังเคลิบเคลิ้ม ซาบซึ้งไปตามความต้องการของผู้ประพันธ์มาสู่ผู้ฟังในสังคม ฉะนั้น บทเพลงที่ประกอบขึ้นจากความคิดและจิตใจจึงต้องประกอบ

ไปด้วยความเป็นอัจฉริยะในการสร้างสรรค์ผลงานของ ผู้ประพันธ์และผู้ถ่ายทอดที่เปี่ยมไปด้วยแรงบันดาลใจของตนเอง ดังมีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 แรงบันดาลใจเกิดจากความคิด

แนวความคิดการประพันธ์คำร้องนี้ ผู้ประพันธ์มักมีแรงบันดาลใจจากสำนักของตนเองที่ได้รับการปลูกฝังมาก่อน ซึ่งอาจจะสัมพันธ์กับบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นในขณะนั้นหรือไม่ก็ได้ อาทิ นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียง นคร ฤทธอมทรัพย์ ศิลปินแห่งชาติสาขาดนตรีสากล พ.ศ.2554 ผู้ประพันธ์เพลงรักกันไว้เถิด ผลงานชนะการประกวดบทเพลงปลุกใจเมื่อปี พ.ศ. 2514 และมีผลงานบทเพลงปลุกใจอื่นๆอีกมากมายตลอดเวลากว่า 40 ปี ได้กล่าวถึงแรงบันดาลใจว่า มาจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยตรง ว่า (สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553)

“ครูได้ข้อมูลจากคณะกรรมการว่า “ปีนี้จะมีเพลงปลุกใจนะ เพราะว่าในหลวงทรงรับสั่งว่า ที่ผ่านมามีแต่เพลงรักๆ ใคร่ๆ อยากให้มีเพลงรักชาติ บ้านเมืองบ้าง ถ้าจัด ท่านจะพระราชทานกรรมการมาร่วมตัดสินด้วย” อันนี้คณะกรรมการเล่าให้ผู้ประกวดฟัง มันก็เกิดประเภทเพลงปลุกใจ บังเอิญครูก็มีเรื่องคาใจเรื่อง 4 จังหวัดภาคใต้ซึ่งมีมานานแล้ว ใ้ประเภทที่ต้องการแยกดินแดน แต่เราก็เคยได้รับการสอน การบอกกล่าว ว่า คนที่เกิดในเมืองไทยก็เป็นคนไทย ไม่ว่าจะเชื้อชาติใดก็ตาม เพราะงั้น ไม่ว่าจะเชื้อชาติอะไร แต่เกิดในแผ่นดินไทย ในคำขวัญนี้ก็ถือว่าเค้าคือคนไทย เค้าถือสัญชาติไทย เราก็เลยคิดว่า จะฆ่ากันทำไมเราก็นไทยด้วยกัน คราวนี้ก็ทำเพลงรักกันไว้เถิด”

ในขณะที่ผู้ประพันธ์บางท่านไม่ได้เกิดแรงบันดาลใจจากปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เกิดจากการติดตามข่าวสารจากสื่อสารมวลชนที่นำเสนอเรื่องราวต่างๆ ก่อเกิดเป็นจินตนาการถ่ายทอดออกมาเป็นบทเพลงที่กินใจผู้ฟังมากมาย อาทิ นิติพงษ์ ห่อนาค (ถอดความจากบันทึกงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลงและผลิตเพลง กิจกรรมเพลงเฉลิมพระเกียรติคำพ่อสอน 84 พรรษา, 18 มิถุนายน 2554)

“แรงบันดาลใจอยู่ทั่วไปหมดทุกๆที่ที่เราอยู่ ถ้าเราเป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่สังเกต เราจะมีแรงบันดาลใจตลอดเวลา ผมบอกเสมอว่า คนไม่ได้อ่านหนังสือก็เขียนหนังสือไม่ได้...ผมอยากจะเปลี่ยนคำว่า “โจทย์” เป็นคำว่า คิดถึงสิ่งที่เรานึกถึง

มากกว่า ให้เราอยากรนำเอามาแสดงออกในแบบของเราไม่ว่าเราจะเป็นใคร ในแบบของเรา ไม่ว่าจะอายุเท่าไร พยายามพูดในมุมมองที่เราที่เรายากจะพูด แต่ละภูมิภาคก็พูดได้ต่างกัน “เราเอาความรู้สึก ความเข้าใจของเราเขียนออกมา” สิ่งที่ยับเคลื่อนรอบตัวเรากินกว่าครึ่งมาจากพระองค์ ของผมที่ทำไม่ต้องฟ้องสอน ก็เพราะพระองค์ทำมาหมดแล้วจึงมาสอนเรา ท่านไม่ได้บอกให้เชื่อ ท่านทำให้เห็น ท่านสอนด้วยพระบรมราโชวาทและสิ่งที่ท่านทำ เมื่อก่อนจะเห็นว่าท่านทำอะไรทุกวัน แต่อาจจะเห็นได้มากขึ้นหากเอามาย้อนดู สิ่งเหล่านี้แหละเป็นโจทย์ให้เราคิด”

บางบทเพลง มีที่มาจากแรงบันดาลใจจากศิลปะแขนงอื่น เช่นบทเพลงในหลวงของแผ่นดิน ใช้ประกอบการแสดงละครเวทีเรื่องสี่แผ่นดิน เดอะมิวสิคัล ออกแสดงเมื่อปี พ.ศ. 2545 – 2555 เพราะผู้ประพันธ์คือวิเชียร ตันติพิมลพันธ์ (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2555) ได้นำเรื่องราวจากวรรณกรรมเรื่องสี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมท มาเป็นประเด็นหลักในการประพันธ์เพลงนี้ ประกอบกับการหาข้อมูลรูปภาพจากแหล่งอื่น ทำให้เห็นว่า แรงบันดาลใจของบทเพลง เกิดจากศิลปะประเภทอื่นได้ด้วย

“เป้าหมายของเพลงนี้คือ แต่งเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เพื่อใช้ในละครเวทีสี่แผ่นดิน เดอะมิวสิคัล โดยในเพลงจะพูดถึงความรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณขององค์ในหลวงทั้งสี่รัชกาล และจะใช้เพลงนี้เป็นครั้งแรก ในฉากการรับเสด็จรัชกาลที่ห้า พอเห็นโจทย์ว่าเป็นเพลงที่ใช้ในฉากรับเสด็จ ผมจึงพยายามหาภาพการรับเสด็จในหลายๆสมัย และนำภาพการรับเสด็จในหลวงรัชกาลปัจจุบันเป็นแรงบันดาลใจ เนื่องจากผมเชื่อว่าประชาชนที่มาเฝ้ารับเสด็จ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด ต่างก็มีรอยยิ้ม ความสุข ความยินดีที่ได้มีโอกาสมาชื่นชมพระบารมีของพระองค์ท่าน”

เช่นเดียวกับผู้ประพันธ์ทำนองในบทเพลงเดียว สราวุธ เลิศปัญญาบุษ (สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2555) ได้กล่าวถึงความคิดในการประพันธ์ทำนองบทเพลงนี้ว่า

“คิดว่า ถ้าเราจะแต่งเพลงให้ในหลวง ก็คือต้องเรียบเรียงก่อนว่า ท่านทำอะไรไว้บ้าง เราก็เอาตรงนั้นมาเป็นแรงบันดาลใจ ถ้าท่านไม่ทำอะไรเลย เราก็

แต่งเพลงไม่ได้เหมือนกัน...เราแต่งเพลงให้ ร.9 เพราะสัมผัสสิ่งที่ท่านทำ อย่าง
โครงการหลวงที่ทรงทำเพื่อราษฎรของท่าน”

ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์ที่ว่า การ
ประพันธ์เพลงต้องมีข้อมูล สำหรับบทเพลงเกี่ยวกับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น สามารถ
ประพันธ์ได้หลากหลายแง่มุมและเรื่องราว เนื่องจากพระองค์ท่านมีพระราชกรณียกิจมากมายที่
ผู้ประพันธ์สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการประพันธ์ได้ (สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2555) อีกนัก
ประพันธ์หนึ่งที่แม้จะประพันธ์บทเพลงเพราะเป็นหน้าที่ แต่ได้สร้างสรรค์ผลงานเหล่านั้นอย่างเต็ม
สติปัญญาด้วยเทคนิคการประพันธ์ที่มี ผสานกับสิ่งที่ได้เรียนรู้มาประพันธ์เป็นผลงานที่จับใจผู้ฟัง
และยังเกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลงานของตนเองในลำดับต่อไป ดังเช่นผลงานของนาวาโท
พฤทธิธร สุมิตร (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554) ที่ว่า

“สมัยก่อนท่านทรงเป็นสมมติเทพ แต่ตอนนี้เราใกล้ท่านขึ้น แล้วสิ่งที่
เราทำเพลงนี้คือเราเอาพระบรมราโชวาทมาเป็นเนื้อร้อง ตอนทำกาชาด
คอนเสิร์ตนี้ ผมก็เอาพระราชดำรัสของพระองค์มานั่งดู ปรากฏว่าทรงทำทุก
เรื่อง แล้วก็เอาบางเรื่องเอาคำเหล่านั้นมาเป็นท่อน Hook อ่านแล้วเขียนสิ่งที่เรา
ประทับใจลงในสมุดเลยแล้วก็เอากลับมาดู ...แรงบันดาลใจของเพลงทั้ง 4 นี้
คือสิ่งที่ในหลวงทำ ความรู้สึกที่มีต่อพระองค์ท่าน เพลงแรกๆต้องอ่านหนังสือ
อ่าน เพราะยังไม่ได้มีความรู้สึกเกี่ยวกับพระองค์ในการแต่งเพลงของท่าน ... แต่
พอเราต้องแต่งเพลงเกี่ยวกับในหลวงในภาพรวม เลยต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับ
พระองค์ท่านในการเขียน แต่ว่าอ่านไปเรื่อยๆ เวลาแต่งก็ยิ่งเกร็ง อย่าง เพลง
แปดสิบบรรษาองค์ราชัน เล่นคำ “ธ” ตลอดทุกประ โยค... เป็นกึ่งๆพรรณนา
นิดๆ ยังไม่มีความรู้สึกมาเกี่ยวข้อง

ส่วนเพลงสุดท้ายนี้เป็นความรู้สึกจริงๆ เพราะคนไทยห่างไกลพระ
เจ้าอยู่หัว ลืมพระเจ้าอยู่หัว ลืมในสิ่งที่ท่านทำ ลืมในสิ่งที่ท่านปลูกฝัง ลืมในจิต
ใต้สำนึกที่ดีที่ท่านเคยสอน...เพลงนี้นักร้องก็ชอบ เห็นว่าเพราะดีจำง่ายกว่า
เพลงอื่น”

⁷ เพลงเฉลิมราชย์ทศสิขवार เพลงแปดสิบบรรษาองค์ราชัน เพลงถวายพระพร และเพลงแปดสิบบรรษา
เฉลิมพระชนม์

⁸ เพลงแปดสิบบรรษา เฉลิมพระชนม์ ประพันธ์ปี พ.ศ. 2554

ในบางครั้ง แรงบันดาลใจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ฟังเพลงอื่นและต้องการนำเสนอมุมมองที่แตกต่างจากคนอื่น ประยุกต์ให้เข้ากับหน้าที่การทำงานในฐานะนักแต่งเพลงของตนเองด้วยความเต็มใจ สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) ได้กล่าวถึงการประพันธ์บทเพลงของตนเองไว้ว่า

“ในอัลบั้มพิเศษชุดลูกของพ่อ รวมเอาศิลปินทั้งหมดของ RS เลย เอารายได้ทูลเกล้าถวาย เจตนาคบรอบ 60 ปีครองราชย์ (พ.ศ.2549) พอรับ โจทย์เป็นงานแบบนี้เราก็อยากจะเห็นมุมมองของคนหลายๆคน หลายแบบ ถึงพ่อปกติทั่วไปด้วย ในหลวงด้วย เพลง “ลูกของพ่อ” เป็นวิธีคิดอีกแบบ คือคนที่ทั่วไปกล่าวถึงพระราชกรณียกิจมากมายแล้ว แต่ผมกลับรู้สึกในช่วงนั้นทรงพระประชวรค่อนข้างจะหนัก เรารู้สึกว่าคนไทยส่วนใหญ่รับรู้มาหมดแล้วทรงทำอะไรมามาก แล้วก็ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ แต่ในเพลงนี้มันต่างกัน อยากให้รู้สึกถึงพ่อที่ใกล้ชิดกว่า เพราะประโยชน์สำคัญคือ “เมื่อพ่อยิ้ม ลูกทุกคนยิ้ม ใจได้ข่าวพ่อ ไม่สบาย ลูกไม่อาจหลับตา” ผมอยากได้มุมมองเหล่านี้มากกว่า”

เช่นเดียวกับ ชนพร แวกประยูร เห็นว่าองค์ประกอบที่จะทำให้เพลงใดเพลงหนึ่งประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องทำงานร่วมกันหลายประการ และผู้ถ่ายทอดจะเป็นคนสุดท้ายที่ต้องสื่อสารอารมณ์จากผู้ประพันธ์ ผ่านความรู้สึกของตนเองในผลงานสู่ผู้ฟัง ดังคำอธิบายที่ว่า

“เพลงที่ดีและเผยแพร่ได้ดีเพราะมันเป็นลูกโซ่ มันต้องมาจากเนื้อที่ดี ทำนองที่ดี องค์ประกอบทั้งหมดก็ต้องดี เมื่อเอาดีๆๆ มารวมกันมันก็จะดี เราคนร้องนี่มันเป็นเรียกว่าเกือบขั้นสุดท้ายในแง่ของการถ่ายทอด เราเป็นแค่คนถ่ายทอด เหมือนกับว่าเค้าสร้างบ้านมาแล้วแล้ว เราเป็นคนตกแต่งภายในภายนอกทาสีอะไรอย่างเงี้ย แต่เราก็ต้องมี idea บางอย่างที่จะเห็นก่อนว่า โครงสร้างบ้านแบบนี้ควรจะลงสีแบบไหน โครงสร้างเค้ามาแบบนี้เราควรจะใส่ Furniture แบบไหน”

แต่บางบทเพลงมีการนำไปใช้ในทิศทางที่แตกต่างจากแรงบันดาลใจของผู้ประพันธ์ เช่น เพลงรักเธอประเทศไทย ที่ผู้ประพันธ์คือ หรั่ง ร็อกเคสตร้า (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2554) กล่าวไว้ว่า

“เพลงนี้เกิดโดยผมเล่า Concept ให้เพื่อนฟังชื่อคุณฉันทิพร พรหมสุนทร สกฤต สมัยอยู่รต ไพคนตรีก่อนอยู่ RS ผมทำเพลง ทำ chord ทำคนตรีร่วมกัน ความคิดแรกเก็บไว้ในใจตั้งแต่เรียนอยู่คุรียงค์กองทัพเรือ คืออยากจะมีเพลงที่ใช้ร้องตอนเย็นหรือตอนเช้า ... คิดว่ามีเพลงปลุกใจที่ไม่ต้องอ้อมค้อม เอาตรงๆ เลย แต่สุดท้ายก็ต้องอ้อมอยู่ดี เพราะเพลงปลุกใจนี้ถ้าร้องความหมายตรงๆ ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยได้รับความนิยม นี่ขนาดอ้อมแล้ว ตั้ง 4 ปี คนถึงจะเข้าใจ... ตอนแต่นั้นไม่มีเหตุการณ์อะไร ไม่ได้สนใจเรื่องการเมือง ไม่สนใจจนปัจจุบัน สนใจแต่ว่าใครจะเคารพหรือไม่เคารพสถาบัน คืออารมณ์ทหารอย่างเดียว ... ผมไม่ได้คิดแตกต่าง ผมต้องการให้คนเคารพสถาบัน พระมหากษัตริย์”

สรุปได้ว่า นักประพันธ์ทั้งหมดไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการประพันธ์เพลงจากความต้องการของตนเอง จากการได้รับคำสั่งหรือประพันธ์เพื่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เช่นการแสดง คอนเสิร์ต หากแต่เมื่อได้รับคำสั่งแล้ว ได้พยายามหาความรู้ หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงที่ กำลังประพันธ์ ซึ่งแม้ว่ามีที่มาจากความจำเป็นและการคิดแล้ว แต่ในการปฏิบัตินั้น ผู้ประพันธ์ล้วนมีความตั้งใจ ใส่ใจต่อการสร้างสรรค์ผลงานอันเกิดจากจิตใจที่มุ่งมั่น และถือได้ว่าการเสาะแสวงหา ข้อมูลดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ของหนึ่งของผู้ประพันธ์ที่ต้องการถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นแรงบันดาลใจสู่ผู้ฟังในวงกว้างต่อไป

6.2.2 แรงบันดาลใจเกิดจากจิตใจ

ผลงานที่เกิดจากแรงบันดาลใจจากความคิดนั้น สามารถสร้างสรรค์เนื้อความและ ท่วงทำนองที่เหมาะสม หากแต่พลังในการขับเคลื่อนให้ความซาบซึ้งกินใจจะปรากฏออกมาเป็นบท เพลงที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจผู้ฟังได้ จำเป็นต้องใช้จิตใจของผู้ประพันธ์ร่วมประสานอยู่ในบทเพลงเหล่านั้น ด้วย นคร ถนอมทรัพย์ ได้กล่าวถึงความประทับใจที่เคยได้รับพระราชทานการคาชเขียนโน้ตจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นแรงใจให้ประพันธ์เพลงปลุกใจอื่นๆต่อมาไว้ว่า

“การจะเขียนเพลงเราต้องหาที่มา หาสิ่งจุดประกาย หาที่มา...การได้รับ รางวัลพระราชทานจากพระหัตถ์ ทรงปรบมือ ทรงพระราชทานและยังทรง รับสั่งให้ไปร้องบันทึกเสียง ในสถานี อ.ส. สถานีในวังอีก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง นี้ เอาโน้ตมาให้ครูปีกหนึ่ง บอกว่า “ในหลวงอยากให้ผมมีเพลงปลุกใจ จึงทรง อยากให้เกิดการประกวดเพลงนี้ขึ้นมา เอากระดาษมาให้ บอกเอาไปเขียนสิ ”

นอกจากกำลังใจในการทำงานจะสำคัญต่อนักประพันธ์แล้ว การเข้าใจในเนื้อหาของบทเพลงแม้ว่าจะไม่ได้ประพันธ์ตัวเอง ก็เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งที่จะสร้างพลังในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร (สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2554) ได้กล่าวไว้ว่า

“แน่นอนเลย เพราะก่อนผมจะ *Arrange*⁹ ผมจะเอาเนื้อมาอ่านจนจำได้ และให้เข้าไปในสายเลือดก่อน เห็นภาพซะก่อนว่าเป็นยังไง แล้วถึงจะคิด *Arrange* ที่หลัง ยกเว้นเพลงบางเพลงที่กองทัพกริบบทำ รีบอัด”

ในขณะที่ นิติพงษ์ ห่อนาค (ถอดความจากบันทึกงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลงและผลิตเพลง “คำพ่อสอน”, 18 มิถุนายน 2554) เห็นว่าบทเพลงเป็นงานศิลปะที่มีความงาม ผู้ที่สร้างความงามได้ก็ต้องเป็นผู้ที่รู้จักความงามนั้นได้เสียก่อน

“เราต้องมีข้อมูลเหมือนสมองเราเป็นคอมพิวเตอร์ แต่เราต้องสนใจความรู้สึกของคนทั่วไปรอบตัวด้วย นั่นคือแรงบันดาลใจทั้งในด้านข้อมูลและอารมณ์ คนที่ทำงานศิลปะอะไรก็ตาม ถ้าเราไม่ใส่ใจอารมณ์ของคนอื่นๆเนี่ย เราก็ทำงานศิลปะไม่ได้... ในกรณีของเพลงคำพ่อสอน เราต้องรู้สึกเอง ไม่ได้มาจากโจทย์เท่านั้น หากไม่ซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจของท่าน เราก็อย่าทำงานศิลปะนั้นดีกว่า...เราสื่อสารได้ 2 ประเภทคือ ทำให้คนรับสารเข้าใจในสิ่งที่เราจะสื่อ และ 2 คือเข้าใจอารมณ์ที่เราจะสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพราะเป็นงานศิลปะ” หรือเช่นการพาดหัวข่าว ซึ่งเป็นศิลปะมาก มันได้ทั้งสื่อสารและอารมณ์ บางทีอารมณ์มากกว่า เช่นกันเราต้องเขียนเพลง 2-3 นาที เราอยากให้คนซาบซึ้งสิ่งที่เราจะเขียน เราต้องอธิบายตัวเองให้ได้ก่อนว่าเรารู้สึกซาบซึ้งอย่างไร เราต้องเลือกหาศัพท์ที่สื่ออารมณ์ของเราได้ แล้งก็สื่อออกมาเป็นภาษา”

สำหรับวิเชียร ตันติพิมลพันธ์ (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2555) ได้ใช้จินตนาการความรู้สึกของตัวเองละครผสมผสานกับความรู้สึกของตนเองมาผูกโยงเป็นเรื่องราวในบทเพลง

⁹ การเรียบเรียงเสียงประสาน

“ความมุ่งหมายในการแต่งเพลงนี้ คือบอกตัวเองเสมอว่าเรากำลังแต่งเพลงรักที่ยิ่งใหญ่ในชีวิต เป็นเพลงรักที่เรามีต่อบุคคลสำคัญของแผ่นดิน ซึ่งคือองค์ในหลวง เมื่อเราถามใจตัวเองว่า เรารักพระองค์อย่างไร ทุกถ้อยคำทุกตัวอักษรก็จะถ่ายทอดความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อเรา และหวังว่าเพลงนี้จะแทนความรู้สึกของประชาชนผู้รักในหลวง”

เช่นเดียวกับที่ นาวาโท พฤษิธร สุมิตร (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554) ที่ใช้ความรู้สึกของตนเองเป็นแรงขับเคลื่อนในการประพันธ์บทเพลงต่างๆ

“ตอนสุดท้ายว่า เรายังคงห่วงใย ต้องการย้ำว่าเราที่ห่วงใยท่าน เรามีความแตกต่าง...ตอนที่ว่า ตระหนักกลางใจว่าพระองค์ท่านอยู่ แต่ทุกคนก็ลืมเติมทุกคนว่าท่านยังอยู่กลางใจ ท่านยังสร้างความสำคัญให้เราอยู่ แต่การแสดงออกจะทำอย่างไร เราก็ต้องใช้คำที่ *Soft* ทุกคนรู้ว่าวันที่ 5 คือวันเฉลิมแล้วแต่เราจะทำอย่างไร เราก็ควรทำให้ท่านสบายใจที่สุด ทรงพระราชวรก็เลยอยากทำให้ท่านสบายใจที่สุด ถ้าใจดีกายก็ดีตามไปด้วย”

สำหรับผู้ขับร้องนั้น การขับร้องให้ไพเราะจำเป็นต้องมีเสียงที่ดี เทคนิคการใช้เสียง การเอื้อน การทอดเสียง การจับจังหวะ การเว้นวรรคเพลง หรือแม้กระทั่งการแบ่งช่วงหายใจในขณะที่ร้องที่เหมาะสม แต่เหนือสิ่งอื่นใด คือความเชื่อ ความศรัทธาในเนื้อหาของบทเพลงที่กำลังขับร้อง เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ชัชชัย สุขาวดี หรือ หรั่ง ร็อคเคสตร้า (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2554) กล่าวถึงเพลงรักเธอประเทศไทยว่า

“ผมแต่งปี 2534 แต่มาที่รู้จัก ประมาณ 37 – 38 คนค่อยๆเพิ่มความแรงขึ้นมาเรื่อยๆ จนตอนนี้มีคนมาซื้อลิขสิทธิ์ไปหลายคน ให้รุ่นน้องๆเค้าเอาไปร้องกัน แต่ไม่มี *version* ไหนที่ใช้อยู่ยังใช้อันเก่าอยู่ “เพราะจิตวิญญาณการถ่ายทอดต้องเกิดจากสิ่งที่เราหรือเรื่องราวของชีวิตเราต้องอยู่ในนั้นจริงๆ ไม่ใช่แค่ร้องออกไป เราต้องมุ่งหวังให้มันเป็นเช่นนั้น เพราะจึงยากที่ใครจะถ่ายทอดแล้วเข้าใจมันได้ง่ายๆ” แต่ถ้าร้องพร้อมกันเป็นสิบๆคนก็น่าจะได้ คือร้องเป็นหมู่ น่าจะได้ ถ้าร้องเดี่ยวก็น่าจะยาก...ตอนที่ร้องเพลงนี้ตอนแรกก็ไม่ได้คิด

อะไรขนาดนี้พอเวลาเปลี่ยนไปก็ร้องลึกซึ่งขึ้น พอผ่านอะไรมามากเข้าก็เปลี่ยนไป เรามี Story มี concept เพื่อจึงช่วยได้”

เช่นเดียวกับนักแต่งทำนองที่ต้องใช้ความรู้สึกของตนถ่ายทอดลงมาในบทเพลง โดยอิงกับเนื้อเรื่อง ดังที่ โสพัส ปุณณะบุตร (ถอดความจากบันทึกงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลงและผลิตเพลง “คำพ่อสอน”, 18 มิถุนายน 2554) กล่าวไว้ว่า

“สิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจของผมคือเสียงดนตรี ทำนอง เพราะผมมองว่าทำนองมีอารมณ์ได้ เช่นเพลงบรรเลงบางเพลงแล้วเรารู้สึกซาบซึ้งแม้ว่าจะมีทำนองอย่างเดียว ท่อนเนื้อหาทั่วไปนี้ต้องซ้ำทำนองเลยแต่เปลี่ยนเนื้อเรื่อง ต้องมีท่อน Solo เพื่อให้คนฟังไม่เบื่อ เพราะถ้าเนื้อหาต่อกันมากเกินไปคนฟังก็เบื่อบ่อย แล้วตอนจบต้องซ้ำชื่อเพลง ความหมายเพื่อให้คนฟังรู้สึกชอบแล้วก็อย่างฟังอีก อาจจะซ้ำ 2-3 ครั้งพอ ถ้า 4 คือมากเกินไป “การวางโครงเพลงต้องขึ้นกับจิตวิทยาคนฟังด้วย”

จากคำสัมภาษณ์ทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์ได้ใช้จินตนาการ ความตั้งใจ ความใส่ใจ ด้วยความซาบซึ้งใจส่งไปในเนื้อหาทั้งหมด ในกรณีของบทเพลงที่กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น จะเริ่มจากการคิดแบบมีเหตุผล เพราะได้เห็นถึงประโยชน์ของโครงการต่างๆที่ทรงทำเพื่อคนไทยทั้งปวงมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นจุดเริ่มต้นของแรงบันดาลใจให้ผู้ประพันธ์นำมาเป็นแรงขับเคลื่อนความจงรักภักดีนั้นเป็นผลงานที่มีคุณภาพ ดิตตาตริงใจผู้ที่ได้รับฟังซึ่งได้รับความรู้สึกนี้เข้าไปในจิตใจ เกิดเป็นพลังแห่งความเชื่อมั่นที่จะทำความดีตามแบบอย่างความดีหรือเสาะแสวงหาหนทางในการทำความดีอื่นๆอันประเสริฐอีกมากมายเพื่อถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

6.3 คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมีทั้งคุณค่าที่เกิดขึ้นภายในบทเพลงนั้นคือ คุณค่าทางวรรณศิลป์และศรียางคศิลป์ดังที่ได้วิเคราะห์ไปในบทที่ 5 และคุณค่าภายนอกที่เกิดจากบริบททางสังคมที่เป็นแรงบันดาลใจของผู้ประพันธ์ในการประพันธ์บทเพลง รวมทั้งเป็นประสบการณ์ของผู้ฟังเพื่อใช้ในการตีความหมายให้เนื้อหาของบทเพลงเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติในจิตใจของผู้ฟัง

6.3.1 คุณค่าในบทเพลง

คุณค่าในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจปรากฏในเนื้อหาและท่วงทำนองที่ทำให้คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์คือความงดงาม และคุณค่าทางจริยศาสตร์คือแนวทางปฏิบัติอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัวด้วยการสร้างสรรค์จากอัจฉริยภาพของผู้ประพันธ์ ซึ่งคุณค่าในบทเพลงที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องประกอบด้วยการร้องและทำนองที่เหมาะสม ไม่สามารถแบ่งแยกได้ ในมุมมองของผู้ประพันธ์ให้ความสำคัญของการใช้คำร้องและทำนอง ดังที่ ธนพร แวกประยูร (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) กล่าวไว้ว่า

“ทั้งเนื้อร้องและทำนองมันสำคัญเท่ากัน มันต้องส่งกัน เนื้อต้องคม Melody ต้องไพเราะ แล้วคนที่แต่งคำร้องได้เนี่ย ต้องรู้เรื่องภาษาไทยด้วย เพราะบางทีแต่งก็โก่งโน้ต เพราะภาษาไทยเรามีวรรณยุกต์ ใส่ Melody ต้องเข้ากับวรรณยุกต์ นอกจากว่าต้องการให้เพลงที่ความแตกต่าง เอาแปลกก็แล้วแต่คนแต่ง อันนี้ก็เลยต้องแยกออกไป...บางทีเราก็ร้องไปก่อนตีความไปก่อน บางทีก็เราถ่ายทอดไปอีกแบบหนึ่ง คนแต่งเค้ามานั่งฟัง ปรากฏว่าไม่เหมือนกันที่เค้าตีความไว้ เราก็รู้ว่าการตีความของเรากับของคนแต่งเค้าไม่เหมือนกัน แล้วก็มานั่งคุยกันว่าคนเขียนเค้าเห็นอย่างไร เราเห็นอย่างไร แล้วเราก็ปรับตามเค้าเหมือนกัน ไม่ใช่เราเป็นคนร้องแล้วเราจะมีอำนาจทั้งหมด เพราะคนแต่งเค้าต้องมีเหตุผลของเขา บางทีเห็นเพลงแล้วรู้เลยว่าคนแต่งต้องอดนอนทั้งคืนแน่นอน เพราะเห็นเลยว่าเค้ามีคลังคำ เค้าเฟ้นคำออกมา เพราะบางทีประโยคเดิมกลับมาอีกครั้งแล้วก็เปลี่ยนคำให้มีความหมายต่างไป แค่ว่าเค้าก็เอาเพื่อเพิ่มน้ำหนักของคำเข้าไป เราเป็นนักร้องเราจะร้องอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องวิเคราะห์เป็นด้วย ว่าเค้ามีเจตนาอย่างไร เช่น ฉันไม่จำวันเวลา กันฉันไม่มีวันเวลา เราจะรู้เลยว่าคนแต่งเค้าตั้งใจมาก”

เช่นเดียวกับ หรั่ง ร็อกเคสตร้า (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2554) เห็นว่า ลักษณะดนตรีมีความสำคัญที่จะทำให้บทเพลงเป็นที่น่าสนใจมากขึ้นเพียงไรและยังต้องเข้ากับรสนิยมการฟังของผู้ฟังด้วย เพื่อที่จะทำให้ผู้ฟังเข้าถึงคุณค่าในความหมายที่ผู้ประพันธ์ต้องการถ่ายทอด หรั่ง ได้กล่าวถึงการประพันธ์เพลงรักเธอประเทศไทยไว้ว่า

“จังหวะที่ทำนี่คือจังหวะ *March* อยู่แล้ว แต่พยายามให้ออกเป็น *Modern* ให้คนรับได้ คือใส่เป็น *Pop-Rock* น้อย จริงๆคือเป็น *Moderato Rock* (*Medium Rock*) ได้ความสง่าผ่าเผยของเพลงเป็น *Major* ถ้าเป็น *Minor* ก็จะออกเป็นเพื่อชีวิต...เทคนิคในเพลงนี้ใช้คำว่า “เธอ” ก็คือเราทุกคน เราก็มักหักมุมว่าเป็นประเทศไทย เหมือนหนังฝรั่ง เราเป็นนักแต่งเพลงที่คิดมาแล้ว เราต้องทำเหมือนของเคลือบ *Chocolate* ทำอย่างไรให้มันกินได้จริง เราทิ้งโจทย์ประเภทบอกตรงๆ ปลูกใจตรงๆไปหมดเลย ผมว่าประวัติศาสตร์อยู่ที่คำนี้คำเดียวแหละ คือคำว่า “รักเธอประเทศไทย” การใช้คำว่า “จะ” เยอะๆ เพราะเป็นเรื่องของท่านองเจ้าจังหวะ *Rock* ไม่ใช่ *pop* ไม่ทิ้งการสัมผัสด้วย ทำให้ท่านองแข็งแรงขึ้นเยอะ”

จะเห็นได้ว่า คุณค่าที่เกิดขึ้นของบทเพลงนั้นประกอบไปด้วยคุณค่าของวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว โดยทางวรรณศิลป์ในบทเพลงปลูกใจทุกยุคทุกสมัยนั้น มาจากเนื้อร้องที่มีลักษณะที่เป็นคำกลอน หรือคำคล้องจองหลากหลายรูปแบบ แสดงให้เห็นว่าลักษณะนิสัยการประพันธ์ของคนไทย มักคำนึงถึงรสคำและรสความไปพร้อมกัน อีกทั้งยังมีการเปรียบเทียบอีกมากมาย ทั้งกับสิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิต หรือผสมผสานกับความรู้อย่างเดิมของผู้ฟังเช่น เปรียบกับบทประพันธ์ตัวละครในวรรณคดีเรื่องอื่น ที่ผู้ประพันธ์ได้ใช้จินตนาการของตนสร้างสรรค์ผลงานทางวรรณศิลป์ที่ก่อปรด้วยสุนทรียรสอย่างแท้จริง และเมื่อความงามทางภาษาได้ผสมผสานกับท่วงทำนองของเสียงดนตรี ย่อมทำให้รสที่เกิดขึ้นมีมิติความไพเราะที่แตกต่างออกไป เพราะเสียงดนตรีประกอบด้วยสีสันทันของเครื่องดนตรีที่หลากหลาย ที่ผู้เรียบเรียงเสียงประสานบรรจงเติมแต่งให้ท่วงทำนองที่มีเสียงสูงต่ำ ดังเบามีพลังในตัวเองมากยิ่งขึ้น และพลังนี้เองที่สามารถเข้าไปสู่หัวใจของผู้ฟังไปกระตุ้น ปลูกเร้าให้เกิดความรู้สึกบางอย่างจากภายใน

แม้ว่าความงามของดนตรีจะอยู่ที่ความไพเราะของท่วงทำนอง สีสันทัน หรือการประสานเสียง แต่การยอมรับความงามเหล่านี้ในแต่ละยุคสมัยนั้นแตกต่างกัน เพราะด้วยรสนิยมของผู้ฟังมีความเปลี่ยนแปลงจากสุนทรียะประสบการณ์ที่ได้รับ ดนตรีในบทเพลงปลูกใจจึงมีความแตกต่างเช่นกัน ในช่วงแรกของการประพันธ์บทเพลงปลูกใจนั้น มักจะใช้ท่วงทำนองที่มีความเข้มข้น หัวหาญ เนื่องจากผู้ประพันธ์ต้องการให้ผู้ฟังกระทำตามเนื้อหาที่ปรากฏในบทเพลงในลักษณะของการออกคำสั่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไป การบังคับให้กระทำตามนั้นเป็นไปได้ยากมากขึ้น เพราะสังคมที่เปลี่ยนไปจากประชาชนที่ปฏิบัติตามคำสั่งเพียงอย่างเดียว มาเป็นประชาชนที่มีความรู้มากขึ้น รู้จักใช้

วิจารณ์งานในการตัดสินสิ่งต่างๆ การใช้คำสั่งเพื่อให้เกิดการปฏิบัตินั้นเป็นไปได้ยากมากขึ้น จึงเปลี่ยนมาเป็นการชักจูงให้ผู้ฟังคล้อยตาม และประพาดิตนภายใต้การตระหนักรู้ของตนเอง คนตรีที่ประกอบบทเพลงปลุกใจจึงจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการที่หลากหลายดังกล่าว เพราะผู้ฟังต่างคนต่างสมัย ย่อมต่างมีรสนิยมในการฟังและซาบซึ้งแตกต่างกัน บทเพลงปลุกใจจึงต้องปรับเปลี่ยน เช่นเป็นบทเพลงที่มีท่วงทำนองอ่อนหวาน ใช้ความดังและเบาเพื่อบรรยายความหมายเป็นต้น ดังที่ สถาพร นิยมทอง (สนทนากลุ่ม, 27 มีนาคม 2555) กล่าวไว้ว่า

“...คนตรีมันเคลื่อนย้าย มันพัฒนารูปแบบไป มันขึ้นอยู่กับรสนิยมในแต่ละช่วงเวลา คนเขียนเพลงคนหนึ่งก็มีจินตนาการ...”

ท่วงทำนองของคนตรีที่ประสานกัน ได้อย่างลงตัวกันเนื้อร้องถือเป็นสิ่งสำคัญ โสฬส ปุณณะบุตร นักประพันธ์บทเพลงแนวป๊อปที่ให้ความสำคัญกับคำสำคัญของบทเพลง โดยจะประพันธ์ทำนองหลักสำหรับคำสำคัญนั้นก่อน ได้กล่าวถึงการประพันธ์เพลงอยู่อย่างพอเพียง ของมูลนิธิพระดาบสว่า

“เพลงนี้ผมได้รับ โจทย์มากกว่าต้องเป็นเรื่อง “อยู่อย่างพอเพียง” ผมก็เอาหนังสือของมูลนิธิมาอ่าน คุยกันก็คงต้องเกี่ยวข้องกับพระราชดำริที่ต้องการให้เราอยู่อย่างพอเพียง พอเหมาะกับตัวของเรา ผมอยากให้เป็นเพลงที่มีทำนองร้องตามได้ง่ายๆ มีท่อน Hook ที่คนจะจำได้ มีทำนองที่แข็งแรง ผมใช้ Pentatonic (บันไดเสียง 5 เสียง) เท่านั้นแบบเพลงไทย “เพื่อให้มีความเป็นไทยพื้นบ้านทั่วๆ ไป” ตอนแรกผมคิดท่อน Hook ขึ้นมาก่อน ต้องใช้คำว่า “อยู่อย่างพอเพียง” ซอล ลา โด โด มี เร โด ลา โด โด ให้อยู่ในตำแหน่งที่สำคัญ โดยเฉพาะตอนจบของท่อนแยก เป็นการสร้าง Motif จากนั้นก็ไปแต่งท่อนอื่นที่เป็นท่อนธรรมดา พอเสร็จแล้วผมก็ให้คุณสุรัตน์ สุขเสวีใส่เนื้อร้อง... ในฝั่งคนตรีเราต้องมองเสียงแห่งความดีงาม เพราะฉะนั้น แรงบันดาลใจเรื่องต้นเราต้องมองเสียงที่เพราะ คนตรีนี้มันซับซ้อน เราต้องว่าด้วยความเข้าใจในศาสตร์ความซับซ้อน อาจจะไม่ต้องถึง Classic เราต้องตีโจทย์เรื่องการใช้ Chord สว่างหรือมืด ในเรื่องนี้เราต้องใช้ chord สว่างมากกว่า”

คุณค่าในบทเพลงที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากองค์ประกอบทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ที่มีความเฉพาะตัว และที่สำคัญคือผสมกัน ได้อย่างกลมกลืนระหว่างองค์ประกอบทั้งสอง นอกจากนี้ยังต้องเหมาะสมกับรสนิยมของผู้ฟังในสังคมอีกด้วย

6.3.2 คุณค่าในผู้สร้างสรรค์

ผู้สร้างสรรค์ในที่นี้หมายถึง ทั้งผู้ประพันธ์เนื้อร้อง ทำนองและผู้ขับร้องที่ต่างมีแนวคิด เบื้องหลัง กลวิธีในการถ่ายทอดแตกต่างกัน แม้ว่าจะเป็นในบทเพลงเดียวกัน เช่น ในเพลงความฝันอันสูงสุด พระราชนิพนธ์ทำนองในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ประพันธ์คำร้อง โดย ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค ขับร้องโดยนักร้องที่มีความแตกต่างกัน ทั้งประเภทของบทเพลงที่ขับร้อง และยุคสมัย คือ สันติ ลุนเผ่ (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554) และชนพร แวกประยูร (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) โดยสันติ ลุนเผ่ กล่าวไว้ว่า

“วันหนึ่งมาเจอ พันจ่าเอกชววิช ไพโรจน์ สนทนกันเพราะเล่นกลางคืนด้วยกัน ก็เล่าให้ฟังว่าเจ้านายท่านอยากได้นักร้องแปลกๆใหม่ ลองให้ผมไปร้องเพลง *O Solomio* เป็นเพลงสากล ร้องถวายตอนท่านพระราชทานเลี้ยงกาชาดทั่วโลก ร้องโดยไม่มีไมโครโฟน ผมก็มาอยู่ข้างเวที พอร้องเสร็จก็มีคนมาตามว่าท่านรับสั่งให้หา แล้วก็ว่าอยู่นี้อย่างไปไหนนะ พระราชินีให้เข้าเฝ้า ผมก็หนาวเลย ท่านก็รับสั่งว่าร้องเพลงเพราะนะ ท่านว่าตามหาอยู่เรากำลัง มารู้ทีหลังว่าเมื่อตอนเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ ร้องอยู่ที่สมาคมศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ ร้องในวงธรรมศาสตร์ ในหลวงมาทรงดนตรี เล่นที่สวนอัมพร ตอนนั้นร้องแล้วก็เลิกแยกกันไป ทรงรู้ว่าลุนเผ่ แต่ไม่รู้ว่ามีชื่ออะไร เพราะรู้จักชื่อพ่อ ตั้งแต่นั้นก็รับใช้พระองค์เรื่อยมา ในหลวงท่านทรงควบคุมดนตรีเอง ช่วงแรกเข้าไปร้องเพลงคลาสสิกถวายก่อน โดยท่านไม่ถามอะไร จนพอเข้าไปจริงๆแล้วให้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ท่านหนึ่งมาบอกให้สันติร้องเพลงรักชาติ ผมก็บอกว่าร้องเพลงไทยไม่เป็น ก็ลองร้องดี เพลงแรกก็ได้ร้องความฝันอันสูงสุดเลย เข้าๆออกๆอยู่ในวัง เอาทหารเรือเข้าไปเล่นด้วยหลายครั้ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มาให้เราแก้ตรงนั้น ตรงนี้ 6 เดือนกว่าก็ไม่จบ คนที่สอนร้องเพลงไทยคนแรกคือสมเด็จพระเจ้า...

...เวลาร้องเพลงความฝันอันสูงสุดนั้น ผมไม่ได้คิดอะไร คิดว่าเพลงก็คือเพลง เรามีพรสวรรค์มาแล้วเราก็มาแสวงคือมาเรียน ฟีกัด แล้วต้องมี *Feel to Sing* และเมื่อกำลังร้องเพลงพวกนี้ เราต้องถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องร้อง เพราะไม่มีใครร้อง เดียวนี้ก็ยังไม่มีใครร้อง หายาก และต้องมีความรู้สึกที่อยากจะร้อง ต้องมาศึกษาว่าเค้าหมายถึงอะไร เราต้องตีความไปเอง ในเพลงความฝันอันสูงสุดเราก็ต้องตีความหมายตามเนื้อเพลง ความฝันยิ่งใหญ่เหลือเกิน คนแปลก็แปลเก่งเหลือเกิน มาจากเพลง *The Impossible Dream* การพระราชทานพรอันนี้ *line* ของท่านเป็น *Classic* คนร้องต้องเป็นนักดนตรี”

ในบทเพลงเดียวกันนี้ ชนพร แวกประยูร นักร้องรุ่นใหม่ที่เคยขับร้องบทเพลงนี้เช่นกัน ได้กล่าวถึงความรู้สึกในการร้องบทเพลงนี้ไว้ว่า

“เวลาร้องเพลงความฝันอันสูงสุด พอร้องแล้วรู้สึกทำให้มีความฮึกเหิม มันมีหลายอารมณ์ มันปลุกพลังบางอย่างในตัวเราให้รู้สึกว่า บ้านนี้แผ่นดินนี้เป็นสิ่งที่เราต้องหวงแหนจริงๆ มีความอบอุ่นใจ ตื่นเต้นใจ แล้วอีกอย่างเป็นเพลงที่ทรงพระราชทานพรของตัวเอง มันยิ่งทำให้เรารู้สึกได้ถึงพลัง ในแง่ที่เป็นนักร้อง การถ่ายทอดโน้ตแต่ละตัว แต่ละตัว มันมีเหตุผลของมัน ที่รู้สึกว่าท่านมีเหตุผลของท่านในการแต่งโน้ตแต่ละตัวเช่นกัน มันออกจะไทยๆ ด้วยซ้ำ มันมีโน้ตหรืออะไรบางอย่างที่ทำให้รู้สึกว่าหนักแน่น มันมีอารมณ์หรืออะไรบางอย่างซ่อนอยู่ในเพลงนั้น แล้วเนื้อเพลงก็มีความหนักแน่นในตัวเอง ร้องแล้วรู้สึกว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ มันเหมือนเพลงสวดอะไรอย่างหนึ่งที่ทำให้เรารู้สึกถึงชาติของเรา ได้ชัดเจนนอกเหนือจากเพลงชาติของเรา”

การสร้างสรรค้บทเพลงที่มีคุณค่าย่อมเกิดจากความสามารถของผู้ประพันธ์ที่มีประสบการณ์ที่จะสร้างสรรค์ประสบการณ์ที่ถูกต้องผู้ฟัง ดังเช่น สราวุธ เลิศปัญญาบุช (สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2555) ได้กล่าวถึงแนวคิด การจินตนาการเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการประพันธ์เพลงว่า ต้องทำงานประสานงานกันระหว่างผู้ประพันธ์คำร้องและทำนอง เช่นในบทเพลง ในหลวงของแผ่นดิน ที่ประพันธ์ร่วมกับ วิเชียร ตันติพิมลพันธ์ ว่า

“เวลาแต่งเพลง เราต้องรู้ว่าเรื่องราวอะไร เราต้องคุยกันก่อน เพลงนี้เป็นตอนที่แม่พลอยเป็นเด็ก แล้วยี่นตะลิ่งตอนที่ ร.5 เสด็จผ่าน เราต้องมีเรื่องราว ความรู้สึกของเด็กคนหนึ่ง เห็นพระเจ้าอยู่หัว ต้องมีเรื่องราวแบบนี้มาก่อน แล้วภาษาไทยมีวรรณยุกต์ พอคุยกันแล้วถูกบังคับคำว่า “ในหลวงของแผ่นดิน” มา ก็ต้องมาคิด Melody (ทำนองหลัก)”

นอกจากการประพันธ์ทำนองหลักของเพลงแล้ว การเรียบเรียงเสียงประสานก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการเลือกเครื่องดนตรีในการบรรเลงแต่ละทำนอง หรือการเลือกประเภทของคอร์ดที่ประสานกันนั้น ย่อมก่อให้เกิดอารมณ์ที่แตกต่างกัน ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร (สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2554) กล่าวไว้ว่า

“อีกอันก็ลึกซึ้งมากก็เมื่อนำกังวล ผมชอบเนื่อมาก บางทีเค้าก็ว่าของ ร. 6 แต่จริงๆแล้วไม่ใช่ ผมจำไม่ได้ว่าใคร แต่ก็พวกที่พบกันนั่นแหละ เนื่ออยู่ในยุคเดียวกัน 3 เพลง¹⁰ ดูว่ารูป Form and Feel มันเหมือนกันเลยทั้ง 3 เพลง เมืองกังวลขึ้นมาอี๊ดหน่อย จบเป็น March แบบ Minor อันนี้อี๊ดอี๊ดมาก แต่ก็แปลก ผมชอบมาก มีลูกเล่น ถ้าวีเคราะห์ 3 อันนี้ต่างกันมากในเรื่อง Technique ต่างกันมากและอีกชนิดคือ เพลงประเภทงูใจให้มีสำนึกในการรักษาติ ศาสตร์ กษัตริย์ เช่นเพลงสุดแผ่นดิน ใจความคือเราหายไปไม่ได้อีกแล้ว นี่ก็ใจความสำคัญ ว่าเราอยุ่ร่นมาจากทางเหนือ ฟังแล้วเคลิบเคลิ้ม ไม่รุนแรง ไม่กระแทก ด้วยเพลงนี้ทำให้ผมได้รับพระราชทานแผ่นเสียงทองคำ ได้ในปี 2517 หลังเหตุการณ์เดือนตุลาฯ เป็นแนวคิดของกองทัพบก คนแต่งเป็นข้าราชการในกองดุริยางค์ทหารบก ตอนที่ผมแต่งเข้าทำทำนองกับเนื่อมาให้ ผม Arrange (เรียบเรียงเสียงประสาน) เท่านั้น เน้นไปที่ความซึ้ง ของ Counter Melody เป็น Mode นิดๆ ให้ทีมเข้าไปในใจโดยเฉพาะตอนท้าย CmMaj7 aug11”

เช่นเดียวกับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรอรอด จันทร์กล้า (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2554) ผู้เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์สำหรับวงออร์เคสตรา ได้กล่าวถึงวิธีการเลือกบทเพลง และกลวิธีในการเรียบเรียงเสียงประสานไว้ว่า

¹⁰ เพลงหนักแผ่นดิน เพลงสุดแผ่นดินและเพลงเมืองนำกังวล

“ต้องยึด *Mood* (อารมณ์) ของเพลงเป็นหลัก ไม่ดูเนื้อหา เพราะว่าเพลงอยู่ในอารมณ์ใด ไพเราะหรือไม่ เลือกว่าที่ฟังแล้วชอบมาทำ เหมือนมองผู้หญิง ต้องมี *First impression* ต้องสวยจึงเลือก พอมีหลายเพลงก็ต้องหา “แก่นอารมณ์” ของเพลงเหล่านั้นให้ได้ก่อน จึงจะสื่อสารออกไปได้ดี ยิ่งถ้าคนฟังเป็นเด็กก็ต้องเลือกทำนองก่อนเพราะเด็กไม่ฟังหรือกว่าพูดว่าอะไร ทำนองเพราะก็กินใจแล้ว เช่นเพลง “อ้อมกอดพี่” ตอนผมเด็กๆเคยฟังแล้วรู้สึกว่าการทำนองอ่อนหวาน แต่พอมานั่งฟังตอนโตเพื่อทำงานเพิ่งรู้ว่าเป็นเพลงที่เศร้ามาก ก็ต้องศึกษา ต้องคิดว่า จะทำอะไร ให้ร้องอย่างไรและให้ใครฟัง เหมือนที่บอกว่าเพลงปลุกใจ ถ้าทำนองเป็น *March* ก็จะมีรู้เลยว่าเพลงปลุกใจ คนฟังก็เดาได้ว่าเนื้อหาค่าประมาณนี้แหละ แต่พอร้องเข้าจริงมันก็เหมือนกับที่คิดก็เลยยิ่งซาบซึ้งเข้าไปอีก

แต่เพลงปลุกใจที่แสดงอารมณ์อื่นนอกจากฮึกเหิมก็มี เช่นเพลง “สูญสิ้นถิ่นไทย” อ่อนหวาน ไพเราะ เน้นให้เกิดสำนึก หรือเพลงอธิษฐาน หรือเพลงเกียรติศักดิ์ทหารเสือ สำเนียงที่ได้มาจากการ *Orchestrate* หรือการประสานเสียง ร้องกันก็มีส่วนทำให้เพลงแสดงอารมณ์ได้เด่นชัดยิ่งขึ้น...การ *Arrange* ใหม่ ต้องไม่เหมือนเดิม แต่ต้องกระทบจิตใจคนให้ได้ เพราะแสดงว่ามันเป็นศิลปะที่ได้ผล ถ้าเล่นแล้วคนฟังไม่รู้สึกละไรก็เป็นศิลปะที่ไม่ได้ผล การแสดงดนตรีที่กระทบใจจะทำให้เกิดผลได้ไกลมาก คือคนฟังจะเกิดความจงใจ โกรธ งง ร้องไห้ ถือว่าเป็นศิลปะที่ใช้ได้”

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาและประสบการณ์ของผู้สร้างสรรค์เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้บทเพลงมีคุณค่า ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ชีวิต ทั้งในเรื่องทั่วไปเพื่อให้เกิดมุมมอง แง่คิดต่างๆเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ประกอบกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการฟังดนตรีเพื่อเรียนรู้ท่วงทำนองที่ไพเราะ ตลอดจนการประพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความชื่นชมความงามทางสุนทรียะอันเป็นภูมิปัญญาที่ได้หล่อหลอมรูปแบบ กลวิธี เทคนิคการประพันธ์ส่วนบุคคล ที่จะผสมผสานคำร้องท่วงทำนอง สีสัมผัสของเครื่องดนตรีหรือวิธีการเลือกผู้ขับร้องให้เกิดความซาบซึ้ง เรียนรู้บทเพลงด้วยจิตใจหรือเรียกว่าจิตพิสัย (*Affective Domain*) ของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

6.3.3 คุณค่าในผู้ฟัง

คุณค่าของบทเพลงจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดการให้ความหมายของผู้ฟัง ซึ่งต้องผ่านการตีความอันเกี่ยวโยงกับความรู้พื้นฐาน ประสบการณ์ของผู้ฟัง ร่วมกับความตระหนักถึงปัญหา

สถานการณ์ และบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในช่วงเวลานั้นๆ ฉะนั้น การตีความบทเพลงบทเพลงเดียวกันอาจให้ความหมายที่แตกต่างกันเมื่อวันเวลาเปลี่ยนไป หรือแม้แต่เป็นบุคคลคนเดียวกัน เมื่อเวลาเปลี่ยนไปอาจให้ความหมายของบทเพลงแตกต่างกัน คือผู้ฟังอาจเข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ในคำร้องได้ลึกซึ้งขึ้น หรือปรับความคิดให้เนื้อหาสอดคล้องกับบริบทในขณะนั้น ผู้ฟังที่สามารถเชื่อมโยงบทเพลงและนำข้อคิดที่ปรากฏมาเป็นหลักในการพัฒนาตนเองแล้ว ถือว่าบทเพลงนั้นเป็นเครื่องมือแห่งการพัฒนาได้เป็นอย่างดี และอาจทำให้สำนึกที่ได้จากบทเพลงมาแสดงออกเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปด้วย การที่บทเพลงบางบทเพลงยังทรงเป็นที่จดจำ ปลุกฝังความคิด ความสำนึกที่ดีของผู้ฟังได้อย่างยั่งยืนนั้น เช่นบทเพลงความฝันอันสูงสุด ตามที่มีนักร้องหลายท่าน ได้ตีความแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ระบุ พิ สาคริก ได้นำข้อคิดจากเพลงความฝันอันสูงสุดในตอนที่ว่า “จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด” มาเปรียบกับการปฏิบัติสมาธิที่ไม่จำเป็นต้องไปนั่งสมาธิที่สถานที่ใด แต่ให้ดูที่ลมหายใจของตนเอง เพราะสามารถฝึกได้ทุกที่ตลอดเวลา ไม่ยึดติดกับสิ่งใด และมีความแน่วแน่ที่จะฝึกปฏิบัติกันอย่างแท้จริง (ศาสตราจารย์ ระบุ พิ สาคริก, 2554: 69-70) และความแตกต่างของการเรียนรู้ผ่านงานศิลปะกับเรียนรู้ผ่านสื่อการเรียนรู้อื่นคือ สามารถเข้าไปกระทบจิตใจของผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกว่า “คุณค่ามันได้เข้าไปเติบโตในหัวใจข้างใน” (ศธา เพิ่มทรัพย์, สนทนากลุ่ม, 27 มีนาคม 2555) อันเป็นผลให้คุณค่าของบทเพลงเหล่านั้นสามารถเป็นเครื่องพัฒนาจิตใจและความคิดของผู้ฟังได้

6.3.3.1 การพัฒนาจิตใจ

เป้าหมายหนึ่งที่ได้จากการถ่ายทอดคือมรรควิธี หรือวิถีทางในการพัฒนาผู้ฟังให้เป็นคนที่มีมุงหวังที่จะทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม ด้วยบทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งคำร้องและทำนองทั้งแบบที่ทำให้จิตใจฮึกเหิม กระตุ้น ปลุกเร้าให้เกิดความกล้าหาญและเสียสละได้ แม้ชีวิต ทรัพย์สิน และความสุขส่วนตัวเพื่อสร้างสรรค์ผลประโยชน์ให้ส่วนรวม และในทางตรงข้าม บทเพลงปลุกใจบางบทเพลงมีทำนองที่อ่อนหวานแต่แฝงความเข้มแข็ง เสริมสร้างจิตใจมุ่งมั่น แน่วแน่ที่จะยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การชื่นชมและซาบซึ้งในบทเพลงนั้นแตกต่างกันไปตามแต่ละรสนิยมของผู้ฟัง และเมื่อแต่ละคนมีจิตใจที่ดี ที่ต้องการจะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับชาติบ้านเมืองของตนแล้ว ก็จะสามารถแสวงหาหนทางแห่งการพัฒนาด้วยการเป็นกำลังใจให้กันและกัน ในการปกป้องรักษา พัฒนาชาติบ้านเมืองของเรา ไม่ว่าจะมิภัยใดๆทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ หรือจากธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ สิ่งที่สำคัญในการเสริมสร้างให้เกิดความรักกันในชาติเดียวกัน คือต่างต้องมีจิตใจใฝ่ร่วมกัน ภายใต้สถานะอันเป็น โหดร้ายทั้งจาก

การเมือง เศรษฐกิจ สังคมหรือสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้จิตใจที่ร่วมกันเป็นหนึ่งด้วยความรักและสามัคคี

นอกจากนี้ คุณค่าในบทเพลงจะจางหายไปหากคนรุ่นหลังไม่มีความจริงจังในการสร้างสรรค์ เพราะเมื่อบทเพลงปลุกใจมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระทบจิตใจผู้ฟังจึงจำเป็นต้องให้บทเพลงนั้นมีที่มาจากความจริงใจของผู้สร้างสรรค์ ดังที่ ผศ.ดร.รังสิพันธ์ แข็งขัน (สนทนากลุ่ม, 27 มีนาคม 2555) กล่าวไว้ว่า “...ถ้าคนแต่ง แต่งเพลงด้วยความจริงจังแล้ว เพลงก็จะถึงใจของคนฟังได้ มันเป็นเป็นเรื่องของการสื่อแบบใจถึงใจ...” นอกจากนี้ยังต้องเป็นผลงานที่มีคุณภาพจึงจะสามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดการพัฒนาจิตใจของผู้ฟังด้วย ดังที่ลีโอ ตอลสตอย (2538: 13 – 14) กล่าวไว้ว่า

“การทำดนตรีเป็นศิลปะได้ก็ต่อเมื่อมันกินใจ...อารมณ์ความรู้สึกอันกินใจจากศิลปะของคนตรี ซึ่งดูและได้มาง่าย ๆ นั้น เราจะซึมซาบได้ก็ต่อเมื่อผู้บรรเลงได้ค้นพบสิ่งเล็กๆอันไร้ขอบเขต ซึ่งจำเป็นต่อความสมบูรณ์ของคนตรี...ความกินใจจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยศิลปะที่ค้นพบสิ่งเล็กๆอันย่อยยับในที่ศิลปะนั้นประกอบขึ้น และเพียงในจิตข่ายเท่าที่เขาค้นพบเท่านั้น เป็นไปไม่ได้ที่จะสอนผู้คนที่ค้นพบระดับย่อยเล็กๆนี้ด้วยวิธีการภายนอก อะไรเหล่านี้จะค้นพบได้ก็แต่ด้วยการคล้อยไปกับอารมณ์ความรู้สึกของตัวเอง..รูปแบบของศิลปะที่ดีพอจึงจะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของผู้รังสรรค์ไปสู่ผู้ฟังผู้ดูได้”

6.3.3.2 การพัฒนาตน

แม้ว่าบทเพลงปลุกใจส่วนหนึ่งจะไม่มีerkกล่าวถึงวิธีการปฏิบัติตนเพื่อแสดงถึงความรักชาติ แต่มักนำเสนอแนวทางให้เกิดการปฏิบัติ คือให้ผู้ฟังได้นำแนวคิดเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและวิถีทางของตนเอง เพราะการแสดงความรักชาติมิได้หลายทางและแตกต่างกันไปตามช่วงเวลา เช่นในอดีตการพัฒนาประเทศคือการพัฒนาตามชาติตะวันตก เช่น การมีงานทำ มีอาชีพที่มั่นคง โดยพึ่งพิงผู้จ้างงาน หรือเงินลงทุนจากต่างชาติ แต่ในปัจจุบันประชาชนคนไทยส่วนหนึ่งเรียนรู้การพัฒนาจากภายใน คือให้พึ่งพิงตนเอง ทั้งในด้านการลงทุน ภาคราชการ หรือแม้แต่การเป็นลูกจ้างที่ทำงานอย่างเต็มความสามารถตามกำลังอย่างพอดี รวมทั้งการพัฒนาวิธีการปฏิบัติตนให้มีความเอื้อเพื่อพ่อแม่ และสร้างประโยชน์ในกับสังคมตามโอกาสซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมรอบข้างวิธีการหนึ่ง ฉะนั้น การใช้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการ

พัฒนาตนเพื่อให้เกิดความรักชาตินั้นไม่ได้มีแบบแผนตายตัว ขึ้นอยู่กับผู้ฟังว่าจะตีความและสร้างสรรค์การแสดงออกเหล่านั้นอย่างไร เช่นในบทเพลงที่เกี่ยวกับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชนั้น หลายบทเพลงที่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ทรงทำเพื่อประชาชนชาวไทย ทรงเป็นแบบอย่างในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทยคนหนึ่งที่มีมุ่งหวังพัฒนาชาติบ้านเมือง ผู้ที่ได้ฟังบทเพลงเหล่านี้ จะเกิดแรงบันดาลใจที่จะทำดีดำเนินรอยตามแนวทางขององค์พระผู้เป็นแบบอย่างหรือเป็นแรงบันดาลใจให้ประพุดติตี ทำดีเพื่อพระองค์ สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าผู้ฟังได้รับการพัฒนาตนเองจากการได้รับการกระตุ้นด้วยข้อความและสุนทรียะของดนตรีที่งดงามจับใจ

6.3.3.3 การพัฒนาปัญญา

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อการพัฒนาคือ การใช้ผลงานนั้นเป็นเครื่องมือให้เกิดการพัฒนาจากภายในเป็นแรงขับเคลื่อนการกระทำคุณงามความดี และเป็นความจริงแท้ของชีวิต ในทางกลับกันผู้ฟังได้เรียนรู้ความจริงจากสิ่งต่างๆ ที่มีส่วนช่วยสอนให้แต่ละคนหวนกลับมาสู่ความจริงซึ่งอยู่ในใจตนเอง (ระพี ศาคริก, 2554: 10) เพื่อประโยชน์ในการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและหาหนทางแก้ไขอย่างมีสติรอบคอบ บทเพลงปลุกใจส่งเสริมให้ผู้ฟังใช้วิจารณญาณในการเสริมสร้างบ้านเมืองให้สงบสุขร่มเย็นและปลอดภัย เช่นการปฏิบัติตนเพื่อรักษาเอกราชของประเทศ ผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วย่อมคิดได้ว่า การรักษาชาติบ้านเมืองในยุคสมัยนี้ (พ.ศ. 2555) ไม่จำเป็นต้องออกไปสู้รบกับศัตรูภายนอกเท่านั้น แต่การรู้จักทำงาน การประหยัดคอดออม และใช้ปัญญาในการแสวงหาหนทางในการสร้างประโยชน์ให้กับประเทศโดยส่วนรวมด้วยความสามารถส่วนตัวของเรานั้น ถือได้ว่าเป็นผู้มีปัญญาเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง

6.3.4 คุณค่าในสังคม

คุณค่าภายนอกอันได้แก่คุณค่าทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการศึกษาที่เกิดขึ้นจากบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในงานวิจัยนี้มีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา เช่นในช่วงที่ 4 ของการวิจัยการบริหารประเทศดำเนินไปตามนโยบายเศรษฐกิจ บริบทอื่นจึงต้องดำเนินไปในแนวทางเดียวกัน แต่อาจจะมียางคุณค่าที่โดดเด่นกว่าในบางช่วงเวลา ซึ่งคุณค่าดังกล่าวแสดงออกอย่างชัดเจนในเนื้อหาของบทเพลงแต่อาจจะไม่ได้ส่งผลให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามที่ปรากฏในบทเพลงนั้น เช่นในช่วงยุคสมัยที่ 4 เช่นกัน บทเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างมากคือเพลง เมดอินไทยแลนด์ ที่ส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคสินค้าในประเทศ หากแต่ตัวเลขการ

นำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือยกลับเพิ่มสูงขึ้น และลดลงอย่างรวดเร็วในวิกฤตต้มยำกุ้งในอีกราว 10 ปีต่อมา ในทางตรงกันข้ามกับยุคสมัยที่ 1 ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชนิพนธ์ให้ แสดงออกถึงความรักชาติประกอบกับนโยบายที่มีพระราชประสงค์จะส่งทหารไทยไปร่วมรบใน สงครามโลกครั้งที่ 1 ในยุโรป ในครั้งนั้นมีประชาชนร่วมสมัครไปร่วมรบเป็นจำนวนมาก ซึ่งผล ของการที่ประชาชนมาสมัครเป็นทหารเพื่อแสดงความรักชาตินี้อาจจะไม่ได้เกิดจากผลของพระราช นิพนธ์เพียงอย่างเดียว แต่ถือว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ด้วยละคร หนังสือพิมพ์ และการบอกเล่าสู่ กันฟังที่ได้ผลอย่างรวดเร็ว แสดงให้เห็นว่า คุณค่าภายนอกที่แสดงออกในบทเพลงที่เกิดขึ้นเกิดจาก การสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ซึ่งอาจจะส่งผลถึงผู้ฟังหรือไม่ก็ได้ในช่วงเวลานั้น แต่อาจจะเป็นการ ปลุกฝังแนวความคิดดังกล่าวเพื่อนำมาปรับใช้กับชีวิตและการแก้ปัญหาอื่น ในภายภาคหน้า

6.3.4.1 คุณค่าทางการเมืองการปกครอง

บทเพลงปลุกใจไม่ว่าจะอยู่ในช่วงเวลาใด ย่อมมีความผูกพันกับบริบท ทางการเมืองการปกครองในช่วงเวลานั้นๆ ทั้งนี้เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการประพันธ์เพลงปลุกใจ ในช่วงเวลาหนึ่งทำตามนโยบายของรัฐบาลที่พยายามปลุกฝังความคิด ความเชื่อบางประการให้กับ คนหมู่มากเพื่อให้มีแนวคิด แนวการประพฤติปฏิบัติตามที่ทางการต้องการของรัฐ บทเพลงปลุกใจ จึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการเผยแพร่ความคิด ทศนคติที่รัฐต้องการซึ่งเชื่อว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะ แสดงออกซึ่งความรักชาติในช่วงเวลานั้น แต่เมื่อเวลาผ่านไป บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมัก กล่าวถึงผลที่ได้รับจากความรุนแรงทางการเมือง เช่นบทเพลงปลุกใจในช่วงปี พ.ศ. 2552 – 53 บท เพลงปลุกใจมีเนื้อหาให้คนไทยมีความรัก ความร่วมมือกันสร้างความสงบสุขให้สังคมหลังจาก วิกฤตความรุนแรงทางการเมืองภายในประเทศ

6.3.4.2 คุณค่าทางเศรษฐกิจ

ไม่ว่ายุคสมัยใด การพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจมักจะดำเนินไป ด้วยกัน โดยเฉพาะในช่วงทุนนิยมที่ระบบเศรษฐกิจกำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศ และ การเมืองมีส่วนอย่างมากที่จะทำให้ทิศทางนั้นดำเนินไปได้อย่างราบรื่น สิ่งสำคัญคือความร่วมมือ จากประชาชนทุกคนที่จะประหยัคอดออมและเสริมสร้างรายได้ให้กับประเทศ บทเพลงปลุกใจใน บางยุคสมัยได้พยายามชี้ชวนให้ผู้ฟังนิยมใช้สินค้าไทยเพื่อสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจและ สิ่งแวดล้อมในประเทศ ทั้งนี้ได้เกิดคุณค่าต่อความมั่นคงทางการเมืองและการกินคืออยู่ดีของ ประชากรในสังคมอีกด้วย บทเพลงที่มีเนื้อหาให้รู้จักอดออมประหยัดนี้ มีมาตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยบรรณรักษ์ให้คนไทยใช้สินค้าไทย จนกระทั่งถึงบทเพลงเมดอินไทยแลนด์ที่มีเนื้อหา

เดียวกัน นอกจากนี้ แนวทางของระบบเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยไม่มีเป้าหมายเพื่อการแสวงหากำไรสูงสุดอีกต่อไป หากแต่สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่สนับสนุนให้ประชาชนพึ่งพาตนเอง ท้องถิ่นหรือชุมชน ซึ่งนำมาสู่การใช้สินค้าในประเทศเช่นเดียวกันกับเพลงในยุคสมัยก่อน

6.3.4.3 คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม

สิ่งที่บทเพลงปลุกใจปลุกฝังให้กับสังคมคือการตระหนักคิดในการปฏิบัติตนเพื่อสังคม และเมื่อบุคคลที่อยู่ร่วมกันมีทัศนคติที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมแล้ว ย่อมเกิดการสร้างสรรค์ผลงาน กิจกรรม ฯลฯ เพื่อขับเคลื่อนสังคมให้เกิดการพัฒนาอย่างกว้างขวาง มั่นคงและยั่งยืน สิ่งสำคัญคือ คนในสังคมต้องเป็นกำลังใจให้กันและในการทำความดีเหล่านั้น ไม่ยูแหยงให้เกิดความแตกแยกและร่วมมือกันด้วยความสามัคคีในการรักษาเอกราชของชาติทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมให้คงมีคุณค่าที่คนไทยทุกคนต่างภาคภูมิใจ ในยุคที่ 1 และ 2 ประชาชนมีคุณค่าต่อสังคมด้วยการเสียสละชีวิตและทรัพย์สินเพื่อรักษาสถานภาพของสังคมไว้ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในสังคมเดียวกันมีผู้คนมากมายและแต่ละคนมีความเท่าเทียม เสมอภาคกันที่จะเรียกร้องและสร้างประโยชน์ในกับส่วนรวม สิ่งสำคัญคือต้องร่วมใจกันสร้างสรรค์ให้เกิดสังคมน่าอยู่ หรือในวิกฤตการณ์นำท่วมกรุงเทพมหานครและจังหวัดในภาคกลาง พ.ศ. 2554 ที่มีกลุ่มจิตอาสามากมายออกจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย ความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจของคนไทยนี้มิได้เกิดจากการสั่งการหรือปลุกฝังได้ในช่วงเวลาข้ามคืน แต่ประชาชนคนไทยได้รับการขัดเกลาอบรมเรื่องการให้ด้วยระบบการศึกษา การศาสนา ระบบสังคมรวมทั้งผลจากการขัดเกลาของงานศิลปะต่างๆอีกด้วย

6.3.4.4 คุณค่าทางการศึกษา

องค์ประกอบของบทเพลงคือคำร้องและท่วงทำนองดนตรีที่มีคุณค่า ควรแก่เป็นเครื่องมือทางการศึกษา เนื่องจากเป็นผลงานของปัญญาชนในยุคสมัยต่างๆ ทำให้ผู้ฟังได้เห็นและเรียนรู้กระบวนการคิด การสร้างสรรค์ กลวิธีการถ่ายทอดความคิดในการประดิษฐ์ภาษาและท่วงทำนองที่กินใจและปัญญาที่เกิดขึ้นในบทเพลง แต่เป้าหมายของการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจนี้ไม่ได้อยู่ที่ว่า ผู้เรียนสามารถร้องเพลงเหล่านี้ได้ถูกต้อง จดจำได้แม่นยำหรือไม่ หากแต่อยู่ที่การตีความให้เห็นถึงสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ในบทเพลง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาจิตใจให้เกิดจิตสำนึกที่จะเสียสละความสุขส่วนตัว การร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อประกอบกิจการใดกิจการ

หนึ่ง การระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของบูรพกษัตริย์ไทยที่ควรยึดไว้เป็นแบบอย่าง หรือการ แสดงออก โดยการพยายามพัฒนาสังคมให้ทัดเทียมกับประเทศอารยะเพื่อรักษาเอกราชในด้าน เศรษฐกิจเพื่อความอยู่ดีกินดีของคนไทย ไม่ให้ต่างชาติเบียดเบียน และที่สำคัญคือการทำที่ผู้ฟังได้เรียนรู้ว่า การที่ประเทศจะก้าวหน้าพัฒนาหรือฝ่าฝืนอุปสรรคใดได้นั้น ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของคนใน ประเทศที่จะร่วมมือกันและกันในทุกๆเรื่อง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดเพื่อให้ชาติไทยยังคงมี อธิปไตย สามารถปกครองตนเอง ได้อย่างภาคภูมิใจ

6.3.5 คุณค่าในเชิงคุณวิทยา

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมีองค์ประกอบในเชิงคุณวิทยาทั้งด้าน จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ควบคู่กัน คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์คือความงามในบทเพลงทั้งจาก ท่วงทำนองและคำร้องซึ่งมีลักษณะพิเศษคือ ต้องถูกกับรสนิยมของผู้ฟังเพราะจะมีผลอย่างมากต่อ การยอมรับรู้ของผู้ฟัง และนำไปปฏิบัติได้ ทำให้ลักษณะทางสุนทรียะของบทเพลงมีการ เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและความนิยมของผู้ฟัง อย่างไรก็ตาม เป้าหมายการใช้งานศิลปะคือบทเพลง ที่มีความไพเราะนี่คือ การก่อให้เกิดให้ผู้ฟังได้เกิดสำนึกถึงสารที่บทเพลงต้องการจะสื่อและขับเคลื่อนพลัง ใจ พลังกายของผู้ฟังให้ประพฤติปฏิบัติดีตามแนวทางจริยศาสตร์ เพราะจุดมุ่งหมายของการเรียน ปรชญาคือการขับเคลื่อนสิ่งที่ดีที่เป็นความจริงให้เกิดขึ้นภายในจิตใจด้วยความนิยมชื่นชมใน ผลงานที่งดงามเหล่านั้นให้ก่อเกิดเป็นการปฏิบัติ เช่นการร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

คุณค่าของบทเพลงปลุกใจในงานพัฒนศึกษานั้นคือการที่บทเพลงจะมีพลาณภาพที่จะ ขับเคลื่อนความจริงสูงสุดของความรักชาติให้บังเกิดผลต่อจิตใจของบุคคล ชุมชน ตลอดจนสังคม โดยรวม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดวิถีแห่งการพัฒนาในแง่มุมต่างๆ ทั้งทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการที่จะเรียนรู้คุณค่าเหล่านี้ด้วยการเรียนรู้เนื้อหาที่มีหลักการและเหตุผล แต่ แผงตัวอยู่ในผลงานที่มีความงดงามอย่างมีสุนทรียะ และการรับรู้เนื้อหาได้อย่างดีนั้น ผู้ฟังต้องมี องค์ประกอบหลายประการตามทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ (Epistemology) ได้แก่

1. คัมภีร์ (Revealed) และตำรา (Authoritative) นั่นคือ การรู้ความหมายของเนื้อหาที่ปรากฏในบทเพลง
2. การประจักษ์แจ้ง (Empirical) คือการใช้ประสบการณ์ในการพิจารณาสิ่งที่ได้สัมผัสว่าเป็นความจริงหรือไม่ การสัมผัสนี้หมายถึงการรับรู้ด้วยการฟัง การดูและการชม เพื่อใช้เป็นฐานให้ ใช้ปัญญาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

3. เหตุผล (Rational) คือการรับฟังแล้วใช้เหตุผลในการตัดสินใจ เชื่อมั่นในสิ่งที่ฟังทั้งหลายว่า มีความสอดคล้องกันกับความมีปัญญาที่ผู้ฟังต้องมีวิจารณญาณที่จะเชื่อว่า เนื้อหาที่ปรากฏในบทเพลงมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร และผู้ฟังควรจะปฏิบัติตามหรือไม่

4. ฌานทัศน์ (Intuition) คือสัญชาตญาณ หรือปัญญาญาณ ที่จะทำความเข้าใจอย่าง แดกฉานในเนื้อหาที่ได้รับฟัง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภายในซึ่งอาจเกิดจากทักษะที่มีมาตั้งแต่เกิด

คุณค่าทางคุณวิทยาที่เกิดขึ้นในบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจนั้นให้ความสำคัญกับทุกส่วนของทฤษฎีแห่งการเรียนรู้นี้ กล่าวคือ การที่ผู้ฟังจะเกิดสำนึกเรื่องความรักชาตินั้นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของเนื้อหาสำคัญว่ามีความน่าสนใจหรือไม่ บทเพลงมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญคือความงามทางภาษาและเสียงดนตรีแบบสุนทรียศาสตร์ที่น่าสู่แนวทางปฏิบัติในแบบจริยศาสตร์ เพื่อเป็นเนื้อหาที่ใช้ในการปลุกฝังผู้ฟังให้เกิดความรักชาติ หวงแหวนความเป็นชาติไทย ผู้ที่ได้รับฟังเพลงและเปิดรับความคิดที่ถ่ายทอดและมีประสบการณ์ร่วมอย่างใดอย่างหนึ่งในบทเพลงเหล่านี้ จะใช้ปัญญาในการสร้างข้อสรุปอุปนัยได้ด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลเชิงตรรกวิทยา เพื่อที่จะเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตในวิถีทางนั้น วิถีทางดังกล่าวนำไปสู่ความจริงสูงสุดจากการเรียนรู้ผ่านบทเพลงปลุกใจคือ อานุภาพแห่งความงามและความเชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งในกรณีของประชาชนคนไทยแล้ว คงจะไม่มี ความเชื่อมั่นศรัทธาใดหนักแน่นไปกว่าการรวมจิตใจกันไว้ที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานุภาพนี้จะเป็นพลังในการขับเคลื่อนให้คุณค่าของบทเพลงเป็นเครื่องมือให้คนในสังคมร่วมมือร่วมใจกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืน ซึ่งสิ่งนี้เองที่เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาในงานพัฒนศึกษาที่จะให้บทเพลงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจที่เสียสละ สามัคคี และการคิดถึงประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนของบุคคลจากภายในให้เติบโตขึ้น จากบุคคลเดี่ยวไปสู่คนรอบข้างและสังคมไทยโดยรวมต่อไป

6.4 แนวทางในการถ่ายทอด

การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่นการใช้ประกอบการแสดงละคร การร้องในงานแสดงดนตรี หรือการเผยแพร่ผ่านสื่อตามลักษณะของเครื่องมือสื่อสาร และเทคโนโลยีที่ได้รับความนิยมในขณะนั้น เพราะเป้าหมายหลักของการประพันธ์บทเพลงปลุกใจคือ ต้องการถ่ายทอดคุณค่า ความหมาย และสารจากผู้ประพันธ์ออกสู่สาธารณะเพื่อปลุกเร้า กระตุ้นความรู้สึกของผู้ฟัง ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วที่สุด อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่แบบเปิดเพลงให้ฟังเท่านั้น อาจไม่ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกถึงสำนึกต่างๆตามที่ผู้ประพันธ์คาดหวัง จึงต้องมีการจัดรูปแบบแนวทางในการถ่ายทอดที่มี

กระบวนการและขั้นตอนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้ชมเกิดความตระหนักในการเสริมสร้างจิตสำนึกรักชาติด้วยตนเองได้อย่างแท้จริง แนวทางการถ่ายทอดคุณค่าของบทเพลงมีด้วยกัน 3 แนวทางคือ การถ่ายทอดผ่านสื่อสาธารณะถือเป็นวิธีการแบบการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดกิจกรรมพิเศษ เช่นการประกวด การจัดอบรมในลักษณะของการเรียนรู้แบบนอกระบบการศึกษา และผ่านในระบบการศึกษา ซึ่งแต่ละแนวทางเป็นกระบวนการที่ทำให้ทั้งผู้ที่มีหน้าที่ทำการเผยแพร่และผู้ชมได้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกัน ดังมีรายละเอียดดังนี้

6.4.1 การศึกษาตามอัธยาศัยผ่านสื่อสาธารณะ

การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในแบบการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น มุ่งหวังให้ผู้ฟังได้รับการขัดเกลา ปลูกฝังให้เกิดจากเรียนรู้ถึงการแสดงออกซึ่งความรักชาติผ่านเนื้อหาและท่วงทำนองอันไพเราะของบทเพลงที่ผ่านสื่อสาธารณะซึ่งมีมาตั้งแต่อดีต ทั้งรูปแบบของวิทยุชุมชน วิทยุกระจายเสียง สถานีโทรทัศน์ จนกระทั่งถึงระบบออนไลน์ ผู้รับการถ่ายทอดดังกล่าว จึงได้เปลี่ยนจากผู้ฟังที่ฟังแต่เพียงเสียงมาเป็นผู้ชมที่สามารถรับชมบทเพลงทั้งจากการฟังเสียงเพลงและการดูภาพประกอบหรือการชมมิวสิกวิดีโอ (Music Video) ที่มีการผูกโยงเรื่องราวต่าง ๆ กันกับบทเพลง ทั้งนี้วิธีการถ่ายทอดจึงจำเป็นที่จะต้องมีความทันสมัย เข้ากับเครื่องรับของผู้ชมได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ใด ๆ ก็ดี แม้ในปัจจุบันสื่อสาธารณะที่ยังคงเผยแพร่ไปทั่วถึงทั้งประเทศคือวิทยุกระจายเสียง ฉะนั้น บทเพลงที่เปิดในสถานีจึงเป็นที่รู้จักได้อย่างกว้างขวาง การเลือกบทเพลงออกเผยแพร่จึงเป็นสิ่งสำคัญ ควรสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น พันเอกประชา สันท์ ชนะสงคราม หัวหน้าฝ่ายผลิตรายการและข่าว สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพบก ได้กล่าวถึงการเลือกเพลงไว้ว่า (สัมภาษณ์ 22 กรกฎาคม 2554)

“สถานีของเราเป็นสถานีที่เปิดกว้างอยู่แล้ว คนฟังก็มีหลากหลาย มีชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง แต่เราก็พยายามเลือกให้ถูกกับสถานการณ์ การเลือกเพลงที่สำคัญต้องขึ้นกับบริบท กับสถานการณ์ เพลงเดียวกันอาจจะให้ความหมายต่างกัน ในเวลาต่างกันเช่นเพลงหนักแผ่นดิน ตอนนี้นำใช้อีกแบบหนึ่ง ไม่ตรงตามประสงค์ของผู้แต่งก็ได้”

การเผยแพร่ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คุณค่าของบทเพลงเกิดประโยชน์มากที่สุด ในอดีตมีการสร้างสรรค์บทเพลงปลุกใจจำนวนมาก แต่บางส่วนไม่เป็นที่รู้จักในปัจจุบันเนื่องมาจากขาดการบันทึกและการเผยแพร่ ดังที่ นคร ธนอมทรัพย์ (สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553)

กล่าวไว้ว่า บทเพลงที่ชนะการประกวดในสมัยก่อนจะให้วงดนตรีบรรเลงบนเวทีเพื่อให้คะแนน แต่มิได้มีการบันทึกไว้ทำให้บทเพลงเหล่านั้นถูกลืมเลือนไป เมื่อเวลาผ่านไปวิธีการต่างๆได้เปลี่ยนไปด้วย เช่นเมื่อครั้งแต่งเพลงรักกันไว้เถิด หลังจากบทเพลงชนะเลิศ ได้มีบริษัทแผ่นเสียงมาขอซื้อลิขสิทธิ์ไปอัดแผ่นขาย ทำให้บทเพลงนี้ยังเป็นที่รู้จักมาจนกระทั่งปัจจุบัน

“...คือเพลงที่ได้รางวัลเนี่ย ก็จะให้กรมประชาสัมพันธ์เอาไปร้องโชว์ในวันรับรางวัล แต่ก็เป็นคนลื่นกระแทบฝั่งหายไป เราก็ไม่ว่าอะไร...แต่เพลงรักกันไว้เถิด แต่คราวนี้เปิดเพลงฟัง เพราะคณะกรรมการให้ส่งเพลงให้ฟัง มีการบันทึกไป อันเดมๆนี่ส่งกระดาษไป ส่งคราวนี้ต้องบันทึกดีๆให้เป็นแผ่นเสียง เพราะซื้องานแผ่นเสียงทองคำ เพราะฉะนั้นทุกงานที่ส่งต้องเป็นแผ่นเสียง พอประกาศเสียงออกมาครุมมีเพื่อนเป็นเจ้าของบริษัทแผ่นเสียงคือกรุงไทย ซึ่งเป็นบริษัทแบบไทยประดิษฐ์ แบบไทยทำเอง พอได้รางวัลเค้าก็มาขอเป็นเพลง ประเดิมแทนพิมพ์ ทำออกมา ก็ได้รับการเผยแพร่ ซึ่งวิทยุเอาไปเปิด ในขณะนั้น การเปิดเพลงในสถานีวิทยุยังไม่คิดถึงผลประโยชน์ ไม่มีการพาณิชย์ เมื่อเอาไปเปิดก็เป็นทีที่แพร่หลายเรื่อยมา มีประโยชน์หลายอย่าง คือ 1. เป็นประโยชน์ของชาติ 2. เป็นกำลังใจแก่ผู้แต่ง และ 3. เป็นความภาคภูมิใจเพราะเป็นการได้รับรางวัลพระราชทานจากพระหัตถ์ ทรงปรบมือให้...”

ต่อมาภายหลังบทเพลงรักกันไว้เถิดยังได้รับการตอบรับที่ดี กระทั่งมีบริษัทเพลงสมัยใหม่ นำไปประพันธ์ดนตรีที่มีความทันสมัย เข้ากับรสนิยมคนฟังในปัจจุบัน ทำให้บทเพลงเหล่านี้ยังได้รับความนิยมมาจนกระทั่งปัจจุบัน แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้บางบทเพลงที่มีคุณค่าสูญหายไป ก็เพราะเหตุผลเชิงพาณิชย์ที่ต้องใช้งบประมาณสูงมากในการผลิตและจำหน่ายบทเพลงประเภทนี้ กล่าวคือ

“สำหรับเพลงรักกันไว้เถิด ตอนที่เผยแพร่มันเป็นช่วงที่สื่อบริสุทธิ์ (พ.ศ. 2514) แต่ช่วงเพลงเราไม่มีเวลาจะทะเลาะกัน (พ.ศ. 2520) มันเป็นช่วงที่สื่อต้องการเงิน จึงไม่ได้เปิด ไม่ดัง และเพลงที่ดังๆปัจจุบัน มีค่ายเพลงเค้า ก็สร้างของเค้าเพื่อสื่อออกมา แต่ก็ดีเพราะถือว่าทำไว้เป็น Credit ของค่าย เค้าก็ใช้คนของเค้าแต่ง ทำไมจะต้องเสียเงินให้คนนอกอย่างครูไปแต่ง ... แต่อย่างเพลงรักกันไว้เถิด RS เขาขอไป แต่ก็ทำให้เสียความหมาย เช่นคำว่า “จะเกิดภาคไหนๆ” มันเป็นการซ้ำคำ แต่พอร้องคำเดียวยาวๆ ไม่เสียความหมายแต่เสีย

ความรู้สึกปลุกเร้าไป หรือ เชื้อสายประเพณีไม่มีจิตค้น เกิดได้ซึ่งไทยนั้นปวง
ชนทุกคนคือไทย” ไปเป็น ไม่มีจิตค้น ไม่มีคำไทยแบบนี้ได้กรุ่นใหม่ไม่ได้คิด
อะไร ทั้งๆที่คำเหล่านี้เป็นคำร้องที่ทรงโปรดและพระราชทานรางวัล แต่เราก็
ทำอะไรไม่ได้ เค้าบอกว่าครั้งหน้าจะเปลี่ยน แล้วเมื่อไหร่ล่ะ... แต่เค้ามีเจตนา
ที่ดี ที่ต้องการเอาเพลงมาปลุกเร้า ไม่มีเจตนาทำให้เสีย”

เช่นเดียวกับที่ ธนพร แวกประยูร (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) ได้กล่าวถึงความสำคัญ
ของการตลาดว่ามีอิทธิพลต่อกาสร้างสรรค์และการเผยแพร่สื่อสาธารณะไว้ว่า

“ปัจจัยที่ทำให้เพลงมันอยู่ได้มันหลายปัจจัย โดยเฉพาะเรื่องของ
“การตลาด” โดยบังคับให้ฟัง ตัว Brand มันแข็งแรง มันเป็น Icon เป็นเชิง
สัญลักษณ์ โดยเฉพาะเรื่องการรวมชาติเนี่ยมันมักจะไม่ใช่สูญหาย เพราะเป็นการ
สืบต่อเชิงบังคับให้ยังอยู่ เพราะสถาบันที่เกี่ยวกับความเป็นชาติเช่น ทหารต้อง
ยึดเอาไว้เป็นสัญลักษณ์เพื่อรวมความสามัคคีในหมู่ ทีนี้ว่าทำไมทุกชาติต้องมี
เพลงชาติ มันเป็นภาพใหญ่แล้วก็แยกออกมาเป็นเพลงต่างๆ แล้วก็ใช้กันไป
แบบบังคับให้ฟัง”

การเผยแพร่ในสื่อสาธารณะประเภทวิทยุและโทรทัศน์จึงมีข้อจำกัดเรื่องค่าใช้จ่ายจำนวน
มาก และบทเพลงจะเป็นที่รู้จักก็ต่อเมื่อมีการประชาสัมพันธ์ วิจิตร จิตรังสรรค์ (สัมภาษณ์, 12
กรกฎาคม 2554) ได้กล่าวถึงลักษณะของเพลงที่ยังคงเป็นที่นิยมและอำนาจของสื่อที่มีต่อการ
เผยแพร่บทเพลงว่า

“เพลงหลวงวิจิตรยัง ใช้อยู่บ้าง แต่ถ้าเนื้อหาแรงก็ไปไม่ได้ด้วยตัวมันเอง
ถ้ามีเนื้อหากกลางๆก็ใช้ได้อยู่แล้ว และสำคัญคือต้องมีอำนาจของสื่อด้วย การ
เผยแพร่เพลงต้องใช้อำนาจ”

อำนาจของสื่อในบางยุคบางสมัย ได้ผูกติดไว้กับความต้องการของรัฐบาลโดยเฉพาะใน
สมัยรัฐนิยม เพื่อให้คนไทยภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนของเรา ดังที่ นคร รัตนทรัพย์กล่าวไว้ว่า

“...หากจะพูดถึงเพลงปลุกใจก็ต้องของหลวงวิจิตร ที่ดังได้เพราะ
 ขณะนั้นรัฐบาลเขาเอาจริง เขาอยากให้เพลงเป็นการสื่อความคิด เขาก็พยายาม
 จริง มีการออกคำสั่งให้แต่ง ให้เปิด ไม่ใช่เพื่อการค้า เขาพยายามให้ “ภูมิใจใน
 ถิ่นเกิด” เปิดบ่อยจนคนติดปาก พอใครเริ่มร้องก็ร้องตามกันออกมาได้ต่อ มี
 เนื้อหาปลุกใจ ไม่ใช่หัวหาญไปซะทุกเพลง เช่นเพลงข้ามโขงเป็นต้น เป็น
 เพลงหวาน แต่สื่ออารมณ์ได้ดี และยังมีเรื่องของประวัติศาสตร์ที่ทำให้เราได้
 รู้สึกว่าผูกพันกับชาติมากขึ้นไปอีก ที่หลวงวิจิตรและนักประพันธ์คนอื่นทำก็
 เพราะรัฐนั่นแหละสั่ง ครูเอื้อก็เหมือนกัน ได้รับคำสั่งให้แต่ง...”

การสร้างสรรคเพลงเพื่อเผยแพร่ในสื่อสาธารณะปัจจุบัน นอกจากจะต้องมีเนื้อหา
 สอดคล้องกับบริบททางสังคมแล้ว จำเป็นต้องเป็นบทเพลงที่ฟังง่าย ร้องตาม ได้ง่ายตามความนิยม
 ของผู้ฟัง สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ นักประพันธ์รุ่นใหม่ในบริษัทเอกชน (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม
 2554) กล่าวไว้ว่า

“เราก็ต้องขยับตามวัฒนธรรมของเพลง อย่างเราต้องการสื่อสารกันคน
 จำนวนมาก ในวงกว้าง เมื่อก่อนเรามีเพลงเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์จะเป็นเพลง
 ที่เป็นราชาศัพท์ พอมาคนรากหญ้าฟัง บางคนก็ฟังออก บางคนก็ฟังไม่ออก มัน
 ก็จะถูกปรับให้ง่ายขึ้น เช่นของขวัญกับก้อนดิน ต้นไม้ของพ่อ 2 เพลงนี้ ถ้าเรา
 ฟังในเนื้อหาแล้ว จะทำให้เห็นว่า ถูกพูด โดยผ่าน Symbolic ที่ทำให้คนทั่วไป
 เข้าใจได้ง่ายขึ้น พีดี (นิติพงษ์ ห่อนาค) พูดถึงสิ่งที่เราสัมผัสได้ ก้อนดิน ต้นไม้
 ไม่ใช่คำว่า จักรี เกริกฟ้า... ผมว่าเข้าใจยาก แต่ถ้าเราใช้คำง่ายๆ ในแง่ของการ
 สื่อสารกับคนกลุ่มใหญ่น่าจะง่ายกว่า มีประโยชน์มากกว่า...การคิดที่จะทำเพลง
 เหล่านี้ เมื่อเป็นปีที่เป็นมหามงคลหรืออะไรแบบนี้ ในฐานะที่เป็นค่ายเพลงไม่รู้
 ว่าจะตอบสนองสังคมอย่างไร เราเป็นค่ายเพลงเราก็ตอบด้วยเพลงซึ่งตรงกับสิ่งที่
 เป็นที่สุดจริงๆ Project เหล่านี้คุยกันมานาน อย่างงานนี้ค่ายอะบอริจินส์เสนอ
 ขึ้นไป เสนอตั้งแต่ปีก่อนหน้า แต่เรารู้ว่าต้องใช้ศิลปินมากมาย เราก็คุยกัน
 ล่วงหน้ามาเพื่อให้ได้ทำในปีมหามงคลนี้ การทำอัลบั้มแบบนี้ เรียนตรงๆว่า ไม่
 มุ่งหวังที่จะขายสิ่งเหล่านี้ เพลงเหล่านี้จะถูก load ฟรี ถ้าผมมองแบบไม่มีอะไร
 แอบแฝงว่า ทางบริษัทคงอยากจะตอบสนองสังคมให้เข้ากับสถานการณ์ที่

เกิดขึ้นเหล่านี้มากกว่า ถ้าหวังผลในการที่ทำให้บริษัทถูกพูดถึงในแง่ที่ดี มันก็
เป็นการหวังผลทางการค้า”

ในบางครั้ง การเปิดเพลงทั่วไปก็สามารถเป็นเครื่องกล่อมเกลาคใจได้ ดังที่ พ.ต.ประทีป
สุพรรณโรจน์ (สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2554) กล่าวไว้ว่า

“ดนตรีนี้สามารถทำให้คนรักสามัคคีกันได้จริง ไม่จำเป็นต้องเป็นเพลง
ปลุกใจ เราเปิดเพลงทั่วไป คนมีความสุขร่วมกัน เมื่อมีความสุขร่วมกัน ได้รับสิ่ง
ดี ๆ ร่วมกัน มันจะทำให้เราลืมความแตกร้าว วิธีสมานที่ดีที่สุดคือทั้งสองฝ่าย
ได้รับความสุข ไม่เกี่ยวกับนโยบายอะไรพวกนั้น ดนตรีสามารถทำได้ หาก
เพลงปลุกใจไม่ต้องชิงชังมาก ทำให้มัน Soft ไม่ต้องมีพิธีการ เพราะพิธีกรรมทำ
ให้การเข้าถึงน้อยลง ทุกคนก็ต้องทำ”

นอกจากจะเปิดบทเพลงปลุกใจในสื่อสาธารณะแล้ว บทเพลงเหล่านี้ยังได้นำออกแสดงใน
การแสดงดนตรีอีกด้วย ซึ่งจะมีข้อที่ควรระวังคือความเหมาะสมในการใช้งาน ดังที่ พลตรีศุขฤกษ์ งาม
สมภพ ผู้อำนวยการสถาบันจิตวิทยาความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กองบัญชาการ
กองทัพไทย (สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554) กล่าวไว้ว่า

“... การนำเพลงปลุกใจไปใช้เป็นเรื่องดี แต่ก็ต้องระวัง ต้องให้ถูก
กาลเทศะด้วย เพราะเพลงจะกระทบความรู้สึกได้ง่าย ที่ใช้เพลงเพราะเพลงจะ
จำได้ง่าย เนื้อร้องก็ไพเราะมีคำคล้องจอง มีหลายอารมณ์ มีความหมายกับผู้ฟัง
เพลงไทยมีองค์ประกอบ มีเรื่องราว เพลงไทยจะมีเนื้อหาแบบมีที่มาที่ไป มี
ความหมายต่อเนื่อง เข้าใจเรื่องราวได้ง่าย แล้วยังส่งผลถึงอารมณ์ของผู้ฟัง”

เช่นเดียวกับที่สถาพร นิยมทอง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาดุริยางค์สากล กองการสังคีต กรม
ศิลปากร กล่าวถึงวิธีการเลือกเพลงเพื่อออกแสดงไว้ว่า (สนทนากลุ่ม, 27 มีนาคม 2555)

“เลือกเพลงที่ร้องตามง่าย คຸ້นเคย ฟังง่าย เช่นสยามานุสติ ส่วนการเลือก
ก็ตามนโยบาย ผู้ใหญ่จะเรียกเข้าไปบอกว่างานนี้เป็นงานอะไร ผมกับ
Conductor (วานิช โปตะวานิช) จะเป็นคนเลือก เวลาเลือกก็เอาให้เข้ากับงาน

ส่วนใหญ่ดูตามที่เคยมีมา ตามจารีตที่เคยเล่น บางเพลงก็ไม่ได้เล่นได้ทุกที่ เช่น ถ้าไปเล่นงานสโมสรสันนิบาต ก็ต้องมีเพลงหลักเช่นเพลงประจำประเทศของเรา หรือเพลงสรรเสริญเวลาถวายพระพร ขึ้นกับคฤหาสน์ของเรา บางทีก็เอาใจเขา เช่นญี่ปุ่นมากก็ต้องมีเพลง ซากุระ ไม่ใช่ว่าเค้าจะเบื่อนะ แต่เราต้องเล่นทำให้รู้สึกที่เรารู้จักเขา ให้เกียรติเขาเต็มที่

หรือการเล่นเพลงบัวขามี 2 versions เราก็ต้องเลือกให้ถูก ว่าเอาแบบไหน มีหลายภาษาคู่ เพราะถือว่าเป็นเพลงแห่งอาเซียนแล้ว แต่ละเพลงที่เล่นแต่ละครั้งต้องให้ถูกกาลเทศะ เช่นเดือนหน้าเดือนกุมภาพันธ์ เราก็เล่นเพลงรัก ซึ่งไม่จำเป็นต้องรักกันหญิงสาว แต่เป็นรักชาติก็ได้ เช่นเพลง “แผ่นดินของเรา” หรือเพลง “รัก” ของพระเทพฯ รักอะไรก็รักได้หมด ขึ้นกับว่าเราจะเล่นตรงไหน”

การถ่ายทอดบทเพลงสู่สาธารณะในอดีตรวมจากการใช้ประกอบการแสดงละครเวที และมีวิวัฒนาการไปตามเทคโนโลยีที่ทันสมัย ในปัจจุบันจึงมีการเผยแพร่ด้วยวิธีที่หลากหลายที่ผู้สร้างสรรค์จำเป็นต้องปรับผลงานเพื่อให้เหมาะสมกับวิธีการเผยแพร่นั้นด้วย เช่นในการแสดงละครเวทีเรื่องสี่แผ่นดิน ระหว่างปี พ.ศ. 2554 – 2555 วิเชียร ตันติพิมลพันธ์ (สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2555) ผู้ประพันธ์เพลงในหลวงของสี่แผ่นดิน ได้กล่าวถึงวิธีการประพันธ์เพลงเพื่อให้เข้ากับวิธีการเผยแพร่ไว้ว่า บทเพลงนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพูดถึงความรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณขององค์ในหลวงทั้งสี่รัชกาล แต่ได้ดัดแปลงเนื้อร้องเพื่อให้เข้ากับปีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช 84 พรรษาว่า

“หลังจากแต่งเพลง “ในหลวงของสี่แผ่นดิน” ที่ใช้ในละครเวทีแล้ว ทางพี่บอย ถกเถียงวิจิตรธรรม ได้ฟังแล้ว ด้วยความหมายที่ทำให้รู้สึกถึงในหลวงรัชกาลปัจจุบันได้ด้วย จึงมีความคิดว่าเพลงนี้น่าจะสามารถนำมาปรับใช้เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระชนมายุ 84 พรรษาได้ จากนั้นจึงมีการปรับเนื้อหาบางท่อนของเพลง ซึ่งจากเดิมบางประโยคจะเป็นความรู้สึกของแม่พลอยและตัวละครในเรื่อง มาเป็นความรู้สึกของประชาชนในยุคปัจจุบัน ดังนั้น คนที่ได้ฟังเพลงนี้ในเวอร์ชันละครเวทีก็จะรู้สึกถึงในหลวงรัชกาลที่ห้าถึงรัชกาลที่แปด ขณะที่ผู้ที่ไม่ได้ชมละครเวทีและฟังอีกเวอร์ชันก็จะรู้สึกถึงในหลวงรัชกาลปัจจุบัน”

นอกจากปัจจัยเรื่องวิธีการสื่อสารและบทเพลงที่มีคุณค่าจะมีความสำคัญแล้ว ผู้ขับร้องก็มีส่วนสำคัญเช่นกัน เพราะเมื่อผู้ฟังสนใจในตัวนักร้องแล้ว ก็อาจสนใจในเนื้อหาของบทเพลงด้วย ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์จำเป็นต้องคัดเลือกผู้ขับร้องให้เหมาะสมกับบทเพลง และมีองค์ประกอบอีกมากมาย เช่นการคัดเลือกให้ เบิร์ด ชงชัย แมคอินไตย์ร้องเพลง ต้นไม้ของพ่อและของขวัญจากกอนดิน ดังที่ นิตินันท์ ห่อนาคเคยกล่าวไว้ (ถอดความจากงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลงและผลิตเพลงกิจกรรมเพลงเฉลิมพระเกียรติคำพ่อสอน 84 พรรษา วันที่ 18 มิถุนายน 2554) สอดคล้องกับที่ สราวุธ เลิศปัญญาณูช (สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554) อธิบายเรื่องการคัดเลือกนักร้องว่า

“เราเลือกนักร้องเอง เราเลือกไว้ก่อน เพราะเวลาทำเพลงต้องคิดถึง *Range*¹¹ เสียงของเค้า อย่างเพลงในหลวงของแผ่นดิน อยากได้คนร้องเพียงคนเดียว พอเจอพินิต้า (ณัฐนิช รัตนเสรีเกียรติ) เค้ามีช่วงเสียงกว้าง ร้องได้ หรือเพลงผู้ปิดทองหลังพระ *version* ที่เรียบเรียงใหม่ เพราะอยากทำให้ใหญ่ แอ๊ด (แอ๊ด คาราบาว) จึงเหมาะสมมากอยู่แล้ว”

นอกจากนี้ บทบาทของนักร้องยังเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ความน่าเชื่อถือ รวมทั้งความซาบซึ้งในบทเพลงเกิดความแตกต่างกัน อีกทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือกันหลายฝ่ายเพื่อให้ผู้ชมได้รับประสบการณ์ดนตรีเหล่านั้นอย่างถูกต้อง มีประโยชน์อย่างเต็มที่ ดังที่ ชนพร แวกประยูร (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) กล่าวไว้ว่า

“บทบาทหน้าที่ที่เป็นนักร้อง มีหลายแบบ ถ้าเราเป็นนักร้องลูกกวาดจะทำอะไรให้คนน่าเชื่อถือมันยากหน่อย แต่คุณสามารถเป็น *Idol* ของหลายๆคน เราก็จกจกความรักของคนมาสร้างประโยชน์ มาทำอะไรที่ดีๆต่อไปได้ คนที่เป็นนักร้องทำอะไรได้เยอะ แต่องค์ประกอบหลายอย่างเช่นค่ายต้องร่วมมือด้วย จับมือกับฝ่ายที่ต้องการ องค์กรอื่นๆ เป็นความร่วมมือทุกฝ่าย นักร้องต้องรู้จักใช้ความดังของตนเองให้เป็นประโยชน์ในการแสดงผลงาน เพราะเราดังแล้วคนจะรอฟังว่าเราจะพูดอะไร จะร้องอะไร เราก็ต้องพูดในเรื่องดีๆ อย่างพวกเพลงรักชาติเนี่ย ถ้าผ่านปากนักร้องที่ดังมันก็เป็นที่น่าสนใจ มันก็จะดัง

ตัวคนถ่ายทอดก็สำคัญ เป็นแรงดึงดูดชนิดหนึ่งนอกจากเพลงที่ดี เนื้อร้องที่ดีแล้ว ในความเป็นจริงเรื่องของสังคมมนุษย์นั้นไม่ใช่ว่าใครร้องเพลงก็

¹¹ ช่วงเสียงจากต่ำสุดถึงสูงสุดที่นักร้องสามารถร้องได้

ได้ แต่ถ้าใช้นักร้องดังเพลงจะถูก *Push* ออกไปได้เร็ว อย่างที่เบิร์ด ถ้าเค้าร้องอะไรคนก็ฟัง คนอยากรู้ว่าเค้าร้องอะไร เป็นเหมือน *Brand* ชนิดหนึ่ง เพลงที่ที่เบิร์ดร้อง ทำไมเราคิดถึงในหลวง เราซาบซึ้ง เพราะว่าท่านมีบุญคุณกับเรามากขึ้น”

จะเห็นได้ว่า การร้องเพลงในช่วงยุคสมัยนี้นิยมให้นักร้องที่เป็นที่นิยมขับร้อง ต่างจากในช่วงเวลาก่อนที่นิยมร้องพร้อมกันหลายคน หากแต่มีวิธีการร้องแบบใหม่ที่ทำให้ผู้ร้องร้องทีละคนในบทเพลงเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้นักร้องแต่ละคนได้มีโอกาสแสดงความสามารถและชักจูงให้ผู้ฟังที่ชื่นชอบนักร้องต่างคนกัน ร่วมกันฟังบทเพลงเดียวกันได้ เพื่อให้นักร้องเป็นสื่อในการถ่ายทอดเนื้อหาของบทเพลงสู่ผู้ชมได้เป็นจำนวนมาก หรือการปรับท่วงทำนองบทเพลงเก่าให้มีรูปแบบที่ทันสมัยมากขึ้น อีกทั้งยังมีการทำภาพเคลื่อนไหว (*Music Video*) ประกอบบทเพลงอีกด้วย และแม้ว่าจะทำให้สุนทรียะที่ผู้ประพันธ์แรกลดน้อยลงไปบ้าง แต่ถือว่ายังคงถ่ายทอดคุณค่า ความหมายของบทเพลงได้ไม่เปลี่ยนแปลง เช่นหลายบทเพลงในลิขสิทธิ์ของ บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ ผู้ประพันธ์คำร้องและทำนอง (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) กล่าวไว้ว่า

“ผมรู้สึกว่ามันในฐานะที่เป็นค่ายเพลง เป็น *Entertainment* เป้าหมายหลักคือวัยรุ่น เราก็ต้องการสื่อให้เค้าเข้าใจนะ พอไปถ่ายทอดผ่าน *Music Video* แล้วก็เผยแพร่ออกไปประชาชนส่วนใหญ่จะได้เข้าใจง่ายขึ้นกว่าเพลงเมื่อก่อนพูดง่ายขึ้นในประเด็นที่ชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ดี จากการสนทนากลุ่ม (25 เมษายน 2555) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาไทย การปกครอง และนิเทศศาสตร์ในฐานะผู้ฟังเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เช่นการเรียบเรียงเสียงประสาน (*Arrange*) บทเพลงปลุกใจในอดีตให้ทันสมัยนั้นไม่สามารถสร้างความรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่และจริงจังได้ดีเท่ากับรูปแบบเก่า ดังที่ อาจารย์สาระ มีผลกิจ กล่าวไว้ว่า

“ไม่ควรจะ *Arrange* เพลงเก่าให้ใหม่ เช่นเพลงสุนทราภรณ์ ใครร้องก็คนนั้นเลย ไม่ต้องเอามาร้องใหม่ ไม่ต้องเปลี่ยนคนใหม่ร้องเพราะจะได้ไม่รู้สึกว่าคุณเพลงนั้นกระแทกความรู้สึกหรือซาบซึ้งเหมือนเดิมอีก เพราะถ้ามองใน

มุมมองของประวัติศาสตร์ คือประวัติศาสตร์ทำให้เกิดเพลง เพลงจะแสดง
ความหมายของประวัติศาสตร์ได้เอง”

นอกจากนี้ในมุมมองทางนิเทศศาสตร์เห็นว่า การถ่ายทอดดังกล่าวเป็นการสื่อสารแบบทาง
เดียวมากเกินไปดังเช่นในอดีต เพราะผู้ผลิตเชื่อว่าเมื่อส่งสาระเนื้อหาออกไป ผู้รับจะได้รับ
สาระเหล่านั้นเช่นเดียวกันอย่างแท้จริง ซึ่งในมุมมองทางนิเทศศาสตร์ปัจจุบันพบว่า ยังมีปัจจัยอื่นที่
ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้ฟังเช่น สภาพจิตใจของผู้รับหรือสิ่งแวดล้อมในการหล่อหลอมผู้รับให้เชื่อม
อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังที่ อาจารย์ปริดา อัครจันทโรจิติ (สนทนากลุ่ม, 25 เมษายน พ.ศ. 2555) กล่าวไว้
ว่า

“จริงๆแล้วคนจะรับรู้ต่างกันเพราะเรื่องสภาพจิตใจของคนรับ ความรู้
ความเชื่อที่มีอยู่ ทักษะคิด ความเชื่อดั้งเดิมที่มีตามวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้การรับ
ต่างกัน จากในช่วงแรกที่เชื่อว่าส่งยังไปได้อย่างนั้นก็เปลี่ยนไป และเชื่อว่าส่งไป
ซ้ำๆก็เชื่อว่าจะทำให้คนฟังเชื่ออย่างนั้นมากขึ้น ตัวอย่างก็เช่น ฮิตเลอร์ที่ว่า
พวกยิวชั่วร้ายอย่างไร เหมือนเข้มนิเคีย แต่หลังๆพบว่ามันไม่ใช่อย่างนั้น ว่าสื่อ
ไม่ได้มีอำนาจพามาขนาดนั้น พ่อแม่ครอบครัวมีผลมากกว่า สื่อเป็นแค่ตัว
เสริมแรงเท่านั้น พอสื่อเข้าไปเสริมแรงก็ยิ่งมีความรู้สึกมากขึ้น ทำให้ฮึกเหิม แต่
ถ้าคนที่มีความเชื่อดั้งเดิมมีความเชื่อดั้งเดิมตรงข้าม ไม่ว่าจะฟังใครก็ไม่
สามารถเปลี่ยนได้ แม้ว่าสื่อจะพยายามก็ไม่มีความประโยชน์”

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้บทเพลงสามารถถ่ายทอดคุณค่ามีด้วยกันหลายประการ ได้แก่
ประเภทของสื่อ ลักษณะการประพันธ์ที่ทันสมัย เข้าถึงผู้ฟังโดยส่วนรวม การเลือกนักร้องที่มี
ชื่อเสียงหรือมีความสามารถเฉพาะตัว และการนำบทเพลงเก่ามาประยุกต์ใหม่อาจจะไม่ได้รับความ
นิยมเท่ากับแบบต้นฉบับก็เป็นได้ แต่การที่ผู้ฟังจะรับรู้ถึงคุณค่าเหล่านั้นได้นั้น ขึ้นอยู่กับทัศนคติ วิธี
คิด จิตสำนึกเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะก่อให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติ
เพื่อความรักชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืน และสิ่งนี้คือเป้าหมายหลักของการศึกษาแบบอรรถาธิบายจะ
ปลูกฝังให้เกิดขึ้นในที่สุด

6.4.2 การจัดกิจกรรมพิเศษในแบบการศึกษานอกระบบ

บทเพลงที่มีคุณภาพมักจะได้รับการถ่ายทอดผ่านสื่อสาธารณะด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อปลุกฝังให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกต่างๆกันไป หากแต่ไม่สามารถวัดได้ว่าผู้ฟังเกิดความรู้สึกตามที่บทเพลงนำเสนอหรือไม่ ฉะนั้น วิธีหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าผู้ฟัง ผู้ชม ได้เรียนรู้จากบทเพลงประกอบกับการเรียนรู้เรื่องการปลูกใจให้รักชาติในรูปแบบอื่นก็คือ การให้ถ่ายทอดออกมาเป็นบทเพลงในรูปแบบของการจัดคอนเสิร์ตและการประกวด

การจัดคอนเสิร์ตที่ประกอบด้วยบทเพลงปลุกใจมีด้วยกันหลายครั้ง ส่วนมากเป็นการจัดโดยหน่วยงานราชการทหาร เช่นทัพฟ้าของไทยของกองดุริยางทหารอากาศ และกาชาดคอนเสิร์ต โดยกองดุริยางค์กองทัพเรือ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี รวมทั้งการจัดคอนเสิร์ตทั่วไปที่นำบทเพลงปลุกใจร่วมด้วยของดุริยางค์กองทัพบก และกองการสังคีต กรมศิลปากร

สำหรับเรื่องการประกวดบทเพลงปลุกใจในประเทศไทยมีไม่มากนัก บทเพลงที่ได้รับรางวัลในช่วงแรกคือ เพลงบ้านเกิดเมืองนอน ของวงดนตรีสุนทราภรณ์ ประพันธ์คำร้องโดย ครูแก้ว อัจฉริยะกุล และประพันธ์ทำนองโดย ครูเอื้อ สุนทรสนาน แห่งวงดนตรีสุนทราภรณ์ ขณะการประกวดเพลงปลุกใจเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2488 แต่เดิมนั้นขับร้องโดย มัณฑนา โมรากุล ชวลีย์ ช่วงวิทย์ สุปราณี พุกสมบุญ และเพ็ญศรี พุ่มชูศรี แต่มาได้ศรีสุดา รัชตะวรรณ วรนุช อารีย์ มาริษา อมาตยกุล แลนุษา รัชสี ขับร้องเพื่อบันทึกแผ่นเสียงจนเป็นที่แพร่หลาย มีการทำซ้ำหลายครั้ง

จากนั้นมีการประกวดการประพันธ์เพลงอีกหลายครั้ง เช่นการประกวดเพลงของ “สมาคมศิษย์เก่าวชิราวุธ” ได้จัดให้ประกวดการแต่งทำนองเพลงกับบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยให้ผู้ประกวดเข้าไปคัดเลือกบทพระราชนิพนธ์ที่จะนำมาประพันธ์ทำนองด้วยตนเอง นคร ถนอมทรัพย์ ได้มีโอกาสเข้าร่วมการประกวดดังกล่าวด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ได้กล่าวถึงความรู้สึกในการประกวดครั้งนั้นว่า

“ผู้ดูแลประกวดการประกวดแต่งเพลงคือ “สมาคมศิษย์เก่าวชิราวุธ” ได้จัดให้มีการประกวดการแต่งทำนองเพลงกับบทพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6 ให้ผู้ประกวดเข้าไปค้นหา ครูก็เข้าไปค้นหาก็ได้ไปบทโคลงที่ยังไม่ได้เอามาใช้ ครูก็เอามาแต่งแล้วก็ได้รางวัล ... ไปรับรางวัลจากฟ้าหญิงเพชรรัตน์ วงที่บรรเลงคือ

วงกรมประชาสัมพันธ์ ครูเอื้อ ยังอยู่ คือเพลงที่ได้รางวัลนั้นก็ให้กรม
ประชาสัมพันธ์เอาไปร้องโชว์ในวันรับรางวัล แต่ก็เปลี่ยนกระทบบ้างหายไป
เราก็ไม่ว่าอะไรเพราะเป็นแค่สมาคมที่ต้องการเชิดชูบทพระราชนิพนธ์เท่านั้น”

นคร ถนอมทรัพย์ มีพื้นฐานการฟังบทเพลงปลุกใจจากผลงานของพลตรีหลวงวิจิตร
วาทการ และมีโอกาสเข้าร่วมการประกวดการประพันธ์อีกหลายครั้ง ซึ่งได้เล่าถึงการประกวดในยุค
แรกๆว่า

“มายุคที่ครูได้รับรางวัลอีกปี 2507 คือเอาบทโคลงมาแต่งตั้งชื่อว่า มหา
วชิราวุธภายิต มีเป้าหมายคือสอนใจคนไทย แล้วก็เพลงชาวไทยใจสู้ ร่วมกับครู
แก้ว รัชย์ไทย ก็เป็นอีกบทโคลงหนึ่ง ก็ได้รับรางวัลปี 2507 เหมือนกัน

จากนั้นก็มาปี 2513 จัดประกวดโดยสโมสรรสนนิบาตเสรีชน เราต้องแต่ง
เองทั้งคำร้องและทำนอง เป็นยุคที่ต่อต้านแดง (คอมมิวนิสต์) ครูก็ได้รางวัลอีก
การที่ได้รางวัลนี้ถือว่าจุดประกายความรู้สึกว่า เออ เราส่งเมื่อเค้ามีประกวด ถ้า
ไม่มีการประกวด เราก็ไม่คิด ไม่ส่ง ก็ต้องขอขอบคุณสโมสรรสนนิบาตเสรีชน
กับสโมสรรสนนิบาตเสรีชน ที่ทำโครงการนี้ขึ้นมา ทำให้มีการประกวด และ
นอกจากครูก็ได้มีการส่งประกวด แต่มันก็เป็นระดับภาคเอกชน ชื่อเพลงไทย
เสรี *Anti Communist* รู้สึกว่า ไม่ว่าใครเกิดในเมืองไทยด้วยกัน เราก็ถือว่าเป็น
คนไทย จะเป็นเชื้อชาติอะไรก็ได้ เชื้อชาติจีน อินเดียหรืออะไรก็ได้ แต่เกิดใน
แผ่นดินไทยถือว่าสัญชาติไทย” เพลงนั้นก็พูดนิดเดียว ว่าเกิดภาคไหนก็ไทย
ด้วยกัน แต่ก็เหมือนเดิมไม่มีการบันทึก มีชิงงาน แล้วไม่บันทึกเอาไว้เผยแพร่
เหมือนครั้งก่อนๆ”

จากนั้นจึงเข้าประกวดในครั้งที่ 3 จัดโดยคณะกรรมการจัดงานแผ่นเสียงทองคำ
พระราชทาน ริเริ่มโดย ป. วรานนท์ และคุณ โกชัย เป็นผู้บริหารสถานีวิทยุกองบัญชาการกองพลที่ 1
รักษาพระองค์ ซึ่งเป็นที่นิยมมากในขณะนั้น คุณป. วรานนท์เป็นผู้จัดรายการ มีอาชีพหลักเป็น
ผู้จัดการห้องบันทึกเสียงอัสวิน ของพระองค์เจ้าภานุพันธ์ ยุคล จัดรายการชื่อ “แผ่นเสียงทองคำ” ชื่อ
มาจากต่างประเทศชื่อ Golden Record ถือเป็นเพลงดีในทัศนะของผู้จัดที่ว่าไพเราะขึ้นอันดับ ร่วม
จัดรายการกับ สุเทพ วงศ์กำแหง สวลี ผกาพันธุ์ เพ็ญศรี พุ่มชูศรี ตอนหลังจึงมี สมยศ รัตนพันธ์ ร่วม
ด้วยกันจัดรายการระยะหนึ่ง จึงร่วมกับสถานีจัดงานประกวด “แผ่นเสียงทองคำ” โดยผู้ประกวด

ต้องแต่งเองหมด แล้วก็คิดกันว่า ควรจะเป็นรายการ “แผ่นเสียงทองคำพระราชทานโดย พระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทาน” โดยครั้งที่ 1 จัดปี พ.ศ. 2506 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2509 นครเริ่มประพันธ์เพลงปลุกใจแต่ไม่ตรงกับหัวข้อของการประกวด จึงไม่ได้ส่งผลงานเข้าร่วมประกวด แต่เข้าร่วมในการประกวดครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2514 ครุฑนครได้แต่ง เพลงรักกันไว้เถิดจนได้รับรางวัล

จากนั้นมิสสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยมีประกวดแผ่นเสียงทองคำอีกในปี พ.ศ.2525 หลังจากที ป. วรานนท์วางมือไป ทางสมาคมเห็นว่าควรสานต่อเพราะเป็นการให้กำลังใจให้กับคน ทำเพลงมาก แต่ชื่อเสียดายทองคำ โดยเข้าไปเป็นกรรมการตัดสิน เมื่อเข้าไปเป็นกรรมการจึง ไม่ได้ส่งงานเข้าประกวด ช่วงนี้จึงไม่ได้ประพันธ์เพลงปลุกใจ แต่มีการสร้างสรรค์ผลงานเพลงเพื่อ ประกอบฉากจบในละครก่อนปิดฉากให้ทุกคนร่วมร้อง ของ ส.อาสนจินดา ขณะนั้น พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้อัญเชิญพระราชดำรัสเรื่องความสามัคคีมาบอกกล่าว ว่า ในหลวงสอนเรามาตลอดว่า “เราไม่มีเวลาทะเลาะกันอีกแล้ว” จึงได้อำคำนี้มาให้ร้องไปพร้อมกันใน งาน ไม่มีการบันทึกเสียง งานครั้งนั้นเป็นการประกวดครั้งสุดท้าย ชื่อเพลง “เราไม่มีเวลาทะเลาะกัน อีกแล้ว” ได้แผ่นเสียงพระราชทาน 6 แผ่น ซึ่งถือว่ามากจริงๆ รางวัลคำร้องชนะเลิศ ทำนองชนะเลิศ ขับร้องชนะเลิศ เรียบเรียงเสียงประสาน ความคิดสร้างสรรค์ยอดเยี่ยม และวงดนตรียอดเยี่ยม หลังจากนั้นก็ทำเพลงในแนวทางนี้เรื่อยมาแต่ไม่มีใครจัดประกวด

หลังจากนั้นได้ประพันธ์บทเพลงปลุกใจอื่นอีกหลายเพลง เช่นเรื่องคุณธรรม 4 ประการที่เป็นพระบรมราโชวาทเช่นเพลง รู้รักสามัคคี (พ.ศ.2542) เพลงนี้ให้ลูกศิษย์คือ ศรีสุภางค์ เขียนคำ ร้องโดยครุฑนครให้แนวคิดไปว่า “เราคนไทยด้วยกัน เป็นญาติกันด้วยหัวใจ” นครใส่ทำนองนำมาอัดเสียง และส่งเขาประกวดในงานพระพินฉษทองคำ ได้รางวัลมาทั้งสิ้น 4 รางวัล คือคำร้องยอดเยี่ยม ทำนองยอดเยี่ยม ประสานเสียงยอดเยี่ยม ขับร้องยอดเยี่ยม จะเห็นได้ว่า นคร ถนอดทรัพย์ มิได้ เป็นนักประพันธ์ที่ประพันธ์บทเพลงจากอารมณ์ความรู้สึกเพียงอย่างเดียว หากแต่บทเพลงทั้งหมด เกิดจากทัศนคติส่วนตัวที่ได้รับการปลูกฝังเรื่องความรักชาติ พระมหากษัตริย์และผืนแผ่นดินไทย ถ่ายทอดออกมาเป็นบทเพลงที่ทรงคุณค่า เหนือสิ่งอื่นใด ยังเป็นครูผู้ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้น ไปยังคนรุ่นหลังทั้งในด้านเทคนิคการประพันธ์ วิธีการที่ลุ่มลึก เพื่อถ่ายทอดทั้งสุนทรียะและความคิด ไปพร้อมกัน

เช่นเดียวกับการประกวดบทเพลงในโครงการคำพ่อสอนในปี พ.ศ. 2554 ที่ผู้ส่งผลงานเข้าประกวดต้องมีความรู้เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์คุณและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านหนังสือ “คำพ่อสอน” ของมูลนิธิพระดาบส โดยโครงการคำพ่อสอนนี้ เริ่มมาประมาณ 10 ปี ตั้งแต่ทรงมีพระชนมายุครบ 72 พรรษา ผู้ดำเนินโครงการเห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาประเทศผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น หนังสือ สาระ รายการวิทยุ รวมทั้งการประกวดบทเพลงเช่นในครั้งนี และเชื่อว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์สังคมไปกว้างขวางมากขึ้น (ดร.อรศุดา เจริญรัต ผู้ช่วยเลขาธิการมูลนิธิพระดาบส ฝ่ายกิจกรรมพิเศษและประชาสัมพันธ์ หัวหน้าโครงการ ในบันทึกงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลงและผลิตเพลง กิจกรรมเพลงเฉลิมพระเกียรติคำพ่อสอน 84 พรรษา วันที่ 18 มิถุนายน 2554)

การประกวดนี้แตกต่างจากการประกวดอื่นๆคือ มีการจัดอบรมผู้เข้าร่วมประกวด และยังมีวิธีการคัดเลือกที่เป็นแบบเฉพาะ โดยเริ่มจากให้ผู้เข้าประกวดส่งคำร้องที่มีเนื้อหามาจากบทใดบทหนึ่งจากหนังสือคำพ่อสอน โดยให้ผู้ประกวดส่งแต่คำร้องให้คณะกรรมการตัดสินเนื้อหาที่ถูกต้อง จากนั้นจึงให้ไปใส่ทำนองส่งกลับมาอีกครั้งหนึ่งเพื่อใช้ในการตัดสิน เมื่อเสร็จสิ้นการประกวดแล้ว คณะผู้จัดมีแนวคิดที่จะนำบทเพลงเหล่านี้มาจัดคอนเสิร์ต ทำแผ่นเสียง (CD) แจกจ่าย และอาจจะนำไปเป็นสื่อหนึ่งที่ใช้ในการเฉลิมพระเกียรติในโอกาสต่อไป สิ่งที่ได้จากการจัดการประกวดในครั้งนี้ นอกจากจะได้บทเพลงที่มีคุณค่าแล้วยังได้บุคลากรทางดนตรีที่มีคุณค่า มีความคิดริเริ่มด้วยกระบวนการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ดังที่ อาจารย์ชูวิทย์ ยุระยง (สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2555) ให้ข้อคิดเห็นว่า

“สิ่งที่ได้จากการประกวดอย่างน้อยที่สุดก็คือ คนที่มีส่วนร่วม ได้ Study เนื้อหาพวกนี้เพิ่มขึ้น เพราะโดยปกติอาจจะไม่ได้หยิบหนังสือเหล่านี้มาอ่าน หรือถ้าอ่านก็อ่านผ่านๆ เอาแค่พอรับรู้ แต่พอถึงเวลาที่จะต้องทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องพวกนี้ก็จะสนใจใฝ่รู้มากขึ้น และเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่คนสนใจเรื่องเดียวกัน มารวมตัวกันก็เกิดการแลกเปลี่ยน ถึงได้มีกระบวนการเอาคนมาอบรม และก็อย่างอื่นอีก...อย่างงานนี้ถ้ามีคนสัก 300 คนมาประกวด อย่างน้อยก็มีคน 300 คนที่ Involve ที่อ่านหนังสือเล่มนี้ และคนพวกนี้ก็ต้องใช้แรงคนอีกสัก 3-4-5 คนเพื่อที่จะอะไรสักอย่าง ทำ Production รวมกันก็สัก 1,500 คน...ปัญหาคือคณะกรรมการจัดงานกับกรรมการตัดสินเป็นคนละชุดกัน ทำให้

การตัดสินใจจะมีปัญหาในเรื่องการประเมินผลงานบ้าง ซึ่งในความเป็นจริงควรจำ
งานรวมกันหมดตั้งแต่ต้น”

นอกจากนี้ยังมีการประกวดการประพันธ์อื่นๆ เช่นเพลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็น
หนึ่งในกิจกรรม "โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" เนื่องในโอกาสวันสถาปนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครบรอบ 93 ปี เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2553 หลังจากนั้น จะนำผลงานที่
ได้รับรางวัลมาจัดทำเป็นซีดีเพลงชุด "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" เผยแพร่สู่ประชาคมจุฬาฯ และ
สาธารณชนตลอดจนใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ต่อไป นายชานินทร์ เคนโพธิ์ นิสิตเก่า
ภาควิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักแต่งเพลงอิสระ ผู้ได้รับรางวัล
ชนะเลิศในบทเพลง "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" กล่าวถึงแรงบันดาลใจในการประพันธ์เพลงนี้ว่า
(ออนไลน์ http://www.csr.chula.ac.th/sufficiency_economy/music/13-music.html)

“ต้องการให้บทเพลงนี้เป็นสื่อสะท้อนถึงการดำเนินชีวิตโดยใช้หลัก
เศรษฐกิจพอเพียง แทนที่จะใช้ชีวิตโดยพึ่งพาสิ่งต่างๆรอบตัวมากเกินไปจน
มองข้ามศักยภาพความสามารถของตนเองที่มีอยู่ ในการแต่งเพลงมีการศึกษา
หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากทางอินเทอร์เน็ต โดยใช้
เวลา ในการแต่งเนื้อร้องตลอดช่วงบ่ายของวันหนึ่ง... สื่อต่างๆมีบทบาทในการ
ขยายภาพที่ชัดเจนและใกล้ตัวเพื่อสื่อความหมายเกี่ยวกับ แนวคิดเศรษฐกิจ
พอเพียงไปสู่ประชาชนผ่านบทเพลงซึ่งเป็นสื่อภาษาสากล ทุกคนในสังคมไม่ว่า
จะอยู่ในสาขาอาชีพใดก็สามารถใช้ชีวิต ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทั้งนั้น”

การจัดการประกวดโดยวุฒิสภานใน “โครงการประกวดเพลงเพื่อเด็กไทย เฉลิมพระเกียรติ
เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” ในหัวข้อ “เด็กดี” เพื่อ
เสริมการใช้บทเพลงเป็นสื่อกลางในการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นคนดีให้กับเยาวชนไทย บ่มเพาะ
เด็กดีตามรอยพ่อ เมื่อเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 (ออนไลน์: <http://www.thailandexhibition.com>)
หรือการประกวดเพลงร่วมสมัยของมูลนิธิปรีดี พนมยงค์ ในหัวข้อ “อภิวัดน์สู่สันติ” มี
วัตถุประสงค์ เพื่อเชิดชูเกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโสศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ โดยให้บุคคล
ทั่วไปตระหนักถึงเรื่องสันติภาพ ซึ่งกำลังเป็นปัญหาหลักของประเทศในปัจจุบัน และเป็นการ

ส่งเสริมให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปได้แสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ (ออนไลน์: <http://preedee-100th.exteen.com/>)

อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรักชาติต่างๆ เช่นใน โครงการ โรงเรียน 3D Democracy – Decency – Drug โดยนายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในขณะนั้น (พ.ศ. 2553) กล่าวว่า เป็นการจัดการให้สถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษา ทั้งรัฐและเอกชนทำโครงการส่งเสริมประชาธิปไตย ปลุกฝังคุณภาพสำนึกรักชาติ และป้องกันปัญหา ยาเสพติด ซึ่งว่าโรงเรียนต้องปลุกฝังให้นักเรียนรังเกียจการซื้อเสี้ยง โดยมีกิจกรรมหลากหลายเพื่อส่งเสริมโครงการดังกล่าว เช่น “งานชุมนุมเยาวชน คนรักชาติ รักประชาธิปไตย วันที่ 9 กันยายน 2553 มีคุณพีรพงศ์ อ่อนหวาน เป็นหัวหน้าโครงการ ในกิจกรรมนี้ได้มอบหมายให้สำนักการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียนรับผิดชอบ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเชื่อมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ความเป็นไทย ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วัฒนธรรมและค่านิยม ตระหนักในความรักชาติ ห่างไกลยาเสพติด ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพิ่มพูนทักษะ ประสบการณ์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข โดยนำนักเรียน นักศึกษา เจ้าหน้าที่ ครู อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องจากทั่วกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เข้าร่วมงานกว่า 20,000 คน ในงานนี้มีการแข่งขัน การแสดงที่อนุรักษ์ความเป็นไทยหลายประการ

“มีกิจกรรมหลายอย่าง แต่เน้นเรื่อง ชงชาติ เพราะมีหลากหลาย
 วิวัฒนาการเรื่องชงชาติ เพราะเห็นว่าเป็น “สัญลักษณ์” ของชาติ ถ้าเค้ามีความรู้
 เรื่องเก่าๆ เค้าก็อาจจะเห็นคุณค่าขึ้นมา รวมทั้งจัดกิจกรรมพวกฝึกอาชีพ ทักษะ
 ชีวิตต่างๆเพราะเห็นว่าเป็นส่วนทำให้ชีวิตของเขามั่นคงขึ้น รักษาความเป็นเรา
 ได้ต่อเนื่อง เป็นงานต่อเนื่องจาก 3D จึงต้องเอามารวมกัน อีกทั้งมีสถานการณ์
 บ้านเมือง ที่สำคัญคือ “สร้างความเป็นพลเมือง” ไม่ใช่พลเมืองดินะ เอา
 พลเมืองเฉยๆให้รู้จักหน้าที่ก็พอ แล้วก็ร่วมกันร้องเพลงรักเธอประเทศไทย
 ร่วมกัน”

(พีรพงศ์ อ่อนหวาน, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2553)

จะเห็นว่า ประโยชน์ที่ได้จากการประกวดนั้น ไม่ได้แต่ผลงานบทเพลงที่ได้รับชัยชนะ แต่
 ยังเกิดผลในการพัฒนาทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานให้เรียนรู้เรื่องแนวคิดหลักของการ

ประกวด อีกทั้งผู้ประกวดก็ได้ความรู้อื่นนอกเหนือจากเรื่องดนตรีในขณะที่หาข้อมูลเพื่อการสร้างสรรค์บทเพลง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากความต้องการของผู้เรียนซึ่งนอกจากจะได้เนื้อหาที่จะนำมาประพันธ์แล้ว ยังได้กระบวนการเรียนรู้ทั้งเรื่องข้อมูล การประพันธ์และมีโอกาสเห็นความคิดของผู้อื่นจากผลงานของผู้เข้าร่วมประกวดคนอื่นด้วย

6.4.3 การนำไปใช้ในระบบการศึกษาในโรงเรียน

การถ่ายทอดความรักชาติในสถานศึกษานี้มีมาตั้งแต่อดีต หากแต่เป็นวิธีการสอนในบางรายวิชา เช่นวิชาหน้าที่พลเมือง และอาจมีการนำมาใช้เปิดประกอบกิจกรรมการเข้าแถวหรือกิจกรรมลูกเสือบ้าง แต่ในปัจจุบันไม่มีการบังคับให้เรียนบทเพลงเหล่านี้ในสถานศึกษา ผู้เชี่ยวชาญบางท่านที่เคยมีประสบการณ์การเรียนบทเพลงปลุกใจในสถานศึกษาได้เล่าถึงประสบการณ์และความสำคัญของการสร้างประสบการณ์ทางดนตรีด้วยบทเพลงปลุกใจในโรงเรียน เช่นวานิช โปตะวานิช (สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2554) เล่าว่า

“เมื่อก่อนตอนเด็กร้องเพลงพวกนี้ แบบร้องไปผ่านๆ แต่มาร้องตอนนี้ก็รู้สึกลึกซึ้งขึ้น ตอนนั้นร้องแบบจำคำ สรุปลแล้วถ้าจะสร้างให้เด็กรักชาติตอนนั้นแหละไม่ได้ผลหรอก แต่มันจะฝังมาในตัว”

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญบางท่านยังเห็นว่า ควรนำบทเพลงปลุกใจเป็นสื่อการเรียนแบบหนึ่งในบางรายวิชาเช่น วิชาภาษาไทยและวิชาประวัติศาสตร์ ดังที่ นาวาโทพฤทธิธร สุมิตร (สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2554) กล่าวไว้ว่า

“ความเป็นชาติมัน โคนปลุกฝังมาในการเรียนประวัติศาสตร์แต่ตอนนี้มันน้อยลง ทำให้ความรักชาติของคนน้อยลง ไปก็ด้วยระบบการศึกษา การศึกษามันขาดเรื่องนี้ไป ไม่เห็นว่าความเป็นชาติ ตระหนักถึงชาติมันต้องทำอย่างไร”

เช่นเดียวกับ ชนพร แวกประยูร (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) ที่เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์สามารถสอนเรื่องความรักชาติได้ดี

“สิ่งที่สำคัญหนึ่งก็คือเราควรจะรู้ว่าเราเป็นใคร เรามีความเป็นมาอย่างไร เราไม่ยารู้หรือ เรารอดมาได้เพราะอะไร และเห็นว่าวันนี้เด็กวันนี้เค้าไม่รักชาติบ้านเมืองเพราะอะไร เพราะไม่มีประวัติศาสตร์ให้เค้าได้เห็นอีกแล้ว เราไม่ได้ให้เค้าเรียน ทำไมเราต้องให้เค้าลืมนอดีต หรือเพลงอะไรก็ได้ เมื่อก่อนโรงเรียนเปิดให้ฟังทุกวัน ถามว่ามันหล่อหลอมมัยเพราะเปิดกรอกหูทุกวัน มันหล่อหลอม บางคนบอกว่ามันเป็นการยัดเยียด แต่ที่ว่ามันดีกว่าไม่ทำอะไรเลยมัย แล้วตอนนี้มันเกิดอะไรขึ้นมา แล้วใครจะรับผิดชอบ คือเราเปิดไปหอะไรเด็กจะฟังบ้าง ไม่ฟังบ้างช่างมันเหอะ อาจจะเป็นช่วง *relax* แต่ที่ว่ามันก็จะมีอะไรซึมเข้าไปบ้าง อย่างนี้เค้าก็เรียกว่าเป็นการยัดเยียดชนิดหนึ่ง แต่เป็นการค่อยๆมากกว่า”

นอกจากนี้ผู้ที่นำบทเพลงเข้าสู่ระบบการศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องดนตรีและทักษะความสามารถทางดนตรีของเด็กในแต่ละช่วงวัย โดยเฉพาะการเลือกเพลงให้เด็กต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของช่วงเสียงร้องในบทเพลง และความหมายที่เหมาะสมกับเด็ก อีกทั้งควรสอนเกี่ยวกับอัตชีวติของผู้ประพันธ์เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียน ได้ความรู้และความประทับใจในบทเพลง ซึ่ง ธนพร แก่ประยูร กล่าวไว้ว่า

“เพลงที่เด็กน่าจะร้องก็ แผ่นดินของเรา เด็กเล็กๆก็น่าจะร้องได้ *range* (ช่วงเสียง) ไม่กว้างเกินไป เด็กน่าจะได้ร้องทุกวัน จะได้เกิดสำนึกตามเนื้อเพลง และก็น่าคิดว่าใครเป็นคนแต่ง คนแต่งที่เป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ทำอะไรให้เรามากมาย สิ่งที่เป็นสุนทรีย์ในเพลงที่ทำให้เราได้ลืมนึกคิดอีกหลายเรื่องจากที่ซ่อนอยู่เพลงของท่าน ถ้าเราจะเสียเวลาอีกวันละ 5 นาทีเพื่อร้องเพลงแผ่นดินของเราเป็นเหมือนเพลงชาติที่สองก็ไม่น่าจะผิดอะไร เราไม่ได้บอกว่าเรามาเทิดทูนในหลวงเท่านั้น แต่เนื้อหา คุณค่าในเพลงที่มันจะบอกว่าเราจะรักษาแผ่นดินของเราอย่างไร จะทำอย่างไรให้เรามั่นคงยั่งยืน นี่ไงในเพลงเค้าบอกหมดแล้ว มันเป็นการปลูกฝังเรื่องความรักชาติว่า แผ่นดินที่เราอยู่นี้เค้ามีบุญคุณกับเรา แล้วเราจะทดแทนอย่างไร

เราต้องสอนให้รู้ที่มาของเพลง การที่เราจะตีความเพลง เราต้องรู้ที่มาของเพลง ว่าผู้แต่งเป็นใคร จะเอาของเขามาเราต้องให้เกียรติคนแต่ง มันสอนได้หลายเรื่อง เคารพสิทธิของเขาด้วย ขอของเค้ามาที่ดี เค้าทิ้งอะไรไว้ให้เรา แล้ว

ตอนร้อง ร้องพร้อมกัน สอนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มันสร้างความสามัคคี
การร้องเพลงร่วมกันทุกวันมันหล่อหลอมทุกวัน มันได้ผลในวันนี้หรือ แต่มัน
ร้องทุกวันทำทุกวัน ภาษาดนตรีมันมีอะไรที่ลึกซึ้ง ไม่ได้ให้ร้องไปวันๆ แต่มัน
จะซึมเข้าไปในใจด้วย”

เช่นเดียวกับความคิดของ หรั่ง ร็อคเคสตร้า (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2554) เห็นว่า สิ่งสำคัญ
ในการนำบทเพลงปลุกใจไปใช้ในโรงเรียนอย่างได้ผลนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของ
ดนตรีด้วย ว่าบทเพลงนั้นมีความยากง่ายเพียงไร เหมาะกับการร้องของเด็กหรือไม่ และอาจ
ปรับเปลี่ยนคำร้องเพื่ออำนวยความสะดวกนำไปใช้ กล่าวคือ

“ การใช้เพลงเหล่านี้ในโรงเรียนหรือกับเด็ก ร้องไปเถอะจะใช้ *Version*
อะไรก็ได้ แต่ว่าคีย์ที่สุดที่จะปลุกจิตสำนึกน่าจะอายุไม่เกิน 12 ปี อันนี้ไปอบรม
มา เพราะถ้าเกิน 12 ปี มีความคิดเป็นของตนเองแล้ว ก็ค่อนข้างยากในการ
ปลุกฝัง และอยู่ที่ครู ครูต้องเล่าเรื่องที่มาจากเพลง คำเป็นใคร คำคิดอย่างไร
ต้องให้เด็กเรียนรู้ ได้ซาบซึ้ง คนร้องคำมีความเป็นมาอย่างไร...”

นอกจากนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรอรอด จันทร์กล้า (สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2554) เห็นว่า
ประโยชน์ที่อยู่ในการร้องเพลงปลุกใจไม่ใช่การเรียนรู้เนื้อหาเท่านั้น แต่ได้เพิ่มทักษะด้านดนตรีอีก
ด้วย ดังที่กล่าวไว้ว่า

“อยาก让孩子ได้มีโอกาสฟังดนตรีที่ดีๆ บ้าง เพราะเชื่อว่า มันจะอยู่ใน
อารมณ์และหัวใจ เมื่อวันหนึ่งได้ยินเสียงแบบนี้เมื่อโตขึ้น ก็จะได้เพิ่มทักษะด้านดนตรีอีก
ที่ต้องเลือกมาฟัง มันเพราะ ดนตรีไม่ว่ารูปแบบใดไม่มี *Boarder* เราต้องสร้าง
taste ของการฟัง ไม่ต้องสนใจว่าจะวิเคราะห์อย่างไร ใช้หัวใจฟัง”

อย่างไรก็ดี วิธีการถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจส่วนมากในปัจจุบัน เป็นการถ่ายทอดผ่านสื่อ
สาธารณะแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านเห็นว่าควรจัดการปลุกฝัง เพื่อ
เสริมสร้างความรักชาติในโรงเรียน ซึ่งเป็นการสร้างพื้นฐานทัศนคติความคิดเหล่านี้ตั้งแต่ยังเด็ก
ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กระทรวงศึกษาธิการ ไม่มีการ
กำหนดให้มีเนื้อหาของบทเพลงปลุกใจในระบบการศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากนำบทเพลงปลุกใจ

มาใช้ในระบบการศึกษาแล้ว สามารถนำมาใช้ในหลายวิชา ซึ่งสามารถประเมินผลตามการชี้วัดใน ลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่าง มีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก มีลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนมีดังนี้

1. รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า เนื้อหาที่ได้จากการวิเคราะห์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลง ปลุกใจสอดคล้องกับคุณลักษณะที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดหลายประการ ได้แก่ รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ การอยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ ซึ่งหากต้อง นำบทเพลงปลุกใจมาใช้ในระบบการศึกษา ก็จำเป็นต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับลักษณะ พึงประสงค์ดังกล่าวด้วย อาทิ

ในวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีสาระการเรียนรู้ทั้งสิ้น 5 กลุ่มสาระ ได้แก่

- สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม
- สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม
- สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์
- สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์
- สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

จากสาระในวิชาสังคมศึกษาจะเห็นว่า สามารถใช้บทเพลงปลุกใจเป็นองค์ประกอบในการ สอนได้เพียงบางสาระเท่านั้น เช่น สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม และสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์

อรรถพล อนันตวรสกุล (สัมภาษณ์ 15 มีนาคม 2555) เห็นว่า การนำบทเพลงมาใช้ในโรงเรียนมีได้ 2 รูปแบบคือการนำมาใช้ในวิชาเลือกซึ่งแล้วแต่โรงเรียนว่าจะนำมาเป็นเนื้อหาหลักในวิชาเลือกหรือไม่ และการบูรณาการบทเพลงให้เข้ากับเนื้อหาในวิชาหลัก เช่นวิชาหน้าที่พลเมือง การเรียนรู้ เรื่องการโฆษณาชวนเชื่อ แต่สิ่งสำคัญคือผู้สอนจะนำมาใช้อย่างไร ที่จะไม่มีอคติในการเลือกและการสอน

สำหรับในวิชาภาษาไทย มีสาระการเรียนรู้ทั้งสิ้น 5 กลุ่มสาระ ได้แก่

- สาระที่ 1 การอ่าน
- สาระที่ 2 การเขียน
- สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด
- สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย
- สาระที่ 5 วรรณคดี

จากสาระในวิชาสังคมศึกษาจะเห็นว่า สามารถใช้บทเพลงปลุกใจเป็นองค์ประกอบในการสอนได้เพียงบางสาระเท่านั้น เช่น สาระที่ 1 การอ่าน สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด และสาระที่ 5 วรรณคดี โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสน สกตรักษ์ (สัมภาษณ์ 16 มีนาคม 2555) เห็นว่า นอกจากจะใช้บทเพลงสอนในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาภาษาไทยแต่ละระดับชั้นแล้ว ผู้เรียนยังได้เรียนรู้สิ่งอื่นๆคือการได้รับการปลูกฝังค่านิยม การเรียนรู้วัฒนธรรมไทย และลักษณะสำคัญของความรักชาติไทย

ในวิชาศิลปะ มีสาระการเรียนรู้ทั้งสิ้น 3 กลุ่มสาระ ได้แก่

- สาระที่ 1 ทักษะศิลป์
- สาระที่ 2 ดนตรี
- สาระที่ 3 นาฏศิลป์

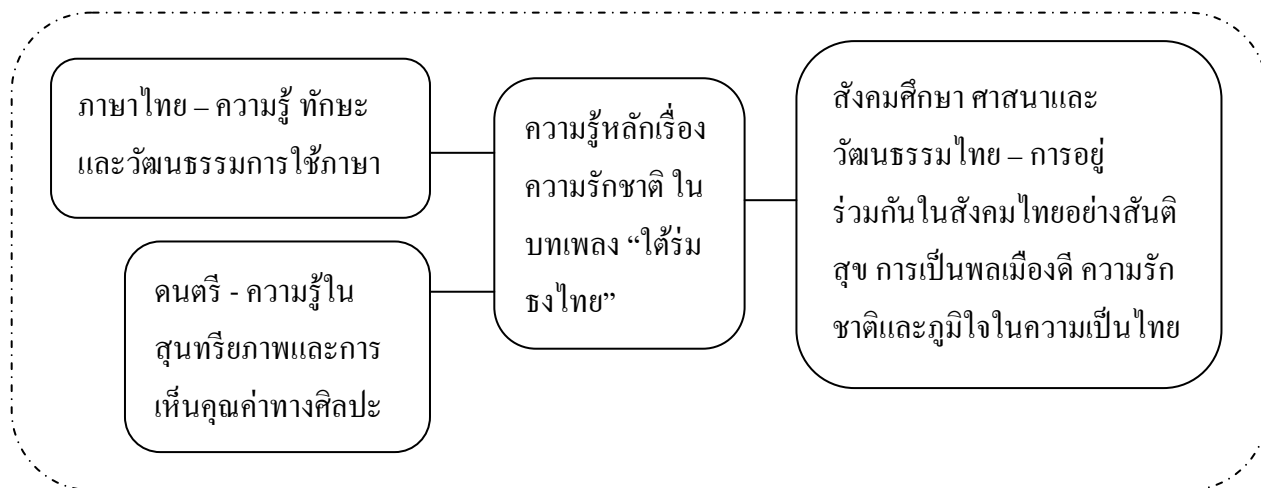
การจัดการเรียนรู้บทเพลงปลุกใจอยู่เพียงในสาระที่ 2 คือดนตรี และอาจเพิ่มกิจกรรมการวาดภาพประกอบบทเพลงเพื่อให้ได้สาระเรื่องทัศนศิลป์ด้วย

นอกจากนี้ยังสามารถนำมาบูรณาการสาระการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องเรียน มีด้วยกัน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์

ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี
 ภาษาต่างประเทศ สุขศึกษาและพลศึกษา ซึ่งหากนำบทเพลงไทยสากลประเภทปลุกใจมาเป็นเนื้อหา
 สาระสำคัญของการเรียนแล้ว จะสามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยเกี่ยวข้องเพียง 3
 สาระการเรียนรู้เท่านั้นคือ สาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระการเรียนรู้สังคม
 ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้ยกตัวอย่างการใช้บทเพลงได้ร่วมของไทย ของพลตรีหลวง
 วิจิตรวาทการที่ประพันธ์ขึ้นในราวปี พ.ศ. 2481 – 87 นั่นคือช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่
 2 เป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนครั้งนี้ ดังนี้

ได้ร่วมของไทย

ได้ร่วมของไทยร่วมเย็น เหมือนดังอยู่ใน	ร่วมโพธิ์ ร่วมไทรที่มีกิ่งใบแน่นหนา
ชาติไทยใหญ่หลวง แต่กระจัดกระจาย	ถูกแยกแบ่งย้าย ไปอยู่หลายสาขา
เชิญพวกพ้อง พี่น้องมา พร้อมกัน	เชิญอยู่ในร่วมของไทย
เลือดเนื้อเผ่าไทยเผ่านี้ควรจะมีสมานฉันท์	เหมือนน้องพี่ชาติเชื้อเรามีสายเดียวเกี่ยวพัน
ได้ร่วมของไทย ร่วมเหมือนดังโพธิ์ไทร	ได้ร่วมของไทย เย็นเหมือนใต้แสงจันทร์

การจัดการเรียนการสอนนี้สามารถนำบทเพลงได้ร่วมของไทยมาสอนในสาระการอ่าน สาระการฟัง การดูและการพูดที่เมื่อผู้เรียนสามารถบอกสาระสำคัญของบทเพลงได้ และพูดแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกหลังจากบทเพลงที่ฟัง หรือการใช้บทเพลงในการสอนสาระวรรณคดีและวรรณกรรม คือให้ท่องจำบทเพลง รู้ความหมาย พัฒนาเพิ่มเติมเรื่องคำศัพท์ หรือเพิ่มเนื้อหาเรื่องการเปรียบเทียบที่มีปรากฏหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการแทนชาติไทยอย่างเป็นทางการด้วยธงชาติ หรือ

ต้นไม้อันที่แผ่ปกคลุมให้ความร่มเย็นแก่ผู้คน เพื่อฝึกให้นักเรียนเกิดจินตนาการและภาพพจน์ตามเนื้อหาของบทเพลง

ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา สามารถนำบทเพลงไปบูรณาการในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ในเรื่องการสอนให้ผู้เรียนสามารถบอกพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของตนเองและผู้อื่นที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพราะในบทเพลงนี้ได้แสดงให้เห็นว่าสนับสนุนให้ผู้คนในแผ่นดินไทยไม่ว่าจะเชื้อชาติไหน มีความแตกต่างกันเพียงไรก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ และในสาระประวัติศาสตร์ ผู้สอนสามารถใช้บทเพลงเป็นสื่อในการสอน เรื่องเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในขณะที่มีการประพันธ์บทเพลง รวมถึงประวัติ ผู้ประพันธ์ที่มีอิทธิพลทำให้บทเพลงเหล่านี้มีบทบาท และลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้ง วิวัฒนาการการถ่ายทอดบทเพลงแม้ว่าจะไม่มีการบันทึกเสียง และกระจายเสียงด้วยวิธีการที่ทันสมัย เช่นในปัจจุบัน สำหรับเพลงได้ร่วมร้องไทยนี้ เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชาชนคนไทยไม่ว่าเชื้อชาติใดที่อยู่ในผืนแผ่นดินเดียวกันจำเป็นต้องร่วมมือกันปกป้องรักษาบ้านเมืองของเราให้ ร่มเย็นและสงบสุข ปราศจากการรุกรานจากญี่ปุ่นและชาติตะวันตก

นอกจากนี้ ยังสามารถนำบทเพลงมาใช้เป็นเนื้อหาสำคัญในสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยเฉพาะสาระดนตรี ที่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถบอกบทบาทหน้าที่ของบทเพลงที่ได้ยิน ด้วยลักษณะและทำนองที่มีเอกลักษณ์ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการขับร้องแบบยุค สมัยก่อน และประโยชน์ที่ได้จากบทเพลง สิ่งสำคัญที่ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังคือความสำคัญของ ความสามัคคี และวิถีที่จะก่อให้เกิดความสมัครสมานด้วยการกระทำ กิจกรรมต่างๆที่ต้องอาศัยการ ร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวกัน

นอกจากจะใช้บทเพลงเป็นเนื้อหาหลักของการเรียนใน 3 สาระการเรียนรู้ดังกล่าวแล้ว ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรถพล อนันตวรสกุล ยังเห็นว่า ผู้สอนสามารถใช้บทเพลงปลูกใจเป็น เครื่องมือบูรณาการเข้ากับสาระการเรียนรู้อื่นๆ ทั้งนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แข็งขัน ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีศึกษาเพิ่มเติมว่า ครูผู้สอนสามารถนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลูกใจ เข้าบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนสามารถประกอบกับวิชาอื่นๆได้ก็จริง แต่ที่สำคัญคือวิชา สังคมศึกษา ที่ผู้สอนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะชี้นำความคิด ความเห็นของผู้เรียน ก็ต้องเป็น ผู้ที่ไม่มีอคติการเลือกบทเพลงหรือเรื่องราวที่จะสอน แต่เลือกจากคุณค่าของบทเพลงที่แสดงถึง ประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่เลือกว่าบทเพลงนี้จะมาจากฝ่ายรัฐหรือฝ่ายที่ต่อต้านรัฐ

แต่จำเป็นที่จะต้องสอนให้เด็กมีความคิดเห็นที่เป็นกลางต้องมีความเป็นกลาง ฉะนั้น บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยเกิดจากความต้องการของรัฐเพียงฝ่ายเดียวที่จะถ่ายทอดความคิดเห็นและชักจูงผู้ฟังไปในทิศทางที่รัฐต้องการเท่านั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องนำความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้าม ในบทเพลงที่มีความคิดเห็นที่แตกต่าง เพื่อแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรักชาติในมุมมองที่แตกต่างของคนในสังคมไทย อันเป็นพื้นฐานที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักการคิด วิเคราะห์ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการเรียนประวัติศาสตร์ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แข็งขัน (สนทนากลุ่ม 27 มีนาคม 2555) ได้กล่าวไว้ว่า

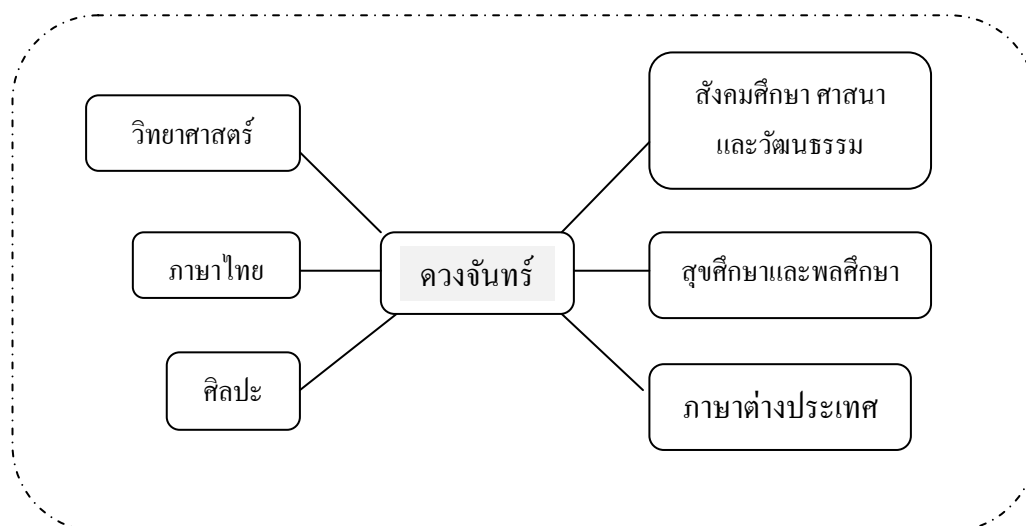
“...เพลงเหล่านี้เป็น *Dialogue* ทั้งในเนื้อหาและวิธีการ อย่าลืมนึกว่าสถานเป็นของรัฐและทหารว่าฝ่ายนี้พยายามยึดเย็ดให้คนก่อน ถ้าเราคัดการเมืองออกก่อน แต่เมื่ออีกฝั่งออกมาโต้ตอบในลักษณะที่เป็นวรรณศิลป์มากกว่า ทั้งภาษา อ่อนนุ่มถ่อมตน สุภาพ ประเด็นที่จะชี้ให้เห็นคือ ทำไมคนที่เป็นปัญญาชนถึงเลือกฟังเพลงเหล่านี้ ในขณะที่เพลงปลุกใจนี้ เป็นเพลงปลุกใจชาวบ้าน แต่ปัญญาชนสมัย 2516 หรือ 2519 อย่าลืมนึกว่าเค้าเรียกตัวเองว่าปัญญาชน เป็น *Educated people* ไม่ใช่ *Knowledge people* เนี่ย เค้าชอบอะไรที่ไม่ต้องมาสอนทั้งหมด แต่คิดเองได้ นี่ต่างหากที่เป็นเสน่ห์ของคนตรี ที่ไม่ใช่การประกาศแต่เป็นเสน่ห์ของการแนะ อะไรว่าเป็นนัยยะและความลุ่มลึกและเป็นสิ่งที่ทำให้คนตรีเหล่านี้มันอยู่ได้นาน มากกว่าการจะให้คนตรีเป็นตัวประกาศ และเมื่อหมดวาระของการประกาศแล้วจะใช้อะไรได้ มันใช้อะไรไม่ได้ เพราะถ้าจะเอาเพลงเหล่านี้ไปอยู่ในห้องเรียน เราไม่ควรทิ้งบทสนทนาของกลุ่มสนทนาด้วย”

การแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างของบุคคลในสังคมไทยนี้ตรงกับเนื้อหาสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยจึงนำบทเพลงที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างจากฝ่ายรัฐมาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความจริงที่เกิดขึ้นในอดีตผ่านบทเพลงทั้งสองฝ่ายความคิด บทเพลงที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำให้นำมาประกอบการเรียนการสอนร่วมกับเพลงได้ร่วมของไทยในการร่วมสร้างแผนการเรียนแบบบูรณาการขึ้นในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นั่นคือเพลงเดือนเพ็ญ ผลงานการประพันธ์ของอัสนี พลจันทร์ ประพันธ์ขึ้นด้วยความรู้สึกที่ต้องจากบ้านเกิด ช่วงเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองของไทย

เพลงเดือนเพ็ญ

เดือนเพ็ญแสงเย็นเห็นอร่าม นภาแจ่มดวงดูงาม เย็นยิ่งหนอยามเมื่อลมพัดมา
แสงจันทร์นวลชวนใจข้า คิดถึงถิ่นที่จากมา คิดถึงห้องนาบ้านเรือนที่เคยเนา
กองไฟสุ่มควายตามคอก คงยังไม่มีมอดคืบคอก จันทร์เอยช่วยบอกให้ลมช่วยเป่า
โหมไฟให้แรงเข้า พัดไล่ความเยือกเย็นหนาว ให้พี่น้องเฮานอนหลับอุ่นสบาย
เราร้องดังฟังว่า เสียงเจ้าที่เฝ้าคอยหา ลมช่วยพัดมากระซิบข้างกาย
ข้ายังคอยอยู่ไม่หน่าย ไม่เลือนห่างจากเคลื่อนคลาย คิดถึงมิวายที่เราจากมา
ลมเอยช่วยเป็นสื่อให้ นำรักจากห้วงดวงใจ ของข้านี้ไปบอกเขานำนา
ให้เมืองไทยรู้ว่า ไม่นานลูกที่จากมา จะไปชนหน้ากับอกแม่เอย

จะเห็นว่า ทั้งสองบทเพลงมีคำที่เหมือนกันคือ การใช้พระจันทร์เป็นสื่อในการกล่าวถึงเมืองไทยอันเป็นดินแดนที่สงบร่มเย็น เพราะดวงจันทร์ไม่ได้มีแสงสว่างในตัวเองแต่ได้รับแสงจากดวงอาทิตย์ที่แผดเผา แต่เมื่อมองแสงนั้นผ่านดวงจันทร์กลับให้ความรู้สึกอบอุ่น เย็นสบาย เหมือนกับได้พักผ่อนอยู่ในบ้านเมืองมันแสนอบอุ่นดังประเทศไทยของเรา ผู้วิจัยจึงนำเรื่องดวงจันทร์นี้มาเป็นวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้แบบบูรณาการของชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในครั้งนี้ โดยมีเนื้อสอดคล้องกับการเรียนกลุ่มสาระอื่นดังนี้

การนำบทเพลงทั้งสองมาเป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต สังคม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดี

งาม ดำรงชีวิตอยู่ร่วมในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติและสามารถบอกพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเองและผู้อื่นที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพราะในบทเพลงได้ร่วมชงไทยนั้น มีความหมายให้ร่วมกันเพื่อกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเปรียบว่าการที่ผู้คนได้ยืนอยู่ได้ชงไทยนั้น ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นสุขและสงบสุขดังอยู่ใต้แสงจันทร์อันงดงามในเวลากลางคืน อีกทั้งยังสามารถสอนถึงเรื่องราวในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมไทยที่เสียสละเพื่อประเทศชาติ และเข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย โดยผู้เรียนสามารถเล่าวีรกรรมของบรรพบุรุษไทยที่มีส่วนปกป้องประเทศชาติ ซึ่งแตกต่างอย่างมากจากความหมายของแสงจันทร์ในบทเพลงเดือนเพ็ญ ที่กล่าวถึงแสงจันทร์ที่ส่องลงมาเช่นกันแต่กลับให้ความรู้สึกตรงกันข้าม คือความเหงา เปล่าเปลี่ยวเดียวดาย คิดถึงบ้าน

ในสาระการเรียนรู้ภาษาไทยนั้น สิ่งที่น่าสนใจคือลักษณะของภาษาที่งดงาม มีความคล้องจองและแสดงภาพพจน์ให้ผู้เรียนได้จินตนาการตามเนื้อร้องได้อย่างง่ายดาย แต่หากไม่รู้ที่มาเรื่องราวทางการเมืองในขณะที่ประพันธ์บทเพลงเดือนเพ็ญแล้ว บทเพลงนี้จะมีคุณค่าเฉพาะการถ่ายทอดความไพเราะและคำร้องที่กินใจผู้อยู่ห่างไกลบ้านเกิดเท่านั้น

บทเพลงปลุกใจนี้ยังปรากฏอย่างชัดเจนในสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 2 คือสาระดนตรี ในมาตรฐาน ศ 2.1 ระบุว่าให้ผู้เรียนเข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึกความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนสามารถบอกบทบาทหน้าที่ของเพลงที่ได้ยินสามารถร้องตามได้และเคลื่อนไหวท่าทางสอดคล้องกับอารมณ์ของเพลงที่ฟัง นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงขับร้องของตนเองและผู้อื่น การนำดนตรีไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือโอกาสต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม และมาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ผู้เรียนสามารถระบุลักษณะเด่นและเอกลักษณ์ของดนตรีในท้องถิ่น ระบุความสำคัญและประโยชน์ของดนตรีต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยท้องถิ่น และมาตรฐานนี้เองที่ทำให้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความคิด ความรู้สึกที่ได้รับการปลูกฝังเรื่องความรักชาติจากบทเพลง และผู้สอนยังสามารถนำความรู้สึกเหล่านี้ไปประกอบการเรียนสาระอื่นได้อีกเช่น สาระทัศนศิลป์ ตามมาตรฐาน ศ 1.1 เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผู้เรียนสามารถวาดภาพถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกได้ด้วย

อีกทั้งยังนำความหมายของการรักสามัคคี การอยู่ร่วมกันในบทเพลงมาประยุกต์ใช้สอนใน
 สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ในสาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว มาตรฐาน พ 2.1 เพื่อให้
 ผู้เรียนเข้าใจและเห็นคุณค่าของในเอง ครอบครัว เพศศึกษาและมีทักษะในการดำเนินชีวิต เพื่อให้
 ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัวและกลุ่มเพื่อน

การสอนแบบบูรณาการนี้จำเป็นต้องมีผู้สอนที่มีความสามารถ คือครูผู้สอนต้องมี
 จินตนาการที่จะถ่ายทอดความรู้ ความคิดมาเป็นความรู้สึกถึงคุณค่าของสิ่งที่กำลังศึกษามากกว่าการ
 เห็นด้วยตาเท่านั้น แต่ต้องสัมผัสได้ด้วยใจดังเช่นในสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาระดาราศาสตร์
 และอวกาศ ระบุไว้ว่า ให้ผู้เรียนสังเกตและอธิบายการขึ้นลงของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ การเกิด
 กลางวันกลางคืนและกำหนดทิศทาง แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ ที่
 ดวงจันทร์เป็นดาวเคราะห์ที่มีแสงนวลงดงาม ไม่ก้าวร้าว แต่อบอุ่นเพราะได้รับอิทธิพลจากความ
 ร้อนแรงจากดวงอาทิตย์เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เปรียบความอ่อนหวานของดวงจันทร์กับความรู้สึก
 เป็นสุขที่ได้อยู่ในผืนแผ่นดินไทยดังเช่นในเพลงเดือนเพ็ญ หรือในสาระการเรียนรู้ภาษาเพื่อการ
 สื่อสาร โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ผู้สอนสามารถนำบทเพลงที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน หรือมีคำที่
 เหมือนกัน สามารถเชื่อมโยงเนื้อความถึงกันได้ เช่น ในกรณีของการใช้ดวงจันทร์เป็นเนื้อหาสาระ
 ในการเรียนรู้นี้อาจใช้บทความ บทเพลง หรือกลอนภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันประกอบ
 เช่น ในบทกลอน I See the Moon ที่ว่า

I See the Moon

I see the moon, and the moon see me.

And God bless the moon, and God bless me

จากบทกลอนนี้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องการตีความภาษาต่างประเทศ และแสดงความคิด
 เห็นอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงคำ สะกดคำและอ่านประโยคง่ายๆถูกต้องตาม
 หลักการอ่าน เพราะในกลอนบทนี้มีคำซ้ำมากมาย และเมื่อนำไปสอนในสาระที่ 2 ภาษาและ
 วัฒนธรรม จะพบว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมตะวันตกที่เห็นว่าดวงจันทร์เป็นสิ่งที่ดีทั้งงาม
 เป็นธรรมชาติ แม้พระเจ้าก็ทรงอวยพรให้กับธรรมชาติอันงดงามนี้ ก็ยังโปรดประทานพรให้กับเราผู้
 ซึ่งมีความดีงามเช่นเดียวกับพระจันทร์ และสาระที่ 3 คือภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการ
 เรียนรู้อื่น มาตรฐาน ต 3.1 ภาษาต่างประเทศในการเชื่อมโยงความรู้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น และ
 เป็นพื้นฐานในการพัฒนา แสวงหาความรู้และเปิดโลกทัศน์ของตน ผู้เรียนสามารถบอกคำศัพท์ที่

เกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น สาระที่ 4 ภาษากับความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก มาตรฐาน
 ต 4.2 ใช้ภาษาต่างประเทศเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการ
 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมโลก ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อรวบรวมคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง
 ใกล้เคียงตัว

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจให้ได้ผลนั้นมีด้วยกันหลาย
 วิธี ทั้งในระบบการศึกษา นอกกระบบการศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัยในฐานะที่เป็นเครื่องมือ
 เพื่อปลุกฝัง ชัดเจน ถ้วนทอความคิดให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้นำบทเพลงดังกล่าวไปใช้ต้อง
 คำนึงถึงภาษา ท่วงทำนอง ประเภทของสื่อที่เผยแพร่ หรือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อที่บทเพลงจะ
 สามารถแสดงศักยภาพในการถ่ายทอดคุณค่าแห่งความรักชาติได้อย่างเต็มประสิทธิภาพดังที่
 พันเอก (พิเศษ) เกษม ปุรนานนท์ กล่าวไว้ถึงสิ่งที่จะต้องทำเพื่อการส่งเสริมบทเพลงเหล่านี้คือ

1. ต้องแบ่งว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใคร
2. ต้องมีการประกวด
3. คนไทยต้องเอาเรื่องรองมาทำสนุก เหมือนไม่ตั้งใจเพราะสามารถทำซ้ำได้ (เช่นการร้อง
 เพลงท่อนสร้อย) แต่อะไรที่ต้องการสื่อให้ทำครั้งเดียว คนไทยมักเห็นว่าอะไรที่ทำบ่อยๆมักมีคุณค่า
 น่าสนใจมากกว่าอะไรที่มีค่าน่าชื่น ทำซ้ำๆ
4. ต้องทำพจนานุกรมใหม่ ให้แสดงความหมายไม่ใช่แปลความเท่านั้น
5. บางครั้งต้องถ่ายทอดทั้งการร้อง การพูดและการเขียนเพราะจะให้ความหมายต่างกัน

สิ่งสำคัญคือการถ่ายทอดที่ทำให้ผู้ฟังเห็นคุณค่า และบังเกิดเป็นความรู้สึกขึ้นในใจเพื่อ
 กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนในมิติต่างๆ ดังที่ นคร รัตนอมทรัพย์ กล่าวไว้ว่า

“เพลงปลุกใจที่ทำมาทุกวันนี้ครูไม่ได้ทำ แต่สังคมคิดอย่างไรกับเพลง
 ปลุกใจ เห็นคุณค่าเพลงเหล่านี้หรือไม่อย่างไร สังคมเห็นคุณค่าอย่างไร...คน
 ไทยให้ความสำคัญกับเพลงปลุกใจแค่ไหน พวกนี้ไม่ได้เห็นความสำคัญกับ
 เพลงปลุกใจเท่าไรหรอก”

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย ผลของการวิจัย การอภิปรายผลของการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังนี้

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อวิเคราะห์บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจไทยสากลเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ

วิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วยวิธีการศึกษา ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1** การวิเคราะห์คุณค่าเพื่อศึกษาคุณค่าภายในและภายนอกของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขา
- ขั้นตอนที่ 2** การวิเคราะห์ความหมายของความรักชาติจากเนื้อหาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ
- ขั้นตอนที่ 3** การนำเสนอแนวทางในการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ
- ขั้นตอนที่ 4** สรุปและประมวลผล

7.1 สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย เรื่องการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

7.1.1 วิวัฒนาการของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

7.1.2 ความหมายของความรักชาติทั้งในอดีตและปัจจุบัน

7.1.3 แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1.1 วัฒนาการของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

ผลงานศิลปะไม่ว่ายุคสมัยใดล้วนได้รับแรงบันดาลใจจากบริบททางสังคมทั้งสิ้น ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.ณัชชา พันธุ์เจริญ อธิบายไว้ว่า การจะวิเคราะห์ผลงานด้านดนตรีนั้นต้องวิเคราะห์ทั้งภายในและภายนอกของบทเพลงนั้นคือ บริบทอื่นๆเช่น ประวัติเพลง ประวัติผู้ประพันธ์ หรือภาพรวมของบทเพลง (2551) บทเพลงปลุกใจก็เช่นเดียวกัน ที่ได้รับการสร้างสรรค์จากเรื่องราว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ขึ้นอยู่กับว่าผู้ประพันธ์ได้รับอิทธิพลจากสิ่งใดมา ประกอบเป็นเนื้อหาของบทเพลง

ในยุคที่ 1 ยุคศรีอยุธยาสร้างชาติ (พ.ศ. 2453 – 2468) ยุคสมัยนี้ยังไม่มีบทเพลงไทยสากล ประเภทบทเพลงปลุกใจเกิดขึ้น เนื่องจากการดนตรีสากลในประเทศไทยยังไม่ก้าวหน้ามากนัก จึงมีเพียงบทปลุกใจจากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้ัญเชิญมาเป็นคำร้องในบทเพลงปลุกใจในภายหลัง คำร้องเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดในรูปแบบของบทละคร และบทประกอบพระราชดำรัสในวาระต่างๆ ความหมายที่ปรากฏในคำร้องมีหลากหลายความหมายที่ได้สัมพันธ์กับบริบททางการเมืองทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ เนื่องจากในช่วงเวลานั้นเกิดกบฏภายในประเทศและสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457 – 2461) หลายประเทศในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ยกเว้นประเทศไทยที่สามารถยืนหยัดในเอกราชมาได้ ส่วนหนึ่งก็ด้วยพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงคัดสรรพระราชหฤทัยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งได้รับชัยชนะในที่สุด คำร้องที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ได้กล่าวถึงวิธีการที่ทำให้คนไทยเกิดความตระหนักในการร่วมมือกันปกป้องประเทศจากข้าศึกศัตรูได้แก่ คำร้องที่แสดงความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันกระทำการต่างๆเพื่อปกป้องประเทศ เช่นการสมัครเป็นทหารอาสาเข้าร่วมรบในยุโรป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนไทยได้ร่วมมือกันเสียดสละความสุขส่วนตัวของครอบครัวหรือแม้แต่สละชีวิตได้เพื่อประเทศชาติ อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศ ให้ต่างชาติได้รู้ถึงความสามารถ ความดีเดี่ยวกกล้าหาญของคนไทย นอกจากนี้ ผู้คนที่อยู่แนวหลังที่ไม่ได้ออกไปร่วมรบ ก็ได้ตระหนักในหน้าที่ของตนโดยการให้การสนับสนุนทรัพยากร และเป็นกำลังใจให้กับผู้ที่ออกไปรบในแนวหน้า

การถ่ายทอดบทกวีชาติดังกล่าวยังมีข้อจำกัด เนื่องจากผลงานส่วนหนึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เผยแพร่ผ่านตัวอักษรอันเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้สำหรับประชาชนคนไทยที่ส่วนมากอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ หรือแม้จะนำออกแสดงเป็นละครก็ยังจำกัดสถานที่และผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม ประชาชนทั่วไปไม่สามารถเข้าชมการแสดงได้ แต่เมื่อเนื้อหาเหล่านี้ได้ถูกนำเสนอออกเป็นบทเพลงผ่านสถานีวิทยุในช่วงเวลาต่อมา ประชาชนคนทั่วไปจึงได้มีโอกาสชื่นชมผลงานจากพระอัจฉริยภาพของพระองค์ที่ทรงพระปรีชาทำให้เมืองไทยผ่านวิกฤตทางการเมืองระดับโลกมาได้อย่างเต็มภาคภูมิ และเป็นแบบอย่างให้ชาวไทยพร้อมใจร่วมมือกันปกป้องบ้านเมืองค้ำแนวพระราชดำริที่ปรากฏในเนื้อหาของบทเพลง อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เนื้อหาของบทเพลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ได้กล่าวถึงสิ่งที่ประกอบขึ้นเป็นชาติไม่ว่าจะเป็นธงชาติ ผืนแผ่นดิน ประชาชนคนไทย รวมถึงความศรัทธาในศาสนา แต่มิได้มีเนื้อหาที่กล่าวถึงองค์พระมหากษัตริย์เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติอย่างชัดเจน บทเพลงปลุกใจในช่วงแรกจึงให้ความสำคัญกับชาติและศาสนานั้น แต่ผลงานอันทรงคุณค่าที่พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยนี้ ได้ก่อให้เกิดความสำนึกในหมู่ประชาชนที่จะเต็มใจร่วมมือกันปกป้องบ้านเมืองโดยมิได้เกิดจากความเกรงกลัวในพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ดังเช่นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยก่อน แต่เกิดจากความเชื่อมั่นศรัทธาที่ประชาชนสัมผัสได้ถึงความรักและปรารถนาดีของพระองค์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย

ในยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ บทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจมาจากนักประพันธ์เพียง 2 แห่งที่มา คือ บทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งมีทั้งบทเพลงประกอบละครและบทเพลงที่ใช้บรรเลงทั่วไป และบทเพลงจากวงดนตรีสุนทราภรณ์ กรมโฆษณาการในขณะนั้น โดยมีครูเอื้อ สุนทรสนานเป็นผู้ประพันธ์คำร้อง ซึ่งมีทั้งที่อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจากยุคที่ 1 ของการวิจัยมาประพันธ์ทำนอง และบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่โดยนักประพันธ์รุ่นใหม่ของวงสุนทราภรณ์ ช่วงเวลาในยุคสมัยนี้ได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองรุนแรงขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้แก่ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในปี พ.ศ. 2475 และสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 – 2488) ซึ่งในเหตุการณ์นี้ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากทั้งฝ่ายชาติตะวันตกและจากกองทัพญี่ปุ่นที่ต่างต้องการให้ประเทศไทยเป็นฐานการรบ หรือเป็นกั้นชนระหว่างประเทศอื่น วิธีการที่จะทำให้ประเทศไทยปลอดภัยจากการยึดครองของต่างชาติวิธีการหนึ่งคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศเพื่อมิให้ชาติอื่นใดมารุกรานดูถูกได้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีใน

ขณะนั้นจึงต้องการปรับปรุงประเทศให้มีความเป็นอยู่แบบสังคมอารยะเพื่อแสดงความเจริญของชาติไทยให้ทัดเทียมกับนานาชาติ ด้วยการกำหนดให้ประชาชนมีวิถีความเป็นอยู่แบบใหม่ที่แตกต่างจากความคุ้นชินเดิม ด้วยนโยบายรัฐนิยม 12 ประการ ภายใต้การปลูกฝังความเชื่อที่ว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” ในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้นำของประเทศไทยได้เปลี่ยนจากพระมหากษัตริย์ไปเป็นผู้นำทางการเมือง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติในปี พ.ศ. 2477 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลยังทรงพระเยาว์และกำลังทรงศึกษาในต่างประเทศ บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ส่วนมากเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะการสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย โดยรัฐบาลเล็งเห็นว่าถ้าประชาชนมีความสามัคคีกันก็จะสามารถปฏิบัติตนตอบสนองนโยบายอื่นๆของรัฐได้เป็นอย่างดีและประสบผลเป็นรูปธรรมในเวลาอันรวดเร็ว อีกนโยบายที่สำคัญและปรากฏในหลายบทเพลงคือการรวมชาติของประชาชนที่อาศัยในแผ่นดินไทย ที่ไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด ถือได้ว่าเป็นคนไทย สามารถทำประโยชน์ให้กับประเทศได้ นอกจากนี้ยังให้ประชาชนเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาประเทศให้เป็นสังคมอารยะ เริ่มจากการปลูกฝังให้ประชาชนมีสัมมาอาชีวะเพื่อเป็นประโยชน์ในการหารายได้เข้าประเทศ และไม่ต้องพึ่งพิงชาติใด อีกทั้งการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนบางประการ เช่นการสวมหมวก การเลิกกินหมากหรือการห้ามเล่นดนตรีไทยเพื่อแสดงว่าสังคมไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ทันสมัยทัดเทียมกับประเทศอื่น มีเอกราชปราศจากการครอบงำของชาติตะวันตกและญี่ปุ่นทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและสังคมวัฒนธรรม

การถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจในช่วงนี้เริ่มต้นจากการเป็นบทเพลงประกอบละครเวทีของกรมศิลปากรภายใต้การควบคุมของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการอธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น มีจุดมุ่งหมายคือการสร้างความรักชาติตามนโยบายของรัฐ บทละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการมีเรื่องราวที่แตกต่างจากละครคณะอื่น ด้วยเป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์เป็นอย่างดี อีกทั้งรับราชการมาเป็นเวลานาน บทละครและบทเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นจึงมักโยงใยถึงเหตุการณ์หรือบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศในอดีต แต่วิธีการเผยแพร่ยังจำกัดเฉพาะผู้ที่มีโอกาสเข้าชมการแสดงในโรงละครเท่านั้น ต่างจากการบทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ที่ได้นำเสนอสู่สาธารณชนผ่านวิทยุกระจายเสียงของทางราชการไปพร้อมกันทั่วประเทศ โดยบทเพลงปลุกใจของวงดนตรีสุนทราภรณ์เริ่มต้นจากการอัญเชิญพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาใส่ทำนองด้วยสำนึกในคุณค่าของเนื้อความและพระมหากรุณาธิคุณของครูเอื้อ สุนทรสนานอดีตนักเรียน โรงเรียนพรานหลวง ก่อเกิดเป็นแรงบันดาลใจต่อการผลิตบทเพลงปลุกใจอื่นๆ ต่อมา

ในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ. 2490 – 2519) บทเพลงไทยสากลประเภท เพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้มีจำนวนมากจากหลายแหล่งที่มา ได้แก่ พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทเพลงจากกองดุริยางค์กองทัพ และบทเพลงจากการประกวดเพลงปลุกใจ ในยุคสมัยนี้เริ่มต้น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่ รวดเร็วในทุกๆทางเพื่อตอบสนองภาวะสงครามเย็นที่กระแสเศรษฐกิจ โลกส่งผลกระทบต่อระบบ การเมืองการปกครองและสังคมมากกว่ายุคสมัยก่อน อีกทั้งประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิตาม ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น หลายครั้งที่มีการแสดงออกถึงความคิดเห็นที่แตกต่างทางการเมืองจน ก่อให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เช่น ในกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2416 ประชาชน ต่อต้านการปกครองเบ็ดเสร็จจากกองทัพ หรือเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่คนบางกลุ่มเห็นว่าการ ปกครองที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย คือการปกครองแบบสังคมนิยมที่ทุกคนมีความเสมอ ภาค และต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้ประชาชนมีความเสมอภาค บทเพลงในสมัยนี้ ส่วนมากมีเนื้อหาแสดงถึงความสามัคคีและความจงรักภักดีต่อบุรพกษัตริย์ วีรบุรุษ วีรสตรีที่ปกป้อง รักษาบ้านเมืองของเราไว้แต่อดีต เนื่องจากประเทศไทยไม่มีพระมหากษัตริย์ประทับอยู่ในประเทศ ไทยเป็นระยะเวลาาน อาจทำให้ประชาชนลืมเลือนความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่ง เป็นหนึ่งในรากฐานของความเป็นคนไทยร่วมกันและหลงลืมความยากลำบากที่บรรพบุรุษได้ ปกป้องบ้านเมืองของเราไว้ นำมาซึ่งความไม่ภาคภูมิใจในแผ่นดินเกิดเหมือนเช่นเดิม อีกทั้งทำให้ เกิดความแตกแยก ขาดความสามัคคีที่ทำให้ชาติอื่นเข้ามาแย่งชิงได้โดยง่าย นอกจากนี้ ยังมีบทเพลงที่ ทำให้ผู้ฟังเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในแผ่นดินไทย ไม่ว่าจะเป็น สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม หรือแม้กระทั่งการรณรงค์ให้ใช้สินค้าไทย และที่สำคัญ คือ การคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ

บทเพลงต่างๆเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐทั้งการจัดการแสดง คอนเสิร์ต และการเปิดกระจายเสียงจากสถานีวิทยุ ส่งผลให้เป็นที่รู้จักอย่างรวดเร็ว อีกทั้งบทเพลง ยังมีลักษณะที่หลากหลาย โดยเฉพาะลักษณะการประพันธ์ทำนอง นอกจากนี้ยังมีบทเพลงที่มีได้เกิด จากนโยบายของภาครัฐที่มีลักษณะการประพันธ์คำร้องและท่วงทำนองแตกต่างออกไป และได้รับความ นิยมมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น เพลงเพื่อชีวิต เพลงปฏิวัติ เพลงลูกทุ่งและเพลงสากลตะวันตก มีผลให้ ทัศนคติการฟังเพลงของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในบทเพลงปลุกใจที่มีได้มี จังหวะกระตุ้นปลุกเร้าให้อีกheimเท่านั้น แต่กลับมีท่วงทำนองอ่อนหวานแต่แฝงเร้นด้วยเนื้อหาที่ เข้มข้นเพื่อให้ระลึกถึงความรักชาติ บ้านเกิดเมืองนอนของเราไม่ต่างจากบทเพลงปลุกใจในอดีต

ในยุคที่ 4 ยุคร่วมใจผู้ภัยเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2520 – 2538) ในช่วงเวลานี้ บริบททางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม มีความเกี่ยวเนื่องกันทั้งหมด เนื่องจากคณะผู้บริหารประเทศเป็นผู้ทรงอิทธิพลในหลายด้าน เช่นนักธุรกิจหลายคนหันมาสมัครลงเลือกตั้ง และมีส่วนในการตัดสินใจนโยบายการพัฒนาประเทศ ซึ่งแม้ว่าบริบททั้งหมดจะเกี่ยวเนื่องกัน แต่มีระบบเศรษฐกิจเป็นตัวนำ เนื่องจากต้องการพัฒนาประเทศไปแบบสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดกรณีความรุนแรงทางการเมือง เช่น การประท้วงเมื่อพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ในระยะนี้ไม่มีการประพันธ์บทเพลงปลุกใจจากภาครัฐเพิ่มขึ้น เพียงแต่มีการนำบทเพลงปลุกใจที่มีอยู่เดิมมาปลุกเร้าผู้ฟังเท่านั้น ต่างจากภาคเอกชนที่มีการสร้างสรรค์ผลงานจนเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปรวมทั้งหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะจากวงดนตรีเพื่อชีวิตที่มีแนวคิดในการประพันธ์แตกต่างจากบทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงก่อนหน้านั้นที่มักกล่าวถึงความยากแค้นของชนชั้นแรงงาน และแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างจากความคิดเห็นของฝ่ายรัฐบาล แต่บทเพลงเพื่อชีวิตในยุคสมัยนี้เป็นการสะท้อนภาพสังคมในระบอบทุนนิยมมากขึ้น เช่นบทเพลงของวงดนตรีคาราบาว ในบทเพลงเมดอินไทยแลนด์ จากอัลบั้มชุด "เมดอินไทยแลนด์" อัลบั้มชุดที่ 5 ในปี พ.ศ. 2527 ซึ่งทำยอดขายได้ถึง 5 ล้านตลับ ซึ่งเป็นสถิติยอดขายนำอัลบั้มเพลงของศิลปินไทยที่สูงที่สุดในขณะนั้น และเมื่อจัดคอนเสิร์ตใหญ่ "คอนเสิร์ตทำโดยคนไทย" ณ สนามเวโลโดรม สนามกีฬาหัวหมาก มียอดผู้ชมถึง 6 หมื่นคนและเป็นครั้งแรกที่ คาราบาว เข้าไปเกี่ยวพันกับหน่วยงานของรัฐที่จัดทำมิวสิกวิดีโอเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศ

ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก จึงเกิดการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมือง เกิดปัญหาความยากจน สร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างนายทุนและชนชั้นแรงงานทั้งในเมืองและชนบท ภาครัฐพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นระบบเช่น การดำเนินตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ การสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมเพื่อสร้างรายได้ให้กับประเทศ ทิศทางการพัฒนาดังกล่าวส่งผลต่อระบบสังคมดังที่กล่าวมาเป็นเหตุให้หลายฝ่ายได้หันกลับไปมองถึงประโยชน์อันยั่งยืนของโครงการตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจจากภายนอกประเทศอันเป็นที่มาของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และ “เกษตรทฤษฎีใหม่” นอกจากนี้ยังมีบทเพลงเกี่ยวกับความเสียดสี ความสามัคคี การยึดมั่นในความดีงาม มีความภาคภูมิใจในแผ่นดินไทยที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีทรัพยากรธรรมชาติที่งดงามอุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่ต้องรักษาและพึงระลึกถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ลักษณะของคนตรีในเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้มีความสุขสนุกสนานมากขึ้น บางบทเพลงได้

นำเครื่องดนตรีไทยบรรเลงร่วมกับวงดนตรีสากลหรือบรรเลงทำนองแบบไทยด้วยเครื่องดนตรีสากล แต่ลักษณะที่พิเศษสำหรับบทเพลงในยุคสมัยนี้คือ การนำเสนอเนื้อหาของบทเพลงมิได้เป็นการกล่าวแบบตรงไปตรงมาเพื่อให้ผู้ฟังได้กระทำตามเช่นในอดีต แต่เป็นการสะท้อนปัญหาหรือสิ่งที่เกิดขึ้นแบบเพลงเพื่อชีวิต เพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความตระหนัก และสำนึกได้เองว่าควรจะทำปฏิบัติตนเช่นไรภายใต้สถานการณ์เหล่านั้น และด้วยบทบาทของบทเพลงที่เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจนี้จะสร้างกระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ใหม่ของผู้ฟังเพื่อใช้ในการปฏิบัติตนและปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมในขณะนั้น ถือได้ว่าบทเพลงเป็นมรรควิถีในการเสริมสร้างการศึกษาเรื่องการใช้ชีวิตให้กับผู้ฟังอีกทางหนึ่ง

ในยุคสุดท้าย คือ ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย (พ.ศ. 2539 – 2554) บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในช่วงเวลานี้ถือได้ว่าเป็นการรวมความคิดจิตใจของคนจากทุกภาคส่วนต่อสถานการณ์ต่างๆอย่างแท้จริง เพราะบทเพลงได้กล่าวถึงเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ภัยธรรมชาติ รวมทั้งการเฉลิมฉลองในพิธีมหามงคลต่างๆอันส่งผลกระทบต่อคนไทยโดยส่วนรวม บทเพลงได้นำเสนอแนวทาง วิธีคิด วิธีปฏิบัติและการเสริมสร้างทัศนคติเพื่อให้เกิดสำนึกถึงความเป็นคนชาติไทยด้วยกันและยังขยายอาณาเขตไปยังคนไทยที่อยู่ทุกแห่งทั่วโลก ที่ไม่ว่าคนไทยคนนั้นจะอยู่ในที่แห่งใดของโลกย่อมจะระลึกถึงแผ่นดินเกิดที่เรียกว่าประเทศไทยแห่งนี้ มีการประพันธ์บทเพลงที่เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองหลายบทเพลง เพราะในช่วงเวลานี้ที่คนไทยแตกแยกความคิดเป็นหลายฝ่ายด้วยเหตุผลทางการเมือง โดยเฉพาะหลังการรัฐประหารในปีพ.ศ. 2549 หลายบทเพลงได้กล่าวถึงความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินรวมทั้งให้เห็นถึงความสำคัญของความสมัครสมานสามัคคี ร่วมมือร่วมใจฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ซึ่งนอกจากสถานการณ์ทางการเมืองแล้ว ประเทศไทยยังประสบปัญหาทางธรรมชาติหลายครั้งเช่นคลื่นยักษ์สึนามิในปี พ.ศ. 2547 หรือมหาอุทกภัยน้ำท่วมภาคกลางในปี พ.ศ. 2554 ทั้งสองเหตุการณ์ไม่ได้ก่อให้เกิดความทุกข์ระทมเฉพาะผู้ที่อยู่ในพื้นที่ประสบภัยเท่านั้น หากแต่คนไทยทั่วประเทศและทั่วโลกต่างโศกสลดกับเหตุการณ์ดังกล่าวไปด้วย หลายบทเพลงที่ประพันธ์เพื่อให้กำลังใจ ให้อุดหนุนและต่อสู้เพื่ออนาคตที่สดใสด้วยความรัก ความสมัครสมานสามัคคีของคนไทยด้วยกัน

สิ่งดีงามที่เกิดขึ้นในภาวะวิกฤตต่างๆล้วนเกิดมาจากจิตสำนึกของคนไทยทุกคนที่โยงโยรือยรัศจิตใจให้อยู่ร่วมกันนี้มิได้เกิดขึ้นในช่วงข้ามคืน หากแต่ได้มีการปลูกฝังความดีงามเหล่านั้นผ่านแบบอย่างที่เป็นศูนย์รวมจิตใจด้วยความรักและความศรัทธาคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้นำหลักชัยแห่งปัญญา การระลึกถึงบูรพกษัตริย์ วีรบุรุษและวีรสตรีได้ปรากฏอยู่ในบทเพลงปลุก

ใจไทยทุกยุคทุกสมัย แต่บทเพลงที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในยุคสมัยนี้มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากอดีตที่มักกล่าววาทรงเป็นนักรบที่อาจหาญ เป็นนักบริหารที่เชี่ยวชาญ หรือเป็นสัญลักษณ์ของศูนย์รวมจิตใจเท่านั้น แต่พระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบันยังเปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณมากมาย รวมทั้งการทรงเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ได้ปรากฏในทุกห้วงหมื่น ความรู้สึกเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดในหลายบทเพลงที่ทำให้คนไทยได้ตระหนักถึงสิ่งที่พระองค์ทรงทำให้กับคนไทยตลอดมาหลายสิบปี

จากการวิเคราะห์บทเพลงปลุกใจที่มีความหลากหลายในแต่ละช่วงเวลา พบว่า สิ่งที่ปรากฏเหมือนกันคือ การให้ความสำคัญในความรักบ้านเกิดเมืองนอน ความสามัคคี การรู้จักหน้าที่ของตนเอง การยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งความดีงามทั้งหมดล้วนแต่เป็นเรื่องของการรวมจิตใจกันเป็นชาติไทยที่ยึดมั่นในความดีงาม และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

7.1.2 ความหมายของความรักชาติทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ปรากฏในบทเพลง

ในเนื้อหาของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เสริมสร้างให้เกิดวิถีการคิดและการปฏิบัติเพื่อแสดงออกถึงความรักชาติตามคำจำกัดความในการวิจัยนี้พบว่ามี การแสดง ความหมายไว้หลายประการ ซึ่งอาจให้ความสำคัญกับความหมายนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา อาทิ บทเพลงแสดงความสามัคคีในอดีตสมัยสงคราม โลกต้องการความสมัคสมาน สามัคคีกัน โดยการสู้รบทางการทหารเพื่อปกป้องประเทศ แต่เมื่อเวลาผ่านไปการต่อสู้ไม่ได้เกิดแต่ทางทหารเท่านั้นยังมีเรื่องทางเศรษฐกิจร่วมด้วย ความสามัคคีจึงเปลี่ยนความหมายมาเป็นการร่วมมือกันเพื่อแก้ไขวิกฤตดังกล่าวไปด้วยกัน เช่นการรู้จักประหยัดคอดออม หรือการใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศ มีรายละเอียดดังนี้

บทเพลงที่มีเนื้อหาแสดงความสามัคคีนั้น เป็นบทเพลงประเภทเดียวที่มีอยู่ในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งให้ความหมายที่แตกต่างกัน เริ่มต้นจากการที่ประชาชนคนไทยทุกคนต้องร่วมมือกันต่อสู้กับข้าศึกศัตรูจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ประเทศไทยจำเป็นต้องดำรงรักษาเอกราชและอธิปไตย เพื่อหลีกเลี่ยงการครอบงำทางการเมืองและเศรษฐกิจ จากทั้งตะวันตก และประเทศญี่ปุ่น โดยวิธีการรวมชนชาติต่างๆ ที่อยู่ในแผ่นดินไทย ทั้งชาวไทย ชาวจีน ชาวไทยใหญ่ ไทยน้อย และกลุ่มอื่นๆ ไม่ให้รู้สึกรู้สึกว่ามีการแบ่งเขา แบ่งเรา หรือแบ่งชนชั้นปกครองกับประชาชน การรวมชาตินี้เป็นความคิดเห็นที่แตกต่างจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงแบ่งแยกชาวจีนออกจากชาวไทย ทรงเห็นว่า หน้าที่ดูแลและปกป้องรักษา

บ้านเมืองควรเป็นของคนเชื้อชาติไทยเท่านั้น แต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บทเพลงที่กล่าวถึงการรวมรวมจิตใจของผู้คนหลายเชื้อชาติในแผ่นดินไทยที่ต่างสร้างประโยชน์ให้กับประเทศแตกต่างกัน และเป็นผลงานของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการทั้งสิ้น ถือว่าเป็นการสนับสนุนนโยบายที่แตกต่างจากอดีต แต่ด้วยความหวังว่าคนที่อยู่ในผืนแผ่นดินเดียวกันไม่ว่าจะเป็นชาติใดภาษาใดก็ล้วนมีส่วนในการดูแลรักษา พัฒนาบ้านเมืองของเราด้วยกันทั้งสิ้น เช่นเดียวกับแนวคิดของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ที่ให้ความสำคัญกับการประสานประโยชน์ระหว่างผู้คนในสังคม เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ชาติไทย ความร่วมมือกันดังกล่าวก็เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกองกำลังทางทหารและระบบต่างๆ ในการบริหารประเทศให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ไปได้ด้วยดี สิ่งสำคัญคือ การสร้างความสามัคคีมิใช่การเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันเท่านั้น แต่ประชาชนทุกคนจำเป็นต้องมีจิตใจที่เชื่อมโยงถึงกัน ประสานความสัมพันธ์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อบ้านเมือง หรือช่วยเหลือกันในการยามที่คนไทยส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศประสบปัญหาต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ในยามเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ คนไทยทุกคนต้องช่วยเหลือกันทั้งร่างกาย แรงใจ กำลังทรัพย์ ก่อเกิดเป็นพลังสร้างสรรค์กิจกรรมอาสาทำความดีต่างๆ ซึ่งมีได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มีความช่วยเหลือเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดพลังแห่งการรวมใจกันของคนไทยทุกคน ความสามัคคีที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ ไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่อาณาเขตประเทศไทยเท่านั้น เพราะคนไทยได้กระจายไปอยู่ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เมื่อเกิดเหตุร้ายใดๆ ในประเทศคนไทยทั้งที่อยู่ในพื้นที่ นอกพื้นที่ และต่างประเทศ ล้วนแล้วแต่ส่งร่างกาย แรงใจ กำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลือกัน สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความสมัครสมาน สามัคคีของคนไทยทุกคน

ความสามัคคีที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่มาจากความกล้าหาญและเสียสละของคนไทยด้วยกัน หลายบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นได้กล่าวถึงความเสียสละของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ก่อนสุโขทัย ทหารหาญ วีรบุรุษ วีรสตรีทั้งที่อยู่ชนชั้นปกครองและชาวบ้านทั่วไปในอดีต ที่ต่างต้องเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องชาติไทย ที่ทำให้คนไทยรุ่นหลังยังคงมีแผ่นดินให้ได้อยู่อาศัยร่วมกัน หรือบทเพลงที่แสดงความจงรักภักดี ระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณและพระคุณด้วยความเคารพอย่างยิ่ง และเป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังได้ดำเนินตามในเรื่องความรักชาติบ้านเมืองต่อไป บทเพลงประเภทนี้มีจำนวนมากในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย นั่นคือช่วงเวลาที่เกิดความแตกแยกทางความคิดในประเทศ ทำให้เห็นว่า สิ่งหนึ่งที่ผู้ประพันธ์ตระหนักคือ การสร้างความสามัคคีวิธีการหนึ่งคือการให้คนไทยหันกลับไปมองรากฐานของตนเองว่ามีที่มาอย่างไร และระลึกถึงความยากลำบากของบรรพบุรุษไทยที่ได้กอบกู้บ้านเมืองให้เราได้สุขสบายดังเช่นทุกวันนี้ ให้คนไทยเกิดความตระหนักว่า การทะเลาะเบาะแว้งกันได้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใด แก่ใครบ้าง สิ่งที่เราคนไทยควร

ทำก็คือสร้างสังคมที่สงบสุข สมานฉันท์ให้สมกับที่บรรพบุรุษของเราได้ปกป้องรักษาไว้ให้พวกเรา นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการเสียดุลความสุขของครอบครัวที่อยู่ในแนวหลัง อีกทั้งยังต้องมีความกล้าหาญที่จะเผชิญกับปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบากมากยิ่งขึ้น อันนำมาสู่จิตใจที่เข้มแข็งเด็ดเดี่ยว และในบางช่วงเวลา การเสียดุลไม่จำเป็นต้องสละชีวิต แต่อาจเป็นการเสียดุลสิ่งของ เงินทอง หรือเวลาแห่งความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆที่ทำให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่นเมื่อครั้งมหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 จิตอาสาหลายคนออกช่วยเหลือพี่น้องชาวไทยด้วยกัน แม้ว่าเนื้อร้องจะไม่ได้แสดงถึงความเสียดุลอย่างชัดเจน แต่บทเพลงได้แสดงถึงเนื้อหาที่ว่า คนไทยย่อมมีน้ำใจให้กันอยู่เสมอ แสดงให้เห็นว่าความเสียดุลนี้เป็นหนึ่งในสำนึกของคนไทยที่ได้รับการปลูกฝังในแผ่นดินไทยมาแต่อดีต และส่งผลถึงการกระทำของคนในปัจจุบัน

ความหมายของบทเพลงอีกประเภทหนึ่งที่พบได้ทุกยุคสมัยแต่ให้ความหมายแตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ บทเพลงที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเพื่อให้ประเทศไทยเป็นชาติที่มีชื่อเสียงยาวนานอย่างยั่งยืน บทเพลงประเภทนี้เริ่มประพันธ์ขึ้นมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นประเทศที่มีความแตกต่างจากประเทศอื่นในภูมิภาคคือมีเอกราชมาช้านาน มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจของตนเอง ผู้ปกครองในขณะนั้นได้ออกนโยบายรัฐนิยมขึ้น มีวัตถุประสงค์หลักคือการสนับสนุนให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญในการทำงาน สร้างอาชีพ เพื่อประโยชน์ต่อตนเองในเบื้องต้นในการแสวงหาความก้าวหน้าด้วยความซื่อสัตย์ ขยันและอดทน ซึ่งจะส่งผลถึงการพัฒนาโดยรวมของประเทศ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนคนไทยได้อยู่ดีกินดี สร้างสังคมอารยะให้ทัดเทียมกับต่างชาติ ไม่ให้ชาติใดมาดูถูกและสามารถยึดครองเราได้ การแสวงหาการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นที่ประชาชนต้องเสียดุลความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม และยังต้องร่วมใจสามัคคีต่อกันในการนำพาประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป แต่การพัฒนาประเทศในมิติของ จอมพล ป.พิบูลสงครามนั้น เป็นการพัฒนาเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรม จับต้องได้ เช่นการสวมหมวก การเลิกกินหมาก ฯลฯ เพื่อดำเนินวิถีชีวิตในแบบอย่างตะวันตกเท่านั้น แต่ไม่ได้ปลูกฝังเรื่องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนของประชาชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองวิถีแห่งการพัฒนานั้น จึงเป็นไปอย่างฉาบฉวย และวิธีนั้นได้เปลี่ยนกลับมาเป็นการใช้ชีวิตแบบเดิมในอีกไม่กี่ปีต่อมา แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมิได้เกิดจากความเต็มใจของประชาชนจึงไม่ถือเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ในระยะหลังการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศเปลี่ยนแปลงด้านสร้างภาพลักษณ์ถึงเสน่ห์ของสังคมไทยที่มีความเฉพาะตัว ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์งดงาม ผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใส โดยมุ่งหวังให้ต่างชาติสนใจในด้าน

เศรษฐกิจการค้า การลงทุนทางอุตสาหกรรม กสิกรรม และเมื่อต่างชาติรู้จักประเทศไทยมากขึ้น ย่อมนำมาซึ่งการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้หลักของประเทศในปัจจุบันที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก

แนวคิดการพัฒนาประเทศโดยการตระหนักในการทำหน้าที่ของตนนี้มีมาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่กำหนดให้มีการศึกษาอาชีพเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ ซึ่งได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของงานในแต่ละฝ่ายซึ่งจะต้องทำให้ถูกต้องด้วยความรับผิดชอบ การทำหน้าที่ของตนเองนี้ไม่ใช่แต่เฉพาะการทำงาน แต่รวมไปถึงการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม มีวินัยในการดำรงชีวิตอีกด้วย และจะส่งผลดีที่สุดก็เมื่อร่วมกันทำเพื่อมุ่งหวังให้สังคมไทยวัฒนาอารีสืบไป แม้ว่าในยุคสมัยที่ 5 ยุคพร้อมจักรักประเทศไทยจะไม่มีบทเพลงที่กล่าวถึงการกระทำหน้าที่เลยเพียงยุคสมัยเดียว แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์บทเพลงปลุกใจแล้ว พบว่า ส่วนหนึ่งให้ความสำคัญอย่างมากกับการกระทำตามหน้าที่ของตนเองอย่างดีที่สุด เพราะได้ตระหนักแล้วว่า แต่ละคนมีความแตกต่าง จะสามารถทำงานให้มีประสิทธิภาพได้ดีที่สุดตามความสามารถของตน ในยุคสมัยดังกล่าวให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก แต่เมื่อพิจารณาการพัฒนาของประเทศตั้งแต่อดีตจะพบว่า ระบบเศรษฐกิจมิได้แบ่งแยกออกไปจากระบบการเมืองและสังคม การรณรงค์ใช้สินค้าไทยนี้มีมาตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่ไม่ได้มีบทเพลงกล่าวถึง บทเพลงเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือวิกฤตราคาน้ำมัน พ.ศ. 2523 ฯลฯ และมีการนำกลับมาใช้อีกหลายครั้งเนื่องจากปัญหาทั้งในและระหว่างประเทศในช่วงเวลาของการพัฒนา ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านการทหารเช่นในอดีต แต่เมื่อพิจารณาถึงผลที่ได้จากการรณรงค์นี้ พบว่า ในช่วงเวลาที่บทเพลงเหล่านี้เผยแพร่ออกไป มีเพียงชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงานที่จำต้องตอบสนองนโยบายของรัฐ เนื่องจากสินค้าทั่วไปมีราคาแพงขึ้น จึงไม่มีทางเลือกมากนัก หากแต่ชนชั้นนำ นักธุรกิจ พ่อค้า ยังคงใช้สินค้าจากต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากตัวเลขการนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือยในยุคที่ 4 ยุคร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจที่มีการรณรงค์การใช้สินค้าในประเทศอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม อัตราการนำเข้าดังกล่าวกลับลดน้อยลงหลังจากช่วงเวลาราว 10 ปีคือวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนั้นได้ส่งผลต่อนักธุรกิจเป็นส่วนมาก การรณรงค์การใช้สินค้าไทยจึงเกิดขึ้นอีกครั้ง และคนไทยยังโชคดีที่มีหนทางในการแก้ปัญหาด้วยวิธีคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งคนไทยส่วนหนึ่งตระหนักแล้วว่า เป็นวิธีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับการดำเนินชีวิตของสังคมไทย

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้ฟังบทเพลงได้เกิดความตระหนักถึงการพัฒนาประเทศได้นั้น เริ่มต้นจากการที่คนไทยมีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีเอกราชมายาวนาน ภูมิใจที่ได้เรียกตัวเองได้ว่า “เราคือคนไทย” รวมถึงภูมิใจในความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินไทยที่ได้เป็นอยู่ช้ำอู่ น้ำ มีทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม มีวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ให้เราได้อยู่อาศัยในผืนแผ่นดินอันอบอุ่น ในบ้านของเราเอง แม้ว่าในปัจจุบัน จะมีคนไทยจำนวนมากย้ายแหล่งพำนักไปยังต่างประเทศ แต่จะเห็นได้ว่า ส่วนต่างระลึกเอาว่าเป็นคนไทย เช่นมีการตั้งวัดไทย หรือศูนย์การเรียนการสอนภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรมไทยในหลายประเทศ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ไม่ได้ผูกยึดไว้กับพื้นที่ประเทศไทยเพียงอย่างเดียว แต่คนไทยได้นำความภูมิใจนั้นติดตัว ติดใจของตนเผยแพร่ไปทั่วโลก

นอกเหนือจากการพัฒนาสังคมโดยรวมไปในทิศทางเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว สิ่งสำคัญคือการพัฒนาจิตใจของคนในประเทศ เพราะบุคคลถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาประเทศ การประพฤติปฏิบัติที่แสดงออกถึงจิตใจที่พัฒนาแล้วของคนไทยปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อประเทศไทยประสบปัญหาภัยที่เกิดจากมนุษย์ และธรรมชาติหลายครั้ง ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงต่อคนไทย สร้างความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และส่งผลถึงภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศ วิกฤตการณ์ดังกล่าวมิได้สร้างแต่ผลเสียเท่านั้น เพราะยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังของคนไทยทั้งประเทศที่พร้อมจะให้อำนาจใจกับผู้ที่ประสบภัย ทั้งด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ ได้เกิดกลุ่มจิตอาสาที่พร้อมจะช่วยเหลือแม้ไม่ได้รับการร้องขอจากผู้ประสบภัย สิ่งที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมเหล่านี้ มิใช่เพียงการให้ช่วยเหลือทางกายอย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่ยังสร้างกำลังใจให้ผู้ประสบภัยมีความอดทน เข้มแข็งและยืนหยัดได้ด้วยตนเอง จิตใจที่เอื้ออาทรของคนไทยด้วยกันนี้ ไม่ได้เกิดจากการประชาสัมพันธ์ในช่วงเวลานี้เท่านั้น แต่เกิดจากการปลูกฝังจิตใจที่เอื้ออาทร เสียสละมาเป็นเวลานานในสังคมวัฒนธรรมไทย

จิตใจที่เอื้อเพื่ออารีของคนไทยนี้ได้รับการปลูกฝังขัดเกลาอย่างยาวนานด้วยวิถีแห่งศาสนา บทเพลงประเภทหนึ่งจึงให้ความสำคัญกับความ “รักชาติศาสนา” โดย “ชาติ” ในที่นี้คือผืนแผ่นดินไทยซึ่งเราคนไทยทุกคน จำเป็นต้องร่วมกันรักษาเอกราชของเราไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ส่วนคำว่า “ศาสนา” ในบทเพลงนั้น ช่วงหนึ่งหมายถึงการปกป้องรักษาศาสนาไว้เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยนำพระธรรมคำสั่งสอนทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความรักชาติ เพราะธรรมะสอนให้มิมีจิตใจที่ดี และเมื่อบ้านเมืองประกอบด้วยคนที่มีจิตใจที่ดีแล้ว ย่อมทำให้

บ้านเมืองมีความสุขเรียบร้อยตลอดไป อย่างไรก็ตาม ทุกศาสนามุ่งสอนให้คนเป็นคนดี ทำให้ค่านิยมเรื่องคุณความดีตามหลักของศาสนาและหลักสากลเหล่านั้นยังคงอยู่คู่สังคมไทยสืบต่อมา

องค์ประกอบของความเป็นชาติไทยที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ แม้ว่าบางบทเพลงจะไม่ได้ระบุพระนามของพระมหากษัตริย์พระองค์ใดโดยเฉพาะในบทเพลง แต่ผู้ฟังจะสามารถตีความได้เองว่าผู้ประพันธ์ต้องการกล่าวถึงพระมหากษัตริย์พระองค์ใดซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาในการสร้างสรรค์ บริบทและสถานการณ์ในขณะนั้น เช่นในช่วงเวลาของการเฉลิมฉลองการครองสิริราชสมบัติและเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หากแต่บทเพลงในช่วงเวลานี้ไม่ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ที่นำพาहारอรอบ แต่เป็นกษัตริย์นักพัฒนา บทเพลงมีเนื้อหาแสดงให้เห็นว่าทรงลำบากตรากตรำมากเพียงไรเพื่อชาวไทย ทรงเสด็จพระราชดำเนินดูแลชีวิตความเป็นอยู่ทุกพื้นที่ ทุกภูมิภาคโดยไม่แบ่งเชื้อชาติ ศาสนา ให้ผู้ฟังได้เรียนรู้สิ่งที่พระองค์ทรงทำเรื่อมาเพื่อคนไทย ทรงทดลองแก้ไขปัญหาที่สร้างความเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นภัยแล้ง น้ำท่วม ไม่มีที่ทำกิน การเปลี่ยนทัศนคติในการปลูกพืชมีพิษให้เป็นพืชเศรษฐกิจที่จะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน ด้วยทรงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติกิจการทั้งหลายตามหลักวิชา ความถูกต้อง ความดีงามที่เป็นสากล เพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ส่วนรวมของบ้านเมือง และเหนือสิ่งอื่นใด ยังทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชนชาวไทยให้เกิดความสามัคคีร่วมกันทำความดีถวายแด่องค์พระประมุขด้วยหัวใจ และด้วยพระมหากรุณาธิคุณมากมายนี้ที่เป็นเนื้อหาในการปลูกฝังคุณความดีต่างๆ ให้ผู้ฟังได้เกิดความตระหนักในการพัฒนาตนเองและประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม บทเพลงปลูกใจทั้งหมดเป็นเครื่องแสดงถึงวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น ดังที่ อาจารย์สาระ มีผลกิจ (สนทนากลุ่ม, 25 เมษายน 2555) กล่าวไว้ว่า

“ปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ทำให้บทเพลงมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น ผู้ประพันธ์จึงต้องประพันธ์และถ่ายทอด และถ่ายทอดอย่างไร ก็คือทั้งนิเทศศาสตร์ สังคมศาสตร์ การเมืองยุคใด มีส่วนสำคัญ แต่สิ่งสำคัญคือต้องเกิดวิกฤต จึงต้องถ่ายทอดเพลง”

สรุปได้ว่า ความรักชาติในแต่ละยุคสมัยจะให้ความสำคัญแตกต่างกัน ในยุคที่ 1 ยุคสร้างชาติ สร้างชาติ ความรักชาติ คือความรักในแผ่นดินไทย ที่ไม่ต้องการให้ต่างชาติเข้ามายึดครอง อีกทั้งยังอยู่ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนไทยทุกคนต้องปฏิบัติ พระมหากษัตริย์จึงเปรียบเสมือนชาติที่

คนไทยล้วนเคารพ หวงแหนและศรัทธาอย่างหาที่เปรียบมิได้ และแสดงออกโดยการกระทำตามสิ่ง
 ที่ทรงต้องการอย่างเชื่อมั่นและเต็มใจ ในยุคสมัยที่ 2 ยุคคณะราษฎรรักชาติคือการ
 ขอมที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศเพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศอื่น ทั้งในเรื่องการปกครอง เศรษฐกิจ
 วัฒนธรรมเพื่อให้รอดพ้นจากการยึดครองจากต่างชาติ รัฐบาลพยายามพัฒนาสังคมให้เป็นอารยะ
 เพื่อจะไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบและแสดงความมั่นคงของรูปแบบการปกครองและวัฒนธรรมไทยใน
 สายตาต่างชาติ ในยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย ความรักชาติคือความรักในความเป็นคนไทย
 ที่ภูมิใจในการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างรายได้และพึ่งพาตนเอง และยังต้องการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ
 ในการปกครองตนเองในแนวทางการเชื่อของกลุ่มตน ทั้งกลุ่มประชาธิปไตยและกลุ่มสังคมนิยม
 จึงเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆที่ต่างฝ่ายพยายามนำเสนอมุมมองในการปกครองที่ตนเห็นว่า
 ถูกต้องเหมาะสมที่สุด ในยุคสมัยที่ 4 ยุคร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ ความรักชาติคือความรัก
 ผลประโยชน์ของชาติ โดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจ สิ่งสำคัญคือการส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือกัน
 ประหยัดคอคอม การใช้สินค้าไทย ลดการนำเข้า การเดินทางไปต่างประเทศ ฯลฯ ที่จะทำให้รายได้
 จากต่างประเทศ แต่ในขณะเดียวกันผู้ประกอบการ นายทุนก็ต้องระลึกรู้เสมอว่า ธุรกิจของตนจะ
 ดำเนินไปไม่ได้หากขาดแรงงานที่มีคุณภาพ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องลดการเอารัดเอาเปรียบ
 ชนชั้นแรงงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และในยุคสมัยที่ 5
 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย ความรักชาติคือความรักที่จะอยู่ร่วมกันช่วยเหลือกัน ในช่วงเวลานี้
 ประเทศไทยประสบปัญหาทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติ แต่สิ่งหนึ่งที่ยึดจิตใจของคน
 ไทยไว้ด้วยกันคือ ความเอื้อเฟื้อ ความเมตตาที่มีให้แก่กัน ทั้งนี้ก็เพราะลักษณะนิสัยพื้นฐานของคน
 ไทย และยังได้รับการตอกย้ำด้วยแบบอย่างที่ประเสริฐดังเช่นพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฉะนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดในการแสดงออกซึ่งความรักชาติ ก็คือความ
 รักคนไทยด้วยกัน ซึ่งมักจะแบ่งปันความรักนั้น ไปสู่มวลมนุษยชาติอีกด้วย

คนไทยในแต่ละยุคสมัยได้ตระหนักและแสดงออกถึงความรักชาติแตกต่างกันด้วยหลาย
 ความคิดเห็นในแต่ละช่วงสมัย หรือแม้แต่หลายความคิดเห็นในสมัยเดียวกัน แต่สิ่งที่ตรงกันคือต่าง
 หวังดีต่อบ้านเมือง เพื่อสร้างประโยชน์สุขของประชาชน โดยส่วนรวม แต่การร่วมมือเพื่อสร้าง
 ประโยชน์เหล่านั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดการร่วมใจกันของคนไทยทุกคน ด้วยจิตใจของคนไทย
 ทุกยุคทุกสมัยที่มีลักษณะพิเศษกว่าชาติใด และได้ปรากฏไว้ในบทเพลงเสมอมาคือความระลึกถึง
 ความรักที่มีจตุรดวงใจแห่งเดียวกันคือที่องค์พระมหากษัตริย์ไทย

7.1.3 แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมีวิวัฒนาการไปตามเทคโนโลยีในการถ่ายถอด แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงในปัจจุบัน (พ.ศ. 2555) จึงไม่ได้จำกัดแค่การถ่ายถอดเสียงเท่านั้น แต่ยังสามารถถ่ายถอดเป็นภาพหรือภาพเคลื่อนไหวได้อีกด้วย ผู้ฟังจึงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ชม เช่นการชมผ่านระบบออนไลน์ แต่การถ่ายถอดผ่านสื่อสาธารณะส่วนมาก เป็นเพียงการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่มิได้เป็นการยืนยันว่าได้ถ่ายถอดคุณค่าของบทเพลงเหล่านั้นไปด้วย แนวทางการถ่ายถอดจึงต้องประกอบกันหลายวิธีทั้งแบบการเผยแพร่บ่อยครั้งในสื่อทั่วไป การสนับสนุนให้สร้างสรรค์งานใหม่ๆและการนำไปใช้ในสถานศึกษา

การเผยแพร่ในสื่อทั่วไปในปัจจุบันนี้มีด้วยกันหลายวิธี ผู้ฟังสามารถเลือกรับในวิธีการตามความต้องการทั้งวิทยุ โทรทัศน์ ระบบออนไลน์ หรือการชมการแสดงสด ซึ่งอาจจะไม่ได้สร้างความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความหมายของบทเพลงมีการเผยแพร่หลายรูปแบบเช่น ภาพยนตร์ประกอบเพลง (Music Video) ซึ่งผู้ฟังสามารถสัมผัสความรู้สึกของบทเพลงนั้นด้วยประสาทสัมผัสหลายทางไปพร้อมกัน เพราะมีทั้งการใช้ภาพเคลื่อนไหว คำพูด บทเพลง ฯลฯ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถเข้าใจเนื้อหาได้ตรงกันมากกว่าการตีความจากการฟังเพลงเพียงอย่างเดียว ซึ่งต้องใช้ประสบการณ์ของผู้ฟังประกอบด้วย สำหรับการถ่ายทอดบทเพลงผ่านกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการประกวดร้องเพลงปลุกใจ การประกวดการแต่งเพลงปลุกใจ ฯลฯ ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับฟังเพลงเหล่านี้เช่นกัน แต่ฟังด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างไป คือจะฟังอย่างตั้งใจและตีความเพื่อประโยชน์ในการประกวด วิธีการดังกล่าวเป็นการทำให้ความซาบซึ้งเหล่านั้นได้ซึมลึกเข้าไปในจิตใจได้ดีกว่าการฟังธรรมดาแบบไม่ตั้งใจ โดยเฉพาะกับผู้ประพันธ์เพลงสำหรับการประกวดที่ต้องแสวงหาแรงบันดาลใจเพื่อสร้างสรรค์ผลงานใหม่ด้วย

การรับรู้คุณค่าของบทเพลงจะได้ผลดียิ่งขึ้น หากได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ฉะนั้น การนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเป็นเครื่องมือในระบบการศึกษา โดยประกอบการเรียนในสาระการเรียนรู้อื่นๆไปพร้อมกัน เช่นในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา สามารถใช้เรียนรู้ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม และสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ ในสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในสาระที่ 1 การอ่าน สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด และสาระที่ 5 เรื่องวรรณคดี รวมทั้งสาระดนตรีในสาระการเรียนรู้ศิลปะด้วย ทั้งนี้บทเพลงปลุกใจไทยยังสอดคล้องกับลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 อีกหลายประการ ได้แก่ ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ การอยู่อย่าง

พอเพียง การรักความเป็นไทย และการมีจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นหนทางที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในเนื้อหาทั้งคุณค่าภายในคือความงามทางภาษาและดนตรี และคุณค่าภายนอกคือความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความชื่นชมในเสียงดนตรีที่มีท่วงทำนองขึ้นลง ดังเบาทั้งที่เข้มแข็งและอ่อนหวานให้แทรกซึมเข้าไปในจิตใจ และยังเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้นำวิธีการเรียนรู้นี้ไปใช้กับการเรียนรู้บทเพลงอื่นหรือศิลปะแขนงอื่นต่อไป การนำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมาเป็นสื่อในการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงเป็นหนทางหนึ่งในการเสริมสร้างความรักชาติที่ฝังแน่นในใจของผู้เรียนที่ดีอีกทางหนึ่งด้วย

7.2 อภิปรายผลการวิจัย

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจประกอบไปด้วยคำร้องและทำนองซึ่งเป็นเนื้อหาที่อาจเป็นเพียงการเรียงร้อยคำพูดกับทำนองดนตรีที่ไพเราะแต่ไม่ได้มีคุณค่าความหมายใดๆ ทั้งนี้คุณค่าของบทเพลงปลุกใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ฟังได้ตีความและให้คุณค่ากับบทเพลงเหล่านั้น

เมื่อมองในแง่ของปรัชญาแล้ว บทเพลงเป็นเครื่องมือทางสุนทรียะที่นำไปสู่การเรียนรู้ ความดีและความจริงสูงสุดด้วยความงามของผลงานศิลปะ วิธีการรับรู้บทเพลงนั้นประกอบไปด้วยวิธีการสัมผัสกับเนื้อหาที่เป็นเสมือนคัมภีร์ (Revealed) และตำรา (Authoritative) ที่ผู้ฟังรับรู้ด้วยความคิดและความรู้สึก ทั้งที่มาจากสัญชาตญาณ หรือญาณทัศน์ (Intuition) และด้วยแบบมีการคิด ไตร่ตรองถึงเหตุผล (Rational) จากผลงานที่ประจักษ์ต่อผู้ฟังให้สามารถสัมผัสได้ (Empirical) สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ จึงได้สร้างแบบแห่งความดีความจริงขึ้น และพยายามพัฒนาตนไปสู่ความดีความจริงเหล่านั้น (Ultimate Reality) เบาม์การ์เดน กล่าวไว้ว่า

“เป้าหมายของความรู้ที่เป็นตรรกะคือความจริง เป้าหมายของความรู้ที่เป็นสุนทรียะคือความงาม ความงามเป็นจิตสุด (สมบูรณ) ที่เห็นรู้ได้โดยผ่านการสัมผัสต่างๆ ความจริงเป็นจิตสุดอันรับรู้ เข้าใจได้โดยผ่านเหตุผล ความดีงามเป็นจิตสุดที่เข้าถึง โดยเจตจำนงทางศีลธรรม”

(อ้างถึงในลีโอ ตอลสตอย แปลโดยสิทธิชัย แสงกระจ่าง, 2538: 133)

ความดีความจริงที่สุดเหล่านี้ ทำให้เกิดการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าหมายเหล่านั้น ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้หากบุคคลและสังคมไม่ได้รับการศึกษาที่ดี ในงานของพัฒนศึกษาจึงจำเป็นต้องหาหนทางที่เหมาะสมที่สุดที่จะพัฒนาสังคมให้ไปถึงความดีความจริงเพื่อสร้างสังคมที่

สงบสุข แต่วิธีการเหล่านี้ มิได้มีแบบแผนที่ตายตัว จึงเป็นเรื่องของผู้ที่ได้รับการศึกษาจะแสวงหาหนทางที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ตามธรรมชาติของตนเอง และที่สำคัญคือผู้ที่ได้รับการศึกษานั้น ต้องเกิดความตระหนักด้วยตนเองว่า ความคิดความจริงที่ตนเองต้องการนั้นคือสิ่งใดและมีหนทางอย่างไร จึงจำเป็นที่นักพัฒนาศึกษาต้องค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการถ่ายทอดเนื้อหาและก่อให้เกิดพลังจากภายในของผู้เรียนในการพัฒนา

ผลงานศิลปะถือว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการที่จะปลูกฝังและขัดเกลาให้ผู้เรียนได้รับรู้วิธีการพัฒนานั้นอย่างนุ่มนวลและแนบเนียน เพราะการเสพงานศิลปะใด ผู้เสพจะเป็นผู้ตัดสินใจตัดสินผลงานนั้นด้วยญาณทัศนะของตนเอง อย่างไรก็ดี เป้าหมายของความคิดความจริงที่แฝงอยู่ในผลงานทางศิลปะนั้นมีที่มา 2 ประการดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แจ่มจัน (สนทนากลุ่ม 27 มีนาคม 2555) กล่าวไว้ว่า ในมุมมองของรัฐสมัยหนึ่งได้สร้างตัวแบบแห่งความคิดความจริงไว้คือการสร้างบทเพลงปลุกใจที่มีเนื้อหาซึ่งประชาสัมพันธุ์ไว้ให้ประชาชนเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีที่จริง หากแต่ในยุคสมัยหลังเมื่อผู้ฟังมีมุมมองอย่างมีวิจารณ์ญาณมากขึ้น และใช้ความคิดของตนเองตัดสินว่าบทเพลงที่ฟังนั้น ได้แสดงถึงสิ่งที่ดีที่จริงหรือไม่มากกว่าการเชื่อฟังรัฐดังเช่นแต่ก่อน ทำให้ผู้ประพันธ์ต้องตระหนักว่าจำเป็นต้องแสดงให้เห็น ความรู้ ความคิดเห็นที่ตนคิดของผู้ประพันธ์อย่างจริงใจในเนื้อหาของบทเพลง เพื่อที่ผู้ฟังจะรู้สึกนึกคิดไปในทิศทางที่ผู้ประพันธ์ต้องการได้

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจถือว่าเป็นผลงานศิลปะ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดปัญญาที่จะแสวงหาหนทางไปสู่จุดหมายสูงสุดคือความคิดความจริงที่แท้ได้นั้น หากแต่บทเพลงนั้นต้องประกอบไปด้วยคุณค่าทั้งทางสุนทรียศาสตร์ที่มีพลัง ที่จะเปิดเผยความรู้สึกที่มีอยู่ภายในของผู้ฟังให้แสดงออกเป็นพฤติกรรม การกระทำของความรักชาติได้ ผู้วิจัยจึงขอเรียกพลังแห่งคุณค่าความงามนี้ว่า “สุนทรียานุภาพ” ที่จะขับเคลื่อนบุคคลและสังคมให้ไปสู่สังคมในอุดมคติ ซึ่งในที่นี้คือ ความรักชาติ นั่นเอง

ประเด็นในการอภิปรายในครั้งนี้มีด้วยกัน 4 ประเด็น ประกอบด้วย

- 7.2.1 อานุภาพที่เกิดจากคุณค่า
- 7.2.2 อานุภาพที่เกิดจากบทบาทหน้าที่
- 7.2.3 อานุภาพที่เกิดจากการสร้างสัมพันธ์
- 7.2.4 อานุภาพในการพัฒนา

ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

7.2.1 อนุภาพที่เกิดจากคุณค่า

คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่ก่อให้เกิดพลังอนุภาพจากภายในจิตใจของมนุษย์ได้นั้นเกิดจากคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่มีการเปรียบเทียบกันภายในบทเพลงหรือเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น มีคำคล้องจองที่ไพเราะ ฯลฯ ผสานกับเสียงดนตรีที่มีความเข้มข้น ฮึกเหิม แต่บางครั้งก็อ่อนหวานนุ่มนวล ทำให้เนื้อหาที่แสดงความรักชาติซึ่งเสมือนว่าเป็นเรื่องที่หนักหนาลดความรุนแรงลง คุณค่าที่เกิดขึ้นจะไม่มีประโยชน์ใดหากผู้ฟังไม่ได้รับฟังด้วยความเต็มใจ บทเพลงที่ผู้ฟังรู้สึกถึงความไพเราะย่อมก่อให้เกิดอนุภาพต่อจิตใจได้มากยิ่งขึ้น ลักษณะของบทเพลงจึงมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้คุณค่าความงามทางวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์สามารถทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันความรู้สึกที่บทเพลงจะสื่อความหมายได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ขึ้นกับความชื่นชอบของผู้ฟังด้วย ดังที่ สถาพร นิยมทอง (สนทนากลุ่ม 27 มีนาคม 2555) กล่าวไว้ว่า

“เรื่องของดนตรีมันสุนทรีย์ที่มันงดงาม มันขึ้นกับพวกเรา พวกท่านและผู้บริโภคร่วมด้วย เหมือนเอาเพลงเก่าๆมาให้เด็กฟัง ไม่รู้จักก็ไม่แปลก เพราะมันต่างยุคและไม่มีโอกาสได้ฟัง”

บทเพลงประกอบด้วยคำร้องและทำนอง ฉะนั้น บทเพลงที่จะได้รับความชื่นชมนั้น ย่อมต้องมีเนื้อร้องและทำนองที่ผสมผสานเข้ากันได้อย่างลงตัว และขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ที่ผู้ประพันธ์ต้องการว่าจะให้บทเพลงสื่อถึงความรู้สึกใด ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ใดที่จะบอกได้ว่า คำร้องแบบใดจะต้องใช้ท่วงทำนองใดอย่างแน่ชัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้ปัญญาของผู้ประพันธ์ในการจะหยิบยกสิ่งใดขึ้นมาประกอบกันเป็นผลงานการสร้างสรรค์ และกระทบจิตใจของผู้ฟัง ดังที่ สราวุธ เติศปัญญา นุช (สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2555) ได้กล่าวไว้ว่า

“ระหว่างคำร้องกับทำนอง ไม่มีอะไรสำคัญกว่ากัน แต่เราต้องเลือกให้เหมาะ เพราะภาษาไทยมีวรรณยุกต์ ถ้ามีคำบังคับแล้ว เราก็ต้องแต่ง Melody (ทำนองหลัก) ให้เข้ากัน เช่นในคำว่า “ในหลวงของแผ่นดิน””

นอกจากการประพันธ์บทเพลงขึ้นใหม่แล้ว การรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาเรื่องวรรณศิลป์และดุริยางคศิลป์ของผู้ประพันธ์ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน หลายครั้งที่นักเรียบเรียงเสียงประสานหรือนักร้องรุ่นใหม่ นำบทเพลงในรุ่นก่อนมาขับร้องในรูปแบบใหม่หรือปรับภาษาใหม่ แต่กลับทำให้

ความหมายดั้งเดิมนั้นเปลี่ยนแปลงไป ดังที่ นคร ฤทธอมทรัพย์ (สัมภาษณ์ 25 พฤศจิกายน 2553) กล่าวไว้ว่า

“อย่างของ RS ก็ทำให้เสียความหมาย เช่นคำว่า “จะเกิดภาคไหนๆ” มันเป็นการซ้ำคำ แต่ร้องคำเดียวยาวๆ ไม่เสียความหมายแต่เสียความรู้สึกปลุกเร้าไป” หรือ เชื้อสายประเพณี ไม่มีขีดค้น เกิดได้รงไทยนั้นปวงชนทุกคนคือไทย” ไปเป็น ไม่มีกีดกัน ไม่มีคำไทยแบบนี้ เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้คิดอะไร ทั้งๆที่คำเหล่านี้เป็นคำร้องที่ทรงโปรดฯ และพระราชทานรางวัล แต่เราก็ทำอะไรไม่ได้ เค้าบอกว่าครั้งหน้าจะเปลี่ยน แล้วเมื่อไหร่ล่ะ... แต่เค้ามีเจตนาที่ดี ที่ต้องการเอาเพลงมาปลุกเร้า ไม่มีเจตนาทำให้เสีย ครั้งหนึ่งเพลงนี้ดัง แต่ห่างไป เพราะเค้าให้ความสำคัญกับเพลงปลุกใจอย่างไร แต่หลังจากที่ได้รางวัล ช่วงหลัง เมื่อสื่อเป็นธุรกิจต้องซื้อเวลา นักจัดก็ต้องหารายได้มาจัด ว่าเค้าไม่ได้ เวลา มันแพง การจะเอาเพลงมาเปิดแล้วไม่ได้เงินก็ไม่ทำ ทำให้เพลงเหล่านี้หายไป”

คุณค่าที่ก่อให้เกิดอานุภาพของบทเพลงจึงประกอบกันทั้งคุณค่าภายในและภายนอกที่ต้องประสานกันอย่างลงตัว กล่าวคือ บทเพลงที่มีวรรณศิลป์ที่ไพเราะ มีคำ ความ การเปรียบเทียบและการแสดงความหมายด้วยถ้อยคำที่ชัดเจนประกอบกับท่วงทำนองทางดุริยางคศิลป์ที่อาจมีทั้งเข้มแข็ง ห้าวหาญ หรืออ่อนหวานอันสอดคล้องกับเนื้อหาและเหมาะกับรสนิยมของผู้ฟังในช่วงเวลาหนึ่งๆย่อมกระทบจิตใจของผู้ฟังได้ดี แต่บางบทเพลงมีเนื้อหาสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง โดยสามารถตีความตามบริบทในขณะนั้นได้เพียงความหมายอย่างเดียว แต่บางบทเพลงที่มีเนื้อหาที่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงถึงสถานการณ์ใดจะสามารถนำมาใช้ได้หลายช่วงเวลา ฉะนั้น คุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่มีความยั่งยืนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาได้ดีนั้นคือ บทเพลงที่มีคุณค่าภายในอย่างเป็นกลาง สามารถใช้ได้หลายสถานการณ์และตรงกับรสนิยมของผู้ฟังทุกยุคสมัย

คุณค่าที่เกิดขึ้นเหล่านั้นจะไม่สามารถสื่อถึงผู้ฟังได้โดยหากขาดการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพ แม้ว่าศิลปินบางท่านจะเห็นว่า การนำผลงานทางศิลปะมาผลิตซ้ำเพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นการใช้สื่อเพื่อเป็นเครื่องมือในการขึ้นใจผู้ฟังไปเสียแล้ว (เจตนา นาควัชระ, 2546: 51) หากแต่ในสภาพสังคมในปัจจุบัน การเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อสาธารณะเป็นเรื่องจำเป็นเพราะสามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่าย แม้ว่าอำนาจในการเลือกแสดงผลงาน หรือเปิดเพลงนั้นจะอยู่ในการ

ควบคุมของสื่อเหล่านี้ก็ตาม อีกทั้งยังมีการถ่ายทอดบทเพลงในรูปแบบที่หลากหลายตามเทคโนโลยี ที่ได้รับความนิยมในช่วงเวลานั้น วิธีการถ่ายทอดบทเพลงด้วยวิธีการที่หลากหลาย รับรู้ได้ด้วย ประสาทสัมผัสอื่นนอกจากการฟังไม่ใช่เรื่องที่เกิดพลาดแต่ประการใด เพราะศิลปะไม่ว่าแขนงใด ย่อมจะส่องทางให้แก่กัน ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และยิ่งมีการนำเสนอที่หลากหลายก็จะสามารถ เข้าถึงผู้ชมที่มีรสนิยมและทักษะในการรับรู้แตกต่างกันได้มากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดี เส้นหางงาน ศิลปะมิได้อยู่ที่การเปิดเผยตัวทั้งหมด หากอยู่ที่การซ่อนเร้นความนัยให้ผู้ชมได้เกิดจินตนาการ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งในการฝึกผู้ฟังให้ครุ่นคิด ไตร่ตรองถึงเหตุปัจจัยและพยายามแสวงหาหนทางที่ เหมาะสมสำหรับตนเอง ดังที่เจตนา นาควัชระ อธิบายไว้ว่า (เรื่องเดียวกัน: 28)

“ความสำคัญของจินตนาการในโลกของมนุษยศาสตร์ ไม่ได้หมายถึงแต่ เพียงอำนาจในการนึกคิดหรือสร้างภาพในใจเท่านั้น แต่จินตนาการ “เป็นปัจจัยแห่งการเรียนรู้...จากพื้นฐานของสิ่งที่รู้อยู่แล้ว จินตนาการจะช่วย เสริมต่อ ขยายความ เปิดโลกให้กว้างขึ้น ในขณะที่เดียวกัน จินตนาการก็ทำ หน้าที่เป็นตัวกระตุ้น ชวนให้แสวงหาสิ่งที่ยังไม่รู้หรือสิ่งที่รู้แล้วยังไม่ชัดให้ ชัดเจนยิ่งขึ้น” และ “...จินตนาการทำหน้าที่เป็นตัวเติมเต็มลงในช่องว่าง ทั้งที่ เป็นช่องว่างแห่งความรู้และเป็นช่องว่างแห่งความหมาย...”

ฉะนั้น การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพผ่านคุณค่าของผลงานทางมนุษยศาสตร์นั้น สิ่งสำคัญคือ คุณค่าภายในผลงานที่ดี เพราะผลงานที่ดีจะสามารถเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้ที่ได้รับชมเกิดความรู้สึก นึกคิดเพื่อกระทำสิ่งที่ดียิ่งต่อไป

7.2.2 อารมณ์ที่เกิดจากบทบาทหน้าที่

บรอนิสลอ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) เรียกเครื่องมือที่เป็นสัญลักษณ์ทาง วัฒนธรรมที่มีหน้าที่ในการยึดโยงความคิดให้ผู้คนในสังคมเดียวกันอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้น ว่า “วัตถุวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของคนในสังคม ถ่ายทอดความคิด ทศนคติ ความเชื่อที่เกิดขึ้นภายในบริบทของสังคมนั้น “วัตถุวัฒนธรรม” ในงานวิจัยฉบับนี้คือบทเพลงไทย สากลประเภทเพลงปลุกใจนั่นเอง ตั้งแต่อดีตบทเพลงปลุกใจมักถูกสร้างสรรค์ขึ้นตามนโยบายของ ภาครัฐ แต่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2555) ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น หลายบทเพลงจึงเกิดขึ้นจาก นโยบายของรัฐแต่สร้างสรรค์โดยภาคเอกชน การนำบทเพลงมาใช้จึงมีวิธีการและบทบาทหน้าที่ แตกต่างกันตามความต้องการในการนำมาใช้งาน อย่างไรก็ตาม การนำบทเพลงปลุกใจมาใช้งานอย่าง

ได้ผลนั้นจำเป็นต้องมีบริบทที่เกี่ยวข้อง หรือเกิดประเด็นสำคัญทางสังคมบางประการ บทเพลงเหล่านี้จึงจะถูกหยิบยกและเป็นที่สนใจของผู้ฟัง

ผลงานศิลปะทุกชนิดมีวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์อย่างชัดเจนหากเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม เพราะผลงานศิลปะเป็นการสะท้อนความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของศิลปิน ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ การนำผลงานศิลปะมาใช้และคำนึงถึงบทบาทในการนำมาใช้งานให้เหมาะสมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดที่ผู้ประพันธ์พึงปรารถนา บทเพลงก็เช่นเดียวกัน ที่เมื่อวันหนึ่งเคยมีคุณค่า กระแทบจิตใจผู้ฟังได้ในวงกว้าง แต่วันหนึ่งบทเพลงเหล่านั้นอาจถูกลืมเลือนไปเนื่องจากไม่มีเหตุการณ์หรือความจำเป็นในการฟังเพลงเหล่านี้อีก การถ่ายทอดที่เกิดขึ้น จึงเป็นเพียงการนำความรู้ของคนรุ่นหนึ่งมาถ่ายทอดให้คนอีกรุ่นหนึ่งได้รับรู้แต่ไม่ได้เกิดการเรียนรู้แต่อย่างใด ดังที่อาจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ บริบูรณ์วิริย์ (สนทนากลุ่ม, 27 มีนาคม 2555) กล่าวไว้ว่า

“การที่ร้องเพลงอาจจะไม่ได้สนใจเนื้อหาของเพลงเท่าไร เราจะทำอะไรก็ได้ เราอาจจะแค่จดจำคำที่ซ้ำๆ มากกว่าจะจดจำเนื้อหาของมัน เพราะโดยเพลงปลุกใจมันมีหน้าที่ แต่เพลงปลุกใจในปัจจุบันมันไม่มีหน้าที่ Function มันหายไปในปัจจุบัน คนก็เลยไม่ค่อยฟังคนก็ไม่ได้ใช้”

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าบทเพลงไม่สามารถแสดงความคุณค่า มีตัวตนได้หากไม่ได้ผูกพันกับการใช้ไปตามบทบาทหน้าที่ ฉะนั้น บทเพลงปลุกใจจึงมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาไปตามบริบททางสังคม อีกทั้งยังเปลี่ยนแปลงท่วงทำนองไปตามรสนิยมของผู้ฟังอีกด้วย เช่นเดียวกับที่บรอนิสลอฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) และ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่าผลงานทางศิลปะถือว่าเป็นผลงานทางวัฒนธรรมของชุมชนที่จะบอกเล่าเรื่องราวในชุมชน และยังมีหน้าที่ในการขัดเกลาจิตใจของคนในชุมชนเดียวกันให้ได้เรียนรู้ไปพร้อมกัน ซึ่งผลงานเหล่านั้นจะนำมาใช้ได้ผลดีก็ต่อเมื่อได้ผูกเรื่องราวไว้กับบริบททางสังคมในขณะนั้นด้วย

การที่บทเพลงเชื่อมโยงกับบริบทนี้มีความน่าสนใจตรงที่ เหตุใดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจบางบทเพลงถึงยังได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน แต่บางบทเพลงกลับถูกลืมเลือนไป สาเหตุอาจเกิดจากลักษณะของคนตรีเองที่ล้าสมัยไม่เข้ากับลักษณะนิสัยการฟังของคนในรุ่นหลัง และอาจเป็นเพราะเนื้อหาที่ไม่มีความเป็นสากล เพราะได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยกรณีเฉพาะกิจ คือต้องการชักชวนและชักจูงไปในทิศทางที่ผู้มีอำนาจในการคัดเลือกเพลงเผยแพร่อยาก

ให้เป็น ฉะนั้นคุณค่าภายในของบทเพลงจะเป็นเครื่องตัดสินว่า คุณค่าใดจะมีความเป็นสากล สามารถใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย การให้คุณค่าดังกล่าวจึงเป็นหน้าที่ของผู้ฟังที่จะทำให้บทเพลงนั้นมีความยั่งยืน มิใช่เกิดจากคุณค่าของผู้สร้างสรรค์อีกต่อไป ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แจ่มจัน (สนทนากลุ่ม, 27 มีนาคม 2555) กล่าวไว้ว่า

“การ *Arrange* (เรียบเรียงเสียงประสาน) ใหม่ทำได้แต่ไม่ใช่หน้าที่ของคนเล่น เป็นหน้าที่ของคนฟัง อย่างคนรุ่นผมฟังปี 16 ผมอยู่มัธยม แต่คนที่เค้าอยู่ในยุคโน้้นฟังตอนนั้นก็คิดแบบเดิมได้ เด็กสมัยนี้ก็คิดแบบเด็กสมัยนี้ได้ เพราะฉะนั้นคือว่า ตัวเพลงอยู่ ความหมายเปลี่ยนไปตามคน ยิ่งเราอธิบายเรื่องประวัติศาสตร์ที่เด็กไม่รู้จกก็ยิ่งน่าเบื่อ”

ธนพร แวกประยูร (สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2554) กล่าวถึงการตีความบทเพลงที่นำกลับมาร้องใหม่อีกครั้ง และวิวัฒนาการประพันธ์เพลงที่ใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาประกอบ และเห็นว่าบทบาทของบทเพลงในการให้การศึกษา นั้นไม่จำเป็นต้องตีความแบบเก่าหรือใช้บทเพลงเก่าเท่านั้น แต่ควรการเลือกเนื้อหาของบทเพลงที่นำมาใช้ได้ทุกยุคทุกสมัยมากกว่า ว่า

“โดยส่วนตัว ไม่ยึดติดกับสิ่งที่ต้องเหมือนเดิมเสมอ ไม่ต้องตีความเหมือนเดิม ไปเน้นว่าให้ร้องอักษรให้ชัดเจนถูกต้องดีกว่า เพราะเป็นภาษารากเหง้าของเรา แต่การตีความทางดนตรีที่เปลี่ยนไป ไม่เห็นว่ามันจะเป็นอะไร ตอนนี้อยู่กันเป็นยุคของ โลกทั้งใบเท่า *I-phone* ทุกคนมีอิสระของความคิด มันมีข้อดีคือคุณไม่ถูกปิดหูปิดตา แต่ต้องใช้ให้เป็น แต่ถ้าเด็กเค้ามีความคิดใหม่ ออกแบบใหม่ๆแล้ว ก็ดี เราจะได้เห็นว่าความคิดเค้าเป็นอย่างไร เราจะเอาเราไปเป็นบรรทัดฐานไม่ได้ เด็กเค้าก็ตีความแบบของเขาในโลก *Cyber* เราจะได้ดูว่าเค้าเห็นอย่างไร มันเป็น *electronic*”

อย่างไรก็ดี ในมุมมองของนักประพันธ์ก็อาจเห็นว่า ในเมื่อบทเพลงมีหน้าที่ในการสื่อความคิดเห็น หรือความหมายจากผู้ประพันธ์แล้ว การคัดเลือกเรื่องราวที่ปรากฏในบทเพลงถือว่าเป็นความรับผิดชอบของผู้ประพันธ์ และยังมีเรื่องราวที่ดีมีประโยชน์บรรจุอยู่ในบทเพลงแล้ว ผู้ฟังจะได้รับประโยชน์นั้นอย่างเต็มที่ด้วย ดังที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้ชี้แจง เกี่ยวกับวิธีการเลือกสรรเนื้อหาในการประพันธ์ของตนเองไว้ว่า

“ในการแต่งบทละครเรื่องพระเจ้ากรุงธนฯนี้ ผู้แต่งพยายามดำเนินเรื่องในส่วนสำคัญไปตามประวัติศาสตร์ แม้แต่คำพูดของผู้แสดงเป็นพระเจ้ากรุงธนก็พยายามให้เป็นไปตามพระราชดำรัสของพระเจ้ากรุงธน ซึ่งกรมหลวงนรินทรเทวี ผู้ทรงมีพระชนมอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ทรงจดบันทึกไว้ สิ่งที่ต่อเติมบ้างเป็นพลความ ส่วนเรื่องสำคัญมิได้เปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ดี เรื่องของสมเด็จพระเจ้ากรุงธน มีปัญหาโต้แย้งกันมาก ผู้แต่งได้ถือตามพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นหลัก”

(อ้างถึงในประอรรถน์ บูรณมาตร, 2528: 165 – 166)

จะเห็นได้ว่า คุณค่าของบทเพลงที่จะใช้ในการชดเชยนั้น มิได้เกิดขึ้นจากตัวผลงานเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังต้องผูกกับบริบทโดยรอบ เพื่อให้บทเพลงทำหน้าที่ในการพัฒนาผู้ฟังได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ บทบาทของบทเพลงเกิดขึ้นจากแสดงหน้าที่จากผู้ประพันธ์ การถ่ายทอดของผู้ขับร้อง แต่สิ่งที่สำคัญคือทำให้ความหมายของผู้ฟังที่จะนำมาใช้ในสถานการณ์ใด บทเพลงที่มีเนื้อหาที่มีความเป็นกลาง ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ใด โดยเฉพาะจะได้รับการนำกลับมาใช้มากกว่า เช่น เพลงสามัคคีชุมนุมที่ไม่ว่ามีกิจกรรมใดที่ต้องการความสามัคคีก็มักจะนำมาใช้ร้องประกอบ อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างวิธีการเรียนรู้หรือมรรควิธีเรื่องการร่วมมือกันกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอีกด้วย

7.2.3 อนุภาพที่เกิดจากการสร้างสัมพันธ์

วัตถุประสงค์ของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ คือการหล่อหลอม ปลุกฝัง และชี้แนะให้ผู้ฟังเกิดความตระหนักและการประพฤติปฏิบัติไปในทางที่สังคมส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสมในทิศทางเดียวกัน เพราะบทเพลงปลุกใจในสมัยหนึ่ง โดยเฉพาะสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ถือเป็นสื่อวาทกรรมที่ภาครัฐเป็นฝ่ายนำเสนอให้กับสังคมโดยใช้คำร้องเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเป็นสัญลักษณ์ให้เกิดความเข้าใจวิถีชีวิตไปในทิศทางเดียวกันทั้งสังคม เพราะมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์กันได้ผ่านภาษา ดังที่จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (Goergo Herbert Mead) เห็นว่า ภาษาเป็นวิธีการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและบริบททางสังคม ถ้าไม่มีสัญลักษณ์ มนุษย์ก็จะมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้ และการที่จะทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันนั้นเป็นไปอย่างราบรื่นคือ การที่แต่ละคนให้ความหมาย ตีความและปฏิบัติตามความเข้าใจต่อสัญลักษณ์นั้นไปในทิศทางเดียวกัน โดยต้องมีบริบท สาร รหัส และการสื่อสารที่ดีเป็นองค์ประกอบ

การจะทำให้สารที่ส่งจากผู้ประพันธ์เป็นเนื้อหาในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมโดยรวมได้นั้น จำเป็นจะต้องมีสื่อที่มีประสิทธิภาพ ที่จะกำหนดความหมายของวาทกรรมนั้น ให้สังคมคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังที่ แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) กล่าวไว้ว่า มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กันก็ด้วยการเรียนรู้และตีความสัญลักษณ์ไปในทิศทางเดียวกัน เพราะเป็นการเชื่อมโยงความคิดและจิตใจของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้ แม้ว่าหลายครั้งที่บทเพลงปลุกใจถูกใช้ เป็นเครื่องมือในการ โฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ของฝ่ายรัฐ ตั้งแต่การทำเป็นละคร การเปิดกระจายเสียงทางสถานีวิทยุในอดีต แต่ก็มีความเหมาะสมกับยุคสมัยนั้น ยุคสมัยที่การข่าวต่างๆยังไม่เผยแพร่ในวงกว้างมากนักด้วยข้อจำกัดในวิธีการสื่อสาร แลประชาชนยังไม่มีความรู้ในการพิจารณาข่าวสารบ้านเมืองเพียงพอ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองบ้านเมืองที่จะชี้แนะแนวทางการบริหารประเทศ วิธีการชี้แนะดังกล่าวจึงเหมาะสมกับช่วงเวลาในยุคสมัยนั้น และด้วยบทเพลงจากบทละครเป็นผลงานที่มีความสนุกสนานทำให้การนำเสนอเนื้อหาที่รุนแรงหรือการปลุกกระดมที่มีทำที่อ่อนลงและเข้ากับลักษณะนิสัยของคนไทยที่นิยมวัฒนธรรมแห่งความบันเทิง หากแต่ในปัจจุบันที่ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารได้ด้วยตนเองอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทำให้การโฆษณาชวนเชื่อเหล่านี้ได้ผลลดน้อยลง การสร้างความตระหนักรู้จากเนื้อหาของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมีองค์ประกอบหลายประการ สิ่งสำคัญคือการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงผู้ฟังโดยส่วนมากอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ อาจารย์ปริดา อัครจันทร์ โชติ (สนทนากลุ่ม, 25 เมษายน 2555) กล่าวไว้ว่า

“ในปัจจุบันเพลงรักชาติมันออกมาจากค่ายเพลงทั้งนั้นก็ต้องอธิบายในมุมเศรษฐกิจที่ทำให้หน่วยงานของรัฐ ยังไงก็ตามก็เกี่ยวพันกับการสร้างภาพให้ออก TV ทุกวัน ปัจจุบันนี้ทีวีเคราะห์ในเชิงสัญญาะได้อีก หรือแม้กระทั่งคนแต่งเพลงก็ต้องมีชื่อเสียง”

อย่างไรก็ดี การที่จะเลือกเชื่อถือข้อความจากสื่อสารมวลชนนั้น ผู้ฟังจำเป็นต้องมีวิจารณญาณด้วยตนเองว่าควรเชื่อหรือไม่เชื่อสิ่งใด และการปลุกฝังให้มีวิจารณญาณนี้ สามารถปลุกฝังได้ตั้งแต่ยังเป็นเด็กด้วยวิธีการที่แยบยล ค่อยเป็นค่อยไป และหากเป็นเรื่องที่ว่าคิดแล้ว ก็ควรนำมาปลุกฝังให้กับเด็ก เพราะเด็กไม่สามารถมีปัญญาญาณเกิดขึ้นได้เองว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี จำเป็นต้องได้รับการขัดเกลาจากระบบการศึกษาของสังคม การนำเสนอด้วยวิธีการที่นุ่มนวล เพราะด้วยลักษณะนิสัยของคนไทยที่ไม่ชอบการบังคับ โดยเฉพาะการบอกให้ทำ พูดให้เชื่อ ดังที่ สถาพร นิยมทอง กล่าวไว้ว่า

“โรงเรียนต้องมีบทบาท อาจจะจัดชั่วโมงสอน แต่ประเทศไทยเป็นเสรี ถ้างั้นเข้าไปใน โรงเรียนที่นักเรียนจะต่อต้านทันที เพราะคนไทยมีนิสัยอย่างหนึ่งคือห้ามบังคับ ... แต่เดิมการสอนเรื่องศาสนาเหมือนยาขม ความรักชาติก็เหมือนกัน แต่ว่ายาที่คนยอมกินก็เพราะเคลือบด้วยน้ำตาล เหตุผลที่ว่าทำไมต้องทำเพลงขึ้นมา เพราะอยู่ดีๆมาประกาศลัทธิ เพลงรักชาติก็เหมือนประกาศลัทธิผ่านเพลง ดูฟังสบายขึ้น ประเด็นความนิยมว่าเพลงที่ได้รับความนิยมขึ้นกับความนิยมของคน เช่นหรั่ง ทำไมยังฟัง เพราะคนตรึมมันเข้ากับคนในยุค นั้น แต่เพลงหลวงวิจิตรมันหมดความนิยมในยุคนี้ เพราะฉะนั้นต้องเปลี่ยนน้ำตาลมาเคลือบใหม่แล้ว น้ำตาลมันจืดแล้วเพราะฉะนั้น ประเด็นที่ว่าเรื่องของบริบทที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับความรักชาติ มันมีเรื่องของความนิยมว่าคนฟังหรือไม่ฟัง แล้วฟังแล้วได้อะไรเคมีรีเปลาอันนี้ขึ้นกับการตีความของคนฟังในแต่ละยุค”

ความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ ชัชชัย สุขาวดี (หรั่ง ร็อกเคสตร้า) ที่ว่า “เราต้องทำเหมือนของเคลือบ Chocolate ทำอย่างไรให้มันกินได้จริง เราทิ้ง โจทย์ประเภทบอกตรงๆ ปลูกใจตรงๆ ไปหมดเลย ผมว่าประวัติศาสตร์อยู่ที่คำนี้คำเดียวแหละ คือคำว่า “รักเธอประเทศไทย” นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงที่มาของบทเพลงจะเห็นว่า บทเพลงปลูกใจจะมีเป้าประสงค์ในการต่อต้านอำนาจบางอย่าง โดยเฉพาะความคิดเห็นทางการเมืองที่คิดเห็นตรงกันข้ามด้วย ฉะนั้น หากต้องการนำบทเพลงปลูกใจมาเสนอร่วมกับความสัมพันธ์กับบริบทอื่นแล้ว จะเห็นว่ามีบทเพลงที่แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งหากต้องศึกษาเพลงปลูกใจแล้วก็ควรศึกษาความคิดเห็นนั้นด้วย โดยถือว่าบทเพลงเป็นเครื่องมือการศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่ผู้เรียนจะยึดถือการเรียนรู้จากข้อเท็จจริงเท่านั้น ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แข็งขัน กล่าวไว้ว่า

“เพลงปลูกใจนี้มันเป็น Dialogue ว่าเพลงเหล่านี้เกิดจากความขัดแย้ง เราก็ต้องกล้าที่จะพูดกับเด็ก ณ วันนี้เพราะเกิดจากความขัดแย้ง ถ้าเพลงเหล่านี้เกิดจากความขัดแย้ง เราก็ต้องหาคนทะเลาะด้วย เราก็ต้องให้เด็กยอมรับว่ามันมีเพลงข้างตรงข้ามและมีวิวาทะต่อกัน ผมคิดว่า การศึกษาในปัจจุบันเราต้องเอาความจริงมาพูดกันว่า เพราะอะไรจึงมีเพลงที่มีขั้วตรงข้ามและเมื่อเกิดวิวาทะต่อกันแล้ว เหตุการณ์มันผ่านไปแล้ว เราก็ต้องพูดในแง่ของประวัติศาสตร์ ขึ้นกับความสามารถของครูผู้สอนที่ต้องพูดข้อเท็จจริง ไม่ได้มีอคติ ครูก็ต้องพูดในแง่

ของความเป็นจริงในแง่ของคนตรี ซึ่งจะต้องเอาครูประวัติศาสตร์มาคุยกัน เช่น เพลงที่เกิดช่วง 6 มีเพลงเดือนเพ็ญ และก็มีเพลงหนักแผ่นดินเกิดขึ้นเหล่านี้ เพลงที่มาจากฝ่ายรัฐรุนแรง ใช้คำที่รุนแรงกว่า และเราก็สามารถมองคุณค่าวรรณศิลป์ที่แตกต่างกันด้วย”

7.2.4 อนุภาพในการพัฒนา

วิธีการพัฒนาจิตใจของคนไทยมีได้หลายวิธี แต่สำหรับวัฒนธรรมการเรียนรู้อของคนไทยคือการเรียนรู้แบบตามอัธยาศัยที่ได้ถูกบังคับ จึงต้องใช้วิธีที่แยบยลเพื่อหวังให้ผู้ฟังได้รับการปลูกฝังความรู้สึกในความรักชาติในการตระหนักถึงการพัฒนาตน ผลงานศิลปะไม่ว่าแขนงใดถือว่าเป็นเครื่องมือที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวได้ ดังที่ เกรย์กล่าวถึงความเห็นของ ลีโอ ตอลสตอย ไว้ว่า (ลีโอ ตอลสตอย แปลโดยสิทธิชัย แสงกระจ่าง, 2552: 16 – 17)

“สิ่งซึ่งประกอบขึ้นเป็นงานศิลปะก็คือความเป็นเลิศในรูปแบบ พลังในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกจะมากขึ้นอยู่กับสิ่งนี้ ตอลสตอยยืนยันความอันนี้ไว้ในบทที่เด่นมากซึ่งกล่าวถึงเนื้อหาของศิลปะ ซึ่งคือ คุณภาพของอารมณ์ความรู้สึกที่ศิลปะถ่ายทอดออกมา และได้ตั้งข้อโต้แย้งไว้ด้วยว่า อารมณ์ความรู้สึกเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ย่อมดีกว่าอารมณ์ความรู้สึกที่ทำให้ชีวิตต่ำทรามลง และถ้าปรารถนาให้โลกพัฒนาขึ้น เราก็ควรส่งเสริมสิ่งที่ดีกว่านี้”

บทเพลงปลุกใจถือได้ว่าเป็นผลงานศิลปะประเภทหนึ่ง การที่จะทำให้อุบัติเพลงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาได้นั้น ผู้ฟังต้องเกิดความตระหนักในคุณค่าของบทเพลงเสียก่อนเพื่อให้การพัฒนานั้นเกิดขึ้นอย่างแท้จริงด้วยความต้องการ ความตระหนักของผู้ฟัง ดังที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสน สกลรักษ์ (สนทนากลุ่ม, 27 มีนาคม 2555) กล่าวไว้ว่า

“ทำอย่างไรให้กลับไปฟังเพลงปลุกใจ และมีตัวช่วยอะไรให้ผู้ฟังเกิดวิจรรณญาณในการฟัง ทำอย่างไรให้เค้าเข้าใจว่าสาระสำคัญของเพลง แล้วทำอย่างไรให้เค้าฟังแล้วเข้าไปกระทบใจแล้วเกิดเจตคติไปถึงเป้าหมายปลายทางว่าให้คิดถึงประเทศชาติบ้านเมือง แล้วเกิดความรักชาติ”

จากคำกล่าวข้างต้นของ แสดงให้เห็นว่า สิ่งสำคัญในการเรียนรู้ผ่านบทเพลงนั้น มิใช่การเรียนรู้ว่า บทเพลงนั้นมีเนื้อหาอย่างไร เพราะเพียงไหน หากแต่อยู่ที่การที่ผู้เรียนจะนำเป้าหมายของบทเพลงมาเป็นพลังในการขับเคลื่อนความรักชาติของตนเองได้อย่างไร และจะนำไปใช้งานได้หรือไม่ คุณค่าของบทเพลงจะไม่สามารถสื่อถึงผู้ฟังได้เลยหากขาดการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพ แม้ว่าศิลปินบางท่านจะเห็นว่า การนำผลงานทางศิลปะมาผลิตซ้ำเพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นการใช้สื่อเพื่อเป็นเครื่องมือในการจับใจผู้ฟัง ไปเสียแล้ว (เจตนา นาควัชระ, 2546: 51) หากแต่ในสภาพสังคมในปัจจุบัน การเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อสาธารณะเป็นเรื่องจำเป็นเพราะสามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่าย แม้ว่าอำนาจในการเลือกแสดงผลงาน หรือเปิดเพลงนั้นจะอยู่ในการควบคุมของสื่อเหล่านี้ก็ตาม อีกทั้งยังมีการถ่ายทอดบทเพลงในรูปแบบที่หลากหลายตามเทคโนโลยีที่ได้รับ ความนิยมในช่วงเวลานั้น วิธีการถ่ายทอดบทเพลงด้วยวิธีการที่หลากหลาย รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสอื่นนอกจากการฟังไม่ใช่เรื่องที่ผิดพลาดแต่ประการใด เพราะศิลปะไม่ว่าแขนงใดย่อมจะส่องทางให้แก่กัน ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และยิ่งมีการนำเสนอที่หลากหลายก็จะสามารถเข้าถึงผู้ชมที่มีรสนิยมและทักษะในการรับรู้แตกต่างกันได้มากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดี เส้นหางงานศิลปะมิได้อยู่ที่การเปิดเผยตัวทั้งหมด หากอยู่ที่การซ่อนเร้นความนัยให้ผู้ชมได้เกิดจินตนาการ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งในการฝึกผู้ฟังให้ครุ่นคิด ไตร่ตรองถึงเหตุปัจจัยและพยายามแสวงหาหนทางที่เหมาะสมสำหรับตนเอง ดังที่เจตนา นาควัชระ อธิบายไว้ว่า (เรื่องเดียวกัน: 28)

“ความสำคัญของจินตนาการ ในโลกของมนุษยศาสตร์ ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงอำนาจในการนึกคิดหรือสร้างภาพในความนึกคิดเท่านั้น แต่จินตนาการ “เป็นปัจจัยแห่งการเรียนรู้...จากพื้นฐานของสิ่งที่รู้อยู่แล้ว จินตนาการจะช่วยเสริมต่อ ขยายความ เปิดโลกให้กว้างขึ้น ในขณะที่เดียวกัน จินตนาการก็ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้น ชวนให้แสวงหาสิ่งที่ยังไม่รู้หรือสิ่งที่รู้แล้วยังไม่ชัดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น” และ “...จินตนาการทำหน้าที่เป็นตัวเติมเต็มลงในช่องว่าง ทั้งที่เป็นช่องว่างแห่งความรู้และเป็นช่องว่างแห่งความหมาย...”

ในบางครั้งการถ่ายทอดบทเพลงที่มีพื้นฐานมาจากจินตนาการก็อาจจะไม่ได้หมายความว่า จินตนาการตามเนื้อร้องของบทเพลงเท่านั้น เพราะในบางครั้งผู้ถ่ายทอดกำลังคำนึงถึงสิ่งอื่นที่เป็นแรงใจให้สร้างสรรค์ผลงาน ดังเช่น สันติ ลุนเผ่ ผู้ขับร้องบทเพลงปลุกใจมากมาย หลากหลายรูปแบบ แต่ทั้งหมดนั้นเพราะได้รับแรงใจจากคำสอนและวิธีการสอนของพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถอันเป็นฐานคิดในการร้องเพลงอื่นๆด้วย ดังที่กล่าวไว้ว่า

“...คุณหญิงวิริยาเคยถามว่าในหลวงท่านสอนอะไรบ้าง ท่านไม่ได้สอนอะไร แต่เนื้อเพลงของท่านนั้นสอน ถ้าลองไปฟังดูเป็นคำสอน คำสอนของท่านทั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคุณแลคนตรีแต่เรื่องเพลง เนื้อร้องอะไรนี้ สมเด็จพระนางเจ้าอยู่หัวทรงคุณแลเรื่องการร้องด้วย ว่าตรงนั้นต้องร้องอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ก่อนไม่มี ร้องกับทหารเรือกับสาโรจน์ นานๆก็มีจินตนา สุขสถิตมาร้องสักที บางเพลงเวลามีงานท่านให้ร้องหลายรอบ อย่างเป็รียงดังเสียงฟ้าฟาดนี้ บางงานร้อง 5-6 รอบ หลังจากนั้นก็รับใช้พระองค์ท่านไปอีกนาน...”

สรุปได้ว่า บทเพลงจะมีอานุภาพในการแสดงพลังของผู้ฟังได้ก็ต่อเมื่อผู้ฟังได้ตีความและเกิดความตระหนักถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่เกิดขึ้นในบทเพลง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อไป ดังที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสิพันธ์ แจ่มจัน แสดงความคิดเห็นว่า

“ผมเห็นว่าบทเพลงปลุกใจตอนนี้มันเป็นงานปฐมภูมิ แต่ไม่สำคัญ เท่ากับเป็นวาทกรรมทฤษฎีภูมิ คือการอธิบายถึงเพลงเหล่านี้ คั้นเหตุนี้ไม่มีอะไร มันจบแล้ว มันเหลือแต่เราจะอธิบายเพลงเหล่านี้อย่างไร อยู่ที่ว่าจะมองอย่างไร เราจะมองในวรรณศิลป์ หรืออะไร เพราะฉะนั้น สิ่งสำคัญคือวาทกรรมทฤษฎีภูมิที่พูดถึงตัวเพลงนั้นแหละสำคัญกว่าวาทกรรมที่เป็นปฐมภูมิที่เป็นตัวเพลงด้วยซ้ำไป”

สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ได้จากการตีความบทเพลงก็คือ ผู้ฟังได้พัฒนาตนเองในทักษะการคิดพิจารณาได้ด้วยตนเองว่าเนื้อหาที่ปรากฏในบทเพลงนั้นมีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร ไม่เกิดอคติขึ้นกับความงามที่แตกต่างจากประสบการณ์ความชื่นชอบส่วนตัว เพราะบทเพลงไม่ว่ายุคสมัยใดมักลอบไปด้วยความไพเราะ กล่อมเกล้าให้ผู้ฟังเคลิบเคลิ้มไปตามท่วงทำนองและคำสัมผัส แต่ผู้ฟังที่ดีควรพิจารณาได้ว่า ความงามที่เกิดขึ้นนั้นได้แสดงให้เห็นถึงความดี ความจริงที่เป็นสากลหรือไม่ เพราะบางครั้งความงามก็อาจไม่แสดงความจริงก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม บทเพลงถือว่าเป็นผลงานทางวัฒนธรรมที่คนในสังคมเดียวกันต้องเรียนรู้เพื่อที่จะใช้สร้างสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ดังที่ หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล กล่าวถึงพระคำรัสของสมเด็จพระยาচারงา

ชานุกาฟไว้ในงานปาฐกถาเสาสหลักแห่งแผ่นดิน เรื่องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรง
ราชานุภาพ ว่า

“การที่จะก่อให้เกิดความสามัคคี นั่นคือ “วัฒนธรรมเท่านั้นที่จะเป็นยา
วิเศษแก้ปัญหทุกอย่างได้หมด” วัฒนธรรมประเพณีจะไม่ก่อให้เกิดความ
เสียหาย ความต่างพร้อมต่อสังคมแน่นอน” ประเพณีวัฒนธรรมจะทำให้ผู้คนมี
ความเป็นสุภาพชน ความรักใคร่ปรองดอง มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าหากัน...
สิ่งที่แยกกันไม่ได้ระหว่าง วัฒนธรรม ความเจริญ ความเป็นสุภาพชน ความรู้
รักสามัคคี วัฒนธรรมจะนำมาซึ่งคำตอบที่ชัดเจนอย่างมาก”

คุณค่าในผลงานทางวัฒนธรรมที่เป็นงานศิลปะของไทยนั้นมีด้วยกันหลายประการ สำหรับ
บทเพลงไทยสากลประเภทบทเพลงปลุกใจนี้ ได้ก่อให้เกิดพลังแห่ง “สุนทรียานุภาพ” นั่นคือการนำ
คุณค่าทางสุนทรียะของบทเพลง อันหมายถึง คุณค่าของความไพเราะ ความงดงามของบทเพลงที่
แทรกซึมฝังลึกเข้าไปในจิตใจ ก่อเกิดเป็นพลังอำนาจแห่งใจในการขับเคลื่อนการประพฤติปฏิบัติ
ที่ดีงามเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ ซึ่งต้องการการถ่ายทอดที่เหมาะสมกับยุค
สมัยและสภาพสังคมวัฒนธรรม และเมื่อพิจารณาถึงแรงบันดาลใจในการประพันธ์เพลงจาก
ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านมีความเห็นตรงกันว่า แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานปลุกใจเกิดขึ้น
จากความคำนึงถึงชาติไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพื้นฐานแรงใจที่สำคัญเพื่อให้มี
สติปัญญาที่จะทำหน้าที่ถ่ายทอดคุณงามความดี ความจริงที่เป็นสากลให้กับผู้ฟังในสังคม ดังที่มีคำ
กล่าวไว้ว่า

“การปลุกใจที่จะทำให้เรารักชาติได้ก็คือในหลวงของเรา เพราะทรงทำ
ทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อชาติของเรา ไม่ว่าจะกี่ปีมาแล้ว ทรงทำเพื่อชาติทั้งนั้น ชาติ
ของพระองค์ก็คือประชาชน มันมีชาติเฉยๆ ไม่มีประชาชนก็ไม่มีชาติ ผมว่า
ควรเอาองค์ในหลวงเป็นตัวตั้ง เป็นโจทย์ เมื่อมองแล้วนี่ความรักชาติก็จะ
เกิดขึ้น เพราะทรงเป็นสัญลักษณ์” แต่จริงๆ ส่วนตัวผมไม่กล้าเรียกพระองค์ว่า
“พ่อ” ทรงเป็นขนาดนั้น เราก็รักในหลวง แต่ใช้คำฟูมเฟือยมาก เพราะผมเห็น
ว่าทรงเหนือพ่อของเรา เพราะฉะนั้นเพลงที่ให้เรารักชาติ ต้องมีในหลวงเป็น
แกน เป็น Core”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร

“ในเพลงนวมินทร์มหาราชานุภาพ เป็นการถวายพระพรให้แข็งแรง
ปลอดภัยให้อยู่กับเราไปนานๆ ในท่อนท้าย ครูเขียนเพลงเกี่ยวกับในหลวงมาก
หลายแง่มุม ก็มานึกว่าทรงเป็นสมมติเทพ มีพระมหากษัตริย์สูงส่ง เปรียบเสมือน
เป็นดิน น้ำ ลม ไฟ เพราะทรงเป็นพลังแห่งแผ่นดิน ทรงพระราชทานฝนหลวง
เป็นพลังลมสลายโพนภัยให้บ้านเมืองสงบคือ ลมการพูด ทรงเป็นพลังไฟจุด
พลังใจให้ไฟรฟฟ้า”

นคร ถนอมทรัพย์

“ในเพลงความฝันอันสูงสุดเราก็ต้องตีความตามเนื้อเพลง ความฝัน
ยิ่งใหญ่เหลือเกิน และภายใต้การตีความนั้นยังแสดงถึงความเคารพนับถือองค์
ผู้ประพันธ์อย่างหาที่สุดไม่ได้ เราคิดว่าที่จริงถ้ามาถามว่าเรารักในหลวงมั๊ย เรา
รู้สึกที่เราพิเศษ เพราะเราเอาเพลงท่านมาร้องทำให้เราดัง บุญคุณคุ้มกะลาหัว
เราเป็นหนี้บุญคุณท่านมาก มาให้เราร้องความฝันอันสูงสุด หรือเพลงเราสู้... ใน
แผ่นดินนี้ ต้องกราบไหว้คนที่นับถือ ... ไม่ได้ทำเพื่อใคร มานึกทีหลังว่าผู้ใหญ่
ที่เราเคารพก็คือในหลวงกับสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
ที่เราก็ดูเหมือนจะรักกันเอง เราก็ดูเหมือนจะรักกันเอง”

สันติ ลุนเผ่

“บอกตัวเองเสมอว่าเรากำลังแต่งเพลงรักที่ยิ่งใหญ่ในชีวิต เป็นเพลงรัก
ที่เรามีต่อบุคคลสำคัญของแผ่นดิน ซึ่งคือองค์ในหลวง เมื่อเราถามใจตัวเองว่า
เรารักพระองค์อย่างไร ทุกถ้อยคำทุกตัวอักษรก็จะถ่ายทอดความรู้สึกสำนึกใน
พระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อเรา และหวังว่าเพลงนี้จะแทนความรู้สึก
ของประชาชนผู้รักในหลวง”

วิเชียร ดันติพิมลพันธ์

“แรงบันดาลใจของเพลง คือสิ่งที่ในหลวงทำ ความรู้สึกที่มีต่อพระองค์
ท่าน”

นาวาโทพฤษทิษฐ์ สุมิตร

“ความรักชาติในความคิดนั้นไม่มี ไม่ต้องมีเหตุผล ไม่ต้องการอะไร ไม่
เหมือนนงนภย เหมือนศาสนา ที่เราต้องนับถือตาม ไม่ได้ทำความเสียหายให้กับ
ประเทศชาติ รู้ว่าท่านทำมาทุกรัชกาล ตั้งแต่สุโขทัยมา บางทีท่านก็ยอมถูกด่าว่า

ผมเชื่อแน่ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์กรูณากับประชาชนชาวไทยอย่างแท้จริง... ประเทศไทยของผมคือองค์พระมหากษัตริย์ แต่ตอนที่แต่งเพลงนี้ (รักเธอ ประเทศไทย) ไม่ได้คิดถึงขนาดนี้เพราะไม่ได้มีเรื่องราวอะไร แคร์รักพระองค์ท่าน สมัยก่อนคงไม่ต้องบอกว่าต้องรักพระองค์เพราะทุกคนก็รัก แต่ตอนนี้สังคมมันเปลี่ยนไป บางคนก็ไม่จริง ไม่ได้รักทั้งหมด”

ซัชชัย สุขาวดี หรือ หนั่ง ร็อคเคสตรา

“หากไม่ซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจของท่าน เราก็อ่าทำงานศิลปะนั้นดีกว่า... สิ่งที่ขับเคลื่อนรอบตัวเรากินกว่าครึ่งมาจากพระองค์ งานของผมที่ไม่ต้องฟ้องสอน ก็เพราะพระองค์ทำมาหมดแล้วจึงมาสอนเรา ท่านไม่ได้บอกให้เชื่อ ท่านทำให้เห็น ท่านสอนด้วยพระบรมราโชวาทและสิ่งที่ท่านทำเมื่อก่อนจะเห็นว่าท่านทำอะไรทุกวัน แต่อาจจะเห็นได้มากขึ้นหากเอามาย้อนดูสิ่งเหล่านี้แหละเป็น โจทย์ให้เราคิด”

นิติพงษ์ ห่อนาค

“คนไทยเกือบทั้งประเทศ ยังรู้สึกว่พระมหากษัตริย์ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติอยู่ดี แต่เมื่อยุคสมัยมันเปลี่ยนอะไรๆที่มันเป็นวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น อะไรที่มันต้องรวบรัด ต้องทำให้เข้าใจง่าย ก็เลยต้องทำทุกอย่างให้มันชัดเจนมากขึ้น เราก็เลยต้องสมมติพระมหากษัตริย์ของไทยหรือในหลวงนี้ว่า “พ่อ” เป็นเหมือนพ่อของชาติ พ่อแห่งชาติ พอมีคำว่าพ่อเข้ามา ก็ทำให้ความรู้สึกต่อพระมหากษัตริย์แต่เดิมมีความใกล้ชิด มีความผูกพันมากกว่า เพราะเราเห็นภาพของเรากับพ่อกว่า เรากับพระมหากษัตริย์ พอเขียนว่าเป็นพ่อเลยทำให้สถานะดูแคบลง แต่ผมว่าทุกอย่างเหมือนเดิม ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มันสูงสุดอยู่แล้ว”

สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ

“คำว่าชาติคือในหลวง อะไรก็บอกว่าเพราะท่าน อะไรไม่ก็บอกว่าเพราะท่านอีก จริงๆเป็นเรื่องของทุกคนต้องช่วยกันรักษา เราต้องแสดงออก ว่าเรารักท่านทำอะไรให้ท่าน เพราะถ้าเราบอกว่าในหลวงคือชาติ เราก็ต้องถาม

ตัวเองว่าทำอะไรให้ท่านบ้าง เหมือนกับเราเชิดชูคนๆหนึ่งที่ทำเพื่อชาติแต่เราก็
ต้องทำทุกคน เราเป็นประชาชนทุกคน”

ธนพร แวกประยูร

“คำว่าชาติ เนี่ยพระมหากษัตริย์คือสูงสุด”

พันตรีประทีป สุพรรณโรจน์

“การที่ประเทศไทยมีพระองค์ เป็นสิ่งที่คนไทยภาคภูมิใจ เพราะทรง
เป็นขวัญกำลังใจให้แก่คนไทยทุกคน ไม่ใช่แต่เฉพาะทหารเท่านั้น ทรงมีพระ
อัจฉริยภาพในการแก้ปัญหาต่างๆของประเทศ แม้แต่เรื่องพวกที่ฝักใฝ่
คอมมิวนิสต์ก็ยังไม่สามารถยับยั้งทฤษฎี *Domino* ของ *Communist* จากจีน มา
เวียดนาม ลาวและกัมพูชา คนไทยส่วนหนึ่งก็เป็น *Communist* แล้ว แต่ทำไม
สำเร็จเพราะยังมีบางส่วนที่จงรักภักดีไม่เปลี่ยนแปลง ท่านทรงแก้ปัญหาต่างๆ
ของประเทศด้วย “วิถีทางให้คนไทยอยู่ดีกินดี” เน้นการพัฒนา ใช้ “การเมือง
นำการทหาร””

พันเอกประชาสันต์ ชนะสงคราม

จะเห็นได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านให้ความหมายของคำว่าชาติ คือองค์พระมหากษัตริย์
และทรงเป็นแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตและการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าต่าง
ได้รับพลังใจจากอนุภาพแห่งพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ เรียกว่าพลังแห่ง “กษัตริยา
นุภาพ” และได้ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานของตนเองที่มีพลังแห่ง “สุนทรียานุภาพ” ฉะนั้น กล่าว
ได้ว่าอนุภาพทั้งสองประการได้ถ่ายทอดคุณค่าทางจิตใจซึ่งกันและกัน และเป็นวิถีการพัฒนาทั้ง
ผลงานและการดำเนินชีวิตของทั้งผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะและผู้ที่ได้รับฟังผ่านคุณค่าที่เกิดขึ้นจาก
ผลงานเหล่านั้น คือวิถีแห่งความรักและปรารถนาดีต่อชาติ อันประกอบด้วยคนในชาติเป็นสำคัญให้
มีความสามัคคี สงบสุข

บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เกิดจากอำนาจแห่ง สุนทรียานุภาพและ
กษัตริยานุภาพนี้เป็นผลงานทางมนุษยศาสตร์ที่มีเป้าหมายแห่งการพัฒนาทั้งกายและใจของผู้ที่ได้
ยิน เพราะบทเพลงมีองค์ประกอบและแสดงออกถึงประวัติศาสตร์ วรรณคดี ปรัชญา ศาสนา ศิลปะ
และภาษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระอย่างครบถ้วน ที่จะเป็นศาสตร์ที่จะ

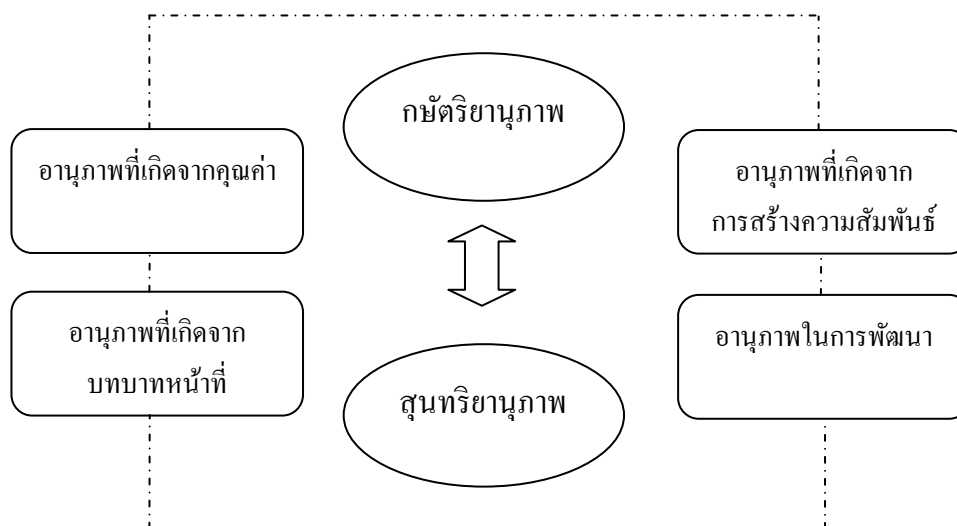
แสดงถึง “มนุษยวิธี” เพื่อพัฒนาผู้เรียนรู้ให้มี “มนุษยวิถี” แบบมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในท้ายที่สุด

เนื้อหาประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในบทเพลงไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์หรือบุคคลที่เกิดขึ้นในอดีตเท่านั้น ยังได้กล่าวถึงคุณค่าของเรื่องราวที่เกิดขึ้นและการส่งผลกระทบต่อประชาชนชาวไทยในปัจจุบัน เช่นการกล่าวถึงบูรพกษัตริย์ วิจารณ์ วีรสตรีที่ได้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองมาแต่อดีตแล้วแต่นำมาความเป็นเอกราชและความภาคภูมิใจมาสู่ผู้คนในกาลต่อมา บทเพลงยังมีองค์ประกอบของงานศิลปะ 2 ด้านอย่างลงตัวทั้งวรรณศิลป์ที่มีการเปรียบเทียบแฝงปรัชญาความคิดของคนรุ่นหนึ่ง และได้ถ่ายทอดสู่คนอีกรุ่นหนึ่งให้นำไปปรับใช้กับยุคสมัยของตน อีกทั้งยังประกอบด้านดุริยางคศิลป์ที่เป็นสีสรรทำให้บทกลอน บทกวีได้เคลื่อนไหวมีชีวิต มีความน่าหนักเบา สอดประสานเป็นช่วงเวลาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างคำร้องและทำนองที่ลงตัวก่อให้เกิดประกายที่งดงามในใจ ส่องแสงพลังอำนาจแห่งปัญญาของผู้ฟังในการคิด พิจารณาและตระหนักถึงจิตใจแห่งความรักชาติได้จากภายใน

หากแต่การพัฒนาจะเกิดขึ้นจากภายในบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องมีหน่วยงานหรือองค์กรอื่นสนับสนุนทั้งระดับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคมและระดับประเทศ ดังเช่นการออกนโยบายต่างๆ เพราะคุณค่าที่เกิดขึ้นจากบทเพลง มิได้มีแต่คุณค่าภายในของคำร้องและทำนองที่ไพเราะเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลถึงบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองอีกด้วย และที่สำคัญคือบทเพลงปลุกใจในทุกยุคทุกสมัยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญไทย พุทธศักราช 2550 ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม มาตรา 80 ว่ารัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม ในข้อ (3) ที่ว่า การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกะดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ ภูมิหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในข้อ 1 ที่ว่า รักษา ศาสน์ กษัตริย์ หรือแม้กระทั่งกลุ่มคณะเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ตามอุดมคติของคณะราษฎร ข้อที่ 1 ที่ว่า ต้องมีพระมหากษัตริย์ตลอดไป ความสอดคล้องของเนื้อหาในบทเพลง

ปลุกใจกับบทบัญญัติต่างๆแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความเป็นชาติของไทยจำเป็นต้องมีพระมหากษัตริย์

สรุปได้ว่า คุณค่าแห่งกษัตริยานุภาพและสุนทรียานุภาพต่างส่งผลซึ่งกันและกัน ในการเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ การรับรู้และเกิดความตระหนักในความรักชาติ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายไม่ว่าจะหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมของไทยที่ต่างให้ความสำคัญกับการมีพระมหากษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและการพัฒนา บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งในการเสริมสร้างสำนึกในความรัก ความเทิดทูนในองค์พระมหากษัตริย์อันเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นชาติไทยในทุกยุคทุกสมัย และการที่มีศูนย์รวมจิตใจดังนี้ทำให้สังคมไทยแตกต่างจากสังคมประเทศอื่น จากการวิเคราะห์บทเพลงปลุกใจในงานวิจัยนี้พบว่า บทเพลงมีทั้งอานุภาพแห่งความสุนทรีย์ ซึ่งก่อให้เกิดความซาบซึ้งในฐานที่มีบทบาทหน้าที่การใช้งานด้วยความหมายที่สังคมเห็นพ้องต้องกัน อันก่อให้เกิดวิถีแห่งพัฒนาตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม ภายใต้จิตใจของคนไทยที่ผูกโยงกันไว้ด้วยความรักและศรัทธาในองค์พระมหากษัตริย์เสมอมา ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นได้แผนภาพด้านล่าง ดังนี้

7.3 ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรเสนอให้มีนโยบายการเผยแพร่บทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจในสื่อสาธารณะในหลายช่วงเวลา และให้ความรู้เกี่ยวกับบทเพลงประกอบด้วย
- 2) ควรนำผลงานที่ได้จากการประกวดเกี่ยวกับบทเพลงปลุกใจออกเผยแพร่ในสื่อสาธารณะหรือทำสำเนาเผยแพร่ในสถานศึกษา
- 3) ควรจัดให้มีการประชุม หรือสัมมนาวิชาการเพื่อพิจารณานำบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจมาใช้ในระบบการเรียนการสอนแบบบางแต่ละสาระการเรียนรู้หรือแบบบูรณาการหลายสาระ
- 4) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสรรค์บทเพลงตามรสนิยมของผู้ฟังอย่างเป็นรูปธรรม

รายการอ้างอิง

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ และนวนลน้อย ตริรัตน์. 2540 จุดเปลี่ยนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ, 2544.
- กรมพล ท่องธรรมชาติ และพศศักดิ์ ผ่องแผ้ว. ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์: ฉบับ
เพิ่มเติมพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.
2546 (พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2551.
- กวีวงศ์. วิถีประชาธิปไตยและหัวใจเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการ
ฝ่ายพุทธทาสศึกษา คณะอำนวยการจัดงาน 100 ปี พุทธทาสภิกขุ สายส่งสุขภาพใจ, 2550.
- กองบรรณาธิการนิตยสารไรเตอร์. ก้าวแรกของชีวิต ก้าวที่สองคนดนตรี (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2544.
- กองบรรณาธิการสารคดี. รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย: รวม 3 เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์
การเมืองไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สารคดี, 2549.
- กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ. ประมวลพระราชดำรัสฉบับวิกฤตชาติ
(พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ, 2553.
- กองบรรณาธิการ INN. กษัตริย์นักประชาธิปไตย: 19 ก.ย. กับความบอบช้ำของสถาบันหลักชาติ
ขอถวายความจงรักภักดีเป็นราชพลี. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2550.
- กัลยรัตน์ หล่อมฉินพรัตน์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์หีบห่อเครื่องของพรานบุรุษ. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- กาญจนา แก้วเทพ. จิตสำนึกชาวนา: ทฤษฎีและแนวการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง.
กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2527.
- กาญจนา แก้วเทพ. เมื่อสี่ต่อสองและสร้างวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ศาลาแดง, 2545.
- กาญจนา นาคสกุลและคณะ. การใช้ภาษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2521.
- กิตติ ประเสริฐสุข, บรรณาธิการ. เมืองไทยสองเสียง. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2553.
- กุลธารินทร์ บุญครอง. การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการเสริมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเกิด
ความรักชาติ. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2551.
- กุสุมา รัชชมณี. การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ธรรมสาร, 2549.

- กุหลาบ สายประดิษฐ์. **เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2548.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. **ปฏิวัติ 2475 บทบาทของ "คณะปฏิวัติ" ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นประชาธิปไตย**. พระนคร: แพร่พิทยา, 2514.
- เกษียร เตชะพีระ. **สงครามระหว่างสี: ก่อนถึงจุดที่ไม่อาจหวนกลับ**. กรุงเทพมหานคร: Openbooks, 2553.
- ไชแสง สุขะวัฒนะ. **สังคมนิยมว่าด้วยดนตรีตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2529.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ที่ระลึกประกวดการบรรเลงดนตรีไทย เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทย ประจำปี 2529**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529.
- คณะกรรมการหนังสือที่ระลึก. **สุนทรภรณ์ครึ่งศตวรรษ: ที่ระลึกการก่อตั้งวงดนตรีสุนทรภรณ์ ครบรอบ 50 ปี 20 พฤศจิกายน 2532**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการหนังสือที่ระลึก คณะกรรมการดำเนินการจัดงานเนื่องในโอกาสครบรอบ 49 ปี และ 50 ปี วงดนตรีสุนทรภรณ์, 2532.
- คมสันต์ วงศ์วรรณ. **ดนตรีตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ความเป็นมาของทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1**. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพีชน์ เตชะคุปต์ 26 เมษายน 2508. พระนคร: ศิริสาร, 2508.
- กาลิลี อิบราน. **ปรัชญาชีวิต, ถอดความโดยระวี ภาวิไล** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ผีเสื้อ, 2551.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. **การถ่ายทอดการเรียนรู้และวัฒนธรรม**. ในการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม: ศึกษาหนังสือวัดขนอน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันสถาปนาคณะครุศาสตร์ ครบ 37 ปี โดย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยการสนับสนุนจาก บมจ. ธนาคารกสิกรไทย 8-9 กรกฎาคม 2537. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัย, 2537.
- จรรยา โกมรรัตนนนท์. **ศิลปะคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร: ดันอ้อ แกรมมี่, 2539.
- จรรยารัตน์ สุวรรณภูสิทธิ์. **การศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษา ช่วง 2516-2519**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- จักรสิน พิเศษสาทร. **ทฤษฎีและนักปรัชญาการศึกษาของตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2521.

- จารุลินทร์ มุสิกะพงษ์, บรรณาธิการ. **คิดถึง...ครูแก้ว อัจฉริยะกุล**. กรุงเทพมหานคร: ทายาทครูแก้ว
 อัจฉริยะกุล และชมรม “เพื่อนฝัน”, 2543.
- จิตติศักดิ์ นันทพานิช และสมลักษณ์ ศรีมาลี. **จุดตายเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์ศาสตร์,
 2542.
- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. **เข้าชีวิต**. พระนคร: คลังวิทยา, 2505.
- จูไรรัตน์ ลักษณ์ศิริ, บรรณาธิการ. **เบิกฟ้า มัณฑนา โมรากุล**. กรุงเทพมหานคร: ชมนาด, 2547.
- จูไรรัตน์ แสนใจรักษ์ และวิทยา ว่องกุล. **พลังปัญญาทางมนุษยศาสตร์: เจตนา นาควัชระ**.
 กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทรรศน์, 2542.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่การปกครองแผ่นดิน**. พระนคร: โรงพิมพ์
 ไสภยพิพรรฒธนากร, 2470.
- เจตนา นาควัชระ. **ปาฐกถาชุด "สิรินธร" ครั้งที่ 20 เรื่อง ดนตรีกับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- เจตนา นาควัชระ. **ศิลปะส่องทาง: รวมบทความวิชาการของเจตนา นาควัชระ**. กรุงเทพมหานคร:
 คมบาง, 2546.
- เจตนา นาควัชระ. **วิกฤตการณ์ของมนุษยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
 การวิจัย (สกว.), 2538.
- เจตนา นาควัชระ. **เพื่อความอยู่รอดของมนุษยศาสตร์ : รวมบทความทางวิชาการ (2525-
 2532)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- เจริญ ไชยชนะ. **ประวัติศาสตร์สากล สมัยโบราณ (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขและเพิ่มเติม)**.
 กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา, 2517.
- เจริญฤทธิ์ จรัสโรมรัน. **จดหมายเหตุความทรงจำ อายุครบ 74 ปี**. ม.ป.ท., 2539.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์. **มนุษยศาสตร์: มิติแห่งสหวิทยาการในมนุษยศาสตร์ สหวิทยาการแห่ง
 ชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- ชวนะ ภวานันท์. **ความสำคัญทางการเมือง กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์
 ในระบอบประชาธิปไตย: ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะกรณีเขตเทศบาลตำบลโนนสูง จังหวัด
 นครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ชัยรัตน์ วงศ์เกียรติจักร. **พจนานุกรมคำศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

- ชัยศิริ สมุทรวณิช. **วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลา 2519** รากเหง้า การก่อเกิด การเติบโตและพัฒนาการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2544.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจน์ ละอองศรี. **120 ปี ความสัมพันธ์การทูตไทย-ญี่ปุ่น: เอเชีย ตะวันออกกับอุษาคเนย์ (2430 – 2550)**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย และ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. **จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการ ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540.
- ชาน สีทอง. **เศรษฐกิจฟองสบู่แตก** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ, 2541.
- ชาติ เอี่ยมกระลาวัณ. **มงกุฎเกล้าฯ กับสงครามโลกครั้งที่ 1**. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น, 2520.
- ชำนาญ นิสารัตน์และคณะ. **หนังสือประกอบการเรียนหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2530.
- ฐะปะนี นาครทรรพ และสุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, รวบรวม. **บทปลุกใจร้อยประการ พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2530.
- จิตรัตน์ รัตนจรัสโรจน์. **สุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ณรงค์ เล็งประชา. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2539.
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. **สังคตินิยม: ความซาบซึ้งในดนตรีตะวันตก** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. **สังคิตลักษณ์และการวิเคราะห์** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: เกศกะรัต, 2551.
- ดวงมน จิตรจ้านง. **สุนทรียภาพในภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2541.
- ต่อพงษ์ เสวตามร์. **ก ข ค คลาสสิก 3 ฉบับตามหาเพลงปลุกใจ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ตะวันออก, 2548.
- ถวัลย์ สุรภาพประดิษฐ์. **ครูเพลง**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปสนองการพิมพ์, 2542.
- แถมสุข นุ่มนนท์. **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง: ยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2548.

แถมสุข นุ่มนนท์. **ยังเติร์กุ่นแรก: กบฏ ร.ศ. 130** (พิมพ์ครั้งที่ 3 ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2545.

แถมสุข นุ่มนนท์. **ละครการเมือง 24 มิถุนายน 2475** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัย การพิมพ์, 2545.

ทวีสิทธิ์ ไทรวิจิตร. **สังคตินิยม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2522.

ทักษิณคณาธิกร, พระ. **ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว, 2544.

ทินพันธุ์ นาคะตะ และประสาท หลักศิลา. **หน้าที่พลเมือง: แบบเรียนหลักสูตรใหม่ 2520 สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2521.

ทิพย์สุนเดร นาคชน. **บทละครพูดร้อยแก้ว พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

ทีปกร. **ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: นกสูท, 2540

เทคโนโลยีทางการศึกษา, ศูนย์. **คู่มือการสอนวิทยุโรงเรียน ปีการศึกษา 2516 วิชาขับร้องและดนตรี** ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3-7. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2516.

เทพไท ศรีดำรง. **การศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังความสำนึก ในความเป็นคนไทยแก่นักเรียนชาวเขา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 8**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ธ สถิตใจด้วยใจนิรันดร์: **หนังสือประมวลบทเพลงพระราชนิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนจิตรลดา, 2539.

ธงชัย หวานแก้ว. **การปลูกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

ธรรมปิฎก, พระ. **วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและผู้ให้**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2537.

ธรรมปิฎก, พระ. **อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2537.

ธวัช รัตนาภิชาติ. **รักษาอย่างไร**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2521.

ธัญญา ชุนชฎาธาร. **บันทึก 1 ใน 13 กบฏรัฐธรรมนูญ : เรื่องบอกเล่าก่อนถึงวัน 14 ตุลา 16** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิชาการ 14 ตุลา, 2546.

- ชิกานต์ ศรีนารา. หลัง 6 ตุลาฯ : ว่าด้วยความขัดแย้งทางความคิดระหว่างขบวนการนักศึกษา กับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: 6 ตุลารำลึก, 2552.
- ธีรยุทธ บุญมี. การปฏิวัติศาสตร์ของโซซัวร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิสต์. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2551.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, เรียบเรียง. พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย: 60 ปี สิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2549.
- นายฉันทนา. บันทึกจอมพล: สัมภาษณ์จอมพล ป.พิบูลสงคราม (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: กระท้อน ป.ล., 2544.
- นิจ อักษรา. จากสยามสู่ไทยแลนด์: การเปลี่ยนแปลงประเทศสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม. กรุงเทพมหานคร: ก้าวแรก พับลิชชิ่ง, 2554..
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองเสื้อแดง. กรุงเทพฯ: Openbooks, 2553.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. การรวานหรือการบาว “เหล่า-สด-ไม่เนื้อ”. ใน พลังการวิจารณ์: สังคิตศิลป์, หน้า 169 – 178. กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2547
- นิยพรรณ วรรณศิริ. มานุษยวิทยาว่าด้วยระบบครอบครัว การแต่งงาน และเครือญาติ. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2528.
- นิรมล สุธรรมกิจ. สังคมกับเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาประเทศไทย (พ.ศ. 2500-2545). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. วิฤตเศรษฐกิจและวิฤตทางการเมืองในประเทศไทยในอดีตและปัจจุบัน. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2552.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. ทศพิชราชธรรมกับพระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- บุญแทน ต้นสุเทพวิรวงศ์, บรรณาธิการ. ความทรงจำเดือนพฤษภากับอนาคตการเมืองภาคประชาชน. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดงานทศวรรษพฤษภามหาประชาชนธรรม, 2545.
- บุญยงค์ เกศเทศ. วรรณกรรมวิเคราะห์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2525.
- เบน แอนเดอร์สัน. ชุมชนจินตกรรม แปลโดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, 2552.
- ประจักษ์ ตั้งเกต. เพลงปลุกใจของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.
- ประภาพรรณ วิจิตรวาทการ. อนุสรณ์งานศพ. ม.ป.ท., 2536.
- ประเวศ วะสี. วิธีแก้มั่ง สร้างสุข. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2529.

- ประเวศ วะสี. ปฏิรูปการศึกษา – ยกเครื่องทางปัญญา: ทางรอดจากหายนะ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2541.
- ประเวศ วะสี. ประเทศไทยกับสันติภาพโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2545.
- ประสาท หลักศิลา. สังคมมนุษย์ในด้านพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2514.
- ประอรรัตน์ บุรณมาตร์. หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- ปรารณา จุลศิริ วัฒนวงศ์ ละครคณะปริดาลัยของพระนางเชอฉกษมีลาวัณ วิทยานิพนธ์
ปริญาณุมาหาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ปรีดา จินดาศักดิ์. สุนทรียะแห่งดนตรี. วิทยานิพนธ์ปริญาณุมาหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ปรีชา ศรีวัลย์. สงครามโลก ครั้งที่ 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2545.
- ปัญญา บริสุทธิ์. วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2534.
- ปีแยร์ บูร์ดิเยอ. เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์ แปลโดย ชนิตา เสี่ยงมไพศาลสุข.
กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, 2550.
- ปิ่น มาลากุล. ม.ล.. พัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2518.
- ปิ่น มาลากุล. ม.ล.. งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2520.
- ปิ่น มาลากุล. ม.ล.. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล. ปิ่น มาลากุล 30 มีนาคม 2539.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2539.
- ผาณิต รังสรรค์ลีลา. 1 ปี โรคต้มยำกุ้งในอุ้งเล็บ IMF. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการรณรงค์
เพื่อประชาธิปไตย (ครป.): กลุ่มเพื่อนประชาชน (FOP): เครือข่ายสลัม 4 ภาค:
คณะกรรมการญาติวีรชนพฤษภา 35, 2541.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ยังมีความหวังอีกหรือกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. นนทบุรี:
สถาบันพระปกเกล้า, 2542.
- พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 3 ฉบับปรับปรุง).
กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2549.

- พรเพ็ญ ตันประเสริฐ. เพลงไทยสากลระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2531: การศึกษาในด้านลักษณะทาง
ภาษาและการสะท้อนสังคมวัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2533.
- พวงแก้ว ลิมปิสุรีย์. ทศนะเรื่อง “ประสพการณ์” ในปรัชญาของจอห์น ดิวอี้. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- พัชรี ติโรรส, บรรณาธิการ. ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤตเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร:
โครงการปริญญาโทสำหรับนักบริหาร สาขาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542)
- พิชญ์สินี บำรุงนคร. ลักษณะความเป็นอมตะของเพลงสุนทราภรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2543.
- พิชัย ปรัชญานุสรณ์. สูโลกดนตรี. กรุงเทพมหานคร: หนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2529.
- พุทธทาสภิกขุ. จนกว่าโลกจะมีสันติภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2530.
- พูนพิศ อมาตยกุล, บรรณาธิการ. เพลง ดนตรี และนาฏศิลป์จากสำนักสสมเด็จ. นครปฐม:
สำนักพิมพ์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552.
- พูนพิศ อมาตยกุล และคณะ. จดหมายเหตุดนตรี 5 รัชกาล: งานวิจัยเอกสารและลำดับเหตุการณ์
พุทธศักราช 2411-2549. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร
ศิลป์บรรเลง), 2550.
- พูนพิศ อมาตยกุล. ดนตรีวิจักษ์: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพมหานคร: รัศมีศิลป์, 2529.
- เพ็ญจันทร์ ทัพประเสริฐ. อดีต ปัจจุบัน อนาคต ของการศึกษาไทยภาคบังคับ. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2542.
- ไพบุลย์ ตำราญภูติ. พระเจ้าทั้งห้า: ตำนานความเป็นมาของสุนทราภรณ์. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร. สำนักไทยที่พึงปรารถนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เดือนตุลา, 2543.
- ไพโรจน์ ชัยนาม. รัฐธรรมนูญ กฎหมายและเอกสารสำคัญในการเมืองของประเทศไทย เล่ม 2.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519 – 2520.
- ภัทรวิ ภูษฎาภิรมย์. วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมความบันเทิงใน
สังคมกรุงเทพฯ พ.ศ.2419 – 2500. กรุงเทพมหานคร: ศิลปวัฒนธรรม, 2549.

- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **บทละครพูดคำกลอนเรื่อง พระร่วง และแสดงเรื่อง พระร่วงตามตำนาน และโดยสันนิษฐานโบราณคดี**, พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2544.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **เมืองไทยจึ่งต้นเกิด**. ม.ป.ท.: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2481.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **ปลุกใจเสือป่า พระบรมราโชวาท ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเก็บรวบรวมและทรงพระราชนิพนธ์ไว้สำหรับสั่งสอนเสือป่าและลูกเสือ บทที่ 1-6** (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนคร : โรงพิมพ์อำนวยศิลป์, 2484.
- มนัส สุวรรณ. **สัมฤทธิ์ผลในการทำงานของบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2534.
- มัญญ พลอยประดับ. **การสื่อความหมายและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของเพลงไทยยอดนิยม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. **สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น**. สงขลา: ภารกิจเอกสารและตำรา กลุ่มงานบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546.
- มัลลิกา คณานุรักษ์. **รายงานการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ชีวิตและผลงานเพลงอมตะของ แก้ว อัจฉริยะกุล**. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2529.
- มานพ อิศรเดช. **คณรรพชาติศรีรัตนโกสินทร์ เล่ม 1 - 4**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอุทยานการเรียนรู้, 2551.
- มานิต ชุมสาย, ม.ล.. **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 1 (จากหลักฐานของทางราชการที่เก็บไว้ ณ ใต้ถุนสถานทูตไทย ณ ฝรั่งเศสและเยอรมัน)**. กรุงเทพมหานคร: พิทยาการ, 2519.
- เมธี ปิณฑนนท์. **ทัศนคติต่อวิชาชีพครูโรงเรียนคาทอลิกในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษาคาทอลิก, 2526.
- ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ยามาสึ ยาดาเบ. **การปฏิวัติและการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทย แปลโดย เออิจิ มุราซึมา และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์**. กรุงเทพมหานคร: MisterKopy, 2547.

ยั้งยง เรื่องทอง. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. อุบลราชธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, 2542.

ยุพร แสงทักษิณ. **กองทัพชนะด้านกายและวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.

ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2542.

ยุวราชสกุลวงศ์ สมุดภาพจดหมายเหตุพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
กรมศิลปากร, 2552.

รพีพร. **วัฒนธรรมนำไทย: วิพินัทสนา: สืบสานและสะท้อนภาพอดีตยุคแรกของการทรงตั้ง
วัฒนธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ, 2537.

ระบบการศึกษาไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ ช่วงพ.ศ.2475 – 2520. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, 2532.

ระพี สาคริก. **บันทึกการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2554.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. **เศรษฐกิจการเมืองในยุครัฐบาลชวน หลีกภัย**. กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ,
2538.

ราชวรมณี, พระ. **ปรัชญาการศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2525.

รื่นฤทัย สัจพันธุ์. **สุนทรียภาพแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ณ เพชร, 2549.

โรม บุนนาค. **คู่มือรัฐประหาร**. กรุงเทพมหานคร: สยามบันทึก, 2549.

ฤกษ์ สุกศิริ. **ประวัติย่อการเมืองไทยในรอบทศวรรษ: จากทักษิณมิกส์ถึงพฤษภาฉลาจล**.
กรุงเทพมหานคร: โพสต์ พับลิชชิ่ง, 2553.

ลิวิส เอ. โคเซอร์. **นักปราชญ์ระดับโลก แปลโดย กาญจพรณ (อังกาบ) กอศรีพร, บรรณาธิการ**.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถิทรศน์, 2547.

ลีโอ ตอลสตอย. **ศิลปะคืออะไร, แปลโดย สิทธิชัย แสงกระจ่าง (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพมหานคร,
สำนักพิมพ์คมบาง, 2538.

วรรณลดา พิรุณสาร. **การสื่อความหมายในเพลงปลุกใจสี่เหล่าทัพ**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

- วัฒน์ วรรณขางกูร, บรรณาธิการ. สายลมเปลี่ยนทิศ แต่ดวงจิตมิได้เปลี่ยนเลย : ผลิตแห่งชีวิตและเสียงเพลงปฏิวัติไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการบันทึกและเผยแพร่ประวัติศาสตร์งานเพลงปฏิวัติ, 2546.
- จิตรวาทการ, พลตรีหลวง. การเมืองการปกครองของกรุงสยาม. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยใหม่, 2475.
- วนิดา เปรมวุฒิ. การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาในศิลปะของไมเคิลแองเจโล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- วราวุธ สุมาวงศ์. เบื้องหลังเพลงดัง รวมข้อเขียนของ 40 นักเพลง. กรุงเทพมหานคร: สยามออฟเซต, 2526.
- วัชรภรณ์ อาจหาญ. การศึกษาวิเคราะห์บทเพลงไทยสากลของสุนทราภรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- วาสนา นาน่วม. บันทึกคำให้การสุจินดา คราประยูร: กำเนิดและอวสาน รสข. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2545.
- วาสิษฐ จรรย์ยานนท์. อิทธิพลเพลงไทยแท้ต่อสุนทราภรณ์. ในสุนทราภรณ์วิชาการ: บทความจากการสัมมนาสุนทราภรณ์วิชาการ ในวาระครบรอบ 50 ปี คณะดนตรีสุนทราภรณ์ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร 12-17 มิถุนายน 2532, หน้า 30 – 38. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร และโรงเรียนสุนทราภรณ์การดนตรี, 2532.
- วิจิตรวรรณคดี บทละครอมตะ พลตรีหลวงจิตรวาทการ 2479 – 2483. หนังสืองานศพ ท่านผู้หญิงประภาพรรณ จิตรวาทการ. ม.ป.ท., 2536.
- จิตรวาทการ, พล.ต.หลวง. อธิบดีคนแรกของกรมศิลปากร พลตรีหลวงจิตรวาทการ. กรุงเทพมหานคร: จงเจริญการพิมพ์, 2531.
- จิตรรา จิตรวาทการ, เรียบเรียง. เรียงถ้อยร้อยชีวิต จิตรวาทการ. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2543.
- วิชาการ, กรม. แบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2507.
- วิชาการ, กรม. แบบเรียนหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมต้น 1-3. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2505.
- วิชาการ, กรม. แบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, 2505.

- วิชาการ, กรม. **แบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7.** กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2505.
- วิชาการ, กรม. **แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2.** กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2504.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **ศิลปะวิชาการ: ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์, 2546.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. **สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 2).** กรุงเทพมหานคร: อีแอนด์ไอคิว, 2546.
- วีรชาติ ชุ่มสนิท. **24 นายกรัฐมนตรีไทย.** กรุงเทพมหานคร: ออลบุ๊กส์พับลิชชิง, 2549.
- วีรยุทธ เกิดในมงคล. **การสื่อความหมายของงานทัศนศิลป์.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. **ปรัชญาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: ศิลปบรรณาการ, ม.ป.ป.
- ศรี อยุรยา. **เอื้อ สุนทรสนาน ดุริยวิลีแผ่นดิน.** กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้ากรู๊ป, 2546.
- ศรี อยุรยา. **100 ปีเพลงดี 100 ปี เอื้อ สุนทรสนาน.** กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2553.
- ศิราพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 2).** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- ศิริพร กรอบทอง. **วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในสังคมไทย พ.ศ. 2481-2535.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ศิลป์ สกุลสิงห์. **ดนตรีการ.** กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, 2506.
- ศิลป์ปากร, มหาวิทยาลัย. **สุนทรภรณ์วิชาการ บทความจากสัมมนา สุนทรภรณ์วิชาการในวาระครบรอบ 50 ปี คณะดนตรีสุนทรภรณ์ โดยคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์พลชัย, 2532.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.
- ศุภชัย จันท์สุวรรณ. **การวิเคราะห์แนวพระราชดำริและบทบาท ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการส่งเสริมการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี : การศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพรานหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ส. พลายน้อย. ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์ครั้งที่ 4).

กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2550.

ส. ศิวรักษ์. ปรัชญาการศึกษา: ศาสตร์และศิลป์แห่งการปฏิรูปการเรียนรู้ (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2545.

สังัด ภูเขาทอง. ประชุมบทความทางวิชาการดนตรี. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 253-.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
14 ตุลา, 2553.

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. สงครามเขตการค้า. กรุงเทพมหานคร: เดอะเนชั่น, 2536.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. ประวัติศาสตร์วันชาติไทย จาก 24 มิถุนา ถึง 5 ธันวาคม. ฟ้าเดียวกัน 2,2 (เม.ย.-
มิ.ย. 2547): 70-128. 2547.

สมหญิง เมืองแมน. คุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537.

สวนา พรพัฒน์กุล. ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร:

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น

(พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สารคดี. รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย : รวม 3 เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย (พิมพ์
ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สารคดี, 2546.

สาโรช บัวศรี. รากแก้วการศึกษา: หนังสือ สุ จิ ปุ ลิ 11. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552.

สายชล สัตยานุรักษ์. ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดย

หลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพมหานคร: มติชน 2545.

สายชล สัตยานุรักษ์. การสร้างความเป็นไทยกระแสหลัก และ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย”

สร้าง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.

สายชล สัตยานุรักษ์. คีตกฤทธิกับประดิษฐ์กรรม “ความเป็นไทย”. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2550.

สิรินธร กীরติบุตร. เพลงปลุกใจ (พ.ศ.2475 – 2525): การวิเคราะห์ทางการเมือง. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

สุกรี เจริญสุข. ความประสานสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์ในเพลงสุนทราภรณ์. ใน

สุนทราภรณ์วิชาการ: บทความจากการสัมมนาสุนทราภรณ์วิชาการ ในวาระครบรอบ 50 ปี

คณะดนตรีสุนทราภรณ์ ณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร 12-17 มิถุนายน 2532, หน้า

- 39 - 43. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, หอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร และ โรงเรียนสุนทรภรณ์การดนตรี, 2532.
- สุกัญญา สุจฉายา. พระร่วง: วีรบุรุษในประวัติศาสตร์และวีรบุรุษทางวัฒนธรรม. ใน วารสารภาษา
และวรรณคดีไทย, หน้า 2020 – 216. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สุกัญญา สุจฉายา. พิธีกรรม ตำนาน นิทาน เพลง: บทบาทของคติชนกับสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2548.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. ร้องรำทำเพลง ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2551.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. หมู่บ้านอีสานยุค "สงครามเย็น" : สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2548.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทย ในรวมบทความนำเสนอในการประชุม
วิชาการประจำปี 2545, ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, พัทธรินทร์ สิริสุนทร, บรรณาธิการ. พิษณุโลก:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2545.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. ทางออกวิกฤตความขัดแย้งแตกแยกในระบบสังคมการเมืองไทย.
กรุงเทพมหานคร: คินน้ำฟ้า, 2552.
- สุพัตรา ชาติปัญญาชัย. กระบวนการเรียนรู้: แนวคิด ความหมาย และบทเรียนในสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต, 2549.
- สุพัตรา สุภาพ, บรรณาธิการ. สังคมและวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุมณฑา ศักดิ์ชัยสมบูรณ์. เพลงไทยสากลตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2481 –
2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาตะวันออก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- สุมน อมรวิวัฒน์. การศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม: ในการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอด วัฒนธรรม:
ศึกษาหนังสือวัดขนอน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวัน
สถาปนาคณะครุศาสตร์ ครบ 37 ปี โดย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ด้วยการ
สนับสนุนจาก บมจ. ธนาคารกสิกรไทย 8-9 กรกฎาคม 2537. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัย, 2537.
- สุรชาติ บำรุงสุข. การเมืองและความมั่นคงไทย 2553. กรุงเทพมหานคร: โครงการความมั่นคง
ศึกษา, 2553.

- สุรพล สุวรรณ. **ดนตรีไทยในวัฒนธรรมไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สุรัตน์ วรารักษ์รัตน์, บรรณาธิการ. **บันทึกการบรรยายเรื่องสังคีตนิยม โดย**
กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2514.
- สุริชัย หวันแก้ว, บรรณาธิการ. **กำเนิดไฟใต้** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2551.
- สุวัฒน์ กิขุนทด. **ไฟใต้ใครจุด?**. กรุงเทพมหานคร: อินโดไชน่า พับลิชชิ่ง, 2547.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. **การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: วิทยา, 2553.
- เสรี พงศ์พิศ. **คืนสู่รากเหง้า: ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน เล่ม 1 - 2**. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ, 2529.
- เสถียร จันทิมาธร. **ชาติชาย ชุณหะวัณ : ทหาร "นัก" ประชาธิปไตย พร้อมสังเขปประวัติ 16 นายกรัฐมนตรี**. กรุงเทพมหานคร: แพลน พับลิชชิ่ง, 2532.
- โสภณ ชานะมูล. **"ชาติไทย" ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปวัฒนธรรม, 2550.
- หทัยรัตน์ ทับพร. **ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสืบต่อความเป็นไทยของชาวไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- อ.ก.รุ่งแสง. **พ. 27 สายลับพระปกเกล้าฯ: สารคดีประวัติศาสตร์เรื่องจริงที่ยิ่งกว่านิยาย** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วลี ศรีเอชนัน, 2547.
- อชิวิตคนแรกของกรมศิลปากร พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ**. กรุงเทพมหานคร: จงเจริญการพิมพ์, 2535.
- อนุชาติ พวงสำลีและกฤตยา อาชวนิจกุล. **ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**. นครปฐม : โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- อมรรตุนารักษ์, จมื่น. **เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1-4**. พระนคร: องค์การคำครุสภา, 2514.
- อมรรตุนารักษ์, จมื่น. **การศึกษาของชาติ เล่ม 1-2**. พระนคร: องค์การคำครุสภา, 2513.
- อมรรตุนารักษ์, จมื่น. **เหตุผลที่รัชกาลที่ 6 ทรงประกาศสงคราม และดุสิตธานี**. พระนคร: องค์การคำครุสภา, 2512.

- อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- อัจฉรา ไครบุตร. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาในเพลงปลุกใจ**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.
- อำนาจ เย็นสบาย. **สุนทรียภาพ**. กรุงเทพมหานคร: กรมการฝึกหัดครู, 2520.
- อำภา เกิดหาญ. **ร่มเกล้าชาวสยาม**. กรุงเทพมหานคร: สกายบุ๊กส์, 2548.
- อุทัยวรรณ วิสุทธากุล. **เพิ่มประสิทธิภาพพลังสมอง**. กรุงเทพมหานคร: ริดเดิร์ส ไดเจสต์
(ประเทศไทย), 2546.
- เอนก นาวิกมูล. **เพลงนอกศตวรรษ** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, 2550.
- เอนกนันทน์ นันตะคุณ. **พฤติกรรมการเปิดรับฟังเพลงไทยสากลในรูปแบบยุคสุนทรภรณ์ของคนใน
กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตร์ธุรกิจ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546.
- เอกวิทย์ ฌ ถलग **การศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม** ในการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม:
ศึกษาหนังสือวัดขนอน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวัน
สถาปนาคณะครุศาสตร์ ครบ 37 ปี โดย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ด้วยการ
สนับสนุนจาก บมจ. ธนาคารกสิกรไทย 8-9 กรกฎาคม 2537. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมหาวิทาลัย, 2537.
- โอบาส เสวิกุล. **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 1**. กรุงเทพมหานคร: เกษมบรรณกิจ, 2511.

ภาษาอังกฤษ

- Christine Ammer. **The HarperCollins dictionary of music** (3 rd edition). New York:
Harperperennial, 1995.
- Gregory P. Stone and Harvey A. Farberman. **Social Psychology through symbolic interaction**
(2nd editions). New York: John Wiley, 1981.
- Hans Kohn. **The Ideof Nationalism: A Study in its origins and Background**. New York:
MacMillian, 2006.
- John P. Hewitt. **Self and society: A symbolic interactionist social psychology** (9th editions).
Massachusetts: University of Massachusetts at Amherst, 2002.

- Jonathan H. Turner, Jan E. Stets. **The sociology of emotions.** Cambridge, NY.: Cambridge University Press, 2005.
- Jonathan Hearn. **Rethinking Nationalism: A Critical Introduction.** New York, Palgrave MacMillian, 2006.
- Sarah Danielsson. Pan-Nationalism Reframed: Nationalism, ‘diaspora’, the role of the ‘nation-state’ and the global age, **Nationalist, and Globalization, pp. 41-43.** Oxon: TJ International Ltd., Padstow, Cornwall, 2011.
- Yu Yeung Yeung. **A Socicultural Analysis of Contemporary Filipino Popular Songs.** Doctoral’s Thesis, Faculty of Education, Rutgers University, 1997.

สัมภาษณ์

- เกษม ปุณณานนท์. สัมภาษณ์. 26 พ.ค.2554.
- ซัชชัย สุขาวดี. สัมภาษณ์. 29 กันยายน 2554.
- ชูชาติ พิทักษากร. สัมภาษณ์. 21 กรกฎาคม 2554.
- ชูวิทย์ ยูระยง. สัมภาษณ์. 15 มีนาคม 2555.
- ชนพร แวกประยูร. สัมภาษณ์. 29 กรกฎาคม 2554.
- ศุภฎี งามสมภพ, พลตรี. สัมภาษณ์. 20 มกราคม 2554.
- ณัฐธ สุทธิจิตต์. สัมภาษณ์. 1 กุมภาพันธ์ 2555.
- ณัฐวุฒิ บริบูรณ์วิริยะ. สัมภาษณ์. 1 มกราคม 2555.
- นคร ถนอมทรัพย์. สัมภาษณ์. 25 พฤศจิกายน 2553.
- นรอรอด จันทร์กล้า. สัมภาษณ์. 1 กรกฎาคม 2554.
- ประชาสันท์ ชนะสงคราม. สัมภาษณ์. 22 กรกฎาคม 2554.
- ประทีป สุพรรณโรจน์. สัมภาษณ์. 19 กรกฎาคม 2554.
- พฤทธิธร สุมิตร, นาวาโท. สัมภาษณ์. 9 สิงหาคม 2554.
- พีรพงศ์ อ่อนหวาน. สัมภาษณ์. 30 พ.ย. 2553.
- ไพบูลย์ สำราญภูติ. สัมภาษณ์. 14 กุมภาพันธ์ 2555.
- รังสีพันธ์ แข็งขัน. สัมภาษณ์. 1 กุมภาพันธ์ 2554.
- วานิช โปตะวานิช. สัมภาษณ์. 27 กันยายน 2554.
- วิจิตร จิตรรังสรรค์. สัมภาษณ์. 12 กรกฎาคม 2554.
- วิเชียร ตันติพิมลพันธ์. สัมภาษณ์. 3 มีนาคม 2555.

- สถาพร นิยมทอง. **สัมภาษณ์**. 12 มกราคม 2554.
 สร้อยสน สกลรักษ์. **สัมภาษณ์**. 16 มีนาคม 2555.
 สรวุฑ เลิศปัญญาสุข. **สัมภาษณ์**. 12 มกราคม 2555.
 สันติ ลุนเผ่, เรือตรี. **สัมภาษณ์**. 9 สิงหาคม 2554.
 สันตัก คัมภีร์. **สัมภาษณ์**. 12 กรกฎาคม 2554.
 สุภาวดี มิตรสมหวัง. **สัมภาษณ์**. 24 เมษายน 2555.
 สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ. **สัมภาษณ์**. 29 กรกฎาคม 2554.
 อรรถพล อนันตวรสกุล. **สัมภาษณ์**. 15 มีนาคม 2555.

การบรรยาย

- โสฬส ปุณกะบุตร, นิตติพงษ์ ห่อนาค และดร.อรสุดา เจริญรัตน์. บันทึกงานอบรมเทคนิคการแต่งเพลง และผลิตเพลง กิจกรรมเพลงเฉลิมพระเกียรติคำพ่อสอน 84 พรรษา ห้องประชุม 101 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโครงการ "เพลงเฉลิมพระเกียรติคำพ่อสอน" มูลนิธิพระดาบส, 18 มิถุนายน 2554.
 วิจิตร วิจิตรวาทการ และสถาพร นิยมทอง. รายการเพลงของแผ่นดิน ทางสถานีวิทยุช่อง 11. มิถุนายน 2554
 ปนัดดา ดิศกุล, ม.ล.. ปาฐกถาเสาสหลักแห่งแผ่นดิน เรื่องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ. 6 มกราคม 2555.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, องค์การ. [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: <http://www.unescobkk.org> [20 สิงหาคม 2552]
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: http://www.csr.chula.ac.th/sufficiency_economy/music/13-music.html [20 ธันวาคม 2554]
 บ้านคนรักสุนทรภรณ์. [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา: www.websuntaraporn.com [24 สิงหาคม 2554]
 แผนพัฒนาเศรษฐกิจ. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th/> [22 สิงหาคม 2554]
 พิวเจอร์มาร์ท ศรีเอชัน. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.thailandexhibition.com/> [22 กันยายน 2554]

วัฒนธรรม, กระทรวง. [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: www.culture.go.th [26 กันยายน 2554]

วิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนัก. [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: www.curriculum51.net [9 ธันวาคม 2553]

ปรีดี พนมยงค์, สถาบัน. [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://preedee-100th.exteen.com/> [24 มีนาคม 2555]

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และประเด็นในการสัมภาษณ์

ด้านดนตรี

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.ฉชชา พันธุ์เจริญ

วันเดือนปี 3 มิถุนายน 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. มุมมองเรื่อง “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. ปัจจัยภายนอกและภายในของบทเพลงมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ในกรณีของบทเพลงปลุกใจ ปัจจัยแบบใดมีความสำคัญมากกว่าและเกิดขึ้นก่อน
3. ความแตกต่างของบทเพลงปลุกใจที่มีเนื้อร้องกับบรรเลงเพียงอย่างเดียวของในและต่างประเทศ
4. หากต้องการวิเคราะห์บทเพลงปลุกใจในแง่ของดุริยางคศิลป์ ควรวิเคราะห์ในประเด็นใดบ้าง และประเด็นใดที่แสดงว่าบทเพลงนั้นเป็นเพลงปลุกใจ

สัมภาษณ์ อาจารย์ไพฑูย์ สารานุกูลิ

วันเดือนปี 14 กุมภาพันธ์ 2555

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. ลักษณะ ความหมายและวิธีการใช้บทเพลงปลุกใจของสุนทราภรณ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. บทบาทของบทเพลงปลุกใจของวงสุนทราภรณ์ที่เสริมสร้างความรักชาติอย่างต่อเนื่อง
4. การฟังบทเพลงปลุกใจส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออกถึงความรักชาติหรือไม่อย่างไร
5. แนวทางการส่งเสริมการใช้บทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ

ด้านผู้ประพันธ์คำร้อง

สัมภาษณ์ วิเชียร ตันติพิมลพันธ์

วันเดือนปี 3 มีนาคม 2555

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. แรงบันดาลใจและเป้าหมายในการแต่งเพลง “ในหลวงของแผ่นดิน” เพราะถ้าฟังแต่เพลงแล้วไม่ได้ดูละคร จะรู้สึกว่าการอ้างถึง ร.9 เท่านั้น แต่ที่ปรากฏในละครหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ไทยโดยรวม ฉะนั้น จึงอยากทราบเป้าหมายที่แท้จริงของบทเพลงนี้
2. ความมุ่งหวังว่า ผู้ฟังจะได้เรียนรู้ หรือเกิดความคิดความรู้สึกอย่างไรต่อบทเพลงในหลวงของแผ่นดิน

ด้านผู้ประพันธ์คำร้อง ทำนองและขับร้อง

สัมภาษณ์ นคร ธนอมทรัพย์

วันเดือนปี 25 พฤศจิกายน 2553

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. แรงบันดาลใจในการแต่งเพลงรักกันไว้เถิด
3. พื้นฐานการเรียนดนตรี และวิธีการขับร้อง
4. แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงรักกันไว้เถิดและบทเพลงปลุกใจอื่น
5. ผลงานบทเพลงปลุกใจอื่นๆของท่าน

สัมภาษณ์ คุณชัชชัย สุขาวดี (หญิง ร็อคเคสตรา)

วันเดือนปี 29 กันยายน 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. แรงบันดาลใจในการแต่งเพลงรักเธอประเทศไทย
3. พื้นฐานการเรียนดนตรี และวิธีการขับร้อง
4. แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงรักเธอประเทศไทยและบทเพลงปลุกใจอื่น

ด้านผู้ประพันธ์คำร้องและทำนอง

สัมภาษณ์ นาวาโท พงศสิทธิ์ สุมิตร

วันเดือนปี 9 สิงหาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ “ความรักชาติ”
2. ตัวอย่างเพลงปลุกใจในความทรงจำและที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในปัจจุบัน
3. เกี่ยวกับท่านและเพลงที่ท่านประพันธ์
  - พื้นฐานประสบการณ์ด้านดนตรีของท่าน
  - วัตถุประสงค์ในการแต่งเพลงเหล่านี้
  - แรงบันดาลใจ แนวคิด เทคนิค และวิธีการในการสร้างเนื้อความหลัก (theme) ของบทเพลง
  - การเลือกสรรผู้ขับร้อง นักดนตรี
  - วิธีการถ่ายทอดแนวคิด (Concept) ของบทเพลงต่อผู้ขับร้อง นักดนตรี

สัมภาษณ์ คุณสุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ

วันเดือนปี 29 กรกฎาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. แรงบันดาลใจในการประพันธ์เพลงเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและบทเพลงที่เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ
3. การคัดเลือกนักร้อง และวิธีการเลือกแต่ละท่อนเพลงหรือบทเพลงให้เหมาะสมกับผู้ขับร้อง
4. แนวทางการถ่ายทอดผลงานบทเพลงปลุกใจของท่าน

ด้านผู้เรียบเรียงเสียงประสาน

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร

วันเดือนปี 21 กรกฎาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. วิธีการคัดเลือกบทเพลงและวิธีการเรียบเรียงเสียงประสาน
3. ตัวอย่างเพลงปลุกใจในความทรงจำและที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในปัจจุบัน
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเพลงหนักแผ่นดิน และสุดแผ่นดิน
5. ความสำคัญในการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีให้สอดคล้องกับเนื้อร้องของเพลงปลุกใจ
6. องค์ประกอบและวิธีการถ่ายทอดเพลงปลุกใจอย่างมีประสิทธิภาพ
7. แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจ

สัมภาษณ์ อาจารย์วิจิตร จิตรรังสรรค์

วันเดือนปี 12 กรกฎาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ “ความรักชาติ” ในปัจจุบัน
2. ตัวอย่างเพลงปลุกใจในความทรงจำและที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในปัจจุบัน
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเพลงปลุกใจในอดีตและปัจจุบัน
4. ความสำคัญในการการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีให้สอดคล้องกับเนื้อร้องของเพลงปลุกใจ
5. องค์ประกอบและวิธีการถ่ายทอดเพลงปลุกใจอย่างมีประสิทธิภาพ
6. แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจ

สัมภาษณ์ วานิช โปตะวานิช

วันเดือนปี 27 กันยายน 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. วิธีการคัดเลือกบทเพลงและวิธีการเรียบเรียงเสียงประสาน
3. ตัวอย่างเพลงปลุกใจในความทรงจำและที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในปัจจุบัน

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเพลงปลุกใจในอดีตและปัจจุบัน
5. ความสำคัญในการการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีให้สอดคล้องกับเนื้อร้องของเพลงปลุกใจ
6. องค์ประกอบและวิธีการถ่ายทอดเพลงปลุกใจอย่างมีประสิทธิภาพ
7. แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจ

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นรอรอด จันทร์กล้า

วันเดือนปี 1 กรกฎาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. วิธีการวิเคราะห์เพลงร้อง
2. การเรียงเรียงเสียงประสานเพลงเพื่อให้เข้าถึงคนฟังมีวิธีการเลือกผู้ร้อง นักดนตรีอย่างไร
3. วิธีการเผยแพร่เพลงปลุกใจ
4. เพลงปลุกใจในความทรงจำของท่าน

สัมภาษณ์ คุณสรารุช เลิศปัญญาบุษ

วันเดือนปี 12 มกราคม 2555

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. วิธีการคัดเลือกบทเพลงและวิธีการเรียบเรียงเสียงประสาน
3. ตัวอย่างเพลงปลุกใจในความทรงจำและที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในปัจจุบัน
4. วิธีการคัดเลือกผู้ขับร้อง
5. ความสำคัญในการการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีให้สอดคล้องกับเนื้อร้องของเพลงปลุกใจ
6. องค์ประกอบและวิธีการถ่ายทอดเพลงปลุกใจอย่างมีประสิทธิภาพ
7. แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจ

สัมภาษณ์ พ.ต. ประทีป สุพรรณโรจน์

วันเดือนปี 19 กรกฎาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. เรื่อง “ความรักชาติ” ในมุมมองของท่าน

2. การคัดเลือกบทเพลงสำหรับการแสดงคอนเสิร์ต
3. แนวทางการถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจ

ด้านผู้ขับร้อง

สัมภาษณ์ เรือตรีสันติ ลุนเผ่

วันเดือนปี 9 สิงหาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “สำนึกความรักชาติ”
2. พื้นฐานประสบการณ์ทางดนตรีของท่านในการร้องเพลงปลุกใจ
3. เพลงปลุกใจมีความสำคัญอย่างไร สามารถเสริมสร้างความรักชาติได้อย่างไร
4. แนวคิด ทักษะ ทักษะ เทคนิควิธีการนำเสนอ กลวิธีถ่ายทอดของผู้ขับร้อง
5. การเลือกสรรบทเพลงในการนำออกแสดง
6. แนวทางส่งเสริมการฟังบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ
7. ลักษณะการประพันธ์เพลงปลุกใจที่ดี

สัมภาษณ์ คุณชนพร แวกประยูร

วันเดือนปี 29 กรกฎาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ “ความรักชาติ” ในปัจจุบัน
2. บทเพลงปลุกใจในความทรงจำที่เกี่ยวกับชาติ
3. การร้องเพลงประเภทเพลงปลุกใจ (รวมทั้งเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์) ผู้ขับร้องควร
พื้นฐานประสบการณ์อย่างไร
4. แนวคิด ทักษะ ทักษะ วิธีการของผู้ขับร้องต่อการทำความเข้าใจบทเพลงรวมทั้งวิธีการ
นำเสนอ เทคนิค กลวิธีถ่ายทอด
5. แนวทางส่งเสริมการฟังบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ
6. ลักษณะของเพลงปลุกใจที่ดี
7. แนวทางส่งเสริมการฟังบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจ

ด้านการศึกษา

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรรถพล อนันตวรสกุล (การสอนสังคมศึกษา)

วันเดือนปี 15 มีนาคม 2555

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. แนวทางการใช้บทเพลงปลุกใจในวิชาสังคมศึกษา เช่น
  - การเตรียมความพร้อมของผู้สอน
  - การเตรียมเนื้อหาวิชา
2. แนวทางในการบูรณาการการเรียนรู้บทเพลงปลุกใจกับรายวิชาอื่น เช่นภาษาไทย ฯลฯ
3. ปัจจัยที่ทำให้การถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจมีประสิทธิภาพ (รวมถึงการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น)
4. ประโยชน์ที่ผู้สอนและผู้เรียนได้จากการเรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยบทเพลงปลุกใจ
  - เนื้อหาความรู้
  - กระบวนการเรียนรู้

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสน สกลรักษ์ (การสอนภาษาไทย)

วันเดือนปี 16 มีนาคม 2555

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. แนวทางการใช้บทเพลงปลุกใจในวิชาภาษาไทย เช่น
  - การเตรียมความพร้อมของผู้สอน
  - การเตรียมเนื้อหาวิชา
  - การเตรียมผู้เรียน
2. แนวทางในการบูรณาการการเรียนรู้บทเพลงปลุกใจกับรายวิชาอื่น เช่นวิชาสังคมศึกษา
3. ปัจจัยที่ทำให้การถ่ายทอดบทเพลงปลุกใจมีประสิทธิภาพ (รวมถึงการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น)
4. ประโยชน์ที่ผู้สอนและผู้เรียนได้จากการเรียนวิชาภาษาไทยด้วยบทเพลงปลุกใจ
  - เนื้อหาความรู้
  - กระบวนการเรียนรู้

สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.ณัฐวดี บริบูรณ์วิริย์

วันเดือนปี 16 มกราคม 2555

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. แนวทางการถ่ายทอดในสื่อสาธารณะ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลงปลุกใจกับบริบทอื่น

ด้านการประกวดดนตรี

สัมภาษณ์ อาจารย์ชูวิทย์ ชูระยง

วันเดือนปี 15 มีนาคม 2555

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. เป้าหมายของการจัดการประกวดดนตรีหรือการประพันธ์เพลง
2. การจัดการประกวดดนตรีหรือการประพันธ์เพลงมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมหรือไม่ อย่างไร
3. สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการประกวด
  - ผู้จัดการประกวด
  - ผู้ประกวด
  - ผู้ชม

ด้านผู้นำเพลงไทยสากลประเภทปลุกใจไปใช้

สัมภาษณ์ คุณพีรพงศ์ อ่อนหวาน

วันเดือนปี 9 กันยายน 2553

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ทำไมต้องให้สำนักลูกเสือ ยุวกาชาดและกิจการนักเรียนเป็นผู้จัดกิจกรรม
2. ความหมายของความรักชาติในความคิดเห็นของท่าน
3. ความเชื่อมโยงของกิจกรรมที่จัดขึ้นกับการจัดกิจกรรมอื่นของกระทรวงศึกษา
4. การเลือกเพลงที่ใช้ในการจัดกิจกรรมรักชาติ

สัมภาษณ์ พันเอกประชาสิทธิ์ ชนะสงคราม

วันเดือนปี 22 กรกฎาคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับ “ความรักชาติ” ในปัจจุบัน
2. เหตุผลในการใช้ชื่อเพลง (ปลุกใจ) เป็นชื่อรายการ (สยามานุสติ รู้รักสามัคคี ได้ร่มธงไทย) และการคัดเลือกบทเพลงประกอบรายการ
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับเพลงปลุกใจในอดีตและปัจจุบัน ตัวอย่างเพลงปลุกใจในความทรงจำและที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ในปัจจุบัน
4. บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกบทเพลงประกอบรายการ
5. องค์ประกอบและวิธีการเผยแพร่เพลงปลุกใจอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งเสียงสะท้อนจากผู้ชม และอิทธิพลของผู้ฟังต่อการจัดการแสดง

สัมภาษณ์ พันเอก (พิเศษ) เกษม ปุณณานนท์

วันเดือนปี 26 พ.ค.2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ความหมายของคำว่า “ชาติ” ในมุมมองของนักจิตวิทยาความมั่นคง
2. วิธีการส่งเสริมการใช้เพลงปลุกใจ และประเภทของเพลงปลุกใจ

สัมภาษณ์ พลตรีคุณฐิติ งามสมภพ อดีตผู้อำนวยการสถาบันจิตวิทยาความมั่นคง
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กองบัญชาการกองทัพไทย

วันเดือนปี 20 มกราคม 2554

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ปัญหาเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับ “ความรักชาติ” ของประชาชนทั่วไป
2. ความหมายของ “ความรักชาติ” ของกองทัพบก
3. ที่มาของแนวคิดนโยบายการใช้บทเพลงปลุกใจเสริมสร้างความรักชาติ
4. แนวทางการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความรักชาติอย่างยั่งยืน
5. บทเพลงปลุกใจที่คุ้นเคย

การสนทนากลุ่ม

วันที่ 27 มีนาคม 2555 เวลา 9.00 น.

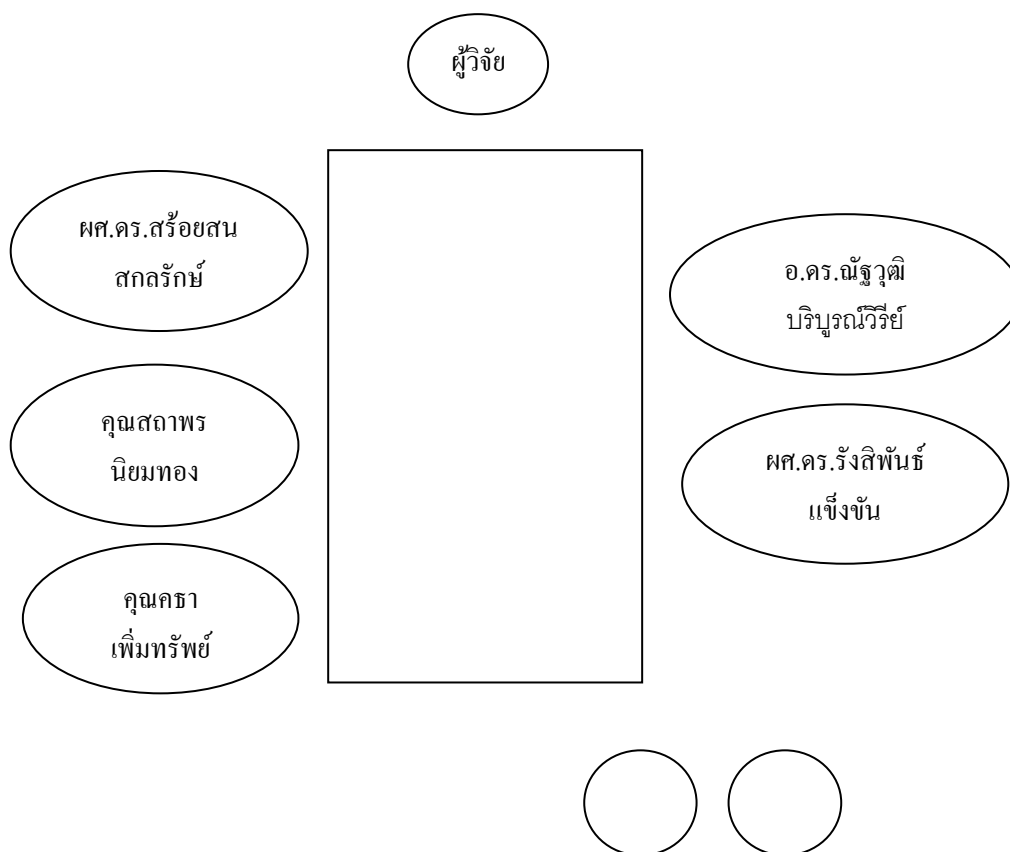
ณ อาคารประชุมสุข อาชาวำรุง ห้อง 503

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม:

1. ความหมายของ “ความรักชาติ” ในความคิดเห็นของท่าน
2. แนวทางการถ่ายทอด และขับเคลื่อน “สุนทรียานุภาพ” ที่เกิดจากคุณค่าของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตนและสังคม

มีรูปแบบการจัดสนทนากลุ่มดังแผนภาพ

ผู้ช่วยจกรายงานการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม

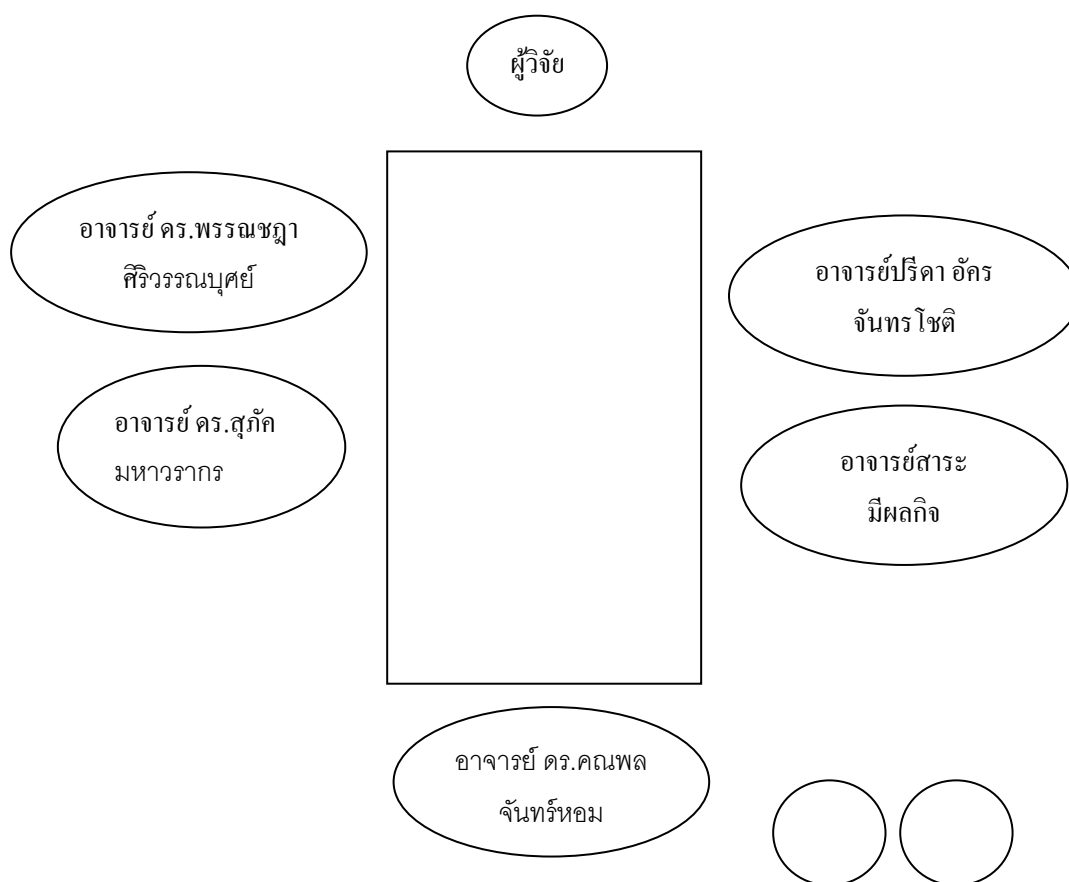
วันที่ 25 เมษายน 2555 เวลา 10.00 น.

ณ อาคารประชุมสุข อาชีวอารุง ห้อง 503

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม:

1. การสรุปข้อมูลวิวัฒนาการของบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เสริมสร้างสำนึกความรักชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 – 2554
  2. การสรุปและให้คำจำกัดความของ ความรักชาติ ทั้งในอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต
  3. การสรุปแนวทางการถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจที่เสริมสร้างสำนึกความรักชาติ
- มีรูปแบบการจัดสนทนากลุ่มดังแผนภาพ

ผู้ช่วยจรรยาขานการสนทนากลุ่ม

บทเพลงที่ใช้ในการวิเคราะห์

ยุคที่ 1 ยุคศรัทธาสรางชาติ (พ.ศ. 2453 – 2468) อยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงเริ่มต้นของการสร้างความเป็นชาติไทยและเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 คำร้องทั้งหมดเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งได้อัญเชิญมาใส่ท่วงทำนองโดยนักประพันธ์ทำนอง 2 คนด้วยกันในยุคสมัยที่ 2

เพลงไทยสามัคคี

<p>อย่าเห็นแก่ตัวมัวพะวง อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งดี แม้เราริษยากัน และกัน ระวังการยุยงส่งร้าย คณะใดศัตรูผู้ฉลาด ก็แยกให้แตกสามัคคี พรหามณ์ผู้เดียวรับใช้ไปยุแห่ จนเวลาศัตรูจู่ไปราญ ฉะนั้นไซ้รักขอไทยจงร่วมรัก เอาไว้เพื่อเมื่อมีไพรีรอน</p>	<p>ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน ลุ่มหลงริษยาไม่ควรที่ อย่าให้ช่องไพรีที่มุ่งร้าย ไม่ช้าพลันจะพากันฉิบหาย นั่นแหละเครื่องทำลายสามัคคี หมายมาดทำลายให้เร็ววี เช่นกษัตริย์ลิจจวิวงศ์โบราณ สาระแนญญาติให้แตกฉาน มัวเกี่ยวกันเสียการ เสียนคร จงร่วมสมัครสโมสร จะได้สู้ศัตรูด้วยเต็มแรง</p>
---	---

เพลงไทยรวมกำลัง

<p>ไทยรวมกำลังตั้งมั่น ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง ขอแต่เพียงไทยเราอย่าพลาญญาติ ไทยอย่ามุ่งร้ายทำลายไทย ให้นานาภาษาเขานิยม ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง ช่วยกันเต็มใจใฝ่ผดุง ให้อยู่จนสิ้นดินฟ้า</p>	<p>ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน จะสามารถป้องกันขันแข็ง มายุทธแย้งก็จะปลาดไป ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่ จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมือง ชมเกียรติยศฟูเฟื่อง ให้ชื่อไทยกระเดื่องทั่วโลกา บำรุงทั้งชาติศาสนา วัฒนาเถิดไทยไชโย</p>
--	--

เพลงสยามานุสติ

	ทำนอง: นารถ ถาวรบุตร
	แดนไทย
ใครรานใครรุกค้ำ	ขาดคิน
ไทยรบจนสุดใจ	ยอมสละ ลิ่นแล
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ชื่อก้องเกียรติงามฯ
เสียชีพไปเสียลิ่น	ยินยง
หากสยามยังอยู่ยั้ง	ชีพด้วย
เราก็เหมือนอยู่คง	ไทยอยู่ได้ฤฯ
หากสยามพินาศลง	หมดลิ่นสกุลไทยฯ
เราก็เหมือนมอดม้วย	

เพลงมาร์ชปลุกไทย

	ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน
	จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ
แม่หวังตั้งสงบ	จะอาจสู้ริบสูญตาย
ศัตรูกล้ามาประจัญ	กล้าเหมือนเพชรไม่ยอมใครง่าย ๆ
พวกเราชาวไทยล้วนใจเด็ด	ก็ต่อสูจนตายไม่อินัง
ถึงจะมีไพร่ยามากมาย	ชายก็ยอมทิ้งได้ไม่เหลือวหลัง
ถึงเมียสาวลูกอ่อนนอนผ้าอ้อม	และคืนหลังให้ออกนอกเรือนชาน
แม้ไม่ทิ้งหญิงก็คงส่งเสียงคัง	ผู้ชายไทยใจจึงล้วนกล้าหาญ
เพราะทั้งแม่ทั้งเมียล้วนเลิศไซริ	มีแก่ใจไปราญ รบไพร
ไม่หวังแม่หวังเมียจนเสียการ	ไม่ยอมให้ชายมัวอยู่สุสี
หญิงถึงจะรักลูก และรักฟัว	และต่อตีเข้มนันป้องกันเมือง
ยุให้ไปยุทรนารบราวี	อยากให้ไทยขึ้นชูฟูกระเดื่อง
อันพวกเราชายหญิงทั้งหลายไซริ	ให้ขึ้นชื่อลือเลื่องขจรไกล
สละชีพเพื่อผดุงความรุ่งเรือง	รักษารัฐสีมาที่อาศัย
เรายอมเสียชีวารักษาสัตย์	ให้ไทยคงเป็นไทย ชั่วดินฟ้า
รักษาชาติศาสนาถาวรไว้	

เพลงคำปฏิญาณ

ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง	ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน
เกี่ยวเชิญเย็นคำกราไป	คงจะต้องบังคับขับไล่
เขาจะเห็นแก่หน้าคำชื่อ	ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย
ไหนจะต้องเหน้อยยากลำบากกาย	จะนับถือพงศ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย
เพราะฉะนั้นชวนกันสวามิภักดิ์	ไหนจะอายุทั่วทั้งโลกา
ยอมตายไม่เสียดายชีวา	จงรักร่วมชาติศาสนา
สมานสามัคคีให้ดีอยู่	เพื่อรักษาอิสระคณะไทย
ควรคิดจ่านองใจ	จะสู้ศึกศัตรูทั้งหลายได้
	เป็นไทยจนสิ้นดินฟ้า

เพลงไว้รักไว้ผล

เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง	ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน
ไม่ควรให้เสียที่ที่เกิดมา	ควรคำนึงถึงชาติศาสนา
แม้ใครตั้งจิตคิดรักตัว	ในหมู่ประชาชาวไทย
ควรจะร้อนนกร้อนใจ	จะม้วนอนนึ่งอยู่ไหน
ชาติใดไว้รักสมัครสมาน	เพื่อให้พร้อมพร้อมทั่วตน
แม้ชาติย่อยยับอับจน	จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
	บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร

ยุคที่ 2 ยุคคณะราษฎรรัฐธรรมนูญ (ราวปีพ.ศ. 2469 – 2489) ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เป็นช่วงก่อนและช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผู้นำทางการเมืองคือจอมพลป. พิบูลสงคราม บทเพลงผลงานการประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และวงดนตรีสุนทราภรณ์

เพลงชาติไทย (ฉบับ พ.ศ.2477)

	คำร้อง: ชุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธ์)
	ทำนอง: พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร)
แผ่นดินสยามนามประเทืองว่าเมืองทอง	ไทยเข้าครองตั้งประเทศเขตต์แดนสง่า
สืบชาติไทยดึกดำบรรพ์บูรณลงมา	ร่วมรักษาเอกราษฎร์ชนชาติไทย
บางสมัยศัตรูจู่มารบ	ไทยสมทบสวนทัพเข้าขับไล่
ตะลุยเลือดหมายมุ่งผดุงผะไท	สยามสมัยบูรณรอดตลอดมา
อันดินแดนสยามคือว่าเนื้อของเชื้อไทย	น้ำรินไหลคือว่าเลือดของเชื้อข้า
เอกราษฎร์คือกระดูกที่เราบูชา	เราจะสามัคคีร่วมมีใจ
ยึดอำนาจกุมสิทธิ์อิสสระเสรี	ใครร้ายเราจะไม่ละให้
เอาเลือดล้างให้สิ้นแผ่นดินของไทย	สถาปนาสยามให้เทิดชัยไชโย

เพลงชาติไทย (ฉบับพ.ศ. 2482 - ปัจจุบัน)

	คำร้อง: พันเอก หลวงสารานุประพันธ์
	ทำนอง: พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร)
ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย	เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน
อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล	ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี
ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด	เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่
สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี	เถลิงประเทศชาติไทยทวี มีชัย ชโย

บทเพลงประกอบบทละคร พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

เพลงเลือดสุพรรณ (เรื่องเลือดสุพรรณ 2479)

เลือดสุพรรณ เคยหาญ ในการศึก เข้มฮึก กล้าสู้ ไม่รู้หนี
ไม่ครั่นคร้าม ขามใจ ต่อไพร่ ผู้ใดมีมิตรร่ำ คว้มารบ
(สร้อย) มาด้วยกัน มาด้วยกัน เลือดสุพรรณเอ๋ย
เลือดสุพรรณ เข้าประจัน อย่าได้พรั่นเลย
อยู่ไม่สุข เขามารุก แคนตระหน้า ให้ชอกช้ำ แสนอนาถ ชาติไทยเอ๋ย
เขาเขี้ยนฆ่า เพราะว่าเห็น เป็นชะเลย¹ จะนิ่งเฉย อยู่ทำไม พวกไทยเรา (สร้อย)
อันเมืองไทย เป็นของไทย ไซ้ของอื่น มาต่อสู้อู๋ กู้คืน เถอะเราเอ๋ย
ถึงตัวตาย อย่าเสียดาย ชีวิตเลย มาเถอะเหวย พวกเรามา กล้าประจัญ (สร้อย)

เพลงรักเมืองไทย (เรื่องราชมนู แสดงคนครั้งแรก 21 กุมภาพันธ์ 2479)

(สร้อย) รักเมืองไทย ชูชาติไทย ทะนุบำรุงให้รุ่งเรือง สมเป็นเมืองของไทย
เราชาวไทย เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย ไม่เคยอ่อนน้อม เราไม่ยอมแพ้ใคร
ศัตรูใจกล้า มาแต่ทิศใด ถ้าข่มเหงไทยคงจะได้เห็นดี (สร้อย)
เราชาวไทย เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย เรายรักเพื่อนบ้าน เราไม่รานรุกใคร
แต่รักษาสิทธิ์ อิสสระของไทย ใครทำซ้ำใจไทยจะไม่ถอยเลย (สร้อย)
เราชาวไทย เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย ถ้าถูกข่มเหง แล้วไม่เกรงผู้ใด
คั่งงูตัวนิก มิพิยเหลือใจ เรายรักเมืองไทย ยิ่งชีพเราเอ๋ย (สร้อย)

เพลงแดนอิสลาม (เรื่องราชมนู)

แดนอิสลามเป็นของไทย เราใฝ่ใจรัก เตรียมให้พร้อมพริก เพื่อสู้ ศัตรูทั้งหลาย
อย่ามัวแต่หวัง นั่งนิ่ง ทั้งหญิงทั้งชาย ต้องชวนขวาย กอบกู้ ชาติไทย
แดนอิสลาม ของชาติไทย ชาวอิสลาม เป็นไทย ไทยต้องจำ
บ้านเมืองเหมือนเรือ ในเมื่อทวนน้ำ อย่างกลับกระแสน้ำไหล ช่วยกันพายช่วยกันจำ
กิจการงานใดๆ คนไทยต้องคว้มาทำ อย่าหวังในน้ำ แรงของต่างแดน
จำเถอะนะเราจำ จำเถอะนะต้องจำ จำใส่ใจ ชาวอิสลามเป็นไทย เราต้องช่วยไทย
อย่ามัวพะวงหลงไหล ว่าชาติไหนเขาจะช่วย พวกเราอย่าหนีศัตรู ต้องอยู่สู้กันจนม้วย
ตายไหนตายค้ำย กับพวกไทยเราเอ๋ย

¹ ตัวสะกดในบทเพลงทั้งหมดของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการตรงตามต้นฉบับ

จีนไทยสามัคคี (เรื่องพระเจ้ากรุงธนฯ 2480)

แต่โบราณหลายพันปีมาแล้ว	จีนกับไทยมิได้แคล้วเหมือนน้องพี่
ได้ร่วมแรงร่วมใจเป็นไมตรี	ไม่เคยมีข้อวิวาทบาดหมางกัน
ชาติจีน ชาติไทย	มิใช่อื่น ไกลพี่น้องกัน
ต้องสงวนความรัก ต้องสมัครใจมั่น	จะสมานมิตรอยู่เสมอไปเอย

ธนบุรี (เรื่องพระเจ้ากรุงธนฯ 2480)

ธนบุรี ธนบุรี ธนบุรี	
โอ้พระองค์พระเจ้ากรุงธนบุรี	ทรงความดียิ่งใหญ่แก่สยาม
ศึกมีมาออกหน้าสู้สงคราม	กู้สยามให้พื้นดินเป็นไทย

ตื่นเถิดชาวไทย (เรื่องศึกกลาง 2480)

(สร้อย) ตื่นเถิดชาวไทย อย่ามัวหลับไหลลุ่มหลง	ชาติจะเรื่องดำรงก็เพราะเราทั้งหลาย
ถ้ามัวหลับมัวหลง เราก็คงละลาย	เราต้องเร่งชวนชวาย ตื่นเถิดชาวไทย
บ้านเมืองยามเฟื่องฟูรุ่งเรือง	ก็อย่าลืมหวนชวาย
ผลอดตัวศึกมา เราจะพากันตาย	จำไว้เถอะสหาย ตื่นเถิดชาวไทย
(สร้อย)	
ชาติไทย เราไม่น้อมยอมใคร	จะสู้จนชีพสลาย
หวังผลคุณแหลมทอง เราพี่น้องหญิงชาย	อย่าให้ชาติสูญภัย ตื่นเถิดชาวไทย (สร้อย)

แหลมทอง (เรื่องศึกกลาง 2480)

(สร้อย) แหลมทอง ไทยเข้าครองเป็นแดนไทย	รักกันไว้เราพวกไทยในแดนทอง
แหลมทอง ไทยเข้าครองเป็นแดนไทย	แล้วย้ายแยกแตกกันไปเป็นสาขา
ไทยสยามอยู่แม่น้ำเจ้าพระยา	และปิง วัง ยม นาน นที (สร้อย)
โจงสาครไทยก็จงครองที่ดิน	สาละวินไทยใหญ่อยู่เป็นที่
ไทยอิสลามอยู่ลำน่านตานี	ต่อลงไปไทยก็มีอยู่เหมือนกัน (สร้อย)
ขอพวกเราชาวไทยของแดนทอง	หมายใจปองผูกรักสมัครมั่น
ไทยสยามมุ่งจิตคิดสัมพันธ์	ผูกไมตรีทั่วกันแหลมทอง (สร้อย)

ไทยน้อยไทยใหญ่ (เรื่องเจ้าหญิงแสนหวี 2481)

ไทยน้อยไทยใหญ่	แม้อยู่ห่างไกล คงเป็นไทยด้วยกัน
ต้องมุ่งความดี ต้องสมานไมตรี	ไม่มีเคียดจิ้งที่รักยิ่งกว่าสหาย
เพราะว่าเราเป็นสายโลหิตเดียวกัน	พี่น้องเก่าแก่ มาแต่ปางบรรพ์
ร่วมทุกข์สุขสันต์อยู่เป็นชาติไทย	

รักชาติ (เรื่องเจ้าหญิงแสนหวี 2481)

ความรักอันใด	แม้อันไหนยังไม่ยั่งยืน
เช่นรักคู่รักแม้อันใด	ยังอาจมจันขึ้นได้ภายหลัง
แต่ความรักชาติ	รักแสนพิศواس รักสุดกำลัง
ก่อเกิดมานะยอมสละชีวิ	รักจนกระทั่งหมดเลือดเนื้อเรา
ชีวิตร่างกาย เราไม่เสียดาย	ตายแล้วก็เผาทุกสิ่งยอมกลาด
เว้นแต่ชาติของเรา	ไม่ให้ใครเข้าเหยียบย่ำทำลาย

ถิ่นไทย (เรื่องมหาเทวี 2481)

ถิ่นของเรา ต้องถนอมล้อมรั้วบ้าน ศัตรูหาญมาสู้ต้องสู้เขา
 มิให้ใครแย่งแผ่นดินถิ่นของเรา ใครจีนเข้าเราสู้จนสุดแรง
 มาพวกเราเตรียมพร้อมยอมสมัคร ถนอมรักชาติไทยอย่าหน่ายแห่ง
 จนถึงเลือดหยาดสุดท้ายจะยุทธ์แย่ง ต้องแสดงใจหาญผลาญศัตรู
 เมื่อสิ้นชาติสิ้นแผ่นดินก็สิ้นคิด เรามายอมเสียชีวิตดีกว่าอยู่
 ยอมศูนย์ชาติอย่าเป็นทาสของศัตรู มา มาสู้ ไว้ลายชาติไทยเรา

เลือดไทย (เรื่องมหาเทวี 2481)

เลือดไทยไหลริน ทาแผ่นดินไว้ชื่อ ให้โลกรู้รำลือ ว่าเลือดไทยกล้าหาญ
 เลือดไทยไหลหลั่ง คุนน้ำเต็มฝั่ง ไหลดั่งท้องธาร
 ท่วมแผ่นดินทอง บ้านพี่เมืองน้อง กันทุกถิ่นฐาน
 เลือดไทยเจ้าเอ๋ย ไหลเลยมานี้ ปรองคองน้องพี่ อย่างมีร้าวราน
 โลหิตสายเดียว กลมเกลียวกันไว้ อย่าแตกแยกไป เป็นหลายลำธาร

แหล่งไทย (เรื่องมหาเทวี 2481)

(สร้อย) กรุงสยามสำแดงแหล่งไทย พี่น้องห่างไกล พร้อมใจเป็นมิตรไมตรี

กรุงยามสำแดงแหล่งเสรี ว่าไทยมีความเป็นไทยใช้ทาสเขา
เมื่อชาติไทยลงมาในสยามเรา ก็หวังเอาความเป็นไทยไว้ในมือ
ส่วนพวกไทยที่กระจายอยู่ต่างถิ่น ต่างจะยินดีรับยอมรับนับถือ
ไทยสยามรุ่งเรืองจนเลื่องลือ สยามคือพี่ชายไทยทั้งมวล

เดิน (เรื่องน่านเจ้า 2482)

(สร้อย) เดิน เดิน เดิน อ้ายยอมแพ้ใคร ชาติไทยต้องเดิน

เดิน เดิน เดิน ถ้าหวังก้าวหน้า เราต้องพากันเดิน

เดิน เดิน เดิน อย่าท้อทางไกล ขอให้ไทยเจริญ

มาเพื่อนไทย มาร่วมน้ำใจ สมานฉันท์ ไปตายดาบหน้า

เพื่อนไทยจงมาให้พร้อมเพรียงกัน พบหนามเราจะฝ่า พบป่าเราจะฟัน

พบแม่น้ำขวางกั้น เราจะว่ายข้ามไป (สร้อย)

ไซโย ไชยะ ให้ไทยชนะ ตลอดตลอดภัย

ใครขวางทางเดิน เราจักต้องเชิญเขาหลีกทางไป

พบเสือเราจะสู้ พบศัตรูเราจะฆ่า พบอะไรขวางหน้า เราจะฝ่าฟันไป (สร้อย)

รวมไทย (เรื่องน่านเจ้า 2482)

(สร้อย) รวมไทย รวมใจ รักษาอำนาจชาติไทย เทอดไทย ทูนไทย ด้วยน้ำใจมั่นคง

สามัคคีระหว่างไทยคงได้ผล ไทยทุกคนร่วมทั้งชาติและศาสนา

เสมือนหนึ่งได้เกิดกำเนิดมา จากบิดามารดาคนเดียวกัน (สร้อย)

ถ้ารวมไทยได้สิ้นทุกถิ่นแคว้น คงจะเป็นปึกแผ่นสามารถมั่น

ขอให้ไทยสามัคคีติดต่อกัน จึงจะจรรโลงไทยให้รุ่งเรือง (สร้อย)

รักไทย (เรื่องน่านเจ้า 2482)

(สร้อย) รักไทย รักความเป็นไทย ของไทย ยิ่งชีวิตจิตใจ รักเหลือ เลือดเนื้อต้องพลี

แดนของไทยเคยเป็นแดนรุ่งเรือง ตั้งเป็นเมืองอยู่ในกลางทวีปใหญ่

แต่ถูกรุกถอยร่นลงเรื่อยไป จนกลายเป็นชาวใต้ไปทุกที (สร้อย)

มาตั้งแต่วันน่านเจ้าไทยเข้าครอง แต่พี่น้องยังกระจายอยู่หลายที่

หากรวมไทยได้มาทั่วทั้งปถพี ชาติเรานี้จะเป็นไทยใหญ่ยิ่งนัก (สร้อย)

เกียรติกรรมกร (เรื่องอนุสาวรีย์ไทย 2482)

ไว้เกียรติกรรมกร	ผู้เป็นอุปถัมภ์ของชาติ
หมายศุภคุณมุ่งมาตร	จะช่วยชาติชูไทย
รักเกียรติกรรมกร	จะเป็นความถาวรแก่ไทย
งานหนักเรากี่เอา	งานเบาเรากี่สู้
งานทุกอย่างเรารู้	ไม่ยอมแพ้ชาติไหน
ถือเกียรติกรรมกร	มิได้มัวนั่งนอนหย่อนใจ
หลังบำรุงบ้านเมือง	ให้รุ่งเรืองเสมอเพื่อน
มิต้องคอยใครเตือน	ไม่ว่างานอย่างไร
รักเกียรติกรรมกร	จะเป็นความถาวรแก่ไทย
ตั้งแต่เช้าถึงค่ำ	เราตราครุฑทำงาน
เพื่อประโยชน์แก่บ้าน	เมืองของเราชาวไทย

อนุสาวรีย์ไทย (เรื่องอนุสาวรีย์ไทย 2482)

ยิ่งแลยิ่งสูง คั่งจะจงให้เดิน	ยิ่งพิศยิ่งเพลิน ดูอนุสาวรีย์ไทย
สร้างไว้เพื่อแสดง เอกราชของเรา	จะให้ต่างชาติเขา มาได้แลเห็น เห็นแต่ไกล
นับเป็นสิ่งควรคิด เหมือนดั่งชีวิตชีวิตจิตใจ	อนุสาวรีย์ไทย นี้เป็นมิ่งเมือง
สร้างไว้เพื่อชู เชิดวัฒนธรรม	อีกทั้งศิลปกรรม เราจะได้เผยแพร่ไป
ทั้งยังบอกเขตต์แดน ว่านี่เป็นแผ่นดินไทย	อยู่ตรงทางที่จะไป แดนที่รุ่งเรือง

สร้างชาติ (เรื่องพ่อขุนผาเมือง 2483)

พี่น้องชาวไทย จงพร้อมใจสร้างชาติ	ไทยนี้เคยสามารถ เรานี้เคยเป็นชาติใหญ่หลวง
ตื่นเถิดลูกขึ้นเถิด ทำงานให้เกิดโภคะผล	เราก็ค้นเราก็ค้น อย่ายอมแพ้เพื่อนทั้งปวง
เรามีทรัพย์อยู่ในดิน เรามีสินอยู่ในน้ำ	ควรจะคิดสร้างทำ มิได้มีใครห้ามใครหวง
เราต้องขยันขันแข็ง ให้เป็นเรียวเป็นแรงของชาติ	ไทยจะต้องสามารถ ให้เสมอกับชาติทั้งปวง

บทเพลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการที่ไม่ได้มาจากบทละคร

ไถ่แก้ว (พ.ศ.2481 – 2483)

ไถ่แก้วขานขับแสงจันทร์สิ้นแสง ท้องฟ้าสีแดงพระอาทิตย์เริ่มฉาย
 ตื่นเถิดไทยเราอย่างวงแหงหลับสบาย   การงานมากหลายเราต้องรีบลุกขึ้นทำ
 บ้านเมืองจะเรื่อรุ่ม   เพราะไทยมุ่งใจจดจำ
 ว่าชาวไทยจะต้องทำ   ประเทศไทยให้เจริญ

ข้ามโจง (2481 – 2487)

(สร้อย) ข้ามโจง มาสู่แคว้นไทย มาพวกเราชาวไทย รักใคร่กัน
 โจง   คือว่าสายสัมพันธ์   ร่วมจิตร่วมใจ รวมไทยไว้ด้วยกัน
 เหมือนน้องพี่ล้วนแต่มีเกี่ยวพัน (สร้อย)
 โจง   เป็นแม่น้ำสำคัญ   มา กลับมารวมกัน เป็นเนื้อเดียว
 สนิทสนม   ไทยต้องกลมเกลียว
 เชิญพี่เชิญน้อง   มารวมเป็นทองผืนเดียว
 โจงสองฝั่งต้องเป็นเหมือนคั้งฝั่งเดียว (สร้อย)
 โจง   คือแม่น้ำของไทย   เป็นชีวิตจิตใจ ของชาวเรา
 ชาติใด   ใครมาดูเบา
 จงสู้จรบ   กว่าจะพบโชคชัย
 ถึงเนื้อเลือด   เราจะเชือดให้ไป (สร้อย)

ชายชาติทหาร (พ.ศ.2481 – 2487)

(สร้อย) ชายชาติทหาร ชายชาติทหาร   เราจะตายเพื่อไทยในเมื่อใครรุกราน
 ทหารไทย เลือดไทยใจกล้าหาญ   ชาติต้องการยอมสละได้ทั้งสิ้น
 พบศัตรู จะเข้าสู่กู้แผ่นดิน   รักษาถิ่นของไทยให้ไพบุลย์ (สร้อย)
 อันชีวิตร่างกายไม่ถนอมแต่ชาติไทย   จะไม่ยอมให้ดับสูญ
 ยามศึก ต้องรบ ให้พร้อมมูล   เพื่อเทิดทูนเกียรติไทยไว้ให้ดี (สร้อย)

ได้ร่มธงไทย (พ.ศ.2481 – 2487)

ได้ร่มธงไทยร่มเย็น เหมือนดังอยู่ใน ร่มโพธิ์ ร่มไทรที่มีกิ่งใบแน่นหนา
 ชาติไทยใหญ่หลวง แต่กระจัดกระจาย ถูกแยกแบ่งย้าย ไปอยู่หลายสาขา
 เชิญพวกพ้อง พี่น้องมา ร่วมกัน เชิญอยู่ในร่มธงไทย
 เลือดเนื้อเผ่าไทยเผ่าไทยนี้ควรจะมีสมานฉันท์ เหมือนน้องพี่ชาติเชื้อเรามีสายเดียวเกี่ยวพัน
 ได้ร่มธงไทย ร่มเหมือนดังโพธิ์ไทร ได้ร่มธงไทย เย็นเหมือนได้แสงจันทร์

เกิดไทย (พ.ศ.2481 – 2487)

ศรีศรี สุขสวัสดิ์ เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ
 ขอสนองคุณชาติ จวบชีวิตม้ เราคับสุญ เพื่อสุขสมบูรณ์ ของชาวไทยทั้งแผ่นดิน
 ขอชาติรุ่งเรือง เกียรติประเทือง นามประทีน
 ท้าวทั้งแผ่นดิน ขอให้ไทยจงเจริญ
 ขอชาติก้าวเดิน ผู้ความสมบูรณ์พูนชัย
 นีรทุกข์ นีรภัย เกิดไท ชโย

แนวหลัง (พ.ศ.2481 – 2487)

รุ่งอรุณ อยามัวหลับ จนสาย กองทัพไทย ถึงที่หมาย ในแนวหน้า
 ตื่นเถิด ตื่นพลัน ให้ทันเวลา ฟังข่าวก้าวหน้า กองทัพไทย
 เรานี้อยู่ แนวหลัง ตั้งใจช่วย เหมือนหนึ่งไป รบด้วย ไม่หวั่นไหว
 เราเตรียมพร้อม ทั้งชีวิต และจิตใจ ชาติต้องการ ใช้อะไร ได้ทันที

ประชุมพร (2481 – 2487)

ให้สุขใจเยือกเย็น เหมือนดั่งน้ำในคงคา
 ให้สุขกายสุขตา เหมือนดั่งดวงจันทร์วันเพ็ญ
 ให้สดชื่นดั่งดอกไม้ เมื่อยามน้ำค้างพร่างพรอม
 ให้ทรัพย์สินอุดม และได้รับแต่ความร่มเย็น
 ให้ชาติไทยรุ่งเรือง เหมือนดั่งดวงอากาศ
 ให้ศาสนาบรร เหมือนดั่งในพุทธกาล
 ให้ชาติไทยทุกแห่งหน สบความสมบูรณ์ยั่งยืน
 ให้ปวงประชาร่มเย็น และได้รับแต่ความเบิกบาน

พุทธคุณ (พ.ศ.2481 – 2487)

ขอพุทธคุณปกป้องคุ้มครองไทย เป็นที่ดำรงเป็นแหล่งพระธรรมและพระวินัย
ให้อยู่ยืนยง แผ่นไพศาล ไปทุกแดน แผ่นดิน
ขอปวงสิ่งเรื่องฤทธิ์ มาช่วยประสิทธิ์ ให้ไทยเถลิง ขอให้ไทยโชติช่วงคังควงเพลิงอยู่ชั่ว
ดินฟ้าดิน เกียรติไทยเกริกก้อง เหมือนกลองเกริน ทุกทิศทุกทาง

เมื่อมีร้อนก็มีเย็น (พ.ศ.2481 – 2487)

เมื่อมีร้อนก็มีเย็นเป็นเครื่องแก้	มีดแท้แล้วก็มีเวลาสว่าง
ถึงครีမ်ฟ้ามัวฝนทุกทิศทุกทาง	เมื่อเมฆจางก็จะกลับเห็นแสงจันทร์
ประวัติศาสตร์ชาติไทยเคยไต่ยาก	แต่ลำบากสักเท่าไรเราไม่หวั่น
ขอให้ไทยสามัคคีดีต่อกัน	จะพาคืนอุปสรรคให้สิ้นไป

วัฒนธรรมไทย (พ.ศ.2481 – 2487)

วัฒนธรรมไทย เป็นหัวใจ ของประเทศ	ทั่วแคว้นเขต กรุงไทย ต้องมันใจ
ยึดถือ วัฒนธรรม โดยทั่วกัน	ว่าสำคัญ คู่ชาติไทย ได้จริงๆ
ลมจะพัด พาไปถึงไหน	วัฒนธรรม จะตามไป ไม่อยู่นิ่ง
เชื่อน้ำคำ เถิดนะ อย่าประวิง	วัฒนธรรมเป็นสิ่ง ส่งเสริมไทย ให้สมบูรณ์
ถ้าวัฒนธรรม เราค่อยถอยลงไป	ชาติไทย ก็จะค่อย พลอยเสื่อมสูญ
วัฒนธรรม ถ้าเลิศ จะเกิดทุน	ให้ชาติไทย ไพบูลย์ ยิ่งใหญ่ เอย

สวัสดิ (พ.ศ.2481 – 2487)

สวัสดิมีชัยไทยทั้งหลาย	จงชวนช่วยสร้างตนเองให้เก่งกล้า
สร้างชาติไทยให้เจริญทุกเวลา	ให้ไทยเราก้าวหน้าสมเป็นไทย
ศิลปากรจะช่วยให้หมดทุกข์	ให้ร่มร่มย์ผาสุกและสดใส
ศิลปากรจะบำรุงกำลังใจ	ให้ชาติไทยเป็นไทย ยิ่งใหญ่ เทอญ

ศึกบางระจัน (พ.ศ.2481-7)

ศึกบางระจัน จำให้มันพี่น้องชาติไทย	เกียรติประวัติสร้างไว้แต่ชนชาติไทยรุ่นหลัง
แม้ชีวิตยอมอุทิศเพื่อชาติอับปาง	เลือดไทยต้องมาไหลหลัง ทาทั่วผืนแผ่นดินทอง
ไทยคงเป็นไทยมิใช่ชาติเป็นเชลย	ไทยมิเคยถอยร่นชนชาติศัตรู

บางระจันแม่สิ้นอาวุธต่อสู้ สองคาบฟ้าคพินศัตรู สู้จนชีพตนมลาย
 ตัวตายดีกว่าชาติตาย เพียงเลือดหยาดสุดท้ายขอให้ชาติไทยคงอยู่
 แคนทองของไทยมิใช่ศัตรู แม้ใครรุกรานเราสู้ เพื่อกู้แหลมถิ่นไทยงาม

เพลงจากวงดนตรีสุนทราภรณ์

กสิกรไทย (พ.ศ.2481 – 87)

คำร้อง: แก้ว อัจฉริยะกุล ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน
 กสิกรแข็งขัน เป็นกระดูกสันหลังของชาติ
 ไทยจะเรืองอำนาจ เพราะไทยเป็นชาติกสิกรรม
 อันชีวิตของกสิกรนั้น ต่างยึดถือความขยันมั่นหนักหนา
 ทนทำงานอยู่ระหว่างกลางดินฟ้า ถึงแดดกล้าฝนพรัาก็ทำไป
 ความเป็นอยู่แสนง่ายสบายนัก ดวงจิตรักสงบใจไม่มักใหญ่
 มุ่งแต่งงานเป็นชีวิต และจิตใจ มีนิสัยที่แผ่เพื่อเอื้ออารี
 กสิกรรมจึงประจักษ์เป็นหลักมั่น อาชีพสำคัญคู่ไทยวิไลศรี
 ไทยจะเข้ม ไทยจะแข็งแรงทวี ก็ด้วยมีกสิกรรมประจำเทอญ

ความสำคัญของวันชาติ (ขับร้องออกอากาศครั้งแรกเมื่อ 20 พ.ค.2482)

พวกเราเป็นชาวไทย ครองแผ่นดินไทยชาตินาม
 ควรอดส่ำห้ำพยายามสงวนนามไทยให้ยั่งยืนง
 ร่วมสมัครสามัคคี กอบภรณ์ที่เสริมส่ง เสียสละมานะคง จงเจตต์หมายทั้งกายใจ
 อย่าแย่งแข่งชิงดี ก่อกาลิผลร้ายใหญ่ แบ่งแยกแตกกันไป เป็นช่องภัยให้บีฑา
 หากรวมกำลังมั่น คอยป้องกัน และรักษา หากศัตรูจู่โจมมา อาสาสู้หมู่ไพร่
 ชีวิตไม่เสียขาย ยอมถวายเป็นพลี จงรักภักดีทวิ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รัฐธรรมนูญ

ทางสร้างชาติ (พ.ศ.2481-7)

คำร้อง: จมื่นมานิตยน์เรศ ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน
 ขับร้องโดยมันทนา โมรากุล บรรทุกเสียงเมื่อ 2 มิถุนายน 2492
 การที่ชาติจะดำรงคงอยู่มั่น อยู่ในชั้นเอกราชจากำแหง
 เพราะทวยราษฎร์เข้มขลังกำลังแรง ทะมัดทะแมงประกอบกิจนิรันดร์

ช่วยกันสร้างพลเมืองให้เรืองรุ่ง   อีกมาดมุ่งสร้างวินัยให้แข็งขัน
สร้างกำลัง โภคทรัพย์นั้นบอมนันต์   และสร้างสรรค์ความงามอร่ามดี
เมื่อมีคนมีเมืองประเทืองสุข   ย่อมปลอบปลุกดวงใจสดใสศรี
บังเกิดการเข้มแข็งแรงทวี   เป็นวิถีสร้างชาติไทยอาจเอย

ไทยช่วยไทย (พ.ศ.2485)

คำร้อง: ศุภรหัทธ์ ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน

ร้องนำหมู่: มัณฑนา โทรากุล

ประเทศไทย เป็นของไทย ใช้ใครอื่น   เราชุ่มชื่น เพราะไทย เป็นไทยมัน
หากเราเสีย ความเป็นไทย ไปโดยพลัน   ไทยทั่วกัน ระทมทุกข์ ปลุกอาดูร
เรายอมเสีย ชีวา รักษาชาติ   อ๋ายอมให้ ไทยเป็นทาส ชาติคับสูญ
มีชีวิตร ไร้ชาติ อนาคต   จะคอยใคร อนุกุล ให้ป่วยการ
ไทยเท่านั้น ร่วมรัก สัมครสมาน   ไทยเท่านั้น สร้างชาติไทย ให้สราย
ไทยเท่านั้น รักษาบ้าน เมืองของไทย   ถึงจะมี เหตุภัยใด ไทยไม่หวาด
ไม่ประมาท ไม่พรั่น ไม่หวั่นไหว   ไทยทนเฉย ทั่วหน้า กล้าสู้ภัย
ร่วมกันสร้าง ชาติไทย เชิดไชย ไชโย ไชโย ไชโย

เพลงไทยเพื่อไทย

คำร้อง: แก้ว อัจฉริยะกุล ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน

ตื่นเถิดชาวไทยของร่วมใจปรองดอง   ในพื้นดินแดนทองนี้มีของไทยไทยทำ
หยุดก่อนฟังสิของไทยมากมีจงจำ   ของคนไทยไทยทำนั้นมิใช่ต่ำเกินการ
ผลิตภัณฑ์ไทยที่คืนนี้เราก็มียู่ช้านาน   เชิญมาพร้อมกันอุดหนุนผลงานงานของไทย
ไทยทำไทยใช้เอง   มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป
หากไทยไม่ช่วยไทยก็แล้วใครจะมาช่วยเรา   ไทยเพื่อไทยอุดหนุนไทยไทยพวกเรา
สิ่งหนึ่งเตือนใจผองไทยทั่วในไทยเรา   ควรหรือไปมัวมาใช้ของเขาเข้าทำไม
แต่ก่อนโบราณนั้นเราอยู่กันยังง   ทุกคนควรภูมิใจเลี้ยงตัวมาได้มนาน
ไม่เคยไปพึ่งใครพื้นดินถิ่นไทยสุขสำราญ   เราทำใช้กันแต่ครั้งโบราณเป็นของไทย
ไทยทำไทยใช้เองมิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป   หากไทยไม่ช่วยไทยก็แล้วใครจะมาช่วยเรา
ไทยเพื่อไทยอุดหนุนไทยไทยพวกเรา

ไทยไม่ทำลายไทย (พ.ศ.2481-7)

ขออย่างเดียวไทยด้วยกันอย่าผลาญไทย	นั่นแหละไซ้รู้ไทยจะรักสมัครสมาน
ขออย่างเดียวไทยอย่าจงผลาญวงศ์วาน	ไทยประสานวงศ์ญาติเชื้อชาติไทย
ขออย่างเดียวไทยไม่ทำลายกัน	ไม่ยอมให้ใครบั่นกำลังได้
ไทยรักไทยยิ่งชีวิต และจิตใจ	ชาติของไทยไทยต้องรัก และภักดี
ขออย่างเดียวไทยทั้งผองไม่ปองร้าย	คิดทำลายชาติไทยให้เสื่อมศรี
ไทยจะไม่แตกแยกสามัคคี	เช่นกษัตริย์ลิลิจจวิวงศ์โบราณ
สรุปกล่าวไทยเราต้องรักไทย	อย่าเอาใจเพื่อแผ่นดินนอกบ้าน
ให้ผิดเพี้ยนนโยบาย และแผนการ	รักษาสานติสุขทำนุทุกอย

แนวหลัง (พ.ศ.2483 – 2485)

คำร้อง: พระนางเชลลิกษมีลาวัณ ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน

ขอสหายชายหญิงอย่านิ่งช้า	โปรดคิดหาเงินช่วยหน่วยทหาร
พวกเราได้อยู่เป็นสุขสนุกสำราญ	เพราะทหารกันภัยไว้แทนเรา
ทหารเหนื่อยเมื่อยล้าแสนสาหัส	ราษฎรควรจัดสิ่งของสนองเขา
ทหารต้องรบทหารต้องสู้มีวีรชา	ราษฎรควรเอาทรัพย์ช่วยทุกหน่วยกอง
ทหารเป็นแนวหน้ารักษาเขต	ราษฎรแนวหลังระวังเหตุทั่วทั้งผอง
จงร่วมจิตคิดสมัครรักปรองคอง	เพื่อพี่น้องชาวไทยสับสนอย

บ้านเกิดเมืองนอน

คำร้อง: แก้ว อัจฉริยะกุล ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน

เพลงชนะการประกวดแต่เพลงปลุกใจ 2488

บ้านเมืองเรารุ่งเรืองพร้อมอยู่หมู่เหล่า	พวกเราล้วนพงศ์เผ่าศิวิไลซ์
เพราะฉะนั้นชวนกันยินดี	เปรมปรีดีจิตใจเรียกคนว่าไทย
แดนดินผืนใหญ่มิใช่ทาสเขา	
ก่อนนี้มีเขตแดนนับว่ากว้างใหญ่	ได้ไว้พลีเลือดเนื้อแลกเอา
รบบรรบไม่หวั่นใคร	มอบความเป็นไทยให้พวกเรา
แต่ครั้งนานกาลเก่า	ชาติเราเขาเรียกชาติไทย
บ้านเมืองควรประเทืองไว้ตั้งแต่ก่อน	แน่นอนเนื้อ และเลือดพลีไป
เพราะฉะนั้นเราควรยินดีมีความภูมิใจ	แดนดินถิ่นไทยรวบรวมไว้ได้แสนจะยากเข็ญ

ยากแค้นเคยกู้แดนไว้อย่างบากบั่น
แม้กระนั้นยังร่วมใจช่วยกันรวมไทยให้ร่มเย็น
อยู่กินบนแผ่นดินทองถิ่นกว้างใหญ่
ทุกทุกเช้าเราดูธงไทยใจจงปรีดา
บัดนี้ไทยเจริญวิสุทธิผดผ่อง
รักษาไว้ให้มั่นคงเกิดธงไตรรงค์ให้เด่นไกล

ก่อนนั้นเคยแตกसानชานเซ็น
บัดนี้ไทยดีเด่นร่มเย็นสมสุขเรื่อยมา
ชาติไทยนั้นเคยใหญ่ในบูรพา
ว่าไทยอยู่มาด้วยความผาสุกถาวรสดใส
พี่น้องจงแซ่ซ้องชาติไทย
ชาติเชื้อเรายังใหญ่ชาติไทยบ้านเกิดเมืองนอน

รักชาติยิ่งชีพ (พ.ศ.2483 – 87)

คำร้อง: หลวงรณสิทธิพิชัย ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน
เป็นเพลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อเป็นสัญญาณบอกชาวไทยว่าคตินี้จะมีการทิ้งระเบิด

เกิดเป็นไทยเป็นไทยดั่งนาม	เพียบด้วยความรักชาติยิ่ง
ทั้งใจทั้งกายทุกสิ่ง	อีกวาจาจริงทุกสิ่งไป
ชาติที่รักของไทย	เราควรเทิดไว้บูชา
มีคุณล้นเหลือล้นค่า	สุดจะพรรณนานับได้
เราเป็นไทย	ต้องใจมีความภักดีชาติ
เราต้องพลีชีวาตม์	สละให้ชาติด้วยความหวังดี
มาเกิดพงษ์วงศ์วานของไทย	เรารวมใจดำรงคงชาติด้วยดี
	รักชาติเรานี้ยิ่งชีพ

รักยิ่งชีพ (พ.ศ.2481 -87)

คำร้อง: ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม
ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน

ความรักยิ่งจริงใจในชีวิต	รักสุดจิตสุดรำพันสรรเสนา
รักพ่อแม่รักประเสริฐนั้นเลิศเลอ	รักเสมอบูชามั่นนรินคร
รักผัวลูกผูกใจชีวิตแน่น	รักสุดแสนหนักยิ่งกว่าสิงขร
ชีพมลายก็มีวายจะอาวรณ์	เฝ้าอาวรณ์เพราะรักซึ่งตรึงหัวใจ
แต่ความรักใหญ่มหันต์ที่สรรเสนา	จะเทียมเท่ารักชาติมิเทียมได้
ความรักชาติรักยอดยิ่งเหนือสิ่งใด	รักชาติซึ่งตรึงใจให้มานะ
เมื่อทุกชิ้นเลือดทุกหยาด	เมื่อทุกชิ้นเลือดทุกหยาดเพื่อชาติสิ้น
ดวงชีวินขอบูชา	ดวงชีวินขอบูชาเสียสละ
เพื่อเอกราชชาติยืนยง	เอกราชชาติยืนยงยิ่งพละ

ลูกแก้วสกุลไทย (พ.ศ.2481 -87)

	คำร้อง: แก้ว อัจฉริยะกุล ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน
(สร้อย) ลูกแก้วคือยูวชนไทย	ถึงแม่เยาว์วัยแต่รับไว้เป็นเครือวงศ์
ร่วมอยู่ในฝันธงไตรรงค์	เลือดเนื้อเผ่าพงศ์นับลงเป็นวงศ์วาน
เลือดเนื้อเชื้อโลหิตไทย	ร่วมใจในวิวัฒนาการ
วีรชนของไทยโบราณ	ก็ล้วนเชี่ยวชาญหาญกล้าทุกทาง
รวมกำลังพร้อมเพิ่มพูน	ถือเลือดตระกูลไว้เป็นตัวอย่าง
จงอย่าให้สีของเลือดนั้นจาง	เราถือแนวทางชีวิตราวงไว้ให้ชาติไทย
ชาติศาสนากษัตริษากษัตริย์ค้ำใจ	เกียรติรักษาไว้เหมือนดังชีวา
ช่วยกันอุทิศพลีชีวิตเรานูชา	วีรชนสืบสายต่อมา
เลือด และเนื้อดวงชีวา	เพื่อรักษาดินแดนไทย

ยุคที่ 3 ยุคสังคมนิยมประชาธิปไตย ช่วงบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ไม่สงบต่างๆในประเทศ (ราวปีพ.ศ. 2489 – 2519) เพลงสุนทรภรณ์ (มีหลายเพลงที่นำบทพระราชนิพนธ์มาใส่ทำนองและแต่งขึ้นมาใหม่) รวมทั้งบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บทเพลงของกองทัพบก และผลงานของภาคเอกชนที่ได้จากการประกวดซึ่งมิได้มีการแบ่งสัดส่วนทางสถิติแต่อย่างใด เพียงแต่ทำการสำรวจจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

บทเพลงพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

ต้นตระกูลไทย (เรื่องอนุภาพพ่อขุนรามฯ 31 มกราคม 2497)
 (สร้อย) ต้นตระกูลไทย ใจท่านเยี่ยมหาญ รักษาดินแดนไทย ไว้ให้ลูกหลาน
 ผู้จนสูญเสีย แม่ชีวิตของท่าน เพื่อถนอมบ้าน เมืองไว้ให้เรา
 ลูกขึ้นเถิด พี่น้องไทย อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า
 รักษาดียังชีพของเรา เหมือนดังพงศ์เผ่า ต้นตระกูลไทย
 ท่านพระยาราม ผู้มีความแข็งขัน ผู้รบป้องกัน มิได้ยอมแพ้พ่าย
 พระราชมนู ทหารสมัยกู้ชาติ แสดงความสามารถ ได้ชัยชนะมากมาย
 เจ้าพระยาโกษาเหล็ก ท่านเป็นแม่ทัพชั้นเอก ของสมเด็จพระนารายณ์
 สี่ราชเดช โข ผจญสงครามใหญ่โต ต่อตีศัตรูแพ้พ่าย

เจ้าคุณพิชัยดาบหัก ผู้กล้าหาญยิ่งนัก ล้วนเป็นต้นตระกูลไทย

หมื่นบุคคลสำคัญ หัวหน้าชาวบางระจัน ที่เราหาซื้อได้

นายแท่น นายดอก นายอิน นายเมือง ขุนสรรงค์ พันเรือง นายทองแสงใหญ่

นายโชติ นายทองเหม็น ท่านพวกนี้ล้วนเป็น ผู้กล้าหาญชาญชัย

นายจันหนวดเขี้ยว กับนายทองแก้ว ทำชื่อเสียงเพริศแพร้ว ไว้ลายเลือดไทย

ชาวบางระจัน สำคัญยิ่งใหญ่ เป็นต้นตระกูลของ ไทย ที่ควรระลึกไว้ตลอดกาล

องค์พระสุริโยทัย ยอดมิ่งหญิงไทย สละพระชนม์เพื่อชาติ

ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ป้องกันกลางนคร ไว้ด้วยความสามารถ

ท้าวสุรนารี ผู้เป็นนักรบสตรี กล้าหาญองอาจ

ป้องกันอีสาน ด้านศัตรูของชาติ ล้วนเป็นสตรีสามา รด ต้นตระกูลของไทย

ในน้ำมีปลาในนามีข้าว (เรื่องอนุภาพพ่อขุนรามฯ 31 มกราคม 2497)

ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แผ่นดินของเรา นี้แสนอุดมสมบูรณ์

บ้านเมืองราบคาบ ด้วยอนุภาพพ่อขุน- รามคำแหงคำจูน ให้ชาติไทยไพศาล

สร้างทำนาไร่ ทั่วแคว้นแดนไทย เราไถเราหว่าน

หมากม่วงหมากขาม หมากพร้าวหมากกลาง พืชผลต่างๆล้วนงามตระการ

สร้างบ้านแปลงเมือง ให้เกียรติไทยลือเลื่อง ไปทั่วทุกถิ่นฐาน

จุงวัวไปค้า จุงม้าไปขี่ ปวงราษฎร์ทั้งหลาย ได้อยู่เป็นสุขสำราญ

เพื่อนไทย (เรื่องอนุภาพพ่อขุนรามฯ 31 มกราคม 2497)

เพื่อนไทย เร่งมานึกน้อมพร้อมใจ ช่วยไทยด้วยนึกถึงความเป็นไทย

เพื่อนไทย ก้าวเดินเจริญสุขใส ชาติไทยที่รักของเรา

ตัวฉันเกิดมาได้ฟ้าเมืองไทย ชีวิตจิตใจ ฉันเป็นไทยทั้งสิ้น

ฉันนึกถึงชาติ อยู่ทุกทิวา มุ่งหวังตั้งหน้า ทำมาหากิน

โดยสุจริต อยู่เป็นนิจสิน เพื่อให้แผ่นดินไทย คงอยู่เป็นไทย

ถึงยามคับขัน ที่ชาติต้องการ เราก็ใจกล้าหาญ ช่วยงานของชาติ

เรามีมานะ ยอมสละชีวิต ทุกอย่างเราอุทิศ เพื่อชาติเราได้

ด้วยน้ำใจรัก ด้วยสมัครเป็นไทย เกิดทุนชาติไว้เหนือชีวิตเรา

เสียดระฆัง (เรื่องอนุภาพพ่อขุนรามฯ 31 มกราคม 2497)

เมื่อมีระฆัง ที่แขวนนอกวัง เคาะดังขึ้นมา

พ่อขุนก็โปรด ไม่ทรงถือสา เรียกเข้าไปหา
 มีคดีคำร้อง ผดพ้องข้องใจ ทุกข์ร้อนอย่างไร ก็ทรงแก้ปัญหา
 เป็นพระคุณอุ่่นใจ ของชาวไร่ชาวนา เกษมสำราญทั่วหน้า เขตแคว้นสุโขทัย
 โอ้องค์พ่อขุนราม ผู้เรื่องชื่อลือพระนาม ว่าเป็นพระยอดกษัตริย์ไทย
 ทรงผดุงรุ่งเรือง เขตแคว้นประเทือง สร้างบ้านแปลงเมือง ให้แก่ไทยทั้งหลาย
 ขอยกพระคุณ จินันทุนเทิดไว้ ประชาชาวไทย จะรักพระองค์ตลอดกาล
 ชาติไทยผองไทย เราใฝ่ใจรู้คุณ ผู้เมตตาการุณ ก้ำชูชาติเสมอมา
 ก่อความดีงาม สร้างความก้าวหน้า ช่วยทุกข์ประชา ทั่วแคว้นแดนไทย

อธิษฐาน (เรื่องอนุภาพพ่อขุนรามฯ 31 มกราคม 2497)

(สร้อย) อธิษฐานเอย สองมือจับพาน ประดับพวงพุทธชาติ (ซ้ำ)

ขอกุศลผลบุญจงมีแก่ผู้ทำคุณ ประโยชน์ไว้ในชาติ
 อย่ามีใครคิดร้ายมุ่งทำลายชาติไทย ขอให้ทุกคนสมใจ ห่วงใยประเทศชาติ
 ให้ไทยเรานี้มีความสามารถ ช่วยตัวช่วยชาติทำให้ไทยเป็นเมืองทอง (สร้อย)
 ขอไทยรักไทย ร่วมเป็นมิตรมันใจ ถือไทยเป็นพี่น้อง
 อย่ามีการยุแหยก อย่าทำให้แตกร้างฉาน ขอให้ช่วยกันสมาน เพื่อไทยทั้งผอง
 มุ่งสามัคคี เหมือนพี่เหมือนน้อง กลมเกลียวเกี่ยวข้อง รักกันทั่วทุกคน

ขออุทิศ (เรื่องอนุภาพแห่งความเสียดระฆัง สิงหาคม 2498)

ขออุทิศ ทั้งเลือดเนื้อและชีวิต ของข้าทั้งผอง

เพื่อไทยวัฒนา เพื่อโชคชะตาของไทย อยู่ตลอดตลอดภัย เป็นดินไทยแดนทอง
 ให้ชาติบ้านเมือง นี้ประเทืองสูงส่งเอกราชดำรง อย่ามีวันมัวหมอง
 ขอไทยร่วมรัก มุ่งสามัคคี ผู้กมิตรไมตรี ค้ำพิ้งพี่น้อง
 ช่วยกันรักษาดินแดน เหมือนรักษาแผ่นดินทอง เพื่อตอบสนอง คุณของชาติไทย

ไทยผูกมิตร (เรื่องอนุภาพแห่งความเสียดระฆัง สิงหาคม 2498)

ขอไทยจงอยู่ยง มั่นคงตั้งภูผาใหญ่ พี่น้องอยู่ทางไหน ขอจงมาร่วมรักสามัคคี
 ชาวไทยในประเทศไทย ขอมอบดวงใจ ไว้ผู้ไมตรี

แก่พี่น้องไทย ในทุกวิถี ให้สวัสดิ์ ผาสุกทั่วกัน
 เลือดเนื้อเชื้อไทย อยู่แดนแคว้นใด ให้มีโชคชัย และจงประสพสุขสันต์
 พี่น้องผองไทย มาสร้างสายสัมพันธ์ มาร่วมใจรักกัน เป็นมิ่งขวัญชาติไทย

พุทธบูชา (เรื่องอนุภาพแห่งความเสียดลละ สิงหาคม 2498)

สองกร ศีลกร กาย ข้ามอบถวาย เป็นพุทธบูชา
 ขอน้อมนบ เคารพอภิวาท พระผู้คำชูชาติ เชิดชูพระศาสนา
 องค์พระแก้วมรกต องค์พระพุทธรูปหิंसี พระชินราชใหญ่ยิ่ง
 คู่บ้านคู่เมืองเสมอมา พระธาตุพนม พระปฐมเจดีย์ พระมหาธาตุนครศรี
 ธรรมราชและไชยา พระศรีรัตนมหาธาตุ ที่พิบูลโลก สุโขทัย
 พระธาตุหริภุญชัย พระธาตุคอกยสุเทพภูผา พระมหาธาตุเมืองเก่า
 สุโขทัยธานี ล้วนเป็นยอดปฐมนิย์ ที่เราจะต้องรักษา ดังสินทรัพย์ก่องใหญ่
 บรรทุกอยู่ในไทยนาวา เป็นสมบัติล้ำค่า อยู่ในอารักขาของชาติไทย
 ขอไทยรักไทย เชิดชูชาติไว้ อย่าให้ใครทำลาย ของดีจะอยู่
 ก็ต่อเมื่อชาติยืนยง ถ้าไทยนี้ล่มจมลง ทุกสิ่งจะสิ้นสูญหาย
 ขอไทยถนอมไทย เชิดชูชาติไว้ อย่าให้ใครทำลาย ถึงตัวจะตาย
 ถึงใจจะขาด ก็อย่าให้ชาติของเราละลาย พี่น้องทั้งหลาย
 ช่วยกันรักษาชาติไทย

มโนน้อม (เรื่องอนุภาพแห่งความเสียดลละ สิงหาคม 2498)

(สร้อย) มโนข้าน้อม มอบแต่สวรรค์
 แขนมอบถวายทรงธรรม์ เทิดไทยไอศูรย์
 ดวงใจข้านี้ มอบมิ่งเมี้ยวขวัญ และแก่มารดาของข้า
 เกียรติศักดิ์ลือชา มอบไว้แก่ตัว
 พ่อขุนบรมผู้ครองสิบสองจุไทย ส่งพระโอรสไป สร้างเมืองใหม่ หลายทิศา
 จึงเกิดเป็นแคว้นลานช้าง อีกทั้งแคว้นเคียงข้าง ชื่อสิบสิงพันนา
 หัวพันทั้งห้าทั้งหก หงสา-โยนก และอโยธยา
 ข้าขอน้อมนบ เคารพบูชา แด่องค์พระบิดา ของอาณาจักรไทย
 องค์พระไชยศิริ มาตั้งนครไชยรี เขตพระปฐมเจดีย์ ที่สักการบูชา
 พ่อขุนเม็งราย ผู้ครองนครเงินยาง รวมเขตแคว้นเคียงข้าง ตั้งเป็นไทยसानนา

ทรงสร้างเชียงราย ได้หรือภูษัย แล้วทรงสร้างเชียงใหม่ เป็นถิ่นไทยวัฒนา
 ข้าขอน้อมนบ เคารพบูชา แด่องค์พระบิดา ของอาณาจักรไทย
 พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ กับพ่อขุนผาเมือง ตั้งอาณาจักรรุ่งเรือง สุโขทัยเทิดกล้า
 พ่อขุนรามคำแหง รวมแคว้นไทยทุกแห่ง ทางทิศใต้ลงมา
 ให้อยู่เป็นครอบครัวไทย พี่น้องทั้งหลาย ล้วนเป็นไทยถ้วนหน้า
 ข้าขอน้อมนบ เคารพบูชา แด่องค์พระบิดา ของอาณาจักรไทย

วิญญานบรรพชน (เรื่องอนุภาพแห่งความเสียสละ สิงหาคม 2498)

โอ้ดวงวิญญานบรรพชนของข้า ผู้มีพระคุณมาแก่เราชาวไทย
 ตั้งแด่องค์พระร่วงกรุงสุโขทัย และพระมหากษัตริย์ยิ่งใหญ่แห่งกรุงศรีอยุธยา
 องค์พระแม่เจ้ายอดสตรี ศรีสุริโยทัย ขวัญใจผู้สละชีวา
 ไทยจึงอยู่คงคู่ฟ้า ชาติไทยจึงได้วัฒนา สร้างตนพันภัย
 วิญญานของบรรพชน ลอยวนแห่งใด ของประสพสุขเสมอเทอญ

ไทยสามัคคี (เรื่องอนุภาพแห่งความรัก สิงหาคม 2499)

ไทยดำรงอยู่คงเป็นไทย ค้ำยันน้ำใจสามัคคีกัน
 ไทยจะสุขอยู่ทุกคืนวัน ค้ำคนไทยรักกันอย่างมั่นคง
 หากชาวไทยนี้ไม่ปรองดอง ค้ำพี่ค้ำน้องแล้วก็ไทยคง
 จะเสื่อมสลายละลายหมดลง ทั้งบ้านทั้งเมืองจะสูญสิ้นไป
 แผ่นดินไทยยืนยงอยู่เป็นไทย ก็เป็นเพราะไทยมุ่งใจสามัคคีหวังดีต่อกัน
 หากไทยพร้อมใจสูงส่ง ให้ชาติมั่นคงช่วยกันสร้างสรรค์
 ไทยจะโชติช่วงเหมือนดวงตะวัน เกิดความสุขสรรทั่วแคว้นแดนดิน

ดาบ (เรื่องอนุภาพแห่งศีลสัตย์ 29 มิถุนายน 2500)

ทางข้างคมเราฟัน ข้างสันเราฟาด บรรพชนเราสามารถ ไทยนี้ชาติชาติศรี
 ด้วยเรียวแรงแข็งขัน ท่านฟาดฟันผองพลไพร่
 ทั้งใหญ่ทั้งน้อยให้ถอยไป จนพื้นไทยธานี
 ด้วยพระแสงดาบคายองค์พระนเรศวรมหาราช
 ทรงทำให้ไทยเป็นเอกราช เมื่อต้องเป็นทาสมาหลายปี
 ด้วยดาบพระเจ้าตากสิน จึงกู้แผ่นดินขึ้นได้อีกที

ชาติไทยเป็นไทยไว้ศักดิ์ศรี   จนทุกวันนี้เราคงเป็นไทย
 ด้วยคาบของชาวบางระจัน   ไทยได้ป้องกันเกียรติไทย
 ด้วยคาบเจ้าคุณพิชัย   คาบหักแต่ไม่ไม่อับปาง
 ด้วยคาบท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ศัตรูถูกต้อนออกไปพ้นกลาง
 ด้วยคาบของท้าวสุรนารี อีสานจึงอยู่ดี ไม่ต้องแยกทาง

บทเพลงสุนทราภรณ์

ไทยต้องทำ (2490)

คำร้อง: แก้ว อัจฉริยะกุล

ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน

เราเป็นไทยไทยไทยร่วมน้ำใจทำทำ	เป็นกอบเป็นกำทุกคนจนทำอาบเหงื่อต่างน้ำทำไป
สร้างตัวสร้างตนมาเถิดทุกคนอย่ามัวนอนใจ	หากหวังสร้างไทยร่วมน้ำใจสร้างตนก่อนซี
แม้งานใดรวมมือสิ่งนั้นคือความดี	เรี่ยวแรงเรามีร่วมกันทนที่อย่าหลีกหนีจึงทำ
แม้ว่าเรากลัวจนให้ทุกคนทำทำ	หากต้องตราครุฑพร้อมใจกันทำบนบกในน้ำทำไป
ป่าดงไร่นามีสุดสายตาจะกลัวอะไร	ได้นำใกล้ไกลชอบน้ำใจอย่างไหนเลือกเอา
ไทยต้องทำทำทำเพื่อน้อมนำชาวเรา	งานหนักงานเบาจงอดทนเอาอย่ามัวเขลาขมขาย

หน้าที่เด็ก (2498)

คำร้อง: ชุ่ม ปัญจพรรค ทำนอง: เอื้อ สุนทรสนาน

(สร้อย) เด็กเอ๋ยเด็กดี ต้องมีหน้าที่สิบอย่างด้วยกัน

หนึ่ง นับถือศาสนา	สอง รักษาธรรมเนียมมั่น
สาม เชื่อพ่อแม่ครูอาจารย์	สี่ วาจาต้องสุภาพอ่อนหวาน
ห้า ยึดมั่นกตัญญู	หก เป็นผู้รู้รักการงาน
เจ็ด ต้องศึกษาให้เชี่ยวชาญ	ต้องมานะบากบั่นไม่เกียจไม่คร้าน
แปด รู้จักออมประหยัด	เก้า ต้องซื่อสัตย์ตลอดกาล
เก้า ใจนักกีฬาเกล้าหาญ	ให้เหมาะกับกาลสมัยชาติพัฒนา
สิบ ทำตนให้เป็นประโยชน์	รู้บาปบุญคุณโทษสมบัติชาติต้องรักษา
เด็กสมัยชาติพัฒนา	จะเป็นเด็กที่พาชาติไทยเจริญ

อนุสติไทย (ออกแสดงครั้งแรกเมื่อ 2515)

คำร้อง: แสงสุวรรณ ทำนอง: เวส สุนทรจามร

ขับร้อง: วรนุช อารีย์

อยุธยาแตกไปเพราะไทยระย่อ	ไม่คิดต่อต้านศัตรู มุครุหนี
ยิงปืนเบรียงไทยกลัวเสียงแทนไพร่	นายทัพศึกกลับหู่หดหมดแรงใจ
บัดนี้ภัยคุกคามทั่วไทยประเทศ	ผู้ล้มเจ็บ ล้มอายุ ล้มคนหยัน
คิดแต่ตัวคิดแต่พวกรอดแต่วัน	ชาติพึ่งพลันมันผู้ใด ใครอยู่ดี
กูจะสู้แม้รู้ว่าพวกกูน้อย	สู้ไม่ถอยแม้รู้ว่าจะดับสลาย
แผ่นดินนี้พอกูอยู่พอกูตาย	กูสุดอายุหากเสียทีไพร่ครอง
ใครบ้างเหวยจะร่วมสู้กับกูบ้าง	
ใครบ้างเหวยจะอยู่ข้างไทยใจหาญ	
ใครบ้างเหวยจะละสุขสนุกสำราญ	
ใครบ้างเหวยยอมวายปราณเพื่อไทยคง	

พระราชนิพนธ์ทำนองในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย

เกิดเป็นไทยแล้วใจต้องสู้	คำร้อง: ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค
ศัตรูหน้าไหนไม่เกรงกริ่ง	ถิ่นไทยเรารู้เรารักยิ่ง
เผ่าไทยเดิมล้วนคนใจเด็ด	หากมาช่วงชิงตายเสียเถิด
ต่างรักษาไว้แดนกำเนิด	แกร่งคังเหล็กเพชรชูชาติเชิด
ปกครองรักษาทำหน้าที่	เกิดเป็นไทยแล้วจำใส่ใจ
สิ้นเมืองไทยแล้วใครอยู่ได้	หวังเมืองไทยนี้ให้ยิ่งใหญ่
เผ่าไทยเราพร้อมอาสาสมัคร	ชาติไทยคงไว้ความเสรี
เสี่ยงภัยทั้งผองปกป้องความดี	เด็ดเดี่ยวยังนัยยอมชีพพลี
	ปกป้องปฐพีตายเพื่อไทย

ความฝันอันสูงสุด

ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ
 ขอทนทุกข์รุกรโรมโหมมกายใจ
 จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด
 จะยอมตายหมายให้เกียรติดำรง
 ไม่ทอดยอคอยสร้างสิ่งที่ควร
 ไม่เคืองแค้นน้อยใจในโชคชะตา
 นี่คือปณิธานที่หาญมุ่ง
 ถึงทนทุกข์ทรमानานเท่าใด
 โลกมนุษย์ย่อมจะดีกว่านี้แน่
 ยิ่งคงหยัดลู่ไปใฝ่ประจัญ

คำร้อง: ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค
 ขอสู้ศึกทุกเมื่อไม่หวั่นไหว
 ขอฝ่าฟันพองภัยด้วยใจทะนง
 จะรักษาจิตใจเป็นผุยผง
 จะปิดทองหลังองค์พระปฏิมา
 ไม่เรรวนพะว้าพะวังคิดกังขา
 ไม่เสียดายชีวาถ้าสิ้นไป
 หมายผลบุญยุติธรรมอันสดใส
 ยังมั่นใจรักษาตองอาจครั้น
 เพราะมีผู้ไม่ยอมแพ้แม่ถูกหยัน
 ยอมอาสัญก็เพราะป้องเทิดผองไทย

แผ่นดินของเรา

ถึงอยู่แคว้นใด ไม่สุขสำราญ
 ทรัพย์จากผืนดิน สิ้นจากนที
 เรามีป่าไม้อยู่สมบูรณ์
 โบราณสถานส่งนามประเทือง
 รักษาของเรา ไว้เถิดผองไทย
 รักเกียรติรักวงศ์ เสริมส่งสัมพันธ์

คำร้อง: ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค
 เหมือนอยู่บ้านเรา ชื่นร่ำคำเช้าสุขทวี
 มีสิทธิ์เสรี สันติครองเมือง
 ไรนาสคติได้ฟ้าเรือง
 เกียรติเมืองไทยขจรไปทั่วแดนไกล
 ผืนแผ่นดินแหลมทอง รวมพร้อมน้องด้วยกัน
 ทุนเกิดเมืองไทยนั้น ให้ยืนยง

เราสู้

บรรพบุรุษของไทยแต่โบราณ
 เสียเลือดเสียเนื้อมิใช่เบา
 ลูกหลานเหลนโหลนภายหน้า
 อนาคตจะต้องมีประเทศไทย
 ถึงขู่ฆ่าล้างโคตรก็ไม่หวั่น
 ผู้ตรงนี้สู้ที่นี้สู้จนตาย

คำร้อง: สมภพ จันทรประภา
 ปกบ้านป้องเมืองคุ้มเหย้า
 หน้าที่เรารักษาสืบไป
 จะได้มีพิสุธาอาศัย
 มียอมให้ผู้ใดมาทำลาย
 จะสู้กันไม่หลบหนีหาย
 ถึงเป็นคนสุดท้ายก็ลองดู

บ้านเมืองเราเราต้องรักษา
เกียรติศักดิ์ของเราเราเชิดชู

อยากทำลายเชิดชูมาเราสู้
เราสู้ไม่ถอยจนก้าวเดียว

เพลงดุจดามารดร

คำร้อง: สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทำนอง: ท่านผู้หญิงพวงวร้อย อภัยวงศ์

ขับร้อง: สวลี ผกาพันธุ์ และสันติ ลุนเผ่

รักชาติยอมสละแม่	ชีวี
รักเกียรติจงเจตน์พลี	ชีพได้
รักราชมุ่งภักดี	รองบาท
รักศาสน์ราษฎร์ใฝ่	เพื่อถือพระศาสนา
อันสยามเป็นบ้านเกิด	เมืองนอน
ดุจดามารดร	เปรียบได้
ยามสุขสโมสร	ทุกเมื่อ
ยามศึกทุกซ้ากไร	ปลาดเร้นฤควร

เพลงหนักแผ่นดิน

คำร้องและทำนอง: พ.ต.บุญช่วย หักฤทธิ์ศึก

ขับร้อง: ส.อ.อุบล คงสิน และศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

เรียงเรียง: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษ์การ

คนใดใช้ชื่อไทยอยู่ กายก็คู่เหมือนไทยด้วยกัน

ได้อาศัย โพรทองแผ่นดินของราชันย์ แต่ใจมันยังเฝ้าคิดทำลาย

คนใดเห็นไทยเป็นทาส ดูถูกชาติเชื้อชนถิ่นไทย

แต่ยังฝิ่งทำกิน กอบ โกยสินไทยไป เขี้ยคคนไทยเช่นทาสของมัน

(สร้อย) หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)

หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)

คนใดยุยงปลุกปั่น ไทยด้วยกันหวังให้แตกกระจาย

ปลุกระดมมวลชนให้ลับสนุ่นวาย เพื่อคนไทยแบ่งฝายรบกันเอง

คนใดหลงชมชาติอื่น ชาติเดียวกันเขายื่นข่มเหง

ได้สินทรัพย์เจือจางก็ประหารไทยกันเอง ทีชาติอื่นเกรงคังญาติของมัน (สร้อย)

คนโคขายคนขายชาติ ได้โอกาสชี้ทางให้ศัตรู
เข้าทำลายพลังไทยให้สลายทางสู้ เมื่อศัตรูโจมตีเสียทีมัน
คนโคคิดร้ายราวี ประเพณีของไทยไม่ต้องการ
เกื้อหนุนอคติ เชื้อลัทธิอันทพาล แพร่นำมันมาบ้านเมืองเรา (สร้อย)

สุดแผ่นดิน

เรียงเรียง: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร

สุดดินคือถิ่นน้ำ	เขตครามไทยสุดแนว
เราถอยไปไม่ได้อีกแล้ว	ผืนดินสิ้นแนวทะเลกว้างใหญ่
ชาติไทยในเก่ากาล	ถูกเขารานยำใจ
เคยเสียน้ำตามากเพียงไหน	เสียเนื้อเลือดเท่าไรชาวไทยจำได้ดี
เราถอยมาอยู่แสนไกล	รวมเผ่าไทยอยู่อย่างเสรี
พระสยามทรงนำโชคดี	ผืนดินถิ่นนี้คือแผ่นดินทอง
ไม่มีที่แห่งไหน	ให้ไทยไปจับจอง
เราถอยไปไม่ได้พี่น้อง	ใครคิดมาแย่งครองผองไทยจงสู้ตาย

เพลงเมืองน่านักวล

เรียงเรียง: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอก (พิเศษ) ชูชาติ พิทักษากร

เมืองใดไร้สิ่งอันพึงมี	ย่อมเสื่อมศักดิ์ศรีไร้คุณค่า
พระมหาธีรราชเจ้าจอมปรีชญา	ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่าน่านักวล
เมืองใดไม่มีทหาร	เมืองนั้นไม่นานเป็นข้า
เมืองใดไร้จอมพารา	เมืองนั้นไม่ช้าอัปจน
เมืองใดไม่มีพณิชยเลิศ	เมืองนั้นย่อมเกิดขัดสน
เมืองใดไร้ศิลปะโสภณ	เมืองนั้นไม่พินเสื่อมทราม
เมืองใดไม่มีกวีแก้ว	เมืองนั้นไม่แคล้วคนหยาม
เมืองใดไร้นาริงาม	เมืองนั้นสิ้นความภูมิใจ
เมืองใดไม่มีคนตรีเลิศ	เมืองนั้นไม่เฟริศพิสมัย
เมืองใดไร้ธรรมอำไพ	เมืองนั้นบรรลัยแน่เอย ฯ

เพลงรักกันไว้เถิด

<p>(สร้อย) รักกันไว้เถิด เราเกิดรวมแดนไทย เชื้อสายประเพณี ไม่มีขีดกัน ท้องถิ่นแหลมทอง เหมือนท้องของแม่ ยามนั่งมองตาคูณ อบอุ่นดวงใจ ทะเลแสนงาม ในน้ำมีปลา สินทรัพย์มีเกลื่อนกล่น บรรรพชนให้ไว้ แหลมทองโสภาค ด้วยบารมี ใครคิดบังอาจหมิ่น ถิ่นทององค์ให้</p>	<p>คำร้อง ท่านองและจับร้อง: นคร ถนอมทรัพย์ จะเกิดภาคไหนๆ ก็ไทยด้วยกัน เกิดได้รงไทยนั้น ปวงชนทุกคนคือไทย เกิดถิ่นเดียวกันแท้ เหมือนแม่เดียวกันใช้ไหม เห็นสายเลือดไทยในสายตาบอกสายสัมพันธ์ พืชพันธุ์ดินค้ายตา ไร่นารวงท้องไสว เราลูกหลานไทย จงร่วมใจ รักษาให้มัน ปกเกล้าเหล่าไทยนี้ ร่มเย็นเป็นศรีผ่องใส เราพร้อมพลีใจ ป้องถิ่นไทยและองค์ราชัน</p>
---	--

ยุคที่ 4 ยุคร่วมใจผู้ภัยเศรษฐกิจ ช่วงเวลาที่ระบบเศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศ มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนามากกว่าระบบการเมือง การปกครองดังเช่นในอดีต (พ.ศ.2520 – 2538) บทเพลงปลุกใจในยุคสมัยนี้เป็นผลงานของ วงดนตรีคาราบาว ได้แก่ บทเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ เพลงรักเธอประเทศไทยของซัชชัย สุขาวดี หรือ หรั่ง ร็อกเคสตรา และ เพลงรักเมืองไทยของบริษัทสยามกลการ

บทเพลงสุนทราภรณ์

ไทยเกิดไทย

<p>ไทยเกิดไทย ชูเชิดเกิดไทยให้ดี มาเพื่อนมา มาร่วมชะตาชาติไทย ขวัญกล้า เลือด โลมอราร้อนรน ขวัญแก้ว เราพร้อมกันแล้วขอให้ น้องพี่ เลือดไทยก็มีทุกคน น้องพี่ สยามยามนี้ขอให้</p>	<p>เพื่อเกียรติภูมิเสรี รักสามัคคีพร้อมใจ เพื่อชาติเพื่อชนพ้นภัย สัมพันธ์ขวัญชัยมวลชน เพราะไทยผจญ รอบเมืองกมลรำไร ไทยสู้เพื่อไทย เพราะไทยล้มไปภัยราญ หรือยอมอับจน เมื่อมารผจญเมืองใจ ไทยสู้เพื่อไทย เพราะไทยล้มไปภัยราญ</p>
---	---

มาร์ชไทยวิวัฒน์

เราเกิดมาเป็นไทย	สมศักดิ์ชาติไทยเพราะใจเสรี
เลือดเนื้อไทยพลี	เพื่อให้มีเสรีขึ้นมา
บรรพไทยนั้นสร้างชาติไทยให้เรา	ด้วยเลือดเนื้อพลีเอา
จบไทยเราสุขสันต์ทั่วหน้า	ชีพบรรพไทยต้องสูญไปจึงได้ชาติมา
เอกราชเราน้อมบูชา	ขอให้รักษารวมกัน
ไทยภูมิใจเพราะไทยลุดรอดปลอดภัย	เกิดชาติเหนือชีวา
อยู่กันมาสุขสันต์	เราต้องรักชาติไม่หวาดหวั่น
ถ้าหากแม่ใครมาโรมรัน	เอาเลือดล้างมัน
ให้มันสูญสิ้นพื้นดินแดนไทย	
วิฒนธรรมย่อมนำคนให้เป็นคน	วิฒนชนมิ่งมงคลทั่วไป
เพราะเหตุฉะนั้นเราไทย	ก็เป็นชาติอันภูมิใจ
ด้วยเราเผ่าไทยมีใจวิวัฒนา	
วิฒนธรรมย่อมจะนำแต่ความดี	สง่าราศีย่อมจะมีตลอดมา
มาเกิดชาติไทยจงมา	วิวัฒน์ให้ไทยคงค่า
ดั่งปรารถนาสถาพรไทย	
สิทธิเสรีชาวไทย	มิได้สูญไปไทยไพบุลย์
ผองไทยสุขสันต์เป็นเมืองทอง	ด้วยการปกครองวิสุทธิศาสตร์
เสรีประชาธิปไตย	เป็นศักดิ์หลักชัยที่ผองไทยนำพา
น้อมนบสิทธิกัน และกัน	สิทธิเราเท่านั้นหมายมั่นหนักหนา
แม้มีทรชนเข้ามา	เรารบสุดชีวาเพื่อประชาธิปไตย
สิทธิเสรีชาวไทย	มิได้สูญไปไทยไพบุลย์
ผองไทยสุขสันต์เป็นเมืองทอง	ด้วยการปกครองวิสุทธิศาสตร์
เสรีประชาธิปไตย	เป็นศักดิ์หลักชัยที่ผองไทยนำพา
น้อมนบสิทธิกัน และกัน	สิทธิเราเท่านั้นหมายมั่นหนักหนา
แม้มีทรชนเข้ามา	เรารบสุดชีวาเพื่อประชาธิปไตย

ผลงานจากศิลปินอื่น

เมคอินไทยแลนด์ (คาราบาว ชุดเมคอินไทยแลนด์ 2527)

เมคอินไทยแลนด์ แคนดินไทยเรา	เก็บกันจนเก่า เรามีแต่ของดีดี
มาตั้งแต่ก่อนสุโขทัย มาลพบุรี อยุธยา ธนบุรี	ยุคสมัยนี้ เป็น กทม.
เมืองที่คนตกท่อ (ไม่เอาอย่าไปว่าเขาน่า)	เมคอินไทยแลนด์ แคนไทยทำเอง
จะร้องรำทำเพลง ก็ล้าลึกลีลา	ฝรั่งแอบชอบใจ แต่คนไทยไม่เห็นค่า
กลัวน้อยหน้า ว่าคุณค่านิยมไม่ทันสมัย	เมคอินเมืองไทย แล้วใครจะรับประกันซะ

(ฉันว่ามันน่าจะมีคนรับผิดชอบบ้าง)

เมคอินไทยแลนด์ แฟนแฟนเข้าใจ	ผลิตผลคนไทยใช้เองทำเอง
ตัดเย็บเสื้อผ้ากางเกงกางเกง	กางเกงยีนส์ (ชะหนอยแน่)
แล้วขึ้นเครื่องบิน ไปส่งเข้ามา	คนไทยได้หน้า (ฝรั่งมั่งค่าได้เงิน)
เมคอินไทยแลนด์ พอแขวนตามร้านค้า	มาคิดป้ายติดตราว่าเมคอินเจแปน
ก็ขายดิบขายดีมีราคา	คุยกันได้ว่ามันมาต่างแดน
ทั้งทันสมัย มาจากเม็กกาซีน	เขาไม่ได้หลอกเรากิน

หลอกเรานั้นหลอกตัวเอง...เออ

แผ่นดิน (คาราบาว ชุดอเมริกันไทย 2528)

ไม่มีดินผืนใดให้ไอร้อน เท่ากับดินที่คุณถือกำเนิด
 ไม่มีดินผืนใดคู่มั่นคง เท่ากับดินที่ลงสำมะโนครัว
 ไม่มีดินผืนใดให้คุณเดิน เท่ากับดินที่คุณเดินตอนตั้งไข่
 ไม่มีดินผืนใดมีความหมาย เท่าแผ่นดินสุดท้ายของเผ่าพันธุ์
 ไม่มีชายหญิงใดมีชีวิต หมกมุ่นครุ่นคิดแต่สืบพันธุ์
 หมกมุ่นครุ่นคิดแต่สืบพันธุ์ ไม่มีชายหญิงใดมัวแต่ฝัน
 ตั้งแต่ต้นทุกวันทุกเวลา ไม่มีชายหญิงใดไม่เคยคิด
 ถึงชีวิตต่อไปภายภาคหน้า ไม่มีชายหญิงใดไม่อ่อนล้า
 ร่วงโรยชราไปตามกัน

อย่ามัวแต่ฝัน อย่ามัวแต่คิด ฝันถึงคิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัว
 เห็นแก่ตัวคนเห็นแก่ตัว แผ่นฟ้าจะมัวแผ่นดินจะหมองนอนงน้ำตา
 ไม่มีชัยชนะ ไฉนยิ่งใหญ่ เท่ากับชัยชนะเหนือใจตน

ไม่มีภัยผองใดเทียบโทคร้าย เท่ากับภัยผองไทยทำลายคน
 ไม่มีเงิน ไม่มีทองยังไม่หมองเศร้า มีแผ่นดินปลูกข้าวเราอยู่ได้
 ไม่มีเงิน ไม่มีทองคอยหาใหม่ บนแผ่นดินสุดท้ายของไทยทุกคน
 แผ่นดินเดือดร้อน (ผู้คนหมองไหม้) ผู้คนใจร้าย (แผ่นดินเดือดร้อน)
 แผ่นดินเหือดหาย (ผู้คนหมดสิ้น) หมดสิ้นแผ่นดิน (หมดสิ้นเผ่าพันธุ์)
 ไม่มีดินผืนใดมีความหมาย เท่ากับผืนดินไทยของคนไทย

เวลคัม ทู ไทยแลนด์ (คาราบาว ชุดเวลคัม ทู ไทยแลนด์ 2530)

ทอม ทอม แวร์ยูโกลาสไนท์	(ไอเลิฟเมืองไทย ไอโลกพัฒนาพงษ์)
น้องนางคงทำให้ทอมลุ่มหลง	(ไอเลิฟพัฒนาพงษ์ ไอเลิฟเมืองไทย)
จริง จริงเลยเนี่ย	เที่ยวเมืองไทยได้กำไรชีวิต
ได้ผลผลิตแหล่งวัฒนธรรม	คุ้มค่าเงินทองเป็นกอบเป็นกำ
คู่สิ่งสูงล้ำโบราณโบราณ	เศรษฐกิจเบิกบาน ปีการท่องเที่ยวไทย
แหลมทองของไทยมีของดี	ธรรมชาติพอมิใครเห็นเป็นคิดใจ
วัดวาอารามวัฒนธรรมยิ่งใหญ่	ประเพณีไทยนำต้นใจลุ่มหลง
อย่างงานสงกรานต์และลอยกระทง	ยังคงเชิดหน้าชูตา
ฝรั่งบึ้งยุ่น มายกพลขึ้นบก	ศกนี้ปีนีปีเที่ยวท่องเที่ยวไทย
มาแอ่วกันโลด เทียวให้อิ่มหน้าใจ	ลืมนื่องเลวร้ายพักไว้สักปี
รัฐบาลเขาทำดี	ประชาธิปไตย
มาละเหวย (มาละวา)	มาแต่ของเขา (ของเราไม่เห็นมา) ตาละลา
ใครมีมะกรูด (มาแลกมะนาว)	ใครมีลูกสาว (มาแลกลูกสาว)
ใครมีลูกชาย (มาแลกลูกชาย)	ลูกชายเป็นเอดส์ ไม่เอาตาละลา(สมน้ำหน้าเฮ่อ)
ใครมีเงินทอง (มาแลกเก้าอี้)	ทำดีทำดี (ระวังโดนค่า)
ทำชั่วทั้งปี (ไม่มีใครว่า)	ทำเทปออกมา (มีปัญหาทุกที) ตาละวา
หุย..(ฮา) โห..(ฮิว) เวลคัมทูไทยแลนด์	ต่อแต่นี้จะมีชนชาติอื่น
ด้อมด้อมฮินฮินมาดูเราเมืองไทย	ไปถามดูว่าชอบเราตรงไหน
ฝรั่งตอบไม่อายไอโลกพทยา	กับกรุงเทพฯ เมืองฟ้า นั้นไอกี่ว่าพัฒนาพงษ์
เป็นนั่นไป ไหงมันเป็นอย่างนี้	รัฐบาลเค้าทำดี ฝรั่งยังไม่เข้าใจ
ลงทุนลงแรงทั่วทั้งแผ่นดินไทย	สร้างภาพพจน์ใหม่ ส่งเสริมการท่องเที่ยว

อย่าคิดมาดูลูกเดียว เทียวพทยาพัฒนาพงษ์ คนต่างด้าว เขาค้นต่างเมือง

จากดินแดนรุ่งเรืองควรรู้เรื่องเมืองไทย ว่ามีของดีกว่าที่คุณเข้าใจ
 อย่างวัฒนธรรมไทย นั้นยิ่งใหญ่มานาน อย่างองอย่ากิดอนาจาร
 ผิดความต้องการของคนไทย

เพลงคนสร้างชาติ (การาบาว ชุดคนสร้างชาติ 2537)

ชาติต้องการคนที่ซื่อสัตย์	ชาติต้องการคนเสียสละ
หากประชาชนเกียจคร้าน	คนจะอดอยากยากจน
** ชาติต้องการคนที่ซื่อสัตย์	ชาติต้องการคนเสียสละ
หากประชาชนโง่เขลาที่สิ้นชาติ(ไทย)	เกิดกันหนเดียว บนแผ่นดินเดียวกัน
อยู่ร่วมเผ่าพันธุ์ เผ่าใครเผ่ามันเผ่าไทย	หัวใจเรารวมเข้าด้วยกัน
ทุกข์สุขเรามีร่วมฝ่าฟัน	ความรักจริงใจยังผูกพันเป็นชาติเดียว

รักเธอประเทศไทย

คำร้อง ทำนอง และขับร้อง: หนึ่ง ร็อคเคสตรา

เป็นตัวเป็นตน รวมเป็นคนขึ้นมาได้	จะโตจะตาย ไม่นั่นนอน
จะตั้งจะตั้ง ชิงชัง หรือโอนอ่อน	แล้วแต่ทำเพื่อใคร
จะดีจะเลว เธอก็ยื่นเคียงข้าง	จะจำไม่จำ ยังซึ่งใจ
จะเป็นจะตาย ดีร้ายสักเพียงใด	ฉันทำได้เพื่อเธอ
สาบาน ว่าไม่เสียใจ	เสียใคร ไม่เท่าเสียเธอ
จะยอมให้ใคร มาทำร้ายเธอ เป็นไปได้ไง	แม้ตายก็ต้องยอม
จะดีจะเลว เธอก็ยื่นเคียงข้าง	จะจำไม่จำ ยังซึ่งใจ
จะเป็นจะตาย ดีร้ายสักเพียงใด	ฉันทำได้เพื่อเธอ
ของใคร ใครก็หวง	หวงเธอ ดังดวงใจ
ขอเธอ ไม่ต้องหวั่นไหว	หลับเถิด หลับให้สบาย
สาบาน ว่าไม่เสียใจ	เสียใคร ไม่เท่าเสียเธอ
จะยอมให้ใคร มาทำร้ายเธอ เป็นไปได้ไง	แม้ตายก็ต้องยอม
จะยอมให้ใคร มาทำร้ายเธอ เป็นไปได้ไง	รักเธอประเทศไทย

เพลงรักเมืองไทย (2520)

บทเพลง โฆษณาบริษัทสยามกลการ

เมืองไทย เรามี ของดีอยู่มาก ไม่กลัวลำบาก
 ไม่ยากไม่จน ขยันทำกิน (ขยันทำกิน)
 ในท้องถิ่นตน เป็นสุขทุกคน เรารักเมืองไทย
 คนไทยใจดี อารีย์ทั่วหน้า ต่างชายต่างคำ
 ทำมาหากินไม่เบียดเบียนกัน (ไม่เบียดเบียนกัน)
 ยึดมั่นศักดิ์ศรี แบ่งมีแบ่งกิน ทั่วถิ่น ไทยเรา
 กินข้าวหรือยัง เชิญนั่งชิลจะ เป็นอะไรไปละ (ไม่เป็นไรหรอกจ๊ะ)
 มามะมาช่วยกัน (มามะมาช่วยกัน) ไม่เป็นไรหรอกน่า
 เฮฮาทุกวัน (เฮฮาทุกวัน) เข้มยิมพริ้มฟัน
 ฉันทรักเมืองไทย (ฉันทรักเมืองไทย)
 เมืองไทย เรามี ของดีอยู่มาก ไม่กลัวลำบาก
 ไม่ยากไม่จน ขยันทำกิน (ขยันทำกิน)
 ในท้องถิ่นตน เป็นสุขทุกคน เรารักเมืองไทย
 คนไทยใจดี อารีย์ทั่วหน้า
 ต่างชายต่างคำ ทำมาหากินไม่เบียดเบียนกัน (ไม่เบียดเบียนกัน)
 ยึดมั่นศักดิ์ศรี แบ่งมีแบ่งกิน ทั่วถิ่น ไทยเรา เรารักเมืองไทย

ยุคที่ 5 ยุคพร้อมจิตรักประเทศไทย ช่วงเวลาของวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและภัยธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยตรงของประชาชน (พ.ศ. 2539 – 2554) บทเพลงปลุกใจที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ มีทั้งบทเพลงที่ประพันธ์โดยหน่วยงานราชการภาครัฐ เช่น กองดุริยางค์กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ มุลินธิเช่น มุลินธิพระดาบส รวมทั้งบทเพลงจากภาคเอกชน ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้จะนำมาเพียงบทเพลงลิขสิทธิ์ของบริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) บริษัท จีเอ็มเอ็ม มีเดีย จำกัด (มหาชน) และบทเพลงที่ประพันธ์โดยฮินง โอภากุล หรือแอ๊ด คาราบาว เท่านั้น

ต้นไม้ของพ่อ

พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พ.ศ. 2539

จัดทำโดยบริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน)

คำร้องและทำนอง: นิตยพงษ์ ห่อนาค ขับร้อง: ชงไชย แมคอินไตย์
..นานมาแล้ว พ่อ ได้ปลูกต้นไม้ไว้ให้เรา เพื่อวันหนึ่งจะบังลมหนาว

และคอยเป็นร่มเงา ปลูกไว้เพื่อพวกเรา ทุกคน

พ่อใช้เหงื่อแทนน้ำรดลง ไป เพื่อจะผลิดอกใบออกผล

ให้เราทุกคน เติบโตอย่างร่มเย็น ในบ้านเรา

...ผ่านมาแล้วห้าสิบปี ต้นไม้นั้นสูงใหญ่ ลมแรงเท่าไร ก็บรรเทา
ออกผลให้เก็บกิน แดกใบเพื่อให้ร่มเงา คอยดูแลเรา ให้เรายังมีวัน อยู่ต่อไป

...จนวันนี้ ได้เงาแห่งต้นไม้ ต้นใหญ่ ลูกได้อยู่ได้คอยอาศัย

แผ่นดินยังคงกว้างไกล แต่เหมือนว่าหัวใจ พ่อกว้างกว่า

..ลูกที่เกิดตรงนี้นั้นยังอยู่ และยังอยู่เพื่อคอยรักษา

จะรวมใจเข้ามา จะมีที่สัญญา ในหัวใจ

...จากวันนี้สักหมื่นปี ต้นไม้ที่พ่อปลูก

ทั้งสวยทั้งงดงาม และยิ่งใหญ่ สืบสานและติดตาม จากรอยที่พ่อตั้งใจ

เพื่อเราจะเทไป ให้ต้นไม้ของพ่อ ยังงดงาม

ภูมิแผ่นดิน นวมินทร์มหาราชา

เพลงสัญลักษณ์ในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 6 รอบ

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคม 2542

คำร้อง: ชาลี อินทรวิจิตร อาจินต์ ปัญจพรรค์ สุรพล โทณะวณิก

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ

ทำนอง: สง่า อาร์มกิร์ นคร ถนอมทรัพย์

เรืออากาศตรี ศ.พิเศษ ดร.แมนรัตน์ ศรีกรานนท์ ประสิทธิ์ พยอมยงค์

เรียบเรียงเสียงประสาน: ประสิทธิ์ พยอมยงค์ กิตติ ศรีเปารยะ

บรรเลง: วงดนตรีเฉลิมราชย์ ควบคุมวงโดย วิรัช อยู่ถาวร

บุญของแผ่นดินไทย พ่อหลวงบันดาลให้ ที่ในยังลางมีข้าว

น้ำรินดินดีใครเล่า ทุกข์ไคเห็นไปบรรเทา ด้วยพระบาท

เกือบศตวรรษ ช นำไทยทั้งชาติ พันภัย

แผ่นดินถิ่นเมืองทอง ผ่านพัน โภยกัยเนื่องนอง พระทรงคุ้มครองไทยไว้
 ฐ เป็นพลังแผ่นดิน สมานพลังชีวินของชนชาวไทย
 อุ่นใจไฟร้ฟ้า พระบุญญาเกรียงไกร ภูมิพลมหาราช
 *(ซ้ำ) อ่าองค์สุริย์ศรีมีธรรมส่อง ปกครองอย่างทรงพระเมตตา
 คุงบิดาเหล่าประชา ทุกข์ร้อนใดใดกรายมา ไร่ฟ้าเป็นคิ่งฝนดับไฟ
 ภูมิใจไทย ร่วมร้อยหัวใจร่วมไฟร่วมหวัง ภูมิพลัง แผ่นดินถิ่นนี้ยิ่งใหญ่
 ภูมิประวัติ ประชาชาติภูมิไพท ภาคภูมิประชาชัย ภูมิพลังแผ่นดิน
 เทิดไท้ นบน์มเกิดทุน ฐ เหนือเกล้า สราญนานเนาหทัยสุขล้ำสมจินต์
 เพรศแพรวพิพัฒน์ เกทภัยพ่ายแพ้สิ้น นวมินทร์

ของขวัญจากก้อนดิน

ทำนอง - เนื้อเพลง : นิตินันท์ ห่อนาค

เรียบเรียง : สราวุธ เลิศปัญญาบุษ

เพลงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542

จัดทำโดยบริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน)

เราทุกคนก็เหมือนก้อนดินแค่ก้อนหนึ่ง เปรียบบาง ไร้ค่า ไร้ความหมาย
 อ่อนแอเหมือนโคลน ไหลไปตามทางเรื่อยไป เมื่อน้ำแห้งไป ก็แตกกระแหง
 มีพลัง เพียงแค่แรงเดียวที่ยึดเรา เหนียวรั้ง เราไว้ ให้กล้าแข็ง
 รวมผู้คนมากมาย ให้ทรงพลังแข็งแรง รวมเม็ดดินทุกเม็ด ให้เป็นแผ่นดิน
 เรารู้ พ่อต้องเหนื่อยสักเพียงไหน ต้องลำบากใจกาย ไม่เคยสิ้น
 เพราะพ่อรู้ พ่อคือ... พลังแห่งแผ่นดิน ให้เราพออยู่พอกินกันไป
 หากจะหา ของขวัญ ให้พ่อสักกล่อง เราทั้งผอง จะพร้อมกันได้ไหม
 บวกกันเป็นดินเดียว ให้พ่อได้สุขใจ ไม่ต้องเหนื่อยเกินไป อย่างที่เป็นมา
 เรารู้ พ่อต้องเหนื่อยสักเพียงไหน ต้องลำบากใจกาย ไม่เคยสิ้น
 เพราะพ่อรู้ พ่อคือ... พลังแห่งแผ่นดิน ให้เราพออยู่พอกินกันไป
 หากจะหา ของขวัญ ให้พ่อสักกล่อง เราทั้งผอง จะพร้อมกันได้ไหม
 บวกกันเป็นดินเดียว ให้พ่อได้สุขใจ ไม่ต้องเหนื่อยเกินไป อย่างที่เป็นมา
 ช่วยกันทำความดี ให้พ่อได้สุขใจ ไม่ต้องเหนื่อยเกินไป อย่างที่แล้วมา

คนไทยไม่เคยทิ้งกัน (บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) พ.ศ.2547)

มันเหมือนหัวใจสลาย นาทิที่สายน้ำมา	คำร้องและทำนอง: สุทธิพงษ์ วัฒนสมบัติ
เสียงของความเผ่าตรม คังระงมถึงแสนไกล	ขับร้อง: ธนพร แวกประยูร
เรารู้ว่าความบอบช้ำ มันยากจะทำใจได้	กวาดทลายในพริบตา ทั้งชีวิตหายไป
แต่ขอให้เชื่อแล้วกัน ในวันที่ใครต้องหมองหม่น	บาดลงบนหัวใจคนไทยทุกคน
(สร้อย) ให้เป็นธารน้ำใจ ต้านคลื่นที่มันไหลมา	คนที่รักถูกพรากไป คนที่เหลือทุกขัณฑ์
จะเจ็บจะปวดอีกกี่ครั้ง จะรวมพลังลุกยืนขึ้นใหม่	อีกหกสิบกว่าล้านคนจะยื่นมือไป
เรารู้ว่าความบอบช้ำ มันยากจะทำใจได้	ให้น้ำใจซบหน้าตา คืบมาซึ่งวันสดใส
แต่ขอให้เชื่อแล้วกัน ในวันที่ใครต้องหมองหม่น	ให้โลกได้รู้เอาไว้...คนไทยไม่เคยทิ้งกัน
แม้ว่าโลกจะร้าย สูญเสียอะไรทุกอย่าง	คนที่รักถูกพรากไป คนที่เหลือทุกขัณฑ์
ให้เป็นธารน้ำใจ ต้านคลื่นที่มันไหลมา	อีกหกสิบกว่าล้านคนจะยื่นมือไป
จะเจ็บจะปวดอีกกี่ครั้ง จะรวมพลังลุกยืนขึ้นใหม่	แต่น้ำใจไทยจะหลั่ง เพื่อล้างทุกความเสียใจ
	ให้น้ำใจซบหน้าตา คืบมาซึ่งวันสดใส
	ให้โลกได้รู้เอาไว้...คนไทยไม่เคยทิ้งกัน

ขวานไทยใจหนึ่งเดียว (การราว ขุดสามัคคีประเทศไทย 2548)

โลกนี้มีมาก่อนผู้คน	แต่โลกจะทนอยู่ได้นานสักเท่าใด
ถ้าเงินหมื่นแสนล้าน ถูกผลาญไป	ใช้สร้างอาวุธ มายัคใส่มือคน
ขวานนี้ มีมาก่อนเราเกิด	คือสิ่งประเสริฐ ที่มีบ้านเป็นของตน
จะแยกไปทำไม ไร้เหตุผล	พี่น้องประชาชน จะอยู่อย่างไร
* แลกขงแดง ขาว น้ำเงิน	จงบอกนำความเจริญ คู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร	ขวานเอย ขวานไทย ดวงใจเป็นหนึ่งเดียว
	(เป็นหนึ่งเดียว)
ฟ้านี้มีโอกาสเป็นหนึ่ง	ถ้าคนคำนึงถึงการเสียสละ
เหล่าบรรพชนพลีชีพแลกมา	ต้องเสียน้ำตา เลือดเนื้อไปเท่าใด
แผ่นดินยามมีคนคอยดูแล	ระส่ำระแย้ บ้านเมืองลุกเป็นไฟ
ถึงเวลาต้องร่วมแรงร่วมใจ	ตักน้ำไปดับไฟ ด้วยหัวใจดีธรรม

** ขวานที่ไม่มีด้ามนำไปใช้ ย่อมไร้พลัง

คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง ไทย แหก จีน ฝรั่งเศสที่เคียดแค้นเมืองไทย
ได้ร่วมบรมโพธิสมภาร พระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชินีฯ ทรงห่วงใย

ลูกเอ๋ย หลานเอ๋ย ล้วนคนไทย

มาสร้างฝันวันใหม่ ให้ชาวไทย ใจหนึ่งเดียว (ชวาบไทย ใจหนึ่งเดียว)
 ชวาบนี้ มีมาก่อนเราเกิด คือสิ่งประเสริฐ ที่มีบ้านเป็นของตน
 จะแยกไปทำไม ไร้เหตุผล เราล้วนเป็นคน เป็นประชาชนไทย
 แผ่นดินยามมีคนคอยดูแล ระส่ำระสายบ้านเมืองลูกเป็นไฟ
 ถึงเวลาต้องร่วมแรงร่วมใจ ตักน้ำไปดับไฟ ด้วยหัวใจสามัคคี **

เพลง ลูกของพ่อ (โดย บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน))

บทเพลงสำหรับงานฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี พุทธศักราช 2549

คำร้อง : สุทธิพงษ์ สมบัติจินดา ทำนอง : วุฒิชัย สมบัติจินดา

เรียบเรียง : ศิรินทร์ คุ้มรักษ์ ขับร้อง: รวมศิลปินอาร์เอส

ลิ้มตามาได้ฝ่าเท้า อยู่ในร่มเงาของพ่อตั้งแต่วันนั้น

สิ่งที่เห็นจนชินตา ตลอดเวลาที่เนิ่นนาน

คือภาพพ่อเหนื่อยกับงานเพื่อลูกทุกคน

ทุกที่ยังมีรอยเท้า ที่วันร้อนผ่าว ทั่วหนวาทังลมแดดฝน

หกสิบปีที่ตื่นมา เพื่อยกเวลาให้ปวงชน ให้หญ้าทุกต้นบนแผ่นดินนี้สบาย

* เหนือที่ไหลหลัง ล้างทุกความลำเค็ญ สร้างความร่มเย็นให้ทั่วไทย

บุญคุณ ได้หยั่งรากลงดั่งต้นไม้ ที่แผ่กิ่งใบเสียดฟ้า

** เมื่อพ่อยิ้ม ลูกทุกคนยิ้มใจ ได้ข่าวพ่อไม่สบาย ลูกไม่อาจหลับตา

รู้ว่าพ่อเหนื่อยนัก ลูกส่งรักมา ขอพรให้พ่อเป็นสุขกายใจไม่อ่อนล้า ให้อยู่คู่ฟ้านิรันดร

น้ำตาที่หลั่งเป็นสาย จากความปลื้มใจ ชื่นใจพ่อเป็นมิ่งขวัญ

มือที่ยกขึ้น โบกมา ประทับตรึงตราไว้แสนนานนาน ให้ลูกทุกคนซาบซึ้งถึงกลางใจ

เกิดบนดินแดนแห่งนี้ เราโชคดีกว่าชาติใด จุบรวมความเป็นไทย ก็คือมีพ่อที่ดีแสนดี

ทุ่มเทพลังกาย เพื่อให้บ้านเราเย็นใจจนวันนี้

เมื่อพ่อยิ้ม ลูกทุกคนยิ้มใจ ได้ข่าวพ่อไม่สบาย ลูกไม่อาจหลับตา

รู้ว่าพ่อเหนื่อยนัก ลูกส่งรักมา ขอพรให้พ่อเป็นสุขกายใจไม่อ่อนล้า (ซ้ำ **)

ขอพรให้ทรงแข็งแรงไม่อ่อนล้า เพื่ออยู่คู่ฟ้าไทย

เพลงมหาราชพระจอมสยาม

บทเพลงสำหรับงานฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี พุทธศักราช 2549

ประพันธ์สำหรับงานคอนเสิร์ตไฟฟ้าคู่ไทย คุรียงกองทัพอากาศ

คำร้อง: เนรัญชรา หรือสติ สติจิต

เหมือน โปธิสัตว์ บำบัดทุกข์โศกสยาม ถิ่นไทยงาม อยู่เย็นเพราะบารมี ไทยมีทุกข์ภัย ทรง
ไปทุกที่ ทรงวางแนวทางวิธี พอเพียง พอมี พออยู่ พอกิน

พระ โปธิสัตว์ สหสวรรษวิชา จุติจากแดนฟ้า ลงมาแดนดิน มาขับทุกข์โศก ขับวิปโยคของ
ไทยทั้งสิ้น ทรงรับครองแผ่นดิน โดยธรรมมหาราช

สามโลกหล่อสร้าหา หลอมบุญ หนุนพา พร้อมเป็นกษัตริย์สากล สูงส่งบุญกุศล พระภูมิพล
ธ คือกษัตริย์ เมตตา

เสกหยาดพิรุณพัดพรมลมฉ่ำ หล่อเย็นดินค้ำน้ำนา ปวงประชากร ทุกมุม โลกาทูนเกิด
มหาราชไทย

งานฟ้า งานดิน ธ ทดลอง ล้วนยิ่งใหญ่ บุญของชาวไทย อยู่อย่างไท สุขอย่างสยาม
สวยสดเปี่ยมศักดิ์ศรี พระราชินี ศิลปชีพสุดงดงาม ศูนย์แห่งงานสยาม ฝีมืองดงาม เสริม
ความยิ่งใหญ่พระองค์

เขื่อนคลองลำคูเขากูคูเด่น ป่าดอย ป่าเลน น้ำทรง เย็นศิระ กราบบนบ้น้อม พระองค์ ทรงฉัตร
ทรงคุ้มชาติไทย

ดิน น้ำ ลม ไฟ ธ ควบคุม สร้างงานยิ่งใหญ่ องค์กรมหาราชไทย หลักรวมใจ หลักรั้วสยาม
พระจอมสยาม พระจอมสยาม พระจอมสยาม

รูปที่มีทุกบ้าน

บทเพลงเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2550

คำร้อง: นิติพงษ์ ห่อนาค ทำนอง: อภิไชย เย็นพูนสุข

เรียบเรียง: วิรภัทร์ อึ้งอัมพร ขับร้อง: ชงไชย แมคอินไตย์

ตั้งแต่เล็กยังเคยได้ถามแม่ว่า	บนข้างฝาบ้านเรานั้นดิครูบใคร
ที่แม่คอยบูชาประจำก่อนนอนทุกคืน	จะต้องไหว้
แม่ตอบว่าให้กราบรูปนั้นทุกวัน	ท่านเป็นเทวดาที่มีลมหายใจ
ที่เรายังพอมีกินอย่างวันนี้	ท่านดูแลคนไทยมานานเหลือเกิน ให้จำไว้
เป็นรูปที่มีทุกบ้าน	จะรวย หรือจน หรือว่าจะใกล้ไกล

แพ้ชนะก็เลือดไทยละเลง เราจะร้องเพลงชาติไทยให้ใครฟัง

พอก็เหนื่อยสุดหัวใจ แม่ก็อยากให้รักกัน

ภาษาอะไร ก็ไทยเท่านั้น แผ่นดินแม่เดียวกันคือไทย

ยามศึกเรารบ ยามสงบเราไม่รบกันเอง

แพ้ชนะก็เลือดไทยละเลง เราจะร้องเพลงชาติไทยให้ใครฟัง

เหนือก็ไทยอีสานก็ไทย เราเป็นคนไทยเหมือนกัน

ใต้ก็ไทยภาคกลางก็ไทย คนไทยคนไทยรัก

วันนี้ถ้าไร้ชาติไทยอยู่ ลูกเราจะอยู่ตรงไหน

ชนะอยู่บนซากธงชาติไทย จะมีใครที่ไหนดำเกรง

ยามศึกเรารบ ยามสงบเราต้องรวมพลัง

รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทยอีกครั้ง ร้องเพลงชาติดังกัง ด้วยความสามัคคี

คนไทยรักกัน คนไทยไม่ทะเลาะกัน คนไทยรักกัน คนไทย คนไทยรักกัน

คนไทยรักกัน คนไทยไม่ทะเลาะกัน คนไทยรักกัน เรคนไทยรักกัน ยามศึกเรารบ

ยามสงบเราต้องรวมพลัง รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทยอีกครั้ง

ร้องเพลงชาติดังกัง...ด้วยความสามัคคี

พรุ่งนี้ต้องดีกว่า (วิกฤตการณ์เมือง 2551)

บริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด(มหาชน)ได้มอบให้

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศฯ เผยแพร่

คำร้อง: นิตินพงษ์ ห่อนาค ทำนองและเรียบเรียง: อภิไชย เย็นพูนสุข

ขับร้อง: รวมศิลปิน Grammy

เมื่อพายุผ่านไป ทุกอย่างก็สดใสขึ้นมา	เมฆที่ครึ้มบนฟ้า ถึงวันต้องจางหาย
ที่เคยอึมครึมมานาน ก็เป็นวันวานให้ลืมไป	ได้มีรอยยิ้มอีกครั้งในใจของเรา
คนที่คิดต่างกัน ก็จับมือกันเพื่อวันใหม่	มีความทุกที่ไหนดทุกคนช่วยแบ่งเบา
ทุกคนก็คือพี่น้องอยู่ในชายคาของบ้านเรา	แผ่นดินเดียวกัน ไม่ใช่คนอื่นคนไกล
* พรุ่งนี้ต้องดีกว่า ถ้าเราร่วมใจกัน	ร้องรอยเรื่องจากเมือวาน เลิกแล้วลืมมันไป
ให้รู้รักสามัคคีพี่น้องเราคนไทย	ต่างกันไม่เป็นไร หากใจคิดดี
บ้านที่เราอยู่มา ก็ได้เวลาต้องช่วยกัน	ช่วยกันซ่อมให้สวยได้นอนได้อยู่ดี
ร่วมแรงด้วยมือคนไทยและด้วยกำลังที่เรามี	จะเป็นคนดี จะสามัคคีตลอดไป

เดินตามรอยเท้าพ่อ (2552)

บริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด(มหาชน)

ขับร้อง: รวมศิลปิน Grammy

แม้ไม่อาจเทียบหนึ่งในล้าน ลูกขอตั้งปณิธานสานสิ่งที่พ่อสร้างไว้
 จะขอเดินตามรอยเท้าพ่อไป เหนื่อยยากเพียงไหน ไม่ทำให้พ่อผิดหวัง
 ก็ล้านหยาดเหงื่อที่พ่อหลังเพื่อคนไทย ก็เสนาหาที่ล่องไปที่พ่อเหนื่อยยากตรากตรำ
 ฝ่าลมฝนพ้อทนสู้ทำ อาบเหงื่อต่างน้ำ นำทางเพื่อลูกเรื่อยมา
 พ่อเป็นมากกว่าพ่อคนไหน พ่อเป็นหนึ่งใจตลอดเวลา
 เป็นภาพจำ งดงามอยู่ในสายตา เป็นแรงศรัทธาแรงกล้าอยู่ในหัวใจ
 พ่อเป็นมากกว่าพ่อคนไหน พ่อเป็นหนึ่งใจตลอดเวลา
 เป็นภาพจำ งดงามอยู่ในสายตา เป็นแรงศรัทธาแรงกล้าอยู่ในหัวใจ
 แม้ไม่อาจเทียบหนึ่งในล้าน ลูกขอตั้งปณิธานสานสิ่งที่พ่อสร้างไว้
 จะขอเดินตามรอยเท้าพ่อไป เหนื่อยยากเพียงไหน ไม่ทำให้พ่อผิดหวัง

เพลงคำพ่อสอน (มูลนิธิพระดาบส 2553)

คำร้อง-ทำนอง: นิตติพงษ์ ห่อนาค เรียบเรียง: ชาญวุฒิ บุญเยี่ยม

ขับร้องโดย: ตำราญ ช่วยจำแนก (อีด วงฟลาย)

ก็ همینวันผ่านพ้นจนวันนี้	หมื่นราตรีที่อดทนและค้นคว้า
เหงื่อล้านหยดรดลงดินจนชินชา	กว่าจะมาเป็นคำสอนให้ลูกฟัง
เพราะพ่อรู้พ่อจึงอยากให้ลูกรู้	ให้ลูกดูแนวทางสร้างความหวัง
ให้ลูกมองทุกอย่างจริงจัง	ดังที่พ่อเคยทำประจำมา
เพราะพ่อเคยเหนื่อยล้าทำมาก่อน	คำพ่อสอนทุกคำจึงล้ำค่า
เป็นเสื่อผ้าอาหารบ้านและยา	เป็นคุณค่าคุณธรรมประจำใจ
ลูกจะทำทุกคำที่พ่อสอน	ก่อนจะนอนให้ซึ่มซาบจะกราบไหว้
จะทำตามคำของพ่อทำต่อไป	สร้างเมืองไทยให้เป็นบ้านนานนิรันดร์

ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป (2554)

บริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด(มหาชน)

คำร้อง-ทำนอง: นิติพงษ์ ห่อนาค เรียบเรียง: สราวุธ เลิศปัญญาวุธ

คนไทยที่แท้ รู้ดีในหัวใจ	ขับร้อง: อัสนีและวสันต์ โชติกุล
เหนื่อยแบกภาระ ผู้คนบนผืนดิน	เรื่องราวอันมากมาย ที่ทรงได้ทำ
บังคับกราบกราน ปฏิญาณตนจากใจ	ได้มีและได้กิน มีความหวังคงาม
ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป	ก็ชาติที่เกิดไป จักขอตาม
จะต้องเหนื่อยล้า โจรแรงเท่าไร	มอบชีวิต ด้วยกายและใจ
ราชาแห่งไหน ที่มีในนิทาน	จะขอจงรักภักดี ทุกชาติไป
ราชาแห่งนี้ ท่านทรงงานและงาน	ที่เด็กเด็กเคยอ่าน อยู่สุขสันต์สวยงาม
ขอทรงยังยืนยงชั่วฟ้า พลานามัยเกษมสำราญ	หลายสิบปีผ่านไป ยังทรงสร้างทำ
ขอทรงยังยืนยงชั่วฟ้า ยิ่งยืนยงชั่วกาล	

เพลง เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม

บทเพลงเนื่องในโอกาสสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงเจริญพระชนมพรรษา 7 รอบ พุทธศักราช 2554

คำร้อง: ประภาส ชลศรานนท์

ทุกบ้านทุกถิ่น ภูเขาทุกคอยทุกดง หุบเหวทุ่งนาไพรพง ทุกเขื่อนคลองที่ทุกขัณฑ์ หากแผ่นดินนั้นเป็นไทย เสด็จไปถึงทุกชั้นชน ดังสายฝนโปรยปรายให้คลายทุกข์เข็ญ นำพระทัยกว้างใหญ่มหาศาล ทรงงานมิเคยว่างเว้น พระราชทานความร่มเย็น ด้วยแนวความคิดอันยั่งยืนพระองค์ทรงเป็น ตำนานของแรงบันดาลใจ ยามทุกข์ยามท้อเมื่อใด พระราชนิพนธ์สอนสั่งเมื่อตกลงไปในน้ำ อย่ามัวถ้ามเมื่อไรจะถึงฝั่งจงว่ายน้ำไปด้วยพลัง ว่ายน้ำด้วยธรรมของความเพียร แม้นยามใดบ้านเมืองจะมีคมน เหลือแต่หนทางเดินที่วนเวียน พระราชดำรัสตั้งแสงเทียน ส่องให้เห็นถึงปลายทาง

ทุกย่านทุกหย่อมย่อมมีบ้างความแตกต่าง ศาสนาพุทธจากทำทาง วิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น หลากหลายในชาติเชื้อพันธุ์ มารวมกันบนแผ่นดินผืนดิน จงรักต่อพระภูมิินทร์และแผ่นดินนี้ แม้ความแตกต่างจะมากมาย แต่ในใจยังรักและสามัคคี หนึ่งคำที่ทำให้คิดดี คือมีในหลวงองค์เดียวกัน

ผู้ปิดทองหลังพระ

บทเพลงเนื่องในโอกาสสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงเจริญพระชนมพรรษา 7 รอบ พุทธศักราช 2554

คำร้อง ทำนองและขับร้อง: แอ๊ด คาราบาว

เมื่อมายุสิบเก้าพรรษา ทวยไทยทั่วหล้ากราบบังคมทูล

ด้วยบุญญาบารมีเป็นที่ตั้ง ถึงกระนั้นยังไม่พอ

พระราชกรณียกิจ หนักหน่วงเหน็ดเหนื่อยปานใดไม่ท้อ

ประเทศไทยมีวันนี้หนอ ก็ใครเล่าพระเจ้าแผ่นดิน

พระองค์ทรงเสียสละเพียงไหน มีใครได้เห็น ได้ยิน

ก็ใครหนอใครดวงใจใฝ่ถวิลเป็นผู้ปิดทองหลังพระ

ผู้ปิดทองหลังพระ ผู้ปิดทองหลังพระ

หกสิบห้าปีทำเพื่อราษฎร ทวยไทยทั้งชาติสมควรภาคภูมิใจ

มีพระมหากษัตริย์เฝ้าคอยห่วงใย ทุ่มเทพระวรกายเพื่อเรา

คั่นคิดแนวทางพระราชดำริ ตลอดการครองราชย์อันยืนยาว

ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ล้นเกล้าชาวไทยมีพระองค์ท่าน

พระองค์ทรงเสียสละเพียงไหน มีใครเห็นใจสงสาร

ก็ใครหนอใครคำเข้าเฝ้าทรงงาน เป็นผู้ปิดทองหลังพระ

ผู้ปิดทองหลังพระ ผู้ปิดทองหลังพระ

พระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

มหิตลธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

ทรงสถิตเหนือเกล้าชาวไทย เป็นดวงใจของแผ่นดิน

ทรงสถิตเหนือเกล้าชาวไทย ศูนย์รวมใจแผ่นดิน

แปดสิบสี่พรรษา เฉลิมพระชนม์

บทเพลงเนื่องในโอกาสสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงเจริญพระชนมพรรษา 7 รอบ พุทธศักราช 2554

คำร้องและทำนอง: นาวาโท พลทวิชจร สุมิตร เรียบเรียงเสียงประสาน: กิตติคุณ สดประเสริฐ

มหามงคล ไทยทุกคนพร้อมใจ

ถวายพระพรแต่พ่อเป็นหนึ่งใจ

ได้รับบารมีคุ้มไทยสุขถ้วนทั่ว

รวมเป็นครอบครัว มีพ่อเป็นหนึ่งใจ

ย้อนภาพวันวาน ครั้งทรงดำเนิน

สร้างความเจริญ ทุกภาคทั่วไทย

นำทางชีวิต ให้ไทยหาเลี้ยงชีพได้	อย่างสุกกาย สุขใจกันอย่างพอเพียง
แปดสิบสี่พรรษา เณลิมพระชนม์	สถิตกมล ไทยทุกคนตระหนักกลางใจ
เวลาผ่านไป แม้จะนานเท่าใด	พ่อยังคงห่วงใย ลูกไทยให้สุขนรินทร์
ท่านทรงพร่ำสอน ด้วยพระกรุณา	สร้างเสริมปัญญา ความรู้ให้ทุกชีวิ
อยากจะตอบแทน พระคุณด้วยคุณความดี	พร้อมรักสามัคคี ให้พ่อสุขใจนรินทร์
จากใจ ไทยทั่วหล้า	จากฟ้า พรไหลหลั่ง
พรจากใจ รวมเป็นพลัง	ถวายพระพร ทรงพระเจริญ
เวลาผ่านไป แม้จะนานเท่าใด	พ่อยังคงห่วงใย ลูกไทยให้สุขนรินทร์
ท่านทรงพร่ำสอน ด้วยพระกรุณา	สร้างเสริมปัญญา ความรู้ให้ทุกชีวิ
อยากจะตอบแทน พระคุณด้วยคุณความดี	พร้อมรักสามัคคี ให้พ่อสุขใจนรินทร์
เวลาผ่านไป แม้จะนานเท่าใด	พ่อยังคงห่วงใย ลูกไทยให้สุขนรินทร์
เวลาผ่านไป นานแสนนานเท่าใด	เราทุกคนห่วงใย ให้พ่อสุขใจนรินทร์

ในหลวงของแผ่นดิน (ละครเวทีสี่แผ่นดิน)

เนื้อร้อง : วิเชียร ตันติพิมลพันธ์

ทำนองและเรียบเรียง : สราวุธ เลิศปัญญาบุษ

มอง เห็นพระเจ้าอยู่หัว ท่ามกลางคนมืดมัว เหมือนเห็นแสงทองส่อง
ใจ ตื่นตันเพียง ได้มอง พนมมือทั้งสอง ก้มลงกราบด้วยหัวใจ
มอง พระผู้ทรงเมตตา ฝ่าคุณแลประชา ท้าวอาณาใกล้ไกล
เมื่อยามอ่อนล้า หมดหวังพระองค์อยู่เป็นลัคนำหัวใจ
ยึดเหนี่ยวอยู่ภายในว่าวันพรุ่งนี้ยังมีหวัง

ในหลวงของแผ่นดิน หล่อรวมให้เม็ดดินทรายกลายเป็นแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่
หยดน้ำหยาดเหงื่อพระองค์หยดลงที่ไหน ทุกชั่วอนจะปล้นสลายทุกชั่วภัยจะไม่อาจแผ้วพาน
ในหลวงของแผ่นดิน ทรงเป็นที่รักและที่พึ่งพิงให้เราแสนนาน
ตั้งแต่เล็กจนโตจำได้ทุกอย่าง ได้ร่มพระบาริบาล สุขสราญด้วยความร่มเย็น
แผ่นดินนี้คือบ้าน คือแดนสวรรค์ แสนสุขใจ
มีทุกอย่างที่ดีเพราะใคร ฉันทจะไม่ลืม

เพลงน้ำใจไทย (มหาวิภวตฤตฤทกฤย 2554)

คำร้อง: ท่านองและขับร้อง: แอ็ด คาราบาว

น้ำท่วมยิ่งมากเท่าไร	น้ำใจไทยยิ่งมากกว่านั้น
เราคนไทยไม่เคยทิ้งกัน	เราคนไทยไม่ทอดทิ้งกัน
จะฝ่าวิกฤตน้ำไปด้วยกัน	จะฝ่าวิกฤตนี้ไปด้วยกัน
น้ำใจท่วมท้น ร่วมแก้ปัญหา	น้ำเหนือไหลบ่า นาไร่ล่มจม
ดินโคลมถล่ม ทลายลุ่มเจ้าพระยา	ท่าจีน ปิง วัง ยม น่าน ยัน โขง ชี มูล
ร้อยวันพันปี ก็มีเพียงครั้งนี้	ที่น้ำฝนไหลรี น้ำฝืนไหลบ่า
หลังเลือดน้ำตา สู้แรงวารี	มีแต่เพียงศรัทธา แห่งความรักและผูกพัน
เชื่อนกว่าสูง ตลิ่งใจสูงกว่า	คนไทยทั่วหล้า ส่งกำลังใจถึงกัน
ชื่อข้าวชื่อของ ใส่กระสอบฝืน	ต้องมีสักวัน จะผ่านพ้นมันได้เอง
มีสักวัน จะผ่านพ้นไปได้เอง	จะฝ่าวิกฤตน้ำไปด้วยกัน จะฝ่าวิกฤตนี้ไปด้วยกัน

เพลงถ้าเรารักกันมากพอ (มหาวิภวตฤตฤทกฤย 2554)

คำร้อง: อาทิตย์ สาระจู่ทะ

ท่านอง: เทียนชัย เกียรติปรุงเวช

เรียบเรียง: กุญญ์ชาญ สวัสดิ์

ฟ้าจะหมองมัวหม่นแต่คนไม่เคยทิ้งกัน	เมฆฝนจะพ่นเลยผ่านถ้าเรารักกันมากพอ
เพียงสบตา พาสูดใจใจคนใกล้ชิดกัน	ยามห่างไกล ยังห่วงกัน กับวันที่น้ำตาคลอ
ยังจดจำ คำว่าเรา เราจะคิดถึงกัน	ฉันกับเธอ เธอกับฉัน จะยังนับวันเฝ้ารอ
จะกอด ลากัน จนตะวันลับไป	จะเก็บ คนไกล ไว้ในหัวใจคนรอ
ฟ้าจะหมองมัวหม่น แต่คนไม่เคยทิ้งกัน	เมฆฝนจะพ่นเลยผ่าน ถ้าเรารักกันมากพอ
จะกอด ลากัน จนตะวันลับไป	จะเก็บ คนไกล ไว้ในหัวใจคนรอ
ฟ้าจะหมองมัวหม่น แต่คนไม่เคยทิ้งกัน	เมฆฝนจะพ่นเลยผ่าน ถ้าเรารักกันมากพอ
ฟ้าจะหมองมัวหม่น แต่คนไม่เคยทิ้งกัน	เมฆฝนจะพ่นเลยผ่าน ถ้าเรารักกันมากพอ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวดวงกมล บางขวด เกิดเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ.2521 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศึกษาศาสตร์บัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง ภาควิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2542 สำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิตจาก The University of Melbourne ประเทศออสเตรเลีย ในหลักสูตร Master in Music Studies (Performance and Teaching) ในปีการศึกษา 2544

ในปีการศึกษา 2551 ได้เข้าศึกษาต่อหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย